

IRENEJ LYONSKI

ZOPER KRIVOVERSTVA

Razkritje in zavrnitev lažnega spoznanja

Prevedli

Benjamin Bevc DJ, Gašper Kvartič in Jan Ciglencečki

kud
Logos

Prevedli

I. knjiga: Jan Ciglenečki
(prevod grških odlomkov),
Benjamin Bevc

(prevod latinskih odlomkov)

II. knjiga: Gašper Kvartič

III. knjiga: Benjamin Bevc

IV. knjiga: Benjamin Bevc

V. knjiga: Gašper Kvartič

Tiskana izdaja knjige je izšla leta 2018

ISBN 978-961-7011-70-8

COBISS.SI-ID= 298349056

IRENEJ LYONSKI

ZOPER KRIVOVERSTVA

Razkritje in zavrnitev lažnega spoznanja

Uredila

Jan Ciglenečki in Benjamin Bevc DJ

Spremna študija

Benjamin Bevc DJ in Jan Ciglenečki

Prevedli

Benjamin Bevc DJ, Gašper Kvartič in Jan Ciglenečki

Ljubljana 2021

Elektronska knjižna zbirka

e-62

Urednik zbirke *Gorazd Kocijančič*

IRENEJ LYONSKI

ZOPER KRIVOVERSTVA

Razkritje in zavrnitev lažnega spoznanja

Uredila *Jan Ciglenečki* in *Benjamin Bevc*

Spremna študija *Benjamin Bevc* in *Jan Ciglenečki*

Prevedli *Benjamin Bevc*, *Gašper Kvartič* in *Jan Ciglenečki*

Jezikovni pregled *Živa Borak*

Oblikovanje elektronske izdaje *Lucijan Bratuš*

Izdajatelj

Za KUD Logos *Mateja Komel Snoj*

Ljubljana 2021

Elektronska izdaja e-62

Elektronski vir (pdf)

Način dostopa (URL):

<http://www.kud-logos.si/e-knjige/>

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID=46591747
ISBN 978-961-7096-73-6 (pdf)

KAZALO

- 21 Benjamin Bevc in Jan Ciglencečki:
V prvi bojni vrsti ortodoksije: Irenej Lyonski in njegov
spopad s krivoverci
- 56 O izvorniku in prevodih

Irenej Lyonski

ZOPER KRIVOVERSTVA Razkritje in zavrnitev lažnega spoznanja

I. KNJIGA

65 **Uvod**

Prvi del

Predstavitev Ptolemajevega nauka (1, 1–9, 5)

- 67 **1. Ustroj Polnosti (1, 1–3)**
- 67 Nastanek tridesetih ajonov (1, 1–2)
- 68 Gnostične razlage Pisem (1, 3)
- 69 **2. Pretres v Polnosti in njena obnovitev (2, 1–3, 6)**
- 69 Strast Modrosti in posredovanje Meje (2, 1–4)
- 70 Nastanek Kristusa, Svetega Duha in Odrešenika (2, 5–6)
- 71 Gnostične razlage Pisem (3, 1–6)
- 74 **3. Dogajanje izven Polnosti po izgonu Želje (4, 1–9, 5)**
- 74 Trpljenje in obnova Ahamot (4, 1–5)
- 77 Nastanek Demiurga (5, 1)
- 77 Nastanek sveta (5, 2–4)
- 79 Nastanek človeka (5, 5–6)
- 79 Odrešenikovo poslanstvo v svetu (6, 1–4)
- 82 Končna usoda treh bitnosti in nekatera druga vprašanja
(7, 1–4)
- 84 Gnostične razlage Pisem (8, 1–9, 5)

*Drugi del***Enotnost vere Cerkve in raznolikost krivoverskih nauk**

(10, 1–22, 2)

- 93 **1. Enotnost vere Cerkve (10, 1–3)**
 93 Temelji vere (10, 1–2)
 94 Teološki premislek (10, 3)
- 95 **2. Raznolikost krivoverskih nauk (11, 1–21, 5)**
 95 Raznolikost valentinijanskih nauk (11, 1–12, 4)
 99 Marko Čarodej in njegovi učenci: čarodejske veščine
 in razuzdanost (13, 1–7)
 103 Marko Čarodej: črkoslovje in številoslovje (14, 1–16, 3)
 114 Markijanske spekulacije in razlage Polnosti (17, 1–18, 4)
 118 Markijanske razlage nespoznavnega Očeta (19, 1–20, 3)
 121 Raznoliko obredje »odrešenja«, ki je v navadi
 pri markijancih (21, 1–5)
- 124 **3. Pravilo resnice (22, 1–2)**

*Tretji del***Izvor valentinizma (23, 1–31, 2)**

- 125 **1. Predhodniki valentinijancev (23, 1–28, 2)**
 125 Simon Čarodej in Menander (23, 1–5)
 127 Saturnin in Bazilid (24, 1–7)
 130 Karpokrat in njegovi učenci (25, 1–6)
 132 Kerint (26, 1)
 133 Ebioniti in nikolajevci (26, 2–3)
 134 Kerdon in Markion (27, 1–4)
 135 Različne ločine (28, 1–2)
- 136 **2. Gnostiki oziroma neposredni predhodniki
 valentinijancev**
 136 Barbeloti (29, 1–4)
 138 Ofiti (30, 1–14)
 144 Podobne ločine (30, 15–31, 2)
- 145 **Zaključek**

II. KNJIGA

149 Uvod

Prvi del

Zavrnitev valentinijanskega nauka o Polnosti, ki naj bi obstajala nad Bogom stvarnikom (1, 1–11, 2)

- 150 **1. Svet naj bi obstajal izven Polnosti oziroma izven prvega Boga (1, 1–5)**
- 152 **2. Svet naj bi ustvarili angeli oziroma Demiurg (2, 1–6)**
- 154 **3. Praznina, v kateri naj bi bil ustvarjen svet (3, 1–4, 1)**
- 156 **4. Nevednost, iz katere naj bi nastal svet (4, 2–6, 3)**
- 156 Malomarni Oče (4, 2)
- 157 Nemočna luč (4, 3–5, 1)
- 158 Ajoni v nevednosti (5, 1–2)
- 158 Bog, ki je suženj nujnosti (5, 3–4)
- 160 Nevednost angelov in Demiurga (6, 1–3)
- 162 **5. Podobe resničnosti v Polnosti (7, 1–8, 2)**
- 162 Svet, namenjen uničenju (7, 1–2)
- 162 Nevedni Demiurg (7, 2)
- 163 Mnogotere in raznolike ustvarjenine (7, 3–4)
- 164 Polnost, ki je sama po podobi višjih resničnosti (7, 5)
- 165 Stvari tega sveta, ki so v nasprotju z resničnostmi v Polnosti (7, 6–7)
- 165 Sence zgornjih resničnosti (8, 1–2)
- 166 **6. Zaključek (8, 3–11, 2)**
- 166 Povzetek prvega dela (8, 3)
- 167 Soglasno pričevanje o Bogu stvarniku (9, 1)
- 167 Odsotnost pričevanj o Očetu, o katerem govorijo krivoverci (9, 2–10, 2)
- 169 Zanesljivost nauka vere in nesmiselnost učenja krivovercev (10, 3–11, 2)

*Drugi del***Zavrnitev valentinijanskih naukov o nastanku ajonov,
trpljenju Modrosti in semenu (12, 1–19, 9)**

- 171 **1. Trideseterica (12, 1–8)**
 171 Primanjkljaj ajonov (12, 1–6)
 173 Presežek ajonov (12, 7–8)
- 174 **2. Nastanek ajonov (13, 1–14, 9)**
 174 Nastanek Uma in Resnice (13, 1–7)
 178 Nastanek Besede in Življenja (13, 8–9)
 179 Nastanek Človeka in Cerkve (13, 10)
 180 Odmik: poganski izvori valentinijanskih naukov (14, 1–7)
 183 Nastanek Deseterice in Dvanajsterice ter poznejši
 nastanki (14, 8–9)
- 185 **3. Ustroj Polnosti (15, 1–16, 4)**
 185 Zakaj takšen ustroj? (15, 1–2)
 185 Nemogoč odgovor (15, 3–16, 4)
- 188 **4. Načini nastanka (17, 1–11)**
 188 Trije možni načini nastanka (17, 1–2)
 188 Prvi način: kakor se človek rodi iz človeka (17, 3–5)
 190 Drugi način: kakor veje rastejo iz drevesa (17, 6)
 190 Tretji način: kakor žarki sijejo iz sonca (17, 7–8)
 191 Zaključek (17, 9–11)
- 193 **5. Modrost, Želja in trpljenje (18, 1–7)**
 193 Vzpostavitev Želje in trpljenja kot ločenih bitij (18, 1–4)
 194 Trpljivi ajon (18, 5–7)
- 196 **6. Seme (19, 1–7)**
 196 Demiurgova nevednost glede semena (19, 1–3)
 197 Rast semena (19, 4–7)
- 199 **7. Zaključek (19, 8–9)**

*Tretji del***Zavrnitev valentinijanskih nauk o številih (20, 1–28, 9)**

- 201 **1. Ptolemajeve razlage Pisem (20, 1–23, 2)**
 201 Trije primeri (20, 1)
 201 Odpadništvo dvanajstega apostola (20, 2–22, 1)
 205 Gospodovo trpljenje v dvanajstem mesecu (22, 1–6)
 209 Krvotočna žena, ozdravljena po dvanajstih letih trpljenja
 (23, 1–2)
- 210 **2. Markijanske spekulacije (24, 1–6)**
 210 Števila, izpeljana iz Pisem (24, 1–4)
 214 Števila, izpeljana iz stvarstva (24, 5)
 215 Števila levice in desnice (24, 6)
- 216 **3. Napuh gnostikov (25, 1–28, 9)**
 216 Temeljni nauk resnice (25, 1–2)
 217 Majhnost človeka in neizmerna veličina njegovega
 stvarnika (25, 3–4)
 217 Nevedna ljubezen je žlahtnejša kot naduto
 spoznanje (26, 1)
 218 Nesmiselna preiskovanja (26, 2–3)
 219 Upravičena preiskovanja (27, 1–3)
 221 Prepustiti Bogu poznavanje stvari, ki nas presegajo
 (28, 1–3)
 223 Krivoverci nočejo ničesar prepustiti Bogu (28, 4–9)

*Četrty del***Zavrnitev valentinijanskih nauk o dovršitvi sveta in Demiurgu
(29, 1–30, 9)**

- 227 **1. Končna usoda treh narav oziroma bitnosti (29, 1–3)**
- 229 **2. Demiurg naj bi pripadal duševni bitnosti (30, 1–9)**
 229 Vzvišenost Demiurga dokazujejo njegova dela (30, 1–5)
 232 Demiurg, avtor duhovnih bitij (30, 6–8)
 234 Zaključek: Bog stvarnik je edini pravi Bog (30, 9)

*Peti del***Zavrnitev nekaterih nevalentinijanskih nauk (31, 1–35, 3)**

- 235 **1. Uvod (31, 1)**
- 236 **2. Simonovi in Karpokratovi nauki (31, 2–34, 4)**
- 236 Čarodejske veščine (31, 2–3)
- 237 Domnevna nujnost, da človek opravi vsa možna
dejanja (32, 1–2)
- 239 Domnevna vzvišenost nad Jezusom (32, 3–5)
- 241 Domnevno preseljevanje duš (33, 1–34, 1)
- 243 Domnevna umrljivost duš (34, 2–4)
- 245 **3. Bazilidov nauk o številnih nebesih (35, 1)**
- 245 **4. Gnostični nauki o množtvu bogov (35, 2–3)**
- 246 **Zaključek (35, 4)**

III. KNJIGA249 **Uvod***Začetna razprava***Resnica Pisem (1, 1–5, 3)**

- 249 Kako je Cerkev od apostolov prejela evangelij (1, 1–2)
- 251 Krivoverci ne priznavajo ne Pisem ne izročila (2, 1–3)
- 252 Apostolsko izročilo Cerkve (3, 1–4, 2)
- 256 Novost krivoverstev (4, 3)
- 256 Kristus in apostoli so oznanjali skladno z resnico in
ne skladno s pričakovanji poslušalcev (5, 3)

*Prvi del***En sam Bog, stvarnik vsega (6, 1–15, 3)**

- 259 **1. Splošno pričevanje Pisem o edinem resničnem Bogu
(6, 1–8, 3)**
- 259 Pričevanje preroškega Duha (6, 1–4)
- 262 Pavlovo pričevanje (6, 5–7, 2)
- 264 Kristusovo pričevanje (8, 1–2)
- 266 Stvarnik in ustvarjenine (8, 3)

- 267 **2. Izbor iz pričevanj evangelistov o edinem
resničnem Bogu (9, 1–11, 9)**
- 267 Matejevo pričevanje (9, 1–3)
- 270 Lukovo pričevanje (10, 1–5)
- 274 Markovo pričevanje (10, 6)
- 275 Janezovo pričevanje (11, 1–6)
- 279 Štirioblični evangelij (11, 7–9)
- 283 **3. Izbor iz pričevanj drugih apostolov o edinem
resničnem Bogu (12, 1–15)**
- 283 Pričevanje Petra in učencev (12, 1–7)
- 289 Filipovo pričevanje (12, 8)
- 290 Pavlovo pričevanje (12, 9)
- 291 Štefanovo pričevanje (12, 10–13)
- 294 Pričevanje zbora apostolov v Jeruzalemu (12, 14–15)
- 296 **4. Troje poglobitev (13, 1–15, 3)**
- 296 Zoper tiste, ki priznavajo le Pavlovo pričevanje (13, 1–3)
- 298 Zoper tiste, ki zavračajo Lukovo pričevanje (14, 1–4)
- 302 Zoper tiste, ki zavračajo Pavlovo pričevanje (15, 1–3)

Drugi del

**En sam Kristus, Božji Sin, ki je postal Sin človekov,
da bi v sebi povzel svoje lastno stvarstvo (16, 1–23, 8)**

- 305 **1. Zoper gnostike, ki zavračajo resničnost učlovečenja
(16, 1–17, 4)**
- 305 Kratek povzetek gnostičnih naukov o Kristusu (16, 1)
- 306 Evangelisti pričujejo o enosti Jezusa, Besede in Kristusa
(16, 2–16, 5)
- 309 Janez in Pavel sta vnaprej poznala in ovrgla učenje
gnostikov (16, 5–16, 9)
- 313 Zavrnitev gnostičnih razlag Jezusovega krsta (17, 1–17, 4)
- 317 **2. Zoper dokete, ki zavračajo resničnost učlovečenja
in trpljenja Božje Besede (18, 1–7)**
- 317 Beseda je zares postala trpljivo meso (18, 1–2)
- 317 Pavel pričuje o Kristusovem trpljenju (18, 2–3)
- 319 Kristus sam pričuje o svojem trpljenju (18, 4–5)

- 321 Za človekovo odrešenje je bilo potrebno, da je Božji Sin postal Sin človekov (18, 6–7)
- 323 **3. Zoper ebionite, ki zavračajo Jezusovo deviško rojstvo (19, 1–21, 9)**
- 323 Samo Božji Sin nas je mogel osvobodil (19, 1)
- 324 Kristus je Bog in človek (19, 2–3)
- 325 Znamenje Emanuela (19, 3)
- 326 Jonovo znamenje (20, 1–2)
- 328 Gospod sam je postal odrešenik človeka, ki ni mogel rešiti samega sebe (20, 3–4)
- 330 Judje potvarjajo prerokbo o Emanuelu (21, 1–21, 3)
- 332 Pravi pomen prerokbe o Emanuelu (21, 3–21, 6)
- 334 Drugi dokazi za deviško rojstvo Božjega Sina (21, 7–9)
- 336 **4. Sinteza dokazov zoper dokete in ebionite: teologija povzetja (21, 10–22, 4)**
- 336 Novi Adam: deviško rojstvo (21, 10)
- 337 Novi Adam: resnično človeško rojstvo (22, 1–2)
- 338 Novi Adam in nova Eva (22, 3–4)
- 340 **5. Zoper Tacijana, ki zavrača odrešenje prvega človeka (23, 1–8)**
- 340 Bog ni mogel Adama za vselej pustiti v oblasti smrti (23, 1–2)
- 341 Božje usmiljenje do prevaranega in skesanega Adama (23, 3–7)
- 344 Tacijanova zabloda (23, 8)

Zaključek

Gorje tistim, ki zavračajo oznanilo Cerkve (24, 1–25, 7)

- 346 Ko se krivoverci ločijo od Cerkve, se ločijo od Duha resnice (24, 1–2)
- 347 Odvečnost Boga, ki ne bi izvrševal svoje previdnosti nad svetom (24, 2–25, 1)
- 348 Odvečnost Boga, ki bi bil dober, a obenem ne bi bil pravičen (25, 2–7)

IV. KNJIGA

353 **Uvod***Prvi del***En sam Bog, avtor obeh zavez, dokazan
z jasnimi Kristusovimi besedami (1, 1–19, 3)**

- 355 **1. Jezus in Stvarnik neba in zemlje (1, 1–5, 1)**
 355 Gospod neba in zemlje (1–2, 2)
 356 Besede Mojzesa in prerokov so Kristusove besede (2, 3–4)
 357 Bog Jeruzalema in templja (2, 5–7)
 359 Ugovor: nebo in zemlja bosta prešla (3, 1)
 360 Ugovor: Jeruzalem in tempelj sta bila zapuščena (4, 1–3)
 361 Zaključek: en sam Bog (5, 1)
- 362 **2. Jezus in Abraham: vera (5, 2–8, 1)**
 362 Bog Abrahamov, Bog Izakov in Bog Jakobov (5, 2)
 363 »Abraham je videl moj dan« (5, 3–5)
 364 Ugovor: pred Kristusovim prihodom nihče ni spoznal
 Očeta (6, 1–7)
 367 Abraham je po Besedi spoznal Očeta (7, 1–2)
 369 Zaključek: en sam Bog (7, 3–8, 1)
- 370 **3. Jezus in Mojzes: postava (8, 2–11, 4)**
 370 Kristus v soboto ozdravi sključeno ženo (8, 2)
 371 Učenci v soboto smukajo klasje (8, 3)
 372 Iz enega zaklada »novo in staro« (9, 1–3)
 375 Prerokbe in izpolnitev (11, 1–3)
 376 Napovedi in navzočnost (11, 4)
 378 Zaključek: en sam Bog, avtor obeh zavez (11, 4)
- 379 **4. Evangelij je dopolnitev postave (12, 1–13, 4)**
 379 Ljubezen do Boga in do bližnjega je povzetek postave
 in evangelija (12, 1–5)
 382 »Nisem prišel odpraviti postavo, temveč dopolnit« (13, 1–3)
 384 »Ne imenujem vas več sužnje, ampak prijatelje« (13, 4)

- 385 **5. Postava je bila dana zaradi človeka, ne zaradi Boga**
(13, 4–16, 5)
- 385 Služenje Bogu je zapovedano v korist človeka (13, 4–14, 2)
- 386 Postava je bila Izraelcem naložena v njihovo dobro
 (14, 3–16, 2)
- 390 Zakaj Bog postave ni dal očakom? (16, 3–4)
- 391 Mojzesova postava v novi zavezi (16, 4–5)
- 392 **6. Daritve so zaradi človeka, ne zaradi Boga (17, 1–19, 1)**
- 392 Daritve, ki jih je zapovedovala postava (17, 1–4)
- 396 Daritev nove zaveze (17, 5–19, 1)
- 401 Zaključek: presežnost edinega resničnega Boga (19, 2–3)

Drugi del

Stara zaveza je prerokba nove: tako Cerkev bere Pisma
(20, 1–35, 4)

- 403 **1. Preroške napovedi (20, 1–22, 2)**
- 403 Bog je vse ustvaril po svoji Besedi in svojem Duhu
 (20, 1–3)
- 405 Bog se je po svoji Besedi in svojem Duhu razodel
 stvarstvu: človekovo življenje je gledanje Boga (20, 4–8)
- 409 Videnja prerokov (20, 9–11)
- 411 Janezova videnja (20, 11)
- 412 Vnaprejšnje upodobitve v življenju prerokov (20, 12)
- 413 Vnaprejšnje upodobitve v življenju očakov (21, 1–3)
- 415 Vnaprejšnje upodobitve v Kristusovem življenju (22, 1–2)
- 417 **2. Temelji cerkvenega branja Pisem: semena in žetev**
(22, 2–25, 3)
- 417 Prednostni položaj Izraela (22, 2–23, 2)
- 419 Neugoden položaj poganov (24, 1–2)
- 420 Poklicanost vseh k Abrahamovi veri (24, 2–25, 3)
- 421 **3. Cerkveno branje Pisem: primeri razlaganja Stare**
zaveze (26, 1–32, 2)
- 421 Pisma so prerokba Kristusa (26, 1)
- 423 Branje Pisem s starešinami, ki so v Cerkvi (26, 2–5)
- 425 Starešina razlaga Pisma: grehi Starih (27, 1–2)
- 428 Starešina razlaga Pisma: prestopki ljudstva (27, 3–28, 2)

- 431 Starešina razlaga Pisma: zaslepitev Egipčanov in faraonovo zakrknjenje (28, 3–29, 2)
- 433 Starešina razlaga Pisma: oropanje Egipčanov (30, 1–4)
- 437 Starešina razlaga Pisma: Lotove hčere in žena (31, 1–3)
- 438 Zaključek: enotnost dveh zavez (32, 1–2)
- 439 **4. Cerkevno branje Pisem: duhovni učenec (33, 1–15)**
- 439 Duhovni učenec presoja vse ljudi (33, 1–7)
- 443 Duhovnega učenca ne presoja nihče (33, 7–10)
- 444 Kako duhovni učenec razlaga prerokbe v Pismih (33, 10–15)
- 449 **5. Zaključek: krivoverci ne poznajo prerokb (34, 1–35, 4)**
- 449 Zabloda markionitov (34, 1–5)
- 452 Zabloda valentinijancev (35, 1–4)

Tretji del

**En sam Bog, avtor obeh zavez, dokazan
s Kristusovimi prilikami (36, 1–41, 3)**

- 455 **1. En sam Bog je poklical Izrael in pogane (36, 1–8)**
- 455 Prilika o vinogradu in viničarjih (36, 1–2)
- 457 »Bedite ...« (36, 3–4)
- 459 Prilika svatbi (36, 5–6)
- 462 Pet drugih prilik (36, 7–8)
- 463 **2. Odmik: človeška svoboda (37, 1–39, 4)**
- 463 Postava svobode (37, 1–6)
- 466 Zakaj je bil človek ustvarjen svoboden? (37, 6–7)
- 468 Zakaj ni bil človek od začetka ustvarjen popoln? (38, 1–4)
- 471 Človek sam določa svojo večno usodo (39, 1–4)
- 473 **3. En sam Bog sodi vse ljudi (40, 1–41, 3)**
- 473 Prilika o pastirju, ki ločuje ovce od kozlov (40, 1–2)
- 474 Prilika o ljuljki in žitu (40, 2–41, 3)
- 477 **Zaključek (41, 4)**

V. KNJIGA

481 Uvod

Prvi del

Pavlova pisma dokazujejo vstajenje mesa (1, 1–14, 4)

- 482 **1. Učlovečenje terja vstajenje mesa (1, 1–2, 3)**
- 482 Resničnost učlovečenja (1, 1)
- 483 Učlovečenje zavrača dokete in valentinijance (1, 2)
- 484 Učlovečenje zavrača ebionite (1, 3)
- 484 Učlovečenje zavrača markionite (2, 1)
- 485 Učlovečenje zavrača vse, ki zanikajo vstajenje mesa (2, 2–3)
- 487 **2. Vstajenje mesa je delo Božje moči (3, 1–5, 2)**
- 487 »Moč se v slabotnosti izpopolnjuje« (3, 1)
- 488 Bog lahko oživi meso in meso lahko sprejme
oživljajočo Božjo moč (3, 2–3)
- 489 Domnevni Oče krivovercev je nemočen in zavisten
(4, 1–2)
- 490 Svetopisemski primeri, ki kažejo oživljajočo Božjo moč
(5, 1–2)
- 492 **3. Pavlova besedila, ki govorijo o vstajenju mesa
(6, 1–8, 3)**
- 492 »Vse, kar je vašega, Duh, duša in telo, naj se ohrani
neoporečno, dokler ne pride naš Gospod Jezus Kristus«
(6, 1)
- 494 Meso, ki je Božji tempelj in Kristusov ud,
ne more dokončno propasti (6, 2)
- 494 Kristusovo telesno vstajenje je zagotovilo
našega telesnega vstajenja (6, 2–7, 1)
- 495 Telo bo vstalo neumrljivo, veličastno in duhovno (7, 1–2)
- 496 Duh, ki je zdaj podarjen vernim, je poroštvo
prihodnjega vstajenja (7, 2–8, 1)
- 497 Duhovni in meseni ljudje (8, 2–3)
- 499 **4. Resnični pomen besed »Meso in kri ne moreta
podedovati Božjega kraljestva« (9, 1–14, 4)**

- 499 »Meso in kri« (9, 1–2)
 500 Šibkost mesa in moč Duha (9, 2)
 500 Podoba zemeljskega in podoba nebeškega (9, 3)
 501 Duh podeduje meso (9, 4)
 501 Cepič Duha (10, 1–2)
 503 »Vi pa niste v mesu, ampak v Duhu« (10, 2)
 503 Dela mesa in sadovi Duha (11, 1)
 504 »Krivični ne bodo podedovali Božjega kraljestva« (11, 1–2)
 505 »Dih življenja« in »oživljajoči Duh« (12, 1–3)
 506 »Omrtvite v sebi to, kar teži k zemlji« (12, 3–4)
 507 Kristus ozdravlja in obuja od mrtvih (12, 5–13, 2)
 510 »To, kar je propadljivo, si mora obleči nepropadljivost«
 (13, 3–5)
 512 »Spravil vas je s seboj po njegovem telesu iz mesa«
 (14, 1–4)

Drugi del

Istovetnost Boga stvarnika in Boga Očeta dokazujejo trije dogodki iz Kristusovega življenja (15, 1–24, 4)

- 515 **1. Ozdravljenje sleporojenega (15, 1–16, 2)**
 515 Vstajenje, ki ga je obljubil Bog stvarnik (15, 1)
 516 Ozdravljenje sleporojenega razodeva ustvarjalno moč
 Besede pri stvarjenju človeka (15, 2–3)
 518 Ena sama zemlja, en sam Bog, ena sama Beseda (15, 4–16, 2)
- 520 **2. Križanje (16, 3–20, 2)**
 520 Neposlušnost na lesu popravlja poslušnost na lesu (16, 3)
 520 Odpuščanje grehov, ki ga naklanja tisti, čigar dolžniki
 smo mi vsi (17, 1–3)
 522 Ojkonomija lesa, ki jo je vnaprej upodobil Elizej (17, 4)
 523 Besedo nosi njeno lastno stvarstvo (18, 1–2)
 524 Beseda je prišla v svojo lastnino (18, 2–3)
 526 Protislovnost krivoverskih nauk
 in enotnost učenja Cerkve (19, 1–20, 2)
- 529 **3. Kristusove skušnjave (21, 1–24, 4)**
 529 Kristusova zmaga nad hudičem je odgovor
 na Adamov poraz (21, 1)

- 529 Kristus hudiča premaga s pomočjo zapovedi Boga postav
(21, 2–22, 1)
- 533 Iste zapovedi postave kristjane poučujejo o njihovih
dolžnostih (22, 2)
- 534 Hudič je lažnivec od začetka (23, 1–2)
- 535 Zemeljska kraljestva je osnoval Bog, ne hudič (24, 1–4)

Tretji del

**Istovetnost Boga stvarnika in Boga Očeta dokazuje
učenje Pisem o koncu časov (25, 1–36, 2)**

- 538 **1. Antikrist (25, 1–30, 4)**
- 538 Antikristovo odpadništvo in njegova namera, da bi ga
v jeruzalemskem templju častili kot Boga (25, 1–5)
- 541 Razdelitev poslednjega kraljestva in zadnja
Kristusova zmaga (26, 1–2)
- 543 Bog bo pravično sodil Satana in vse, ki sodelujejo
pri njegovem odpadništvu (26, 2–28, 2)
- 546 Število Antikristovega imena je napoved povzetja vsega
odpadništva v njegovi osebi (28, 2–29, 2)
- 549 Ali število Antikristovega imena omogoča, da že zdaj
z gotovostjo spoznamo to ime? (30, 1–4)
- 552 **2. Vstajenje pravičnih (31, 1–36, 2)**
- 552 Postopno vzpenjanje pravičnih k življenju v nebesih
(31, 1–2)
- 553 Kraljestvo pravičnih je izpolnitev obljube,
ki jo je Bog dal očetom (32, 1–2)
- 555 Podedovanje zemlje je oznanil Kristus in sta jo napovedala
Jakobov blagoslov in Izaija (33, 1–4)
- 558 Izrael bo obnovljen na svoji zemlji, da bi bil tam deležen
Gospodovih dobrin (34, 1–3)
- 561 Jeruzalem bo slavno obnovljen (34, 4–35, 1)
- 563 Po kraljestvu pravičnih: zgornji Jeruzalem in
Očetovo kraljestvo (35, 2–36, 2)
- 566 **Zaključek (36, 3)**
- 569 Imensko in stvarno kazalo

Benjamin Bevc in Jan Ciglencečki

V prvi bojni vrsti ortodoksije:
Irenej Lyonski in njegov spopad s krivoverci

O izvirniku in prevodih

IRENEJ LYONSKI
ZOPER KRIVOVERSTVA

Spremna študija

V prvi bojni vrsti ortodoksije: Irenej Lyonski in njegov spopad s krivoverci

Benjamin Bevc in Jan Ciglencečki

Če bi morali izbrati med najizvirnejšimi krščanskimi teologi antičnega sveta, bi zagotovo lahko izpostavili vsaj tri, ki so v zgodovini Cerkve pustili neizbrisen pečat: Ireneja (ok. 140–ok. 202),¹ Origena (ok. 185–ok. 253) in Avgušтина (354–430). Ireneja zaradi prve celostne teološke *sinteze*, ki jo je izoblikoval v polemiki s krivoverci, Origena zaradi izgradnje teološkega *sistema*, v katerega je organsko vključil grško pogansko filozofijo, in Avgušтина zaradi njegovega odločilnega prispevka k *opredelitvi* temeljnih teoloških konceptov, kot so Sveta

¹ O Irenejevem življenju ni ohranjenih veliko podatkov, še največ o njem izvemo iz pete knjige Evzebijeve *Cerkvene zgodovine*, nekaj skromnih avtobiografskih indicov pa je mogoče razbrati tudi iz njegovih spisov. Rodil se je okoli leta 140 v Smirni, mestu ob maloazijski obali, kjer je v mladih letih poslušal Polikarpa, učenca apostola Janeza. Po odhodu iz Smirne je nekaj časa domnevno prebival v Rimu, od koder ga je pot vodila v Lugdunum, današnji Lyon, prestolnico rimske province Galije, kjer je po mučeniški smrti škofa Potina prevzel vodenje krščanske skupnosti. Okrog leta 177 je kot predstavnik lyonske Cerkve odšel v Rim k škofu Elevertu in mu prinesel različne spise, med drugim tudi pričevanje o preganjanju lyonskih kristjanov, ki ga poznamo pod naslovom *Pismo lyonskih mučencev* (prim. *Cerkvena zgodovina* V, 1, 1–2, 8; slov. prevod v: *Kristusovi pričevalci: Martyres Christi*, Celje 1983, str. 75–88). V času svojega škofovanja je Irenej aktivno posegel v spor glede datuma velike noči: rimski škof Viktor je namreč hotel izobčiti maloazijske Cerkve, ker so še naprej hotele veliko noč praznovati po judovskem koledarju 14. nisana. Ker je skušal posredovati med sprtima stranema in v Cerkvi znova vzpostaviti mir, je po Evzebijevih besedah upravičil svoje ime: Irenej namreč v grščini pomeni »miren«, »miroljuben« (prim. *Cerkvena zgodovina* V, 24, 1–18). Potem se za Irenejem izgubi vsaka sled. O datumu in okoliščinah njegove smrti ne vemo ničesar, tako na Zahodu kot na Vzhodu pa je danes čaščen kot mučenec. Dobro analizo obstoječih podatkov o Irenejevem življenju prinaša J. Behr, *Irenaeus of Lyons: Identifying Christianity*, Oxford 2013, str. 13–71, o Irenejevem mučeništvu prim. J.-C. Decourt, »Constitution d'une légende hagiographique: le ›martyre‹ d'Iréné de Lyon«, v: *Cahiers d'histoire* 44 (1991), str. 33–57.

Trojica, svobodna volja, milost, samospoznanje, filozofija zgodovine in drugi. Kar zadeva Origena in Avgušтина, je njun vpliv na (zahodno) krščansko misel nedvomen: oba sta imela učence, nasprotnike in posnemovalce, ki so vsak po svoje prispevali k temu, da so se njuna dela ves čas prebirala in ohranjala, česar ni preprečilo niti dejstvo, da je bil Origen leta 553 razglašen za krivoverca. Za razliko od Origena in Avgušтина pa je imela recepcija Ireneja drugačno usodo. Njegov vpliv v zgodovini Cerkve je bil vseskozi nesporen, a vendarle tih in podtalen. Kljub temu da se v poznejših teoloških razpravah njegovo ime le redko omenja, je s svojimi pogledi utiral pot krščanski teologiji in kot prvi miselno artikuliral temeljne nauke krščanske vere, ki zadevajo vprašanje Božjega razodetja, smisla stvarjenja, odrešenjske zgodovine, trinitarične teologije, Kristusove bogočloveškosti, človekove bogopodobnosti, ekleziologije in biblične hermenevtike. V svojih argumentacijah se je Irenej v veliki meri skliceval na spise, ki so bili kanonizirani šele pozneje, in s priznanjem njihove avtoritete ter pogostostjo njihovega navajanja tudi sam močno vplival na proces in dokončno izoblikovanje svetopisemskega kanona. Zaradi vsega tega ga lahko upravičeno imenujemo »oče katoliške teologije«.¹

Irenejev *opus magnum* ima v grškem izvirniku naslov *Razkritje in zavrnitev lažnega spoznanja* (gr. *Élenchos kai anatropé tês pseudónymou gnóseos*), vendar pa je bil že v antiki večinoma znan pod imenom *Zoper krivoverstva* (gr. *Katà tòn hairéseon*, lat. *Adversus haereses*).² To monumentalno delo v petih knjigah je nastalo v času

1 Prim. B. Altaner, *Patrologie: Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter*, Freiburg im Breisgau 1951, str. 111; D. Minns, *Irenaeus: An Introduction*, London 2010, str. XII.

2 Poleg dela *Zoper krivoverstva* se je v armenščini ohranil še *Prikaz apostolskega oznanila*. Druga Irenejeva dela poznamo le po naslovih in skromnih fragmentih, ki so se večinoma ohranili v Evzebijevi *Cerkveni zgodovini*. Med njimi velja omeniti deli *O enovladju* oziroma *O tem, da Bog ni stvarnik zla* ter *O Osmerici*, ki ju je Irenej napisal zoper valentinjanca Florina (prim. *Cerkvena zgodovina* 5, 20, 1–8), pismo *O ločini*, ki ga je poslal Rimljanu Blastu (prim. *Cerkvena zgodovina* 5, 20, 1), pismo rimskemu škofu Viktorju o datumu praznovanja velike noči (prim. *Cerkvena zgodovina* 5, 23, 3; 24, 11–17), v sirščni ohranjeno pismo istemu škofu, v katerem ga Irenej poziva, naj ukrepa proti Florinu in poskrbi za uničenje njegovih spisov (prim. R. Hespel, *Sévère d'Antioche: La polémique antijulianiste*, zv. 2, Louvain 1968, str. 163sl.), zelo jedrnat traktat *O znanju* in »knjižico različnih razprav, v kateri navaja Pismo Hebrejcem in Salomonovo Knjigo modrosti« (*Cerkvena zgodovina* V, 26, 1).

okrog leta 190, ko je rimsko Cerkev vodil škof Elevation. Krščanstvo se je tedaj hitro širilo po Rimskem imperiju, skupaj s prvimi poskusi artikulacije nove vere pa so se pojavljali tudi prvi večji razkoli in nestrinjanja v samem razumevanju osnov krščanskega nauka. Že pred tem so sicer t. i. *apostolski očetje*,¹ kot so Klement Rimski, Polikarp, Ignacij Antiohijski in drugi, nagovarjali posamezne krščanske skupnosti in jim pomagali pri iskanju rešitev na specifične probleme in nesoglasja, ki so se pojavljala v teh skupnostih. Za njimi so nastopili prvi *apologeti*, kot so Justin Mučenec, Teofil Antiohijski, Aristid in Atenagora, ki so ogrožene krščanske skupnosti branili pred lažnimi obsodbami, podtikanjem in preganjanji. A vendar tako spisi apostolskih očetov kot apologetov po svoji naravi ostajajo partikularni: namenjeni so določenim skupinam bralcev, odgovarjajo na konkretne probleme, ki so bili geografsko in zgodovinsko pogojeni, in zato sami po sebi ne prinašajo celovite teološke sinteze.²

Do te sinteze je zares prišlo šele v drugi polovici 2. stoletja ob soočenju z različnimi nevarnostmi, ki so krščanstvu pretile od znotraj in se kažejo v razhajanjih glede temeljnih naukov krščanske vere, še zlasti enotnosti Boga stare in nove zaveze ter pojmovanja Kristusove osebe. Irenejevo delo *Zoper krivoverstva* predstavlja najstarejše ohranjeno delo krščanske hereziologije³ in obenem prvi poglobljen, celovit in

1 Za strnjen pregled zgodovine patristične teologije in filozofije gl. M. Špelič, »Cerkveni očetje in teologija«, v: *Patres*, Ljubljana 2005, str. 9–11, in G. Kocijančič, »Cerkveni očetje in filozofija«, v: *Patres*, Ljubljana 2005, str. 13–22.

2 Slovenske prevode prvih cerkvenih očetov 1. in 2. stoletja najdemo zlasti v dveh knjigah: *Spisi apostolskih očetov*, Celje 1996, in *Logos v ohranbo resnice: Izbrani spisi zgodnjih apologetov*, Celje 1998. Prevod antologije K. Bergerja *Zgodnje-krščanski spisi*, Celje–Ljubljana 2015, pa v eni knjigi prinaša številna besedila mladega krščanstva in vključuje tako kanonične, patristične kot apokrifne spise.

3 Hereziologi so krščanski avtorji, ki so se v svojih delih posvečali opisovanju in ovračanju preteklih in sodobnih krivoverstev. Med njimi velja sredi 2. stoletja omeniti zlasti Justina Mučenca in njegovo sicer izgubljeno *Razpravo zoper obstoječa krivoverstva*; poleg nje poznamo še *Razpravo zoper Markiona*, iz katere Irenej v *Zoper krivoverstva* IV, 6, 2 navaja kratek odlomek. Justinov sodobnik Hegezip je napisal pet knjig *Beležk*, v katerih se je med drugim zoperstavil gnostikom in markionitom. Z začetka 3. stoletja se je ohranila obširna *Zavrnitev vseh krivoverstev (Elenchos)*, ki se je nekoč pripisovala Hipolitu. Med latinskimi avtorji 3. stoletja ne smemo pozabiti številnih Tertulijanovih del, kot so *Zoper Markiona*, *Zoper Hermogena*, *Zoper valentinijance* ali *Ugovor zoper krivoverce*. Od 4. stoletja naprej hereziološka dela postajajo vse bolj enciklopedična in repetitivna. Med njimi so bila tako na Vzhodu kot na Zahodu vplivna zlasti

sistematičen teološki odgovor na izziv heterodoksnih nauk. Zaradi njegove izčrpne obravnave posameznih gnostičnih in drugih krivoverstev pa je delo obenem dragoceno sekundarno pričevanje, ki v mnogih pogledih dopolnjuje naše poznavanje duhovno-zgodovinskih tokov 2. stoletja.

Izziv krivoverstev in vprašanje ortodoksije

Ker se je zgodnjekrščanska teologija v veliki meri izoblikovala prav v konfrontaciji s krivoverci, se je v minulem stoletju, predvsem pod vplivom liberalne teologije, razvnela burna razprava glede odnosa med heterodoksijo in ortodoksijo. V okviru te razprave so se pojavila številna vprašanja, ki so jih spodbudile tudi nenadejane najdbe apokrifnih besedil: So začetki krščanstva zaznamovani s heterodoksijo in se je ortodoksija oblikovala šele pozneje kot posledica gole zgodovinske kontingence ali pa je, nasprotno, ortodoksija v krščanskem izročilu inherentno navzoča že od samega začetka, četudi zgolj implicitno? Ali teološka raznolikost posameznih krščanskih skupnosti v prvih treh stoletjih pomeni, da še ni obstajal skupni *credo* in so bile zato vse te skupnosti *de facto* krivoverske? So krivoverstva obstajala pred ortodoksijo ali obratno? Nadalje, kakšen je odnos med postopno oblikujočim se svetopisemskim kanonom ter ortodoksijo in heterodoksijo? Je nastanek novozaveznega kanona vplival na oblikovanje ortodoksije ali pa je, nasprotno, oblikovanje ortodoksije pogojevalo nastanek novozaveznega kanona? In ne nazadnje, ali so krivoverstva za ortodoksijo predstavljala zgolj nevarnost in grožnjo ali pa so posredno z vprašanji, ki so jih njihovi nauki odpirali, odločilno prispevala k oblikovanju in določitvi temeljev krščanskega nauka?

Na razpravo o odnosu med ortodoksijo in krivoverstvi je imelo velik vpliv delo Walterja Bauerja z naslovom *Pravovernost in krivoverstvo v najzgodnejšem krščanstvu*,¹ v katerem je ugledni nemški teolog trdil, da je bilo zgodnje krščanstvo izrazito heterogen pojav, da so v mediteranskem svetu sočasno vzniknila raznolika krščanstva ter da

Epifanijeva *Krivoverstva (Panarion)*. O možnem vplivu starejših hereziologov na Ireneja gl. F. Wisse, »The Nag Hammadi Library and the Heresiologists«, v: *Vigiliae Christianae* 25 (1971), str. 213–214.

1 Izvirni naslov dela je *Rechtgläubigkeit und Ketzerei im ältesten Christentum*, Tübingen 1934. Mnogo večji vpliv kot nemška izdaja je imel angleški prevod dela *Orthodoxy and Heresy in Earliest Christianity*, Philadelphia 1971.

je bilo na nekaterih področjih to, kar je bilo šele pozneje spoznano za krivoversko, sprva sprejeto kot normativno. Ortodoksija se je tako po Bauerjevem prepričanju uveljavila šele v 4. stoletju s širjenjem vpliva rimske Cerkve, ki je bila pred tem zgolj ena od številnih oblik krščanstva. Poznejše študije o odnosih krščanstva z judovstvom, gnosticizmom in nauki iz apokrifnih spisov so po eni strani opozorile na številne pomanjkljivosti Bauerjeve teorije, zlasti na njegovo tezo o politični in teološki prevladi rimske Cerkve, vpliv katere je bil na Vzhodu zanemarljiv, po drugi strani pa so potrdile njeno osnovno intuicijo: začetki krščanstva so bili pluralni.

Toda kdaj in kako se je v tej pluralnosti pojavil koncept krivoverstva oziroma herezije? Beseda »herezija« je izpeljanka iz grškega glagola *hairéo*, ki pomeni »vzamem«, »zgrabim«, »izberem«, in je imela v helenistični grščini nevtralen pomen, saj je navadno označevala določen filozofski, verski ali politični nauk oziroma šolo. Judovski zgodovinar Jožef Flavij (ok. 37–ok. 100 po Kr.) tako na primer govori o treh judovskih »herezijah«: esenih, saducejih in farizejih;¹ podobno rabo zasledimo tudi v Apostolskih delih.² Že v Pavlovih pismih pa začenja ta beseda dobivati negativen pomen in označevati skupine, ki so se oddaljile od pravega nauka.³ Med zgodnjimi cerkvenimi očeti je izraz »herezija« v tem pomenu uporabljal že Ignacij Antiohijski (ok. 35–ok. 108 po Kr.),⁴ dokončno pa je temelje krščanski hereziologiji postavil Justin Mučenec (ok. 100–ok. 165 po Kr.), avtor danes izgubljene *Razprave zoper obstoječa krivoverstva*. Od takrat dalje beseda »herezija« označuje odstopanje ali zavračanje temeljnih verskih resnic.

Sočasno s pojavom krivoverstev se pojavijo tudi prve norme ali pravila, s katerimi so zgodnje krščanske skupnosti ohranjale zvestobo krščanskemu razodetju. To je razvidno že iz Nove zaveze, na primer iz Pisma Galačanom, v katerem Pavel za izobčene razglašča tiste, ki oznanjajo drugačno obliko evangelija, kot jo je oznanjeval sam.⁵ Tudi pastoralna pisma govorijo o »tistih, ki učijo drugačen

1 Prim. *Judovske starožitnosti* XVII, 1, 2. O pojmu »herezija« v poganski antiki, prim. A. Le Boulluec, *La notion d'hérésie dans la littérature grecque*, zv. 1, Pariz 1985, str. 41–48.

2 Prim. Apd 5,17; 15,5; 24,5.14; 26,5; 28,22.

3 Prim. 1 Kor 11,18–19; Gal 5,20; Tit 3,10, pa tudi 1 Pt 2,1.

4 Prim. *Pismo Tralcem* 6, 1–2; 11, 1–2 (slov. prevod v: *Spisi apostolskih očetov*, Celje 1996, str. 147 in 149).

5 Prim. Gal 1,8–9; 2,2. V teh odlomkih iz Pisma Galačanom lahko že slutimo zametek poznejšega procesa kanonizacije svetih besedil; o tem prim. N. Petek

nauk« (gr. *heterodidaskaleîn*),¹ medtem ko Drugo Petrovo pismo omenja »lažne preroke« (gr. *pseudoprophêtai*) in »lažne učitelje« (gr. *pseudodidaskaloi*).² Podobno skrb za ohranjanje pristne vere kažejo tudi apostolski očetje, kot na primer Klement v Pismu Korinčanom.³

Iskanje ortodoksne različice krščanskega nauka je torej značilno že za najzgodnejšo krščansko teologijo in se ne začenja šele z apologeti. Justin resda velja za formalnega »iznajditelja herezije«,⁴ vendar pa je napetost med herezijo in ortodoksijo v krščanstvu navzoča že od samih začetkov: po eni strani določitev verskega nauka, se pravi ortodoksije, omogoči, da se nekoga označi za krivoverca, po drugi strani pa pojav krivoverstev, se pravi odstopanj od pristne vere, krščansko skupnost spodbudi, da podrobneje artikulira svojo vero in jo s tem ubrani pred njenim izkrivljenjem.⁵ Takšen dialektičen odnos med ortodoksijo in krivoverstvom pa je mogoč le, če obstaja neki trdni temelj, na osnovi katerega Cerkev opredeli pravo vero in obenem kot zmotne zavrne tiste nauke, ki so z njo v neskladju. Ta temeljni steber vere je izvorna *izkušnja odrešenja* v Jezusu Kristusu, ki se prek apostolskega izročila prenaša v Cerkvi.

Apostolsko izročilo Cerkev

V počelu ortodoksije je torej nova duhovna izkušnja, ki je »za razliko od antičnih videnj realnosti izkušnja nenadne, nepričakovane, ekstatične, milostne bližine Absolutnega«. ⁶ Prvi kristjani so imeli do tega Absoluta osebni odnos prek utelešenega Božjega Sina, Jezusa Kristusa, in odrešenjskega dogodka velike noči, se pravi prek Kristusovega trpljenja, smrti in vstajenja. Iz te neposredne izkušnje se je v Jeruzalemu rodila in zrasla prva krščanska skupnost, ki je pod vodstvom Božjega Duha širila velikonočno oznanilo in odrešenjsko milost posredovala naprej skozi prostor in čas.

in J. Ciglencečki, »Prvi koncili u krščanstvu i budizmu: Strukturne i povijesne sličnosti«, v: *Obnovljeni život* 74/1 (2019), sprejeto v objavo.

1 1 Tim 1,3; 6,3; prim. 1 Tim 6,3–6; 2 Tim 4,1–4; Tit 3,10–11.

2 2 Pt 2,1.

3 Prim. *Zoper krivoverstva* III, 3, 3.

4 Prim. A. Le Boulluec, *La notion d'hérésie dans la littérature grecque*, zv. 1, Pariz 1985, str. 110.

5 Prim. B. Sesboué in J. Wolinski, *Histoire des dogmes*, zv. 1, Pariz 1994, str. 47.

6 G. Kocijančič, »Cerkveni očetje in filozofija«, v: *Patres*, Ljubljana 2005, str. 14.

Na osnovi pričevanja prvih učencev, še zlasti apostolov, se je oblikovalo t. i. »apostolsko izročilo« (gr. *apostolikè parádosis*, lat. *traditio apostolica*), v katerem so zaobjeti glavni poudarki krščanske vere, ki so jo apostoli oznanjali in predali svojim naslednikom. Prva pričevanja o tem procesu izročanja najdemo okrog leta 55 v Prvem pismu Korinčanom, kjer se kaže jasna Pavlova zavest, da je tudi sam aktiven člen v procesu predavanja izročila:

Jaz sem namreč *prejel* od Gospoda, kar sem vam tudi *izročil*: Gospod Jezus je tisto noč, ko je bil izdan, vzel kruh (...).¹ *Izročil* sem vam predvsem to, kar sem sam *prejel*: Kristus je umrl za naše grehe, kakor je v Pismih. Pokopan je bil in tretji dan je bil obujen, kakor je v Pismih (...).²

Toda če se je to izročilo v začetku predajalo predvsem ustno, pa se s Pavlom začenja proces postopnega nastajanja pisnega izročila oziroma novozaveznih spisov. Evangeliji in pisma apostolov z različnimi poudarki in v različnih okoljih predajajo apostolsko izročilo, pri čemer se vedno sklicujejo na avtoriteto apostolov ali njihovih sodelavcev, četudi gre po prepričanju sodobnih biblicistov v nekaterih primerih za psevdopigrafe.

Prvo obširno tematiziranje dinamike krščanskega izročila najdemo prav pri Ireneju. Izhodišče njegove obravnave pojma izročila na začetku tretje knjige *Zoper krivoverstva*³ je izrazito polemično: gnostiki, glavni Irenejevi nasprotniki, so se namreč sklicevali na obstoj drugega, skrivnega in ezoteričnega izročila, o katerem naj bi Jezus Kristus šele po svojem vstajenju poučil samo določene učence,⁴ poleg tega so se pri razlaganju svojih teoloških nauk močno opirali tudi na staro- in novozavezne spise, spet drugič pa so jih obtoževali, »češ da nimajo prav in so brez veljave, da je njihova govorica dvoumna in da tisti, ki ne poznajo izročila, na njihovi osnovi ne morejo najti resnice«. ⁵ Zoper takšna stališča Irenej poudarja, da izročilo ni bilo zaupano maloštevilni eliti, temveč vsem apostolom:

Gospod vsega je namreč svojim apostolom dal oblast evangelija in po njih smo tudi spoznali resnico, to je nauk Božjega Sina.

1 1 Kor 11,23.

2 1 Kor 15,3–4. O pojmu »Pisma« glej razlago na str. 59.

3 Prim. *Zoper krivoverstva* III, 1, 1–5, 3.

4 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 30, 14.

5 *Zoper krivoverstva* III, 2, 1.

Njim je Gospod dejal: *Kdor vas posluša, mene posluša, in kdor vas zavrača, zavrača mene in tistega, ki me je poslal.*¹ Nismo namreč po drugih spoznali ojkonomije našega odrešenja, ampak po tistih, po katerih je evangelij prišel do nas. Ta evangelij so (apostoli) najprej oznanjali, pozneje pa so nam ga po Božji volji izročili v Pismih kot temelj in steber naše vere.²

Apostolsko izročilo ima torej dve obliki, ustno in pisno. Irenej skrbno razlikuje med njima in poudarja, da ustno izročilo predhaja in zaobjema pisno ter omogoča njegovo pravilno razlago. Še več, tudi če apostoli izročila ne bi zapisali, bi za širjenje evangelija zadoščalo že njegovo ustno predajanje, kajti tudi nepismeni barbari imajo »brez lista in črnila v svojih srcih po Duhu zapisano odrešenje in skrbno ohranjajo staro izročilo«. ³ Toda kje najti ustno izročilo – in z njim dostop do pristne krščanske izkušnje – po smrti apostolov? V Irenejevih očeh so garant ohranjanja izročila skozi čas Cerkve, ki so jih ustanovili apostoli, ter škofje (gr. *epískopoi*), katerim so apostoli zaupali njihovo vodstvo:

Izročilo apostolov, ki se je razširilo po vsem svetu, lahko v vsej Cerkvi vidijo vsi, ki želijo videti resnico. In naštejemo lahko tiste, ki so jih apostoli v Cerkvah postavili za škofe ter njihove naslednike vse do naših dni. Ti niso ne učili ne poznali nič takšnega, o čemer oni blebetajo. Če bi namreč apostoli poznali silne skrivnosti, o katerih bi posebej in na skrivaj učili popolne, bi jih izročili zlasti tistim, katerim so zaupali tudi same Cerkve. Želeli so namreč, da so tisti, ki so jih pustili za naslednike in jim izročili svoje lastno učiteljsko mesto, zares popolni in v vsem brezgrajni: če bi ti pravilno ravnali, bi nastala velika korist, če pa bi zašli, bi prišlo do silno velike nesreče.⁴

V nadaljevanju Irenej navede tri primere apostolskega nasledstva v Cerkvah. Najprej poda zgodovinsko izredno pomemben seznam rimskih škofov, naslednikov apostolov Petra in Pavla, nato pa omeni še apostolsko nasledstvo v Smirni in Efezu. Na ta način ezoteričnemu izročilu gnostikov postavlja nasproti javno in institucionalizirano izročilo Cerkve.

1 Lk 10,16.

2 *Zoper krivoverstva* III, uvod 1–1, 1.

3 *Zoper krivoverstva* III, 4, 2.

4 *Zoper krivoverstva* III, 3, 1.

Skozi pet obsežnih knjig dela *Zoper krivoverstva* Irenej obširno predstavi različne vidike apostolskega izročila in tudi sam prispeva k njegovi nadaljnji artikulaciji bodisi *posredno* prek soočenja s krivoverskimi nauki bodisi *neposredno* z izvirno teološko interpretacijo Pisem in razlaganjem pravila vere. Poglejmo si torej osnovno zgradbo Irenejevga dela in nekatere glavne poudarke posameznih knjig.

Vsebinski pregled dela *Zoper krivoverstva*

Po svoji strukturi je delo *Zoper krivoverstva* razdeljeno na dva glavna sklopa, ki ju nakazuje že izvirni grški naslov: *Razkritje in zavrnitev lažnega spoznanja*. Celotna prva knjiga je tako posvečena *razkritju* vsebine posameznih gnostičnih in drugih krivoverskih nauk, medtem ko nadaljnje štiri knjige prinašajo *zavrnitev* teh nauk, pri čemer se Irenej poslužuje dveh različnih, a komplementarnih pristopov: če v drugi knjigi krivoverske nauke ovrže na osnovi logičnega sklepanja, s čimer pokaže na njihova notranja neskladja in aporije, pa v zadnjih treh knjigah uporablja predvsem argumente, ki izhajajo iz Svetega pisma.

Prva knjiga

Prikaz gnostičnih nauk in drugih krivoverstev

Glavni razlog, da se Irenejevi predhodniki gnostikom niso znali dovolj odločno zoperstaviti, je po njegovem prepričanju v tem, da niso bili podrobno seznanjeni z njihovimi nauki.¹ Izhodišče in osnova njegove

¹ Prim. *Zoper krivoverstva* IV, uvod 2. Ko omenja svoje predhodnike, Irenej najverjetneje meri tudi na Justina, filozofa in mučenca, avtorja izgubljene *Razprave zoper krivoverstva*, ki jo Justin sam omenja v *Prvi apologiji* 26, 7 (slov. prevod v: *Logos v obrambo resnice*, Celje 1998, str. 198). Čeprav sta v njegovem času v Rimu delovala dva pomembna gnostika, Valentin in njegov učenec Ptolemaj, ju Justin v svojih ohranjenih delih ne omenja kot krivoverca. Še več, po mnenju mnogih strokovnjakov je Ptolemaj, katerega mučeništvo Justin opiše v *Drugi apologiji* 2, 1–20 (slov. prevod v: *Logos v obrambo resnice*, Celje 1998, str. 224–225), prav Valentinov učenec Ptolemaj. V kratkem pregledu krivovercev v *Prvi apologiji* 26, 1–5 sicer omenja zgolj Simona Čarodeja, Menandra in Markiona (prim. *Prva apologija* 26, 1–4; 58, 1–3; slov. prevod v: *Logos v obrambo resnice*, Celje 1998, str.

zavrnitve je zato natančna predstavitev različnih krivoverskih naukov, kajti »njihovo razkritje je prav to: zmaga nad njimi, dosežena s predstavitevjo njihovega nauka«. ¹ V prvi knjigi se to razkritje začne s podrobnim orisom nauka gnostika Ptolemaja, Valentinovega učenca, nadaljuje pa s kratkimi predstavitevami drugih predstavnikov valentinijanske šole, še zlasti Marka Čarodeja. V zadnjem delu knjige Irenej opiše »izvor in korenino« ² drevesa, na katerem so zrasli sadovi valentinijanske šole: vsi krivoverci naj bi, kot je pred njim trdil že Justin Mučenec, ³ izviral iz Simona Čarodeja, o katerem govorijo že Apostolska dela. ⁴ Ob koncu razvejanega rodovnika valentinijanske šole so nazadnje predstavljeni še njihovi neposredni predhodniki, barbeloti in ofiti.

Prva knjiga *Zoper krivoverstva*, ki se je ohranila pretežno v grškem izvirniku, je bila vse do nepričakovane najdbe dvainpetdesetih traktatov knjižnice Nag Hammadi leta 1946 glavni vir za poznavanje gnostičnih gibanj. ⁵ Gnostiki – izraz, s katerim navadno označujemo različne krščanske, kot tudi nekrščanske skupnosti v 1. in 2. stoletju, še posebno na področju današnjega Egipta – so bili izjemno prodorni in spekulativni teologi. Ne nazadnje so prav oni zaslužni za prve resnejše poskuse *sistematične* krščanske teologije, kar še zlasti velja za valentinijansko gnozo, zavrnitvi katere je posvečen največji del Irenejevega dela.

Za predhodnika gnostikov velja Markion iz Ponta (ok. 85–ok. 160), ⁶

237–239).

1 *Zoper krivoverstva* I, 31, 3.

2 *Zoper krivoverstva* I, 22, 2.

3 Prim. *Prva apologija* 26, 1–3 (slov. prevod v: *Logos v obrambo resnice*, Celje 1998, str. 196–197).

4 Prim. Apd 8,9–24.

5 Prvi celovit prevod knjižnice Nag Hammadi je izšel leta 1977 pod uredniško taktirko J. M. Robinsona v knjigi *The Nag Hammadi Library in English*, Leiden 1977. Za slov. prevod gnostičnih evangelijev iz knjižnice Nag Hammadi gl. *Gnostični evangeliji in reakcija cerkvenih očetov*, Ljubljana 2014. Obsežna sekundarna literatura o knjižnici Nag Hammadi (do leta 2006) je zbrana v treh knjigah, ki jih je uredil D. M. Scholer: *Nag Hammadi Bibliography 1948–1969*, Leiden 1971; *Nag Hammadi Bibliography 1970–1994*, Leiden 1997; *Nag Hammadi Bibliography 1995–2006*, Leiden 2009.

6 Zaradi podobnosti njegovega nauka z gnostičnimi sistemi ga Irenej in tudi drugi cerkveni očetje pogosto uvrščajo med gnostike, vendar za razliko od njih sodobni poznavalci zgodnjega krščanstva opozarjajo na nekatere nepremostljive razlike med gnostiki in Markionom, med drugim tudi na to, da je Markion

ki je bil po Irenejevih besedah Kerdonov učenec.¹ Okrog leta 139 je prišel v Rim in kmalu postal pomemben član tamkajšnje krščanske skupnosti, vendar je bil zaradi svojega krivoverskega učenja že leta 144 izobčen iz Cerkve. Ustanovil je vzporedno cerkveno skupnost, ki se je hitro razširila in obstala vse do 5. stoletja. Njegovo glavno delo *Antiteze* danes velja za izgubljeno.

Markionova teologija izhaja iz doktrinalnega prepričanja, ki je na prvi pogled zelo prepričljivo in se morda zdi celo pravoverno: kako more biti usmiljeni Bog, ki ga je oznanjal Jezus Kristus, istoveten s pravičnim in maščevalnim Bogom Stare zaveze? Markion, podobno kot za njim gnostiki, stvarjenje sveta pripisuje Demiurgu, hudobnemu bogu Stare zaveze. Zaradi nezdržljivosti staro- in novozavezne ojkonomije² Kristus s svojim prihodom človeka ne osvobodi Adamovega greha, ampak ga odreši z oznanilom o dobrem Bogu, ki je bil ljudem doslej neznan.³ Diametralno nasprotje, ki se kaže med obema bogovoma, Markiona vodi v zavračanje Stare zaveze in novozaveznih spisov, ki se nanašajo nanjo, kot veljavne pa priznava zgolj okrajšano različico Lukovega evangelija in izbrane odlomke iz Pavlovih pisem. Zgodovinsko gledano je to prvi poskus oblikovanja novozaveznega kanona.

Markionov nauk v mnogih pogledih spominja na gnostična gibanja, ki so svoj vrhunec doživela sredi 2. stoletja, ko je v Aleksandriji deloval gnostični učitelj Bazilid (umrl ok. 140).⁴ Nedolgo za njim je gnostične nauke širil Valentin (ok. 100–ok. 160), ki se je sprva izobraževal v Aleksandriji, nato pa okrog leta 140 odšel v Rim,⁵ kjer se je kmalu oddaljil od Cerkve in ustanovil svojo nazorsko šolo.⁶ Od

ustanovil svojo Cerkev.

1 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 27, 1; III, 4, 3.

2 O pojmu »ojkonomija« glej razlago na str. 80, op. 3.

3 Sodobne študije o Markionu je najbolj zaznamoval in spodbudil A. von Harnack s svojim pionirskim delom *Marcion: Das Evangelium vom fremden Gott*, Leipzig 1924. Seznam pomembnejših poznejših študij najdemo v različnih enciklopedijah, npr. B. Aland, s.v. »Marcione – marcionismo«, v: *Nuovo dizionario patristico e di antichità cristiane*, zv. 2, Genova–Milano 2007. Opozoriti velja tudi na doktorsko disertacijo B. Cherubini *La figura di Marcione nell'eresiologia cristiana antica*, Università degli Studi Roma Tre 2011.

4 Bazilidov nauk je predstavljen v *Zoper krivoverstva* I, 24, 3–7; o Bazilidu gl. A. Monaci Castagno, s.v. »Basilide«, v: *Nuovo dizionario patristico e di antichità cristiane*, zv. 1, Genova–Milano 2006.

5 Prim. *Zoper krivoverstva* III, 4, 3.

6 Najcelovitejšo sodobnejšo analizo Valentinovega življenja in dela prinaša Ch.

njegovih del so se, zlasti pri Klementu Aleksandrijskem, ohranili le skromni fragmenti, osnove njegovega nauka pa poznamo prek njegovih učencev, ki se delijo na dve šoli: vzhodno, ki ji pripadata Teodot in Marko Čarodej, in zahodno, v katero uvrščamo Ptolemaja, Herakleona in Florina.¹ Irenej se v delu *Zoper krivoverstva* sooči zlasti s Ptolemajevimi različicami valentinovega nauka, ki je v njegovem času prevladovala v Rimu in nasploh v zahodnem delu cesarstva.²

Valentinijanska gnoza

V središču valentinijanskega sistema je kozmološko-mitološka pripoved o božanski Polnosti (gr. *Plérōma*), ki je sestavljena iz tridesetih ajonov,³ nastalih iz Brezna in Misli, tj. prvega in počelnega para ajonov. Ajoni se povezujejo v moško-ženske pare oziroma *sizigije*,⁴ med katerimi najdemo tudi Besedo, Edinorojenega, Kristusa in Jezusa, štiri imena, ki izhajajo iz prologa Janezovega evangelija, vendar ne označujejo več enega in istega Božjega Sina, ampak različne duhovne entitete. Polnost tridesetih ajonov (Trideseterica) se deli na Četverico, Osmerico in Dvanajsterico, kar gnostiki utemeljujejo tako s pomočjo metafizike števil, ki upošteva pitagorejsko-platonistična razmerja, kot

Markschies, *Valentinus Gnosticus?: Untersuchungen zur valentinianischen Gnosis mit einem Kommentar zu den Fragmenten Valentins*, Tübingen 1992. Za razumevanje valentinijanske gnoze gl. F.-M. Sagnard, *La gnose valentinienne et le témoignage de saint Irénée*, Pariz 1947; A. Orbe, *Estudios Valentinianos*, 5 zv., Rim 1955–1966; M. Simonetti, *Testi gnostici in lingua greca e latina*, Vicenza 1993; G. Chiapparini, *Valentino gnostico e platonico: Il Valentinianesimo della »Grande Notizia« di Ireneo di Lione*, Milano 2012. Primarni vir za valentinijansko gnozo je od leta 1946 tudi knjižnica Nag Hammadi, kjer je med traktati valentinijanske gnoze treba omeniti predvsem znameniti *Evangelij Resnice* (slov. prevod v: *Gnostični evangeliji in reakcija cerkvenih očetov*, Ljubljana 2014, str. 159–175) in *Pistis Sophia*.

- 1 Evzebij iz Cezareje v *Cerkveni zgodovini* V, 20, 1–8 poroča, da je Irenej zoper Florina napisal delo *O enovladju* oziroma *O tem, da Bog ni stvarnik zla*, pozneje pa še spis *O Osmerici*. Irenej in Florin sta se sicer spoznala že v Smirni, kjer sta bila oba Polikarpova učenca.
- 2 O Ptolemajevem življenju ne vemo skoraj ničesar. Od njegovih spisov se je pri Ireneju ohranila razlaga prologa Janezovega evangelija (prim. *Zoper krivoverstva* I, 8, 5–6), pri Epifaniju iz Salamine pa *Pismo Flori*, ki obravnava trojni izvor Mojzesove postave (prim. *Krivoverstva* 33, 3–8).
- 3 O pojmu »ajon« glej razlago na str. 67, op. 1.
- 4 O pojmu »sizigija« glej razlago na str. 67, op. 7.

tudi z alegorično interpretacijo posameznih bibličnih odlomkov.¹

Brezno je nedoumljivo in nespoznavno za vse ajone, razen za njegovega prvorojenca, Edinorojenega, kljub temu pa vsi ajoni na tihem hrepenijo, da bi spoznali svoj izvor. Prelomno točko, ki bo pozneje privedla do nastanka Demiurga, sveta in človeka, predstavlja trenutek, ko Modrost (gr. *Sophía*), zadnji izmed tridesetih ajonov Polnosti, v sebi začuti strast:

Ta strast sestoji v iskanju Očeta [tj. Brezna]; (Modrost) je namreč želela doumeti njegovo veličino. Tega pa ni mogla doseči, saj je poskušala nemogoče, zato se je znašla v zelo veliki stiski spricho veličine Globine [tj. Brezna], neizsledljivosti Očeta in njene ljubezni do njega. Ker se je nenehno iztezala naprej, bi jo skoraj pogoltnila njegova sladkost in bi se razkrojila v celotni bitnosti, če ne bi naletela na moč, ki vse (ajone) utrjuje in ohranja izven neizrekljive veličine. To moč imenujejo Meja. Ta jo je torej zadržala in utrdila; trudoma se je obrnila k sebi in, prepričana, da je Oče nedoumljiv, je od silne očaranosti odložila svojo prvo željo, z njo pa tudi strast, ki jo je prevzela.²

Meja, ki se imenuje tudi Križ, je Modrost odvrnila od njene strasti po spoznanju nespoznavnega Očeta, Modrost pa je pri tem rodila brezoblični sad, Željo (gr. *Enthýmesis*).³ Ta Želja je bila po svoji naravi duhovna bitnost, vendar je bila izgnana iz Polnosti, da bi v njej ponovno zavladala ravnovesje in stabilnost. Edinorojeni je zato po Očetovi previdnosti ustvaril novo sizigijo, Kristusa in Svetega Duha, ki sta utrdila in okrepila ajone, da jih ne bi znova prevzela strast po spoznanju Očeta. Ko so bili vsi ajoni ponovno zedinjeni, so skupaj ustvarili »popoln sad, Jezusa, ki se po svojih očetih imenuje tudi Odrešenik, Kristus in Beseda, pa tudi Vse, saj je nastal iz vseh«. ⁴

Dogajanje se iz božanske Polnosti nato preseli v praznino, kamor je bila izgnana Želja, ki se imenuje tudi spodnja Modrost ali Ahamot.⁵ Ajon Kristus se je je usmilil in se razpel na Križu, ki zamejuje Polnost. Ko ga je Ahamot za trenutek ugledala, je bila oblikovana po bitnosti, sama pa je zahrepenela po zgornjih, *duhovnih* resničnostih. Toda ker

1 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 1, 3.

2 *Zoper krivoverstva* I, 2, 2.

3 O pojmu »Želja« glej razlago na str. 70, op. 3.

4 *Zoper krivoverstva* I, 2, 5.

5 Izraz Ahamot izhaja iz hebr. besede *hokmah*, ki pomeni »modrost«.

jih ni mogla doseči, je zapadla v trpljenje, strah in stisko, iz česar sta nastali *duševna* in *snovna* bitnost. Z Odrešenikovo pomočjo je Ahamot ustvarila Demiurga, ki ga valentinijanci, podobno kot pred njimi Markion, istovetijo s starozaveznim Bogom stvarnikom. Demiurg, ki pripada duševni bitnosti in ne pozna duhovne Polnosti nad njim, je nato iz svoje nevednosti sam ustvaril sedem nebes in svet, ki je pod njimi. Med stvarjenjem je iz zemlje oblikoval človeka, vanj pa vdahnil dih življenja,¹ zato je človek sestavljen iz snovne in duševne bitnosti. Toda njegova mati Ahamot je brez Demiurgove vednosti v ljudi zasejala duhovno seme, ki ga je spočela ob zrenju zgornjih resničnosti. Po valentinijanski antropologiji tako obstajajo tri vrste ljudi, ki jih predstavljajo Adamovi sinovi: Kajn je oče *snovnih* ljudi, ki bodo na koncu propadli; Abel je oče *duševnih* ljudi, ki so zmožni izbire in se zato lahko odrešijo ali pogubijo; Set pa je oče *duhovnih* ljudi, ki bodo odrešeni ne glede na svoja dejanja.²

Ta tripartitna antropologija določa tudi valentinijansko soteriologijo oziroma pojmovanje odrešenja: da bi odrešil Ahamot, oživil duhovno seme in na svojo stran pridobil duševne ljudi, se je Odrešenik Jezus, ki je sad celotne Polnosti, prek Ahamot in Demiurga spustil na duševnega Kristusa: ta je po svojem izvoru Demiurgova ustvarjenina, Odrešenik pa se je nanj spustil šele ob njegovem krstu v Jordanu. Tako je ljudem prinesel spoznanje (gr. *gnôsis*) o duhovnih resničnosti in s tem tudi odrešenje;³ človeka torej ni osvobodil Kristus s svojo smrtjo na križu, kajti človek takšne osvoboditve ne potrebuje.

Ekskurz: gnostiki in poganška filozofija

Čeprav lahko gnostični sistemi zaradi uporabe starozaveznih in novozaveznih motivov na zunaj ustvarjajo vtis, da se njihovi nauki skladajo z učenjem Cerkve, pa Irenej v drugi knjigi opozarja, da so po svoji vsebini in notranji strukturi njihovi nauki bližje poganski filozofiji kot krščanstvu. Valentinijancem tako očita, da so od starih filozofov prevzeli posamezne elemente, ki so jih nato združili v novo celoto:

1 Prim. 1 Mz 2,7; *Zoper krivoverstva* I, 5, 5.

2 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 6, 1–7, 5.

3 Motiv odrešenja, ki pride s spoznanjem, je osrednja tema kratkega traktata iz knjižnice Nag Hammadi z dvojnim naslovom *Pismo Reginu* ali *Razprava o vstajenju* (slov. prevod v: *Gnostični evangeliji in reakcija cerkvenih očetov*, Ljubljana 2014, str. 207–212).

Za svoje pa ne razglašajo samo tega, kar najdejo pri komedio-grafih, ampak tudi to, kar so povedali tisti, ki Boga ne poznajo in se imenujejo filozofi. Zbrali so (njihove besede), iz mnogih najslabših krpic sešili kenton in s spretnim govorjenjem ustvarili površinsko izmišljotino: uvajajo nauk, ki je sicer nov, ker so ga zdaj izdelali z novo spretnostjo, (v resnici) pa je star in nekoristen, saj je narejen iz starih naukov, ki zaudarjajo po nevednosti in brezbožnosti.¹

Med njihovimi domnevnimi predhodniki Irenej tako navaja najrazličnejše avtorje in filozofske nauke, ki segajo od Homerja, Hezioda, Talesa in drugih predsokratskih mislecev vse do sočasnih helenističnih filozofskih šol, kot so epikurejstvo, stoicizem in kinizem.² Nedvomno pa je glavni poganski vir gnostičnih naukov Platonova misel, katere vpliv se ne kaže zgolj v posameznih filozofskih konceptih, kot je na primer pojmovanje boga demiurga, ampak zlasti v značilnem ontološkem dualizmu, ki je v gnostičnih naukih še močno potenciran. Prav zaradi očitnih povezav s platonizmom so bili gnostiki trn v peti tudi poganskim filozofom, ki so se v času, ko se je krščanstvo naglo širilo po imperiju, počutili vse bolj ogroženo. Na pogansko provenienco gnostičnih naukov je tako sredi 3. stoletja opozarjal tudi Plotin (ok. 204/5–270), utemeljitelj novoplatonizma, zadnje velike miselne sinteze antike, ki je njihovi zavrnitvi posvetil samostojno razpravo z naslovom *Proti gnostikom*.³

Podobnost med Plotinovo in Irenejevo polemiko zoper gnostike se kaže v njenem poudarku na legitimnosti nasledstva oziroma izročila: če Irenej izpostavlja apostolsko izročilo, ki naj bi ga gnostiki izdali in izkrivili, je v ozadju Plotinove kritike želja po ohranjanju pristnega Platonovega izročila, ki naj bi si ga gnostiki prilastili in zlorabili. V zvezi s tem je zgovoren naslednji odlomek iz Plotinove razprave:

1 *Zoper krivoverstva* II, 14, 2. Kenton je zvrst pesmi, ki je sestavljena iz raznih verzov drugih pesmi.

2 Prim. *Zoper krivoverstva* II, 14, 2–6; 32, 2.

3 Plotinov odgovor na gnostično grožnjo ni razviden le v traktatu *Proti gnostikom* (*Eneade* II, 9), ampak tudi na drugih mestih v njegovem opusu, še zlasti v poglavjih o usodi in previdnosti (*Eneade* III, 1–3), katerih cilj je pokazati, da Bog ni vzrok zla, ki je prisoten v svetu. Iz njegovih spisov je razvidno, da je bil Plotin – podobno kot Irenej – podrobno seznanjen z gnostičnimi nauki, o gnostikih samih pa govori kot o svojih prijateljih. V zvezi s tem prim. Ch. Elsas, *Neuplatonische und gnostische Weltablehnung in der Schule Plotins*, Berlin 1975.

Na splošno (gnostiki) potvarjajo nauk o tem, kako je bil ustvarjen svet, in še mnogo drugega, kar je povedal Platon. Njegove nauke omalovažujejo, kakor da bi sami doumeli umljivo naravo, Platon in drugi blaženi možje pa ne.¹

Z drugimi besedami: s svojo kritiko želi Plotin ustvariti vtis, da je njegova lastna šola legitimni naslednik pristnega Platonovega izročila, medtem ko gnostiki to tradicijo zgolj potvarjajo. Nadaljnja analogija med Plotinovo in Irenejevo kritiko gnostikov se kaže na ravni metode. Plotin gnostikom očita, da si »drznejše cefrati to, kar so tako lepo in skladno z resnico povedali božji možje stare dobe«,² pri čemer se pretvarjajo, »kot da ne bi imeli ničesar s staro helensko šolo«.³ Iz Plotinovih besed je očitno, da ga sorodnost gnostičnih naukov s Platonovimi sama po sebi ne moti, saj kmalu zatem pravi: »Poleg tega so vse svoje lepe nauke dobili prav pri teh možeh: nesmrtnost, umni kozmos, prvi bog, to, da se mora duša izogibati druženja s telesom, ločitev od telesa, beg iz porajanja v bitnost. Vse te reči najdemo pri Platonu, in kadar (gnostiki) govorijo jasno in na ta način, delajo prav«.⁴ Podobno kot Ireneja, ki že v uvodu prve knjige gnostikom očita »pretkano prepričevanje«, s katerim »zavajajo um manj izkušenih in jih vodijo v sužnost, s tem ko ponarejajo Gospodove izreke in postajajo zli razlagalci tega, kar je bilo dobro povedano«,⁵ tudi Plotina zmoti predvsem njihovo »neustrezno dopolnjevanje« naukov poganskih mislecev: »Kdor se ne da zapeljati prevari, ki rada zaslepi ljudi, bo zlahka sprevidel, da so ti ljudje šele pozneje prevzeli nauke starih filozofov in jih ponekod povsem neustrezno dopolnili.«⁶

Tako Plotin kot pred njim že Irenej svoj napad na gnostike izkoriščata za predstavitev, poglobitev in pojasnitev lastnih naukov. V vsebinskem smislu je jedro Plotinovega spora z gnostiki predvsem njihovo izrazito negativno pojmovanje (snovnega) sveta, ki je znotraj novoplatonske sheme v osnovi dober, saj je njegov poslednji izvor Eno, ki je obenem tudi Dobro. V zvezi s tem Plotin pravi:

1 *Eneade* II, 9, 6, 25sl. Vse navedene odlomke iz Plotinovih *Enead* je prevedla S. Weiss.

2 *Eneade* II, 9, 5sl.

3 *Eneade* II, 9, 6sl.

4 *Eneade* II, 9, 6, 40sl.

5 *Zoper krivoverstva* I, uvod 1.

6 *Eneade* II, 9, 6, 50sl.

Kdor torej graja naravo kozmosa, ne ve, kaj počne in kako daleč gre ta njegova predrznost. To pa zato, ker (gnostiki) ne poznajo neprekinjenega zaporedja, v katerem si sledijo resničnosti prvega, drugega, tretjega reda in tako dalje vse do poslednjih resničnosti. Ne vedo, da tega, kar je slabše kot prve resničnosti, ne smemo zasramovati, ampak moramo prijazno sprejeti naravo vseh stvari, sami pa pohiteti k tistim prvim.¹

Tudi v tem pogledu je Plotinova kritika gnostikov blizu Ireneju, ki v stvarjenju sveta vidi dobro delo Boga. Toda s temi in drugimi podobnimi vprašanji se Irenej sistematično sooči šele v naslednjih knjigah *Zoper krivoverstva*.

Druga knjiga

Zavrnitev gnostičnih nauk

Predstavitvi gnostičnih nauk sledi njihova zavrnitev, pri čemer pa se Irenej ne ustavlja ob vseh podrobnostih gnostične mitologije, ampak se posveti le obravnavi ključnih tematskih sklopov. Druga knjiga se tako začne »s prvo in najpomembnejšo témo, z Bogom demiurgom, ki je naredil nebo in zemljo in vse, kar je v njiju«. ² Zoper nauk valentinijancev, ki božansko Polnost postavljajo nad nevednega Demiurga, Irenej dokazuje, da se s takšnim pojmovanjem odrekajo krščanskemu monoteizmu in Bogu samemu. Drugi del knjige je posvečen valentinijanskemu nauku o ajonih, njihovem izvoru in trpljenju ajona Modrosti, medtem ko gre v tretjem delu za zavrnitev gnostične numerologije. Irenej izpodbija tudi njihovo razlaganje treh evangeljskih odlomkov – Judovega izdajalstva, Gospodovega trpljenja v dvanajstem mesecu in ozdravitve krvotočne žene –, ki so jih valentinijanci povezovali s trpljenjem Modrosti.³ V četrtem delu knjige ovrže še njihovo eshatologijo, nato pa se v zadnjem delu posveti obravnavi nekaterih nevalentinijanskih nauk.

Skoki celotno drugo knjigo se Irenej spretno poslužuje metod in prijemov antične retorike: da bi zavrnil ali pa zgolj očrnil valentinijance, izpostavlja logična nasprotja in aporije v njihovih argumentacijah;

1 *Eneade* II, 9, 13, 1sl.

2 *Zoper krivoverstva* II, 1, 1.

3 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 3, 2–3; II, 20, 1–23, 2.

svoje nasprotnike obtožuje, da Bogu pripisujejo človeška občutja; premise njihovega nauka večkrat sam razvije naprej ter jih nato prisili, da izberejo med dvema nesprejemljivima možnostma; vseskozi jim očita, da je njihov nauk neverjeten, absurden in neutemeljen, še več, da gre za čisto izmišljotino; vse skupaj pa mestoma začini še z ironijo.¹

Spoznanje Boga

V drugi knjigi se Irenej obširno sooči tudi z vprašanjem *spoznanja* Boga, ki odpira klasično vprašanje odnosa med vero in filozofijo. Če se je njegov sodobnik Justin Mučenec v zgodovino zapisal kot prvi »krščanski filozof«,² ki je pogansko filozofijo videl kot predstopnjo krščanstva in si prizadeval za njuno sintezo,³ pa je Irenejevo stališče do filozofskih razpravljanj veliko bolj odklonilno. Že v uvodnih besedah prve knjige *Zoper krivoverstva* za gnostike pravi, da vpeljujejo »lažne besede in brezkončne rodovnike, ki – kakor pravi apostol – bolj pospešujejo razpravljanja kot pa utrjevanje Božje zgradbe v veri«. ⁴ Tudi pozneje jim pogosto očita napuh pri razpravljanju o najvišjih resničnostih, nasprotno pa kristjane opominja na njihovo majhnost v primerjavi z Bogom:

Če pa bi kdo ne odkril vzroka vsega, kar preiskuje, naj pomisli na to, da je človek neskončno manjši od Boga, da je milost prejel le *delno*,⁵ da še ni enak ali podoben Stvarniku in da ne more kakor Bog imeti izkušnje in spoznanja vsega. (...) Človek, vedi, da nisi neustvarjen in nisi vedno obstajal skupaj z Bogom, kakor je obstajala njegova lastna Beseda; zaradi njegove izredne

1 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 4, 4; I, 9, 4; I, 11, 4; prim. E. Osborn, »Irenaeus on God – Argument and Parody«, v: *Studia Patristica* 36 (2001), str. 270–281.

2 Če za prvega krščanskega filozofa seveda ne štejemo gnostika Bazilida, ki je vsaj eno generacijo starejši od Justina; o tem prim. B. A. Pearson, *Ancient Gnosticism, Traditions and Literature*, Minneapolis 2007, str. 144.

3 O tem gl. F. Zore, »The Relationship between Philosophy (Knowledge) and Religion in St. Justin Martyr's Foundation of Christian Philosophy«, v: V. Snoj, ur., *Antika in krščanstvo: spor ali sprava?*, Ljubljana 2008, str. 47–48; o Justinu kot prvem krščanskem filozofu prim. tudi C. Moreschini, *Storia della filosofia patristica*, Brescia 2004, str. 7, in G. Girgenti, *Giustino Martire. Il primo cristiano platonico*, Milano 1995, str. 30.

4 *Zoper krivoverstva* I, uvod 1.

5 1 Kor 13,9.12.

dobrote pa si zdaj prejel začetek svojega obstoja in se po Besedi postopno učiš o ojkonomijah Boga, ki te je ustvaril.¹

Zaradi njegove ustvarjenosti Irenej človeku odreka zmožnost spoznanja Boga na sebi in ga spodbuja, da se o njem postopno pouči prek ojkonomije, se pravi prek Božjega samorazodevanja v zgodovini. Prav tako se človek v svoji predrznosti ne sme vpraševati, »Kaj je počel Bog, preden je ustvaril svet?« oziroma »Kako je Oče ustvaril Sina?«,² saj odgovor na takšna vprašanja pripada Bogu. Po Irenejevem prepričanju je zato bolje,

da ne poznamo ničesar, niti enega vzroka, zaradi katerega je bila ustvarjena katerakoli izmed ustvarjenih stvari, pa vendar verujemo v Boga in ostajamo v njegovi ljubezni, kakor pa da zaradi takšnega védenja postanemo naduti in odpademo od ljubezni, ki oživlja človeka.³

Očitno je torej, da Irenej vero postavlja pred filozofsko raziskovanje. Vera v Boga zanj pomeni zvestobo veri Cerkvi in njenemu »pravilo resnice« (gr. *kanòn tês aletheías*, lat. *regula veritatis*):⁴ gre za vero v enega Boga stvarnika in njegovega učlovečenega Sina Jezusa Kristusa ter za izročilo, ki ga je Cerkev prejela od apostolov.⁵ Pravilo resnice Irenej predstavi že v prvi knjigi, v zaključku druge pa se nanj večkrat sklicuje, saj bo na njegovi osnovi nadaljeval zavrnitev krivovercev.

Tretja knjiga

En sam Bog

Začetek tretje knjige pomeni pomembno prelomno točko celotnega dela tako z vidika vsebine kot metode, saj po Irenejevem prepričanju ne zadošča zgolj razumska zavrnitev posameznih gnostičnih nauk, ampak je potrebno zavrniti tudi njihovo razlaganje Pisem in pokazati, »da so vsi preroki (tj. vsa Stara zaveza) oznanjali enega Boga in

1 *Zoper krivoverstva* II, 25, 3.

2 Prim. *Zoper krivoverstva* II, 28, 3; II, 28, 6.

3 *Zoper krivoverstva* II, 26, 1.

4 O pojmu »pravilo resnice« glej razlago na str. 124, op. 1.

5 Prim. *Zoper krivoverstva* II, 2, 6; II, 9, 1; II, 30, 9; II, 35, 4.

Gospoda, stvarnika neba in zemlje in vsega, kar je v njiju, ter napovedovali prihod njegovega Sina«. ¹ Odslej se torej krivovercem ne bo več zoperstavljajal s pomočjo razumskega dokazovanja, ampak se bo oprl na pričevanje Pisem. ² Gnostiki in drugi krivoverci Pisem namreč niso zavračali, ampak so njihovo sporočilo prilagajali svojim miselnim sistemom.

V prvem delu tretje knjige želi Irenej zavriniti tako markionsko kot gnostično razlikovanje med starozaveznim Demiurgom, stvarnikom sveta, in novozaveznim Bogom, Jezusovim Očetom. Da dokaže enega samega Boga stvarnika, se loti branja novozaveznih spisov. Pri evangelijih mu zadoščajo že njihovi začetki: ker se eksplicitno sklicujejo na starozavezne obljube, je očitno, da tako v stari kot v novi zavezi obstaja en sam Bog. Nato se Irenej osredotoči na pričevanje prvih kristjanov v Apostolskih delih: ko Peter, Filip, Pavel ali Štefan oznanjajo vstalega Kristusa, se sklicujejo na izraelsko zgodovino in dokazujejo, da so se starozavezne obljube izpolnile v Jezusu Kristusu, iz česar nujno sledi, da je Bog stare in nove zaveze eden in isti. Toda ker nekateri gnostiki sprejemajo samo Pavlovo pričevanje, drugi pa ga zavračajo, spet drugi pa ne sprejemajo Lukovega pričevanja, se ob koncu prvega dela knjige Irenej še posebej posveti Pavlovim pismom in obema Lukovima spisoma, tj. Lukovemu evangeliju in Apostolskim delom.

Štirioblični evangelij

Znotraj tega kompleksnega literarno-teološkega izpeljevanja izstopa znameniti odlomek o *štiriobličnem evangeliju* (gr. *tetrámorphon euangélion*), ³ s katerim Irenej zaključi analizo začetkov štirih evangelijev. Razne krivoverske skupine so dajale prednost enemu izmed evangelijev – ebioniti Matejevemu, markioniti Lukovemu, doketi Markovemu in valentinijanci Janezovemu – in na ta način potrjevale njegovo avtoriteto. Zoper takšno ekskluzivno rabo evangelijev Irenej zatrjuje, da število evangelijev ne more biti ne večje ne manjše od štiri:

Število evangelijev ne more biti ne večje ne manjše, kot je. Ker

¹ *Zoper krivoverstva* II, 35, 2.

² O dokazovanju s pomočjo Pisem gl. B. Sesboüé, »La preuve par les Écritures chez saint Irénée: À propos d'un texte difficile du livre III de l'*Adversus Haereses*«, v: *Nouvelle revue théologique* 103 (1981), str. 872–887.

³ Prim. *Zoper krivoverstva* III, 11, 7–11, 9.

obstajajo štirje konci sveta, v katerem bivamo, in štirje glavni vetrovi (*pneúmata*) in ker je Cerkev razsejana po vsej zemlji – steber in opora Cerkve pa sta evangelij in Duh (*Pneúma*) življenja –, sledi, da ima Cerkev štiri stebre, ki od vsepovsod vejejo nepropadljivost in oživljajo ljudi. Iz tega je razvidno, da nam je Beseda, ki je izdelala vse, ki sedi na kerubih in vse povezuje, ob svojem razodetju ljudem dala štirioblični evangelij, ki ga povezuje en Duh.¹

Čeprav se Irenej pogosto omenja kot tisti avtor, ki je štiri živa bitja iz knjige Razodetja² prvi povezal z atributi evangelistov, pa ima njegova asociacija leva, junca, človeka in orla s štirimi evangeliji mnogo globlji in kompleksnejši namen.³ Zanj namreč štiri živa bitja primarno ne kažejo na štiri evangelije, temveč na štirioblično delovanje Božjega Sina: lev kaže na njegovo moč, odličnost in kraljevskost, junec na njegovo daritveno in duhovniško službo, človek na njegov človeški prihod in orel na Duha, ki ga je podaril Cerkvi. Posamezne lastnosti se resda bolj skladajo z značajem vsakega posameznega evangelija, toda ker gre vedno za delovanje istega Božjega Sina, povezava med štirimi evangeliji in štirimi živimi bitji ne izraža različnosti evangelijev, temveč njihovo enotnost: obstaja samo en evangelij o Božjem Sinu, ki pa ima štiri oblike. Poleg tega Irenej štiri evangelije in štiri živa bitja povezuje tudi s štirimi stranmi sveta in štirimi glavnimi vetrovi: na ta način apologetsko pokaže tudi na enotnost in harmonijo dela stvarjenja in dela odrešenja, nad katerima bdita ena Beseda in en Duh.⁴

1 *Zoper krivoverstva* III, 11, 8.

2 Prim. Raz 4,7; Ezk 1,5–6.10.

3 Irenej leva povezuje z Janezovim, junca z Lukovim, človeka z Matejevim in orla z Markovim evangelijem. V tem mu sledi tudi naš Viktorin Ptujski v svoji *Razlagi razodetja* IV, 3 (slov. prevod v: Viktorin Ptujski: *Razlaga Razodetja in drugi spisi*, Celje 1999, str. 64–69). Avguštin je človeka povezoval z Markom, leva z Matejem, junca z Lukom in orla z Janezom (prim. *O soglasju evangelistov* I, 6, 9), uveljavila pa se je predvsem Hieronimova razlaga: človek je postal atribut evangelista Mateja, lev Marka, junec Luka in orel Janeza (prim. *Razlaga Ezekiel* I, 1, 6–8; uvod v *Razlago Matejevega evangelija*); prim. P.-M. Bogaert, »Les Quatre Vivants, l'Évangile et les évangiles«, v: *Revue théologique de Louvain* 32 (2001), str. 457–478; P. Paciorek, »Les diverses interprétations patristiques des Quatre Vivants d'Ézéchiél 1,10 et de l'Apocalypse 4,6–7 jusqu'au XIIe siècle«, v: *Augustiniana* 51 (2001), str. 151–218.

4 Prim. odlično analizo Ch. Guignarda o štiriobličnem evangeliju: »Le Quadruple Évangile chez Irénée«, v: A. Bastit in J. Verheyden, ur., *Irénée de Lyon et les débuts*

En sam Kristus

Nadaljevanje tretje knjige se začne s kratkim povzetkom različnih gnostičnih naukov o Kristusu in tako nakaže osrednje vprašanje drugega dela: identiteta in poslanstvo Jezusa Kristusa, Božjega Sina.¹ Gre za teološko izredno bogata poglavja, za razumevanje katerih je treba upoštevati različne krivoverske nauke, katerim se Irenej zoperstavlja. Njegovi glavni nasprotniki so gnostiki, ki zavračajo resničnost Jezusovega učlovečenja in ločujejo med Jezusom, Besedo in Kristusom. Irenej se jim, podobno kot v prvem delu knjige, zoperstavi z navajanjem pričevanj evangelistov, med katere prišteva tudi Pavla;² še posebej se zaustavi ob dogodku Jezusovega krsta in zavrne gnostične interpretacije, po katerih naj bi se na človeka Jezusa iz božanske Polnosti ob krstu spustil Odrešenik.³

Irenej se nato po robu postavi doketom, ki trdijo, da Beseda ni resnično postala človek in je torej trpela zgolj navidezno. Lyonski škof zoper njih dokazuje, da je večna Beseda postala trpljivo meso, saj v nasprotnem primeru človek ne bi mogel biti odrešen. Če doketi in gnostiki zanikajo resničnost učlovečenja, pa naslednji Irenejevi nasprotniki, ebioniti, trdijo ravno nasprotno: Jezus naj bi bil samo človek, ki se je rodil Jožefu. Zoper ebionite zato poudarja resničnost Jezusovega deviškega rojstva, pri čemer se sklicuje na preroške napovedi, zlasti na Izaijevo prerokbo o Emanuelu.⁴ Zadnji nasprotnik, s katerim se v tem delu sooči, pa je Tacijan Sirski, ki je zanikal odrešenje prvega človeka,

de la Bible chrétienne: Actes de la Journée du 1. VII. 2014 à Lyon, Turnhout 2017, str. 101–168. O Irenejevem vplivu na izoblikovanje kanona štirih evangelijev in tudi svetopisemskega kanona nasploh gl. Y.–M. Blanchard, *Aux sources du canon: Le témoignage d'Irénée*, Pariz 1993; E. Norelli, E. »Sulla via del canone: la nuova sintesi di Ireneo«, v: *Ricerche storico-bibliche* 27 (2015), str. 209–238.

1 O Irenejevi kristologiji gl. A. Houssiau, *La Christologie de saint Irénée*, Gembloux 1955; J. I. González Faus, *Carne de Dios: Significado salvador de la Encarnación en la teología de San Ireneo*, Barcelona 1969; H. Lassiát, *Promotion de l'homme en Jésus-Christ d'après Irénée de Lyon*, Tours 1974; B. Sesboüé, *Tout récapituler dans le Christ: Christologie et sotériologie d'Irénée de Lyon*, Pariz 2000.

2 Apostol Pavel se sam večkrat posredno imenuje »evangelist«; prim. Rim 2,16; Gal 1,8.11.

3 O gnostičnih interpretacijah Jezusovega krsta prim. G. Lettieri, *Deus patiens: L'essenza cristologica dello gnosticismo*, Rim 1996, str. 44–57.

4 Prim. Iz 7,14.

Adama. Zoper njega Irenej poudarja, da je moral biti najprej odrešen tisti, ki ga je hudič prvega premagal in odpeljal v ujetništvo, kajti če prvi človek ni bil osvobojen, tudi človeški rod ne bo deležen odrešenja.

Teologija povzetja

Preden pa se sooči s Tacijanovim naukom, Irenej predstavi svojo teologijo povzetja ali rekapitulacije.¹ Beseda »povzetje« prevaja grški samostalnik *anakephalaíosis*,² ki je v antični govorniški teoriji označeval zaključek govora, v katerem je retor kratko povzel njegove sestavne dele. Glagol »povzeti« v tem pomenu uporablja tudi Pavel v Pismu Rimljanom, ko pravi: *Vse zapovedi so povzete v besedi: »Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe».*³ V Pismu Efežanom pa z njim opiše cilj vsega Božjega delovanja: *V polnosti časov povzeti v Kristusu kot glavi vse (anakephalaíósasthai tà pánta en tòi Christôi), kar je v nebesih in kar je na zemlji.*⁴ V Pavlovi univerzalni viziji Kristus vse povezuje, zedinja in osredinja v sebi: on je središče odrešenjske zgodovine, vezni člen med Bogom in njegovim stvarstvom. To osnovno pavlinsko misel Irenej semantično močno razširi: učlovečeni Božji Sin je povzel »dolgo zgodovino ljudi in za nas na okrajšan način opravil odrešenje«,⁵ šel skozi vse starostne dobe, od otroštva do starosti, da bi v sebi povzel vse ljudi,⁶ predvsem pa je povzel prvega človeka, Adama.⁷

V tretji knjigi tako Irenej razvije tipološko antitezo med Adamom in Kristusom, med Evo in Marijo: kakor je bil Adam po Božji roki oblikovan iz deviške zemlje, tako se je Kristus po delovanju Svetega Duha rodil iz Device ter s tem v sebi povzel in odrešil prvotno ustvar-

1 Prim. E. Scharl, *Recapitulatio mundi: Der Rekapitulationsbegriff des Heiligen Irenäus und seine Anwendung auf die Körperwelt*, Rim 1940; B. Sesboué, *Tout récapituler dans le Christ: Christologie et sotériologie d'Irénée de Lyon*, Pariz 2000, str. 125–163; E. Osborn, *Irenaeus of Lyons*, Cambridge 2001, str. 97–140.

2 Beseda *anakephalaíosis* je sestavljena iz predpone *ana-*, ki pomeni »znova« ali pa »zgoraj«, in samostalnika *kephálaion*, ki se lahko prevaja kot »glava«, »poglavje«, »glavna točka«, »zaključek«, »povzetek«, »bistvo«, pa tudi »vsota«, »skupni znesek«.

3 Rim 13,9.

4 Ef 1,10.

5 *Zoper krivoverstva* III, 18, 1.

6 Prim. *Zoper krivoverstva* II, 22, 4–5.

7 Za ključne odlomke, kjer se pojavlja ta glagol gl. Stvarno in imensko kazalo, s.v. »povzetje«.

jenino; kakor je bila devica Eva neposlušna in je postala vzrok smrti, tako je bila devica Marija poslušna in je postala vzrok odrešenja.¹ Podobnost med Kristusom in Adamom je za Ireneja znamenje, da odrešensko delovanje, čeprav ga je v časovno omejenem zgodovinskem trenutku udejanjil konkreten posameznik, zaobseže vse ljudi od začetka do konca zgodovine: kot človek je Kristus povsem solidaren z ljudmi, kot Božja Beseda pa jih priteguje k sebi, osvobaja greha in preraja v Bogu.

Četrta knjiga

Sozvočje odrešenja

Véliki cilj Irenejeve teologije, da bi dokazal enotnost odrešenske zgodovine in obstoj enega Boga in enega Kristusa, pride najbolj do izraza v četrti knjigi.² V njej obravnava posamezne Gospodove besede in dejanja ter pokaže, da se ujemajo z delovanjem očakov in starozaveznimi prerokbami.³ Celotno knjigo preveva dinamika *napovedi* in *izpolnitve*, ki priča o »sozvočju odrešenja«,⁴ se pravi o enotnosti, skladnosti in

-
- 1 Prim. *Zoper krivoverstva* III, 21, 10–22, 4. Tipološko antitezo med Adamom in Kristusom je sicer orisal že Pavel v Rim 5,12–21, povezavo med Evo in Marijo pa najdemo že v Justinovem *Razgovoru z Judom Trifonom* 100, 5.
 - 2 Najcelovitejši komentar četrte knjige je pripravil A. Orbe, *Teología de San Ireneo: Traducción y comentario del libro IV del »Adversus haereses«*, Madrid 1996. Z analizo kompleksne zgradbe četrte knjige se je še posebej ukvarjal Ph. Bacq, *De l'ancienne à la nouvelle alliance selon S. Irénée: Unité du livre IV de l'Adversus haereses*, Pariz 1978. Kljub temu pa vprašanje notranjega ustroja četrte knjige ostaja odprto. V tem oziru je pomemben prispevek B. Sesbouéja, »Quatre entrées pour un discours«, v: C. Theobald in J. Doré, ur., *Penser la Foi: Mélanges offerts à Joseph Moingt*, Pariz 1993, str. 872–887. V pričujočem prevodu razdelitev četrte knjige na dele, poglavja in podpoglavja sledi predlogom obeh avtorjev.
 - 3 O Irenejevi interpretaciji Biblije gl. M. Simonetti, »Per typica ad vera: Note sull'esegesi di Ireneo«, v: *Vetera Christianorum* 18 (1981), str. 357–382; isti, *Lettera e/o allegoria: Un contributo alla storia dell'esegesi patristica*, Roma 1985, str. 37–44; N. Brox, »Irenaeus and the Bible: A Special Contribution«, v: Ch. Kannengiesser, ur., *Handbook of Patristic Exegesis*, zv. 1, Leiden–Boston 2004, str. 483–506; vrsto pomembnih prispevkov na to temo najdemo tudi v: A. Bastit in J. Verheyden, ur., *Irénée de Lyon et les débuts de la Bible chrétienne*, Turnhout 2017, celovitejša študija o Irenejevi biblični hermenevtiki pa še manjka.
 - 4 *Zoper krivoverstva* IV, 14, 2. Iz sobesedila je očitno, da se sintagma »sozvočje odrešenja« (lat. *consonantia salutis*) navdihuje pri priliki o usmiljenem očetu

urejenosti Božjega delovanja v zgodovini od stvarjenja do poslednje sodbe.

Prvi del knjige sledi kronološkemu zaporedju Peteroknjižja: stvarjenje, zgodovina očakov, Mojzesova postava. Irenej ne dokazuje samo, da Kristusove besede o minevanju neba in zemlje ne nasprotujejo starozavezni pripovedi o stvarjenju ali da njegova ozdravljenja na sobotni dan niso v nasprotju z zapovedmi postave, temveč da se z njimi popolnoma skladajo. Še več, pokazati želi, da Stara zaveza napoveduje Kristusov prihod, v luči katerega pa je mogoče vzvratno prepoznati tudi Kristusovo navzočnost v Stari zavezi:

Kajti povsod v Pismih je vsejan Božji Sin: enkrat govori z Abrahamom, drugič Noetu daje mere (za barko), enkrat išče Adama, drugič privede pred sodbo Sodomčane, spet drugič se prikaže in po poti vodi Jakoba ter iz grma govori z Mojzesom. Brezštevilni so odlomki, v katerih Mojzes kaže Božjega Sina.¹

Ker poleg dekaloga in zapovedi ljubezni postava vsebuje mnoge druge zapovedi, ki pri gnostikih zbujejo pohujšanje in posledično vodijo v zavračanje Stare zaveze, skuša Irenej v nadaljevanju pokazati, da obstajata dve vrsti zapovedi: naravne zapovedi, ki ostajajo veljavne tudi v novi zavezi, in zapovedi, ki so bile dane za čas sužnosti, se pravi za čas stare zaveze, in zdaj več ne veljajo. Tako glede zapovedi kot glede starozaveznih daritev pa velja, da jih Bog zapoveduje zaradi človeka, in ne ker bi jih sam potreboval.

Božje razodevanje v zgodovini

Drugi del knjige je organsko nadaljevanje prvega. Odpre se z globokim razmislekom o spoznanju Boga in njegovem razodevanju:

Po njegovi velikosti in njegovi neizrekljivi slavi *nihče ne bo videl Boga in ostal živ*,² kajti Oče je nedoumljiv; toda po svoji ljubezni, človekoljubju in mogočnosti daje tistim, ki ga ljubijo, da vidijo Boga – torej to, kar so oznanjali preroki –, kajti *kar je*

in dveh sinovih: ko se je starejši sin približal domači hiši, »je zaslišal sozvočje in ples« (gr. *ékousen symphonías kai chorôn*), kar se navadno prevaja »je zaslišal godbo in ples« (Lk 15,25).

1 *Zoper krivoverstva* IV, 10, 1.

2 2 Mz 33,20.

*nemogoče pri ljudeh, je mogoče pri Bogu.*¹ Človek sam po sebi ne bo (nikoli) mogel videti Boga, toda Bog, če tako hoče, se bo dal videti ljudem, katerim hoče, kadar hoče in kakor hoče. Bog namreč more vse: nekoč se je po Duhu dal videti na pre-roški način, potem se je po Sinu dal videti po posinovljenju, v nebeškem kraljestvu pa se bo dal videti po očetovstvu. Duh je človeka pripravljal na Božjega Sina, Sin ga je vodil k Očetu, Oče pa mu je dajal nepropadljivost in večno življenje, ki vsakogar doseže s tem, da gleda Boga.²

Zaradi svoje veličine je Bog nespoznaven, toda človeku se daje spoznati po svoji neizmerni ljubezni, po kateri mu želi razodeti samega sebe in podariti življenje s tem, da se mu dá videti. To ojkonomijo zaznamuje določen red (gr. *táxis*), ki gre od Duha do Sina in Očeta: v stari zavezi se je Bog po Duhu dal videti v besedah in dejanjih pre-rokov, v novi zavezi se je dal videti po Sinu, ki človeku podarja Božje sinovstvo in hčerinstvo, prek katerih se človek pripravlja, da bo videl Očeta.³ Samo slednje pa človeku prinaša življenje in nesmrtnost.⁴ Bog se torej človeku nenehno razodeva zato, ker želi, da bi človek *živel* v polnosti. *Živi* človek je namreč Božja slava.⁵

Takšno trinitarično razumevanje zgodovine in Božje navzočnosti v njej je osnova za cerkveno branje starozaveznih besedil, ki mu je posvečen drugi del četrte knjige. V tem pogledu je še posebno zanimiva interpretacija starozaveznih odlomkov, ki govorijo o moralno in teološko oporečnih dogodkih: incest Lotovih hčera, zakrknjenje faraonovega srca, oropanje Egipčanov in drugi podobni dogodki so že kristjane spravljali v zadrego, za gnostike pa so predstavljali razlog za zavračanje Stare zaveze in njenega Boga, stvarnika sveta. S pomočjo alegorične interpretacije so Irenej in njegovi predhodniki skušali tovrstne dogodke omiliti in jih brati kot *predpodo*be resničnosti nove zaveze. Naj omenimo samo en primer: zgodba o Lotovih hčerah, ki

1 Lk 18,27.

2 *Zoper krivoverstva* IV, 20, 5.

3 O Irenejevi trinitarični teologiji gl. J. Fantino, *La théologie d'Irénée: Lecture des Écritures en réponse à l'exégèse gnostique: Une approche trinitaire*, Pariz 1994; B. Benats, *Il ritmo trinitario della verità: La teologia di Ireneo di Lione*, Rim 2006; M. Barnes, »Irenaeus's Trinitarian Theology«, v: *Nova et Vetera* 7 (2009), str. 67–106; J. Lashier, *Irenaeus on the Trinity*, Leiden 2014.

4 Prim. *Zoper krivoverstva* IV, 20, 4–8.

5 Prim. *Zoper krivoverstva* IV, 20, 7.

sta spočeli s svojim očetom,¹ po Irenejevi razlagi nakazuje na izraelsko ljudstvo in Cerkev, ki sta po Besedi prejela Očetovo seme, to je Svetega Duha.²

Če se je Irenej postopoma oddaljil od obravnave Gospodovih besed, s katero je začel četrto knjigo, pa se z obravnavo Jezusovih prilik v zadnjem delu knjige znova vrne k začrtanemu cilju.³ Zaradi močnega simbolizma, ki se skriva v posameznih prilikah, so se jih gnostiki s pridom posluževali in jih razlagali v luči svojih teoloških sistemov, lyonski škof pa skuša podati njihovo pravilno razlago: treba jih je namreč razumeti v luči celotne odrešenjske zgodovine in jasnih Gospodovih besed.⁴ Irenej se zato posveti devetim različnim prilikam; zadnji dve se nanašata na poslednjo sodbo in tako že napovedujeta temo naslednje knjige.

Peta knjiga

Vstajenje mesa

V zadnji knjigi *Zoper krivoverstva* se Irenej osredotoči na eshatološka vprašanja, med katerimi ima osrednje mesto vprašanje *vstajenja mesa*.⁵ Različne skupine krivovercev – doketi, valentinijanci, ebioniti, markioniti – so imele meso za nevredno in nezmožno odrešenja. Ker telo izhaja iz snovnega sveta, se ne more vzpeti v božanske sfere, ki so duhovne in osvobodene snovnosti. V podporo svojemu učenju so krivoverci za Pavlom ponavljali: *Meso in kri ne moreta podedovati Božjega kraljestva*.⁶ Toda Božje delovanje, opisano v Stari in Novi zavezi, zavrača njihove trditve: v začetku je Bog iz zemlje vzel blato in oblikoval človeka, v polnosti časov se je Beseda učlovečila in postala

1 Prim. 1 Mz 19,31–38.

2 Prim. *Zoper krivoverstva* IV, 31, 1–3.

3 O Irenejevi interpretaciji prilik gl. A. Orbe, *Parábolas evangélicas en San Ireneo*, 2 zv., Madrid 1972.

4 V *Zoper krivoverstva* II, 28, 3 Irenej razlikuje med jasnimi Gospodovimi besedami in njegovimi prilikami, ki so po svoji naravi dvoumne, ter poudarja, da je slednje treba razlagati v luči prvih.

5 O Irenejevi eshatologiji, še zlasti pa o njegovem milenarizmu gl. C. Pasquier, *Aux portes de la gloire: Analyse théologique du millénarisme*, Freiburg 2008. Mnogo celovitejša in bolj uravnotežena je delo M. C. Steenberg, *Irenaeus on Creation: The Cosmic Christ and the Saga of Redemption*, Leiden 2008.

6 1 Kor 15,50.

slabotno meso, da bi odrešila človeka, ob koncu časov pa bo Bog obudil vse meso in mu podaril neumrljivost.

Začetni del pete knjige je posvečen predvsem zavrnitvi gnostičnih razlag prej omenjenih Pavlovih besed. A preden Irenej s pomočjo skrbne analize Pavlovih odlomkov o mesu in Duhu pokaže njihov resnični pomen, razvije svojo tripartitno antropologijo:¹ *popolni človek* je sestavljen iz telesa, duše in Duha.² Človek je ustvarjenina (gr. *plásma*), ki sta ju Božji roki, se pravi Sin in Sveti Duh, oblikovali iz zemeljskega blata,³ šele nato pa je prejel dih življenja, se pravi dušo.⁴ Da pa bi človek postal popoln, potrebuje Božjega Duha, ki v njegovem telesu prebiva kot v templju in je poroštvo prihodnjega vstajenja.⁵ In če bi Ireneja vprašali, zakaj je Bog hotel ustvariti in povečati ravno meso, bi odgovoril, da je na ta način lahko najbolj pokazal svojo božansko moč: ta more večno Božje življenje podariti tudi stvarnosti, ki je najbolj krhka in šibka, se pravi mesu, kajti Božja moč se izpopolnjuje v slabotnosti.⁶

Tesna povezanost med protologijo in eshatologijo, med stvarjenjem in odrešenjem, med Adamom in Kristusom, se poglobi v osrednjem delu pete knjige, ki obravnava tri dogodke iz Odrešenikovega življenja: ozdravljenje sleporojenega, križanje in skušnjave v puščavi. Vsi trije izražajo podobno misel: Jezusovo ozdravljenje sleporojenega kaže na stvariteljsko delovanje Besede pri oblikovanju človeka; Jezusova poslušnost na lesu križa odtehta Adamovo neposlušnost v raju, kjer je jedel z drevesa⁷ spoznanja dobrega in zla; Jezusove skušnjave so odgovor na Adamov poraz v raju, kjer je prisluhnil hudičevi besedi,

1 O Irenejevi antropologiji glej A. Orbe, *Antropología de San Ireneo*, Madrid 1969; isti, »Gloria Dei vivens homo (Análisis de Ireneo, adv. haer. IV, 20, 1–7)«, v: *Gregorianum* 73 (1992), str. 205–268; R. Berthouzo, *Liberté et grâce suivant la théologie d'Iréné de Lyon: Le débat avec la gnose aux origines de la théologie chrétienne*, Pariz 1980; Y. de Andia, *Homo vivens: Incorruptibilité et divination de l'homme chez Iréné de Lyon*, Pariz 1986; J. Fantino, *L'homme image de Dieu chez saint Iréné de Lyon*, Pariz 1986; J. Behr, *Asceticism and Anthropology in Irenaeus and Clement*, Oxford 2000; J. C. Alby, *Tiempo y acontecimiento en la antropología de Ireneo de Lyon*, Santa Fe 2016.

2 Prim. 1 Tës 5,23.

3 Prim. 1 Mz 2,7.

4 Prim. 1 Mz 2,7.

5 Prim. 1 Kor 3,16; Ef 1,14.

6 2 Kor 12, 9; prim. *Zoper krivoverstva* V, 2, 3; V 3, 1.

7 V grščini beseda *xýlon* pomeni tako »les« kot »drevo«; prim. str. 520, op. 2.

Jezus pa je hudiča v puščavi premagal z besedami Stare zaveze. Vsi trije dogodki kažejo na stvariteljsko in odrešenjsko delovanje Besede, kajti prav učlovečena Beseda razodeva, da je bil človek na začetku ustvarjen po Božji podobi, in obnavlja podobnost z Bogom, ki jo je izgubil v Adamu:

V starih časih se je govorilo, da je bil človek narejen po Božji podobi, vendar pa to takrat še ni bilo opazno, kajti Beseda, po katere podobi je bil narejen človek, je bila še nevidna; človek je zato zlahka izgubil svojo podobnost. Ko pa je Božja Beseda postala meso, je potrdila oboje: resnično je pokazala podobo, ko je sama postala to, kar je bilo narejeno po njeni podobi, in trdno obnovila podobnost, ko je prek vidne Besede človeka priličila nevidnemu Očetu.¹

Učlovečenje Besede torej povzema Adamovo odpadništvo in obnavlja njegovo bogopodobnost, vendar pa pri tem ostaja odprto vprašanje dovršitve sveta in človeka.

Milenarizem in dovršitev sveta

Kdaj bo nastopil konec sveta? Se bo prej pojavil Antikrist, o katerem govori knjiga Razodetja? Kaj se bo zgodilo s tistimi, ki bodo takrat še živeli na zemlji, in kakšna bo usoda umrlih? Eshatološka vizija, ki jo Irenej predstavi v zadnjem delu pete knjige, se opira na dobesedno razlago knjige Razodetja, ki omenja tisočletno kraljevanje pravičnih na tej zemlji.² Irenej se postavi na stran t. i. *milenarizma* oziroma *hiliazma*, ki je bil močno razširjen v 2. in 3. stoletju, med njegovimi zagovorniki pa najdemo avtorje, kot so Papija iz Hierapole, Justin Mučenec, Meliton Sardski, Hipolit, Laktancij, Tertulijan in tudi naš Viktorin Ptujski.³ Po njihovih razlagah se zgodovina deli na sedem tisočletij, ki ustrezajo sedmim dnevom stvarjenja; zadnje, sedmo tisočletje se bo začelo s »prvim vstajenjem« oziroma z »vstajenjem pravičnih«, ki bodo skupaj s Kristusom na tej zemlji kraljevali in uživali obilje dobrin.

1 Zoper krivoverstva V, 16, 2.

2 Prim. Raz 20,5–6.

3 Prim. M. Špelič, »Uvod«, v: Viktorin Ptujski: *Razlaga Razodetja in drugi spisi*, Celje 1999, str. 26–28; M. Simonetti, s.v. »Millenarismo«, v: *Nuovo dizionario patristico e di antichità cristiane*, zv. 2, Genova–Milano 2007.

Irenej je milenaristična pričakovanja sicer prejel od svojih predhodnikov, vendar jih je na kreativen način preoblikoval in globinsko povezal s svojo teološko vizijo. V tej luči tisočletno kraljevanje pravičnih podpira vero v vstajenje: v tem času se bodo na zemlji izpolnile Božje obljube očakom in napovedi starozaveznih prerokov. Poleg tega je tisočletno kraljestvo znamenje *Božje pedagogike*, kajti v njem se bo človek »vnaprej uril za nepropadljivost, rasel bo in dosegel vrhunec v časih kraljestva, da postane zmožen Božje slave«. ¹ Šele nato pa bodo ljudje prejeli primerno bivališče: nekateri bodo vredni Očetovega kraljestva, drugi bodo uživali sladkosti raja, spet drugi pa bodo deležni sijaja nebeškega Jeruzalema, ki se bo spustil na zemljo, »a povsod bodo videli Boga, če ga bodo vredni videti«. ² Tako bo po božanski oikonomiji, ki jo je uresničila Beseda, človek, ustvarjen *le malo nižji od angelov*, ³ dosegel neslutene višave: dvignil se bo nad angele in končno znova postal po Božji podobi in podobnosti – kot Irenej sklene svoje monumentalno delo. ⁴

Zaključek

Pregled vsebine celotnega dela je razkril njegovo kompleksnost, obenem pa tudi idejno enotnost. Francoski patrolog Bernard Sesboüé je pokazal, da je za celostno razumevanje Irenejevega dela treba upoštevati štiri različne ravni: *polemično*, *ekleziialno*, *biblično* in *tematsko* raven. ⁵ *Polemična raven* je izhodišče celotnega dela in pride do izraza ob Irenejevem soočenju s posameznimi krivoverskimi nauki. Ta raven je v ospredju predvsem v prvi in drugi knjigi, vendar narekuje tudi teološke razprave v naslednjih treh, saj so tudi te še vedno usmerjene zoper gnostike. Irenej je *Zoper krivoverstva* pisal kot človek Cerkve in za Cerkev, zato je celotno besedilo mogoče brati tudi na *ekleziialni ravni*: ta je lepo razvidna že iz predstavitve pravila resnice v prvi

1 *Zoper krivoverstva* V, 35, 2.

2 *Zoper krivoverstva* V, 36, 1.

3 Ps 8,6.

4 Prim. *Zoper krivoverstva* V, 36, 3.

5 Prim. B. Sesboüé, »Quatre entrées pour un discours«, v: C. Theobald in J. Doré, ur., *Penser la Foi: Mélanges offerts à Joseph Moingt*, Pariz 1993, str. 872–887; isti, *Tout récapituler dans le Christ: Christologie et sotériologie d'Irénée de Lyon*, Pariz 2000, str. 45–60.

knjigi,¹ v ospredje pa stopi še zlasti na začetku tretje knjige, ko Irenej razvije odnos med pisnim in ustnim izročilom ter apostolskim nasledstvom. Eklezialni ravni je podrejena *biblična raven*, ki se kaže tako v nenehnem navajanju svetopisemskih odlomkov ali aludiranju nanje kot v domišljeni biblični hermenevtiki, ki ima hkrati vlogo zavrnitve gnostičnih interpretacij Pisem. S *tematsko ravnijo* pa so mišljene številne vsebinske poglobitve, ki zadevajo na primer teologijo povzetja, odnos med starim in novim Adamom, vprašanje daritev v stari in novi zavezi, problem človeške svobode, vstajenje mesa, konec časov in druge tematske sklope. Vse štiri omenjene ravni se v delu *Zoper krivoverstva* ves čas subtilno prepletajo, dopolnjujejo in skupaj tvorijo organsko celoto, ki je s svojo sistematičnostjo in idejno enotnostjo trajno zaznamovala nadaljnji razvoj teološke misli in v mnogih pogledih ostala merodajna vse do danes.²

1 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 22, 1.

2 Vse od patristične renesanse v začetku 20. stoletja zanimanje za Irenejevo teologijo samo še narašča. V tem pogledu je bil odločilen prispevek španskega jezuita A. Orbeja in francoskega cistercijana A. Rousseauja, med sodobnimi teološkimi recepcijami Ireneja pa izstopa zlasti von Balthasarjeva (gl. *Herrlichkeit: Eine theologische Ästhetik*, zv. 2/1, Einsiedeln 1962, str. 31–94). Irenejeva teologija je pomembno vplivala tudi na Drugi vatikanski koncil (1962–1965), ki se v dogmatični konstituciji *Lumen gentium* navdihuje pri njegovi ekleziologiji, v *Dei Verbum* pa prevzame Irenejevo pojmovanje izročila in tako zaključi dolgo obdobje razprav glede virov Božjega razodetja: katoliška dogmatika je namreč več stoletij zoper protestantsko teologijo poudarjala, da obstajata dva neodvisna vira razodetja, Sveto Pismo in cerkveno izročilo, danes pa z Irenejem zagovarja stališče, da je Sveto Pismo del izročila.

Bibliografija

- Aland, B., s.v. »Marcione – marcionismo«, v: *Nuovo dizionario patristico e di antichità cristiane*, zv. 2, Genova–Milano 2007.
- Alby, J. C., *Tiempo y acontecimiento en la antropología de Ireneo de Lyon*, Santa Fe 2016.
- Altaner, B., *Patrologie: Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter*, Freiburg im Breisgau 1951.
- de Andia, Y., *Homo vivens: Incorruptibilité et divination de l'homme chez Irénée de Lyon*, Pariz 1986.
- Bacq, Ph., *De l'ancienne à la nouvelle alliance selon S. Irénée: Unité du livre IV de l'Adversus haereses*, Pariz 1978.
- von Balthasar, H. U., *Herrlichkeit: Eine theologische Ästhetik*, zv. 2/1, Einsiedeln 1962.
- Barnes, M., »Irenaeus's Trinitarian Theology«, v: *Nova et Vetera* 7 (2009), str. 67–106.
- Bastit, A. in J. Verheyden, ur., *Irénée de Lyon et les débuts de la Bible chrétienne*, Turnhout 2017.
- Bauer, W., *Rechtgläubigkeit und Ketzerei im ältesten Christentum*, Tübingen 1934.
- Behr, J., *Asceticism and Anthropology in Irenaeus and Clement*, Oxford 2000.
- Behr, J., *Irenaeus of Lyons: Identifying Christianity*, Oxford 2013.
- Benats, B., *Il ritmo trinitario della verità: La teologia di Ireneo di Lione*, Rim 2006.
- Berger, K. in Ch. Nord, ur., *Zgodnjekrščanski spisi*, slov. ur. G. Kocijančič in V. Snoj, Celje–Ljubljana 2015.
- Bernardino, A., ur., *Nuovo dizionario patristico e di antichità cristiane*, 3 zv., Genova–Milano 2006–2008.
- Berthouzoz, R., *Liberté et grâce suivant la théologie d'Irénée de Lyon: Le débat avec la gnose aux origines de la théologie chrétienne*, Pariz 1980.
- Blanchard, Y.-M., *Aux sources du canon: Le témoignage d'Irénée*, Pariz 1993.
- Bogaert, P.-M., »Les Quatre Vivants, l'Évangile et les évangiles«, v: *Revue théologique de Louvain* 32 (2001), str. 457–478.
- Brox, N., »Irenaeus and the Bible: A Special Contribution«, v: Ch. Kannengiesser, ur., *Handbook of Patristic Exegesis*, zv. 1, Leiden–Boston 2004, str. 483–506.
- Cherubini, B., *La figura di Marcione nell'eresiologia cristiana antica*, Università degli Studi Roma Tre 2011.
- Ciglenečki, J., ur., *Gnosticni evangeliji in reakcija cerkvenih očetov*, Ljubljana 2014.

- Chiapparini, G., *Valentino gnostico e platonico: Il Valentinianesimo della «Grande Notizia» di Ireneo di Lione*, Milano 2012.
- Decourt, J.-C., »Constitution d'une légende hagiographique: le ›martyre‹ d'Irénée de Lyon«, v: *Cahiers d'histoire* 44 (1991), str. 33–57.
- Elsas, Ch., *Neuplatonische und gnostische Weltablehnung in der Schule Plotins*, Berlin 1975.
- Fantino, J., *L'homme image de Dieu chez saint Irénée de Lyon*, Pariz 1986.
- Fantino, J., *La théologie d'Irénée: Lecture des Écritures en réponse à l'exégèse gnostique: Une approche trinitaire*, Pariz 1994.
- Girgenti, G., *Giustino Martire: Il primo cristiano platonico*, Milano 1995.
- González Faus, J. I., *Carne de Dios: Significado salvador de la Encarnación en la teología de San Ireneo*, Barcelona 1969.
- Guignard, Ch., »Le Quadruple Évangile chez Irénée«, v: A. Bastit in J. Verheyden, ur., *Irénée de Lyon et les débuts de la Bible chrétienne: Actes de la Journée du 1. VII. 2014 à Lyon*, Turnhout 2017, str. 101–168.
- von Harnack, A., *Marcion: Das Evangelium vom fremden Gott*, Leipzig 1924.
- Hespel, R., *Sévère d'Antioche: La polémique antijulianiste*, 2 zv., Louvain 1968.
- Houssiau, A., *La Christologie de saint Irénée*, Gembloux 1955.
- Kannengiesser, Ch., ur., *Handbook of Patristic Exegesis*, 2 zv., Leiden–Boston 2004.
- Kocijančič, G., »Cerkveni očetje in filozofija«, v: *Patres*, Ljubljana 2005, str. 13–22.
- Kristusovi pričevalci: Martyres Christi*, prev. F. K. Lukman, Celje 1983.
- Lashier, J., *Irenaeus on the Trinity*, Leiden 2014.
- Lassiat, H., *Promotion de l'homme en Jésus-Christ d'après Irénée de Lyon*, Tours 1974.
- Le Boulluec, A., *La notion d'hérésie dans la littérature grecque*, 2 zv., Pariz 1985.
- Lettieri, G., *Deus patiens: L'essenza cristologica dello gnosticismo*, Rim 1996.
- Logos v obrambo resnice: Izbrani spisi zgodnjih apologetov*, prev. G. Kocijančič, Celje 1998.
- Marschies, Ch., *Valentinus Gnosticus?: Untersuchungen zur valentinianischen Gnosis mit einem Kommentar zu den Fragmenten Valentins*, Tübingen 1992.
- Minns, D., *Irenaeus: An Introduction*, London 2010.
- Monaci-Castagno, A., s.v. »Basilide«, v: *Nuovo dizionario patristico e di antichità cristiane*, zv. 1, Genova–Milano 2006.
- Moreschini, C., *Storia della filosofia patristica*, Brescia 2004.
- Norelli, E. »Sulla via del canone: La nuova sintesi di Ireneo«, v: *Ricerche storico-bibliche* 27 (2015), str. 209–238.
- Orbe, A., *Estudios Valentinianos*, 5 zv., Rim 1955–1966.

- Orbe, A., *Antropología de San Ireneo*, Madrid 1969.
- Orbe, A., *Parábolas evangélicas en San Ireneo*, 2 zv., Madrid 1972.
- Orbe, A., *Teología de san Ireneo: Comentario al Libro V del »Adversus haereses«*, 3 zv., Madrid 1985–1988.
- Orbe, A. »Gloria Dei vivens homo (Análisis de Ireneo, adv. haer. IV, 20, 1–7)«, v: *Gregorianum* 73 (1992), str. 205–268.
- Orbe, A., *Teología de San Ireneo: Traducción y comentario del libro IV del »Aduersus haereses«*, Madrid 1996.
- Osborn, E., »Irenaeus on God – Argument and Parody«, v: *Studia Patristica* 36 (2001), str. 270–281.
- Paciorek, P., »Les diverses interprétations patristiques des Quatre Vivants d'Ézéchiél 1,10 et de l'Apocalypse 4,6–7 jusqu'au XIIe siècle«, v: *Augustiniana* 51 (2001), str. 151–218.
- Pasquier, C., *Aux portes de la gloire: Analyse theologique du millenarisme*, Freiburg 2008.
- Pearson, B. A., *Ancient Gnosticism, Traditions and Literature*, Minneapolis 2007.
- Petek, N. in J. Ciglenečki, »Prvi koncili u kršćanstvu i budizmu: Strukturne i povijesne sličnosti«, v: *Obnovljeni život* 74/1 (2019), sprejeto v objavo.
- Robinson, J. M., ur., *The Nag Hammadi Library in English*, Leiden 1977.
- Sagnard, F. M., *La gnose valentinienne et le témoignage de saint Irénée*, Pariz 1947.
- Sesboüé, B., »La preuve par les Écritures chez saint Irénée: À propos d'un texte difficile du livre III de l'Adversus Haereses«, v: *Nouvelle revue théologique* 103 (1981), str. 872–887.
- Sesboüé, B. »Quatre entrées pour un discours«, v: C. Theobald in J. Doré, ur., *Penser la Foi: Mélanges offerts à Joseph Moingt*, Pariz 1993, str. 872–887.
- Sesboüé, B. in J. Wolinski, *Histoire des dogmes*, zv. 1, Pariz 1994.
- Sesboüé, B., *Tout récapituler dans le Christ: Christologie et sotériologie d'Irénée de Lyon*, Pariz 2000.
- Scharl, E., *Recapitulatio mundi: Der Rekapitulationsbegriff des Heiligen Irenäus und seine Anwendung auf die Körperwelt*, Rim 1940.
- Scholer, D. M., *Nag Hammadi Bibliography 1948–1969*, Leiden 1971.
- Scholer, D. M., *Nag Hammadi Bibliography 1970–1994*, Leiden 1997.
- Scholer, D. M., *Nag Hammadi Bibliography 1995–2006*, Leiden 2009.
- Simonetti, M., »Per typica ad vera: Note sull'esegesi di Ireneo«, v: *Vetera Christianorum* 18 (1981), str. 357–382.
- Simonetti, M., *Lettera e/o allegoria: Un contributo alla storia dell'esegesi patristica*, Rim 1985.
- Simonetti, M., *Testi gnostici in lingua greca e latina*, Vicenza 1993.
- Simonetti, M., s.v. »Millenarismo«, v: *Nuovo dizionario patristico e di*

-
- antichità cristiane*, zv. 2, Genova–Milano 2007.
- Spisi apostolskih očetov*, prev. G. Kocijančič, Celje 1996.
- Steenberg, M. C., *Irenaeus on Creation: The Cosmic Christ and the Saga of Redemption*, Leiden 2008.
- Špelič, M., »Cerkveni očetje in teologija«, v: *Patres*, Ljubljana 2005, str. 9–11.
- Viktorin Ptujski: *Razlaga Razodetja in drugi spisi*, prev. M. Špelič, Celje 1999.
- Wisse, F., »The Nag Hammadi Library and the Heresiologists«, v: *Vigiliae Christianae* 25 (1971), str. 205–223.
- Zore, F., »The relationship between philosophy (knowledge) and religion (faith) in St. Justin Martyr's foundation of Christian philosophy«, v: V. Snoj, ur., *Antika in krščanstvo: spor ali sprava?*, Ljubljana 2008, str. 47–56.

O izvirniku in prevodih

Delo *Zoper krivoverstva* je bilo izvorno napisano v grškem jeziku, a nam je danes – z izjemo večjega dela prve knjige, ki se je ohranila v grščini – dostopno le posredno, predvsem prek latinskega prevoda celotnega dela ter armenskega prevoda četrte in pete knjige pa tudi številnih krajših fragmentov v grškem, armenskem ter sirske in latinskem jeziku. Med ohranjenimi grškimi fragmenti velja omeniti najstarejšega, *Papirus iz Oksirinha št. 405*, ki je nastal ob koncu 2. stoletja.¹ Lokacija te najdbe dokazuje, da je bilo le nekaj let po Irenejevi smrti njegovo delo že navzoče tudi v Egiptu, kjer so bile gnostične skupnosti najbolj razširjene.² Najobsežnejši grški odlomki so se ohranili v dveh monumentalnih herezioloških delih antike: v *Krivoverstvih (Panarion)* Epifanija iz Salamine (delo je nastalo v letih 374–378) in *Zavrnitvi vseh krivoverstev (Elenchos)*, ki se jo je nekoč pripisovalo Hipolitu (delo je izšlo kmalu po 222). Pri predstavljanju različnih krivoverstev omenjeni deli navajata obsežne odlomke prve knjige *Zoper krivoverstva*, skupno kar tri četrtine besedila.³ Med drugimi antičnimi deli, v katerih so se prav tako ohranili pomembni odlomki v izvirniku, je treba omeniti še Evzebijovo *Cerkveno zgodovino*, bizantinski cvetober *Sacra Parallela*, Teodoretov *Eranistes* ter druge antične cvetobere in katene.⁴

Če ohranjene grške fragmente primerjamo z latinskim prevodom celotnega dela, lahko ugotovimo, da gre za razmeroma zvest prevod, četudi pri posameznih strokovnih izrazih prevedki pogosto niso dosledni. Zvestoba izvirniku se kaže predvsem na ravni sinta-

1 Papirus prinaša nekaj fragmentov iz *Zoper krivoverstva* III, 9, 2–3; gl. M. Richard in B. Hemmerdinger, »Trois Nouveaux Fragments Grecs de l'Adversus Haereses de Saint Irénée«, v: *Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft* 53 (1963), str. 252–255.

2 V Egiptu, domnevno v Veliki Apolinopoli (današnji Edfu v Zgornjem Egiptu), je bil najden tudi t. i. *Papirus iz Jene*, ki je nastal v 3. ali 4. stoletju in prinaša odlomke iz *Zoper krivoverstva* V, 3, 2–13, 3. O tem gl. F. Übel, »Der Jenaer Irenäuspapyrus«, v: *Eirene: Studia Graeca et Latina* 3 (1964), str. 51–109.

3 Grški fragmenti druge knjige skorajda niso omembe vredni, v tretji knjigi pa je grških fragmentov približno 11, v četrti 7 in v peti 17 odstotkov; prim. SC 263, str. 61–66.

4 Katene so antologije starejših bibličnih komentarjev, urejene po svetopisemskih knjigah. Prim. C. dell'Osso, »Ireneo nei florilegi del V–VII sec.«, v: *Consonantia salutis: Studi su Ireneo di Lione*, E. Cattaneo in L. Longobardo, ur., Trapani 2005, str. 217–220.

kse, ki pogosto posnema izvorno grško predlogo, včasih pa to velja celo za gramatiko, ki mestoma odstopa od tedaj uveljavljenih zakonitosti latinskega jezika. Točen čas nastanka latinskega prevoda ni znan, verjetno je nastal v 3. stoletju, vsekakor pa pred letom 422, ko ga Avguštín navaja v spisu *Zoper Julijana*.¹ *Editio princeps* latinskega prevoda je leta 1526 pripravil Erazem Roterdamski,² v naslednjih stoletjih pa je sledilo še deset drugih izdaj. Zadnja in najtemeljitejša med njimi je izšla sredi minulega stoletja v zbirki *Sources chrétiennes* (v nadaljevanju SC), ki za razliko od predhodnih upošteva več grških in sirskih fragmentov, predvsem pa armenski prevod četrte in pete knjige. Armensko besedilo je skupaj s prevodom še enega, dotlej izgubljenega Irenejevega dela, *Prikaza apostolskega oznanila* (*Epídeixis toû apostolikoû kerýgmatos*), leta 1904 v cerkvi Matere Božje v Erevanu odkril škof Karapet Ter-Mekerttschian.³ Kritična izdaja celotnega dela obsega deset zvezkov in je pod vodstvom francoskega cistercijana Adelina Rousseauja nastajala več kot dvajset let.⁴ Izdajatelj se ni zadovoljil le z analizo ohranjenih rokopisov, ampak se je lotil tudi primerjalnega študija latinskega in armenskega prevoda zadnjih dveh knjig ter ohranjenih grških fragmentov:⁵ vse to z namenom, da bi se približal izgubljenemu grškemu izvirniku. S precejšnjo gotovostjo je rekonstruiral domnevno grško besedilo zadnjih dveh knjig, podoben postopek pa je, kljub odsotnosti armenskega prevoda, uporabil tudi za rekonstrukcijo grškega besedila tretje knjige.⁶ Rousseaujev pristop,

1 Avguštín navaja odlomka iz *Zoper krivoverstva* IV, 2, 7 in V, 19, 1; gl. *Zoper Julijana* I, 3, 5.

2 *Opus eruditissimum divi Irenaei episcopi Lugdunensis in quinque libros digestum*, Bazel 1526.

3 Najdeni rokopis je nastal v drugi polovici 13. stoletja in prinaša prevod t. i. »Helenistične šole«, ki v armenski književnosti označuje zbirko besedil iz prve polovice 6. stoletja, katerih jezik, skladnja in besedišče zvesto posnemajo grške izvirnike, pogosto tudi za ceno jezikovnih napak.

4 Pet knjig *Zoper krivoverstva* je v letih 1965–1982 izšlo v zvezkih SC 100/1, 100/2, 152, 153, 210, 211, 263, 264, 293 in 294. Pri tem obsežnem projektu so poleg A. Rousseauja sodelovali tudi L. Doutreleau, B. Hemmerdinger in Ch. Mercier.

5 Pri tem se je lahko opiral na *Lexique comparé du texte grec et des versions latine, arménienne et syriaque de l'»Adversus haereses« de saint Irénée*, Louvain 1954, ki ga je izdal B. Reynders. Na osnovi Rousseaujeve izdaje je pred nekaj leti P. Tombeur izdal *Thesaurus Irenaei Lugdunensis: Adversus haereses*, Turnhout 2005.

6 Načela, ki jim je sledil pri izdelavi kritične izdaje, je A. Rousseau opisal v »Vers

predvsem določene vsebinske izbire in izdelava »vzratnega prevoda« (fr. *retroversion*), je bil sicer deležen kritik nekaterih uglednih strokovnjakov, a je nedvomno pripomogel h globljemu poznavanju Irenejeve misli, ki je do nas prišla v tako različnih jezikih.

* * *

Pričujoči slovenski prevod sledi zadnji kritični izdaji Adelina Rousseauja. Prva knjiga je prevedena na osnovi grškega besedila, le zadnji del, kjer se je grški izvirnik ohranil v zelo fragmentarni obliki, je preveden iz latinščine. Preostale knjige so prevedene na osnovi latinskega prevoda ob upoštevanju ohranjenih grških in sirskih fragmentov, pa tudi armenskega prevoda četrte in pete knjige.

Razdelitev posameznih knjig na dele, poglavja, podpoglavja in odstavke je uredniška in z izjemo tretje in četrte knjige zvesto sledi prenovljeni francoski izdaji celotnega dela v enem samem zvezku, ki je izšel leta 2001.¹ Izjema sta tretja in četrta knjiga, v kateri je slovenski prevajalec ob upoštevanju nekaterih novejših študij skušal izboljšati dosedanje razdelitev na poglavja.² Opombe pod črto so bodisi avtorske bodisi prevzete po francoski kritični izdaji in nekaterih drugih prevodih v sodobne jezike.

Pri prevajanju je posebno pozornost terjalo slovenjenje gnostičnega izrazoslovja. Da bi lastna imena ajonov in drugo gnostično izrazoslovje zazvenelo slovenskemu bralcu karseda razumljivo, smo poiskali ustrezne slovenske izraze; v tem oziru je edina pomembnejša izjema »sizigija« (gr. *syzygia*).³ Pri slovenjenju smo skušali upoštevati spol grških besed (sizigije oziroma pari ajonov so namreč vedno moško-ženski), vendar to zaradi narave slovenskega jezika vedno ni bilo mogoče. Glagola *ekbállein* (lat. *emittere*) in *gennân* (lat. *generare, nasci, facere*), ki označujeta nastanek oziroma iztekanje ajonov, sta prevedede-

le texte d'Irénée», SC 100/1, Pariz 1965, str. 105–185. Ker je večji del prve knjige ohranjen v izvirniku, njen »vzraten prevod« ni bil potreben, »vzratnemu prevodu« druge knjige pa se je izdajatelj odpovedal.

- 1 Irénée de Lyon, *Contre les hérésies*, prev. A. Rousseau, Pariz 2001. Za to izdajo je prevajalec izboljšal delitev na poglavja in podpoglavja. Po tej izdaji je prirejeno tudi Imensko in stvarno kazalo v slov. izdaji.
- 2 Pri tem se je opiral predvsem na študijo B. Sesboüé, »Quatre entrées pour un discours«, v: C. Theobald in J. Doré, ur., *Penser la Foi: Mélanges offerts à Joseph Moingt*, Pariz 1993, str. 373–390.
- 3 O pojmu »sizigija« glej razlago na str. 67, op. 7.

na z »roditi« in »ustvariti« (tranzitivni pomen) oziroma »roditi se« in »nastati« (intransitivni pomen). V skladu s slovenskim pravopisom smo z malo začetnico zapisovali vrstna imena (npr. ajoni, angeli, vladarstva, moči itd.), z veliko začetnico pa lastna imena posameznih gnostičnih entitet (npr. Brezno, Tišina, Vrhovna moč itd.). Ker pa je meja med enimi in drugimi pogosto zabrisana, je raba velike začetnice pogosto odvisna od interpretacije sobesedila.

Med teološkimi izrazi, ki so ključni za Irenejevo delo, velja najprej izpostaviti *Lógos* (lat. *Verbum, Ratio, Logos*), ki se vedno sloveni z »Beseda« in označuje tako drugo Božjo osebo kot enega izmed ajonov Polnosti. Ker je beseda *Lógos* v izvirniku moškega spola, slovenski prevedek pa ženskega, lahko znotraj istega odlomka pride do menjave spola osebka. Drug izraz, ki ga velja omeniti, je *oikonomía* (lat. *dispositio*), ki se dosledno sloveni z »ojkonomija«: ta strokovni izraz se počasi, a zanesljivo uveljavlja tudi v slovenski teologiji.¹ Tretji izraz, ki ga je treba izpostaviti, pa je glagol *anakephalaioûn* (lat. *recapitulare*) oziroma samostalniki *anakephalaíosis* (lat. *recapitulatio*), ki ga slovenimo s »povzeti« oziroma »povzetje«.

Za označevanje svetopisemskih besedil Irenej uporablja izraz *graphé* (lat. *scriptura*) oziroma *graphai* (lat. *scripturae*), ki ju prevajamo kot »Pismo« oziroma »Pisma«. S tema izrazoma so helenistični Judje in za njimi tudi prvi kristjani označevali starozavezne spise. Irenej je eden prvih cerkvenih očetov, ki ta izraza uporablja tudi za novozavezna besedila, s čimer jim posredno pripisuje enak pomen kot knjigam Stare zaveze. Izraza »Pismo« oziroma »Pisma« bi se sicer lahko slovenila tudi kot »(Sveto) Pismo«, toda ker svetopisemski kanon v 2. stoletju še ni bil dokončno izoblikovan, smo se s tema prevedkoma želeli izogniti anahronizmom.

Kjer je bilo mogoče, se svetopisemski navedki ujemajo s Slovenskim standardnim prevodom oziroma Jeruzalemsko izdajo. To velja predvsem za Novo zavezo, vendar tudi tu Irenejevi citati večkrat odstopajo od t. i. »sprejetega besedila« (*textus receptus*). V Stari zavezi so odstopanja še večja: ker je Irenej uporabljal grški prevod, *Septuaginto*, so starozavezni citati prevedeni iz grščine, seveda ob upoštevanju že obstoječih slovenskih prevodov iz hebrejščine. Oštevilčenje Psalmov sledi *Septuaginti* in je od danes bolj uveljavljenega hebrejskega ošte-

1 O pojmu »ojkonomija« glej razlago na str. 80, op. 3.

vilčenja večinoma manjše za ena (npr. Ps 10 gr. ustreza Ps 11 hebr.). Iz praktičnih razlogov imena svetopisemskih knjig niso navedena po grškem, temveč po hebrejskem kanonu (se pravi: 1–2 Sam in 1–2 Kr, in ne: 1–4 Kr). Kadar se v Jeremiju grško oštevilčenje poglavij in vrstic ne sklada s hebrejskim, sta navedeni obe različici, podobno velja tudi za Daniela.

Evzebij iz Cezareje nam je v svoji *Cerkveni zgodovini* V, 20, 2 ohranil pomenljiv odlomek iz zaključka Irenejevega izgubljenega dela *O Osmerici*. Prevajalci upamo, da smo po svojih zmožnostih izpolnili Irenejevo naročilo prepisovalcu, naj skrbno sledi izvorniku, in skladno z njegovimi navodili dodajamo:

Tebe, ki boš prepisoval to knjigo, rotim pri Jezusu Kristusu in njegovem slavnem prihodu, ko bo prišel sodit žive in mrtve, da svoj prepis skrbno preverjaš in ga primerjaš z izvodom, ki ga boš uporabljal; prav tako boš prepisal tudi to zaprisego in jo prenesel v svoj izvod.

Irenej Lyonski

ZOPER KRIVOVERSTVA

Razkritje in zavrnitev lažnega spoznanja

IRENEJ LYONSKI
ZOPER KRIVOVERSTVA

I. KNJIGA

Prvi del

Predstavitev Ptolemajevega nauka

(1, 1–9, 5)

Drugi del

Enotnost vere Cerkve in raznolikost krivoverskih nauk

(10, 1–22, 2)

Tretji del

Izvor valentinizma

(23, 1–31, 2)

IRENEJ LYONSKI
ZOPER KRIVOVERSTVA

Uvod

1. Nekateri opuščajo resnico in vpeljujejo lažne besede in *brezkončne rodovnike, ki* – kakor pravi apostol – *bolj pospešujejo razpravljanja¹ kot pa utrjevanje Božje zgradbe v veri.*² S pretkanim prepričevanjem zavajajo um manj izkušenih in jih vodijo v sužnost s tem, da ponarejajo Gospodove izreke in postajajo zli razlagalci tega, kar je bilo dobro povedano. Mnoge spreobračajo in jih pod pretvezo spoznanja vlečejo stran od njega, ki je osnoval³ in uredil to vesolje (*tò pân*), kot da bi lahko sami pokazali na kaj višjega in večjega od Boga, ki je ustvaril nebo in zemljo in vse, kar je v njiju.⁴ Z besedno večščino najprej na prepričljiv način zapeljejo preproste ljudi k razpravljavski drži (*trópos toû zeteîn*), nato pa jih, ne oziraje se več na prepričljivost, pogubijo s svojo mislijo, ki je do Demiurga⁵ bogokletna in brezbožna, tako da niso več zmožni ločiti laži od resnice.

2. Zabloda se namreč ne kaže takšna, kot je, zato da se v svoji razgaljenosti ne bi razkrila, temveč je pretkano okrašena z ogrinjalom prepričljivosti⁶ in se zaradi svojega zunanjšega izgleda (*éxothern phantasía*) manj izkušenim kaže – kako smešno je to samo izreči! – resničnejša od resnice same. Kot je dejal tisti, ki je boljši od nas: »Vešče obdelano steklo je s svojo navidezno podobnostjo žalitev za smaragd, dragi kamen, ki ga nekateri visoko cenijo, vse dokler nekdo, ki zna to preveriti, ne dokaže, da gre le za večšo prevaro. In ko je bron primešan srebru, kdo bi zlahka dokazal, da ne gre za zlitino?«

Ne želimo si, da bi nekatere po naši krivdi ugrabili kakor ovce, ki ne prepoznajo volkov, ker so ti ogrnjeni v ovčjo kožo.⁷ Gospod nam je namreč zapovedal, da se moramo varovati teh, ki govorijo podobno kakor mi, mislijo pa drugače. Potem ko sem prebral spise (*hypomnémata*)

1 razpravljanja db. iskanja, raziskovanja.

2 1 Tim. 1,4.

3 osnoval db. sestavil.

4 Prim. 2 Mz 20,11; Ps 145,6; Apd 4,24; 14,15.

5 Pojem demiurga (gr. *demiourgós*) srečamo v Platonovem *Timaju*, od koder so ga prevzeli gnostiki, ki z njim označujejo nevednega boga stvarnika. V 2. stoletju ta beseda očitno ni nujno imela negativne konotacije, saj Irenej z njo večkrat označuje krščanskega Boga stvarnika.

6 ogrinjalom prepričljivosti db. prepričljivim ogrinjalom.

7 Prim. Mt 7,15.

Valentinovih učencev, kot si sami pravijo, se srečal z nekaterimi izmed njih in spoznal njihovo misel, sem menil, da ti moram, preljubi, nujno razkriti čudovite in globoke skrivnosti (*mystéria*), ki jih *vsi ne dojamejo*,¹ ker se vsi pač še niso odrekli² svojim možganom. Ko se boš tudi ti poučil, boš lahko vsem, ki so ob tebi, pojasnil in jih spodbudil, naj se zavarujejo pred breznom nerazumnosti in bogokletnosti. Kolikor je v moji moči, bom kar se da zgoščeno in jasno podal misel tistih, ki v tem trenutku učijo lažne nauke, to je Ptolemajevih učencev, ki so poganjek³ Valentinove šole. Po svojih skromnih močeh želim podati oporne točke, na osnovi katerih jih je mogoče zavrniti, in pokazati, da je njihovo govorjenje nesmiselno, nezdružljivo in neskladno z resnico. Sam sicer nisem vaje ne pisanja ne besedne veščine, vendar me ljubezen do tebe in tistih, ki so ob tebi, spodbuja k razkrivanju naukov, ki so bili doslej skriti, zdaj pa so po Božji milosti obelodanjeni. Kajti *nič ni zakritega, kar se ne bo razodelo, in skritega, kar se ne bo spoznalo*.⁴

3. Pri meni, ki živim med Kelti in večinoma uporabljam ljudski jezik,⁵ ne boš našel ne besedne veščine, ki se je nisem učil, ne pisateljske usposobljenosti, v kateri se nisem uril, pa tudi ne besednega okrasja in prepričevalne spretnosti, ki ju ne obvladam. Kljub temu z ljubeznijo sprejmi to preprosto, resnicoljubno in osebno pisanje, ki sem ga z ljubeznijo pripravil zate. Ti pa, ki si bolj nadarjen od mene, boš znal to sam razširiti:⁶ od mene si namreč prejel semena in počela, v širini tvojega uma pa bo to, kar sem jaz na kratko povedal, obilno obrodilo in med svojimi prijatelji⁷ boš znal razširiti tudi tisto, o čemer sem sam nezadostno poročal. Ker si se nekoč želel poučiti o njihovi misli, sem se potrudil, da ti slednje ne bom le razkril, ampak ti bom obenem ponudil tudi pomoč, kako pokazati njeno zmotnost. Tako boš tudi ti po milosti, ki ti jo je naklonil Gospod, prizadevno služil drugim, da ljudi ne bodo več zavajale njihove prepričevalne besede (*pithanología*), ki jih bom opisal v nadaljevanju.

1 Mt 19,11.

2 odrekli db. izpljunili.

3 poganjek db. cvet.

4 Mt 10,26.

5 ljudski jezik db. barbarski jezik.

6 razširiti db. povečati.

7 prijatelji db. tistimi, ki so ob tebi.

Prvi del

Predstavitev Ptolemajevega nauka

1. Ustroj Polnosti

Nastanek tridesetih ajonov

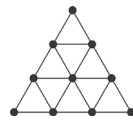
1, 1. Pravijo, da je v nevidnih in neimenljivih višavah bival neki popolni, predbivajoči ajon,¹ ki ga imenujejo Prapočelo (*Proarché*), Praočé (*Propatér*) in Brezno (*Bythós*). Nedoumljiv in neviden, večen in nenastal je na brezmejne veke bival v velikem miru (*hesychía*) in samoti. Z njim je bila Misel (*Énnoia*), ki jo imenujejo tudi Milost (*Cháris*) in Tišina (*Sigé*). Nekoč je Breznu prišlo na misel, da bi iz sebe ustvaril² Počelo (*Arché*) vsega; to stvaritev (*probolé*), ki si jo je zamislil, je položil v Tišino, ki je bivala z njim, kot seme v maternico. Ta je seme sprejela in spočela ter rodila Um (*Noús*), ki je bil podoben in enak svojemu roditelju³ in edini, ki je mogel doumeti Očetovo veličino. Ta Um pa imenujejo tudi Edinorojeni (*Monogenés*), Oče in Počelo vsega; skupaj z njim je bila ustvarjena tudi Resnica (*Alétheia*). In takšna je prva in počelna pitagorejska Četvernost,⁴ ki jo imenujejo tudi korenina vsega. Obstajajo torej Brezno in Tišina ter Um in Resnica. Ko je Edinorojeni začutil, s kakšnim (namenom) je bil ustvarjen, je tudi sam ustvaril Besedo (*Lógos*)⁵ in Življenje (*Zoé*);⁶ (Beseda) je oče vseh, ki bodo (prišli) za njo, in počelo ter oblikovanost (*mórphosis*) celotne Polnosti (*Pléroma*). Nato sta se iz Besede in Življenja prek sizigije⁷

1 Izraz ajon (gr. *aión*) v grščini pomeni čas, večnost, vek. V grški filozofiji je ta izraz včasih poosebljen (prim. Platon, *Timaj* 37d), še izraziteje pa se to kaže v misterijskih kultih, še posebno v mitraizmu. Gnostiki so v svojih kozmogonijah takšno razumevanje prevzeli in ga aplicirali na Staro in Novo zavezo.

2 ustvaril db. izvrgel (gr. *ekbaleîn*).

3 svojemu roditelju db. tistemu, ki ga je pognal od sebe.

4 Z izrazom Četvernost prevajamo grški pojem *tetraktýs*, ki je v pitagorejski filozofiji ponazorjen s trikotnikom iz desetih točk, katerega zunanje stranice sestavljajo štiri točke. Zdi se, da je pri Ireneju pojem Četvernost sinonim za Četverico (gr. *tetrás*), tj. skupino štirih ajonov.

5 Beseda (*Lógos*) je v grščini moškega spola.

6 Življenje (*Zoé*) je v grščini ženskega spola.

7 Izraz sizigija (gr. *syzygía*) je sestavljena iz predpone *syn-* (slov. »skupaj«) in korena *zygón* (slov. »jarem«) ter v gnostičnih kozmogonijah označuje povezanost moškega in ženskega ajona.

rodila Človek (*Ánthropos*) in Cerkev (*Ekklesía*). In takšna je počelna Osmerica (*Ogdoás*), korenina in podstat vsega, ki jo imenujejo s štiri-mi imeni: Brezno, Um, Beseda in Človek. Vsak izmed njih je namreč moško-ženski, in sicer takole: najprej se je Praoče prek sizigije zedinil s svojo Mislijo, ki jo imenujejo tudi Milost in Tišina, Edinorojeni, to je Um, se je zedinil z Resnico, nato pa se je še Beseda zedinila z Življenjem in Človek s Cerkvijo.

1, 2. Ti ajoni, ki so bili ustvarjeni v slavo Očeta, so želeli tudi sami na svoj način slaviti Očeta in so prek sizigije ustvarili (nove) stvaritve. Potem ko sta Beseda in Življenje ustvarila Človeka in Cerkev, sta ustvarila še deset drugih ajonov, katerih imena so: Brezenski (*Býthios*) in Mešanica (*Míxis*), Nepostarljivi (*Agératos*) in Zedinjenost (*Hénosis*), Samorastnik (*Autophyés*) in Užitek (*Hedoné*), Negibljivi (*Akínetos*) in Zmes (*Sýnkrasis*), Edinorojeni (*Monogenés*) in Blažena (*Makaría*).¹ To je deset ajonov, za katere trdijo, da so ustvarjeni iz Besede in Življenja. Za Človeka pa pravijo, da je s Cerkvijo ustvaril dvanajst ajonov, ki so jim podelili naslednja imena: Tolažnik (*Parákletos*) in Vera (*Pístis*), Očetovski (*Patrikós*) in Nada (*Elpís*), Materinski (*Metrikós*) in Ljubezen (*Agápe*), Večnoumni (*Aeínous*) in Zavest (*Sýnesis*), Cerkvenostni (*Ekklesiastikós*) in Blaženost (*Makariótes*), Zaželeni (*Theletós*) in Modrost (*Sophía*).

Gnostične razlage Pisem

1, 3. To je trideset ajonov njihove zablode, ki so zaviti v tišino in nepoznavni. O njihovi nevidni in duhovni Polnosti pravijo, da se deli na tri dele: na Osmerico, Deseterico (*Dekás*) in Dvanajsterico (*Dodekás*). Zaradi tega tudi trdijo, da Odrešenik – ne želijo ga namreč imenovati Gospod – trideset let² ni javno deloval, s čimer je pokazal na skrivnost ajonov. In tudi prilika o delavcih, ki so bili poslani v vinograd, zelo jasno kaže na teh trideset ajonov.³ Nekateri so bili namreč poslani ob prvi uri, drugi ob tretji, spet drugi ob šesti, deveti oziroma ob enajsti uri. Če seštejemo omenjene ure, je njihova vsota trideset, kajti ena in tri in šest in devet in enajst znese skupaj trideset. Te ure naj bi kazale na ajone. To so torej te velike, čudovite in neizrekljive skrivnosti, ki so

1 V grškem izvirniku so vsi navedeni pari moško-ženski.

2 Prim. Lk 3,23.

3 Prim. Mt 20,1–7.

si jih sami izmislili;¹ in na ta način lahko tudi druge besede v Pismih prilagajajo in usklajujejo s svojo izmišljotino (*plásma*).

2. Pretres v Polnosti in njena obnovitev

Strast Modrosti in posredovanje Meje

2, 1. Pravijo, da je njihovega Praočeta lahko spoznal samo Edinorojeni, to je Um, ki je nastal iz njega, za vse druge pa je bil nedoumljiv in nespoznaven. Po njihovem prepričanju je samo Um užival v zrenju Očeta in se veselil v umevanju (*katanoeîn*) njegove neizmerne veličine. Premišljeval je, kako bi tudi drugim ajonom posredoval Očetovo veličino, kako silno je velik, brezpočelen, nedoumljiv in nespoznaven za zrenje (*ou kataleptòs ideîn*). Toda po Očetovi volji ga je zadržala Tišina, ki je želela sama vse privedi k misli in hrepenenju po iskanju njihovega prej omenjenega Praočeta. Podobno so tudi drugi ajoni na tihem hrepeneli po tem, da bi uzrli stvarnika lastnega semena in raziskali brezpočelno korenino.

2, 2. Toda zadnji in najmlajši izmed ajonov Dvanajsterice, ki je nastal iz Človeka in Cerkve, to je Modrost, je planil naprej in brez združitve² s svojim parom (*sýzygos*), Zaželenim, začutil³ strast (*épathe páthos*). Ta strast se je vnela med tistimi v bližini Uma in Resnice, zadela pa je predvsem ta ajon (Modrosti) in ga iznakazila; ljubezen je bila samo pretveza, (v resnici) pa je šlo za (pre)drznost, saj (Modrost) ni bila deležna občestva s popolnim Očetom tako kot Um. Ta strast sestoji v iskanju Očeta; (Modrost) je namreč želela doumeti njegovo veličino. Tega pa ni mogla doseči, saj je poskušala nemogoče, zato se je znašla v zelo veliki stiski spricho veličine Globine,⁴ neizsledljivosti Očeta in njene ljubezni do njega. Ker se je nenehno iztezala naprej,⁵ bi jo skoraj pogoltnila njegova sladkost in bi se razkrojila v celotni bitnosti, če ne bi naletela na moč, ki vse (ajone) utrjuje in ohranja izven neizrekljive veličine. To moč imenujejo Meja (*Hóros*). Ta jo je torej zadržala in utrdila; trudoma se je obrnila k sebi in, prepričana,

1 izmislili db. obrodili.

2 združitve db. prepleta.

3 začutil strast db. utrpel strast.

4 Globina (gr. *Báthos*) se pojavi le na tem mestu in je najverjetneje sinonim za Brezno (gr. *Bythós*).

5 Prim. Flp 3,13.

da je Oče nedoumljiv, je od silne očaranosti odložila svojo prvo željo, z njo pa tudi strast, ki jo je prevzela.

2, 3. O tej strasti in obratu Modrosti pa nekateri med njimi pripovedujejo takole: ker se je lotila nemogoče in neuresničljive naloge, je rodila brezoblično bitnost, kakršno pač more roditi ženska. Ko je o njej premišljevala, se je sprva zaradi nepopolnosti njenega rojstva razžalostila, nato pa se je ustrašila, da (njen sad) ne bo preživel. Končno se je znašla v stiski in zadregi in je iskala vzrok tega in način, da bi to prikrila. Ujeta v te strasti se je spreobrnila in se skušala vrniti k Očetu. Nekajkrat je drzno poskušala, nato pa se je utrudila in za pomoč prosila Očeta, pri tem pa so se ji pridružili tudi drugi ajoni, zlasti Um. Po njihovih besedah naj bi prvo počelo snovne bitnosti nastalo iz nevednosti, bolečine, strahu in osuplosti.

2, 4. Nato je Oče s pomočjo Edinorojenega po svoji podobi ustvaril prej omenjeno Mejo, se pravi brez sizigije, brez ženske. Včasih trdijo, da je Oče ustvarjal prek sizigije s Tišino, včasih pa, da je bil onkraj (razlike) med moškim in žensko. Mejo¹ pa imenujejo tudi Križ (*Staurós*), Odkupitelj (*Lytrotés*), Osvoboditelj (*Karpistés*), Razmejevalec (*Horothétes*) in Vodnik (*Metagogeús*).² Trdijo, da je bila Modrost s pomočjo te Meje očiščena, utrjena in obnovljena v sizigiji. Ko je bila tako ločena od svoje Želje³ in njene strasti, je sama ostala znotraj Polnosti. Njeno Željo skupaj s strastjo je Meja izgnala iz Polnosti, jo ogradila⁴ in jo pustila zunaj. Želja pa je bila duhovna bitnost, nekakšen naravni nagon ajona, brez oblike in podobe, kajti (Modrost) ni ničesar doumela. Zato jo imenujejo nemočen in ženski sad.

Nastanek Kristusa, Svetega Duha in Odrešenika

2, 5. Ko je bila Želja izgnana iz Polnosti ajonov in je bila njena Mati obnovljena v svoji sizigiji, je Edinorojeni po Očetovi previdnosti znova

1 Meja je v grščini moškega spola.

2 Vodnik db. Tisti, ki vodi čez.

3 Gr. beseda *enthýmesis*, ki jo prevajamo kot »Želja«, izvorno pomeni nekaj – zamisel, željo, občutje, namero –, kar vznikne v umu, v notranjosti, v srcu (gr. *thymós*). V gnostičnih sistemih je izraz povezan z ajonom Modrosti in označuje njeno drzno misel oz. željo, da bi spoznala Očeta. Ko je Modrost uvidela, da to ni mogoče, je odložila svojo željo in ta je postala samostojna entiteta. Zato besedo Želja zapisujemo z veliko začetnico.

4 ogradila ali križala.

ustvaril drugo sizigijo, da ne bi podobna strast prevzela še kakšnega drugega ajona; to sizigijo tvorita Kristus in Sveti Duh, ki sta bila ustvarjena, da bi utrdila in okrepila Polnost. Pravijo, da so bili z njuno pomočjo ajoni znova urejeni. Kristus jih je poučil o naravi sizigije † in o tem, da ne morejo spoznati nenastalega †. Govoril jim je tudi o spoznanju (*epígnosis*) Očeta, češ da je nedoumljiv, nespoznaven in ga ni mogoče ne videti ne slišati, razen po Edinorojenem.¹ Vzrok večnega ohranjanja vseh (ajonov) je to, kar je v Očetu nedoumljivega, vzrok njihovega nastanka in oblikovanja pa to, kar je v njem doumljivega, in sicer Sin. In to je v njih naredil pravkar ustvarjeni Kristus. 2, 6. Sveti Duh je vse (ajone) izenačil, jih naučil zahvaljevanja² in jih vpeljal v resnični počitek (*anápausis*). Pravijo, da so tako ajoni enaki po obliki in misli, saj so vsi postali Umi, Besede, Ljudje in Kristus. Podobno so tudi ženski ajoni vsi postali Resnice, Življenja, Duhovi in Cerkve. Ko se je tako vse utrdilo in bilo v stanju popolnega počitka, naj bi (vsi ajoni) z veliko radostjo opevali Praočeta in se družno veselili. In za to dobro delo³ je v enosti volje in misli vse Polnosti ajonov s soglasjem Kristusa in Duha ter s privoljenjem Očeta vsak izmed ajonov prinesel in dal v skupno (last) to, kar je imel najlepšega in najbolj cvetočega.

Ko so vse skladno spletli in ubrano zedinili, so v čast in slavo Brezna naredili stvaritev (*próblema*), ki je najpopolnejša lepota in zvezda Polnosti: to je popoln sad, Jezus, ki se po svojih očetih imenuje tudi Odrešenik, Kristus in Beseda, pa tudi Vse (*Pánta*), saj je nastal iz vseh. Obenem so bili skupaj z njim v čast ajonov za njegove stražarje ustvarjeni angeli, ki so istega rodu kot on.

Gnostične razlage Pisem

3, 1. Takšen je torej njihov (opis tega), kaj se je dogajalo znotraj Polnosti; kako je prišlo do nesreče trpečega ajona, ki se je skoraj pogubil v nekakšni veliki snovnosti, ko je iskal Očeta; kako je prišlo do šesterkotne utrditve Meje, Križa, Odkupitelja, Osvoboditelja, Razmejevalca in Vodiča; kako se je za drugimi ajoni prvi Kristus s Svetim Duhom rodil iz Očeta po spreobrnjenju; kako je bil iz skupnega prispevka

¹ Prim. Mt 11,27.

² Po gnostičnih naukih se resnična evharistija oz. zahvaljevanje objaha le v Polnosti.

³ dobro delo ali daritev (gr. *eupoía*).

(ajonov) izdelan drugi Kristus, ki ga imenujejo tudi Odrešenik. To sicer (v Pismih) ni bilo jasno povedano, kajti njihovega spoznanja vsi *ne razumejo*,¹ toda Odrešenik je to na skrivnosten način s prilikami razkril tistim, ki so zmožni razumeti. Trideseterica ajonov je, kot smo že dejali, nakazana s tridesetimi leti,² v katerih Odrešenik ni deloval v javnosti, in s priliko o delavcih v vinogradu.³ Trdijo, da je tudi Pavel pogosto zelo jasno imenoval te ajone, pri čemer naj bi opazil tudi njihovo razvrstitev (*táxis*), ko pravi takole: *na vse rodove veka vekov* (*toû aiônos tôn aiónon*).⁴ In prav tako naj bi tudi mi pri evharistiji z besedami »na veke vekov« (*eis toûs aiónas tôn aiónon*) namigovali na te ajone. Kjerkoli se pojavi (beseda) »ajon« ali »ajoni«, želijo videti namig nanje.

3, 2. Nastanek Dvanajsterice ajonov se kaže v tem, da je bil Gospod star dvanajst let, ko se je pogovarjal z učitelji postave,⁵ in z izbiro apostolov, kajti tudi teh je bilo dvanajst.⁶ Preostalih osemnajst ajonov se pojasni s tem, da je Gospod – tako pravijo – po vstajenju od mrtvih s svojimi učenci živel še osemnajst mesecev. O osemnajstih ajonih naj bi zgovorno pričali tudi začetnici njegovega imena, namreč črki jota in eta.⁷ Prav tako naj bi črka jota, s katero se začenja njegovo ime, kazala na deset ajonov. In zato naj bi Odrešenik dejal: *Ne bo prešla niti ena jota ali ena črtica (postave), dokler se vse ne zgodi*.⁸

3, 3. O trpljenju, ki je doletelo dvanajsti ajon, pravijo, da se kaže v odpadništvu Juda, ki je bil dvanajsti apostol, pa tudi v tem, da je (Gospod) trpel v dvanajstem mesecu; trdijo namreč, da je po svojem krstu oznanjal le še eno leto.⁹ To je zelo jasno razvidno tudi iz zgodbe o ženi, ki je krvavela. Dvanajst let je trpela, ozdravela pa je šele s prihodom Odrešenika, ko se je dotaknila roba njegovega oblačila.¹⁰ Zaradi tega

1 Mt 19,11.

2 Prim. Lk 3,23.

3 Prim. Mt 20,1–7.

4 Ef 3,21.

5 Prim. Lk 2,42–46.

6 Prim. Mt 10,2; Lk 6,13.

7 Grki so številke zapisovali s črkami po abecednem vrstnem redu. Začetnici Jezusovega imena (gr. *Iesoûs*) sta tako jota in eta, tj. 10 in 8 črka grške abecede, kar skupaj znese 18.

8 Mt 5,18.

9 Prim. Lk 4,19.

10 Prim. Mt 9,20; Lk 8,44.

ji je Odrešenik dejal: *Kdo se me je dotaknil?*;¹ s tem je učence poučil o skrivnosti, ki se je zgodila med ajoni, in o ozdravitvi trpečega ajona. Ta žena, ki je dvanajst let trpela, je po njihovih besedah tista moč, ki se je iztezala naprej in katere bitnost se je iztekala v brezmejno. Če se ne bi dotaknila Sinove obleke, to je Resnice prve Četverice, ki jo ponazarja rob oblačila, bi se razblinila v celotno bitnost. Toda ustavila se je² in trpljenje je prenehalo: kajti moč, ki je izšla iz Sina – po njihovem prepričanju naj bi bila to Meja – jo je ozdravila in rešila trpljenja.

3, 4. Da pa Odrešenik, ki izhaja iz vseh (ajonov), predstavlja³ Vse (*Pân*), je po njihovem razvidno iz teh besed: *Vsak (pân) moški, ki odpre maternico.*⁴ Kajti on je bil to Vse, ki je odprlo maternico Želje trpečega ajona, izvrženega iz Polnosti. To Željo imenujejo tudi druga Osmerica, o kateri bom spregovoril nekoliko pozneje. Tudi Pavel naj bi zato jasno rekel: *In on je Vse (pánta).*⁵ In spet: *Vse je zanj in iz njega je Vse.*⁶ In spet: *V njem prebiva vsa (pân) polnost (plérroma) božanstva.*⁷ Tako razlagajo tudi besede *povzeti vse (anakephalaiósasthai pánta) v Kristusu* po Bogu⁸ in kar je še takšnih besed.

3, 5. Nadalje, njihova Meja, ki jo imenujejo z mnogimi imeni, ima dve dejavnosti (*energeíai*), in sicer utrjevalno in delilno. Če podpira in utrjuje, je to Križ, če pa deli in razmejuje, je to Meja. Za Odrešenika pravijo, da naj bi na ti dve dejavnosti pokazal takole: najprej na utrjevalno dejavnost, ko pravi: *Kdor ne nosi svojega križa in ne hodi za menoj, ne more biti moj učenec,*⁹ in znova: *Vzemi svoj križ in hodi za menoj;*¹⁰ na razmejevalno dejavnost pa pokaže, ko pravi: *Nisem prišel, da prinesem mir, ampak meč.*¹¹ Tudi za Janeza (Krstnika) trdijo, da namiguje na to, ko pravi: *Velnico ima v roki, da bo počistil mlatišče in spravil žito v svojo kaščo, pleve pa sežgal z neugasljivim ognjem.*¹²

1 Lk 8,45.

2 Prim. Lk 8,44.

3 predstavlja db. je.

4 Lk 2,23; 2 Mz 13,2.

5 Kol 3,11.

6 Rim 11,36.

7 Kol 2,9.

8 Ef 1,10.

9 Lk 14,27; Mt 10,38.

10 Mr 10,21.

11 Mt 10,34.

12 Mt 3,12; Lk 3,17.

S tem naj bi namigoval na dejavnost Meje. Velnico namreč razlagajo kot Križ, ki uniči vse snovno, kakor ogenj uniči plevel, očisti pa odrešene, kakor velnica očisti žito. Apostol Pavel naj bi ta Križ takole omenil: *Beseda o križu je za tiste, ki so na poti pogubljenja, norost; tistim pa, ki so na poti rešitve, je Božja moč.*¹ In znova: *Meni pa Bog ne daj, da bi se hvalil, razen s Kristusovim križem, po katerem je bil svet križan zame, jaz pa svetu.*²

3, 6. Tako torej pravijo o svoji Polnosti in o oblikovanju Vsega (*plásmatos pánton*), pri tem pa to, kar je (v Pismih) lepo povedano, na silo prilagajajo temu, kar so si izmislili sami. Svojih dokazov ne skušajo ustvariti le iz evangelijskih in apostolskih spisov, katerih razlage spreminjajo in tolmačenja potvarjajo, ampak tudi iz postave in prerokov: v njih je mnogo prilik in alegorij, ki se lahko pojasnijo na različne načine, zato pri razlaganju njihovo dvoumnost spretno (*deinôs*) in zvito prilagajajo svojim izmišljotinam. Tako v ujetništvo, stran od resnice, vodijo tiste, ki nimajo trdne vere v enega Boga, Očeta vseмогоčnega, in v enega Gospoda, Jezusa Kristusa, Božjega Sina.

3. Dogajanje izven Polnosti po izgonu Želje

Trpljenje in obnova Ahamot

4, 1. O dogajanju izven Polnosti pravijo takole: Želja zgornje Modrosti, ki jo imenujejo tudi Ahamot, naj bi se skupaj s svojim trpljenjem ločila od Polnosti in bila po nujnosti izvržena v senčne in prazne prostore. Znašla se je izven luči in Polnosti, brez oblike in podobe kakor nedonošenka (*éktroma*), ker ni ničesar razumela. Usmilil se je je Kristus, ki se je razpel na Križu in jo oblikoval z lastno močjo,³ vendar le po bitnosti, ne pa po spoznanju. Ko je to storil, je zbral svojo moč, se dvignil in jo zapustil, da bi prek ločitve od Polnosti začutila svoje trpljenje in zahrepenela po višjih (resničnostih);⁴ Kristus in Sveti Duh sta namreč v njej pustila okus⁵ po nepropadljivosti. Zato jo imenujejo z dvema imenoma: Modrost po očetu, saj se tudi njen oče imenuje Modrost, in Sveti Duh po Duhu, ki je ob Kristusu. Ko je bila oblikovana

1 1 Kor 1,18.

2 Gal 6,14.

3 oblikoval db. podaril oblikovanost (gr. *mórphosis*).

4 višjih ali izvrstnejših.

5 okus db. vonj.

in je postala razumna, jo je takoj zapustila¹ Beseda, to je Kristus, ki je bil ob njej nevidno prisoten; začela je iskati luč, ki jo je zapustila, vendar je ni mogla razumeti, saj jo je pri tem ovirala Meja. Medtem ko je ovirala njen trud, da bi napredovala, je Meja izrekla »jao«, kar naj bi bilo, kot trdijo, tudi izvor imena Jao.² Ker ni mogla prečkati Meje, saj jo je oklepalo trpljenje, in je morala sama ostati zunaj, jo je zadelo trpljenje vseh vrst in oblik: trpela je bolečino, ker ni razumela, in bila je v strahu, da izgubi življenje, tako kot je izgubila luč, povrh pa je bila še v stiski (*aporía*). Vse to je trpela v nevednosti. V nasprotju s svojo materjo – prvo Modrostjo, ki je ajon –, v trpljenju ni doživela predrugačenja, temveč (notranja) nasprotja. Prevzelo pa jo je še drugo občutje (*diáthesis*), da bi se obrnila k njemu, ki jo je oživil.

4, 2. Tako sta po njihovem nastala ustroj in bitnost snovi, iz katere je sestavljen svet: iz tega obrata je nastala vsa duša sveta in Demiurga, strah in bolečina pa sta počelo vsega drugega; iz njenih solz je nastala vsa mokra bitnost, iz njenega smeha vsa svetleča bitnost, iz njene bolečine in osuplosti pa telesne prvine sveta. Pravijo namreč, da je enkrat jokala, se drugič žalostila, ker je ostala sama v senci in praznini, se enkrat spet dvignila in smejala ob misli na luč, ki jo je zapustila, spet drugič pa so jo znova prevzeli strah, stiska in razburjenost.

4, 3. Kaj je torej to? Silna tragedija in izmišljotina, saj vsakdo enkrat tako, drugič drugače bahavo razlaga, iz kakšnega trpljenja in iz katere prvine je nastala bitnost. Zato se zdi, da imajo dober razlog, da o tem ne želijo javno poučevati vseh, temveč zgolj tiste, ki si za tako velike skrivnosti lahko privoščijo visoko plačilo. Te skrivnosti namreč niso podobne temu, kar pravi naš Gospod: *Zastonj ste prejeli, zastonj dajajte*.³ To so drugačne, izjemne in globoke skrivnosti, ki so si jih z veliko truda izmislili ljubitelji laži. Le kdo ne bi žrtvoval vsega svojega imetja, da bi se poučil, kako so iz solza Želje trpečega ajona nastali morja, izviri, reke in vsa vlažna bitnost, iz njenega smeha luč, iz osuplosti in nemoči pa telesne prvine sveta?

4, 4. Tudi sam bi rad kaj doprinesel k njihovi plodovitosti. Ker opažam, da obstajajo sladke vode, kot so izviri, reke, dež in tako naprej, medtem ko je voda v morjih slana, menim, da ne morejo vse nastati iz njenih solz, saj so te po svoji naravi slane. Jasno je torej, da so samo

1 jo je zapustila db. je bila izpraznjena.

2 Izvor besede Jao gre iskati v vokalizaciji božanskega tetragrama JHWH.

3 Mt 10,8.

slane vode nastale iz njenih solz. Verjetno pa se je v svojem velikem trpljenju in tiski tudi znojila. Od tod bi bilo, skladno z njihovo predpostavko, treba domnevati, da izviri, reke in kar je še drugih takšnih sladkih voda nastanejo iz njenega znoja. Ni namreč verjetno, da bi iz solz, ki imajo eno naravo, enkrat pritekale slane, drugič pa sladke vode. Bolj prepričljivo bi bilo, če bi prve nastale iz solz, druge pa iz znoja. Toda ker na svetu obstajajo tudi tople in grenke vode, moraš sam uganiti, kako so nastale in od kod pritekajo. Takšni »sadovi« se namreč povsem skladajo z njihovimi predpostavkami.

4, 5. Ko je bila torej njihova Mati deležna vseh (vrst) trpljenja in si je od njih komaj opomogla, naj bi začela prositi luč, ki jo je zapustila, to je Kristusa. Ker se je ta povzpел v Polnost, se je najverjetneje obotavljal še drugič spustiti. Zato je k njej poslal Tolažnika, to je Odrešenika, ki mu je Oče podaril vso moč¹ in vse izročil pod (njegovo) oblast, in prav tako (naj bi storili) ajoni, da bi bilo *v njem ustvarjeno vse, vidne in nevidne (stvari), prestoli, božanstva in gospostva*.² K njej je bil poslan skupaj s svojimi sovrstniki angeli. Pravijo, da je Ahamot pred njim navdal strah in se je od sramu zakrila, ko pa ga je nato videla z vsemi njegovimi sadovi (*karpophoría*), je stekla k njemu in prejela moč iz njegove pojavitve (*epiphaneía*). Oblikoval jo je v skladu s spoznanjem in jo odrešil njenih trpljenj. Ta je sicer ločil od nje, vendar jih ni mogel povsem uničiti, kakor je to storil pri prvi (Modrosti), saj so se že zakoreninila in pridobila na moči. Ko jih je dal narazen, jih je pomešal in strdil ter netelesna trpljenja spremenil v netelesno snov (*asómaton hýle*). Nato je v njih naredil takšne lastnosti in naravo, da bi lahko oblikovale zmesi in telesa, iz česar bi nastali dve bitnosti: iz trpljenj slaba bitnost, iz obrata pa bitnost, dovzetna za trpljenja; in zato pravijo, da je Odrešenik na videz opravil delo Demiurga. Ko je bila tako Ahamot osvobodjena svojih trpljenj,³ je od veselja spočela zrenje luči, ki so bile z Odrešenikom, to je njegovih angelov. Zakoprnela je po njih in njihovi podobi in, kakor učijo, spočela sadove, to je duhovne zarodke, ki so nastali po podobnosti z Odrešenikovimi stražarji.

1 Prim. Mt 11,27; Lk 10,22.

2 Kol 1,16.

3 osvobodjena svojih trpljenj db. izven svojih trpljenj.

Nastanek Demiurga

5, 1. Po njihovem mnenju torej obstajajo tri podstati: prva, nastala iz strasti, to je snovna podstat, druga, nastala iz obrata, to je duševna podstat, in tretja, ki jo je spočela sama, to je duhovna podstat. Tedaj se je Ahamot lotila njihovega oblikovanja. Toda ni bilo v njeni moči, da bi oblikovala duhovno podstat, saj je bila iste bitnosti (*homooúision*) kot ona. Lotila se je torej oblikovanja duševne bitnosti, ki je nastala iz njenega obrata, in (s tem) uresničila¹ navodila (*mathémata*), ki jih je prejela od Odrešenika. Pravijo, da je iz duševne bitnosti najprej oblikovala Boga, Očeta in Kralja vsega, kar je bilo iste bitnosti kot on, se pravi duševnih ljudi, ki jih imenujejo tudi »desnica«, kot tudi tistih, nastalih iz strasti in snovi, ki jih imenujejo »levica«.² O njem trdijo, da je oblikoval vse, kar je nastalo po njem, k čemur ga je na skrivaj³ spodbudila Mati. Zato ga imenujejo tudi Mati-oče (*Metropátor*), Brezočetni (*Apátor*), Demiurg in Oče. Pravijo mu tudi Oče desnih, to je duševnih ljudi, in Demiurg levih, to je snovnih ljudi, pa tudi Kralj vsega. Ko je namreč Želja v čast ajonov hotela ustvariti vse (stvari), je po njihovem mnenju ustvarila njihove podobe, bolje rečeno, Odrešenik je to storil prek nje. Sama je dala podobo nevidnega Očeta, ki je Demiurg ni poznal, Demiurg je dal podobo Edinorojenega Sina, angeli in nadangeli pa podobo drugih ajonov, ki jih je ustvaril Demiurg.

Nastanek sveta

5, 2. O Demiurgu torej pravijo, da je postal Oče in Bog vsega, kar je izven Polnosti, saj je stvarnik (*poietés*) vseh duševnih in snovnih (bitnosti). Razločil je namreč obe pomešani bitnosti in iz netelesnih naredil telesne (bitnosti); ustvaril je nebeške in zemeljske (bitnosti) in tako postal Demiurg snovnih in duševnih, desnih in levih, lahkih in težkih (bitnosti), tako tistih, ki se gibljejo navzgor, kot tistih, ki se gibljejo navzdol. Ustvaril je namreč sedem nebes, nad katerimi po njihovih besedah biva Demiurg sam. Zato ga imenujejo Sedmerica, Osmerica pa imenujejo njegovo Mater, to je Ahamot, ker ohranja število počelne in prve osmerice Polnosti. Trdijo, da ima teh sedem nebes umno (naravo), kajti to so po njihovem angeli in tudi Demiurg sam

1 uresničila ali ustvarila.

2 Prim. Mt 25,33.

3 na skrivaj ali neopazno.

je angel, podoben Bogu. Prav tako pravijo, da je raj, ki se nahaja nad tretjimi nebesi, po moči četrti nadangel in da je Adam med bivanjem v njem nekaj prejel.

5, 3. Po njihovih besedah je Demiurg mislil, da je vse to naredil sam, v resnici pa je naredil to, kar je ustvarila Ahamot. Naredil je namreč nebo, ne da bi poznal Nebo, izoblikoval je človeka, ne da bi poznal Človeka, naredil je zemljo, ne da bi kaj vedel o Zemlji, in prav tako tudi vse drugo. Pravijo, da ni poznal uzrtij (*idéai*) (stvari), ki jih je naredil, pa tudi same Matere ne, ampak je mislil, da je sam vse. Vzrok za takšno domišljavost naj bi bila njegova Mati, ki ga je želela narediti za glavo in počelo lastne bitnosti, za Gospoda celotnega dela stvarjenja. To Mater imenujejo tudi Osmerica, Modrost, Zemlja, Jeruzalem, Sveti Duh in – v moškem spolu – Gospod. Njeno mesto je v Sredini: biva nad Demiurgom, vendar pod Polnostjo in izven nje, vse do dovršitve (sveta) (*syntéleia*).

5, 4. Snovna bitnost je po njihovih besedah sestavljena iz treh (vrst) trpljenj: strahu, žalosti in stiske. Duševne (bitnosti) so svoj ustroj prejele iz strahu in obrata; Demiurg naj bi nastal iz obrata, vse druge duševne podstati, kot so duše nerazumnih živali, zveri in ljudi, pa iz strahu. Zato je Demiurg, ki je bil preslaboten, da bi lahko spoznal duhovne (bitnosti), mislil, da je edini Bog, in je po prerokih govoril: *Jaz sem Bog, razen mene ni drugega*.¹ Iz žalosti pa naj bi nastali zli duhovi.² Tu je tudi izvor Hudiča, ki ga imenujejo Vladar sveta,³ pa tudi demonov in vseh zlobnih duhovnih podstati.⁴ Toda za Demiurga pravijo, da je duševni sin njihove Matere, za Vladarja sveta pa, da je stvaritev Demiurga. Vendar ima Vladar sveta spoznanje o tem, kar je nad njim, saj je zli duh, medtem ko Demiurg tega spoznanja nima, ker je duševen. Njihova Mati prebiva na nadnebeškem kraju, to je v Sredini, Demiurg na nebesnem kraju, to je v Sedmerici, Vladar sveta pa prebiva v našem svetu. Iz osuplosti in nemoči kot tega, kar je najtrdnejše, pa so nastale telesne prvine sveta: iz stanja osuplosti je nastala zemlja, iz gibanja strahu voda, iz strditve žalosti zrak, medtem ko je ogenj v vseh njih prisoten kot smrt in uničenje, tako kot je tudi nevednost (*áгноia*), kot učijo, skrita v teh treh (vrstah) trpljenjih.

1 Prim. Iz 45,5; 46,9.

2 Prim. Ef 6,12.

3 Prim. Ef 6,12.

4 vseh zlobnih podstati db. duhovne podstati zla.

Nastanek človeka

5, 5. Med stvarjenjem sveta je Demiurg naredil tudi zemeljskega človeka.¹ Trdijo, da ga ni napravil iz te suhe zemlje, ampak iz nevidne bitnosti, iz razlite in tekoče snovi, vanj pa je vdihnil duševno (bitnost).² Takšen je človek, ki je bil ustvarjen *po podobi in podobnosti*:³ *po podobi* je snovna (bitnost), ki je sicer blizu Bogu, toda ni iste bitnosti kot Bog, *po podobnosti* pa je duševna (bitnost) in zato njegovo bitnost imenujejo tudi *duh življenja*,⁴ saj izhaja iz duhovnega iztekanja. Pravijo, da je bil nazadnje obdan z obleko iz kože:⁵ to naj bi bilo čutno zaznavno meso.

5, 6. Zarodek njihove Matere Ahamot, ki je nastal ob zrenju angelov, ki spremljajo Odrešenika, je bil iste bitnosti kot Mati, torej duhoven: zato pravijo, da ga Demiurg ni poznal. Ta (zarodek) je brez njegove vednosti na skrivaj položila vanj, da bi bil prek njega kakor seme zasajen v dušo, ki izhaja od njega, in tudi v snovno telo: ko bi ga tako oba nosila (kakor zarodek), bi zrasel in postal pripravljen, da sprejme popolno Besedo. Za duhovnega človeka, ki ga je Modrost zasejala v njegovem dihu,⁶ pa pravijo, da je zaradi svoje neizrekljive moči in previdnosti Demiurgu ostal skrit. Tako kot Demiurg ni poznal svoje Matere, tudi ni poznal njenega semena. Pravijo, da je to (seme) Cerkev, ki je posnetek (*antítýpos*) zgornje Cerkve. Takšen je torej po njihovem mnenju človek, (ki prebiva) v njih:⁷ dušo imajo od Demiurga, telo iz zemlje, meseno (bitnost) iz snovi, duhovnega človeka pa od Matere Ahamot.

Odrešenikovo poslanstvo v svetu

6, 1. Obstajajo torej tri (bitnosti). Prvič, snovna (bitnost), ki jo imenujejo tudi »leva« in za katero pravijo, da mora nujno propasti, saj nikoli ne bo mogla sprejeti diha nepropadljivosti. Drugič, duševna (bitnost), ki ji pravijo tudi »desna«; ker se ta nahaja med duhovno in snovno

1 Prim. 1 Mz 2,7; 1 Kor 15,47.

2 Prim. 1 Mz 2,7.

3 Prim. 1 Mz 1,26.

4 Prim. 1 Mz 2,7.

5 Prim. 1 Mz 3,21.

6 Prim. 1 Mz 2,7.

7 v njih, tj. v gnostikih.

(bitnostjo), bo šla k tisti, h kateri se bo nagnila. In tretjič, duhovna (bitnost), ki je bila poslana, da bi bila tukaj – združena z duševno (bitnostjo) – oblikovana in skupaj z njo vzgojena med obratom (*anastrophé*). Za (duhovno bitnost) pravijo, da je *sol* in *luč sveta*.¹ Duševna (bitnost) pa je potrebovala tudi vzgojo na čutni ravni.² Zaradi tega je, kot pravijo, nastal svet, Odrešenik pa je prišel na pomoč duševni (bitnosti), ki je imela v sebi zmožnost izbire, da bi jo odrešil. Trdijo, da je vzel prvine (*aparchai*) tega, kar je nameraval rešiti: od Ahamot je vzel duhovno (bitnost), od Demiurga je privzel obleko duševnega Kristusa, od ojkonomije³ pa je bil obdan s telesom, ki je imelo duševno bitnost in je bilo izdelano z neizrekljivo večino, da je bilo vidno, otipljivo in trpljivo. Pravijo, da ni vzel niti najmanjšega dela snovne (bitnosti), saj snov ne more prejeti odrešenja. Dovršitev (sveta) bo nastopila, ko bo vsa duhovna (bitnost) – to je duhovni ljudje, ki imajo popolno spoznanje o Bogu in so bili vpeljani v skrivnosti Ahamot – oblikovana in izpopolnjena; pri tem seveda mislijo sami nase.

6, 2. Nasprotno pa so v duševnih (rečeh) vzgojeni duševni ljudje, ki so trdni v delih in goli veri, manjka pa jim popolno spoznanje: pravijo, da smo to mi, ki pripadamo Cerkvi. Zato trdijo, da so za nas nujna dobra dela, saj se sicer ne moremo rešiti, zase pa mislijo, da ne bodo odrešeni zaradi del, ampak v celoti in povsem, ker so po naravi duhovni. Kakor namreč zemeljska (bitnost) ne more biti deležna odrešenja – kajti trdijo, da slednjega ne more prejeti –, tako tudi duhovna (bitnost), kar hočejo biti sami, ne more propasti, kakršnakoli dejanja že počno. Kakor zlato, ki ga vržemo v blato, ne izgubi svoje lepote, ampak

1 Prim. Mt 5,13–14.

2 vzgojo na čutni ravni db. čutne vzgoje.

3 Beseda ojkonomija (gr. *oikonomía*) izvorno označuje upravljanje domače hiše (gr. *oikos*) in posestva; od tod tudi slovenska beseda »ekonomija«. Beseda ojkonomija včasih pomeni tudi ureditev in razporeditev (stvarstva), zaradi česar lahko, kot na tem mestu, v prenesenem pomenu označuje tudi stvarstvo oziroma njegovo snovnost, materijo. Irenej in za njim drugi cerkveni očetje so sicer s tem izrazom označevali Božje »upravljanje« s svetom oziroma Božje načrte s svetom, ki gredo od stvarjenja sveta in človeka do Kristusovega učlovečenja in dovršitve sveta. V tem pomenu je beseda rabljena že v devteropavlinških pismih (Ef 3,2–9; Kol 1,25). Beseda ojkonomija se postopoma uveljavlja tudi v slovenskem teološkem izrazoslovju, toda za razliko od mnogih drugih jezikov, v katerih se izraz ekonomija uporablja tako v gospodarskem kot teološkem okolju, se pri nas ista grška beseda sloveni na dva načina. O pojmu ojkonomija gl. G. W. H. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford 1961, str. 940–943.

ohrani svojo naravo, saj mu blato ne more škodovati, tako tudi zase pravijo, da jim različna snovna dejanja prav nič ne škodijo in zaradi njih tudi ne izgubijo duhovne podstati.

6, 3. Zato tudi »najpopolnejši« med njimi brezsravno počnejo vse prepovedane (reči), glede katerih Pisma zatrjujejo, da tisti, ki jih počnejo, *ne bodo podedovali Božjega kraljestva*.¹ Brezbrižno uživajo malikom žrtvovano meso in menijo, da se pri tem ne bodo omadeževali. Prav tako so navadno prvi, ki se ob vsakem poganskem prazniku zberejo v čast malikom. Nekateri med njimi se ne branijo niti obiskovanja morilskih iger, mrzkih tako Bogu kot ljudem, na katerih se možje borijo bodisi z divjimi zvermi bodisi med seboj. Drugi se nezmerno predajajo² mesnim nasladam in pravijo, da (s tem) meseno dajejo mesenemu in duhovno duhovnemu. Nekateri med njimi so na skrivaj izpridili žene, ki so jih sami poučevali v nauku; tiste, ki so bile zavedene, a so se pozneje spreobrnila k Božji Cerkvi, so skupaj z drugimi zablodami večkrat priznale tudi to. Drugi so možem javno in brez sramu speljali žene, ki so jih ljubili, in jih vzeli za žene. Spet drugi so se sprva pretvarjali, da z njimi živijo kakor s sestrami, vendar pa se je sčasoma, ko je »sestra« zanosila z »bratom«, izkazalo nasprotno.

6, 4. Počnejo pa še mnoge druge pokvarjene in brezbožne (reči), za katere mi iz strahu pred Bogom pazimo, da jih ne zagrešimo ne v mislih ne v besedah. Zaradi tega imajo nas za preproste in nevedne, sami pa sebe povzdigujejo in imenujejo »popolni« in »izbrana semena«. Za nas pravijo, da smo milost prejeli samo v uporabo, zaradi česar nam bo ta spet odzeta, oni pa jo imajo kot svojo lastnino, ki je (k njim) prišla od zgoraj, iz neizrekljive in neimenljive sizigije, in zato jim bo ta še dodana.³ Zato se morajo vedno in na vsak način uriti v skrivnosti sizigije. In da bi v to prepričali nespametne, jim govorijo takole: »Kdor je v svetu (*en kósmoi*),⁴ pa ženske ni ljubil tako, da bi se z njo združil, ni iz resnice⁵ in resnice ne bo dosegel; kdor pa je od sveta⁶ (*apò kósmou*) in se je združil z žensko, resnice ne bo dosegel zato, ker se je z žensko združil iz poželenja.« Zato sta za nas, ki nas imenujejo

1 Gal 5,21.

2 se predajajo db. služijo.

3 Prim. Lk 19,26.

4 Jn 17,11.

5 Jn 18,37.

6 Jn 17,14–16.

»duševni ljudje« in pravijo, da smo iz sveta (*ek kósmou*), nujna vzdržnost in dobra dela (*prâxis*), da bi tako prišli na kraj Sredine; zanje pa, ki sami sebe imenujejo »duhovni« in »popolni ljudje«, to nikakor ni potrebno, kajti njih v Polnost ne vodijo dejanja, ampak seme, ki je bilo kot majhno poslano od zgoraj, tukaj pa je bilo izpopolnjeno.

Končna usoda treh bitnosti in nekatera druga vprašanja

7, 1. Ko bo celotno seme doseglo popolnost, bo njihova Mati Ahamot, kot pravijo, zapustila kraj Sredine in vstopila v Polnost. Za ženina bo prejela Odrešenika, ki je nastal iz vseh (ajonov), da bo tako nastala sizigija med Odrešenikom in Modrostjo Ahamot. To sta ženin in nevesta,¹ poročna soba pa bo celotna Polnost. Duhovni ljudje bodo odložili svoje duše in postali umni duhovi; na nedoumljiv in neviden način bodo vstopili v Polnost in postali neveste² angelov, ki spremljajo Odrešenika. Tudi Demiurg bo zamenjal svoje mesto in odšel na kraj Matere Modrosti, to je v Sredino, kjer bodo počitek našle tudi duše pravičnih. Nič duševnega namreč ne bo vstopilo v Polnost. Ko se bo to zgodilo, tako učijo, bo zasijal ogenj, skrit v svetu, se razplamtel in uničil vso snov; skupaj z njo bo izgorel tudi sam in se izničil. Po njihovem mnenju Demiurg do Odrešenikovega prihoda tega ni vedel.

7, 2. Nekateri med njimi trdijo, da je sam (Demiurg) kot svojega sina ustvaril tudi Kristusa, vendar z duševno (bitnostjo), o njem pa naj bi govoril po prerokih. To je tisti Kristus, ki naj bi šel skozi Marijo, kakor gre voda skozi cev. Vanj naj bi se pri krstu v obliki goloba³ spustil Odrešenik, ki je izšel iz vseh (ajonov).⁴ V njem je bilo tudi duhovno seme, ki je prišlo od Ahamot. Zato pravijo, da je bil naš Gospod sestavljen iz naslednjih štirih (bitnosti), s čimer ohranja podobo (*týpos*) počelne in prve Četvernosti: iz duhovne (bitnosti), ki je bila od Ahamot, iz duševne (bitnosti), ki je bila od Demiurga, iz ojkonomije, ki je bila zasnovana z neizrekljivo večino, in iz Odrešenika, ki

1 Prim. Jn 3,29.

2 postali neveste db. bodo dani za neveste.

3 Prim. Mt 3,16; Lk 3,22.

4 Nekateri gnostiki so razlikovali med človekom Jezusom, duševnim Kristusom in Duhom oz. Odrešenikom. Duševni Kristus se je ob Jezusovem spočetju spustil v Marijo, ne da bi od nje karkoli privzel (»kakor gre voda skozi cev«), pri krstu ob Jordanu pa se je v duševnega Kristusa v podobi goloba spustil Duh oz. Odrešenik.

se je vanj spustil kot golob. Ta Odrešenik je ostal netrpen; ni namreč mogel trpeti, saj je bil nedoumljiv in neviden. In zato je Kristusa, ko so ga privedli pred Pilata, zapustil¹ Duh, ki je bil položen vanj. Še več, pravijo, da ni trpelo niti seme, ki (je prišlo) od Matere: tudi to je bilo netrpno, saj je bilo duhovno in tudi za Demiurga nevidno. Po njihovem je torej trpel samo duševni Kristus in tisti, ki je bil na skrivnosten način ustvarjen iz ojkonomije, da bi po njem Mati pokazala na podobo zgornjega Kristusa, ki se je razpel na Križu in je po bitnosti oblikoval Ahamot. Po njihovih besedah so namreč vse tukajšnje (stvari) podobe zgornjih (resničnosti).

7, 3. Pravijo, da so duše, ki so seme prejele od Ahamot, boljše od drugih. Zato jih je Demiurg ljubil bolj kot druge, vendar ni poznal vzroka; menil je, da so takšne zaradi njega. Zato jih je, kot pravijo, uvrščal med preroke, duhovnike in kralje. To seme naj bi mnogo govorilo po prerokih, kajti imelo je bolj vzvišeno naravo. Pravijo, da je tudi Mati mnogo govorila o zgornjih (resničnostih), vendar po Demiurgu in po dušah, ki jih je ustvaril. Sicer pa sami prerokbe delijo (na več vrst): na tiste, ki izhajajo od Matere, na tiste, ki izhajajo od semena, ter na tiste, ki izhajajo od Demiurga. Podobno delijo tudi Jezusove (besede): na tiste, ki naj bi prišle od Odrešenika, na tiste, ki naj bi prišle od Matere, ter na tiste, ki naj bi prišle od Demiurga, kakor bom pokazal v nadaljevanju moje razprave.

7, 4. Demiurga, ki ni poznal (resničnosti) nad njim, so omenjene besede vznemirile;² nanje je gledal s prezirom in jim pripisoval enkrat takšen, drugič drugačen vzrok: bodisi preroškega duha, ki sam po sebi vznemirja, bodisi človeka ali pa preplet slabših (prvin). V tej nevednosti je ostal vse do Odrešenikovega prihoda. Ko pa je prišel Odrešenik, naj bi se po njihovih besedah od njega poučil o vsem in se mu radostno približal z vso svojo vojsko.³ On je tisti stotnik iz evangelija, ki je Odrešeniku dejal: *Tudi sam imam pod svojo oblastjo vojake in služabnike, in kar jim ukažem, to storijo.*⁴ On bo izpolnil ojkonomijo sveta do potrebnega časa, in sicer predvsem zaradi skrbi za Cerkev, pa tudi zaradi spoznanja (*epígnosis*), da je zanj pripravljeno povračilo: preselitev na kraj Matere.

1 zapustil db. bil odvzet.

2 vznemirile db. premaknile.

3 vojsko ali močjo (gr. *dýnamis*).

4 Mt 8,9; Lk 7,8.

7, 5. Trdijo, da obstajajo trije rodovi ljudi: duhovni, duševni in zemeljski (*choikós*), ki jih predstavljajo Kajn, Abel in Set; iz njih so nastale tri narave, a ne več v posameznem (človeku), ampak v (celotnem človeškem) rodu. Zemeljska (bitnost) bo uničena. Duševna (bitnost) bo počivala v Sredini, če izbere to, kar je boljše, oziroma bo uničena, če izbere to, kar je slabše. Duhovne (bitnosti), ki jih Ahamot od začetka do danes seje v pravične duše, pa so bile tu vzgojene in nahranjene, saj so bile sem poslane še v njihovi otroški dobi (*népia*); ko bodo postale vredne popolnosti, bodo dane za neveste Odrešenikovim angelom, njihove duše pa bodo za vedno skupaj z Demiurgom počivale v Sredini. Te duše se po njihovih besedah znova delijo na dele, in sicer so ene po naravi dobre, druge pa slabe. Dobre duše so tiste, ki morejo prejeti (duhovno) seme, po naravi slabe pa tiste, ki tega semena nikoli ne morejo sprejeti.

Gnostične razlage Pisem

8, 1. Takšni so torej njihovi nauki, ki jih niso oznanjali preroki, ki jih Gospod ni učil in (nam) jih apostoli niso izročili in glede katerih se ponašajo, da so spoznali več kot drugi; čeprav navajajo¹ iz besedil, ki jih ne najdemo v Pismih,² in se trudijo, kot navadno rečemo, splesti mreže iz peska, skušajo svojim besedam na prepričljiv način³ prilagoditi tako Gospodove prilike kot izreke prerokov in besede apostolov, da bi njihova stvaritev (*plásma*) ne delovala čisto brez pričevanj. Pri tem pa ne upoštevajo reda in zaporedja Pisem in – kolikor je v njihovi moči – razstavljajo resnico na dele.⁴ Ko predstavljajo, preoblikujejo in iz ene stvari delajo drugo, mnoge zavajajo s slabo sestavljeno izmišljotino (*phantasia*) tako prirejenih Gospodovih besed. To je tako, kot če kdo, potem ko je spreten⁵ umetnik iz dragih kamnov izdelal prelepo

1 navajajo db. berejo.

2 Izraz *ágrapha*, ki ga prevajamo kot »besedila, ki jih ne najdemo v Pismih«, navadno označuje nezapisane nauke (npr. Platonove, Jezusove itd.), na tem mestu pa najverjetneje označuje besedila, ki jih Cerkev ni prištevala med pristne svetopisemske knjige. Izraz *ágrapha*, ki ga Irenej uporablja le na tem mestu, je tako pravzaprav sinonim za apokrifne.

3 na prepričljiv način ali na verjeten način.

4 dele db. ude.

5 spreten db. moder.

podobo kralja, uniči upodobitev¹ človeka, prestavi drage kamne in jih preuredi tako, da napravi obliko psa ali lisice, in še to slabo izdelano, nato pa zatrjuje in razlaga, da je to tista lepa podoba kralja, ki jo je izdelal spretni umetnik, ter pri tem razkazuje drage kamne, ki jih je prvi umetnik razpostavil v podobo kralja, drugi umetnik pa slabo preoblikoval v psa. S sijajem kamnov zavaja manj izkušene, ki ne poznajo podobe² kralja in jih prepričuje, da je ta bedna slika lisice prelepa podoba kralja. Na tak način tudi oni šivajo »babje bajke«,³ od vsepovsod⁴ pobirajo besede, izraze in prilike ter skušajo Božje izreke prilagoditi svojim bajkam. O (odlomkih), ki jih prilagajajo (dogajanju) znotraj Polnosti, sem že govoril.

8, 2. (Odlomki) iz Pisem, ki jih skušajo prilagoditi (dogajanju) izven Polnosti, so naslednji. Pravijo, da je Gospod prišel zaradi trpljenja, v poslednjih časih sveta,⁵ da bi tako pokazal na trpljenje, ki je nastalo v bližini zadnjega izmed ajonov, in bi s svojim koncem razodel konec nastanka ajonov. Nadalje menijo, da je dvanajstletna deklica, hči načelnika shodnice, h kateri je pristopil Gospod in jo obudil od mrtvih,⁶ podoba Ahamot, h kateri se je iztegnil Kristus, jo oblikoval in privedel do občutenja luči, ki jo je zapustila. Da se ji je Odrešenik prikazal, ko se je v stanju nedonošenosti nahajala izven Polnosti, naj bi po njihovih besedah povedal Pavel v Prvem pismu Korinčanom: *Nazadnje za vsemi pa se je kot nedonošencu prikazal tudi meni.*⁷ Podobno naj bi v istem pismu nakazal tudi prihod Odrešenika in njegovih sovrstnikov k Ahamot, ko pravi: *Zato mora imeti ženska na glavi tančico – zaradi angelov.*⁸ Da se je Ahamot, ko je k njej prišel Odrešenik, od sramu⁹ zakrila s tančico, je jasno pokazal Mojzes, ko si je s tančico zakril obraz.¹⁰ Tudi glede njenega trpljenja pravijo, da ga je Gospod pokazal, ko je na križu dejal: *Moj Bog, moj Bog, zakaj si*

1 upodobitev db. podležečo obliko (gr. *hypokeiméne idéa*).

2 podobe db. oblike.

3 Prim. 1 Tim 4,7.

4 vsepovsod db. od tu in tam.

5 Prim. 1 Pt 1,20.

6 Prim. Lk 8,41–42.

7 1 Kor 15,8.

8 1 Kor 11,10.

9 sramu ali spoštovanja.

10 Prim. 2 Mz 34,33–35.

*me zapustil?*¹ S tem je nakazal, da je luč zapustila Modrost in da jo je Meja ovirala pri napredovanju. Njeno bolečino je nakazal, ko je dejal: *Moja duša je žalostna do smrti;*² njen strah, ko je dejal: *Moj Oče, če je mogoče, naj gre ta kelih mimo mene;*³ podobno tudi njeno stisko, ko je dejal: *Kaj naj rečem? Ne vem.*⁴

8, 3. Učijo, da je (Gospod) pokazal na tri rodove ljudi, in sicer na naslednji način. Na snovni rod je pokazal, ko je tistemu, ki je rekel: *Sledil ti bom*, odgovoril: *Sin človekov nima, kamor bi glavo naslonil.*⁵ Na duševni rod je pokazal, ko je tistemu, ki je rekel: *Sledil ti bom, a dovoli mi, da se najprej poslovim od svojih domačih*, odvrnil: *Nihče, kdor položi roko na plug in se ozira nazaj, ni primeren za nebeško kraljestvo;*⁶ zanj pravijo, da pripada srednjim. Prav tako je bilo s tistim, ki je priznal, da opravlja številna dela pravičnosti, nato pa mu ni hotel slediti, saj ga je bogastvo oviralo⁷ pri tem, da bi postal popoln⁸ – tudi ta je po njihovem mnenju pripadal duševnemu rodu. Na duhovni rod je pokazal, ko je rekel: *Pusti, naj mrtvi pokopljejo svoje mrtve, ti pa pojdi in oznanjaj Božje kraljestvo!*⁹ Cestninarju Zaheju pa je rekel: *Hitro splezaj dol, kajti danes moram ostati v tvoji hiši;*¹⁰ ta dva po njihovem prepričanju pripadata duhovnemu rodu. Tudi za priliko o kvasu, ki ga je žena umesila¹¹ v tri merice moke,¹² pravijo, da jasno kaže na tri rodove: žena je po njihovem učenju Modrost; tri merice moke so trije človeški rodovi, in sicer duhovni, duševni in zemeljski; kvas pa je Odrešenik sam. Tudi Pavel izrecno govori o zemeljskih, duševnih in duhovnih (ljudeh), ko na nekem mestu pravi: *Kakršen je zemeljski, taki so zemeljski;*¹³ na drugem mestu pa: *Duševni človek ne sprejema tega, kar prihaja od Duha; in spet drugje: Duhovni človek presoja vse.*¹⁴

1 Mt 27,46; Ps 21,2.

2 Mt 26,38.

3 Mt 26,39.

4 Jn 12,27; prim. tudi *Zoper krivoverstva* I, 4, 1.

5 Mt 8,19–20; Lk 9,57–58.

6 Lk 9,61–62.

7 oviralo db. delalo slabšega.

8 Prim. Mt 19,16–22.

9 Mt 8,22; Lk 9,60.

10 Lk 19,5.

11 umesila db. skrila.

12 Prim. Mt 13,33; Lk 13,20–21.

13 I Kor 15,48.

14 I Kor 2,15.

Poved *Duševni človek ne sprejema tega, kar prihaja od Duha*, se po njihovem nanaša na Demiurga, ki je duševen in zato ni mogel spoznati ne Matere, ki je duhovna, ne njenega semena ne ajonov v Polnosti. Tudi Pavel naj bi govoril, da je Odrešenik privzel prvine tistih, ki jih je nameraval rešiti: *Če je prvina sveta, bo sveto tudi testo*.¹ Prvina je namreč po njihovem nauku duhovna (bitnost), testo pa smo mi, to je duševna Cerkev; o tem testu pravijo, da ga je (Odrešenik) vzel in pustil vzhajati v sebi, saj je bil kvas on sam.

8, 4. Ko je dejal, da je prišel iskat zablodelo ovco,² je po njihovih besedah namigoval na Ahamot, ki je blodila izven Polnosti, ki jo je oblikoval Kristus in jo je iskal Odrešenik. Po njihovih razlagah je ovca, ki je blodila, njihova Mati; iz njenega semena naj bi bila zasejana tukajšnja Cerkev; zabloda pa je bivanje izven Polnosti, sredi vseh trpljenj, iz katerih je po njihovih besedah nastala snov. O ženi, ki je med pometanjem hiše našla drahmo,³ nadalje menijo, da je to zgornja Modrost, ki je najprej izgubila svojo Željo, a jo je pozneje, ko je bilo z Odrešenikovim prihodom vse očiščeno, znova našla; kajti po njihovem prepričanju bo ta Želja obnovljena v Polnost. O Simeonu, ki je Kristusa vzel v svoje naročje, slavil Boga in rekel: *Gospodar, zdaj odpuščaš svojega služabnika po svoji besedi v miru*,⁴ pravijo, da je podobna Demiurga, ki je ob prihodu Odrešenika spoznal,⁵ da je bil premeščen in je slavil Brezno. Tudi Ana, ki je v evangeliju predstavljena kot prerokinja, ki je sedem let živela s svojim možem, preostali čas pa prebila kot vdova, dokler ni uzrla Odrešenika, ga prepoznala in o njem pripovedovala vsem,⁶ je po njihovi razlagi povsem očitno Ahamot, ki je nekoč na kratko uzrla Odrešenika z njegovimi sovrstniki, nato pa ves preostali čas ostala v Sredini in čakala, da ponovno pride in jo obnovi v njeni sizigiji. Na njeno ime naj bi namigoval Odrešenik, ko je rekel: *In modrost je bila opravičena po vseh svojih otrocih*; in prav tako Pavel z besedami: *O modrosti govorimo med popolnimi*.⁷ Prav tako trdijo, da je Pavel predstavil sizigije znotraj Polnosti, ko je pokazal na

1 Rim 11,16.

2 Prim. Mt 18,12–13.

3 Prim. Lk 15,8–10.

4 Lk 2,29.

5 spoznal db. se je naučil.

6 Prim. Lk 2,36–38.

7 1 Kor 2,6.

eno (izmed njih); ko je namreč govoril o združitvi (*syzygía*) v tem življenju, je dejal: *Ta skrivnost je velika; jaz pa pravim: glede Kristusa in glede Cerkev.*¹

8, 5. Nadalje učijo, da je Gospodov učenec Janez predstavil prvo Osmerico. To so njihove besede: »Ko Gospodov učenec Janez želi razložiti nastanek vsega – se pravi, kako je Oče ustvaril vse –, postavi nekakšno Počelo, ki ga je Bog ustvaril kot prvega in ga sam imenuje Sin² in Edinorojeni Bog;³ v njem je Oče vse ustvaril na semenski način. Janez pravi, da je Počelo ustvarilo Besedo, v njej pa vso bitnost ajonov, ki jo je pozneje oblikovala Beseda. Ko torej govori o prvem nastanku, svoj nauk pravilno začenja s Počelom, to je s Sinom, in z Besedo. Pravi pa takole: *V Počelu⁴ je bila Beseda in Beseda je bila pri Bogu in Beseda je bila Bog. Ta je bila v Počelu pri Bogu.*⁵ Najprej loči med tremi – Bogom, Počelom in Besedo –, nato pa jih zedini. Tako pokaže na nastanek obeh, to je Sina in Besede, hkrati pa na njuno medsebojno povezanost in zedinjenost z Očetom. Kajti Počelo je v Očetu in iz Očeta, Beseda pa je v Počelu in iz Počela. Pravilno torej pravi: *V Počelu je bila Beseda*, kajti bila je v Sinu. *In Beseda je bila pri Bogu*, in prav tako tudi Počelo. *In Beseda je bila Bog*: gre le za posledico, saj je to, kar nastane iz Boga, tudi sólo Bog. *Ta je bila v Počelu pri Bogu*: tako je pokazal zaporedje stvaritev (*probolé*). *Vse je nastalo po njej in brez nje ni nastalo nič:*⁶ za vse ajone, ki so nastali za njo, je bila Beseda vzrok oblikovanosti in nastanka. Toda, *kar je nastalo v njej*, pravi Janez, *je Življenje.*⁷ S tem nakaže tudi sizigijo. Vse je nastalo po njej, pravi, Življenje pa je nastalo v njej. Kajti Življenje, ki je nastalo v njej, ji je lastnejše kot druge stvaritve, ki so nastale po njej: Življenje namreč biva z njo in po njej rojeva sadove. Janez nato nadaljuje: *In Življenje je bilo Luč Ljudi,*⁸ pri čemer je izraz *Ljudje* tu sopomenka za Cerkev. Ko tu pravi *Ljudje*, s tem namiguje tudi na Cerkev, da tako z enim imenom jasno pokaže na skupnost sizigije: iz Besede in Življenja namreč nastaneta Človek in Cerkev. Janez Življenje imenuje Luč Ljudi,

1 Ef 5,32.

2 Prim. Jn 1,34.49; 3,18.

3 Prim. Jn 1,18.

4 v Počelu ali v Začetku.

5 Jn 1,1–2.

6 Jn 1,3.

7 Jn 1,3–4.

8 Jn 1,4.

ker jih je razsvetljevala, se pravi oblikovala in razodela. Tako pa pravi tudi Pavel: *Vse, kar se razodeva, je Luč.*¹ Ker je torej Življenje razodelo in ustvarilo Človeka in Cerkev, se imenuje njihova Luč. S temi besedami je Janez med drugim modro pojasnil drugo Četverico: Besedo in Življenje, Človeka in Cerkev. Nakazal pa je tudi prvo Četverico. Kajti ko razlaga o Odrešeniku in pravi, da je oblikoval vse, kar se nahaja izven Polnosti, trdi tudi, da je Odrešenik sad celotne Polnosti. Imenuje ga tudi Luč, ki sveti v temi in je tema ni mogla doumeti;² ko je namreč urejal vse stvari, ki so nastale iz trpljenj, je slednjim ostal nepoznan. Odrešenika imenuje tudi Sin, Resnica, Življenje in Beseda, ki je postala meso; *videli smo njegovo veličastvo*, pravi Janez, *in njegovo veličastvo je bilo kakor veličastvo Edinorojenega*, ki ga je dobil od Očeta, *polno Milosti in Resnice*. Pravi namreč takole: *In Beseda je meso postala in se naselila med nami; in videli smo njeno veličastvo, veličastvo, ki ga ima od Očeta kot Edinorojeni, polna milosti in resnice.*³ Natančno je torej pokazal tudi na prvo Četverico: na Očeta in Milost ter na Edinorojenega in Resnico. Tako je Janez govoril o prvi Osmerici, materi vseh ajonov: o Očetu in Milosti, o Edinorojenem in Resnici, o Besedi in Življenju ter o Človeku in Cerkvi.« Tako torej razlaga Ptolemaj.

9, 1. Vidiš torej, preljubi, kakšnih pristopov se poslužujejo, da bi prevarali sami sebe, in kako žaljivi so do Pisem, s katerimi grdo ravnajo in poskušajo z njihovo pomočjo sestaviti svojo izmišljotino. Zato sem ti tudi predstavil njihovo izrazje, da bi iz tega doumel prekanjenost (*panourgía*) njihovega pristopa in zlobnost njihove zablode.⁴ Kot prvo, če bi Janez res nameraval pokazati na zgornjo Osmerico, bi ohranil zaporedje stvaritev in bi prvo Četverico, ki je po njihovem prepričanju najčastitljivejša, postavil med prva imena in ji priključil drugo (Četverico). Tako bi z zaporedjem imen pokazal na zaporedje Osmerice; (zagotovo) pa ne bi po tako dolgem premoru, kakor da bi nanjo pozabil in se je spomnil šele pozneje, šele na koncu omenil prve Četverice. Nadalje, če bi želel pokazati na sizigije, gotovo ne bi izpustil imena Cerkve: bodisi bi se moral tudi pri drugih sizigijah zadovoljiti z omembo moških (ajonov), (ženski) pa bi bili predpostavljeni, s čimer bi se v celoti ohranila enotnost (pripovedi), ali pa bi, če bi naštel

1 Prim. Ef 5,14.

2 je ni doumela ali je ni sprejela, se je ni polastila, je ni premagala; prim. Jn 1,5.

3 Jn 1,14.

4 Prim. Ef 4,14.

tudi (ženske) pare drugih (ajonov), moral omeniti tudi (ženski) par Človeka in ne dopustiti, da ugibamo o njenem imenu.

9, 2. Očitna je torej zgrešenost (*parapoíesis*) njihove razlage. Janez namreč oznanja enega Boga, vsemogočnega, in enega Edinorojenega, Kristusa Jezusa, po katerem je vse nastalo;¹ on je Božja Beseda,² on je Edinorojeni,³ on je Stvarnik vsega, on je resnična Luč, ki razsvetljuje vsakega človeka,⁴ on je Stvarnik sveta;⁵ prišel je v svojo lastnino (*eis tà ídia*),⁶ postal je meso in se naselil med nami.⁷ Oni pa sprevračajo to prepričljivo razlago in želijo, da je glede na nastanek eno Edinorojeni, ki ga imenujejo tudi Počelo, drugo Odrešenik, spet drugo Beseda, ki je sin Edinorojenega, in spet drugo Kristus, ki je nastal za obnovitev⁸ Polnosti. Ko sleherno besedo (Pisem) speljujejo stran od resnice in na izkrivljen način uporabljajo imena, jih prirejajo svojemu učenju, tako da po njihovem mnenju Janez v tem pomembnem (odlomku) Gospoda Jezusa Kristusa sploh ne omeni. Kajti ko govori o Očetu, Milosti, Edinorojenem, Resnici, Besedi, Življenju, Človeku in Cerkvi, po njihovem govori o prvi Osmerici, v kateri še ni ne Jezusa ne Kristusa, Janezovega učitelja. Da pa apostol ni govoril o njihovih sizigijah, ampak o našem Gospodu Jezusu Kristusu, za katerega ve, da je Božja Beseda, je sam jasno pokazal. Ko povzema to, kar je prej povedal o Besedi, ki je bila v počelu,⁹ namreč pojasni: *In Beseda je postala meso in se naselila med nami*.¹⁰ Po njihovem učenju pa ni Beseda postala meso, saj ni nikoli izstopila iz Polnosti, ampak je (meso postal) Odrešenik, ki je nastal iz vseh (ajonov), in sicer pozneje kot Beseda.

9, 3. Poučite se torej, nespametni, da je ta Jezus, ki je trpel za nas¹¹ in se naselil med nami,¹² Božja Beseda. Kajti če bi kateri drugi izmed

1 Prim. Jn 1,3.

2 Prim. Jn 1,1.

3 Prim. Jn 1,18.

4 Prim. Jn 1,9.

5 Prim. Jn 1,10.

6 Prim. Jn 1,11.

7 Prim. Jn 1,14.

8 obnovitev db. poravnava, popravo.

9 v počelu ali v začetku; prim. Jn 1,1.

10 Jn 1,14.

11 Prim. 1 Pt 2,21.

12 Prim. Jn 1,14.

ajonov zaradi odrešenja nas samih postal meso, bi apostol verjetno govoril o kom drugem. Če pa je Očetova Beseda tisti, ki se je spustil in se vzdignil,¹ tisti, ki je edinorojeni Sin edinega Boga, ki je po Očetovi volji (*eudokía*) zaradi ljudi postal meso, apostol zagotovo ne govori o nekom drugem ne o Osmerici, temveč o Gospodu Jezusu Kristusu. Kajti po njihovi razlagi Beseda ni postala meso. Trdijo namreč, da si je Odrešenik oblekel duševno telo, ki je bilo z neizrekljivo previdnostjo izdelano iz ojkonomije, da bi bil viden in otipljiv. (Jaz pa jim odgovarjam), da je meso ustvarjenina, nastala v začetku, ko je Bog iz blata oblikoval Adama, in Božja Beseda je po Janezovih besedah v resnici postala to meso. S tem pa razpade tudi njihova prva in počelna Osmerica. Ko je enkrat dokazano, da so Beseda, Edinorojeni, Življenje, Luč, Odrešenik, Kristus in Božji Sin, ki je za nas postal meso, eno in isto (bitje), razpade tudi krhka zgradba (*skenopegía*) njihove Osmerice. In ko ta razpade, se zruši tudi vse njihovo učenje, te lažne sanjarije, za podkrepitev katerih uničujejo Pisma.

9, 4. Ko so si tako izmislili lastne nauke, zberejo raztresene izraze in imena, njihovemu naravnemu (pomenu) pa, kot sem že povedal, dodajo nenaraven pomen. Tako ravnajo podobno kot tisti ljudje, ki se lotijo nekega nauka, kakršnegakoli že, nato pa ga skušajo izraziti s pomočjo Homerjevih pesnitev. Manj izkušenim se zdi, da je Homer dejansko spesnil verze o tem nauku, ki je bil pravkar izoblikovan, in mnogi so preslepljeni² zaradi urejenega sosledja verzov (in se sprašujejo), ali v resnici niso Homerjevi. Tako je z naslednjim odlomkom, ki v homerskih verzih opisuje, kako je Evristej poslal Herakla k psu v podzemlje; nič me ne ovira, da jih navedem za zgled, saj gre v obeh primerih za podoben postopek:

To je dejal in poslal iz palače, zavitega v tožbo,
Herakla – mož je širom slovel po delih mogočnih –
Stenelov sin Evristej, potomec Perzejeve hiše,
naj mu pripelje iz Ereba psa togotnega Hada.
Stopil kot gorski je lev, ki svoje moči se zaveda,
urno čez mesto. Za njim pa v gruči prijatelji skupaj,
fantje, mladenke in starci, ki mnogo gorja so prestali:
bridko so tožili, kakor da smrti bi stopal naproti.

1 Prim. Ef 4,10.

2 preslepljeni db. ugrabljeni.

Spremil na pot ga je Hermes z gospo sovjeoko Ateno,
kajti v srcu je vedela vse, kar brat je prestajal.¹

Koga od preprostih ljudi takšni verzi ne bi prevzeli? In kdo med njimi ne bi verjel, da jih je Homer ustvaril prav za ta nauk? Kdor pa dobro pozna homerski (pesnitvi), bo sicer prepoznal verze, ne bo pa prepoznal njihovega nauka, saj dobro ve, da en verz govori o Odiseju, drugi o Heraklu, eden o Priamu, spet drugi o Menelaju ali Agamemnonu. Če pa vzame te verze in postavi vsakega na svoje mesto, izgine tudi njihov nauk. Tako je s tistim, ki v sebi neomajno ohranja pravilo resnice,² ki ga je prejel pri krstu: iz Pisem bo sicer prepoznal imena, izraze in prilike, ne bo pa prepoznal njihovega bogokletnega nauka. Prepoznal bo posamezne kamenčke iz mozaika, vendar podobe lisice ne bo sprejel za kralja. Ko bo vsako besedo postavil na svoje mesto in jo uskladi s telesom resnice,³ bo razgalil njihovo izmišljotino in pokazal njeno neutemeljenost.

9, 5. Četudi temu gledališkemu prizoru zdaj manjka le še razplet, v katerem bi nekdo z uničujočim govorom zaključil njihovo burlesko, se mi je zdelo dobro, da najprej pokažem, v čem se očetje teh bajk razlikujejo med seboj, kakor da bi jih navdihnili različni duhovi zablode. Že iz tega bo mogoče, še preden karkoli dokažem, natančno uvideti tako trdno resnico, ki jo oznanja Cerkev, kot tudi laži, ki si jih izmišljujejo oni.

1 Homerski verzi so vzeti iz *Odiseje* X, 76; XXI, 26; *Iliade* XIX, 123; VIII, 368; *Odiseje* VI, 130; *Iliade* XXIV, 327; *Odiseje* XI, 328; *Iliade* XXIV, 328; *Odiseje* XI, 626 in *Iliade* II, 409.

2 O pravilu resnice gl. *Zoper krivoverstva* I, 22, 1.

3 telesom resnice db. telescem resnice (gr. *somátion tês aletheías*).

Drugi del

Enotnost vere Cerkve in raznolikost krivoverskih nauk

1. Enotnost vere Cerkve

Temelji vere

10, 1. Čeprav je Cerkev razsejana po vsem svetu (*oikouméne*) in sega do skrajnih meja zemlje, je po apostolih in njihovih učencih prejela vero v enega Boga, Očeta vsemogočnega, ki je *naredil nebo in zemljo, morje in vse, kar je v njih*;¹ in v enega Kristusa Jezusa, Božjega Sina, ki se je zaradi našega odrešenja učlovečil;² in v Svetega Duha, ki je po prerokih oznanil ojkonomije, prihod (*éleusis*), rojstvo iz Device, trpljenje, vstajenje od mrtvih in vnebovzetje v mesu³ ljubljenega⁴ Kristusa Jezusa, našega Gospoda, ter njegov prihod (*parousía*) iz nebes v Očetovem veličastvu⁵ *za povzetje vsega*⁶ in vstajenje mesa celotnega človeštva; zato da se Kristusu Jezusu, našemu Gospodu, Bogu, Odrešeniku in Kralju po volji nevidnega Očeta⁷ *pripogne vsako koleno v nebesih, na zemlji in pod zemljo in da ga vsak jezik prizna*;⁸ in zato da vse pravično sodi⁹ in v večni ogenj¹⁰ pošlje *zlohodne duhovne (sile)*,¹¹ angele, ki so se pregrešili in odpadli, brezbožne, krivične, zločince in bogokletne ljudi, pravičnim, svetim¹² in tistim, ki se bodo držali¹³ njegovih zapovedi¹⁴

1 2 Mz 20,11; Ps 145,6; Apd 4,24; 14,15.

2 Prim. Jn 1,14.

3 Prim. Lk 9,51.

4 Prim. Ef 1,6.

5 Prim. Mt 16,27.

6 Prim. Ef 1,10.

7 Prim. Kol 1,15.

8 Flp 2,10–11.

9 Prim. Rim 2,5.

10 Prim. 18,8; 25,41.

11 Ef 6,12.

12 Prim. Tit 1,8.

13 držali db. ohranili, čuvali.

14 Prim. Jn 14,15.

in vztrajali v njegovi ljubezni¹ – nekateri od začetka,² drugi pa od spreobrnjenja –, pa nakloni življenje, podari nepropadljivost in jih obda z večnim veličastvom. 10, 2. Cerkev je, kot sem pravkar omenil, prejela to oznanilo in to vero; čeprav je razsejana po vsem svetu, to oznanilo ohranja, kakor da prebiva v eni hiši; vanj veruje, kakor da ima eno dušo in isto srce;³ soglasno ga oznanja, uči in izroča, kakor da ima ena usta.

Čeprav na svetu obstajajo različni jeziki, je moč izročila ena in ista. Kajti Cerkve, ustanovljene v Germaniji, nimajo drugačne vere ali drugačnega izročila kot tiste pri Ibercih, pri Keltih, na Vzhodu, v Egiptu, v Libiji ali v središču sveta. Kakor je sonce, ki je Božja ustvarjenina, eno in isto po vsem svetu, tako tudi luč, ki je oznanilo resnice, sije povsod⁴ in razsvetljuje vse ljudi,⁵ ki *hočejo priti do spoznanja resnice*.⁶ Najspretnejši govornik med cerkvenimi predstojniki ne bo govoril nič drugega – nihče namreč ni nad Učiteljem⁷ –, pa tudi v govoru šibak predstojnik ne bo (v ničemer) zmanjšal izročila. Ker je vera ena in ista, je tisti, ki more o njej veliko povedati, nima nič več, prav tako kot je tudi tisti, ki more o njej malo povedati, nima nič manj.⁸

Teološki premislek

10, 3. Večjega ali manjšega védenja (*sýnesis*) pa ne dobimo s spreminjanjem samega nauka in z izmišljanjem drugega boga poleg Demiurga, Stvarnika in Hranitelja (*Tropheús*) tega vesolja – kakor da nam ta ne zadostuje! – ali drugega Kristusa ali drugega Edinorojenega. Nasprotno, védenje dobimo z iskanjem (*prosepexergázesthai*) pomena prilik in usklajevanjem (njihovega pomena) z naukom resnice; iz razlaganja Božjega delovanja in ojkonomije, ki poteka⁹ v korist človeštva; iz pojasnjevanja tega, da je Bog prizanesljivo ravnal z angeli, ki so se pregrešili in odpadli, kot tudi z neposlušnimi ljudmi; iz oznanjanja,

1 Prim. Jn 15,10.

2 Prim. Jn 15,27.

3 Prim. Apd 4,32.

4 Prim. Jn 1,5.

5 Prim. Jn 1,9.

6 1 Tim 2,4.

7 Prim. Mt 10,24.

8 Prim. 2 Kor 8,15.

9 poteka db. je nastala.

da je eden in isti Bog ustvaril začasne (*próskaira*) in večne, nebeške in zemeljske reči; iz razumevanja, da se je Bog, čeprav je neviden, prikazal prerokom, vendar ne pod eno podobo, ampak nekaterim pod takšno, drugim pa pod drugačno; iz pokazanja (razlogov), zaradi katerih je bilo človeštvu danih več zavez, in iz poučevanja o značaju vsake od njih; iz preučevanja vzrokov, zaradi katerih je *Bog vse vklenil v neposlušnost, da bi se vseh usmilil*;¹ iz zahvaljevanja, da je Božja *Beseda postala meso*² in trpela; iz oznanjanja razlogov, da je Božji Sin prišel v poslednjih časih oziroma da se je Počelo razodelo na koncu; iz razkrivanja tega, kar Pisma vsebujejo o koncu in o prihodnjih resničnostih; iz nemolčanja o tem, da je Bog pogane, ki so bili brez upanja,³ naredil za *sodediče, soude in soudeležence*⁴ svetih; iz oznanjevanja, kako si bo *to umrljivo meso obleklo neumrljivost in to propadljivo meso nepropadljivost*;⁵ iz oznanjanja, kako je *tisti, ki ni bil ljudstvo, postal ljudstvo, in tista, ki ni bila ljubljena, ljubljena*,⁶ in kako je *več otrok tiste, ki je zapuščena, kakor tiste, ki ima moža*.⁷ Glede tega in podobnega je apostol vzkliknil: *O globočina Božjega bogastva in modrosti in spoznanja! Kako nedoumljivi so njegovi sklepi in neizsledljiva njegova pota!*⁸ Ne gre torej za to, da bi si nad Stvariteljem (*Ktístes*) in Demiurgom domišljali Mater njega in njih⁹ – Mater, ki naj bi bila Želja zablodelega ajona – in prišli do tako silnega bogokletja; tudi ne gre za to, da bi si nad njo izmislili Polnost, ki ima včasih trideset, včasih pa nepreštevno pleme ajonov. Ti učitelji so zares brez božanske vednosti, Cerkev pa ima, kot sem prej omenil, po vsem svetu eno in isto vero.

2. Raznolikost krivoverskih nauk

Raznolikost valentinijanskih nauk

11, 1. Zdaj pa si oglejmo še njihovo nestanovitno misel, in kako, kadar se dva ali trije (zberejo skupaj), o istih (stvareh) ne govorijo enako,

1 Rim 11,32.

2 Jn 1,14.

3 Prim. Ef 2,12.

4 Ef 3,6.

5 1 Kor 15,54.

6 Oz 2,25; Rim 9,25.

7 Iz 54,1; Gal 4,27.

8 Rim 11,33.

9 njega in njih, tj. Matere Demiurga in gnostikov.

ampak si nasprotujejo tako v dejanjih kot v besedah.¹ Prvi med njimi, Valentin, je počela tako imenovanega »gnostičnega krivoverstva« (gnostikè haíresis) prilagodil značaju lastnega učenja; takole je opredelil svoj nauk. Obstaja nekakšna neimenljiva Dvojica, katere prvi del se imenuje Neizrekljivi, drugi pa Tišina. Iz te Dvojice nastane druga Dvojica, katere prvi del se imenuje Oče, drugi pa Resnica. Kot sad te Četverice nastanejo Beseda in Življenje ter Človek in Cerkev: to je prva Osmerica. Iz Besede in Življenja je, kot sem že omenil, nastalo deset, iz Človeka in Cerkve pa dvanajst moči (*dynámeis*), od katerih je ena, potem ko je odpadla in postala nezadostna, povzročila preostalo delo stvarjenja (*pragmateía*). Valentin postavlja tudi dve Meji: prvo, ki se nahaja med Breznom in preostalo Polnostjo ter razmejuje nastale ajone od nenastalega Očeta, in drugo, ki njihovo Mater ločuje od Polnosti. Kristus ni nastal iz ajonov znotraj Polnosti, ampak je nastal iz Matere, ko je bila izven Polnosti, in sicer po spominu na zgornje (resničnosti),² a ne brez nekakšne sence. Ker je bil moški, je to senco izgnal iz sebe³ in se vrnil v Polnost. Mati pa je, ko je ostala s senco in bila izpraznjena duhovne podstati, ustvarila drugega sina, in sicer Demiurga, ki ga Valentin imenuje tudi Vladar vsega (*Pantokrátor*), kar je pod njim. Sočasno naj bi nastal tudi levi Vladar (*Árchon*), s čimer zastopa podoben nauk kot lažno imenovani gnostiki, o katerih bom spregovoril pozneje. O Jezusu enkrat trdi, da je nastal iz Zaželenega, ki se je ločil od njihove Matere in se združil z vsemi (ajoni); drugič trdi, da je nastal iz tistega, ki se je vrnil v Polnost, to je iz Kristusa; spet drugič pa, da je nastal iz Človeka in Cerkve. O Svetem Duhu pravi, da je nastal iz Resnice zavoljo presojanja (*anákrisis*) in rodovitnosti (*karpophoría*) ajonov; vanje je nevidno vstopil in po njem so ajoni obrodili poganjke resnice.

11, 2. Sekund pa uči,⁴ da prvo Osmerico sestavljata desna in leva Četverica: ena je luč, druga pa tema. O moči, ki je odpadla in postala nezadostna, pa pravi, da ni nastala iz tridesetih ajonov, ampak iz njihovih sadov.

11, 3. Neki njihov drug slaven učitelj, ki stremi k bolj vzvišenemu in bolj gnostičnemu (spoznanju), pa o prvi Četverici pravi takole: Pred

1 besedah db. imenih.

2 zgornje (resničnosti) db. boljše (resničnosti).

3 izgnal iz sebe db. odrezal od sebe.

4 uči db. izročča, predaja izročilo.

vsemi (bitnostmi) obstaja neko Predpočelo, ki je prednedoumljivo (*proanennóetos*), neizrekljivo, neimenljivo in ga jaz imenujem Edinost (*Monótes*). S to Edinostjo biva moč, ki ji pravim Enost (*Henótes*). Ta Enost in Edinost, ki sta eno, sta – ne da bi ustvarili¹ – ustvarili Počelo vsega, ki je umljivo, nenastalo in nevidno, Počelo, ki bi mu v vsakdanji govorici rekli Enota (*Monás*). S to Enoto biva moč, ki je iste bitnosti (*homooúsios*) kot ona in jo imenujem Eno (*Hén*). Te moči, se pravi Edinost, Enost, Enota in Eno, so ustvarile preostale ajone.

11, 4. Ojoj, prejoj! Gorje, gorje! Takšni tragiški vzkliki so resnično na mestu pri takšni predrznosti, s katero svojim lažem nadeva imena, ne da bi pri tem zardeval! Kajti ko pravi: »Pred vsemi (bitnostmi) obstaja neko Predpočelo, ki je prednedoumljivo in ga jaz imenujem Edinost,« in spet: »S to Edinostjo biva moč, ki ji pravim Enost,« je povsem očitno priznal, da so njegove besede izmišljotina in da tej izmišljotini sam nadeva imena, ki jih ni pred njim dodal nihče drug. Če si sam tega ne bi drznil, po njegovem prepričanju resnica še danes ne bi imela imena! Potemtakem ni nobene ovire, da ne bi kdo drug o isti temi takole opredelil imen: »Obstaja neko kraljevsko Predpočelo, ki je prednedoumljivo, predbrezbitnostno, predpredvaljasto in ga jaz imenujem Buča. S to Bučo biva moč, ki ji pravim Povsempraznost. Ta Buča in Povsempraznost, ki sta eno, sta ustvarili – ne da bi ustvarili – sad, ki je viden z vseh strani, užiten in sladak, ki ga govornica imenuje Kumarica. S to Kumarico biva moč, ki je iste bitnosti kot ona in jo imenujem Melona.² Te moči, se pravi Buča, Povsempraznost, Kumarica in Melona, so ustvarile preostalo množico Valentinovih blaznečih Melon.« Kajti če je treba vsakdanji jezik prilagoditi prvi Četverici in če vsakdo nadeva imena, kakor želi, kdo bi nasprotoval uporabi imen, ki so mnogo verodostojnejša, že uveljavljena in vsem poznana?

11, 5. Drugi pa so njihovo prvo in počelno Osmerico imenovali z naslednjimi imeni: najprej Prapočelo, nato Neumljivi, na tretjem mestu Neizrekljivi in na četrtem Nevidni. Iz prvega Prapočela je na prvem in petem mestu nastalo Počelo, iz Neumljivega na drugem in šestem mestu Nedoumljivo (*Akatálepton*), iz Neizrekljivega na tretjem in sedmem mestu Neimenljivo, iz Nevidnega pa na četrtem in osmem mestu Nerojeni, (kar skupaj sestavlja) Polnost prve Osmerice. Hočejo, da bi te Moči obstajale že pred Breznom in Tišino, saj bi tako izpadli

¹ ustvarili db. poslali naprej.

² Prim. 4 Mz 11,5.

bolj popolni od popolnih in bolj gnostični od gnostikov. Njim bi se lahko upravičeno reklo: »O, uboge melone! Nizkotni sofisti ste, ne pa možje!« Kajti tudi glede Brezna samega pri njih obstajajo različna mnenja (*gnômai*): nekateri pravijo, da ni imel ženskega para in da ni ne moški ne ženska ne karkoli drugega; drugi trdijo, da je moškoženski in mu pripisujejo hermafroditsko naravo; spet drugi pa mu za soproga dodajo Tišino, da tako nastane prva sizigija.

12, 1. Najbolj učeni¹ med Ptolemajevimi učenci pravijo, da ima (Brezno) dve družici, ki ju imenujejo tudi njegovi »stanji«,² in sicer Misel in Voljo (*Thélesis*). Trdijo, da si je najprej zamislil, da bo nekaj ustvaril, nato pa si je (to) še zaželel. Zato sta iz teh dveh stanj oziroma moči, se pravi Misli in Volje, ki sta nekako pomešani druga z drugo, prek sizigije nastala Edinorojeni in Resnica. Ta dva sta nastala kot podobi (*týpoi*) in posnetka (*eikónes*) dveh Očetovih stanj, kot vidni podobi nevidnih (stanj), Um kot podoba Volje (*Thélema*), Resnica pa kot podoba Misli. In zato je moški ajon³ podoba prihajajoče Volje, ženski ajon⁴ pa podoba Misli, ki nima začetka. Kajti Misel si je od nekdaj zamišljala, da bi nekaj ustvarila, vendar sama po sebi ni mogla ustvariti tega, kar si je zamislila; ko pa je prišla moč Volje, je ustvarila to, kar si je zamislila.

12, 2. Se ti ne zdi, preljubi, da so si ti prej zamislili Homerjevega Zevsa, ki od skrbi ne more spati, ampak se sprašuje, kako bi mogel počastiti Ahila in pogubiti mnoge Grke,⁵ kot pa Gospodarja vsega, ki to, kar si zamisli, istočasno tudi uresniči, in to, kar si želi, istočasno tudi misli? Kadar namreč misli, si tudi želi, in kadar si želi, tudi misli, kajti On je ves misel, ves želja,⁶ ves um, ves luč, ves oko, ves uho,⁷ ves izvir vsega dobrega.

12, 3. Tisti, ki bi se radi zdeli še pametnejši od teh, pa trdijo, da prva Osmerica ni nastala postopoma,⁸ tako da bi ajoni nastali drug iz drugega, ampak se je šest ajonov Praočetu in njegovi Misli rodilo obenem in naenkrat. To zatrjujejo tako (prepričano), kot da bi sami

1 najbolj učeni db. najbolj izkušeni.

2 stanji db. razpoloženji (gr. *diathéseis*).

3 moški ajon, tj. Edinorojeni.

4 ženski ajon, tj. Resnica.

5 Prim. Homer, *Iliada* II, 1–4.

6 želja ali volja (gr. *thélema*).

7 uho db. sluh.

8 postopoma db. po stopnjah.

sodelovali pri porodu. Trdijo, da Človek in Cerkev nista nastala iz Besede in Življenja, ampak sta Človek in Cerkev rodila Besedo in Življenje. Takole pravijo: ko si je Praoče zamislil, da bo nekaj ustvaril, je to dobilo ime Oče; ker pa je to, kar je ustvaril, resnično bivalo, je prejelo ime Resnica; in ko se je želel razkriti, se je temu reklo Človek; ko je ustvaril tiste, ki si jih je prej zamislil, so ti prejeli ime Cerkev; Človek je izrekel Besedo, ki je prvorojeni Sin, Besedi pa sledi Življenje. S tem je dopolnjena prva Osmerica.

12, 4. Na veliko pa se prepirajo tudi glede Odrešenika. Nekateri trdijo, da je nastal iz vseh (ajonov), zaradi česar ga imenujejo tudi Voljni (*Eudoketós*), saj se je vsa Polnost veselila, da je lahko po njem slavila Očeta. Drugi trdijo, da je nastal samo iz desetih ajonov, ki so nastali iz Besede in Življenja; zaradi tega mu pravijo tudi Beseda in Življenje, s čimer ohranjajo imeni njegovih prednikov. Spet drugi pa trdijo, da je nastal iz dvanajstih ajonov, ki so nastali iz Človeka in Cerkve; zaradi tega tudi sam sebe imenuje Sin Človekov, kakor da je naslednik tega Človeka. Po mnenju drugih pa sta ga ustvarila Kristus in Sveti Duh, da bi se utrdila Polnost; zaradi tega mu pravijo Kristus, ker s tem ohranjajo naziv Očeta, ki ga je ustvaril. Spet drugi pravijo, da je on Praoče vsega, Prapočelo in Prednedoumljivi, ki se imenuje Človek; to naj bi bila velika in silna skrivnost,¹ da se moč, ki je nad vsem in vse obdaja, imenuje Človek, in zato naj bi Odrešenik samemu sebi rekel Sin Človekov.

Marko Čarodej in njegovi učenci: čarodejske veščine in razuzdanost

13, 1. Eden izmed njih se baha s tem, da je popravil učitelja: njegovo ime je Marko. Nadvse izkušen je v magijskih zvijačah, s katerimi je preslepil mnoge može in nemalo žena, da so se mu pridružili kot nekemu, ki je najbolj gnostičen in najpopolnejši ter poseduje najvišjo moč, ki izvira iz nevidnih in neimenljivih krajev. Ta Marko je resnično predhodnik Antikrista, saj je Anaksilajeve otročarije združil s pretkanostjo tistih, ki jih imenujemo čarodeji, in zato so ga tisti, ki nimajo pameti oziroma so jo izgubili,² imeli za čudodelnika.³

1 silna skrivnost db. skrivna skrivnost; prim. Ef 3,9; Kol 1,26.

2 so jo izgubili db. so zapustili razum.

3 čudodelnika db. za tistega, ki dela čudeže.

13, 2. Pretvarja se, da se zahvaljuje¹ nad kelihom z razredčenim vinom² in na dolgo podaljšuje besede klicanja (*epíklesis*), ter povzroči, da dobi kelih škrlaten ali rdeč izgled. Tako se zdi, da zaradi njegovega uroka milost, ki je nad vsem,³ v to čašo nakaplja lastno kri, in vsi prisotni hrepenijo, da bi to pijačo užili in bi tudi vanje pritekla⁴ milost, ki jo je priklical čarodej. Spet drugič ženski dá kelih z razredčenim vinom⁵ in ji zapove, naj se v njegovi prisotnosti zahvaljuje nad kelihom. Ko to stori, sam prinese drug kelih, ki je precej večji od tistega, ki ga je blagosloвила ta nesrečnica,⁶ nato pa manjši kelih, nad katerim se je zahvaljevala, izprazni v večjega, ki ga je sam prinesel, ter pri tem govori: »Naj nedoumljiva in neizrekljiva milost, ki je nad vsem, napolni tvojega notranjega človeka⁷ in v tebi pomnoži svoje spoznanje s tem, da gorčično seme seje v dobro zemljo.«⁸ In ko izreče te besede in zapelje nesrečnico, sebe prikaže kot čudodelnika, ki je z majhnim kelihom napolnil večjega do te mere, da je teklo iz njega. S številnimi drugimi podobnimi (čudeži) je preslepil mnoge in jih zavedel, da so mu sledili.

13, 3. Zdi se, da ima nekakšnega demona pomočnika, s pomočjo katerega ustvarja vtis, da prerokuje in daje prerokovati tistim (ženskam), ki jih ima za vredne, da postanejo deležne njegove milosti. Najraje se namreč ukvarja z ženskami, še zlasti z najelegantnejšimi, najbogatejšimi in takšnimi, ki se odevajo v škrlat. Kadar jih skuša zapeljati, jim takole laska: »Želim ti podariti delež svoje milosti, kajti Oče vsega nenehno ohranja tvojega angela pred svojim obličjem.⁹ V nama je kraj Veličine, morava se združiti v eno. Najprej od mene in po meni sprejmi milost. Pripravi se, da boš kot nevesta sprejela svojega ženina in da boš to, kar sem jaz, in jaz to, kar si ti. V svojo poročno sobo položi seme luči. Prejmi od mene ženina, napravi mu prostor (v sebi) in najdi prostor v njem. Glej, milost se je spustila nadte; odpri svoja usta in prerokuj!« Če tedaj ženska odvrne: »Nikdar nisem

1 zahvaljuje ali blagoslovlja (gr. *eucharisteîn*).

2 z razredčenim vinom db. z (vodo) pomešanim vinom.

3 Milost, ki je nad vsem db. Milost, ki (je prišla) iz (krajev), ki so nad vsem.

4 pritekla db. deležila.

5 kelih z razredčenim vinom db. pomešan kelih.

6 nesrečnica db. prevaranka, preslepljenka.

7 Prim. Ef 3,16.

8 Prim. Mt 13,31; 13,8.

9 Prim. Mt 18,10.

prerokovala in ne znam prerokovati,« on znova izvede klicanja, da bi osupnil zavedeno (žensko), in pri tem pravi: »Odpri svoja usta, govori karkoli in prerokovala boš!« Te besede jo premotijo in ob njih se tako prevzame, da se njena duša razgreje od pričakovanja, da bo prerokovala, srce pa ji začne biti hitreje, kot bi bilo treba. (Naenkrat) postane predrzna in začne blebetati nesmisle in vse, kar ji praznega in drznega pride na misel, saj jo je razgrel prazen duh. O takšnih ljudeh je tisti, ki je boljši od nas, dejal: »Duša, ki jo je razgrel prazen zrak, je predrzna in brezsramna.« Odslej ima samo sebe za prerokinjo in se zahvaljuje Marku, da ji je podelil svojo milost. Trudi se, da bi ga poplačala, vendar ne le tako, da mu podari svoje premoženje – to je med drugim izvor velikega bogastva, ki si ga je nakopičil –, ampak tudi s telesno združitvijo,¹ saj se hoče z njim povsem zediniti, da bi skupaj sestopila v Eno.

13, 4. Druge žene, ki so imele trdnejšo vero in jih je navdajal Božji strah, pa se niso pustile zavesti. Podobno kot druge je tudi njih skušal zapeljati, ko jim je zapovedal, naj prerokujejo; toda te so ga zavrnille, ga preklele in se oddaljile od takšne družbe (*thíasos*). Kajti dobro so se zavedale, da (zmožnosti) prerokovanja ljudem ne daje Marko Čarodej, ampak ga imajo tisti, katerim je Bog od zgoraj poslal svojo milost, Božji dar preroštva; takšni ljudje govorijo tam in takrat, ko Bog to hoče, in ne, kadar jim zapove Marko. Tisti, ki daje ukaze, je večji in mogočnejši kot tisti, ki ukaze prejema; kajti prvi vodi, drugi pa se podreja. Če torej ukazuje Marko ali kdo drug – na njihovih gostijah je namreč v navadi, da se igrajo napovedovanje orakljev, drug drugemu ukazujejo prerokovati in sami sebi napovedujejo oraklje, ki se skladajo z njihovimi željami –, (iz tega sledi, da) bo tisti, ki ukazuje, večji in mogočnejši od preroškega Duha, četudi je samo človek; to pa je nemogoče. (V resnici) pa so ti duhovi, katerim oni ukazujejo in ki govorijo, kadar oni to hočejo, slabotni in nemočni, a tudi predrzni in brezsrarni; Satan jih je poslal, da bi zavedli in pogubili tiste, ki ne ohranjajo skrbno² vere, ki so jo od začetka prejeli po Cerkvi.

13, 5. Ta Marko se pri nekaterih ženskah, če že ne pri vseh, poslužuje ljubezenskih zvarikov in napojev, da bi mogel onečastiti njihova telesa. Pogosto se je zgodilo, da so se te vrnile k Božji Cerkvi in priznale, da je zlorabljal njihovo telo in da so do njega čutile močno

1 združitvijo db. občestvom, skupnostjo (gr. *koinonía*).

2 skrbno db. trdno, krepko (gr. *eútonon*).

ljubezensko strast. Enega od naših diakonov v Aziji, ki je Marka sprejel v svojo hišo, je doletela takšna nesreča: njegovo ženo, ki je bila prava lepotica, je ta čarodej tako miselno kot telesno pokvaril, da mu je dolgo časa sledila; ko so jo bratje s trudom pripravili do spreobrnjenja, je preostanek življenja preživela v pokori,¹ žalovanju in objokovanju tega, kar je utrpela s strani tega čarodeja.

13, 6. Tudi nekateri njegovi učenci, ki so se gibali na istih krajih, so zapeljali in pokvarili mnogo žensk.² Same sebe razglašajo za popolne, tako da se nihče ne more kosati z veličino njihovega spoznanja, pa četudi gre za Petra, Pavla ali katerega drugega apostola. Spoznali naj bi več kot vsi drugi in edini naj bi pili veličino spoznanja neizrekljive moči. Sami živijo v višavi nad vsako močjo, zato lahko svobodno počnejo vse, (kar se jim zahoče), in se nikogar ne bojijo. Zaradi (svojega) »odrešenja«³ so namreč za sodnika nedoumljivi in nevidni. Če pa bi jih že uspel zgrabiti, bi pred njim, opremljeni z »odrešenjem«, dejali takole: »O pomočnica Boga in skrivnostne Tišine, ki obstaja pred ajoni! Po tebi veličastva vseskozi gledajo Očetovo obličje;⁴ ker te imajo za vodnico in voditeljico, kvišku vlečejo svoje oblike. Te (oblike) smo mi sami, ki nas je predrzna (ženska) pod vplivom videnja po dobroti Praočeta ustvarila kot podobe teh (veličastev); tedaj je namreč, kot če bi sanjala, v duhu zrla zgornje (resničnosti). Glej, sodnik je blizu in glasnik me poziva k zagovoru. Ti, ki poznaš njuno (naravo), predstavi sodniku zagovor (*lógos*) obeh, saj sva eno.« Takoj ko Mati to sliši, jim nadene Hadov homerski šlem,⁵ da bi nevidni ubežali sodniku. V trenutku jih nato povleče k sebi, jih pripelje v poročno sobo in jih preda njihovim ženinom.

13, 7. S takšnimi besedami in dejanji so tudi v naših krajih okrog Rone zapeljali mnogo žensk, ki imajo zato v svojo vest vžgano znamenje.⁶ Nekatere med njimi so to tudi javno priznale, druge pa so se tega sramovale in se tiho umaknile, ker so ostale brez upanja na

1 v pokori db. v priznavanju (grehov).

2 žensk db. ženskic.

3 Za odrešenje Irenej navadno uporablja izraz *sotería*, v odlomku *Zoper krivoverstva* I, 21, 1–4 pa dosledno rabi besedo *apolýtroxis*. Iz sobesedila je razvidno, da oba izraza pomensko sovpadata. Latinski prevajalec ju prevaja z *redemptio*.

4 Prim. Mt 18,10.

5 Gre za aluzijo na odlomek iz *Iliade* V, 844–845, v katerem si Atena nadene Hadov šlem, ki jo naredi nevidno (prim. SC 263, str. 243).

6 Prim. 1 Tim 4,2.

Božje življenje;¹ nekatere so povsem odpadle, druge pa so omahovale in skladno s pregovorom »niso bile ne zunaj ne znotraj«. Takšen sad so prejele² od semena otrok spoznanja.

Marko Čarodej: črkoslovje in številoslovje

14, 1. Ta Marko torej, ki zase pravi, da je kot Edinorojeni edina materica in prejemnica Kolarbasove Tišine, je takole obrodil seme, ki je bilo položeno vanj. Prevzvišena Četverica se je iz nevidnih in neimeljivih krajev k njemu spustila v ženski postavi (*schêma*), kajti svet ni mogel prenesti njenega moškega (vidika). Pokazala mu je, kdo je, ter le njemu razložila nastanek vsega; nikomur med bogovi ali ljudmi ni tega še nikoli razkrila. Govorila pa je takole: Ko je v začetku Oče, ki ni Oče, ki je nedoumljiv in brezbitnosten, ki ni ne moški ne ženski, želel izreči to, kar je v njem neizrekljivo, in oblikovati to, kar je nevidno, je odprl usta in izrekel Besedo, ki je bila podobna njemu; ko se je ta Beseda prikazala kot oblika nevidnega in mu je stala ob strani, mu je pokazala, kdo je bil. Izgovorjava glasov (*ekphónesis*) imena pa je potekala takole: najprej je (Oče) izgovoril prvi del svojega imena, kar je bilo počelo, njegov zlog (*syllabé*) pa je bil sestavljen iz štirih prvin (*stoicheîa*); nato je dodal drugi zlog, ki je imel prav tako štiri prvine, zatem pa je izgovoril še tretji zlog, ki je imel deset prvin; nazadnje je izgovoril še (četrtga), ki je imel dvanajst prvin. Izgovorjava celotnega imena potemtakem vsebuje trideset prvin in štiri zloge. Vsaka prvina ima svoje lastne črke (*grámmata*), lastne znake (*charaktêra*), lastno izgovorjavo glasov, lastne oblike (*schémata*) in lastne podobe (*eikónes*). Nobena med njimi ne more videti oblike (*morphé*) tistega, česar prvina je. Ne samo, da je ne pozna, ampak ne pozna niti izgovorjave svoje bližnje (prvine); ko pa sama izgovarja, si domišlja, da imenuje celoto. Ker je vsaka med njimi del celote, ima lasten zven za »vse« (*pân*),³ z zvenenjem pa ne odnehajo, dokler ena za drugo ne izgovorijo vse do zadnje črke zadnje prvine. Do obnove celote bo prišlo – pravi Četverica –, ko se bodo vse (prvine) zbrale v eni črki in zazvenele z enim glasom.⁴ Meni, da je podoba tega glasu »amen«, in sicer ko ga

1 Prim. Ef 4,18–19.

2 so prejele db. bodo prejele.

3 ima lasten zven za »vse« db. imenuje »vse«.

4 z enim glasom db. izgovorjavo.

izgovarjamo vsi skupaj. To so torej zvoki (*phthóngoi*), ki dajejo obliko brezbitnostnemu in nenastalemu ajonu. To so tiste oblike, ki jih je Gospod imenoval angeli in neprestano gledajo Očetovo obličje.¹

14, 2. Skupna in izrekljiva imena prvin so ajoni, besede, korenine, semena, polnosti in sadovi, svojske značilnosti vsake posebej pa so zaobjete v imenu Cerkve. Zadnja črka zadnje prvine je izrekla svoj glas, katerega zven je potoval navzven in po podobi prvin ustvaril lastne prvine; iz njih je bil, kot pravi, urejen naš svet² in kar je obstajalo pred njim. Samo črko, katere zven je potoval navzdol,³ je k sebi navzgor vzel njen lastni zlog, da je prišlo do izpolnitve celote, spodnji zven pa je ostal spodaj, kakor da je izvržen. Pravi še, da prvina, od katere se je črka skupaj s svojim glasom spustila navzdol, vsebuje trideset črk. Vsaka izmed tridesetih črk ima v sebi še druge črke, s pomočjo katerih se ta črka imenuje; in te črke se znova imenujejo s pomočjo drugih črk, in te spet s pomočjo drugih, tako da množica črk narašča v neskončnost.

Kar je bilo povedano, boš jasneje razumel s pomočjo naslednjega primera: prvina delta ima v sebi pet črk, in sicer delto, epsilon, lambda, tau in alfo; (imena) teh črk se znova pišejo s pomočjo drugih črk, in te druge spet s pomočjo drugih. Če torej celotna podstat delte raste v neskončnost, ker črke druga drugo večno rojevajo in sledijo druga drugi, koliko večje bo šele morje črk osnovne prvine? In če je že ena črka tako neskončno (velika), kaj bo šele z »breznom« črk celotnega imena, iz katerih je, kot nas uči Markova Tišina, sestavljeno ime Praočeta. Zaradi tega je Oče, ki se je zavedal lastne nedoumljivosti, dal prvinam, ki jih Marko imenuje tudi ajoni, (zmožnost), da zazvenijo vsaka s svojim lastnim glasom, kajti nobena med njimi ne more izzveneti celote.

14, 3. Ko mu je Četvernost vse to pojasnila, je rekla: Želim ti pokazati tudi samo Resnico, ki sem jo privedla iz zgornjih bivališč, da jo vidiš golo in se poučiš o njeni lepoti, pa tudi da jo slišiš govoriti in občuduješ njeno razumnost. Poglej torej njeno glavo (tam) zgoraj, ki je alfa in omega, njen vrat, ki je beta in psi, njena ramena z rokami, ki so gama in hi, njena prsa, ki so delta in fi, njeno prepono, ki je epsilon in ipsilon, njen trebuh, ki je zeta in tau, njene sramne dele, ki so eta

1 Prim. Mt 18,10.

2 naš svet db. tukajšnje (stvari).

3 je potoval navzdol db. sledil zvenu spodaj.

in sigma, njena stegna, ki so theta in ro, njena kolena, ki so jota in pi, njene noge, ki so kapa in omikron, njeni gležnji, ki so lambda in ksi, ter njena stopala, ki so mi in ni. Takšno je po čarodejevem (nauku) telo Resnice, takšna je oblika prvine, takšen je značaj črke. To prvino imenuje Človek: on je izvor vseh besed in počelo vsakega glasu, izraz vsega neizrekljivega in usta molčeče Tišine. (In Četvernost je nadaljevala): To je torej njeno telo. Ti pa povzdigni kvišku misli uma in iz ust Resnice prisluhni Besedi, ki se je sama rodila in ki podarja Očeta.

14, 4. Ko je Četvernost to izrekla, je Resnica pogledala Marka, odprla usta in izrekla besedo; ta beseda je bila ime in to ime je bilo tisto, ki ga poznamo in izgovarjamo: Kristus Jezus. Potem ko je izgovorila to ime, je nenadoma obmolknila. Marko je pričakoval, da bo povedala še kaj več. Tedaj pa se je Četvernost znova pojavila v sredini in ga vprašala: Ali misliš, da je lahko razumeti besedo, ki si jo slišal iz ust Resnice? To ime, ki ga poznaš in o njem misliš, da ga poseduješ, ni starodavno; ti poseduješ samo njegov zvok, ne poznaš pa njegove moči. Jezus (*Iesoûs*) je namreč slovito (*epísemon*) ime, ki ima šest črk in ga poznajo vsi poklicani.¹ Ime, ki ga ima med ajoni Polnosti, pa ima mnogo delov, je drugačne oblike in drugačne podobe in ga poznajo samo tisti, ki so istega rodu (kot on) in katerih veličastvo² je vedno ob njem.

14, 5. Spoznaj torej, da štiriindvajset črk, ki jih uporabljate, predstavlja simbolična iztekanja³ treh moči, ki zaobsegajo celotno število zgornjih prvin. Vedi, da devet nezvenečih črk⁴ predstavlja Očeta in Resnico, saj sta tudi sama »nezveneča«, se pravi neizrekljiva in neizrazljiva. Osem polzvenečih črk⁵ predstavlja Besedo in Življenje, saj se nahajajo kakor na sredi med nezvenečimi in zvenečimi črkami ter hkrati prejemajo to, kar se (k njim) izteka od zgoraj, kot tudi to, kar se (k njim) dviga od spodaj. Sedem zvenečih črk⁶ pa predstavlja Človeka in Cerkev, saj je zvok, ki je prišel prek Človeka, oblikoval vse (stvari); obliko jim je namreč dal odmev tega zvoka. Beseda in Življenje imata torej osem črk, Človek in Cerkev sedem, Oče in Resnica pa devet. Ker

1 Prim. Mt 20,16.

2 veličastvo db. veličastva (mn.).

3 simbolična iztekanja db. prispodobna iztekanja (gr. *aporroíai eikonikaí*).

4 To so: beta, gama, delta, theta, kapa, pi, tau, fi in hi.

5 To so: zeta, lambda, mi, ni, hi, ro, sigma in psi.

6 To so: alfa, eta, epsilon, jota, omikron, ipsilon, omega.

pa se račun (*lógos*) ni izšel, se je tisti,¹ ki se je v Očetu ločil, spustil, ker je bil poslan k tistemu, od katerega se je ločil, da bi popravil,² kar se je zgodilo, in da bi enotnost Polnosti,³ ki so bile enake, med vsemi obrodila eno samo moč, ki izhaja iz vseh.⁴ In tako je število sedem prejelo moč števila osem in so vsi trije kraji (postali) podobni po številu, saj so bili Osmerice. Ko te pridejo trikrat k samim sebi, pokažejo število štiriindvajset. Tri prvine, o katerih Marko pravi, da so v sizigiji združene s tremi močmi, kar skupaj zneso šest, iz njih pa je odteklo štiriindvajset prvin – te tri prvine torej, (tako podvojene) in pomnožene s številom (*lógos*) neizrekljive Četverice, dajo isto število. O teh prvinah pravijo, da pripadajo Neimenljivemu, nosijo pa jih tri moči, da bi dosegle podobnost z Nevidnim. Podobe podob teh prvin so tiste črke, ki jih mi imenujemo dvojne;⁵ če te črke prištejemo štiriindvajsetim prvinam, s pomočjo analogije dobimo število trideset.

14. 6. Sad takšnega izračuna in takšne ojkonomije se po Markovem mnenju kaže v podobnosti podobe (*en homoiómati eikónos*)⁶ v tistem, ki se je po šestih dneh⁷ kot četrti povzpел na goro, nato je postal šesti, potem pa se je spustil in bil pridržan v Sedmerici, čeprav je bil slovitata Osmerica in je v sebi imel celotno število prvin; to (število) se je namreč razkrilo pri njegovem krstu s spustom goloba, ki je omega in alfa, njegovo število pa je osemsto ena.⁸ In zato je Mojzes dejal, da je bil človek ustvarjen šesti dan;⁹ zato se je tudi ojkonomija zgodila šesti dan, ki je dan pripravljanja, dan, ko se je pojavil poslednji človek, da bi prerodil (*eis anagénnesin*) prvega človeka. Začetek in konec te ojkonomije je šesta ura, ko je bil pribit na les. Kajti popolni Um, ki je vedel, da ima število šest moč stvarjenja in prerojenja, je sinovom luči¹⁰ razkril prerojenje, do katerega je prišlo s pojavitvijo slovitega števila v njem.¹¹ Na osnovi tega Marko pravi, da imajo tudi dvojne črke slovito

1 tisti, tj. Kristus.

2 popravil db. izravnal.

3 Polnosti (mn.).

4 Težko razumljiv stavek. Za poskus razlage gl. SC 263, str. 248.

5 To so črke, sestavljene iz dveh glasov: dz (zeta), ks (ksi) in ps (psi).

6 Prim. Rim 1,23.

7 Prim. Mt 17,1; Mr 9,2.

8 Črkovna vrednost besede golob (gr. *peristerá*) je: 80 + 5 + 100 + 10 + 200 + 300 + 5 + 100 + 1 = 801.

9 Prim. 1 Mz 1,31.

10 Prim. Lk 16,8; Jn 12,36; Ef 5,8; 1 Tes 5,5.

11 njem, tj. v poslednjem človeku.

število; kajti ko se slovito število pomeša s štiriindvajsetimi prvinami, nastane¹ ime iz tridesetih črk.

14, 7. To slovito število, pravi Markova Tišina, za služabnika uporablja veličastvo sedmih števil, da bi se razkril sad njegove svobodne volje. To slovito število, pravi, v sedanjem trenutku misli o njem, ki je bil oblikovan po slovitem številu; o njem, ki je bil kakor razdeljen ali razsekan in je ostal zunaj; o njem, ki je z lastno močjo in razumnostjo ter s pomočjo tega, kar je sam ustvaril, vdahnil življenje (*epsýchose*) (našemu) svetu, ki kakor moč Sedmerice obsega sedem moči, in vidnemu vesolju (*tò pân*) dal dušo. Sam torej uporablja to delo, kot če bi nastalo po njegovi odločitvi; toda ker so stvari posnetki neposnemljivih (reči), služijo Želji Matere. In prvo nebo se je oglasilo z alfa, naslednje z epsilon, tretje z eta, četrto, ki se nahaja sredi sedmih (nebes), je zazvenelo z močjo jote, peto z omikron, šesto z ipsilon, sedmo, ki je četrto po vrsti od sredine, pa je zavpilo prvino omega. Tako zatrjuje Markova Tišina, ki veliko besediči, a ne pove nič resničnega. Pravi, da vse te moči, ki so tesno prepletene druga z drugo, odmevajo in slavijo njega, ki jih je ustvaril, slava tega odmeva pa se dviga k Praočetu. Odmev tega slavljenja, pravi Tišina, je prineslo na zemljo, kjer je postal oblikovalec (*plástes*) in roditelj tega, kar je na zemlji.

14, 8. Kot dokaz Marko navaja novorojence, katerih duša, takoj ko pride iz maternice, s krikom izrazi sleherni odmev teh prvin. Kakor torej sedem moči poveljuje Besedo, pravi Marko, tako tudi duša novorojencev z jokom in ihtenjem slavi Marka samega. Zato je tudi David rekel: *Iz ust otročičev in dojenčev si pripravil hvalo.*² In znova: *Nebesa pripovedujejo o Božji slavi.*³ In zato duša, kadar doživlja trpljenje in muke, da bi se očistila, v znak hvaležnosti zazveni z omega, da bi ji zgornja duša, ki ji je sorodna, poslala pomoč.

14, 9. Tako je blebetal o celotnem imenu, ki je sestavljeno iz tridesetih črk; o Breznu, ki se povečuje zaradi črk; o telesu Resnice, ki ima dvanajst delov, od katerih je vsak sestavljen iz dveh črk; o njenem glasu, ki ga je izrekla, ne da bi ga izrekla; o razlagi neizrečenega imena; o duši sveta in človeka, če imata ojkonomijo po podobi. V nadaljevanju pa ti bom, preljubi, ker si me že večkrat prosil, pokazal še, kako mu je njihova Četvernost s pomočjo imen razkrila moč, ki je

1 nastane db. se izpolni.

2 Ps 8,3.

3 Ps 18,1.

uravnotežena po številu (*isáarithmos*); tako ti ne bo ostalo prikrito nič od tega, kar je od njihovih razlag¹ prišlo do mene.

15, 1. Poglejmo torej, kako njihova vsemodra Tišina oznanja nastanek štiriindvajsetih prvin. Skupaj z Edinostjo (*Monótes*) je obstajala Enost (*Henótes*), iz katerih sta nastali, kot je bilo rečeno, dve (novi) stvaritvi (*probolai*): Ena (*Monás*) in Eno (*Hén*). Ko sta bili tako podvojeni, so iz dveh nastale štiri, kajti dvakrat dve je štiri. In znova, ko seštejemo dva in štiri, se pokaže število šest. Ko je bilo teh šest pomnoženih s štiri, so rodile štiriindvajset oblik. Imena prve Četverice so najsvetejša, umljiva in jih ni moč izreči; spozna jih lahko samo Sin, zanje pa ve le Oče. (Marko) pa uporablja naslednja imena, ki jih izgovarja z vzvišenostjo in vero: Ἄρρητος (Neizrekljivi) in Σιγή (Tišina), Πατήρ (Oče) in Ἀλήθεια (Resnica). Skupno število prvin takšne Četverice je štiriindvajset. V imenu Ἄρρητος je namreč sedem črk, v Σειγή² pet, v Πατήρ pet in v Ἀλήθεια sedem. Če vse to seštejemo, dvakrat pet in dvakrat sedem, dobimo število štiriindvajset. Na enak način tudi druga Četverica, se pravi Λόγος (Beseda) in Ζωή (Življenje), Ἄνθρωπος (Človek) in Ἐκκλησία (Cerkev), skupaj pokaže isto število prvin. Izrekljivo ime Odrešenika, to je Ἰησοῦς, ima šest črk, medtem ko je njegovo neizrekljivo ime (sestavljeno) iz štiriindvajsetih črk. (Besedi) Υἱὸς Χριστός imata sicer dvanajst črk, vendar pa je to, kar je v Kristusu neizrekljivo, sestavljeno iz tridesetih črk. In zato Marko pravi, da je alfa in omega, s čimer namigne na goloba,³ kajti ta ptič ima (v svojem imenu) prav to število.

15, 2. O Jezusu pravi, da je nastal na neizrekljiv način, in sicer takole. Iz Matere vsega, to je prve Četverice, je kot hči izšla druga Četverica, tako da je nastala Osmerica, iz katere je (nato) izšla Deseterica. Tako sta nastali Deseterica in Osmerica. Ko se je Deseterica pridružila Osmerici in jo pomnožila z deset, je nastalo število osemdeset; in ko je število osemdeset znova pomnožila z deset, je nastalo število osemsto. Tako celotno število črk, ki so izšle iz Osmerice do Deseterice, znaša osem in osemdeset in osemsto, to pa je Ἰησοῦς. Ime Ἰησοῦς je namreč po številu, ki ustreza njegovim črkam, enako številu osemsto

1 njihovih razlag db. tega, kar govorijo.

2 V helenistični grščini se dvoglasnik *ei* izgovarja kot *i*, zato se lahko beseda *sigé* (tišina) netočno zapiše kot *seigé*, kar posledično vpliva tudi na njeno numerično vrednost.

3 Prim. Mt 3,16.

oseminosemdeset. Zdaj jasno razumeš, kakšen je po njihovem prepričanju nadnebeški nastanek Jezusa! Zato tudi grška abeceda sestoji iz osmih enic, osmih desetih in osmih stotic, kar kaže na število osemsto osemnosedeset, to pa je Jezus, ki je sestavljen iz vseh števil. In zato se imenuje tudi alfa in omega, kar kaže na njegov nastanek iz vseh (števil). Spet drugič pa Marko pravi takole: ko se je prva Četverica sama seštelala po zaporedju števil, se je pojavilo število deset; kajti ena in dve in tri in štiri dá seštevek deset. To število pa se označuje s črko jota, ki jo želijo istovetiti z Jezusom. Vendar pa tudi (beseda) Χριστός vsebuje osem črk, kar po njegovem kaže na prvo Osmerico; ko se ta splete s (število) deset, rodi Jezusa.

A Marko poudarja, da je njegovo ime tudi Υἱὸς Χριστός (Sin Kristus): to je Dvanajsterica, kajti ime Υἱὸς ima štiri črke, Χριστός pa osem, kar sešteto skupaj kaže na veličino Dvanajsterice. Preden pa se je, kot pravi Marko, sinovom¹ razkrilo slovito ime, se pravi Jezus, so bili ljudje v veliki nevednosti in zablodi; ko pa se je razkrilo to ime, sestavljeno iz šestih črk – odelo se je namreč v meso, da bi ga ljudje lahko čutno zaznali, v sebi pa je imelo (števili) šest in štiriindvajset –, takrat so tisti, ki so ga spoznali, izstopili² iz nevednosti in se iz smrti povzpeli v življenje, ker je to ime zanje postalo pot k Očetu Resnice.³ Kajti Oče vsega je želel odpraviti nevednosti in uničiti smrt. Odprava nevednosti pa je bila v spoznanju (*epígnosis*) (Očeta). Zato je bil po njegovi volji izbran⁴ človek, ki je bil v ojkonomiji ustvarjen (*oikonomethénta*) po podobi zgornje moči.

15, 3. Ajoni so izšli iz (druge) Četverice. V tej Četverici pa so bili Človek in Cerkev ter Beseda in Življenje. Od teh so iztekle moči, za katere pravi, da so ustvarile (tistega) Jezusa, ki se je pojavil na zemlji: mesto Besede je prevzel angel Gabriel, mesto Življenja Sveti Duh, mesto Človeka je prevzela moč Najvišjega, na mesto Cerkve pa je pokazala Devica.⁵ Tako je bil po Markovem mnenju po Mariji rojen človek ojkonomije, ki ga je Oče vsega med prehodom skozi maternico izbral po Besedi, da bi prišli do spoznanja Očeta. Ko je prišel k vodi, se je v podobi goloba⁶ nanj spustil on, ki se je dvignil in dopolnil število

1 Gre za sinove luči, ki se omenjajo v *Zoper krivoverstva* I, 14, 6.

2 izstopili db. ustavili, prenehali.

3 Prim. Jn 14,6.

4 Prim. Lk 9,35.

5 Prim. Lk 1,26.35.

6 Prim. Mt 3,16.

dvanajst; v njem je bilo seme tistih, ki so bili zasejani skupaj z njim in so se z njim spustili in vzdignili. Moč, ki se je spustila, je bila po Markovih besedah Očetovo seme, ki je imelo v sebi tako Očeta kot Sina, pa tudi neizrekljivo moč Tišine, ki sta jo spoznala le onadva, in tudi vse ajone. To je bil Duh, ki je spregovoril skozi Jezusova usta in priznal, da je Sin človekov; to je bil Duh, ki je razodeval Očeta, ko se je spustil v Jezusa in se zedinil z njim. O Odrešeniku, ki je izšel iz ojkonomije, Marko pravi, da je uničil smrt in dal spoznati Očeta, Kristusa. Zato trdi, da je Jezus ime človeka, ki je izšel iz ojkonomije: ustvarjen¹ je bil po podobi in obliki tistega človeka, ki se je nameraval spustiti vanj. Ko ga je sprejel, je imel v sebi Človeka samega, Besedo, Očeta, Neizrekljivega, Tišino, Resnico, Cerkev in Življenje.

15, 4. Ob takšnih (razlagah) tudi »ojoj!«, »gorje!« ter drugi tragiški vzkliki in jadikovanja niso dovolj! Kajti kdo bi ne sovražil podlega² stvarnika (*poietés*), potem ko je videl resnico, ki jo je Marko spremeni v malik (*éidolon*) – in sicer malik pokrit s črkami abecede? Grki priznavajo, da so glede na začetek šele nedavno – kot se reče, »včeraj ali predvčerajšnjim« – od Kadma najprej prejeli šestnajst črk, nato pa so tekom časa sami odkrili najprej pridihnjene, nato pa dvojne črke; nazadnje pa jim je Palamed dodal še dolge črke. Preden se je pri Grkih vse to zgodilo, resnice ni bilo; kajti njeno telo je po tvoji (razlagi), Marko, poznejše od Kadma in njegovih predhodnikov in poznejše tudi od tistih, ki so postavili preostale prvine,³ in poznejše tudi od tebe samega! Ti si namreč edini, ki je na raven malika zvedel to, kar imenuješ resnica.

15, 5. Toda kdo bo še prenašal to tvojo blebetavo Tišino, ki imenuje Neimenljivega, razlaga Neizrekljivega, išče Neizsledljivega⁴ in trdi, da je tisti, ki ga imaš za breztelesnega in brezobličnega, odprl usta in izrekel Besedo, kot da je eden izmed sestavljenih živih bitij, ter da je njegova Beseda, ki je podobna tistemu, ki jo je ustvaril, in je oblika nevidnega, (sestavljena) iz tridesetih prvin in štirih zlogov? Zaradi podobnosti z Besedo naj bi bil tudi Oče vsega (sestavljen) iz tridesetih prvin in štirih zlogov! Dalje, kdo bo prenašal tvoje (razlage) o oblikah in številih – teh je enkrat trideset, drugič štiriindvajset, spet

1 ustvarjen db. postavljen.

2 podlega db. slabo sestavljenega.

3 Mišljene so črke.

4 išče Neizsledljivega db. preiskuje (tistega), ki ga ni mogoče preiskovati.

drugič zgolj šest –, v katere želiš vkleniti Stvaritelja vsega, Demiurga in Stvarnika, se pravi Božjo Besedo; želiš ga razdeliti na štiri zloge in trideset prvin; Gospoda vsega, ki je utrdil nebesa,¹ želiš zvesti na število osemsto osemnosemdeset, zato da bi bil podoben abecedi; na Četverico, Osmerico, Deseterico in Dvanajsterico želiš razdeliti Očeta, ki vse zaobsega, njega pa ne zaobseže nihče, ki ne more biti vsebovan v ničemer, sam pa vsebuje vse;² s pomočjo takšnih pomnoževanj želiš razložiti, kakor praviš, neizrekljivo in nedoumljivo (naravo) Očeta? Tistemu, ki ga imenuješ breztelesni in brezbitnostni, si ti – lažni Dedal in zli graditelj nad vsem vzvišene Moči – iz mnogih črk, ki se porajajo ene iz drugih, (izdelal) bitnost in podstat. To bitnost, za katero praviš, da je nedeljiva, si razdelil na nezveneče, zveneče in polzveneče glasove, pri čemer si nezveneče lažnivo pripisal Očetu vsega in njegovi Misli: tako si vse, ki so ti verjeli, pahnil v najhujše sramotenje in največjo brezbožnost.

15, 6. Povsem upravičeno in takšni drznosti primerno je božanski starešina in glasnik resnice v verzih zaklical proti tebi, ko je dejal:

Malike izdeluješ, Marko, prerokuješ,
 si spreten v zvezdoslovju, drugih čarovnijah:
 tako zablodo svojih naukov podkrepiš.
 Kot znamenja pokažeš njim, ki jih zapelješ,
 odpadniške moči mogočno delovanje.
 Tvoj oče, Satan, vselej ti naklanja, da jih
 opravljaš z Azazela angelsko močjo;
 v brezbožnosti postal njegov si prapoščak.

Takšne so besede starešine, ki je ljub Bogu. Jaz pa bom poskušal na kratko predstaviti še druge nauke njihovega uvajanja, čeprav so dolgi, in obelodaniti to, kar je bilo dolgo časa zakrito. Na ta način jih bodo lahko vsi ovrgli.

16, 1. Ti ljudje, ki želijo vse zvesti na števila, skušajo torej na še bolj skrivnosten način oznaniti nastanek njihovih ajonov ter zablodo in najdenje ovce:³ vse to povezujejo v eno (zgodbo). Vse naj bi bilo sestavljeno iz enice (*monás*) in dvojice (*dyás*). Ko tako seštevajo od enice

1 Prim. Ps 32,6.

2 Prim. *Hermov Pastir*, Zapovedi 1 (slov. prevod v: *Spisi apostolskih očetov*, Celje 1996, str. 297).

3 Prim. Lk 15,4–7.

do štirice, dobijo¹ Deseterico: kajti skupni seštevek enice, dvojice, trojice in štirice porodi število desetih ajonov. In spet, če dvojica sama napreduje (po dve) vse do slovitega števila – se pravi dva, štiri in šest –, pokaže Dvanajsterico. Nadalje, če na isti način seštevamo od dvojice do desetice, se pokaže Trideseterica, v kateri so Osmerica, Deseterica in Dvanajsterica. Dvanajsterico pa imenujejo tudi trpljenje,² ker poseduje slovito število, ki jo spremlja. In ravno zato, ker je pri številu dvanajst prišlo do padca (*sphálma*), je ovca odskočila in zablodila; kajti odpadništvo se je, kot pravijo, začelo pri Dvanajsterici. Na enak način si domišljajo, da je neka moč odpadla od Dvanajsterice in se izgubila: ta (Deseterica) je žena, ki je izgubila drahmo, nato pa prižgala svetilko in jo našla.³ Tako torej preostali števili, se pravi devet kot število drahme in enajst kot število ovce, če ju med seboj pomnožimo, rodita število devetindevetdeset, kajti devetkrat enajst je devetindevetdeset. In zato trdijo, da tudi (beseda) »amen« vsebuje to število.

16, 2. Ne bom se obotavljal predstaviti niti drugih njihovih razlag, da boš lahko z vseh vidikov premislil njihov »sad«. Zatrjujejo, da je prvina eta, če upoštevamo slovito število, Osmerica, saj se nahaja na osmem mestu za alfo.⁴ Če nato štejejo število njihovih prvin brez slovitega števila in jih seštejejo do ete, dobijo Trideseterico.⁵ Kajti kdor štetje prvin začne z alfo in ga konča z eto, pri tem pa izpusti slovito število in seštevava naraščajočo (vrednost) črk, pride do števila trideset. Če pa gre do prvine epsilon, dobi število petnajst; če k temu nato doda število sedem,⁶ to skupaj znese dvaindvajset; in ko jim doda⁷ še črko eta, se dopolni prečudovita Trideseterica. In tako dokazujejo, da je Osmerica mati tridesetih ajonov! In ker je število trideset sestavljeno⁸

1 dobijo db. rodijo.

2 trpljenje ali strast.

3 Prim. Lk 15,8–11.

4 V predklasični dobi so Grki uporabljali tudi črko Ϝ (gr. *dígama*), ki je v abecedi stala med črko epsilon in zeto. To število so markijanci imenovali »slovito število«. Če črko digama štejejo kot del abecede, se nahaja na šestem mestu, črka eta pa na osmem, sicer je njeno mesto sedmo.

5 Izraženo s številkami: $1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 7 + 8 = 30$. Črka digama, ki predstavlja število 6, je v tem izračunu izpuščena.

6 To je črka zeta, ki stoji med epsilon in eto. Če se upošteva slovito število (6), je njena vrednost 7.

7 ko jim doda db. ko se približa.

8 sestavljeno db. zedinjeno.

iz treh moči,¹ pomnoženo s tri znese devetdeset; trikrat trideset je namreč devetdeset. Tudi če trojici večkrat dodamo njo samo, to znese devet. Na ta način Osmerica pri njih nanese devetindevetdeset. In ker je dvanajsti ajon, ko je odpadel, zapustil enajst zgornjih ajonov, so bile po njihovih besedah črke² na primeren način razporejene tako, da so oblika Besede. Enajsta črka, lambda, ki predstavlja število trideset, je bila namreč razporejena po podobi zgornje ojkonomije; kajti če štejemo od alfe do lambde, pri tem pa izpustimo slovito število in seštevamo naraščajočo (vrednost) črk skupaj z lambda, dobimo število devetindevetdeset. Toda lambda, ki je enajsta po vrsti, se je spustila, da bi poiskala sebi podobno (črko) in tako dopolnila število dvanajst; in ko jo je našla, je bilo to izpolnjeno. To je razvidno že iz oblike njene prvine: potem ko je lambda odšla iskat sebi podobno (črko), jo našla in se je polastila, je dopolnila dvanajsto mesto, kajti prvina mi (M) je sestavljena iz dveh lambda (Λ). Zato tudi s pomočjo spoznanja bežijo pred mestom (števila) devetindevetdeset, se pravi pred nezadostnostjo, katere podoba je levica, doseči pa skušajo (število) ena, ki bi jih, dodano številu devetindevetdeset, prestavilo na desnico.³

16, 3. Dobro vem, preljubi, da se boš ob branju vsega tega od srca⁴ nasmejal tolikšni neumnosti, ki si ob tem še domišlja, da je modra. V resnici pa so ti ljudje vredni usmiljenja, ker s pomočjo abecede in števil na tako hladen in nasilen način cefrajo na kose tolikšno pobožnost in veličino resnično neizrekljive moči in Božjih ojkonomij. Tisti, ki se ločijo od Cerkve in verjamejo takšnim »babjim bajkam«,⁵ so sami sebe resnično obsodili.⁶ Pavel nam zapoveduje, naj se jim *po prvem in drugem svarilu ogibljemo*.⁷ Gospodov učenec Janez jih še strožje obsodi, ko nam prepoveduje, da bi jih pozdravljali: *Kdor jih pozdravi, pravi, je soudeležen pri njihovih hudobnih delih*.⁸ In to po pravici, kajti *ne sme se pozdravljati brezbožnih, govori Gospod*.⁹

1 iz treh moči, tj. Osmerice, Deseterice in Dvanajsterice.

2 črke db. podoba črk (gr. *týpos tón grammáton*).

3 Namig na staro navado, da se do devetindevetdeset šteje s pomočjo prstov leve roke, od sto naprej pa s pomočjo prstov desne roke.

4 od srca db. na veliko

5 Prim. 1 Tim 4,7.

6 Prim. Tit 3,11.

7 Tit 3,10.

8 2 Jn 1,11.

9 Prim. Iz 48,22.

Brezbožni čez vsako brezbožnost so tisti, ki trdijo, da je Stvarnik neba in zemlje, edini vsemogočni Bog, nad katerim ni drugega boga, nastal iz nezadostnosti, ki je tudi sama nastala iz druge nezadostnosti, tako da je po njihovem nauku (Stvarnik) stvaritev (*probolé*) tretje nezadostnosti. Takšno prepričanje je potrebno povsem upravičeno zavrnilo in obsoditi¹ ter zbežati karseda daleč od njih. Kolikor bolj zagovarjajo svoje domislice in se jih veselijo, toliko bolj se moramo zavedati, da so pod vplivom osmerice hudobnih duhov. Podobni so ljudem, ki padejo v stanje blaznosti: kolikor bolj menijo, da so pri moči, toliko bolj se smeji, in kolikor bolj vse stvari počnejo, kot bi bili zdravi, nekatere stvari pa, kot bi bili več kot zdravi, toliko slabše je njihovo stanje. Tako je tudi z njimi: kolikor bolj o sebi menijo, da so njihove misli vzvišene, in kolikor bolj izgublajo živce, ker preveč napenjajo svoj lok, toliko bolj nerazumni so. Kajti ko jih je zapustil nečisti duh nespameti ter jih pozneje našel, da se ne ukvarjajo z Bogom, ampak s posvetnimi vprašanji, je k sebi vzem sedem drugih duhov, ki so bili hudobnejši od njega;² vanje je vdahnil misel, da so zmožni razumeti (resničnosti), ki so onkraj Boga, in ko jih je tako primerno pripravil na uničenje, je vanje položil osmerico nespameti, ki je lastna hudobnim duhovom.

Markijanske spekulacije in razlage Polnosti

17, 1. Rad bi ti tudi razložil, kako je po njihovem Demiurg, ne da bi se sam tega zavedal, s pomočjo Matere ustvaril stvarstvo (*ktísis*) po podobi nevidnih (resničnosti). Pravijo, da so najprej nastale štiri prvine, ogenj, voda, zemlja in zrak, in sicer kot podoba prve zgornje Četverice. Če k temu prištejemo še njihova delovanja (*enérgeiai*), kot so toplota in hladnost ter suhost in vlažnost, se natančno pokaže podoba Osmerice. Nato takole naštevajo deset moči: najprej sedem okroglih teles, ki jih imenujejo nebesa, zatem krog, ki jih obdaja in ga imenujejo osmo nebo, poleg teh pa še Sonce in Luna. Teh deset (teles) je podoba nevidljive Deseterice, ki je izšla iz Besede in Življenja. Dvanajsterico pa nakazuje tako imenovani zodiakalni krog; pravijo namreč, da dvanajst zodiakalnih znamenj nadvse očitno odraža Dvanajsterico, hčer Človeka in Cerkve. In ker se je najvišje nebo uprlo hitremu gibanju vseh (drugih), jih otežilo s svojo težo in s svojo počasnostjo uravno-

¹ obsoditi ali prekleti.

² Prim. Mt 12,43–45.

težilo njihovo hitrost, tako da krog od enega do drugega znamenja naredi v tridesetih dneh, pravijo, da gre za podobo Meje, ki obdaja njihovo Mater, nosilko tridesetega imena. Luna, ki svoje nebo obkroži v tridesetih dneh, pa je zaradi njih podoba števila tridesetih ajonov. Sonce, ki v dvanajstih mesecih zaključi svojo krožno pot, s tem razkriva Dvanajsterico. Tudi dnevi, ki se merijo z dvanajstimi urami, so podoba nevidne Dvanajsterice. Celo ura, ki je dvanajsti del dneva, se po njihovem deli na trideset delov in je zato podoba Trideseterice. Podobno je tudi obseg zodiakalnega kroga tristo šestdesetih stopinj,¹ kajti vsako zodiakalno znamenje ima trideset stopinj. Tako se, kot pravijo, s pomočjo kroga ohranja podoba zveze med (števili) dvanajst in trideset. Nadalje trdijo, da je tudi zemlja razdeljena na dvanajst pasov in da vsak pas navpično iz nebes prejema posebno² moč ter rojeva otroke, ki so podobni moči, pod vplivom katere so; zato zatrjujejo, da je zemlja najočitnejša podoba Dvanajsterice in njenih otrok.

17, 2. Poleg tega trdijo tudi, da je želel Demiurg posnemati brezmejnost (*tò apéranton*), večnost, nezamejenost (*tò aóriston*) in brezčasnost zgornje Osmerice, vendar ni mogel upodobiti njene trajnosti in večnosti, ker je bil sad nezadostnosti; večnost (Osmerice) je zato preslikal³ v čase, trenutke in večletja, pri tem pa si je domišljjal, da bo mogel z množico časov posnemati brezmejnost Deseterice. Pravijo, da mu je pri tem zbežala resnica, sledila pa je laž;⁴ ob dopolnitvi časov bo zato njegovo delo uničeno.

18, 1. In ko tako govorijo o stvarjenju (*ktísis*), si sleherni med njimi po svojih zmožnostih dan za dnem izmisli nekaj novega; pri njih namreč nihče ni »popoln«, če ni obrodil velikih laži. Če jih želimo zavriniti, moramo tudi pokazati, v čem so spremenili preroške (izreke).

Pravijo, da je Mojzes že na začetku opisa stvarjenja takoj pokazal na mater vsega, ko je dejal: *V začetku je Bog naredil nebo in zemljo.*⁵ Ko je imenoval te štiri, Boga in začetek, nebo in zemljo, naj bi upodobil njihovo Četverico. Na njeno nevidnost in skritost je namignil, ko je dejal: *Zemlja je bila nevidna in neurejena.*⁶ O drugi Četverici, ki se

1 stopinj db. delov.

2 posebno db. eno.

3 preslikal db. prestavil.

4 laž ali zmota (gr. *tò pseûdos*).

5 1 Mz 1,1.

6 1 Mz 1,2.

je rodila iz prve Četverice, pa naj bi po njihovih besedah govoril, ko je imenoval brezno, temo, vodo v njiju in Duha, ki je vel nad vodo.¹ Zatem je namignil še na Deseterico, ko je govoril o luči, dnevu, noči, svodu, večeru, jutru, kopnem, morju, rastlinah in – na desetem mestu – o lesu;² s temi desetimi imeni je tako nakazal deset ajonov. Moč Dvanajsterice je po njihovem mnenju upodobil, ko je govoril o Soncu, Luni, zvezdah, časih, letih, morskih pošastih, ribah, plazilcih, ptičih, štirinožcih, divjih zvereh in – po vseh teh na dvanajstem mestu – o človeku.³ Na ta način naj bi Duh po Mojzesu govoril o Trideseterici.

Toda tudi človek, oblikovan po podobi⁴ zgornje Moči, ima v sebi moč, ki prihaja iz enega izvira. Ta moč se nahaja v predelu možganov. Po podobi zgornje Četverice iz njega pritekajo štiri moči, ki se imenujejo ena vid, druga sluh, tretja voh in četrta okus. Pravijo, da je človek namig na Osmerico, saj ima dvoje ušes, prav toliko oči, dalje, dvoje nosnic in dvojni okus, enega za grenko, drugega za sladko. Učijo, da je ves človek celovita podoba Trideseterice, in sicer takole: v rokah z desetimi prsti nosi (v sebi) Deseterico; v celotnem telesu, razdeljenem na dvanajst delov, Dvanajsterico – (telo) namreč delijo tako, kot je razdeljeno telo resnice, o čemer sem govoril že prej; glede Osmerice, ki je neizrekljiva in nevidna, pa mislijo, da je skrita v drobovju.

18, 2. O Soncu, tej véliki luči, zaradi števila Četverice trdijo, da je nastalo⁵ četrtega dne. Prav tako preproge šotora, ki ga je opremil Mojzes, izdelane iz tankega platna, hijacinta, purpurja in škrlata,⁶ po njihovem kažejo na Četverico.⁷ Tudi dolg duhovnikov naprsnik, umetelno okrašen z dragocenimi kamni v štirih vrstah,⁸ je po njihovem znamenje Četverice. In če v Pismih najdejo še kaj takšnega, kar je mogoče zvesti na število štiri, naj bi bilo to zaradi njihove Četvernosti.

O Osmerici nadalje pravijo, da se kaže v tem, da je bil človek oblikovan osmega dne.⁹ Enkrat sicer trdijo, da je nastal šestega dne, drugič pa osmega, razen če ne menijo, da je bil zemeljski človek oblikovan

1 Prim. 1 Mz 1,2.

2 Prim. 1 Mz 1,3–13.

3 Prim. 1 Mz 1,14–28.

4 Prim. 1 Mz 1,26.

5 Prim. 1 Mz 1,14–19.

6 Prim. 2 Mz 26,1.

7 (Četverico) db. na isto podobo.

8 Prim. 2 Mz 28,17.

9 Prim. 1 Mz 2,7.

šestega dne, meseni človek pa osmega dne; to dvojje je namreč pri njih ločeno. Nekateri trdijo tudi, da je eno moško-ženski človek, ustvarjen po Božji podobi in podobnosti¹ – to naj bi bil duhovni človek –, nekaj drugega pa človek, oblikovan iz zemlje.² 18, 3. Prav tako pravijo, da je ojkonomija (Noetove) barke med (vesoljnim) potopom, s katero se je rešilo osem ljudi,³ očitni namig na odrešilno Osmerico. Znamenje slednje je tudi David, ki se je med brati rodil kot osmi.⁴ Prav tako obreza, ki je potekala osmega dne,⁵ očitno kaže na obrezovanje zgornje Osmerice. Skratka, o vsem, kar najdejo v Pismih in lahko zvedejo na število osem, pravijo, da se (z njim) izpolnjuje skrivnost Osmerice.

Kar pa zadeva Deseterico, je po njihovih besedah njeno znamenje deset narodov, ki jih je Bog obljubil Abrahamu v posest.⁶ Nanjo kaže tudi Sarina ojkonomija: ta je po desetih letih dala (Abrahamu) svojo sužnjo Hagaro, da bi z njo dobil otroke.⁷ Pa tudi suženj, ki ga je Abraham poslal k Rebeki in ji je pri vodnjaku podaril zlate zapestnice, težke deset šeklov;⁸ nadalje bratje, ki so (Rebeko) zadrževali deset dni;⁹ prav tako Jeroboam, ki je prejel deset žezel;¹⁰ nadalje z desetimi preprogami opremljeni šotor;¹¹ stebri, dolgi deset komolcev;¹² deset sinov, ki jih je Jakob prvič poslal, da bi v Egiptu nakupili žito;¹³ pa tudi deset apostolov, ki se jim je po vstajenju, ko Tomaža ni bilo z njimi, prikazal Gospod¹⁴ – vse to je po njihovem mnenju podoba nevidne Deseterice.

18, 4. Tudi Dvanajsterica, v bližini katere je prišlo do skrivnosti trpljenja nezadostnosti – iz nje naj bi nastale vse vidne stvari –, je po njihovem povsod jasno in očitno razvidna. Dvanajst Jakobovih sinov,¹⁵

1 Prim. 1 Mz 1,26.

2 Prim. 1 Mz 2,7.

3 Prim. 1 Mz 7,7.13.23; 1 Pt 3,20.

4 Prim. 1 Sam 16,10–11.

5 Prim. 1 Mz 17,12.

6 Prim. 1 Mz 15,19–20.

7 Prim. 1 Mz 16,2–3.

8 Prim. 1 Mz 24,22.

9 Prim. 1 Mz 24,55.

10 Prim. 1 Kr 11,31.

11 Prim. 2 Mz 26,1; 36,8.

12 Prim. 2 Mz 26,16.

13 Prim. 1 Mz 42,3.

14 Prim. Jn 20,24.

15 Prim. 1 Mz 35,22–26.

iz katerih je izšlo dvanajst rodov;¹ barvit naprsnik z dvanajstimi kamni in dvanajstimi zvončki;² dvanajst kamnov, ki jih je Mojzes postavil pod vznožje gore;³ dvanajst kamnov, ki jih je Jozue postavil sredi reke,⁴ in prav tako drugih dvanajst, ki jih je postavil onkraj reke;⁵ (dvanajst mož), ki nosijo skrinjo zaveze;⁶ dvanajst kamnov, ki jih je Elija postavil pri žrtvovanju teleta;⁷ in ne nazadnje število apostolov – skratka, o vsem, kar vsebuje število dvanajst, pravijo, da predstavlja njihovo Dvanajsterico.

Zedinjenje vseh teh (ajonov), ki se imenuje Trideseterica, je nakazano z Noetovo barko, ki je bila visoka trideset komolcev;⁸ nadalje s Samuelom, ki je med tridesetimi povabljeni Savla posadil na prvo mesto;⁹ in prav tako z Davidom, ki se je trideset dni skrival na polju,¹⁰ nadalje s tridesetimi možmi, ki so z njim odšli v votlino;¹¹ ter z dolžino svetega šotora, ki je meril trideset komolcev.¹² In če kje drugje najdejo (odlomke) s tem številom, skušajo dokazati, da se to nanaša na njihovo Trideseterico.

Markijanske razlage nespoznavnega Očeta

19, 1. Zdelo se mi je potrebno spregovoriti tudi o tem, kaj govorijo o njihovem Praočetu, ki je bil pred Kristusovim prihodom za vse nespoznaven. S pomočjo (odlomkov) iz Pisem skušajo dokazati, da je naš Gospod oznanjal še nekega drugega Očeta poleg Stvarnika tega sveta,¹³ ki je po njihovem brezbožnem mnenju, kot sem že omenil, sad nezadostnosti. Ko na primer prerok Izaija pravi: *Izrael me ni spoznal in moje ljudstvo me ni razumelo*,¹⁴ naj bi govoril o nespoznavnosti nevidnega Brezna. Tudi Ozejeve besede *V njih ni ne resnice ne spoznanja*

1 Prim. 1 Mz 49,28.

2 Prim. 2 Mz 28,21,33.

3 Prim. 2 Mz 24,4.

4 Prim. Joz 4,9.

5 Prim. Joz 4,20.

6 Prim. Joz 3,12.

7 Prim. 1 Kr 18,31.

8 Prim. 1 Mz 6,15.

9 Prim. 1 Sam 9,22.

10 Prim. 1 Sam 20,5.

11 Prim. 2 Sam 23,13.

12 Prim. 2 Mz 26,8.

13 tega sveta db. tega vsega.

14 Iz 1,3.

Boga,¹ poskušajo na silo zvesti na isto. Besede *Ni razumnega, ki bi iskal Boga; vsi so zablodili, vsi skupaj so se izpridili*,² povezujejo z nespoznavnostjo Brezna. Tudi o Mojzesovih besedah *Nihče ne more videti Boga in ostati živ*,³ nas skušajo prepričati, da se nanašajo na isto. 19, 2. Trdijo namreč, da so preroki videli Stvarnika, besede *Nihče ne more videti Boga in ostati živ*,⁴ pa naj bi se po njihovi razlagi nanašale na Veličino, ki je nevidna in za vse nespoznavna – vendar pa je nam vsem jasno, da se besede *Nihče ne more videti Boga*, nanašajo na nevidnega Očeta in Stvarnika vsega. V nadaljevanju razprave bom pokazal, da se te besede ne nanašajo na njihovo Brezno, ki so si ga izmislili sami, ampak na Demiurga, ki ni nihče drug kot nevidni Bog; o tem naj bi govoril tudi Daniel, ki je angela vprašal za razlago prilik, ki jih sam ni poznal. Toda angel naj bi pred njim skrival veliko skrivnost Brezna in mu je rekel: *Pojdi stran, Daniel, kajti besede so zapečatenene, dokler razumni ne bodo razumeli in beli ne bodo pobeljeni*;⁵ in ponašajo se, da so oni beli in razumni.

20, 1. Poleg vsega tega uvajajo neštete skrivne (*apókryphoi*) in nepristne spise,⁶ ki so si jih sami izmislili, da bi (z njimi) zavedli⁷ preproste in tiste, ki ne poznajo črk resnice. K tem pa radi dodajo še svoje ponaredke, kot na primer (zgodbo) o Gospodu, ki se je kot otrok učil črk. Ko mu je učitelj, kot je v navadi, dejal: »Reči alfa!«, mu je odgovoril: »Alfa.« Ko pa mu je učitelj ukazal, naj izreče beto, mu je Gospod odgovoril: »Najprej mi ti povej, kaj pomeni alfa, in povedal ti bom, kaj pomeni beta.« Ta (odgovor) razlagajo, češ da je samo Gospod spoznal Nespoznavnega, katerega je razkril v podobi (črke) alfa.⁸

20, 2. Na ta način sprevačajo tudi nekatere (odlomke) iz evangelija. Tako na primer odgovor, ki ga je kot dvanajstletnik dal materi: *Mar nista vedela, da moram biti v tem, kar je mojega*

1 Oz 4,1.

2 Ps 13,2–3; Rim 3,11–12.

3 2 Mz 33,20.

4 2 Mz 33,20.

5 Dan 12,9–10.

6 spise ali pisma (gr. *graphai*).

7 zavedli db. zapletli.

8 O tej anekdoti poročajo mnogi apokrifni evangeliji, ki govorijo o Jezusovem otroštvu: *Tomažev evangelij o Jezusovem otroštvu* 6 in 14 (slov. prevod v: *Zgodnje-krščanski spisi*, Celje–Ljubljana 2015, str. 1165–1166, 1171–1172), *Psevdo-Matejev evangelij* 31 in 38, *Arabski evangelij o Jezusovem otroštvu* 48–49.

Očeta?¹ Pravijo, da jima je takrat oznanil Očeta, ki ga nista poznala. Iz istega razloga je učence poslal k dvanajstim rodovom,² da bi med njimi oznanjali nespoznavnega Boga. Tistemu pa, ki ga je poklical »Dobri učitelj«,³ je izpovedal resnično dobrega Boga, ko mu je odvrnil: *Kaj mi praviš, da sem dober? Samo eden je dober, Oče, ki je v nebesih;*⁴ pravijo, da je tu z »nebesi« mislil na ajone. Prav tako tudi ni odgovoril tistim, ki so ga vprašali: *S kakšno močjo to delaš?*⁵ ampak jih je s protivprašanjem spravil v zadrego,⁶ po njihovi razlagi je s tem, da ni odgovoril, pokazal na Očetovo neizrekljivost. In tudi ko je dejal: *Pogosto so želeli slišati eno teh besed, vendar ni bilo nikogar, ki bi (jim) jo povedal,*⁷ je z (besedo) »eno« razkril resnično enega Boga, ki ga niso poznali. Prav tako je, ko se je bližal Jeruzalemu in jokal nad njim, rekel: *O, da bi tudi ti na ta dan spoznalo, kaj ti prinaša mir, tako pa ti je to ostalo prikrito;*⁸ z besedo »prikrito« naj bi pojasnil skritost Brezna. In znova, ko je dejal: *Pridite k meni vsi, ki ste utrujeni in obteženi, in se učite od mene,*⁹ je oznanil Očeta Resnice; pravijo, da jim je tako obljubil, da jih bo poučil o njem, ki ga niso poznali.

20, 3. Kot najvišji dokaz in nekakšno krono njihovega nauka pa navajajo naslednji (odlomek): *Slavim te, Oče, Gospod nebes in zemlje, ker si to prikriš modrim in razumnim, razodel pa otročičem; da, moj Oče, kajti tako ti je bilo všeč. Vse mi je izročil moj Oče, in nihče ni spoznal Očeta, razen Sina, in (nihče ni spoznal) Sina, razen Očeta, in tistega, kateremu bo Sin razodel.*¹⁰ S temi besedami naj bi jasno pokazal, da pred njegovim prihodom nihče ni poznal Očeta Resnice, ki so ga odkrili šele oni; trdijo, da naj bi od nekdaj vsi poznali Stvarnika (*Poietés*) in Stvaritelja (*Ktístes*), medtem ko se navedene Gospodove besede nanašajo na Očeta, ki je bil za vse nespoznaven – in prav tega oznanjajo oni sami.

1 Lk 2,49.

2 Prim. Mt 10,5–6.

3 Mr 10,17; Lk 18,18.

4 Mr 10,18; Lk 18,19; Mt 19,17. Irenej tu sestavlja različna sinoptična izročila ali pa morda navaja pokvarjeno besedilo Matejevega evangelija.

5 Mt 21,23.

6 Prim. Mt 21,24–27.

7 Gl. A. Resch, *Agrapha*, Leipzig 1906, str. 179.

8 Lk 19,42.

9 Mt 11,28–29.

10 Mt 11,25–27; prim. *Zoper krivoverstva* IV, 6, 1.

Raznoliko obredje »odrešenja«, ki je v navadi pri markijancih

21, 1. Izročilo o njihovem odrešenju je nevidno in skrivno, kajti to odrešenje je mati vsega nedoumljivega in nevidnega. In ker je nestalno, ga ni mogoče preprosto in na kratko povzeti, ker ga vsak od njih izročča, kakor se mu zahoče; kolikor je namreč vpeljevalcev v takšno spoznanje, toliko je tudi odrešenj. Da je Satan poslal¹ takšne ljudi, da zanikajo krst prerojenja v Bogu in v celoti zavračajo vero, bom pokazal na primernem mestu, ko jih bom zavrnil, izpodbil.

21, 2. Pravijo, da je zanje, ki so prejeli popolno spoznanje, odrešenje nujno, zato da bi se ponovno rodili v Moči, ki je nad vsem; drugače namreč ni mogoče vstopiti v Polnost, saj po njihovem prepričanju v globino Brezna vodi prav odrešenje. Krst je namreč zadeval vidnega Jezusa in je za odpuščanje grehov, odrešenje pa zadeva Kristusa, ki se je spustil v Jezusa,² in je za popolnost; trdijo tudi, da je bil krst duševen, odrešenje pa duhovno. Janez je krst oznanil za spreobrnjenje, Kristus pa je odrešenje prinesel za popolnost. O tem govori, ko pravi: *Moram pa biti krščen z drugim krstom in močno hrepenim po njem.*³ Gospod naj bi takšno odrešenje ponudil tudi Zabedejevima sinovoma, ko jima je na prošnjo njune matere, da bi smela z njim sedeti v kraljestvu, eden na njegovi desnici, drugi na njegovi levici, dejal: *Ali moreta biti krščena s krstom, s katerim moram biti jaz krščen?*⁴ Prav tako pravijo, da je na to odrešenje v Kristusu Jezusu, izrecno in pogosto namigoval tudi Pavel:⁵ to naj bi bilo isto odrešenje, ki ga sami izročajo na različne in neskladne načine.

21, 3. Nekateri med njimi pripravljajo poročno sobo in posvečenje vpeljujejo z nekakšnimi rotitvami: trdijo, da gre za duhovno poroko, (ki poteka) po podobnosti z zgornjimi sizigijami. Drugi jih vodijo k vodi in jim med krstom govorijo: »V imenu nespoznavnega Očeta vsega, v Resnici, Materi vsega, in v njem, ki se je spustil v Jezusa: v zedinjenju, v odrešenju in v skupnosti moči«. Spet drugi izgovarjajo hebrejska imena, da bi še bolj osupnili posvečence. Takole: *Basemà*

1 poslal db. si je podvrgel.

2 Jezusa db. vanj.

3 Lk 12,50.

4 Mt 20,22; Mr 10,38.

5 Prim. Rim 3,24; Ef 1,7; Kol 1,14.

*chamossè baaianoorà mistadía rhouadà koustà babophòr kalachtheí.*¹ Prevod teh besed se glasi: »Kličem to, kar je nad vsakršno Očetovo močjo in se imenuje Luč, dobri Duh in Življenje: kajti ti si kraljeval v telesu.« Spet drugi pa odrešenje oznanjajo takole: »Ime, skrito pred vsakim božanstvom, gospostvom in resnico; ime, ki si ga je nadel Jezus iz Nazareta v področjih luči Kristusa, ki živi po Svetem Duhu, za odrešenje angelov; ime obnove (*apokatástasis*); *messía oupharégna mempsai mèn chal daían mosomè daéa akphar nepseu oua Iesoû Nazaría*«. Prevod teh besed pa je takšen: »Ne razdvajam Duha, srca in usmiljene nadnebeške moči. Naj se radujem tvojega imena, Odrešenik resnice!« To izgovarjajo tisti, ki posvečujejo; posvečenec pa odgovori: »Potrjen sem in odrešen; svojo dušo odrešujem tega ajona in vsega, kar je ob njem; v imenu Jao, ki je odrešil svojo dušo za odrešenje v živem Kristusu«. Nato prisotni dodajo: »Mir z vsemi, na katerih počiva to ime!« Posvečenca potem mazilijo z balzomom; pravijo namreč, da je to mazilo podoba prijetnega vonja, ki je nad vsem.

21, 4. Nekateri med njimi trdijo, da je ljudi odveč voditi k vodi; ti raje pomešajo olje z vodo in med izrekanjem nekakšnih zarotitev, podobnih tistim, ki sem jih že omenil, to mešanico zlivajo na glavo posvečencev. To naj bi bilo odrešenje. Vendar tudi oni mazilijo z balzomom. Drugi pa vse to zavračajo in trdijo, da se v skrivnost neizrekljive in nevidne moči ne sme posvečevati s pomočjo vidnih in propadljivih stvari, prav tako pa se v skrivnost nedoumljivih in netelesnih (resničnosti) ne sme posvečevati s pomočjo čutno zaznavnih in telesnih (stvari). Popolno odrešenje je namreč prepoznanje (*epígnosis*) neizrekljive Veličine, kajti iz nevednosti sta nastala nezadostnost in trpljenje, vse, kar izhaja iz nevednosti, pa se uniči s spoznanjem (*gnôsis*). Spoznanje je torej odrešenje notranjega človeka. To odrešenje pa ni ne telesno, kajti telo je propadljivo, ne duševno, saj je tudi duša (nastala) iz nezadostnosti in je nekakšno prebivališče duha. Odrešenje mora biti torej duhovno. Notranji duhovni človek je namreč odrešen s spoznanjem, in tem (ljudem) zadošča prepoznanje vsega: takšno naj bi bilo resnično odrešenje.

21, 5. Spet drugi na umirajočih v trenutku smrti opravljajo obred »odrešenja«: na njihovo glavo izlijejo olje in vodo oziroma prej

1 Čepprav Irenej pravi, da so to hebrejska imena, pa gre najverjetneje za aramejščino in sirščino. Pri prepisovanju besedila je gotovo prišlo do napak, za možno rekonstrukcijo gl. SC 263, str. 270–271.

omenjeno mazilo, (pomešano) z vodo; (obenem nad njimi) izvajajo prej omenjena klicanja, da bi postali nedoumljivi in nevidni za vladarje in moči ter da bi se njihov notranji človek povzpел nad nevidna (področja), telo zapustil ustvarjenemu svetu, dušo pa vrgel Demiurgu. Naročajo jim, naj po smrti, ko pridejo k močem, rečejo: »Jaz sem sin, ki sem izšel iz Očeta, predbivajočega Očeta, sin v predbivajočem (Očetu). Prišel sem, da bi videl vse, kar je moje in kar je tuje – in vendar ni povsem tuje, ampak pripada Ahamot, ki je ženska in je sama vse to naredila, vendar njen rod ne izhaja iz predbivajočega – in znova se vračam v svojo lastnino, od koder sem prišel«. Pravijo, da mu bo s temi besedami uspelo ubežati oblastem. Nato bo prišel do Demiurgovih spremljevalcev angelov in jim dejal: »Posoda sem, bolj častitljiva¹ od ženske, ki vas je naredila. Če vaša Mati ne pozna lastne korenine, jaz svojo poznam in vem, od kod sem. Kličem nepropadljivo Modrost, ki biva v Očetu, mater vaše matere, ki nima ne očeta ne moškega para (*sýzygos*). Ustvarila vas je ženska,² ki je nastala iz ženske³ in ni poznala svoje matere, zato je mislila, da je sama; toda jaz kličem njeno mater«. Ko bodo Demiurgovi spremljevalci to slišali, bodo silno pretreseni in bodo obsodili svojo korenino in materin rod, on pa se bo vrnil v svojo lastnino in odvrget svoje okove, se pravi dušo.

To sem mogel zbrati o njihovem »odrešenju«. Toda med seboj se razlikujejo glede na nauk in izročilo in mlajši med njimi se trudijo najti vsak dan kaj novega in obroditi sadove, ki si jih ni še nikoli nihče izmislil: zato je težko opisati vse njihove nauke.

1 Prim. Rim 9,21.

2 ženska, tj. Ahamot.

3 ženske, tj. Modrosti.

3. Pravilo resnice

22, 1. Mi pa se držimo pravila resnice,¹ po katerem obstaja en Bog, vsemogočni, ki je vse ustvaril po svoji Besedi in uredil in iz nebivajočega naredil vse, da biva,² kakor pravi Pismo: *Z Gospodovo besedo so bila narejena nebesa in z duhom njenih ust vsa njihova vojska;*³ in spet: *Vse je nastalo po njej in brez nje ni nastalo nič.*⁴ Iz tega »vse« pa ni nič izvzeto: Oče je po njej naredil vse, vidne in nevidne (stvari),⁵ čutno in umsko zaznavne, časne za ojkonomijo in večne.⁶ Ni jih namreč naredil po angelih ali močeh, ločenih od njegove volje (*sententia*), kajti Bog ničesar ne potrebuje, ampak je po svoji Besedi in Duhu vse naredil, vse uredil, vsemu vlada in vsemu daje biti. On je naredil svet, kajti svet je del tega »vse«; on je oblikoval človeka;⁷ on je Bog Abrahamov in Bog Izakov in Bog Jakobov,⁸ nad katerim ni ne drugega boga ne drugega počela ne druge moči ne druge polnosti; on je Oče našega Gospoda Jezusa Kristusa,⁹ kakor bom pokazal. Ker se držimo tega pravila (resnice), jim zlahka dokažemo – naj bo njihovo govorjenje še tako različno in obsežno –, da so skrenili s poti resnice. Skoraj vsi krivoverci namreč trdijo, da obstaja en Bog, toda v svojem sprevrženem mnenju ga spreminjajo; nehvaležni so njemu, ki jih je naredil, prav kakor so nehvaležni pogani, ko malikujejo. Po drugi strani pa zaničujejo Božjo ustvarjenino in nasprotujejo svojemu odrešenju: postali so najostrejši

1 Pravilo resnice (lat. *regula veritatis*, gr. *kanòn tês aletheías*), ki ga Irenej večkrat omenja (*Zoper krivoverstva* I, 9, 4; II, 27, 1–2; II, 28, 1; III, 11, 1; III, 12, 6; III, 15, 1; IV, 35, 4), je zametek poznejših veroizpovedi, ki so se oblikovale od tretjega stoletja naprej. Gre za raznovrstne kratke obrazce, ki povzemajo vero Cerkve. Tako Irenej včasih uporablja dvodelne obrazce, ki omenjajo enega Boga in enega Kristusa, včasih pa trodelne formule, ki izpovedujejo vero v Očeta, Sina in Duha. Ker je v *Zoper krivoverstva* I, 9, 4 omenjeno, da se »pravilo resnice« izroča pri krstu, lahko sklepamo, da je »pravilo resnice« sopomenka za »pravilo vere«, o katerem Irenej govori v *Prikazu apostolskega oznanila* 3 in 6–7.

2 Prim. *Hermov Pastir*, Zapovedi 1 (slov. prevod v: *Spisi apostolskih očetov*, Celje 1996, str. 297); 2 Mkb 7,28; Mdr 1,14.

3 Ps 32,6.

4 Jn 1,3.

5 Prim. Kol 1,16.

6 Prim. 2 Kor 4,18.

7 Prim. 1 Mz 2,7.

8 Prim. Mt 22,29; 2 Mz 3,6.

9 Prim. Ef 1,3.

tožniki in lažne priče zoper same sebe. Čeprav nočejo, bodo zagotovo vstali v mesu, da spoznajo moč njega, ki jih bo obudil od mrtvih, toda zaradi svoje nevere ne bodo prišteti med pravične.

22, 2. Ker sta torej razkrinkanje in zavrnitev¹ vseh krivovercev raznolika in mnogovrstna in ker jim nameravam vsem ugovarjati v skladu z njihovimi značilnostmi, sem menil, da moram najprej predstaviti njihov izvor in korenino, da boš, ko spoznaš njihovo nadvse vzvišeno Brezno, vedel, na katerem drevesu so zrasli takšni sadovi.

Tretji del

Izvor valentinizma

1. Predhodniki valentinijancev

Simon Čarodej in Menander

23, 1. Luka, učenec in spremljevalec apostolov, o čarodeju Simonu Samarijanu pravi: *V mestu je že prej živel mož po imenu Simon, ki se je ukvarjal s čarodejstvom in vzbujal začudenje med prebivalstvom Samarije; govoril je, da je nekaj velikega. Vsevprek ga je občudovalo mlado in staro. Govorili so: »On je Božja moč, ki se imenuje Velika«. Bili so njegovi privrženci, ker jih je že dolgo spravljal v začudenje s svojimi čarodejstvi.*² Ta Simon se je torej pretvarjal, da veruje. Mislil je, da so tudi apostoli ozdravljali s pomočjo čarodejstva, ne pa z Božjo močjo, ter da so po polaganju rok s Svetim Duhom napolnjevali tiste, ki so verovali v Boga po Jezusu Kristusu, ki so ga sami oznanjali. Ker je sumil, da to počnejo z nekim še večjim čarodejskim védenjem, je apostolom ponudil denar, da bi tudi sam prejel moč, da podari Svetega Duha, komurkoli želi. Toda Peter mu je dejal: *Pojdi v pogubo, ti in tvoj denar, ker si mislil, da si Božji dar lahko kupiš z denarjem! Ti nimaš deleža pri tem in ne pravice do tega, zakaj tvoje srce ni iskreno pred Bogom. Vidim, da si poln grenkega žolča in ves v sponah krivičnosti.*³ On pa je še manj veroval v Boga. V želji, da bi tekmoval z apostoli in tudi sam postal slaven, je še bolj preiskoval vsa čarodejstva, da bi mnoge ljudi spravil v začudenje. Živel je v času cesarja Klavdija, ki naj bi ga, tako

1 zavrnitev db. dokazovanje.

2 Apd 8,9–11.

3 Apd 8,20–23.

pravijo, zaradi čarodejstva počastil tudi s kipom. Mnogi so ga torej proslavljali skoraj kot boga. Sam je učil, da se je med Judi pokazal kot Sin, v Samariji spustil kot Oče, med druge narode pa je prišel kot Sveti Duh; bil je prevzvišena moč, to je Oče nad vsem, in je dopuščal, da ga imenujejo z vsemi imeni, s katerimi so ga ljudje imenovali.

23, 2. Samarijan Simon, iz katerega izhajajo vsa krivoverstva, je v svoji ločini učil takšen nauk. Potem ko je v mestu Tir v Feniciji odkupil neko vlačugo Heleno, jo je vodil s seboj, rekoč, da gre za prvo Misel, mater vseh, po kateri mu je v začetku prišlo na pamet, da bi naredil angele in nadangele. Kajti ta Misel je skočila iz njega: vedela je, kaj hoče njen Oče, in se spustila v spodnje (kraje) ter rodila angele in moči, za katere pravijo, da so naredili ta svet. A potem ko jih je rodila, so jo ti iz zavisti pridržali, ker niso hoteli biti nikogaršnji potomci. Kajti za njega, (Očeta), sploh niso vedeli; Misel pa so pridržali moči in angeli, ki jih je rodila: ker se ni mogla dvigniti k svojemu Očetu, je utrpela vsakovrstne žalitve, vse do tega, da so jo zaprli v človeško telo in se je v teku vekov pretakala, kakor iz posode v posodo, v različna ženska telesa. Bila je tudi v tisti Heleni, zaradi katere se je začela trojanska vojna; ker jo je Stezihor sramotil v pesmih, je oslepel, ko pa se je pokesal in v njeno čast napisal palinodije, je znova spregledal. Tako je prehajala iz telesa v telo in vedno znova prenašala žalitve, na koncu pa se je celo vlačugala v javni hiši: to je bila izgubljena ovca.¹

23, 3. Zato je sam prišel, da bi jo kot prvo vzel in osvobodil vezi, ljudem pa s spoznanjem njega samega (*dià tês idía epignóseos*) prinesel odrešenje. Angeli so namreč slabo upravljali s svetom, ker je vsak med njimi hlepel po oblasti, zato je prišel, da bi popravil takšno stanje. Spustil se je, se spremenil in postal podoben vladarstvu, oblastem in angelom: tako se je med ljudmi pojavil kot človek, čeprav ni bil človek, in tako je v Judeji navidezno trpel, čeprav ni trpel. Preroki pa so prerokovali po navdihu angelov, stvarnikov sveta. In zato se tisti, ki verujejo v Simona in Heleno, nič več ne ozirajo nanje in kot svobodni ljudje počnejo, kar hočejo; ljudi namreč odrešuje njegova milost, ne pa pravična dela. Pravična dela namreč ne obstajajo po naravi, temveč le po dogovoru, kakor so določili angeli, stvarniki sveta, da bi s takšnimi zapovedmi ljudi odvedli v sužnost. Zato je Simon obljubil, da bo uničil svet in svoje osvobodil izpod oblasti stvarnikov sveta.

¹ Prim. Lk 15,6.

23, 4. Njihovi bajeslovci torej po eni strani živijo razuzdano, po drugi strani pa se ukvarjajo z čarodejstvom, kolikor vsakdo med njimi more. Uporabljajo izganjanja in uroke. Vneto se poslužujejo napojev, ljubezenskih zvarkov, demonov pomočnikov in pošiljateljev sanj ter vseh drugih čarodejskih (sredstev). Prav tako imajo podobo Simona, prikazanega z Zevsovimi potezami, in podobo Helene, prikazane z Ateninimi potezami, in ju častijo. Imajo tudi ime, ki (izhaja iz imena) Simon, začetnika njihovega brezbožnega nauka, kajti imenujejo se simonijanci; in z njimi se začenja lažno »spoznanje«, kot se lahko poučimo iz njihovih lastnih izjav.

23, 5. Njegov naslednik je bil Menander, po rodu Samarijan, ki je tudi sam dosegel vrh čarodejstva. Govoril je, da je Prva moč (*Prima virtus*) za vse nepoznavna; da je on Odrešenik, ki je bil iz nevidnih (področij) poslan za odrešenje ljudi. Svet naj bi naredili angeli, o katerih je podobno kot Simon pravil, da so nastali iz Misli. S čarodejstvom, ki ga je učil, je dajal spoznanje, ki premaga celo same angele, ki so naredili svet. Ker so bili krščeni vanj, njegovi učenci ne morejo več umreti, temveč ostajajo nepostarani in nesmrtni.

Saturnin in Bazilid

24, 1. Na osnovi njunega nauka sta Saturnin, ki je bil po rodu iz Antiohije pri Dafni,¹ in Bazilid začela različni nazorski šoli (*doctrina*), eden v Siriji, drugi pa v Aleksandriji. Saturnin, podobno kot Menander, trdi, da obstaja en Oče, ki je za vse nespoznaven in ki je ustvaril angele, nadangele, moči in oblasti. Sedem izmed teh angelov je ustvarilo svet in vse, kar je v njem. Tudi človek je stvaritev angelov. Od zgoraj se jim je prikazala sijoča podoba Vrhovne moči (*Authentia*), ki pa je niso mogli zadržati, saj se je takoj povzpela nazaj; Saturnin pravi, da so (angeli) bodrili drug drugega in rekli: *Naredimo človeka po podobi in podobnosti*.² In tako je nastal človek, toda zaradi šibkosti angelov njihova ustvarjenina ni mogla stati pokonci, ampak se je kakor črv zvijala (po tleh). Toda zgornja Moč se je je usmilila, ker je nastala po njeni podobnosti, in ji poslala iskro življenja, ki je vzdignila človeka, ga zravnila in oživila. Po smrti, pravi Saturnin, se bo ta iskra življenja dvignila k tem, ki so istega rodu, vse druge (prvine), iz katerih je nastal človek, pa bodo razpadle v iste prvine.

¹ Gre za Antiohijo ob Orontu v provinci Sirija.

² 1 Mz 1,26.

24, 2. O Odrešeniku trdi, da je nenastal, netelesen in brezobličan, kot človek pa se je pokazal le navidezno (*dókesis*). O Bogu Judov pravi, da je eden izmed angelov; ker je Oče želel uničiti vse vladarje, je prišel Kristus, da bi uničil Boga Judov in odrešil tiste, ki verujejo vanj; to pa so tisti, ki imajo v sebi iskro življenja. Angeli so namreč oblikovali dva rodova ljudi, enega hudobnega in drugega dobrega. In ker so demoni pomagali hudobnim, je prišel Odrešenik, da bi pogubil pokvarjene ljudi in demone, odrešil pa dobre. Pravi tudi, da sta poroka in rojstvo Satanovo (delo). Večina njegovih učencev se vzdržuje uživanja mesa in s takšno navidezno vzdržnostjo zavajajo mnoge. Kar pa zadeva pre-rokbe, so nekatere izrekli angeli, ki so ustvarili svet, druge pa Satan; o slednjem sicer pravi, da gre za angela, ki nasprotuje stvarnikom sveta, še zlasti pa Bogu Judov.

24, 3. Da bi se zdelo, da je našel kaj bolj vzvišenega in verjetnejšega, je Bazilid močno razširil vsebino (*sententia*) svojega nauka. Trdi, da se je iz nerojenega Očeta najprej rodil Um, nato iz Uma Beseda, iz Besede Razumnost, iz Razumnosti Modrost in Moč, iz Moči in Modrosti pa kreposti, vladarji in angeli, ki jih imenuje tudi »prvi« in ki so naredili prvo nebo. Nato so iz teh angelov z izhajanjem (*dirivatio*) nastali drugi angeli, ki so naredili (drugo) nebo, podobno prvemu. Podobno so iz njih z izhajanjem nastali novi angeli, posnetki (*antitypi*) angelov nad njimi, in ti so oblikovali tretje nebo. Iz te tretje vrste angelov je v padajočem redu nastala četrta. Na ta način naj bi nastali še drugi vladarji in angeli in tristo petinšestdeset nebes. In zato ima leto prav toliko dni, kolikor je nebes.

24, 4. Angeli, ki zasedajo spodnje nebo, ki ga vidimo tudi mi, so napravili vse, kar je na svetu, ter si (med seboj) razdelili dele zemlje in narode, ki bivajo na njej. Njihov vladar je tisti, ki velja za Boga Judov. Ker je hotel druge narode podrediti svojim ljudem, to je Judom, so se mu drugi vladarji zoperstavili in se bojevali zoper njega. Zato so se tudi drugi narodi vzdignili zoper njegov narod. Ko pa je nerojeni in neimenljivi Oče videl pokvarjenost vladarjev,¹ je poslal Um, svojega prvorojenca – to je tisti, ki ga imenujejo Kristus –, da bi izpod oblasti stvarnikov sveta osvobodil tiste, ki verujejo vanj. Ta Um se je na zemlji kot človek pokazal narodom vladarjev² in delal čudeže.

1 pokvarjenost vladarjev db. njihovo pokvarjenost. Ni jasno, na koga se nanaša svojilni zaimek.

2 narodom vladarjev db. njihovim narodom.

On torej ni trpel, ampak so prisilili nekega Simona iz Kirene, da je namesto njega nesel križ.¹ Zaradi nevednosti in zablode je bil Simon tudi križan, potem ko ga je oni preobrazil (*transfigurari*), da bi ga (vsi) imeli za Jezusa; Jezus sam pa je sprejel Simonovo podobo (*forma*), stal tam in se posmehoval vladarjem. Ker je bil netelesna moč in Um nerojenega Očeta, se je lahko preobražal, kakor je hotel, in tako se je vzpel k njemu, ki ga je poslal, vladarje pa je zasmehoval, ker ga niso mogli zadržati in je bil za vse neviden. Tisti torej, ki to »vedo«, so bili osvobojeni vladarjev, stvarnikov sveta. Zato se ne sme priznavati njega, ki je bil križan, ampak njega, ki je prišel v človeški podobi, ki je bil navidezno križan, ki se je imenoval Jezus in ga je Oče poslal, da bi po tej ojkonomiji uničil dela stvarnikov sveta. Če torej kdo prizna križanega, pravi Bazilid, je še vedno suženj in pod oblastjo tistih, ki so naredili telesa; kdor pa zanika križanega, je osvobojen (stvarnikov sveta) in pozna ojkonomijo nerojenega Očeta.

24, 5. Odrešenje je le za duše, kajti telo je po naravi propadljivo. Prerokbe so (dali) vladarji, stvarniki sveta, postavijo pa le njihov vladar, ki je ljudstvo izpeljal iz egiptovske dežele. Malikom žrtvovano meso je treba zaničevati, ga imeti za ničvredno in ga uživati brez strahu; prav tako je treba imeti za nepomembna tudi vsa druga dejanja, vključno z vsemi čutnimi poželenji. Ti ljudje se poslužujejo tudi čaranja, urokov, zarotitev in drugih čarodejskih spretnosti. Izmišljajo si tudi neka imena, ki naj bi pripadala angelom; trdijo, da so eni na prvem nebu, drugi na drugem in tako naprej; tako skušajo predstaviti imena vladarjev, angelov in moči njihovih tristo petinšestdesetih lažnih nebes. Prav tako pravijo, da je ime, pod katerim se je Odrešenik spustil in povzpел, Kaulakau.²

24, 6. Tisti, ki se bo tega naučil in spoznal vse angele in njihove vzroke, bo postal neviden in nedoumljiv za vse angele in moči, kakor je bil Kaulakau. In kakor je bil Sin za vse nespoznaven, tako tudi njih ne bo mogel nihče spoznati: medtem ko bodo sami poznali vse in prečili vse, bodo za vse ostali nevidni in nespoznavni. »Spoznaj vse, tebe pa naj nihče ne spozna!« pravijo. Zato so takšni ljudje pripravljeni na zanikanje, še več, sploh ne morejo trpeti zaradi Imena,³ ker

1 Prim. Mt 27,32.

2 Pomen imena ostaja skrivnost, najbrž pa izvira iz onomatopoetskega branja Iz 28,10 (hebr.).

3 »Ime« je eden od nazivov Jezusa Kristusa.

so podobni vsem.¹ Kajti teh stvari ne more vedeti veliko ljudi, temveč le eden med tisočimi, dva med desettisočimi.² Judov ni več, kristjani pa še ne obstajajo, pravijo. Njihove skrivnosti se nikakor ne smejo razvedeti, ampak morajo s pomočjo molka ostati skrivne.

24, 7. Tristo petinšestdesetim nebesom določajo položaje podobno kot astrologi,³ saj prevzemajo njihova dognanja in jih prilagajajo značaju svojega nauka. Njihov vladar je Abraksas,⁴ kar ustreza številu tristo petinšestdeset.

Karpokrat in njegovi učenci

25, 1. Karpokrat in njegovi učenci pravijo, da so svet in (vse), kar je v njem, ustvarili angeli, ki so mnogo nižji od nerojenega Očeta. Jezus pa se je rodil Jožefu; čeprav je bil podoben ljudem, je bil po rojstvu odličnejši od drugih, saj je njegova močna in čista duša ohranjala spomin na to, kar je videla v področju⁵ nerojenega Boga. Zato ji je (Bog) poslal moč, da bi mogla ubežati stvarnikom sveta; ko je prepotovala vsa (področja) in bila v vseh osvobojena, se je dvignila k njemu. Podobno je z dušami, ki sprejemajo (nagnjenja) podobno kot njegova duša. Pravijo tudi, da je Jezusova duša, čeprav je bila vzgojena po judovskih običajih, slednje prezirala. Zato je prejela moči, s katerimi je uničila strasti,⁶ ki so za kazen prisotne v ljudeh.

25, 2. Duša, ki je tako kot Jezusova zmožna prezirati vladarje, stvarnike sveta, bo na podoben način prejela moč, da naredi podobna (dejanja). In zato so postali tako naduti, da nekateri zase trdijo, da so podobni Jezusu, drugi, da so še močnejši (kot on), spet drugi pa, da so boljši od njegovih učencev, kot so Peter in Pavel in drugi apostoli, in da jim v primerjavi z Jezusom nič ne manjka. Kajti njihove duše, ki izvirajo iz istega področja in so na podoben način prezirale stvarnike sveta, so bile vredne iste moči in vrnitve v isto (področje). Če pa kdo zemeljske (stvari)⁷ prezira bolj (kot Jezus), lahko postane še boljši od njega.

1 vsem: najverjetneje so mišljeni vsi ajoni Polnosti.

2 Prim. 5 Mz 32,30.

3 astrologi ali astronomi (*mathematici*).

4 V latinskem prevodu najdemo različico *Abrasax*, ki pa numerološko ne ustreza številu 365, zaradi česar sodobne izdaje ime popravljajo v *Abraxas*.

5 v področju db. v krogu ali (nebesni) sferi.

6 strasti ali trpljenja.

7 zemeljske (stvari) db. tukajšnje (stvari).

25, 3. Poslužujejo se tudi čarodejskih veščin in napevov, napojev, urokov, (demonskih) pomočnikov, pošiljavcev sanj in drugih podobnih zvijač. Pri tem trdijo, da imajo že zdaj oblast, da gospodujejo vladarjem in stvarnikom tega sveta, a ne samo njim, ampak tudi vsem stvaritvam na (svetu)! To so tisti, ki jih je Satan poslal med pogane, da bi obrekovali častljivo ime Cerkve, zato da bi ljudje, ko bi jih slišali govoriti na tak ali drugačen način in bi mislili, da smo mi vsi takšni, svoja ušesa odvrnili od oznanila resnice; ali pa bi, ko bi videli njihovo početje, nam vsem pripisali takšna bogoskrunstva. Toda mi nimamo z njimi nič skupnega, ne nauka ne nravi ne vsakdanjega načina življenja; oni pa, ki živijo razuzdano in učijo brezbožen nauk, Ime uporabljajo kot zagrinjalo za svojo hudobijo.¹ *Njihova obsodba je pravična*² in od Boga bodo prejeli pravično povračilo za svoja dela.

25, 4. Njihova nespamet je tako velika, da trdijo celo, da lahko počno vse brezbožnosti in svetoskrunstva. Pravijo namreč, da sta dobro in zlo le stvar človeškega mnenja. Duše bodo s preselitvijo v druga telesa tako ali tako morale izkusiti vse (načine) življenja in delovanja – razen če kdo ne pohiti in ob enem prihodu naenkrat opravi vsa (dejanja), ki nam jih ne samo ni dovoljeno reči in slišati, ampak nam tudi ne smejo priti na misel in ki jim ne bi niti verjeli, če bi jih kdo pripisoval ljudem, ki živijo v naših mestih. Njihovi spisi torej pravijo, da morajo njihove duše izkusiti vse načine življenja, da jim ob izhodu (iz telesa) ne bo manjkalo nobeno (dejanje); (povedano drugače), potruditi se morajo, da se ne bodo prisiljene vrniti v telo,³ ker bi nekaj manjkalo njihovi svobodi. Zato naj bi Jezus povedal tole priliko: *Ko si še na poti s svojim nasprotnikom, stori vse, da se ga rešiš, da te ne izroči sodniku, sodnik pa slugi in te vržejo v ječo. Resnično, povem ti: Ne prideš od tam, dokler ne plačaš vse do zadnjega novčiča.*⁴ Nasprotnik, pravijo, je eden izmed angelov, ki so na svetu, tisti, ki ga imenujejo Hudič; narejen je bil, da duše mrtvih s tega sveta vodi k Vladarju. O tem Vladarju pravijo, da je prvi izmed stvarnikov sveta; on duše izroča drugemu angelu, ki je njegov sluga, da jih zapre v druga telesa: pravijo namreč, da je telo zapor. Besede *Ne prideš od tam, dokler ne plačaš vse do zadnjega novčiča*

1 Prim. 1 Pt 2,16.

2 Rim 3,8.

3 vrniti se v telo db. biti ponovno poslani v telo.

4 Lk 12,58–59; Mt 5,25–26.

pa razlagajo takole: nihče se ne bo osvobodil¹ izpod oblasti angelov, ki so naredili svet, ampak bo prehajal iz telesa v telo (*transcorporari*), dokler ne (izpolni) čisto vseh dejanj, ki se počno na svetu; ko pa mu ne bo več manjkalo nobeno dejanje, se bo njegova duša osvobojena dvignila k Bogu, ki je nad angeli, stvarniki sveta. Tako bodo odrešene vse duše: bodisi tako, da pohitijo in se v enem življenju² vdajajo vsem dejanjem, bodisi tako, da prehajajo iz telesa v telo in izpolnijo vse vidike življenja in tako povrnejo dolgove in dosežejo osvoboditev ter se več ne vrnejo v telo.

25, 5. Da (v resnici) počnejo vse te brezbožne, strašne in gnusne reči, tega skoraj ne morem verjeti. A vendar tako piše v njihovih spisih in tudi sami tako razlagajo. Pravijo, da je Jezus na skrivaj in na samem govoril s svojimi učenci in apostoli ter jim naročil, da to (učenje) prav tako na samem izročijo tistim, ki so ga vredni in ga sprejemajo. Po veri in ljubezni bomo namreč odrešeni, vse drugo je nepomembno in se zgolj po človeškem mnenju enkrat imenuje dobro in drugič zlo, po naravi pa ni nič zlega.

25, 6. Nekateri med njimi svojim učencem za uhljem desnega ušesa vžgejo znamenje. Med njimi je bila tudi Marcelina, ki je prišla v Rim pod Aniketom: ker je pripadala temu nauku, je pogubila mnoge. Sami sebe imenujejo »gnostiki«. Imajo podobe, nekatere poslikane, druge pa izdelane iz različnih snovi; pravijo, da je Pilat naredil Kristusovo podobo v času, ko je Jezus živel med ljudmi. Te podobe kronajo in izpostavljajo skupaj s podobami svetnih filozofov, se pravi s podobami Pitagore, Platona, Aristotela in drugih; izkazujejo jim tudi vse drugo spoštovanje, kot to počno pogani.

Kerint

26, 1. Neki Kerint, ki je živel v Aziji, je učil, da sveta ni ustvaril prvi Bog, ampak neka moč: ta naj bi bila ločena in močno oddaljena od Vrhovne moči, ki je nad vsem, in naj bi bila brez spoznanja Boga, ki je nad vsem. Za Jezusa pravi, da se ni rodil iz device – to se mu je namreč zdelo nemogoče –, ampak se je rodil kot vsi drugi ljudje, in sicer kot sin Jožefa in Marije, le da je vse prekašal po pravičnosti, razumnosti in modrosti (*sýnesis*). Po krstu se je iz Vrhovne moči, ki je nad vsem,

1 se ne bo osvobodil db. ne bo izšel.

2 življenju db. prihodu (v telo).

vanj v obliki goloba spustil Kristus; in takrat je začel oznanjati nespoznavnega Očeta in delati čudeže (*dynámeis*); na koncu pa je Kristus znova odletel; Jezus je trpel in vstal, Kristus pa je ostal netrpen, saj je bil duhoven.

Ebioniti in nikolajevci

26, 2. Tisti, ki jih imenujejo ebioniti,¹ priznavajo, da je svet naredil pravi Bog,² o Gospodu pa pripovedujejo podobno kot Kerint in Karpokrat. Uporabljajo le Evangelij po Mateju,³ apostola Pavla pa zavračajo in trdijo, da je odpadnik od postave. Prizadevajo si za skrbno razlago preroških (spisov). Opravljajo obrezo in vztrajajo pri običajih postave in judovskem načinu življenja, tako da gredo celo molit v Jeruzalem, ki naj bi bil Božja hiša.

26, 3. Nikolajevci pa imajo za učitelja Nikolaja, enega izmed sedmih mož, ki so jih apostoli prve postavili (*ordinari*) za diakone.⁴ Živijo brez zadržkov (*indiscrete*). Janezovo Razodetje jasno pokaže, kdo so: učijo, da je nečistovanje in uživanje malikom žrtvovanih jedi nepomembno.⁵ Zato Pismo o njih pravi: *Vendar ti je v dobro to, da sovražiš dela nikolajevcev, ki jih tudi sam sovražim.*⁶

1 Ebioniti so bili judovsko-krščanska skupnost, ki je med 2. in 5. stoletjem živela na območju današnje Palestine in Sirije. Presenetljivo je, da jih Irenej v svoji kratki notici prišteje med gnostike, saj za razliko od gnostikov priznavajo Boga stvarnika in niso dualisti. Vzrok za njihovo uvrstitev med gnostike se najbrž skriva v njihovi kristologiji. Če so gnostiki po eni strani priznavali spust nekega nebeškega bitja v človeka Jezusa, so po drugi strani zavračali, da bi to nebeško bitje v resnici postalo meso in se učlovečilo. Ravno nasprotno so trdili ebioniti: ti so sicer priznavali Jezusovo človeškost, vendar so trdili, da gre le za Jožefovega in Marijinega sina.

2 pravi Bog db. Bog (lat. prevod) ali bivajoči Bog (gr. fragment).

3 Evangelij, ki so ga uporabljali ebioniti, nekateri strokovnjaki enačijo s *Hebrejskim evangelijem*, o katerem med drugim poroča Hieronim v delu *O slavnih možeh* 2, 3. Epifanij iz Salamine pa v *Krivoverstvih* 30, 13; 30, 16 in 30, 22 prinaša nekaj odlomkov t. i. *Ebionitskega evangelija* (prim. *Zgodnjekrščanski spisi*, Celje–Ljubljana 2015, str. 851–853, 857–858).

4 Prim. Apd 6,5–6.

5 Prim. Raz 2,14–15.

6 Raz 2,6.

Kerdon in Markion

27, 1. Tudi neki Kerdon je za izhodišče vzel (nauke) Simonovih učencev. V Rimu se je ustalil v času Higin, ki je kot deveti imel škofovsko službo po apostolskem nasledstvu.¹ Učil je, da Bog, ki so ga oznanjali postava in preroki, ni Oče našega Gospoda, Jezusa Kristusa; kajti prvi je bil spoznaven, drugi pa nespoznaven, prvi pravičen, drugi pa dober.

27, 2. Nasledil ga je Markion iz Ponta, ki je svojo šolo² razvil z nesramnim sramotenjem Boga, ki ga oznanjajo postava in preroki, češ da je stvarnik slabih reči, da uživa v vojnah, da nima stalnega prepričanja in je v protislovju s samim seboj. Jezus pa da prihaja od Očeta, ki je nad bogom, stvarnikom sveta; da je prišel v Judejo v dneh upravitelja Poncija Pilata, ki je bil namestnik cesarja Tiberija; da se je v človeški podobi pokazal tistim, ki so bili v Judeji, odpravil postavo in preroke ter tudi vsa dela Boga, stvarnika sveta, ki ga imenuje tudi Vladar sveta (*Cosmocrator*). Poleg tega je obrezal Evangelij po Luku, tako da je odstranil vse, kar govori o Gospodovem rojstvu, iz Gospodovih nauk pa odstranil precej (odlomkov), v katerih je zapisano, da je Gospod povsem jasno priznaval Stvarnika tega sveta za svojega Očeta. Tako je svoje učence prepričal, da je sam verodostojnejši³ od apostolov, ki so izročili evangelij, (v resnici) pa jim ni izročil evangelija, temveč le njegov delec. Na podoben način je skopil tudi Pavlova pisma, tako da je iz njih odstranil vse (odlomke), v katerih je apostol jasno povedal, da je Bog, ki je naredil svet, Oče našega Gospoda Jezusa Kristusa, pa tudi vse (odlomke), v katerih je apostol omenjal prerokbe, ki so vnaprej oznanjale Gospodov prihod.

27, 3. Po Markionovih besedah bodo odrešene le duše, ki se naučijo njegovega nauka, telo, ki je bilo vzeto iz zemlje, pa ne more biti deležno odrešenja. Svojemu sramotenju Boga pa kot pravi hudičev poslanec⁴ in nasprotnik resnice dodaja še to: Kajna in njemu podobne, Sodomčane, Egipčane in njim podobne ter vse narode, ki so se valjali

1 V *Zoper krivoverstva* III, 3, 3 in III, 4, 3 Irenej pravi, da je bil Higin osmi škof za Petrom in Pavlom. To neskladje lahko razumemo na dva načina: bodisi je na tem mestu pri prepisovanju prišlo do napake bodisi je tu Irenej apostola Petra štel kot prvega škofa.

2 šolo (gr. fragment) ali nauk (lat. prevod).

3 verodostojnejši ali resničnejši.

4 pravi hudičev poslanec db. prava hudičeva usta.

v vsakovrstnih pregrehah, je Gospod rešil, ko se je spustil v podzemlje in so mu ti pritekli nasproti ter jih je vzel v svoje kraljestvo; nasprotno pa Abel, Enoh, Noe in drugi pravični ter očaki, povezani z Abrahamom, pa tudi vsi preroki in tisti, ki so bili Bogu všeč, niso bili deležni odrešenja: tako je razglasila kača, ki je bila v Markionu! Pravi namreč, da so vedeli, da jih je njihov Bog vedno skušal, in ker so sumili, da jih je skušal tudi tedaj, niso pritekli k Jezusu in niso verovali njegovemu oznanilu: zato so njihove duše ostale v podzemlju.

27, 4. Toda ker je Markion edini, ki si je drznil očitno obrezati Pisma in je Bogu nasprotoval na še bolj nesramen način kot drugi, mu bom posebej ugovarjal: dokazal mu bom, da se moti, in ga z Božjo pomočjo izpodbil na osnovi njegovih spisov ter Kristusovih in apostolovih besed, ki jih je ohranil in jih uporablja. Zdaj ga moram le omeniti, da boš vedel, da so vsi, ki na kakršenkoli način ponarejajo resnico in kvarijo oznanilo Cerkev, učenci in nasledniki čarodeja Simona iz Samarije. Čeprav imena svojega učitelja ne priznavajo, zato da bi druge lažje zapeljali, pa vendar učijo njegov nauk: za vabo omenjajo ime Kristusa Jezusa, toda ko na različne načine širijo Simonovo brezbožnost, povzročajo pogubo mnogih; s tem čudovitim¹ imenom² širijo svoj zli nauk, s sladkostjo in lepoto tega Imena pa jim ponujajo grenek in poguben strup kače, ki je začetnica odpadništva.

Različne ločine

28, 1. Iz omenjenih so že vzniknili mnogi poganjki mnogih ločin,³ kajti mnogi med njimi – bolje rečeno, vsi – želijo biti učitelji: zapustijo ločino, v kateri so bili, iz enega nauka sestavijo drugega, nato iz tega še naslednjega ter se lotijo učenja »novosti«, pri tem pa se predstavljajo kot iznajditelji nauka, ki so ga izdelali.

Tako imenovani enkratiti,⁴ ki se navdihujejo pri Saturninu in Markionu, so na primer oznanjali odpoved poroki, zavračali starodavno Božjo ustvarjenino in tako posredno obtoževali njega, ki je naredil moža in ženo, da bi se ljudje lahko razmnoževali;⁵ prav tako so tudi (pri hranjenju) vpeljali vzdržnost od tega, kar imenujejo oduševljena

1 čudovitim db. dobrim.

2 Prim. Jak 2,7.

3 ločin ali krivoverstev.

4 enkratiti ali vzdržneži.

5 Prim. 1 Mz 1,27–28.

(bitja), in tako so nehvaležni Bogu, ki je ustvaril vse. Zanikajo tudi odrešenje prvooblikovanega človeka;¹ to so si izmislili šele zdaj, v našem času, ko je neki Tacijan prvi vpeljal to bogokletje.² Bil je Justinov slušatelj, toda dokler je bil z njim, ni učil nič takšnega; po Justinovem mučeništvu pa je odpadel od Cerkve; ker se je prevzel nad tem, da je učitelj, in ker je v svoji nadutosti menil, da je boljši od drugih, je želel svoji šoli dati lasten značaj. Podobno kot Valentinovi učenci je pripovedoval bajke o nekakšnih nevidnih ajonih in kot Markion in Saturnin trdil, da je poroka propad in nečistovanje, sam od sebe pa je ugovarjal Adamovemu odrešenju.

28, 2. Spet drugi so za izhodišče vzeli Bazilidove in Karpokratove nauke; vpeljali so svobodne spolne zveze in več porok, za nepomembno so imeli uživanje malikom žrtvovanih jedi, češ da se Bog za to ne meni. In kaj še vse? Ni mogoče povedati števila tistih, ki so na tak ali drugačen način *zašli od resnice*.³

2. Gnostiki oziroma neposredni predhodniki valentinijancev

Barbeloti

29, 1. Poleg vseh teh je iz simonijancev, o katerih sem že prej govoril, kakor gobe iz zemlje pognala množica gnostikov. Njihove najpomembnejše nauke bom razložil (v nadaljevanju).

Nekateri med njimi za temelj vsega postavljajo⁴ nepostarljivi ajon v deviškem Duhu, ki ga imenujejo Barbelo; pravijo, da je v njej obstajal neimenljivi Oče. Temu je prišlo na misel, da bi se razodel sami Barbelo. Ko se je ta Misel pojavila (*progressa*), je stala pred njegovim obličjem in prosila za Predspoznanje (*Prognosis*). Ko se je pojavilo tudi Predspoznanje, sta znova prosili in pojavila se je Nepropadljivost, za

1 V *Zoper krivoverstva* III, 23, 1–8 bo Irenej ovrigel Tacijanovo učenje o Adamovi neodrešenosti.

2 Sirec Tacijan (ok. 120–ok. 190 po Kr.) je bil sin poganskih staršev. Okoli leta 168 je bil Rimu Justinov učenec, nato pa se je vrnil na Vzhod. Bržkone je šele tam v sirščini napisal *Diatessaron* oz. *Evangeljsko harmonijo* (slov. prevod začetka *Evangeljske harmonije* najdemo v: *Zgodnjekrščanski spisi*, Celje–Ljubljana 2015, str. 1188–1198). Ohranil se je tudi njegov *Govor proti Grkom* (slov. prevod v: *Logos v obrambo resnice*, Celje 1998, str. 261–301).

3 2 Tim 2,18.

4 za temelj vsega postavljajo db. podlagajo (lat. *subicere*).

njo pa Večno življenje. Barbelo se jih je veselila; ko je gledala Veličino, je od veselja spočela in rodila njej podobno Luč. Takšen naj bi bil začetek razsvetljenja in nastanka vsega. In ko je Oče videl to Luč, jo je mazilil s svojo dobrotljivostjo, da bi postala popolna: pravijo, da je to Kristus.¹ Tudi on je hotel, da bi mu bil za pomočnika dan Um – in pojavil se je Um. Poleg teh je Oče ustvaril še (Voljo in) Besedo. Tedaj so nastale sizigije Misli in Besede, Nepropropadljivosti in Kristusa, Večnega življenja in Volje (*Thelema*), Uma in Predspoznanja. In povelečevali so veliko Luč in Barbelo.

29, 2. Pravijo, da je nato iz Misli in Besede nastal Samorodni (*Autogenes*), ki naj bi predstavlja veliko Luč; prejel je silne časti in vse mu je bilo podvrženo.² Skupaj z njim je nastala Resnica, in prišlo je do³ sizigije Samorodnega in Resnice. Iz Luči, ki je Kristus, in iz Nepropropadljivosti so po njihovih besedah nastala štiri svetila (*luminaria*), ki obdajajo Samorodnega. Iz Volje in Večnega življenja pa so nastala štiri (bitja), ki strežejo štirim svetilom; njihova imena so Milost (*Charis*), Želja (*Thelesis*), Zavest (*Synesis*), Razumnost (*Phronesis*). Milost je bila pridružena velikemu in prvemu svetilu, ki naj bi bilo Odrešenik in ga imenujejo Armozel; Želja je bila pridružena drugemu svetilu, ki ga imenujejo Raguel; Zavest je bila pridružena tretjemu svetilu, ki ga imenujejo David; Razumnost pa je bila pridružena četrtemu svetilu, ki ga imenujejo Elelet.

29, 3. Ko so bili tako vsi utrjeni, je Samorodni ustvaril popolnega in resničnega Človeka, ki ga imenujejo tudi Jekleni, ker nihče ni mogel obvladati ne njega ne tistih, iz katerih je nastal.⁴ Skupaj s prvo Lučjo je bil oddaljen od Armozela.⁵ Samorodni pa je skupaj s Človekom ustvaril popolno Spoznanje, ki se je združilo s (Človekom): zato je spoznal njega, ki je nad vsem, deviški Duh pa mu je dal nepremagljivo moč. Vsi so odslej počivali in peli hvalnice velikemu ajonu. Pravijo, da so se pri tem razodeli Mati, Oče in Sin. Iz Človeka in Spoznanja pa se je

1 Kristus ali Maziljenec.

2 Prim. Ps 8,6–7; 1 Kor 15,26–28; Ef 1,22; Heb 2,8.

3 prišlo je do db. bila je.

4 Gr. beseda *adámās* (slov. »jeklen«) izhaja iz glag. *damnân*, ki pomeni »krotiti«, »obvladati«, »podjarmiti«. Obenem gre za blizuzvočnico z besedo Adam. Gnostiki so z imenom »Jekleni« pogosto označevali prvega človeka, ki je nebeška ustreznica zemeljskega človeka, tj. Adama.

5 A. Rousseau razume drugače: »Oddaljen je bil od Armozela in postavljen k prvi Luči« (gl. SC 264, str. 361).

rodilo Drevo,¹ ki ga prav tako imenujejo Spoznanje.

29, 4. Nato je prvi angel, ki stoji pri Edinorojenem, ustvaril Svetega Duha, ki ga imenujejo tudi Modrost in Prunik.² Ko je ta videla, da imajo vsi drugi svoj par, ona pa je brez njega, je iskala nekoga, s katerim bi se lahko združila; in ker ga ni našla, se je trudila, iztezala in gledala k spodnjim krajem, da bi tam našla svoj moški par; in ker ga ni našla, je skočila kvišku, a jo je prevzel gnus, ker se je pognala brez Očetovega pristanka.³ Zatem je pod vplivom preprostosti in dobrotljivosti rodila stvaritev (*opus*), v kateri sta bili Nevednost (*Ignorantia*) in Drznost (*Audacia*); to njeno stvaritev imenujejo Prvi vladar (*Protoarchon*), stvarnik tega stvarstva. Pripovedujejo, da je Materi odvzel veliko moč, se od nje oddaljil v spodnja (področja) in naredil nebesni obok, na katerem prebiva. Ker je sam nevednost, je naredil moči, ki so pod njim, angele, oboke in vse zemeljske (stvari). Nato naj bi se združil s Prevzetnostjo (*Authadia*) in rodil Zlobnost (*Kakia*), Ljubosumje (*Zelus*), Zavist (*Phthonos*), Prepirl (*Eris*) in Poželenje (*Epithymia*). Ko so se rodili, je Mati Modrost užaloščena zbežala in se umaknila v višave; tako je, če štejemo od spodaj, naredila Osmerico. Ko se je torej umaknila, je (Prvi vladar) mislil, da je sam, in je zato dejal: *Jaz sem ljubosumen Bog in razen mene ni nobenega (Boga)*.⁴ Takšne so torej njihove laži.

Ofiti

30, 1. Spet drugi imajo čudežno pripoved, ki gre takole. V moči Brezna je obstajala neka prva, blažena, nepropadljiva in brezmejna Luč: to je Oče vseh in se imenuje Prvi človek. Iz nje se je pojavila (*progređi*) Misel, za katero pravijo, da je sin tistega, iz katerega je nastala: to je Sin človekov oziroma Drugi človek. Pod njima je bil Sveti Duh, pod tem zgornjim Duhom pa so bile ločene prvine, in sicer voda, tema, brezno in nered (*chaos*); pravijo, da je nad njimi vel⁵ Duh,⁶ ki ga imenujejo

1 Drevo db. Les.

2 Prunik je drugo žensko ime za Modrost in se pri Ireneju pojavlja samo pri obravnavi barbelotov in ofitov. Izraz domnevno izhaja iz glagola *prounikeúo*, ki naj bi pomenil »razdevičiti«, »zapeljati«, »pokvariti«.

3 pristanka db. dobre volje.

4 2 Mz 20,5; Iz 45,5–6; 46,9.

5 vel db. bil nošen.

6 Prim. 1 Mz 1,2.

Prva žena. In da se je nato Prvi človek s svojim Sinom vzradoval nad lepoto Duha, to je Žene, in jo je razsvetlil; tako je z njo¹ rodil nepropadljivo Luč, tretjega moža, ki ga imenujejo Kristus, sina Prvega in Drugega človeka ter Svetega Duha oziroma Prve žene.

30, 2. Oče in Sin sta se torej združila z Ženo, ki jo imenujejo tudi Mati živih.² Toda ona ni mogla nositi in doumeti veličine Luči, od prepolnosti katere je prekipevala po levi strani. In tako je bil Kristus kot desni njihov edini sin; vzdignjen v zgornja (področja), je bil s svojo materjo takoj vzet v nepropadljivi ajon. To je bila resnična in sveta Cerkev: sklic, zbor in zedinjenje Očeta vsega oziroma Prvega človeka, Sina oziroma Drugega človeka, njenega sina Kristusa ter omenjene Žene.

30, 3. Moč, ki je prekipevala iz Žene, je imela roso³ luči. Ko je iz (področja) očetov padla navzdol, je po svoji volji s seboj odnesla⁴ roso luči. To moč imenujejo tudi Leva, Prunik, Modrost in Moško-ženska. Spustila se je naravnost v vode, ki so bile negibne, in jih vzgibala, ko se je drzno spustila vse do brezen,⁵ in iz njih privzela telo. Pravijo namreč, da je vse priteklo k rosi luči, ki je bila v njej, se je oprijelo in jo obdalo; če ne bi imela te rose luči, bi jo snov morda povsem pogoltnila in potopila. (Ta moč), privezana na snovno telo in silno otežena, se je nekoč ponovno ozavestila: skušala je ubežati vodam in se povzpeti k materi, a ni mogla zaradi teže telesa, ki jo je obdajalo. Ker se je počutila zelo slabo, je nameravala skriti luč iz zgornjih (področij): bala se je namreč, da se ne bi tudi luč poškodovala ob stiku s spodnjimi prvinami. Toda ko ji je rosa luči, ki je bila v njej, dala moč, je odskočila in se dvignila v višave. Potem ko je dosegla višino, se je raztegnila in iz svojega telesa naredila to vidno nebo; ostala je pod nebom, ki ga je naredila, še vedno s podobo vodnega telesa. Ko pa jo je prevzelo hrepenenje (*concupiscentia*) po zgornji luči in je dobila moč, je povsem odložila telo in se ga osvobodila. Temu telesu pravijo njen sin,⁶ njo pa imenujejo Žena, nastala iz Žene.

1 z njo db. iz nje.

2 Prim. 1 Mz 3,20.

3 roso ali vlago (lat. *humectatio*).

4 odnesla db. imela.

5 ko se je drzno spustila vse do brezen ali ko je drzno razburkala celo brezna.

6 temu telesu pravijo njen sin db. pravijo, da je slekla to telo (lat. *corpus hoc exuisse dicunt eam*). A. Rousseau je predlagal popravek, ki mu sledi tudi naš prevod: *corpus autem hoc filius eius dicunt* (gl. SC 263, str. 304–306).

30, 4. Trdijo, da je tudi njen sin imel v sebi dih nepropadljivosti, ki mu ga je zapustila mati in je deloval po njem. Ko je postal krepak (*potens*), naj bi tudi sam brez matere iz voda ustvaril sina: menijo namreč, da ni poznal svoje matere. Njegov sin je posnemal očeta in ustvaril drugega sina; tretji sin je rodil četrtega in tudi četrti svojega; iz petega se je rodil šesti sin, iz šestega sedmi. Tako se je tudi pri njih izpolnila Sedmerica, osmo mesto pa je imela mati. In kakor drug drugega prekašajo po rojstvu, tako (drug drugega prekašajo) tudi po časti in moči.

30, 5. V svoji lažnivosti so jim nadelo takšna imena: prvi, ki je nastal iz matere, se imenuje Jaldabaot; tisti, ki je nastal iz njega, Jao; tretji Sa- baot, četrti Adonaj, peti Elohim, šesti Hor, sedmi in zadnji med vsemi Astafaj. Trdijo, da so ta nebesa, moči, angeli in stvarniki na nebu razvrščeni¹ glede na njihovo rojstvo; čeprav so nevidni, vladajo nebeškim in zemeljskim (stvarem). Prvi med njimi, Jaldabaot, je zaničeval mater tako, da je brez njenega² dovoljenja ustvaril sinove in vnuke oziroma angele, nadangele, moči, oblasti in vladarstva. (Takoj) ko so nastali, so se njegovi sinovi obrnili zoper njega in se začeli prerekati glede prvenstva (*principatus*). V žalosti in obupu je Jaldabaot gledal goščo snovi, ki se je nahajala pod njim, in v njej utrdil svoje hrepenenje. Pravijo, da se je iz njega rodil sin, to je Um, ki ima obliko zvite kače. Iz njega so se rodili duh, duša in vsa bitja sveta in prav tako vsa pozaba, zloba, zavist in smrt. Pravijo, da je ta kačasti in zviti Um s svojo zvičajnostjo še bolj izpridil svojega Očeta, ko je bil z njim na nebu in v raji.

30, 6. Zato je Jaldabaot vzklikal in se ponašal z vsem, kar je pod njim; dejal je: »Jaz sem Oče in Bog, nad menoj ni nikogar.«³ Ko ga je mati slišala, mu je zaklicala: »Ne laži, Jaldabaot, kajti nad teboj je Oče vsega oziroma Prvi človek ter Človek oziroma Sin človekov.« Vsi so osupnili spričo tega novega glasu in nepričakovanega klica. Ko so se spraševali, od kod je krik prišel, jim je Jaldabaot, da bi jih priklical in zavedel, dejal: »Pridite, naredimo človeka po podobi.«⁴ Ko je to slišalo šest moči, so se zbrale; mati jim je navdihnila⁵ zamisel o človeku, da

1 razvrščeni db. sedijo po redu.

2 njenega db. vsakršnega.

3 Prim. Iz 45,5–6; 46,9.

4 Prim. 1 Mz 1,26. Čeprav imajo vsi ohranjeni lat. rokopisi: *Naredimo človeka po naši podobi*, A. Rousseau meni, da pridevnik »naš« ne ustreza sobesedilu (prim. SC 263, str. 306–307).

5 navdihnila db. dala.

bi jih po njem izpraznila izvorne moči. Oblikovale so torej človeka,¹ ki je bil silno širok in dolg. Ker pa se je lahko le zvijal, so ga privedle k svojemu Očetu: to je udejanjala Modrost, da bi Jaldabaota izpraznila rose luči, kajti brez svoje moči se ne bi mogel več vzdigniti zoper tiste, ki so nad njim. Ko je torej v človeka vdahnil duha življenja,² se je nevede (*latenter*) izpraznil svoje moči. Človek je tedaj imel um in željo (*enthymesis*) – zanju pravijo, da se bosta rešila – in se je takoj začel zahvaljevati Prvemu človeku ter se ni več oziral na svoje stvarnike.

30, 7. Toda Jaldabaot je bil zavisten in je hotel s pomočjo žene izprazniti človeka; iz njegove želje je izpeljal ženo, toda Prunik jo je prevzela in jo nevidno izpraznila (njene) moči. Drugi, ki so prišli in občudovali njeno lepoto, so jo imenovali Eva; pozeleli so si je in z njo rodili sinove, ki jim pravijo tudi angeli. Njihova mati pa je po kači nameravala zapeljati Adama in Evo, da bi tako prestopila zapoved Jaldabaota. Eva ji je zlahka verjela, kot če bi bila Božji Sin, in je prepričala Adama, da je jedel z drevesa, s katerega mu je Bog prepovedal jesti. Ko sta jedla, pravijo, sta spoznala³ moč, ki je nad vsem, in sta se ločila od tistih, ki so ju naredili. Ko je Prunik videla, da je (stvarnike) premagala njihova lastna ustvarjenina, se je močno razveselila in ponovno vzkliknila, da je Jaldabaot lagal, ko je samega sebe imenoval Oče, saj je že obstajal nepropadljivi Oče, in da je grešil, ko je ponaredil Prvega človeka in Prvo ženo.⁴

30, 8. Toda zaradi pozabe, ki ga je obdajala, Jaldabaot tem (besedam) ni posvečal pozornosti; Adama in Evo je izgnal iz raja, ker sta prestopila njegovo zapoved. Hotel je namreč, da bi Eva Adamu⁵ rodila sinove, a tega ni dosegel, ker mu je v vsem nasprotovala njegova mati; ta je Adama in Evo skrivoma izpraznila rose luči, da duh iz Vrhovne moči ne bi bil deležen prekletstva in sramote. Učijo, da ju je, izpraznjena božanske bitnosti, (Jaldabaot) preklel in z neba vrgel na ta svet. Tudi kača, ki je delovala zoper Očeta, je bila vržena na ta svet.⁶ Angele, ki so bili tam, je privedel pod svojo oblast in rodil šest sinov, sam pa

1 Prim. 1 Mz 2,7.

2 Prim. 1 Mz 2,7.

3 Prim. 1 Mz 3,7.

4 Ker je Jaldabaot Adama in Evo naredil po podobi Prvega človeka in Prve žene, je popačil oz. ponaredil (lat. *adulterare*) izvorni par (prim. SC 263, str. 307–308).

5 Adamu db. njemu.

6 na ta svet db. v spodnji svet.

je bil sedmi: s tem je posnemal Sedmerico, ki je pri Očetu. Pravijo, da gre za sedem demonov sveta, ki vedno nasprotujejo človeškemu rodu in se mu upirajo, ker je bil zaradi njega njihov oče vržen na zemljo.¹

30, 9. Adam in Eva sta dotlej imela lahki, svetli in, da se tako izrazim, duhovni telesi: tako sta bila tudi oblikovana. Ko pa sta prišla sem, sta njuni telesi postali² temačnejši, debelejši in bolj leni. Tudi njuni duši sta postali razpuščeni in slabotni, ker sta imela le še dih sveta, (ki sta ga prejela) od Stvarnika. Tako je bilo, dokler se ju ni Prunik usmilila in jima vrnila sladkega duha rose luči: zaradi nje sta se spomnila samih sebe in spoznala, da sta naga in da sta njuni telesi iz snovi; spoznala sta, da (v sebi) nosita smrt, in postala sta potrpežljivejša, saj sta vedela, da ju telo obdaja le začasno; pod vodstvom Modrosti sta si našla hrane in ko sta se nasitila, sta se telesno združila in rodila Kajna. A padla³ kača se je s svojimi sinovi takoj prevzela, izpridila, napolnila s svetno pozabo in Kajna pahnila v neumnost in drznost, tako da je z umorom svojega brata prvi pokazal zavist in smrt. V skladu s previdnostjo Prunik se je za njimi rodil Set, nato pa Norea; iz njiju se je rodil preostali človeški rod. Spodnja Sedmerica ga je pahnila v vse vrste zla, odpadništvo od zgornje svete Sedmerice, malikovanje in zaničevanje vsega drugega, toda Mati je temu na neviden način vedno nasprotovala in reševala, kar ji je pripadalo, to je roso luči. Sveta Sedmerica naj bi bilo sedem zvezd, ki jih imenujejo planeti, za padlo⁴ kačo pa pravijo, da ima dve imeni, Mihael in Samael.

30, 10. Jaldabaot se je razsrdil nad ljudmi, ker ga niso molili in častili kot Očeta in Boga, in je nadnje poslal povodenj, da bi jih vse obenem pogubila. Toda tudi zdaj se mu je zoperstavila Modrost:⁵ Noe in tisti, ki so bili z njim v barki, so se rešili zaradi rose luči, ki (je prihajala) od Modrosti, in po njeni (milosti) se je svet znova napolnil z ljudmi. Med njimi je Jaldabaot izvolil nekega Abrahama in z njim sklenil zavezo: če mu bo njegov zarod služil, mu bo dal zemljo v dediščino. Nato je po Mojzesu izpeljal iz Egipta Abrahamove potomce, jim dal postavo in iz njih naredil Jude. Med njimi si je sedem bogov,⁶ ki

1 na zemljo db. dol.

2 postali db. se spremenili.

3 padla db. izvržena.

4 padlo db. vrženo.

5 Prim. Mdr 10,4.

6 sedem bogov (lat. *dei*) ali sedem dni (lat. *dii*). V rokopisih prevladuje različica

jih imenujejo tudi sveta Sedmerica, izbralo vsak svoje glasnike, ki naj bi vsakega slavili in oznanjali kot Boga, da bi tudi drugi (ljudje), ko bi slišali njihovo slavljenje, služili bogovom, ki so jih oznanjali preroki.

30, 11. Preroke pa so si razdelili na naslednji način: Jaldabaotu pripadajo Mojzes, Jezus, Nunov sin,¹ Amos in Habakuk; Jau pripadajo Samuel, Natan, Jona in Mihej; Sabaotu pripadajo Elija, Joel in Zaharija; Adonaju pripadajo Izaija, Ezekiel, Jeremija in Daniel; Elohimu pripadata Tobija in Agej; Horu pripadata Mihej in Nahum; Astafaju pa pripadata Ezdra in Sofonija. Vsakdo med njimi je torej slavil svojega očeta in boga. Toda tudi Modrost je po njih povedala mnoge (stvari) o Prvem človeku, nepropadljivem ajonu in zgornjem Kristusu; pravijo, da je ljudi opozarjala in spominjala na nepropadljivo Luč, Prvega človeka in Kristusov spust. Vladarji so se prestrašili in občudovali novost, ki jo je vsebovalo oznanilo prerokov. Prunik pa je delovala po Jaldabaotu, ne da bi se ta tega zavedal, in je naredila dva človeka: enega iz nerodovitne Elizabete, drugega pa iz device Marije.

30, 12. Ker Prunik ni našla počitka ne na nebu ne na zemlji, je v svoji žalosti na pomoč poklicala mater. Zaradi kesanja (*paenitentia*) se je zasmilila svoji materi, Prvi ženi, da je ta prosila Prvega človeka, naj ji na pomoč pošlje Kristusa. Ta se je torej spustil, ker je bil poslan k svoji sestri in k rosi luči. Ko je spoznala, da se njen brat spušča k njej, je spodnja Modrost po Janezu oznanila njegov prihod, poskrbela za krst pokore in vnaprej pripravila Jezusa, da bi Kristus ob spustu našel čisto posodo (*vas*) in da bi po (delovanju) Jaldabaota, njenega sina, oznanil Ženo. Kristus se je torej spustil prek sedmih nebes, postal podoben njihovim sinovom in jih postopoma izpraznil (njihove) moči: pravijo namreč, da je k njemu stekla vsa rosa luči. In ko se je spustil na ta svet, je Kristus najprej oblekel svojo sestro Modrost. Oba sta se radovala in počivala drug v drugem: to sta ženin in nevesta,² zatrjujejo. Jezus pa, ker se je po Božjem delovanju rodil iz device, je bil modrejši, čistejši in pravičnejši kot vsi ljudje; vanj se je spustil Kristus, združen z Modrostjo, in tako je nastal Jezus Kristus.

30, 13. Pravijo, da mnogi Jezusovi učenci niso spoznali Kristusovega spusta vanj. Ko se je Kristus spustil v Jezusa, je začel delati čudeže,

»sedem dni«, ki skupaj sestavljajo Sedmerico, tj. teden.

1 Jezus, Nunov sin: gre za Mojzesovega naslednika Jozueta, čigar ime *Septuaginta* prevaja *Iesoûs*.

2 Prim. Mt 25,1; 1 Jn 3,29.

ozdravljati, oznanjati nespoznavnega Očeta in odkrito priznavati, da je sin Prvega človeka. Vladarji in Jezusov Oče so bili razjarjeni in so pripravljali njegov umor. Ko so ga vodili (v smrt), se je Kristus z Modrostjo umaknil v nepropadljivi ajon, Jezus pa je bil križan. Toda Kristus ni pozabil na svojega Jezusa, ampak je od zgoraj vanj poslal neko moč, ki ga je obudila v telesu, ki ga imenujejo duševno in duhovno; zemeljskost (*mundalia*) je namreč pustil na svetu. Ko so učenci videli, da je vstal, ga niso spoznali in niso vedeli, po čigavi milosti je bil obujen od mrtvih. Pravijo, da je bila največja zabloda učencev v tem, da so mislili, da je vstal v zemeljskem telesu, niso pa vedeli, da meso in kri ne moreta doseči Božjega kraljestva.¹

30, 14. Kristusov spust in vnebohod skušajo podkrepiti z besedami učencev, da Jezus ne pred krstom ne po vstajenju od mrtvih ni storil ničesar pomembnega; toda (učenci) niso vedeli, da je bil Jezus zedinjen s Kristusom in nepropadljivi ajon s Sedmerico, poleg tega pa so zemeljsko telo imeli za duševno. Po vstajenju je (na zemlji) ostal še osemnajst mesecev, in ko se je vanj spustila razumnost, se je naučil nedvoumne (resnice). O tem je poučil le tiste izmed svojih učencev, za katere je vedel, da so zmožni (doumeti) tako velike skrivnosti, nato pa je bil vzet v nebo. Tako Jezus sedi na desnici (svojega) očeta Jaldabaot, da vase sprejme duše tistih, ki ga spoznajo, potem ko so odložili zemeljsko meso; on postaja bogat, njegov oče pa tega ne ve in ga niti ne vidi: kolikor bolj namreč Jezus zaradi svetih duš postaja bogat, toliko bolj njegov oče trpi škodo in slabi, saj duše izpraznjujejo njegovo moč. Kajti ne bo več imel svetih duš, da bi jih znova poslal na svet, temveč le tiste, ki so (nastale) iz njegove bitnosti, se pravi tiste, ki so (nastale) z vdihom. Dovršitev bo nastopila, ko bo vsa rosa duha luči zbrana in vzeta v nepropadljivi ajon.

Podobne ločine

30, 15. Takšni so torej njihovi nauki, iz katerih se je kakor lernajska hidra rodila zver s številnimi glavami – Valentinova šola. Toda nekateri pravijo, da je bila kača Modrost sama:² zato naj bi se zoperstavila Adamovemu stvaritelju in ljudem dala spoznanje; zato naj bi bilo rečeno,

¹ Prim. 1 Kor 15,50.

² Morda zato, ker je v gr. beseda *sophía* (modrost) skoraj anagram besede *óphis* (kača).

da je bila kača med vsemi najrazumnejša.¹ In celo položaj našega črevesja, po katerem potuje hrana, in njegova oblika naj bi kazala na skrivno rojevajočo bitnost kače podobe v nas.²

31, 1. Spet drugi pravijo, da je Kajn izšel iz Vrhovne moči in da so bili Ezav, Korah, Sodomčani in vsi podobni istega rodu kot ona: zato kljub stvarnikovim³ napadom niso utrpeli nikakršne škode, kajti Modrost se je v njih polastila tega, kar je bilo njeno. Pravijo, da je to natančno vedel izdajalec Juda, in ker je edini med učenci poznal rešnico, je izpolnil skrivnost izdaje:⁴ tako so bile po njem uničene vse zemeljske in nebeške (stvari). V tem pogledu navajajo (svojo) izmišljotino, ki jo imenujejo Judov evangelij.⁵

31, 2. Zbral sem lahko tudi (druge) njihove spise, v katerih spodbujajo k uničenju del Histere: s tem imenom imenujejo stvarnika neba in zemlje. Ne morejo se rešiti drugače, kot da gredo čez vse, kakor je dejal tudi Karpokrat. V vsakem grehu in sramotnem dejanju naj bi bil navzoč angel. Dejanje je treba izvesti drzno, nečistost pa naložiti angelu, ki je navzoč pri tem dejanju, rekoč: »O Angel, uporabljam tvoje delo! O Moč, izpolnjujem tvoje delovanje!« In to naj bi bilo popolno »spoznanje«: neustrašno lotevanje dejanj, ki jih sploh ne smemo imenovati!

Zaključek

31, 3. Iz takšnih očetov in prednikov so izšli Valentinovi učenci, kot kažejo njihova prepričanja in nauki. Treba jih je bilo razkriti in obelodaniti njihovo učenje. Morda se bodo nekateri med njimi skesali, in če se bodo spreobrnili k edinemu Bogu, stvarniku in stvaritelju vesolja, bodo lahko odrešeni. Drugi pa se bodo odvrnili od svojega izkrivljenega, a do neke mere verjetnega prepričanja in ne bodo več mislili, da bodo pri njih izvedeli kakšno večjo in bolj vzvišeno skrivnost; pri nas se bodo dobro naučili, kar oni narobe učijo, in bodo zasmehovali njihov nauk, usmili pa se bodo tistih, ki so še zdaj ob

1 Prim. 1 Mz 3,1.

2 Negotov prevod. Morda bi lahko prevedli tudi: »naj bi kazala na v nas skrito rojevajočo bitnost v podobi kače«.

3 Stvarnikovim, tj. Demiurgovim.

4 izdaje ali izročitve.

5 Do danes se je ohranil le koptski prevod Judovega evangelija, ki je nastal v 4. stoletju. Slovenski prevod najdemo v: *Gnostični evangeliji in reakcija cerkvenih očetov*, Ljubljana 2014, str. 225–236.

tako klavrnih in neosnovanih¹ bajkah tako prevzetni, da imajo zaradi takšnega spoznanja, bolje rečeno, zaradi takšne nevednosti sebe za boljše od drugih. Kajti njihovo razkritje je prav to: zmaga nad njimi, dosežena s predstavitvijo njihovega nauka.

31, 4. Zato sem se potrudil obelodaniti in razkriti celotno, slabo sestavljeno telo te lisice:² kajti ne bo več potrebnih mnogo razprav (*sermones*), da ovržem njihov nauk, ki je zdaj vsem jasen. Z njim je kakor z zverjo, ki se skriva v gozdu, od tam pa napada in pleni. Če kdo gozd obkroži in pretakne ter jo zapazi, se mu ne bo več treba naprezati, da jo ujame, saj bo vedel, za katero nevarno zver gre: lahko jo bo videl, se varoval pred njenimi napadi, z vseh strani pritiskal nanjo, jo ranil in (končno) ubil. Tako je tudi z nami: ko enkrat spravimo na plan njihove prikrite in zamolčane skrivnosti, ne bo več potrebnih veliko (razprav). Zdaj se lahko ti in vsi tvoji urite v tem, kar sem povedal, ovržete njihove sprevržene in zmedene nauke ter dokažete, da se ne skladajo z resnico. Ker je s tem tako, jih bom skladno s svojo obljubo v naslednji knjigi po svojih močeh ovrigel, jim vsem ugovarjal – kot vidiš, se moja razlaga podaljšuje – in ti dal tudi sredstva,³ da jih ovržeš. Sledil bom redu razprave in se soočil z vsemi njihovimi nauki: tako zveri ne bom samo pokazal, ampak jo bom ranil z vseh strani.

1 neosnovanih db. nestalnih.

2 telo te lisice db. telesce te lisičke.

3 sredstva db. popotnico (lat. *viatica*).

II. KNJIGA

Prvi del

**Zavrnitev valentinijanskega nauka o Polnosti,
ki naj bi obstajala nad Bogom stvarnikom**

(1, 1–11, 2)

Drugi del

**Zavrnitev valentinijanskih naukov o nastanku ajonov,
trpljenju Modrosti in semenu**

(12, 1–19, 9)

Tretji del

Zavrnitev valentinijanskih naukov o številih

(20, 1–28, 9)

Četrty del

Zavrnitev valentinijanskih naukov o koncu sveta in Demiurgu

(29, 1–30, 9)

Peti del

Zavrnitev nekaterih nevalentinijanskih naukov

(31, 1–35, 3)

IRENEJ LYONSKI
ZOPER KRIVOVERSTVA

Uvod

1. Preljubi, v prejšnji knjigi sem razkril lažno spoznanje s tem, da sem ti pokazal vso laž, ki so si jo na različne in celo protislovne načine izmislili Valentinovi učenci. Predstavil sem mnjenja (*sententiae*) njihovih predhodnikov¹ in pokazal, da se med seboj ne ujemajo, še bolj pa so neskladna s samo resnico. Z vso skrbnostjo sem predstavil tudi nauk Marka Čarodeja, ki spada mednje, in vsa njegova dela. Poleg tega sem natančno navedel, kako izbirajo (odlomke) iz Pisem in jih skušajo prilagoditi svoji izmišljotini. Podrobno sem opisal, kako si s pomočjo števil in štiriindvajsetih črk abecede drznejšo potrjevati resnico. Poročal sem tudi o tem, da pravijo, da je stvarstvo nastalo po podobi njihove nevidne Polnosti, in o tem, kar menijo in učijo o Demiurgu. Prikazal sem nauk njihovega začetnika, Simona Čarodeja iz Samarije, in vseh, ki so ga nasledili, omenil pa sem tudi množico gnostikov, ki so izšli iz njega. Zabeležil sem razlike med njimi, njihove nazorske šole (*doctrinae*) in nasledstva, predstavil vse ločine (*haereses*), ki so jih ustanovili, ter pokazal, da so vsi krivoverci, ki izhajajo iz Simona, na ta svet prinesli brezbožne in izprijene nauke. Prikazal sem tudi njihovo odrešenje, način vpeljevanja posvečencev, njihove izreke in skrivnosti. (Poudaril pa sem tudi), da obstaja en sam Bog stvaritelj, ki ni sad nezadostnosti in nad katerim in za katerim ni nikogar.

2. V tej knjigi bom obravnaval le to, kar je za nas koristno in nam dopušča čas, ter na ključnih mestih zavrnil vse njihovo učenje (*regula*). Ker gre torej za razkritje in zavrnitev njihovega nauka, sem dal takšen naslov tudi mojemu celotnemu delu: njihove skrite sizigije je namreč treba uničiti z razkritjem in zavrnitvijo, o Breznu pa je treba dokazati, da ne obstaja in ni nikoli obstajalo.

¹ njihovih predhodnikov db. tistih, ki so prej obstajali (lat. *qui priores exstiterunt*). Irenej se najbrž sklicuje na predstavitev posameznih učiteljev valentinijanske šole v *Zoper krivoverstva* I, 11, 1–12, 4.

Prvi del

Zavrnitev valentinijanskega nauka o Polnosti, ki naj bi obstajala nad Bogom stvarnikom

1. Svet naj bi obstajal izven Polnosti oziroma prvega Boga

1, 1. Spodobí se, da začnem s prvo in najpomembnejšo témo, z Bogom demiurgom, ki je naredil nebo in zemljo in vse, kar je v njiju;¹ o njem ti bogokletneži pravijo, da je sad nezadostnosti. Pokazal pa bom, da ne nad njim ne za njim ni ničesar in da nanj nihče ne vpliva, temveč je vse naredil po svoji volji (*sententia*) in svobodno, saj je edini Bog, edini Gospod, edini Stvaritelj, edini Oče, edini, ki vse zaobsega in sam vsemu daje bivanje.

1, 2. Kako bi nad njim mogla obstajati druga Polnost ali Počelo ali Oblast ali drug Bog, ko pa mora Bog, ki je polnost vsega, v svoji brezmejnosti zaobsegati vse, njega pa ne sme zaobseči nihče?² Če je namreč nekaj izven njega, on že ni več polnost vsega in ne vsebuje več vsega: polnosti oziroma Bogu, ki je nad vsem, bi namreč manjkalo to, o čemer pravijo, da je izven njega. To, čemur nekaj manjka ali mu je bilo nekaj odvzeto, pa ni polnost vsega.

Poleg tega bi (to bitje) imelo začetek, sredino in konec glede na to, kar je izven njega. Če pa ima konec glede na to, kar je spodaj, ima tudi začetek glede na to, kar je zgoraj. Podobno bi (to bitje) tudi z vseh drugih strani izkusilo (stvari), ki so zunaj njega, ga zaobsegajo, zamejujejo in zapirajo. Konec, ki je spodaj, namreč nujno omejuje in obdaja tistega, ki se pri njem konča. Njihovega domnevnega Očeta vsega, ki ga imenujejo tudi Predbivajoči in Prapočelo, bi skupaj

¹ Prim. 2 Mz 20,11; Ps 145,6; Apd 4,24; 14,15.

² V tej povedi Irenej dvakrat uporabi besedo »polnost«, najprej kot gnostični *terminus technicus*, nato pa v njenem splošnem novozaveznem pomenu. Gnostiki so izraz »Polnost« (gr. *Pléroma*) vzeli iz Nove zaveze, zlasti iz Pavlovih pisem (prim. Jn 1,16; Rim 15,29; Gal 4,4; Ef 1,10.23; 3,19; Kol 1,19; 2,9). Najbrž zaradi osrednje vloge, ki jo ima »Polnost« v gnostičnih spisih, ta pojem v naslednjih stoletjih ni imel vidnejšega mesta v krščanski teologiji.

z njihovo Polnostjo, prav tako pa tudi Markionovega dobrega Boga, zaobsegalo, zapiralo in obdajalo neko drugo Počelo (*Principalitas*), ki je nujno večje, saj je to, kar zaobsega, večje od tega, kar je zaobseženo; in kar je večje, je tudi trdnejše in mogočnejše; kar pa je trdnejše in mogočnejše, je Bog.

1, 3. Ker torej po njihovem mnenju obstaja še nekaj drugega, kar naj bi bilo zunaj Polnosti in kamor naj bi se spustila zablodela zgornja moč,¹ morajo na vsak način izbrati med dvojim: v primeru da to, kar je izven Polnosti, zaobsega Polnost in je Polnost zaobsežena, bi to, kar je izven Polnosti, ne obstajalo – če je namreč nekaj izven Polnosti, bo Polnost prav v tem, za kar trdijo, da je izven nje, in to, kar je izven nje, bo vsebovalo Polnost in Prvega boga; v primeru da sta Polnost in to, kar je izven nje, neskončno oddaljena drug od drugega in medsebojno ločena, pa bi obstajalo še nekaj tretjega, kar bi neskončno ločevalo Polnost in to, kar je izven nje; to tretje bi ju oba omejevalo in zaobsegalo ter bi bilo tudi večje od njiju, saj bi ju oba držalo kakor v naročju.

Razprava o tem, kar je zaobseženo, in o tem, kar zaobsega, gre lahko v neskončnost. Kajti če bo to tretje imelo začetek zgoraj in konec spodaj, bo moralo biti nujno zamejeno tudi na straneh, saj se mora nekje začeti ali končati. Te in druge (reči), ki so zgoraj in spodaj, pa se bodo na novo začele pri drugih in tako naprej v neskončnost. Takšno razglabljanje se tako nikoli ne bo ustavilo pri enem Bogu, ampak bo z izgovorom, da išče več, kot obstaja, skrenilo v to, kar ne obstaja, in se oddaljilo od pravega Boga.

1, 4. Podobno (sklepanje) velja tudi zoper Markionove učence. Kajti tudi njegova dva bogova bosta zaobsežena in zamejena z veliko razdaljo, ki ju ločuje med seboj. A tako si moramo nujno vsepovsod predstavljati mnogo bogov, ki so silno oddaljeni drug od drugega: eni se začenjajo tam, kjer se končujejo drugi. Isti razlog (*ratio*), na osnovi katerega (krivoverci) učijo, da nad Ustvarjalcem neba in zemlje obstaja neka Polnost ali Bog, pa lahko uporabi vsak, ki nad Polnostjo gradi drugo in nad njo spet drugo Polnost in nad Breznom spet drugo Brezno, in prav tako ob straneh. Ker gre takšno razmišljanje v neskončnost, si je treba vedno znova izmišljati druge Polnosti in druga Brezna in se nikoli ne ustaviti, saj je tudi onkraj omenjenih treba iskati vedno druge. Prav tako ne vemo, ali so tukajšnje (stvari) nahajajo spodaj ali

¹ To je Želja ajona Modrosti (gl. *Zoper krivoverstva* I, 8, 4).

zgoraj, in ali so njihove (duhovne resničnosti) zgoraj ali spodaj; našega uma ne bo zaobsegalo nič stalnega ali trdnega, ampak se bo izgubljal v brezmejnih svetovih in brezštevilnih bogovih.

1, 5. Če je tako, bo vsak bog zadovoljen s tem, kar mu pripada, in ne bo skrbel za tuje (stvari): sicer bo krivičen in pohlepen ter bo prenehal biti to, kar Bog je. Vsaka ustvarjenina pa bo poveljevala svojega ustvarjalca in v njem našla zadovoljstvo, drugega pa ne bo poznala: sicer jo bodo vsi imeli za odpadnico in bo prejela povsem zasluženo kazen. Kajti nujno je, da bodisi obstaja en sam (Bog), ki vse zaobsega in je na svojem (področju) (*in suis*) vse ustvarjeno naredil, kakor je sam hotel, ali pa obstaja brezštevilna množica stvarnikov in bogov, med temi pa se eni začnejo tam, kjer se drugi končajo. A v tem primeru bo treba priznati, da vsakega izmed njih od zunaj zaobsega nekaj večjega, in da so vsi tako rekoč zaprti in ostajajo na svojem (področju), nihče izmed njih pa ni Bog vsega. Ker bo sleherni med njimi glede na vse druge posedoval le majhen košček, bo vsak brez naziva »vsemogočni«,¹ ki bo zato izginil: takšno razmišljanje pa nujno vodi v brezbožnost.

2. Svet naj bi ustvarili angeli oziroma Demiurg

2, 1. Tisti, ki pravijo, da so svet mimo volje Očeta, ki je nad vsem, ustvarili angeli ali neki drugi Ustvarjalec sveta, se najprej motijo v tem, ko trdijo, da so angeli takšno in tako veliko stvarstvo naredili mimo volje prvega Boga. Kot da bi bili angeli učinkovitejši od Boga ali Bog brezbrizen in neznamenit oziroma ne bi skrbel, ali je to, kar se dogaja na njegovem (področju), dobro ali slabo, ter bi zlo odpravil in ga preprečil, dobro pa hvalil in se ga veselil! Tega nihče ne bi pripisoval niti skrbnemu človeku, kaj šele Bogu!

2, 2. Nadalje, naj nam povedo, ali je Bog svet ustvaril na (področju), ki ga sam zaobsega in ki mu pripada, ali na (področju), ki mu je tuje in izven njega. Če rečejo, da (na področju) izven njega, se morajo soočiti z vsemi protislovji, ki sem jih prej omenil; prvega Boga bo zaprl tisti, ki je izven njega, pri njem pa se bo moral tudi končati. Če pa rečejo, da je svet znotraj njegovega (področja), je takšna trditev povsem neutemeljena: kako bi mimo njegove volje, a na njegovem (področju) svet ustvarili angeli, ki so sami pod njegovo oblastjo, oziroma kdo drug? Kot da on ne bi videl vsega, kar je v njegovem (področju), in ne

¹ »vsemogočni« (lat. *omnipotens*), tj. vsevladar, gospodar vsega.

bi vedel, kaj bodo storili angeli?

2, 3. Če pa svet ni nastal mimo njegove volje, temveč po njegovi volji in z njegovo vednostjo, kot trdijo nekateri, potem vzrok stvarjenja sveta niso bili angeli ali Stvarnik sveta, temveč Božja volja. Če je namreč Bog sam ustvaril Stvarnika sveta ali angele, je bil sam tudi vzrok njihovega stvarjenja in se bo zato izkazalo, da je on sam naredil tudi svet, saj je pripravil vzroke njegovega stvarjenja. Tudi če so angeli in Stvarnik sveta nastali šele pozneje po dolgem nasledstvu, (ki se začne) s prvim Očetom – kot trdi Bazilid –, bo vzrok stvarjenja¹ vendarle tisti, s katerim se takšna nasledstva začenjajo. Tudi zmago v vojni se pripisuje kralju, ki je pripravil vzroke za zmago, prav kakor se ustanovitev mesta ali dokončanje nekega dela pripisuje tistemu, ki je pripravil vzroke za uresničitev tistega, kar se zgodi šele pozneje. Zato tudi ne pravimo, da sekira cepi les ali da ga žaga reže, ampak je pravilneje reči, da cepi in reže človek, ki je s tem namenom naredil tudi sekiro in žago, še prej pa vsa orodja, s pomočjo katerih sta bili sekira in žaga narejeni. Tako je tudi Oče vsega tisti, ki se skladno z njihovim razmišljanjem (*ratio*) upravičeno imenuje Stvarnik tega sveta, ne pa angeli ali kateri drugi Stvarnik sveta razen njega, ki je spodbudil in prvi pripravil vzroke za nastanek sveta.

2, 4. Te besede bi morda prepričale in zavedle tiste, ki Boga ne poznajo in ga imajo za podobnega nemočnim ljudem, ki ne morejo v trenutku ustvariti nekega (predmeta), ampak za to potrebujejo mnoga orodja. Nikakor pa tem besedam ne bi verjeli tisti, ki vedo, da je Bog vsega – Bog, ki ne potrebuje ničesar – vse ustvaril in naredil² z Besedo: pri stvarjenju namreč ni potreboval za pomočnike ne angelov ne kakšne moči, ki je mnogo nižja od njega in ne pozna Očeta, ne kakšne nezadostnosti ali nevednosti, da bi nastal človek, ki naj bi ga spoznal. Sam v sebi je na neizrekljiv in nedoumljiv način vse vnaprej določil, nato pa naredil, kakor je hotel, ter vsemu dal skladnost, urejenost in začetek stvarjenja. Duhovnim (bitjem) je dal duhovno in nevidno bitnost, nadnebeškim nebeško, angelom angelsko, duševnim duševno, ribam vodno, kopenskim živalim kopensko, skratka, vsem je dal primerno bitnost; vse, kar je bilo ustvarjeno, pa je naredil s svojo neutrudljivo Besedo.

¹ stvarjenja db. tega, kar je bilo narejeno.

² Prim. *Hermov Pastir*, Zapovedi 1 (slov. prevod v: *Spisi apostolskih očetov*, Celje 1996, str. 297).

2, 5. Božji vzvišenosti je namreč lastno, da ne potrebuje drugih orodij za stvarjenje tega, kar nastane; njegova lastna Beseda zadošča, da oblikuje vse, kakor je o njej dejal tudi Gospodov učenec Janez: *Vse je nastalo po njej in brez nje ni nastalo nič.*¹ V tem »vsem« pa je tudi ta naš svet in je torej tudi ta nastal po njegovi Besedi. O tem pričuje tudi knjiga Geneze, ko pravi, da je Bog po svoji Besedi naredil vse, kar je na našem svetu.² Podobno pravi tudi David: *Kajti on je rekel in je nastalo; on je ukazal in je bilo ustvarjeno.*³ Komu bomo torej glede stvarjenja sveta bolj verjeli? Mar prej omenjenim krivovercem, ki blebetajo neumnosti in protislovja, ali pa Gospodovim učencem in Mojzesu, zvestemu Božjemu služabniku⁴ in preroku? On je pripoved o stvarjenju začel z besedami: V začetku je Bog – ne pa bogovi ali angeli – naredil nebo in zemljo,⁵ in nato vse drugo.

2, 6. Da je ta Bog Oče našega Gospoda Jezusa Kristusa, pravi tudi apostol Pavel: *En Bog Oče, ki je nad vsem, po vsem in v vsem.*⁶ Tako sem že pokazal, da obstaja en sam Bog, v nadaljevanju pa bom to pokazal še s pomočjo (spisov) samih apostolov in s pomočjo Gospodovih besed. Kaj bi se namreč zgodilo, če bi v nemar pustili besede prerokov, Gospoda in apostolov ter prisluhnili njim, ki ne povedo nič pametnega?

3. Praznina, v kateri naj bi bil ustvarjen svet

3, 1. Njihovo Brezno s svojo Polnostjo je torej nesmiselno, prav tako pa tudi Markionov Bog. Kajti če bi, kot pravijo, izven njega obstajalo nekaj, kar leži pod njim in kar imenujejo »praznina« in »senca«,⁷ bi bila ta praznina očitno večja od njihove Polnosti. Prav tako je nesmiselno trditi, da Polnost v sebi zaobsega vse, stvarstvo pa je ustvaril nekdo drug. V tem primeru morajo namreč znotraj duhovne Polnosti nujno priznati obstoj nečesa praznega in brezobličnega (*informis*), v čemer je bilo ustvarjeno to vesolje. Toda ali je Praoče, ko je ta brezoblični (kraj)

1 Jn 1,3.

2 Irenej ima v mislih besede »Bog je rekel«, ki se v 1 Mz 1 ponovijo večkrat.

3 Ps 32,9; 148,5.

4 Prim. 4 Mz 12,7; Heb 3,5.

5 Prim. 1 Mz 1,1.

6 Ef 4,6.

7 Pojma »praznina« (gr. *kénoma*, lat. *vacuum*) in »senca« (gr. *skiá*, lat. *umbra*) označujeta področje izven Polnosti in predstavljata njeno nasprotje.

namenoma puščal takšen, vnaprej vedel, kaj se bo zgodilo v njem, ali pa ne? Če ni vedel, ni več Bog, ki vnaprej ve vse, (krivoverci) pa ne znajo pojasniti, zakaj je ta kraj tako dolgo pustil nezaseden (*otiosus*). Če pa je vedel vnaprej in je v umu zrl stvarstvo, ki naj bi nastalo na tem kraju, ga je sam – potem ko ga je vnaprej oblikoval v samem sebi – tudi naredil.

3, 2. Naj torej ne govorijo, da je svet naredil nekdo drug, kajti svet je nastal takoj, ko si ga je Bog zamislil v umu. Ni bilo namreč mogoče, da bi si eden v umu nekaj zamislil, drugi pa bi naredil to, kar si je prej prvi zamislil v umu. Toda ali si je Bog krivovercev v umu svet zamislil večen ali minljiv?¹ Oboje je nesprijemljivo.² Kajti če si je v umu zamislil večen, duhoven in neviden svet, bi takšen svet tudi ustvaril. Če pa je svet takšen, kakršen je, ga je Bog sam naredil takšnega, potem ko si ga je zamislil v umu. Povedano drugače, Oče je hotel, da svet v njegovi navzočnosti obstaja skladno z njegovo zamisljivo v umu, se pravi sestavljen, spremenljiv in minljiv. Ker pa je takšen, kakršnega je Oče že prej oblikoval v samem sebi, je stvarjenje vredno Očeta. Imenovati »sad nezadostnosti« in »plod (*prolatio*) nevednosti« to, kar si je Oče vsega zamislil v umu in vnaprej oblikoval tako, kakor je nastalo, pa je nadvse bogokletno. Po njihovem bo namreč Oče vsega skladno z zamisljivo svojega uma v svojem naročju rodil »sadove nezadostnosti« in »plodove nevednosti«. Kar si je namreč zamislil v umu, to je tudi nastalo.

4, 1. Poiskati moramo torej vzrok takšne Božje ojkonomije, pri tem pa stvarjenja sveta ne smemo pripisovati komu drugemu.³ Prav tako moramo reči, da je Bog že prej pripravil vse stvari, da nastanejo, kakor so tudi nastale, vendar si ne smemo izmisliti ne sence ne praznine. Sicer pa, od kod ta praznina? Ali jo je ustvaril Oče vsega in Prvi stvarnik (*Prolator*) in je zato deležna enake časti kot drugi ajoni, je istega rodu kot oni in morda celo starejša od njih? Če jo je ustvaril isti Oče, je podobna njemu, ki jo je ustvaril, in tistim, s katerimi je bila

1 minljiv db. začasen.

2 nesprijemljivo db. neverjetno.

3 Irenej hoče reči: odkriti moramo vzroke, zakaj je Bog, ki je popoln in večen, ustvaril nepopoln in minljiv svet, ne smemo pa zaradi nepopolnosti in minljivosti sveta sklepati, da je delo podrejenega in nepopolnega Demiurga. Že v *Zoper krivoverstva* I, 22, 1 je Irenej omenil, da je Bog »minljive stvari« ustvaril zaradi ojkonomije, skrivnostnega Božjega načrta odrešenja, ki se uresničuje skozi vso zgodovino.

skupaj ustvarjena. Njihovo Brezno s Tišino bo zato nujno podobno tej praznini, se pravi prazno, prazna pa bo tudi bitnost drugih ajonov, ki so bratje praznine. Če pa praznina ni bila ustvarjena, pomeni, da se je rodila sama in je nastala sama ter je glede na čas obstoja enaka njihovemu Breznu in Očetu vsega. Tako bo praznina iste narave in iste časti kot tisti, ki je zanje Oče vsega; Brezno je namreč moral nekdo ustvariti ali pa je ustvarilo in rodilo samo sebe. Toda če je bila praznina ustvarjena, je prazen tudi njen Prvi stvarnik Valentin in vsi njegovi privrženci. Če pa ni bila ustvarjena, ampak je rodila samo sebe, je praznina podobna in sorodna Očetu, o katerem je govoril Valentin, ter deležna enake časti kot on: je torej imenitnejša, starodavnejša in častitljivejša kot ostali ajoni Ptolemaja, Herakleona in vseh drugih, ki se strinjajo z njima.

4. Nevednost, iz katere naj bi nastal svet

Malomarni Oče

4. 2. Morda pa v zadregi zaradi teh težav priznajo, da Oče vsega zaobsega vse in da izven Polnosti ni ničesar – kajti sicer bi ga morali nujno zamejiti in obdati z nečim večjim – in da, ko pravijo »zunaj« in »znotraj«, govorijo z ozirom na spoznanje in nevednost, ne pa z ozirom na krajevno oddaljenost: v Polnosti oziroma na (področju), ki ga zaobsega Oče, naj bi Demiurg ali angeli naredili vse, kar je bilo narejeno, vse to pa kakor središče v krogu ali madež na tuniki zaobsega neizrekljiva Veličina. V tem primeru odgovarjam: kakšno neki je to Brezno, ki dopusti, da v njegovem naročju nastane madež, in dovoljuje, da znotraj njegovega (področja) nekdo drug mimo njegove volje ustvarja in poraja? To bi bilo za celotno Polnost nespodobno. Brezno bi namreč lahko že od začetka odstranilo nezadostnost in vse tisto, kar je iz nje nastalo, ter ne bi dopustilo, da stvarstvo nastane v nevednosti, trpljenju in nezadostnosti. Če je pozneje nezadostnost popravilo in očistilo kakor madež, bi moglo mnogo prej paziti, da takšen madež na njegovem (področju) ne bi nastal že na začetku. Če pa je Brezno nastanek madeža dopustilo na začetku, ker stvari sicer ne bi mogle nastati, potem morajo stvari vedno potekati na takšen način: kako bi se namreč lahko pozneje popravilo to, česar se ni moglo popraviti na začetku? Nadalje, kako lahko trdijo, da so ljudje poklicani

k popolnosti, če pa se (dejavni) vzroki, zaradi katerih so ljudje nastali – Demiurg oziroma angeli –, nahajajo v nezadostnosti? In če se je (Brezno) v svoji dobrotljivosti v poslednjih časih usmililo ljudi in jim podarilo »popolnost«, bi se moralo že prej usmiliti teh, ki so naredili človeka, in jim podariti »popolnost«: tako bi tudi ljudje bili deležni usmiljenja, saj bi jih popolna (bitja) ustvarila kot popolne. Če se je namreč usmilil njihovih del, bi se njih moralo usmiliti že dosti prej in ne bi smel pustiti, da zapadejo v tolikšno slepoto.

Nemočna luč

4. 3. Če je stvarstvo nastalo na (področju) Očeta, bo razpadlo tudi njihovo učenje o senci in praznini, v katerih naj bi nastalo naše stvarstvo. Menijo namreč, da je Očetova luč takšna, da zmore napolniti vse, kar je znotraj njega, in tudi razsvetliti vse – kako bi znotraj tega, kar zaobsega Polnost in Očetova luč, mogli obstajati praznina ali senca? Pokazati nam morajo kraj znotraj Praočeta oziroma znotraj Polnosti, ki ni razsvetljen in zaseden in v katerem so angeli ali Demiurg naredili, karkoli so hoteli. Ne gre pa za majhen kraj, če je v njem nastalo takšno in tako veliko stvarstvo! Nujno morajo torej priznati, da znotraj Polnosti oziroma znotraj njihovega Očeta obstaja neki prazen, brezoblični in temačni kraj, znotraj katerega je bilo ustvarjeno vse, kar je nastalo. S tem pa obtožujejo luč svojega Očeta, češ da ne more razsvetliti in napolniti tega, kar je znotraj njega. Poleg tega s svojo trditvijo, da je bilo (stvarstvo) sad nezadostnosti in delo zablode, v Polnost in v Očetovo naročje vnašajo nezadostnost in zablodo.

5. 1. Zoper tiste torej, ki pravijo, da je svet nastal izven Polnosti ali pod dobrim Bogom, velja, kar sem dejal malo prej: te ljudi bo skupaj z njihovim Očetom zapiralo to, kar je izven Polnosti, in v tem se bodo tudi končali. Zoper tiste, ki pravijo, da so ta svet znotraj (področja), ki ga zaobsega Oče, ustvarila neka druga (bitja), pa govorijo¹ vsi nesmisli in protislovja, ki sem jih pravkar omenil. Morali bodo priznati, da so vse stvari znotraj Očeta svetle, polne in dejavne, ali pa Očetovo luč obdolžiti, da ne zmore razsvetliti vsega – razen če priznajo, da ni prazen, brezoblični in temačni samo del Polnosti, ampak je takšna celotna Polnost. Vse drugo, kar spada k stvarstvu, pa obtožujejo, da je začasno, zemeljsko in snovno. Vendar obvelja le eno: ali teh stvari ni

¹ govorijo db. vstajajo.

mogoče obtoževati, ker so znotraj Polnosti in v Očetovem naročju, ali pa podobne obtožbe letijo tudi na celotno Polnost.

Ajoni v nevednosti

Vzrok nevednosti bo postal celo njihov Kristus. Pravijo namreč, da je njihovo Mater najprej oblikoval po bitnosti, nato pa jo izgnal iz Polnosti in ločil od spoznanja. Sam je torej s tem, da jo je ločil od spoznanja, v njej ustvaril nevednost. Toda kako je lahko Kristus priskrbel spoznanje drugim ajonom, ki so starejši od njega, za Mater pa je bil vzrok nevednosti? Ustvaril jo je namreč izven spoznanja in izgnal iz Polnosti.

5, 2. Dalje, če trdijo, da je nekdo znotraj ali izven Polnosti z ozirom na spoznanje in nevednost – nekateri izmed njih namreč pravijo, da je tisti, ki je v spoznanju, znotraj tega, kar pozna –, potem se morajo strinjati, da je bil v nevednosti tudi Odrešenik sam, za katerega pravijo, da je Vse. Trdijo namreč, da je njihovo Mater oblikoval, potem ko je zapustil Polnost. Če je torej to, kar je izven Polnosti, nevednost glede vsega in je Odrešenik zapustil Polnost, da bi oblikoval njihovo Mater, se je znašel izven spoznanja vsega, se pravi v nevednosti. Kako ji je torej mogel priskrbeti spoznanje, ko pa je bil tudi sam izven spoznanja? Kajti tudi za nas, ker smo izven njihovega spoznanja, trdijo, da smo izven Polnosti. Povedano drugače: če je Odrešenik zapustil Polnost, da bi poiskal izgubljeno ovco,¹ Polnost pa je spoznanje, se je znašel izven spoznanja, se pravi v nevednosti. Treba je namreč izbrati med dvojim: ali (besedi) »izven Polnosti« nujno razumejo v krajevnem smislu in se soočijo z vsemi protislovji, ki sem jih prej omenil, ali pa (besedi) »znotraj« in »zunaj« razumejo z ozirom na spoznanje; v tem primeru sta se njihov Odrešenik, še veliko prej pa Kristus, znašla v nevednosti, ko sta zaradi oblikovanja njihove Matere zapustila Polnost, se pravi spoznanje.

Bog, ki je suženj nujnosti

5, 3. Vse to velja tudi zoper vse, ki na različne načine trdijo, da so svet ustvarili angeli ali kdo drug, ki ni pravi Bog. Ko grajajo Demiurga ter snovne in časne (stvari), ki jih je naredil, obenem grajajo tudi Očeta, če je res, da so sredi² Polnosti nastale (stvari), ki naj bi kmalu nato

1 Prim. Lk 15,6.

2 sredi db. v trebuhu.

razpadle, in sicer z Očetovim dovoljenjem in po njegovi volji. Potemtakem vzrok tega delovanja ni Demiurg,¹ čeprav sam meni, da je on ustvarjal, temveč tisti, ki dopušča in odobrava, da znotraj njegovega področja nastajajo stvaritve nezadostnosti in dela zablode, da med večnimi (stvarmi) nastajajo minljive, med nepropadljivimi propadljive in med resničnimi zablodele. Če pa se je to zgodilo brez dovoljenja in odobranja Očeta vsega, pa je večji, močnejši in mogočnejši tisti, ki je na Očetovem (področju) naredil stvari, ki jih ta ni dopustil. In če je, kot pravijo nekateri, Oče vse (te stvari) dopustil, čeprav jih ni odobral, jih je bodisi dopustil zaradi neke nujnosti, čeprav bi jih mogel preprečiti, ali pa jih ni mogel preprečiti. Če jih ni mogel, je nemočen in šibek; če pa bi jih lahko, je zavajalec, hinavec in suženj nujnosti, ki noče privoliti, obenem pa dopušča, kakor če bi privolil. Ko je na začetku dopustil nastanek in rast zablode, jo je pozneje, ko so že mnogi umrli zaradi nezadostnosti, skušal uničiti.

5, 4. Ne spodobi se namreč, da bi bil Bog, ki je nad vsem, Bog, ki je svoboden in samostojen,² suženj nujnosti in bi proti svoji volji dopustil nekatere (stvari); sicer nujnost postane večja in mogočnejša od Boga, saj je to, kar je močnejše, mogočnejše³ od vsega. Takoj na začetku bi moral odstraniti vzroke nujnosti, ne pa samega sebe omejiti z nujnostjo in dopustiti nekaj, kar zanj ni primerno.⁴ Mnogo bolje, bolj smiselno in Bogu primerno (*deificus*) bi bilo, ko bi že na začetku odstranil vzroke za takšno nujnost, kakor da pozneje kot v nekakšnem kesanju skuša izkoreniniti sadove⁵ nujnosti. Če pa je Oče vsega suženj nujnosti in pod vplivom usode, nejevoljno prenaša dogodke ter zoper nujnost in usodo ne more storiti ničesar, podobno kot Homerjev Zevs, ki je prisiljen reči: »Brez prisile sicer, a vendar sem dal ti nerad jo.«⁶ S tega vidika (*ratio*) torej se njihovo Brezno izkaže za sužnja nujnosti in usode.

1 Demiurg db. Stvaritelj.

2 Lat. izraz *suae potestatis* prevaja gr. besedo *autexoúision*, ki označuje človekovo oblast nad seboj, njegovo samovlado in samostojnost, ki se izraža zlasti v sprejemanju odločitev. Pridevnik *autexoúsios* dosledno slovenimo z »zmožen samoodločanja«, samostalnik *autexoúision* pa z »zmožnost samoodločanja«.

3 mogočnejše db. starodavnejše.

4 primerno ali dostojno, spodobno (lat. *decere*).

5 sadove db. rodovitnost.

6 Homer, *Iliada* V, 43. Zevs je ljubil Trojo, a jo je bil prisiljen prepustiti njeni usodi, tj. Herinemu maščevanju. Pravi Bog, trdi Irenej, pa je za razliko od Zevsu osvobojen nujnosti.

Nevednost angelov in Demiurga

6, 1. In kako to, da angeli oziroma Stvarnik sveta¹ niso poznali prvega Boga, čeprav so bili na njegovem (področju) in njegove ustvarjenine ter jih je on zaobsegal?² Zaradi svoje vzvišenosti bi zanje sicer lahko bil neviden, zaradi svoje previdnosti pa jim nikakor ni mogel biti neznan. Tudi če so zaradi svojega poznejšega nastanka³ od njega povsem ločeni, kot trdijo (krivoverci), bi kljub temu morali poznati svojega Gospodovalca, saj se njegovo gospostvo razteza čez vse, in vedeti, da je tisti, ki jih je ustvaril, Gospod vsega. Kajti nevidna resničnost, ki je Bog,⁴ je močna in zato vsem naklanja silno umevanje in zaznavanje svoje močne in vsemogočne vzvišenosti.⁵ In zato – čeprav *nihče ne pozna Očeta, razen Sina, (in nihče ne pozna) Sina, razen Očeta in tistih, katerim bo Sin razodel*⁶ – vsa (bitja) poznajo to nevidno resničnost,⁷ saj jih giblje Beseda, vsajena v njihov razum, in jim razodeva, da obstaja en sam Bog, Gospod vsega.⁸

6, 2. Zato je vse podvrženo imenu Najvišjega in Vsemogočnega in že pred prihodom našega Gospoda so bili ljudje s klicanjem (*invocatio*) tega imena rešeni nečistih duhov, vseh demonov in vsakršnega odpadništva: do tega ni prihajalo zato, ker bi ga zemeljski duhovi ali demoni videli, temveč zato, ker so vedeli, da obstaja Bog, ki je nad vsem.⁹ Kadar so ljudje klicali (njegovo ime), so demoni trepetali,¹⁰ kakor trepetna sleherna ustvarjenina, vladarstvo, oblast in moč pod njim. Čeprav ljudje, ki živijo pod rimsko oblastjo, niso nikoli videli cesarja in jih od njega povsem ločujeta tako kopno kot morje, zaradi

1 Stvarnik sveta, tj. Demiurg.

2 obsegal ali obdajal, vseboval.

3 zaradi svojega poznejšega nastanka db. zaradi spusta.

4 kajti nevidna resničnost, ki je Bog (lat. *invisible eius*): naš prevod sledi A. Rousseauju, ki *eius* (slov. »njegov«) razume kot objektni in ne kot subjektni genitiv (prim. SC 293, str. 218–219).

5 Prim. Rim 1,20.

6 Mt 11,27; Lk 10,22.

7 to nevidno resničnost db. to isto.

8 Za Ireneja so ljudje *logikoí*, tj. bitja dovzetna za razum in besedo (gr. *lógos*), pa tudi za Božjo Besedo. Božja Beseda je navzoča v človeku in mu razodeva Očeta. V *Zoper krivoverstva* IV, 6, 5–7 bo lyonski škof na tej osnovi utemeljil pravičnost Božje sodbe: Beseda vsem razodeva Očeta, a vsi ne sprejemajo njenega razodetja.

9 Prim. Rim 9,5.

10 Prim. Jak 2,19.

njegove vladavine poznajo njega, ki ima vrhovno oblast. Angeli nad nami in tisti, ki Vsemogočnega imenujejo Stvarnik sveta, pa naj ga ne bi poznali, ko pa celo živali brez razuma¹ ob klicanju (njegovega imena) trepetajo in se umikajo? In kakor so vse stvari podvržene imenu našega Gospoda,² čeprav ga nikoli niso videli, tako so podvržene tudi imenu njega, ki je vse naredil in ustvaril,³ saj je on tisti, ki je ustvaril svet. Judje zato s tem imenom še zdaj izganjajo demone, saj se vsi bojijo klicati (ime) njega, ki jih je ustvaril.

6, 3. Če torej (krivoverci) nočejo, da bi bili angeli bolj nerazumni kot živali brez razuma, morajo priznati, da so angeli spoznali moč in gospostvo Boga, ki je nad vsem,⁴ čeprav njega samega niso videli. Zares bi bilo smešno, če bi oni, ki živijo na zemlji, poznali Boga, ki je nad vsem in ga nikoli niso videli, tistemu, ki je po njihovih besedah naredil njih in ves svet ter biva v višavah in nad nebom, pa ne bodo dovolili, da bi poznal (stvari), ki jih poznajo tisti, ki bivajo spodaj.⁵ Razen če morda pravijo, da je njihovo Brezno pod zemljo, v Tartaru, in so ga zato sami spoznali prej kakor angeli, ki bivajo v višavah. Postali so tako nori, da celo Stvarnika sveta razglašajo za nespametnega: res so potrebni usmiljenja, ker v svoji veliki nespameti pravijo, da ni poznal ne Matere ne njenega semena ne Polnosti ajonov ne Praočeta ter da ni vedel, kaj je bilo to, kar je ustvaril: šlo naj bi namreč za podobe (resničnosti) znotraj Polnosti, ki jih je Odrešenik na skrivaj ustvaril v čast zgornjih (resničnosti).⁶

1 živali brez razuma db. neme živali (lat. *muta animalia*); prevod upošteva domnoven gr. izvirnik *áloga zôia*, ki se lahko prevede na oba načina.

2 Prim. Flp 2,10; 1 Kor 15,27.

3 Prim. *Hermov Pastir*, Zapovedi 1 (slov. prevod v: *Spisi apostolskih očetov*, Celje 1996, str. 297).

4 Prim. Rim 9,5.

5 spodaj db. na nižavah.

6 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 5, 1; 5, 3.

5. Podobe resničnosti v Polnosti

Svet, namenjen uničenju

7, 1. Medtem ko Demiurg ni vedel ničesar, naj bi po njihovih besedah Odrešenik počastil Polnost, ko je pri stvarjenju po Materi ustvaril podobnosti in podobe zgornjih (resničnosti). Dokazal sem že, da ni mogoče, da bi izven Polnosti obstajalo nekaj, v čemer naj bi nastale podobe (resničnosti), ki so znotraj Polnosti, in da tudi ni mogoče, da bi ta svet ustvaril kdo drug kot prvi Bog. Ker pa jih je prav prijetno izpodbijati z vseh strani in razkrivati njihove laži, bom zoper njih dejal še to: če je Odrešenik tukajšnje (stvari) ustvaril v čast zgornjih (resničnosti) in po njihovi podobi, bi te stvari morale vedno obstajati, da bi bile vedno v čast (resničnosti), ki naj bi bile počaščene. Če pa te stvari preminejo, čemu koristi to kratko obdobje časti, ki nekoč ni obstajala in je kmalu ne bo več? Tako dokazujete, da je Odrešenik bolj prazen častihlepnej kot pa častilec zgornjih (resničnosti). Kakšno čast namreč večnim (stvarem) izkazujejo časne, stalnim minljive, nepropadljivim propadljive? Celo ljudje, ki so časna bitja, ne cenijo časti, ki hitro mine, temveč tisto, ki obstane kar se da dolgo.

O tem, kar premine takoj, ko nastane, upravičeno pravimo, da je nastalo v posmeh temu, kar naj bi počastilo: če podoba večnega propade ali se uniči, je večnemu v posmeh. Če torej njihova Mati ne bi jokala, se smejala in bila v stiski, Odrešenik ne bi imel s čim počastiti Polnosti, saj brez njene silne stiske to, s čimer naj bi Odrešenik počastil Praočeta, ne bi imelo lastne bitnosti. 7, 2. O prazno častihlepje, ki hitro premine in ga že ni več! Obstaja torej ajon, ki sploh ne bo prejel takšne časti. Zgornje (resničnosti) potemtakem ne bodo počaščene ali pa bo za počastitev Polnosti treba ustvariti še eno Mater, ki bo jokala in bo v stiski. O, kakšna nepodobna in obenem bogokletna podoba!

Nevedni Demiurg

Pravite mi, da je Stvarnik sveta ustvaril podobo Edinorojenega,¹ ki ga vi istovetite z Umom Očeta vsega. Pravite mi, da ta podoba ne pozna same sebe, ne pozna stvarstva, ne pozna Matere in vsega, kar obstaja

¹ Sintagma »Stvarnik sveta« tu označuje Odrešenika, »podoba Edinorojenega« pa je Demiurg.

in je nastalo po njej. Vas ni nič sram pred samimi seboj, ko nevednost pripisujete celo Edinorojenemu? Če je namreč tukajšnje (stvari) Odrešenik naredil po podobnosti zgornjih (resničnosti) in če pri njem, ki je bil narejen po podobnosti Edinorojenega, obstaja tako silna nevednost, mora na duhoven način nevednost obstajati tudi pri tistem, po čigar podobi je nastal nevedni Stvarnik sveta. Ker sta oba nastala na duhoven način, brez oblikovanja in brez sestavljanja, ni mogoče, da bi podoba v nekaterih stvareh ohranila podobnost, v drugih pa jo izgubila, saj je nastala zato, da bi bila po podobnosti (ajona), ki je bil poslan od zgoraj. Če pa podoba ni podobna, je tega kriv Odrešenik, ki je kot slab umetnik ustvaril podobo, ki ni podobna. Ne morejo namreč trditi, da Odrešenik nima moči za ustvarjanje, saj mu pravijo Vse. Če torej podoba ni podobna, je njen umetnik slab in njihov Odrešenik kriv. Če pa je podobna, isto nevednost najdemo v Umu njihovega Praočeta, se pravi v Edinorojenem: Očetov Um ne pozna samega sebe, ne pozna Očeta in ne pozna tega, kar je naredil. Če pa Edinorojeni pozna (vse te stvari), jih mora podobno poznati tudi tisti, ki ga je Odrešenik naredil po podobnosti Edinorojenega. Tako po njihovih lastnih pravilih (*regula*) razpade njihovo največje bogokletje.

Mnogotere in raznolike ustvarjenine

7, 3. Toda pustimo vse to ob strani in (se vprašajmo), kako so lahko ustvarjenine, ki so tako raznolike, številne in nepreštevne, podobe tridesetih ajonov znotraj Polnosti, katerih imena sem naštel v prejšnji knjigi? Ne le raznolikost celotnega stvarstva, ampak tudi raznolikost kateregakoli njegovega dela – zraka, kopnega ali vode – se ne more skladati z majhnostjo njihove Polnosti. Da je v Polnosti trideset ajonov, pričujejo sami; da pa v enem samem delu stvarstva lahko naštejemo ne le trideset, ampak več tisoč vrst, bo vsakdo priznal. Kako bodo torej tako številna bitja v stvarstvu, ki so sestavljena iz nasprotujočih si delov, ki si med seboj nasprotujejo in drug drugega pobijajo, mogla biti podobe in podobnosti tridesetih ajonov Polnosti, če pa zanje pravijo, da so ene narave, (med seboj) enaki, podobni in brez razlik? Če so te stvari podobe (zgornjih resničnosti) in če so, kot pravijo, nekateri ljudje po svoji naravi slabi, drugi pa dobri, bi morali tudi med njihovimi ajoni pokazati takšne razlike in reči, da so bili nekateri po svoji naravi ustvarjeni dobri, drugi pa slabi: tako bi se njihove izmišljene podobe

skladale z ajoni. In ker so na svetu nekatera bitja krotka, druga pa divja, nekatera nenevarna, druga pa nevarna in pogubna za ostale, nekatera zemeljska, druga vodna, spet druga pa leteča ali nebesna, bi morali tudi ajoni imeti takšne lastnosti, če so tukajšnje (stvari) podobe zgornjih (resničnosti). Razložiti morajo tudi, podoba katerih zgornjih ajonov je *večni ogenj, ki ga je Oče pripravil hudiču in njegovim angelom*,¹ kajti tudi ta ogenj šteje k stvarstvu.

7, 4. Morda pa trdijo, da so tukajšnje (stvari) podobe Želje (*Excogitatio*) ajona, ki ga je doletelo trpljenje. V tem primeru najprej brezbožno ravnajo zoper svojo Mater, saj zanjo pravijo, da je začetnica slabih in propadljivih podob; dalje, kako bi mogle biti stvari, ki so številne, različne in po naravi nasprotne, podobe enega in istega? In če rečejo, da je v Polnosti mnogo angelov in da so mnogotera (bitja sveta) njihove podobe, tudi ta razlaga (*ratio*) ne bo zdržala. Najprej zato, ker bi angeli Polnosti morali kazati razlike, ki si med seboj nasprotujejo, kakor so si tudi njihove spodnje podobe po naravi nasprotne. Dalje, vsi preroki priznavajo, da okrog Stvarnika obstaja brezštevilna množica angelov, saj pravijo: *Desettisočkrat desettisoči so stali pred njim in tisočkrat tisoči so mu stregli*;² če je tako, bodo Stvarnikovi angeli podobe angelov Polnosti in vse stvarstvo bo torej še vedno po podobi Polnosti, katere trideset ajonov se ne more skladati z raznolikostjo stvarstva.

Polnost, ki je sama po podobi višjih resničnosti

7, 5. Še več, če so tukajšnje (stvari) ustvarjene po podobi zgornjih (resničnosti), po čigavi podobi so ustvarjene te (resničnosti)? Če Stvarnik sveta teh stvari ni naredil sam, ampak je kot povprečen umetnik in neizkušen šolar uporabil prapodobe (*archetypa*) drugih, kje je njihovo Brezno našlo vzorce (*species*) za delo stvarjenja, ki ga je začelo? Verjetno je zgled prejelo od nekoga drugega, ki je nad njim, ta pa znova od nekoga drugega. Takšno razglabljanje³ o podobah bo šlo v neskončnost in prav tako razglabljanje o Bogu, razen če svojega uma ne ustavimo pri enem Umetniku in enem Bogu, ki je vse, kar je nastalo, naredil sam od sebe. Ljudje sami od sebe lahko iznajdejo

1 Mt 25,41.

2 Dan 7,10.

3 razglabljanje db. govorjenje.

kaj koristnega za življenje, Bog, ki je postavil¹ svet, pa sam od sebe ne more uzreti ustvarjenih stvari in iznajti urejenosti vesolja?

Stvari tega sveta, ki so v nasprotju z resničnostmi v Polnosti

7, 6. Kako so torej tukajšnje (stvari) podobe zgornjih (resničnosti), ko pa so jim nasprotni in z njimi ne morejo imeti ničesar skupnega? Nasprotni stvari so namreč lahko le v pogubo tem, katerim so nasprotni, nikakor pa ne morejo biti njihova podoba. Tako voda in ogenj, luč in sence in druge takšne stvari nikakor ne morejo biti podobe druga druge. Prav tako tudi propadljive, zemeljske, sestavljene in minljive stvari ne morejo biti podobe tega, čemur oni pravijo duhovne (resničnosti), razen če priznajo, da so tudi te sestavljene, zamejene in oblikovane (*in figurazione*), ne pa duhovne, tekoče, bogate in nedoumljive. Nujno morajo namreč biti oblikovane in zamejene zato, da bodo njihove podobe prave, a v tem primeru niso več duhovne. Če pa so duhovne, tekoče in nedoumljive, kako morejo oblikovane in zamejene stvari biti podobe neoblikovanih in nedoumljivih (resničnosti)?

7, 7. Morda pa porečejo, da niso njihove podobe po oblikovanosti in obliki, temveč po številu in zaporedju nastanka. Toda v tem primeru ne smejo trditi, da gre za podobe in podobnost zgornjih ajonov: kako bodo namreč njihove podobe, ko pa nimajo ne njihove oblike ne lika? Dalje, naj uskladijo število ajonov, ki so nastali zgoraj, s številom bitij v stvarstvu. Ko nam zdaj kažejo trideset ajonov in pravijo, da je tolikšna množica bitij v stvarstvu podoba teh tridesetih, jih zlahka zavrremo kot nespametne.

Sence zgornjih resničnosti

8, 1. Če pa so – kot si drznejo trditi nekateri med njimi – tukajšnje (stvari) senca zgornjih (resničnosti) in kot take njihove podobe, morajo priznati, da so tudi zgornje (resničnosti) telesa. Senco namreč povzročajo telesa, ki so zgoraj, ne pa duhovne (resničnosti), ki ne morejo zasenčiti ničesar. A priznajmo jim – kar je sicer nemogoče –, da imajo duhovne in svetle (resničnosti) senco, v katero naj bi se spustila njihova Mati. V tem primeru bo, ker so zgornje (resničnosti) večne, večna tudi senca, ki jo povzročajo, tukajšnje (stvari) pa ne bodo prešle,

¹ postavil db. dokončal.

ampak bodo ostale skupaj z (resničnostmi), ki jih zasenčujejo. Če pa tukajšnje (stvari) preidejo, morajo nujno preiti tudi (resničnosti), katerih senca so; če ostanejo zgornje (resničnosti), ostane tudi njihova senca.

8, 2. Morda pa porečejo, da senca ne obstaja zato, ker bi nekaj povzročalo senco, ampak zaradi velike razdalje, ki tukajšnje (stvari) ločuje od zgornjih (resničnosti). Toda s tem luč svojega Očeta obdolžujejo, da je šibka in nemočna, ker ne seže vse do tega sveta in ne more napolniti praznine in razbliniti sence, čeprav ji nihče ne brani; kajti po njihovem se bo luč njihovega Očeta spremenila v temo, se omračila in v krajih praznine pošla, ker ne more napolniti vsega. Naj torej več ne govorijo, da je njihovo Brezno Polnost vsega, če ne napolnjuje praznine in razsvetljuje sence, ali pa naj, nasprotno, ne omenjajo več sence in praznine, če luč njihovega Očeta napolnjuje vse.

6. Zaključek

Povzetek prvega dela

8, 3. Izven prvega Očeta – se pravi njega, ki je Bog nad vsem – oziroma izven Polnosti torej ne more obstajati kraj,¹ kamor bi se spustila Želja trpečega ajona, saj bi sicer Polnost ali prvega Boga povsod omejevalo, obdajalo in zaobsegalo nekaj, kar je izven njega. Prav tako izven prvega Očeta oziroma izven Polnosti ne more obstajati praznina ali senca, saj je Oče obstajal pred njima, če naj njegova luč ne poide in se ne konča v praznini: nerazumno in brezbožno si je namreč predstavljati kraj, v katerem bi se prenehal in končal njihov domnevni Praoče, Prapočelo, Oče vsega in Polnosti. Prav tako zaradi omenjenih razlogov ni dovoljeno reči, da je nekdo drug v Očetovem naročju ustvaril širno stvarstvo, bodisi z njegovim privoljenjem ali pa brez njega. Poleg tega je brezbožno in nespametno trditi, da so širno stvarstvo ustvarili angeli oziroma neka stvaritev, ki ni poznala pravega Boga, in sicer na njegovem (področju). Tudi ni mogoče, da bi zemeljske in snovne (stvari) nastale znotraj njihove Polnosti, saj je ta povsem duhovna. Prav tako ni mogoče, da bi številna in med seboj nasprotujoča si (bitja) stvarstva nastala po podobi zgornjih (resničnosti), o katerih pravijo, da so

¹ kraj db. nekaj.

maloštevilne, podobno oblikovane in enotne.¹ Tudi njihovo govorjenje o senci in praznini se je izkazalo za čisto laž. Tako sem dokazal, da je njihova izmišljotina prazna, njihov nauk pa neutemeljen. Prazni pa so tudi tisti, ki jim prisluhnejo in se v resnici spustijo v brezno pogube.

Soglasno pričevanje o Bogu stvarniku

9, 1. Da obstaja Bog, ustvarjalec sveta, je jasno tudi njim, ki mu na različne načine nasprotujejo, a ga kljub temu priznavajo, ko ga imenujejo Ustvarjalec in Angel – da ne omenjam niti vseh Pisem, ki ga oznanjajo, in Gospoda, ki uči, da je ta Bog Oče, ki je v nebesih,² in nihče drug. Vse to bom dokazal v nadaljevanju razprave. Za zdaj naj zadostuje pričevanje tistih, ki nam nasprotujejo, pričevanje, s katerim se strinjajo vsi ljudje: tako tisti, ki si živeli v starodavnosti³ in so ohranili to prepričanje po zaslugi izročila prvooblikovanega človeka in so v hvalnicah opevali Boga, ustvarjalca neba in zemlje, kot vsi drugi, ki so prišli za njimi in so jih Božji preroki na to spominjali, pa tudi pogani, ki so se o tem poučili iz stvarstva, kajti stvarstvo kaže na svojega ustvarjalca, izdelek priča o svojem izdelovalcu in svet razodeva svojega urejevalca. Vsa Cerkev pa je po vsem svetu to izročilo prejela od apostolov.

Odsotnost pričevanj o Očetu, o katerem govorijo krivoverci

9, 2. Obstoj tega Boga je, kot sem pravkar dejal, jasen in o njem pričujejo vsi, obstoj Očeta, ki so si ga izmislili oni, pa je negotov in brez prič. Simon Čarodej je prvi zase dejal, da je Bog sam nad vsem in da so svet naredili njegovi angeli; zatem so njegovi nasledniki, kot sem pokazal v prvi knjigi, (njegovemu učenju) dodali različne bogokletne in brezbožne nauke zoper Ustvarjalca; njihovi učenci pa svoje poslušalce naredijo za še slabše od poganov. Pogani sicer *namesto Stvaritelju služijo stvarstvu*⁴ in *tistim, ki niso bogovi*,⁵ vendar prvo mesto božanstva pripisujejo Bogu, ustvarjalcu tega vesoljstva. Krivoverci⁶ pa trdijo, da je Ustvarjalec sad nezadostnosti, imenujejo ga »duševen«

1 enotne db. eno.

2 Prim. Mt 5,16.45; 6,1.9.

3 tisti, ki so živeli v starodavnosti db. Stari.

4 Rim 1,25.

5 Gal 4,8.

6 krivoverci db. oni.

in pravijo, da ne pozna Moči, ki je nad njim, in govori: *Jaz sem Bog in razen mene ni drugega Boga.*¹ Pravijo, da naj bi pri tem lagal, a v resnici lažejo sami, ko mu pripisujejo vso hudobijo. Ko si skladno s svojim naukom nad njim, ki (resnično) biva,² izmišljujejo nekoga, ki ne biva, se v svojo lastno pogubo izkažejo za sramotilce Boga, ki je, in izmišljevalce Boga, ki ni. Zase pravijo, da so popolni in imajo spoznanje o vsem, (v resnici) pa se izkažejo za slabše od poganov in za večje sramotilce svojega Stvarnika.

10, 1. Povsem nesmiselno je namreč prezreti Boga, ki resnično biva in o katerem pričuje vse, nad njim pa iskati Boga, ki ne biva in ga ni nikoli nihče oznanil. Da se ni nikoli o njem povedalo nič jasnega, pričujejo (krivoverci) sami: če si zdaj izmišljujejo drugega Boga, ki ga pred njimi ni iskal nihče, je očitno, da izhajajo iz prilik,³ ki za svoje pravilno razumevanje potrebujejo preiskovanje, in jih samovoljno⁴ prilagajajo Bogu, ki so si ga izmislili. S pojasnjevanjem nejasnih odlomkov v Pismih – nejasnih ne z ozirom na drugega Boga, temveč z ozirom na Božje ojkonomije – so napravili drugega Boga in, kot sem že prej dejal, spletili mreže iz peska⁵ ter manj pomembnemu vprašanju dodali⁶ pomembnejše. Vprašanja se namreč ne razreši z drugim vprašanjem, zato razumni ljudje nejasnosti ne razrešijo z drugo nejasnostjo, ne uganke z drugo uganke, ampak s pomočjo tega, kar je očitno, soglasno in jasno.

10, 2. Ko skušajo razložiti Pisma in prilike, dodajajo drugo vprašanje, ki je večje in poleg tega še brezbožno, in sicer, ali nad Bogom, ustvarjalcem sveta, obstaja neki drugi Bog. Tako ne razjasnijo vprašanj – le zakaj? –, temveč k manjšemu vprašanju dodajo večje in spletejo nerazvezljiv voz. Da bi se zdelo, da vedo – in sicer ne da bi se tega naučili –, da je Gospod pri tridesetih letih prišel h krstu resnice, sramotno⁷ zaničujejo samega Boga ustvarjalca, ki ga je poslal

1 Iz 46,9.

2 Prim. 2 Mz 3,14.

3 Z izrazom »prilika« Irenej ne meri le na Jezusove prilike, ampak na vsak sveto-pisemski dogodek, ki lahko onkraj svojega neposrednega pomena predstavlja neko globljo resničnost. V naslednjem odstavku bo takšen odlomek Jezusov krst, še več takšnih odlomkov pa bo predstavljenih v *Zoper krivoverstva* II, 20, 1.

4 samovoljno db. slabo.

5 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 8, 1.

6 dodali db. rodili poleg (lat. *adgenerare*).

7 sramotno ali brezbožno.

za odrešenje ljudi; in da bi se zdelo, da lahko razložijo izvor snovne bitnosti, namesto da bi verjeli, da je Bog iz nebivajočih (stvari)¹ vse bivajoče (stvari) privedel v bivanje,² kakor je sam hotel, pri tem pa je namesto snovi uporabil svojo voljo in moč, so zbrali prazne razlage (*sermones*) in pokazali svojo nevero: ker niso verovali v to, kar biva, so zapadli v to, kar ne biva.

Zanesljivost nauka vere in nesmiselnost učenja krivovercev

10, 3. Ko namreč pravijo, da je iz solz Ahamot nastala mokra bitnost, iz njenega smeha svetleča, iz njene žalosti trdna, iz njenega strahu pa gibljiva bitnost, se pri tem povzdigujejo in napihujejo – kako takšno (govorjenje) ne bo vredno zasmehovanja in nadvse³ smešno. Ne verjamejo, da je Bog, ki je močan in bogat v vsem, ustvaril snov samo – ne vedo namreč, koliko zmore duhovna in božanska bitnost –, verjamejo pa, da je njihova Mati, ki jo imenujejo »ženska, nastala iz ženske«, širno snov stvarstva ustvarila iz prej omenjenih vrst trpljenja. Sprašujejo se, od kod je imel Ustvarjalec na razpolago snov za stvarstvo, ne vprašajo pa se, od kod ima njihova Mati, ki ji pravijo Želja zablodelega ajona, toliko solza, znoja, žalosti in vse druge snovi, ki jo je ustvarila.

10, 4. Pripisovati bitnost ustvarjenih stvari moči in volji Boga vsega je verjetno, sprejemljivo in skladno. Na tem mestu je nadvse primerno reči: *Kar je nemogoče pri ljudeh, je mogoče pri Bogu.*⁴ Ljudje ničesar ne morejo narediti iz nič, temveč le iz predhodne snovi, Bog pa je boljši od ljudi zlasti v tem, da je sam iznašel snov za ustvarjanje,⁵ čeprav ta prej še ni obstajala. Trditi, da je snov nastala iz Želje zablodelega ajona, da je bil ta ajon povsem ločen od svoje Želje ter da sta bili njeno trpljenje in občutje (izgnani) iz nje, da bi postali snov, je neverjetno, bedasto, nemogoče in nesmiselno.

11, 1. (Krivoverci) ne verjamejo, da je Bog, ki je nad vsem, na svojem (področju) po svoji Besedi ustvaril različna in raznotera (bitja), kakor je sam hotel – saj je ustvarjalec vsega – kot moder gradbenik (*architectus*) in véliki kralj.⁶ Verjamejo pa, da so to vesoljstvo naredili

1 Prim. 2 Mkb 7,28.

2 privedel v bivanje db. naredil za bivanje; prim. Mdr 1,14.

3 nadvse db. zares.

4 Lk 18,27.

5 ustvarjanje ali izdelovanje.

6 Za razliko od nevednega Demiurga se Bog stvarnik dobro spozna na svoje delo,

angeli ali neka moč, ki je ločena od Boga in ga ne pozna. Ker ne verjamejo v resnico in se valjajo v laži, so izgubili kruh resničnega življenja ter padli v praznino in brezno sence, kakor Ezopov pes, ki je izpustil kruh, se pognal za senco in izgubil hrano.¹ To lahko zlahka pokažemo iz samih Gospodovih besed: Gospod priznava enega Očeta,² stvarnika sveta in oblikovalca človeka, ki so ga oznanili postava in preroki, drugega ne pozna, priznava pa, da je ta Bog nad vsem, ter uči in vsem pravičnim naklanja, da po njem postanejo Očetovi posinovljenci, v čemer je večno življenje.³

11, 2. Ker pa (krivoverci) radi obtožujejo in se prepirajo o stvareh, ki niso sporne, pri tem pa nam prinašajo kopico prilik in vprašanj, sem presodil, da bi jih bilo dobro najprej izprašati glede njihovih stališč, pokazati njihovo neverjetnost in zatreti njihovo predrznost, šele nato pa obravnavati Gospodove besede. Tako ne bodo samo prenehali zastavljati vprašanj, ampak se bodo, ker ne bodo mogli smiselno odgovoriti na naša in bodo videli, da so njihove utemeljitve (*argumentatio*) ovržene, vrnili nazaj k resnici, se ponižali, prenehali s svojo mnogovrstno izmišljotino, pomirili Boga spričo svojega bogokletja in se rešili; če pa bodo vztrajali v domišljavosti,⁴ ki se je polastila njihovih duš, bodo vsaj spremenili svoje utemeljitve.

zato ga Irenej primerja z gradbenikom (prim. Iz 3,3; 1 Kor 3,10). Za stvarjenje Bog ne potrebuje nobenega posrednika, angela ali moči, ki bi mu bila tuja; od začetka sta namreč z njim njegova vsemogočna Beseda, se pravi Sin, in njegova nezmotljiva Modrost, se pravi Duh.

- 1 Ezop, *Basni* 136 (prim. *Corpus Fabularum Aesopicarum*, zv. 1, Leipzig 1970, str. 161). Pes v Ezopovi basni je v gobcu nosil kos mesa, a ko je v vodi zagledal svoj odsev in mislil, da bi lahko zgrabil še večjega, mu je ta kos padel v vodo. Z basnijo želi Irenej poudariti, kako prazna je senca v primerjavi z resnico.
- 2 Prim. Mt 11,25.
- 3 Prim. Jn 17,2–3.
- 4 domišljavosti db. prazni slavi.

Drugi del

Zavrnitev valentinijanskih nauk o nastanku ajonov, trpljenju Modrosti in semenu

1. Trideseterica

Primanjkljaj ajonov

12, 1. Glede njihove Trideseterice, zaradi katere naj bi bil Gospod krščen pri tridesetih letih,¹ naj najprej povem, da se na čudovit način zruši na obe strani: tako glede primanjkljaja kot glede presežka ajonov. Ko pa se zruši njo, bo očitno zavrtnjen tudi ves njihov nauk.

Poglejmo najprej primanjkljaj ajonov. Praočeta prištevajo k drugim ajonom. Toda Očeta vsega se ne sme prištevati k drugi ajonom,² nenastalega k nastalim, nerojenega k rojenim, neobseženega k temu, kar zaobsega, neoblikovanega k oblikovanim; ker je boljši od drugih ajonov, se ga ne sme prištevati k njim, še zlasti pa se njega, ki ne pozna trpljenja in zablode, ne sme šteti skupaj z ajonom, ki je trpljiv in je zablodil. Že v prejšnji knjigi sem pokazal, kako svojo Trideseterico štejejo od Brezna pa vse do Modrosti, ki jo imenujejo zablodeli ajon, ter navedel njihova imena. Če pa se odšteje Praočeta, nimajo več trideset, temveč devetindvajset ajonov.

12, 2. Dalje, ko prvo stvaritev imenujejo Misel ali Tišina, iz katere naj bi nastala Um in Resnica, se motijo dvojno. Najprej zato, ker si misli ali tišine nekega (človeka) ni mogoče predstavljati kot nekaj ločenega, samostojnega³ in oblikovanega. Če pa pravijo, da Misel ni nastala izven Praočeta, ampak je zedinjena z njim, zakaj jo prištevajo k drugim ajonom, ki z njim niso zedinjeni in zato ne poznajo njegove veličine? Poglejmo si še drugo možnost: če je z njim zedinjena, mora iz te zedinjene in neločljive sizigije, ki je tako rekoč eno, nujno nastati neločljiva in zedinjena stvaritev, ki ji bo podobna. Če je temu tako,

1 Prim. Lk 3,23.

2 k drugim ajonom db. k drugi stvaritvi (lat. *emissio*).

3 samostojnega db. nastalega izven njega.

se tako kot Brezno in Tišina tudi Um in Resnica vedno držita drug drugega, saj si enega ne moremo predstavljati brez drugega. Tako kot si vode ne moremo predstavljati brez vlage, ne ognja brez toplote, ne kamna brez trdnosti – te (stvari) so namreč med seboj zedinjene in neločljive –, tako mora biti tudi Brezno zedinjeno z Mislijo in podobno Um z Resnico. Tudi Beseda in Življenje morata biti zedinjena in biti (kakor) eno, saj sta ju ustvarila zedinjena (ajona); skladno s tem morajo biti Človek in Cerkev, pa tudi vse druge sizigije ajonov zedinjene stvaritve in morajo vedno soobstajati druga z drugo. Po njihovem nauku mora namreč ženski ajon vedno biti s svojim moškim parom (*masculus*), saj mu nekako pripada.

12, 3. A naj bo s tem tako in naj tako govorijo. Kljub temu pa si drznejše brezsravno učiti, da je najmlajši ajon Dvanajsterice, ki mu pravijo tudi Modrost, brez združitve s svojim moškim parom (*coniux*), ki ga imenujejo Zaželeni, doletela strast in je brez njega, ločeno rodila sad, ki ga imenujejo tudi »ženska, nastala iz ženske«. Tako velika je njihova nespamet, da o isti stvari očitno podajajo dve nasprotujoči si trditvi. Če je namreč Brezno zedinjeno s Tišino, Um z Resnico, Beseda z Življenjem in tako naprej, kako je mogla Modrost doleteti strast ali kako je mogla roditi brez združenja s svojim moškim parom? Kajti če jo je strast doletela brez njega, se bodo nujno tudi druge sizigije lahko razšle in ločile. A to je, kot sem že omenil, nemogoče. Modrosti torej strast ni mogla doleteti brez Zaželenega. Tako je znova razpadlo vse njihovo učenje (*argumentatio*): kajti iz strasti, ki naj bi brez združitve z moškim parom doletela Modrost, izpeljujejo¹ preostanek njihove žaloigre.²

12, 4. Da bi rešili svoje prazno besedičenje, morda brezsravno poročajo, da so se zaradi zadnje sizigije ločile tudi druge. Toda najprej naj se zaustavijo ob tej nemogoči stvari: kako naj se Brezno loči od svoje Misli, Um od Resnice, Beseda od Življenja in tako naprej? Kako morejo trditi, da se ajoni sami vračajo k enosti in so vsi eno, če pa sizigije, ki so znotraj Polnosti, ne ohranjajo enosti, temveč so med seboj ločene, in to celo do te mere, da jih doleti strast in rojevajo brez združitve s svojim moškim parom kakor kokoši brez petelinov?

12, 5. Ne nazadnje pa se njihovo prvo in počelno Osmerico lahko zruši tudi na naslednji način. V isti Polnosti se nahajajo predvsem

1 izpeljujejo db. si izmišljujejo.

2 žaloigre ali tragedije.

Brezno in Tišina, Um in Resnica, Beseda in Življenje ter Človek in Cerkev. Toda ni mogoče, da bi obstajala Tišina, kadar je prisotna Beseda, ali da bi obstajala Beseda, kadar je prisotna Tišina. Ti dve se namreč med seboj izključujeta¹ kakor luč in tema, ki nista nikoli na istem kraju: kjer je namreč luč, tam ni teme, kjer pa je tema, tam ni luči, saj tema izgine, ko pride luč. Prav tako tam, kjer je Tišina, ni Besede, in tam, kjer je Beseda, ni Tišine. Morda pa rečejo, da gre za notranjo Besedo.² A tedaj bo notranja tudi Tišina in jo bo pregnala notranja Beseda. Da pa Beseda ni le notranja, kaže že sama ureditev njihovega porajanja (*emissio*). 12, 6. Naj torej ne govorijo, da prvo in počelno Osmerico sestavljata Beseda in Tišina, temveč naj zavržejo ali Tišino ali Besedo.

Na tak način sem torej ovrigel njihovo prvo in počelno Osmerico. Kajti če pravijo, da so sizigije zedinjene, razpade ves njihov nauk: če so namreč sizigije zedinjene, kako je mogla Modrost brez moškega para roditi nezadostnost? Če pa pravijo, da ima vsak ajon zaradi svojega nastanka lastno bitnost, kako bosta v isti Polnosti obstajali Tišina in Beseda? Tako sem njihovo Trideseterico ovrigel glede na primanjkljaj ajonov.

Presežek ajonov

12, 7. Toda Trideseterica razpade tudi glede na presežek ajonov, in sicer na naslednji način. Pravijo, da je Edinorojeni, tako kot druge ajone, ustvaril tudi Mejo, ki jo imenujejo z različnimi imeni, kot sem poročal že v prejšnji knjigi;³ nekateri pravijo, da je Mejo ustvaril Edinorojeni, drugi pa, da jo je po svoji podobnosti ustvaril sam Praoče. Poleg tega trdijo, da je Edinorojeni ustvaril tudi Kristusa in Svetega Duha, ki pa ju ne prištevajo k številu (ajonov) Polnosti, h kateremu prav tako ne prištevajo Odrešenika, ki mu pravijo tudi Vse. Tudi slepemu je jasno, da po njihovem nauku torej ni nastalo le trideset ajonov, ampak so s

1 izključujeta db. porabljata, izjedata (lat. *consumptibilis esse*).

2 Razlikovanje med *lógos endiáthetos* (slov. »notranja beseda«) in *lógos prophorikós* (slov. »povnanjena beseda«) je stoiškega izvora. Od Irenejevega sodobnika Teofila Antiohijskega (ok. 120–ok. 185) naprej so cerkveni očetje razlikovanje med tema stanjema besede pogosto uporabili za opisovanje odnosa med Bogom in njegovo Besedo (prim. Teofil Antiohijski, *Avtoliku* II, 22; slov. prevod v: *Logos v obrambo resnice*, Celje 1998, str. 454).

3 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 2, 4; I, 3, 1.

temi tridesetimi nastali še štirje drugi. Če k Polnosti prištevajo samega Praočeta in tiste, ki jih je ustvaril, zakaj k njim ne prištevajo tudi ajonov, ki se nahajajo v isti Polnosti in so nastali na enak način? Kakšen upravičen vzrok lahko navedejo, da k drugim ajonom ne prištevajo ne Kristusa, ki naj bi ga po Očetovi volji ustvaril Edinorojeni, ne Svetega Duha ne Meje, ki jo imenujejo tudi Križ,¹ ne samega Odrešenika, ki je prišel, da bi pomagal njihovi Materi in jo oblikoval? Mar so ti ajoni nižji od drugih in zato nevredni, da bi jih imenovali in šteli za ajone, ali pa boljši in drugačni od njih? Toda kako bodo nižji, če so nastali, da utrdijo in popravijo druge? Po drugi strani pa ne morejo biti boljši od prve in počelne Četverice, iz katere so nastali, saj se ta prišteva k prej omenjenemu številu (Trideseterice). Treba jih je torej šteti k Polnosti ajonov ali pa tudi drugim ajonom odvzeti ta častni naziv.

12, 8. Dokazal sem, da njihova Trideseterica razpade tako glede na primanjkljaj kot glede na presežek ajonov: takšno število ovrže že (majhen) presežek ali primanjkljaj, kaj šele oboje hkrati.² Tako se je torej omajala njihova bajka o Osmerici in Dvanajsterici, prav tako pa tudi ves njihov nauk, saj se je njihova opora zrušila in razpadla v breznu, to je v nič. Odslej naj torej iščejo druge vzroke za Gospodov krst v tridesetem letu, za dvanajsterico apostolov, za trpljenje krvotočne žene in za vse druge blaznosti, okrog katerih se zaman trudijo.

2. Nastanek ajonov

Nastanek Uma in Resnice

13, 1. Zdaj pa bom dokazal, da je zaporedje njihove prve stvaritve nesprejemljivo.³ Pravijo, da sta iz Brezna in njegove Misli nastala Um in Resnica, kar pa se izkaže za protislovno. Um je vodilni (del) in kakor počelo in izvir vsega mišljenja (*sensus*), misel pa je vsakršno gibanje, ki izhaja iz njega in zadeva neko stvar. Potemtakem ni mogoče,⁴ da bi Um nastal iz Brezna in Misli. Verjetneje bi bilo, če bi dejali, da je iz Praočeta in Uma nastala hči, ki je Misel: misel namreč ni mati uma, kot pravijo oni, ampak je um oče misli.

1 Križ db. Odrešenik. Čeprav v vseh rokopisih stoji »Odrešenik«, gre najbrž za napako, saj Irenej nikjer drugje ne poroča, da se Meja imenuje tudi Odrešenik.

2 oboje hkrati: negotov prevod.

3 nesprejemljiva db. ovrgljiva

4 ni mogoče db. ni dopustno, sprejemljivo.

In po drugi strani, kako naj bi Um nastal iz Praočeta? Umu pripada vodenje skritega in nevidnega delovanja (*adfectio*), iz katerega se rodijo mišljenje, misel, preudarjanje in druge takšne stvari, ki niso nekaj drugega kot um, temveč so, kot sem že dejal, različna gibanja uma, ki zadevajo neko stvar in ostajajo v umu. Ta gibanja se imenujejo glede na njihovo trajanje in rast, ne pa glede na njihovo preobrazbo v nekaj drugega; končajo se z notranjim pogovorom,¹ pojavijo pa se skupaj z besedo, medtem ko um ostaja znotraj, ustvarja omenjena gibanja, jih ureja in vodi svobodno, samostojno in kakor hoče. 13, 2. Prvo gibanje uma, ki zadeva neko stvar, se imenuje misel; ko misel ostaja, raste in se polasti celotne duše, se imenuje preudarjanje;² ko se to preudarjanje dolgo mudi pri isti stvari in se nekako preizkusi, se imenuje mišljenje; ko se mišljenje razširi, postane odločitev; ko odločitev raste in se njeno gibanje še bolj razširi, se imenuje notranji pogovor; ta se upravičeno imenuje tudi notranja beseda, iz nje pa se pojavi povnanjena beseda. Vsa omenjena gibanja so ena in ista stvar; vsa izvirajo iz uma in se glede na svojo rast različno imenujejo. Tako kot je človeško telo lahko mlado, odraslo ali ostarelo in se tako imenuje glede na svojo rast in trajanje, ne pa glede na spremembo v drugo bitnost in izginotje, tako velja tudi tu: kadar nekdo misli na nekaj, o tem tudi preudarja; in o čemer preudarja, o tem tudi premišljuje; in o čemer premišljuje, o tem se tudi odloča; in o čemer se odloča, o tem se tudi notranje pogovarja;³ o čemer pa se notranje pogovarja, o tem tudi govori. Kot sem že rekel, vsa ta gibanja vodi um. Čeprav je neviden, po prej omenjenih gibanjih kakor po žarkih on sam poraja besedo, njega samega pa ne poraja nihče.

13, 3. Vse to velja za ljudi, saj so ti po naravi sestavljeni iz telesa in duše. (Krivoverce), ki trdijo, da je Misel nastala iz Boga, iz Misli Um in iz njiju Beseda, pa je treba najprej obdolžiti zato, ker sprevračajo zaporedje stvaritev, potem pa tudi zato, ker opisujejo človeška občutja (*adfectiones*), strasti in miselne dejavnosti, Boga pa ne poznajo. Vse

1 z notranjim pogovorom db. razmišljanjem (lat. *cogitatio*). A. Rousseau na osnovi ohranjenih gr. fragmentov naslednjega odstavka sklepa, da je *cogitatio* (slov. »mišljenje«) prevedek za *dialogismós* (slov. »razmislek«, »dvom«, »pogovor«) (prim. SC 293, str. 234–236).

2 Preudarjanje (lat. *enthymesis*): ta pojem navadno prevajamo z »želja« (gl. str. 70, op. 3).

3 se notranje pogovarja ali premleva v duši (lat. *animo tractare*).

dogajanje v človeku, ki vodi do govora, pripisujejo Očetu vsega, čeprav o njem trdijo, da je za vse nespoznaven: da se ne bi zdel majhen, zaničkajo, da je naredil svet, obdarjajo pa ga s človeškimi občutji in strastmi. Če bi poznali Pisma in se dali poučiti resnici, bi vedeli, da Bog ni kakor ljudje in njegove misli niso kakor človeške.¹ Kajti Oče vsega je daleč od občutij in strasti, ki so lastni ljudem; on je preprost, nesestavljen, brez različnih udov (*similimembris*), ves podoben in enak samemu sebi, saj je ves um, ves duh, ves umevanje, ves misel, ves beseda, ves uho, ves oko, ves luč in ves vir vsega dobrega,² kakor je primerno, da pobožni ljudje govorijo o Bogu.

13. 4. Toda on je nad vsem tem in zato neizrekljiv. Pravilno je reči, da je Um, ki zaobsega vse, pa vendar ni podoben človeškemu umu; pravilno je reči, da je Luč, pa vendar ni v ničemer podoben luči, ki jo poznamo mi; in tako tudi glede vsega drugega. Oče vsega ni v ničemer podoben človeški majhnosti, in čeprav ga zaradi njegove ljubezni moremo imenovati s pomočjo teh (stvari), ga zaradi njegove veličine umevamo onkraj njih. Če torej tudi pri ljudeh um ni ustvarjen³ in ločen od žive (osebe), ki ustvarja vse drugo, ampak na plano pridejo le njegova gibanja in občutja, toliko bolj to velja za Boga, ki je ves um: nikoli se ne bo mogel ločiti od samega sebe in za razliko od drugih ne bo nikoli ustvarjen, kakor so ustvarjene druge stvari.

13. 5. Če pa je Bog ustvaril Um, si je skladno z njihovim naukom treba predstavljati, da je tisti, ki je ustvaril Um, sestavljen in telesen; na eni strani je torej tisti, ki je ustvaril, se pravi Bog, na drugi strani pa tisti, ki je ustvarjen, se pravi Um. Če pa rečejo, da je Um ustvaril Um, s tem razrežejo in razdelijo Božji Um. Kam in od kod naj bi bil ustvarjen? Kar namreč nekdo ustvari, nujno ustvari na neki podstati (*subiectum*). Katera podstat pa je obstajala pred Božjim Umom, da bi lahko rekli, da je bil ustvarjen na njej? Kako velik je bil ta kraj, da je mogel sprejeti in zaobseči Božji Um? Če pa rečejo, da je bil ustvarjen kakor sončni žarek, mora obstajati zrak, ki je podstat tega žarka in je starejši od žarka samega. Naj torej pokažejo, da obstaja neka podstat,

1 Prim. Iz 55,8–9.

2 Prim. Ksenofan, DK 21 B 24 (slov. prevod v: *Fragmenti predsokratikov*, Ljubljana 2012, zv. 1, str. 334).

3 ustvarjen db. izvržen (lat. *emittere*). V naslednjih dveh odstavkih Irenej glagol *emittere* (gr. *ekbállein*) poudarjeno uporablja v njegovem dobesednem pomenu »izvreči«, tj. ustvariti izven sebe.

na kateri je bil ustvarjen Božji Um, in sicer takšna, ki ga lahko zaobseže in je starejša od njega. Dalje, tako kot vidimo, da sonce, ki je manjše od vseh drugih stvari, žarke ustvarja daleč od sebe, tako je treba tudi o Praočetu trditi, da je žarek ustvaril izven sebe in daleč. Toda kako naj si izven in daleč od Boga predstavljamo (prostor), v katerem naj bi ustvarjal?

13, 6. Morda pa rečejo, da Um ni bil ustvarjen izven Očeta, temveč v Očetu samem. V tem primeru postane odveč govoriti o ustvarjanju. Kako naj bi bil ustvarjen, če pa je znotraj Očeta? Ustvarjanje je namreč pojavitev neke stvaritve izven tistega, ki ustvarja. Nadalje, ko je bil Um ustvarjen, je sam ustvaril Besedo: torej bi tudi ona bila znotraj Očeta, podobno pa tudi vse njene stvaritve. (Ajoni) bi torej poznali Očeta, saj so znotraj njega; glede na padajoče (zaporedje) stvaritev ga ne bi poznali vedno manj, saj jih Oče enako obdaja z vseh strani. Prav tako bi bili vsi podobno netrpilivi, saj so v Očetovem naročju, in nihče med njimi ne bi bil v nezadostnosti, saj Oče ni nezadostnost. Morda pa njihovega Očeta primerjajo z velikim krogom, ki vsebuje¹ manjši krog, ta pa vsebuje drugega, še manjšega, in tako naprej; ali pa rečejo, da Oče kakor kroglja ali štirikotnik znotraj sebe vsepovsod vsebuje druge stvaritve ajonov, podobne krogli ali kvadratu, tako da vsakega obdaja tisti, ki je večji od njega, in da vsak obdaja tistega, ki je manjši od njega; zato naj najmanjši in zadnji ajon, ki se nahaja na sredini in je močno oddaljen² od Očeta, ne bi poznal Praočeta. Če to trdijo, svoje Brezno zapirajo v neko obliko in okvir, tako da tudi Brezno obdaja in je obdano. Zato bodo prisiljeni priznati, da je tudi izven njega nekaj, kar ga obdaja. Njihov nauk o teh, ki zaobsegajo in so zaobseženi, bo šel tako v neskončnost, vsi (ajoni) pa se bodo izkazali za telesa, ki so omejena.

13, 7. Dalje, izbrati morajo med dvojim: ali priznajo, da je Oče prazen, ali pa je vse, kar je znotraj njega, na podoben način deležno Očeta. Če kdo na vodi riše okrogle ali kvadratne like, so vsi ti liki na podoben način deležni vode, če pa jih kdo dela v zraku ali v luči, so nujno deležni zraka ali luči: tako morajo biti tudi vsi ajoni, ki so znotraj Očeta, na podoben način deležni Očeta, ne da bi se pri njih našla nevednost. Kje bo namreč mesto nevednosti, ko pa Oče napolnjuje vse? Kajti če napolnjuje (neki kraj), tam ne more biti nevednosti. Tako torej

1 vsebuje ali zaobsega.

2 oddaljen db. ločen.

razpade njihovo delo nezadostnosti, stvaritev snovi in drugo stvarjenje sveta, skratka vse, kar naj bi po njihovem nauku svojo bitnost imelo iz trpljenja in nevednosti. Če pa priznajo, da je Oče prazen, zapadejo v največje bogokletje, saj zanikajo njegovo duhovno (bitnost). Kako bo namreč duhoven on, ki ne zmore napolniti niti tega, kar obstaja znotraj njega?

Nastanek Besede in Življenja

13, 8. Kar sem povedal o nastanku Uma, velja tudi zoper Bazilidove učence in druge gnostike, od katerih so (valentinijanci) prevzeli počela stvaritev, kot sem to dokazal v prvi knjigi. Jasno sem pokazal, da je prva njihova stvaritev, se pravi Um, neprimerna in nemogoča. Zdaj pa si pogledajmo še druge. Pravijo, da sta iz Uma nastala Beseda in Življenje, ustvarjalca Polnosti. Ker nastanek Besede dojemajo na osnovi človeških občutij in izražajo domneve o Bogu, (verjamejo), da so odkrili nekaj silno velikega, ko trdijo, da je Beseda nastala iz Uma. Vsi seveda vedo, da to upravičeno velja za ljudi; za Boga, ki je nad vsem, ki je ves um in ves beseda, kot sem prej omenil, in ki v sebi nima ničesar starejšega in mlajšega,¹ ampak vedno ostaja povsem enak, podoben in eden, pa (si ni mogoče predstavljati) nastanka, ki bi sledil takšnemu zaporedju.² Kakor pravilno rečemo, da je Bog ves vid in ves sluh, saj takrat,³ ko vidi, obenem tudi sliši, in takrat, ko sliši, obenem tudi vidi, tako lahko trdimo tudi, da je ves um in ves beseda in da je takrat, ko je um, obenem tudi beseda in da je takrat, ko je beseda, obenem tudi um in da je ta um (istoveten) s svojo besedo. Takšen način razmišljanja je za Očeta vsega še vedno neprimeren, a je spodobnejši od (govorjenja) tistih, ki na večno Božjo Besedo prenašajo nastanek povnanjene človeške besede in ji s tem pripisujejo počelo nastanka in rojstvo, kakor če bi šlo za njihovo besedo. V čem se bo torej Božja Beseda, bolje rečeno, Bog sam – kajti on je Beseda –, razlikovala od človeške besede, če pa nastane v enakem zaporedju in na enak način?

13, 9. Zgrešili so tudi glede Življenja, saj so dejali, da je nastalo na šestem mestu, čeprav bi ga morali postaviti pred vse druge stvaritve, saj je Bog življenje, nepropadljivost in resnica. Te (reči) namreč niso

1 starejšega in mlajšega db. poznejšega in zgodnejšega.

2 zaporedju ali redu.

3 takrat db. s tem.

nastale po padajočem (zaporedju) stvaritev, temveč gre za imena moči, ki so vedno z Bogom, kolikor pač ljudje lahko slišijo in govorijo ter smejo slišati in govoriti o Bogu. Kajti skupaj z imenom »Bog« obenem slišimo um, besedo, življenje, nepropadljivost, resnico, modrost, dobroto in vse, kar je takega. Nihče ne more reči, da je um starejši od življenja, kajti um sam je življenje, oziroma da je življenje mlajše od uma, sicer bi življenje nekoč manjkalo umu vsega, se pravi Bogu. Mor-da pa porečejo, da je bilo življenje že prej v Očetu, a je nastalo na šestem mestu, da bi mogla živeti Beseda. A v tem primeru, bi moralo nastati že prej, na četrtem mestu, da bi mogel živeti Um, ali – še pred tem – skupaj z Breznom, da bi moglo živeti njihovo Brezno. Toda ali ni skrajno nespametno, da Tišino prištevajo k svojemu Praočetu in mu jo dajejo za (ženski) par, ne prištevajo pa k njemu Življenja?

Nastanek Človeka in Cerkve

13, 10. Glede njihove druge stvaritve, se pravi Človeka in Cerkve, pa se sami njihovi očetje,¹ ki se lažno imenujejo gnostiki, borijo zoper njih, terjajo svoje in jim dokazujejo, da so hudobni tatovi. Pravijo namreč, da bi bilo za stvaritev primerneje in verjetneje, če bi Beseda nastala iz Človeka, in ne Človek iz Besede. Človek torej obstaja pred Besedo in je on Bog nad vsem.

Na prej omenjeni način so doslej o vseh človeških občutjih, gibanju uma, rojstvu želje (*enthymesis*) in nastanku besed ugibali na verjeten način, da bi nato o Bogu lahko lagali na povsem neverjeten način. Kajti kar se pripeti ljudem, kar občutijo in prepoznajo pri sebi, pripisujejo božanski Besedi.² Tistim, ki ne poznajo Boga, se takšno govorjenje zdi primerno, in tako s človeškimi občutji zavajajo njihov um. Ko razlagajo, da je Beseda nastala na petem mestu, naj bi učili čudovite, neizrekljive in globoke skrivnosti, ki jih ne pozna nihče drug, skrivnosti, o katerih naj bi Gospod dejal: *Iščite in boste našli.*³ To naj bi dejal, zato da bi iskali, kako sta iz Brezna in Tišine nastala Um in Resnica, iz njiju Beseda in Življenje, nato pa iz Besede in Življenja Človek in Cerkev.

¹ njihovi očetje, tj. očetje valentinijancev.

² Besedi ali Umu (lat. *Ratio*).

³ Mt 7,7.

Odmik: poganski izvor valentinijanskih nauk

14, 1. O nastanku vseh stvari je na mnogo verjetnejši in mikavnejši način v svoji teogoniji spregovoril eden izmed starih komediografov, Antifan.¹ Dejal je namreč, da je iz Noči in Tišine nastal Kaos, nato je iz Kaosa in Noči nastal Eros, iz njega Luč, nato pa še preostali prvi rod (*generatio*) bogov; za njimi predstavi² še drugi rod bogov in stvarjenje sveta, nato pa pripoveduje, kako so bogovi drugega rodu³ oblikovali ljudi. To bajko so prevzeli (valentinijanci) in razvili svojo naravoslovno razpravo; spremenili so zgolj imena bogov in pokazali enak začetek in enak nastanek vseh stvari: Noč in Tišino so zamenjali z Breznom in Tišino, Kaos so zamenjali z Umom, Eros, ki naj bi po komediografovih besedah uredil vse stvari, pa so zamenjali z Besedo; namesto prvih in največjih bogov so si izmislili ajone, namesto drugega rodu bogov pa delovanje, ki ga je izven Polnosti (vršila) njihova Mati, ki jo imenujejo tudi druga Osmerica in ji – tako kot komediograf – pripisujejo stvarjenje sveta in oblikovanje človeka. Trdijo, da samo oni poznajo neizrekljive in nepoznane skrivnosti, (v resnici) pa to, kar povsod v gledaliških komedijanti uprizarjajo v sijajnih samogovorih, zgolj prilagajajo svojim naukom. Povedano drugače: učijo iste nauke, le da spremenijo imena.

14, 2. Za svoje pa ne razglašajo samo tega, kar najdejo pri komediografih, ampak tudi to, kar so povedali tisti, ki Boga ne poznajo in se imenujejo filozofi. Zbrali so (njihove besede), iz mnogih najslabših krpic sešili kenton⁴ in s spretnim govorjenjem ustvarili površinsko izmišljotino: uvajajo nauk, ki je sicer nov, ker so ga zdaj izdelali z novo spretnostjo, (v resnici) pa je star in nekoristen, saj je narejen iz starih

1 Ni znano, katerega Antifana ima v mislih Irenej. Antični in bizantinski viri poročajo le o plodovitem atenskem komediografu Antifanu (ok. 408–ok. 334 po Kr.), ki je skupaj z Aleksisom najpomembnejši predstavnik srednje komedije. Več avtorjev je izrazilo domnevo, da je pri prepisovanju prišlo do napake in Irenej v resnici govori o Aristofanu (ok. 446–ok. 386 pr. Kr.) in njegovi komediji *Ptiči* 685–702 (slov. prevod v: Aristofan, *Demagoška komedija*, Ljubljana 2012, str. 267–268); temu mnenju se pridružuje tudi A. Rousseau (prim. SC 293, str. 254–255).

2 predstavi db. vpelje

3 bogovi drugega rodu db. drugi bogovi.

4 kenton ali krpanko (lat. *cento*, gr. *kéntron*). Kenton je zvrst pesmi, skrpane iz raznih verzov drugih pesmi (prim. *Zoper krivoverstva* I, 9, 4).

naukov, ki zaudarjajo po nevednosti in brezbožnosti. Tales iz Mileta je dejal, da je izvor in počelo vseh stvari voda:¹ reči voda ali Brezno, pa je eno in isto. Pesnik Homer je učil, da je izvor bogov Okean in njihova mati Tetida,² oni³ pa so to prevedli kot Brezno in Tišina. Anaksimander je za počelo vsega postavil Brezmejno, ki v sebi na semenski način vsebuje nastanek vsega in iz katerega naj bi nastali brezmejni svetovi,⁴ oni pa so to spremenili v Brezno in njihove ajone. Anaksagora, ki so ga imenovali »brezbožni«, je učil, da so živa bitja nastala iz semen, ki so z neba padla na zemljo,⁵ oni pa so to prevedli kot seme njihove Matere in (dodali, da) so oni sami to seme. Tako so tistim, ki so pri pameti, priznali, da so semena brezbožnega Anaksagora.

14. 3. Svojo senco in praznino so prevzeli od Demokrita in Epikura in ju prilagodili svojim naukom. Onadva sta namreč prva veliko govorila o atomih⁶ in praznini in prve imenovala bivajoče, drugo pa nebivajoče; prav tako tudi oni (resničnosti) znotraj Polnosti imenujejo bivajoče, tako kot so bivajoči atomi, (resničnosti) izven Polnosti pa imenujejo nebivajoče, tako kot je nebivajoča praznina. Ker sami bivajo na tem svetu, se pravi izven Polnosti, sami sebe postavljajo na kraj, ki ne obstaja. Ko pa pravijo, da so tukajšnje (stvari) le podobe zgornjih (resničnosti), povsem očitno predstavljajo Demokritov in Platonov nauk. Demokrit je prvi dejal, da se je iz Vsega na ta svet spustilo mnogo različnih podob (*simulacra*), in Platon govori o snovi, vzoru in Bogu, oni so jima sledili in so podobe in vzore imenovali podobe zgornjih (resničnosti), zaradi spremembe imena pa se zdaj bahajo, da so iznajditelji in ustvarjalci takšne izmišljotine.

14. 4. Prav tako trdijo, da je Ustvarjalec svet naredil iz že obstoječe snovi: a pred njimi so to povedali že Anaksagora, Empedokles in Platon. Tudi njih je najbrž navdihnila njihova Mati. Pravijo tudi, da se po nujnosti vse vrne⁷ v to, iz česar je nastalo, in da je (tudi) Bog podvržen

1 Prim. Tales iz Mileta, DK 11 A 12; 13 (slov. prevod v: *Fragmenti predsokratikov*, Ljubljana 2012, zv. 1, str. 175–177).

2 Prim. Homer, *Iliada* XIV, 201 in 246.

3 oni, tj. valentinijanci.

4 Prim. Anaksimander, DK 12 A 1; 9; 9a; 10; 11; 14; 15; 16; 17 (slov. prevod v: *Fragmenti predsokratikov*, Ljubljana 2012, zv. 1, str. 189, 193–201).

5 Prim. Anaksagora, DK 59 A 42; 43 (slov. prevod v: *Fragmenti predsokratikov*, Ljubljana 2012, zv. 2, str. 547–551).

6 atomih ali nedeljivih delcih.

7 vrne db. odide.

tej nujnosti in zato nesmrtnosti ne more podariti temu, kar je smrtno, in nepropadljivosti temu, kar je propadljivo, ampak se vsako (bitje) vrne v bitnost, ki je podobna njegovi naravi; a to so trdili že stoiki, ki se tako imenujejo po stebrišču,¹ pa tudi vsi pesniki in pisci, ki Boga niso poznali. Valentinijanci,² ki izpovedujejo isto nevero, so duhovnim ljudem kot njihov lastni kraj določili notranjost Polnosti, duševnim ljudem Sredino, telesnim ljudem pa snovnost: zoper to, trdijo, Bog ne more storiti ničesar, ampak se vsaka od omenjenih (vrst ljudi) vrne k temu, kar ima³ isto bitnost.

14, 5. Ko pravijo, da so Odrešenika ustvarili vsi ajoni, kot da bi vanj položil cvet samih sebe, v primerjavi s Heziodovo Pandoro⁴ ne dodajo ničesar novega: kar namreč Heziod pravi o Pandori, oni zatrjujejo o Odrešeniku in nam ga predstavljajo kot Pandorja,⁵ saj naj bi mu vsak ajon podaril to, kar je imel najboljšega. Svoj brezbrizen odnos⁶ do hrane in drugih dejanj ter prepričanje, da jih zaradi odličnosti (njihove bitnosti) nič ne more pokvariti, najsi jedo ali delajo karkoli, so podedovali od kinikov, saj imajo isto prepričanje kot oni. Na aristotelski način pa z dlakocepskim razpravljanjem skušajo napadati vero.

14, 6. Navado,⁷ da vse zvedejo na števila, so prejeli od pitagorejcev.⁸ Ti so prvi postavili števila za počelo vsega in kot počelo števil sodost in lihost, iz katerih so izpeljali čutnost in umnost. Pravijo namreč, da so eno počela (snovne) podstati, drugo pa počela umnosti in bitnosti; iz teh počel naj bi bilo narejeno vse, kakor je kip narejen iz bronu in ima obliko. Vse to so valentinijanci⁹ prilagodili (resničnostim) izven Polnosti. Pitagorejci poleg tega pravijo, da je počelo umnosti v tem, da um, ki ohranja spomin na prvotno (enost), išče tako dolgo, dokler

1 Grška beseda za stebrišče je *stoá*.

2 Valentinijanci db. oni.

3 ima db. je.

4 Prim. Heziod, *Teogonija* 560–612; *Dela in dnevi* 60–89 (slov. prevod v: Heziod, *Teogonija, Dela in dnevi*, Ljubljana 2009, str. 26–27, 65–66).

5 Gr. beseda Pandora, pa tudi Irenejeva izpeljanka Pandor, je sestavljena iz gr. besed *pân* (slov. »vse«) in *dôron* (slov. »dar«, »darilo«) in pomeni »obdarjen z vsem« ali »vse podarjajoč«.

6 odnos db. prepričanje.

7 navado db. željo.

8 Lat. besedilo tega odstavka je zelo nejasno. Naš prevod sledi popravkom in predlogom A. Rousseauja (prim. SC 293, str. 259–262).

9 valentinijanci db. oni.

se utrujen ne ustavi pri enem in nedeljivem. Počelo in podstat¹ vsega nastajanja naj bi bilo torej Eno; iz njega naj bi nastale dvojica, trojica, četverica, peterica in vse drugo. Valentinijanci to dobesedno ponavljajo² o njihovi Polnosti in Breznu. To je tudi njihovo izhodišče, ko skušajo svoje sizigije izpeljati iz Enega. Marko (Čarodej) se s tem ponaša, kot bi šlo za njegov lasten (nauk) in bi odkril nekaj novega, česar drugi še ne poznajo, (v resnici) pa razpreda o pitagorejski četverici kot izvoru in materi vsega.

14, 7. Zoper njih bomo dejali: ali so vsi omenjeni, s katerimi si dokazano delite nauke, spoznali resnico ali ne? Če so jo spoznali, je bil Odrešenikov spust na ta svet odvečen. Čemu bi namreč prišel? Mar zato, da bi resnico prinesel ljudem, ki so jo že spoznali? Če pa resnice niso spoznali, kako se morete vi, ki govorite enake (stvari) kot oni, ki resnice niso spoznali, ponašati, da ste edini, ki imajo spoznanje, ki presega vse, ko pa imajo isto spoznanje tudi tisti, ki Boga ne poznajo? (Valentinijanci) torej s pomočjo antifraze³ nepoznavanje resnice imenujejo spoznanje in zato je Pavel upravičeno⁴ govoril o *novosti besed in lažnem spoznanju*,⁵ saj se je njihovo spoznanje izkazalo za lažno.

Morda pa (na te besede) brezsramno odvrnejo, da ti ljudje sicer niso spoznali resnice, vendar sta njihova Mati ali pa Očetovo seme po takšnih ljudeh, kot tudi po prerokih, oznanila skrivnosti resnice brez vednosti Demiurga. Toda omenjeni nauki so bili takšni, da jih je mogel razumeti vsakdo: ti ljudje so vedeli, kaj govorijo, prav tako tudi njihovi učenci in njihovi nasledniki. Nadalje, če sta Mati ali (Očetovo) seme oznanjala to, kar sodi k resnici, in če je Oče resnica, je po njihovem Odrešenik lagal, ko je dejal: *Nihče ne pozna Očeta, razen Sina*.⁶ Kajti če ga pozna Mati ali njegovo seme, ne drži več, da *nihče ne pozna Očeta, razen Sina*, razen če sta Mati ali njihovo seme ta »nihče«.

Nastanek Deseterice in Dvanajsterice ter poznejši nastanki

14, 8. Množico, ki Boga ne pozna, do te točke nagovarjajo s pomočjo človeških občutij in podobnosti; nekatere zavedejo s pomočjo

1 podstat ali bitnost (lat. *substantia*).

2 ponavljajo db. govorijo.

3 Antifraza (gr. *antíphrasis*) je retorična figura, v kateri se besede uporabljajo v nasprotnem smislu od njihovega osnovnega pomena.

4 upravičeno db. dobro.

5 Prim. 1 Tim 6,20.

6 Mt 11,27.

verjetnosti in jih z besedami, ki so jim dobro poznane, pritegnejo vse do nauka o vsem;¹ predstavijo jim rojstvo Božje Besede, Resnice, Življenja in celo Uma; tako sodelujejo pri porodu Božjih stvaritev. Ko pa spregovorijo o nastanku poznejših ajonov, (v njihovi razlagi) ni več nobene verjetnosti, nobenega dokaza, ampak so to same laži. Kadar ljudje želijo ujeti neko žival, ji za vabo nastavijo hrano, katere je vajena, in se ji postopoma prikupijo z jedjo, ki ji je dobro poznana, nato pa jo zgrabijo, ujeto trdno zvežejo in jo prisilno odpeljejo, kamorkoli želijo. Tako ravnaajo tudi ti: s prepričljivim govorjenjem postopoma pripravijo ljudi, da sprejmejo prej omenjene stvaritve, nato pa jim dodajo še druge raznovrstne stvaritve, ki so protislovne in neprepričljive; pravijo namreč, da je iz Besede in Življenja nastalo deset, iz Človeka in Cerkve pa dvanajst ajonov. Čeprav za vse to nimajo nobenih dokazov, pričevanj, (videza) verjetnosti ali česa takšnega, želijo, da se jim na slepo² in pri priči verjame, da sta Beseda in Življenje ustvarila Brezenskega in Mešanico, Nepostarljivega in Zedinjenost, Samorastnika in Užitek, Negibljlivega in Zmes, Edinorojenega in Blaženo, ter da sta Človek in Cerkev ustvarila Tolažnika in Vero, Očetovskega in Nado, Materinskega in Ljubezen, Večnoumnega in Zavest, Cerkvenostnega in Blaženost ter Želenega in Modrost.

14, 9. Že v prejšnji knjigi sem skrbno predstavil nauk krivovercev o trpljenju in zablodi te Modrosti, ki je bila zaradi iskanja Očeta v nevarnosti, da se pogubi; prav tako sem predstavil dogajanje izven Polnosti ter nezadostnost, iz katere naj bi nastal Ustvarjalec; spregovoril pa sem tudi o Kristusu, ki naj bi nastal za vsemi (ajoni), in Odrešeniku, ki naj bi nastal iz ajonov, padlih v nezadostnost.³ Zdaj sem moral spomniti na ta imena, da se je jasno pokazala nesmiselnost njihove laži in neutemeljenost izmišljenih imen, s katerimi omalovažujejo svoje ajone. Pogani imajo namreč za svojih dvanajstero bogov prepričljivejša in verjetnejša imena, (valentinijanci) pa imajo te bogove za podobe dvanajstih ajonov, tako da imajo podobe imena, ki so za božanstvo pomensko (*per etymologian*) primernejša in ustrežnejša.

1 o vsem, tj. o vseh ajonih Polnosti.

2 na slepo db. brez razloga (lat. *frustra*).

3 iz ajonov, ki so padli v nezadostnost (lat. *ex his qui in labe facti sunt aeonibus*).
Prevod je negotov in tudi pomen tega mesta ostaja nejasen.

3. Ustroj Polnosti

Zakaj takšen ustroj?

15, 1. Toda vrnimo se k prej omenjenemu vprašanju stvaritev. Najprej naj nam brez sklicevanja na (stvari) v stvarstvu povedo vzrok za takšen nastanek ajonov. Trdijo namreč, da zgornje (resničnosti) niso nastale zaradi stvarstva, ampak je stvarstvo nastalo zaradi njih; prav tako trdijo, da zgornje (resničnosti) niso podobe tukajšnjih (stvari), ampak so tukajšnje (stvari) podobe zgornjih resničnosti. Kot vzroke podob navajajo, da ima mesec trideset dni zaradi tridesetih ajonov, dan dvanajst ur, leto pa dvanajst mesecev zaradi dvanajstih ajonov znotraj Polnosti, in prav tako druge podobne norosti. Naj nam zdaj povedo vzrok, zakaj so ajoni nastali na takšen način; zakaj je kot prvo počelo vsega nastala Osmerica, ne pa Peterica, Trojica, Sedmerica ali kakšna druga z drugačnim številom (ajonov); zakaj sta Življenje in Beseda ustvarila deset ajonov, ne več ne manj; in znova, zakaj sta jih Človek in Cerkev ustvarila dvanajst, ko pa bi jih lahko ustvarila več ali manj; 15, 2. zakaj je celotna Polnost razdeljena na tri dele, in sicer na Osmerico, Deseterico in Dvanajsterico, in ne na kakšna druga števila; končno, zakaj je prišlo do delitve na tri, ne pa na štiri, pet ali šest ali na kakšno drugo število? Naj nam to povedo brez sklicevanja na števila, ki (jih najdemo) v stvarstvu. Po njihovih besedah so zgornje resničnosti častitljivejše od tukajšnjih (stvari) in morajo zato imeti vzrok (*ratio*), ki je starejši od stvarstva in ni odvisen od njega.¹

Nemogoč odgovor

15, 3. Kar mi povemo o (nastanku) stvarstva, je nedvomno ustreznejše (*aptabilia*), saj pri ustvarjeninah eno sorazmerje ustreza drugemu sorazmerju, oni pa se nujno znajdejo v veliki zadregi (*aporia*), ker ne morejo navesti vzroka (resničnosti), ki so starejše in same po sebi popolne. Kakor nevednežem nam zastavljajo vprašanja glede stvarstva, mi pa jim, nasprotno, ista vprašanja zastavljamo glede njihove Polnosti: tedaj spregovorijo o človeških občutjih ali se spustijo v razpravo o skladnosti stvarstva. Tako odgovarjajo na vprašanja, ki nam jih sami zastavljajo, ne pa na vprašanja, ki smo jih zastavili mi. Ne sprašujemo

¹ Pomen te povedi je nejasen, kar se odraža tudi v različnih sodobnih prevodih.

jih namreč o skladnosti stvarstva ali o človeških občutjih, ampak jih sprašujemo, zakaj se njihova Polnost, katere podoba naj bi bilo stvarstvo, deli na skupine po osem, deset in dvanajst (ajonov). Tedaj morajo priznati, da je njihov Oče Polnost v takšni obliki ustvaril po naključju¹ in nepremišljeno: tako osramotijo Očeta, saj je v tem primeru ravnal na nerazumen način. Če pa odgovorijo, da je po Očetovi previdnosti Polnost nastala zaradi stvarstva, zato da bi bilo to skladno urejeno,² v tem primeru Polnost ni nastala zaradi nje same, temveč zaradi podobe, ki bi (nastala) po njeni podobnosti – tako kot se kalupa iz gline ne oblikuje zaradi njega samega, temveč zaradi izdelave kipa iz bron, zlata ali srebra –, in stvarstvo bo potemtakem častitljivejše kot Polnost, če je slednja nastala zaradi njega.

16, 1. Če pa vse to zavrnejo, so primorani – kajti dokazal sem, da ne morejo podati nobenega vzroka za takšen nastanek njihove Polnosti – priznati, da nad Polnostjo obstaja neki drugi ustroj (*dispositio*), ki je duhovnejši in vplivnejši in po katerem je bila oblikovana njihova Polnost. Če namreč Demiurg stvarstva ni oblikoval iz sebe, temveč ga je oblikoval po podobi zgornjih (resničnosti), kako je njihovo Brezno lahko ustvarilo Polnost takšne oblike in od kod je prejelo obliko (ustroja), ki je obstajal pred njim? Treba je namreč izbrati med dvojim: ali se misel ustavi pri Bogu, ki je z lastno močjo ustvaril svet in si je sam dal vzorec (*exemplum*) za stvarjenje sveta, ali pa se oddalji od njega in mora nenehno iskati,³ od kod je (bitje), ki je nad njim, prejelo obliko za stvarstvo, kolikšno je število stvaritev in kakšna je bitnost vzorca. Če pa je Brezno lahko tako oblikovano Polnost ustvarilo iz sebe, zakaj ne bi mogel tudi Demiurg takšnega sveta ustvariti iz sebe? In spet, če je to stvarstvo podoba zgornjih (resničnosti), zakaj ne bi bile te podobe še višjih (resničnosti), in te podobe spet drugih (še višjih resničnosti) in tako naprej v neskončnost iz podob v podobe?

16, 2. Na takšne težave je naletel tudi Bazilid. Ker se ni dokopal do resnice, je mislil, da se bo težavi izognil⁴ z neskončnim zaporedjem (stvaritev), ki so nastale druga iz druge. Trdil je, da obstaja tristo petinšestdeset zaporednih nebes, ki so nastala po podobnosti drug drugega.

1 po naključju ali brez razloga (lat. *vane*).

2 skladno urejeno ali sorazmerno (lat. *rhythmizatus*).

3 iskati ali se spraševati.

4 težavi izognil db. pobegnil iz brezizhodnega položaja.

To je hotel dokazati – kot sem že omenil¹ – s številom dni v letu; nad temi nebesi naj bi obstajala Moč, ki ji pravijo tudi Neimenljiva, ter njen ustroj. Toda tudi tako se Bazilid ne more izogniti težavam. Če mu namreč zastavimo vprašanje, od kod ima najvišje nebo, iz katerega naj bi zaporedoma nastala vsa druga, podobo za svoje oblikovanje, bo odgovoril, da gre za ustroj Neimenljive. Toda izbrati mora med dvojim: ali bo rekel, da je Neimenljiva ustroj ustvarila iz same sebe, ali pa bo moral priznati, da nad njo obstaja neka sila, od katere je njegova Neimenljiva prejela mogočno podobo za vse, kar je sama oblikovala.

16, 3. Ali ni torej varneje in preudarneje že od začetka priznati, kar je res: da je Bog ustvarjalec, ki je naredil ta svet, edini Bog, da poleg njega ne obstaja noben drug Bog in da je sam od sebe prejel vzorec in oblikovanost (stvari), ki jih je naredil? Ali ne bi bilo bolje, če bi ravnali tako, kot pa da so na koncu, utrujeni od brezbožnega kroženja, prisiljeni svoj um usmeriti v enega Boga in priznati, da oblikovanost stvari izhaja od njega?

16, 4. Kajti to, kar Valentinovi učenci očitajo nam, da namreč ostajamo v spodnji Sedmerici, svojega uma ne dvigujemo na višave in ne mislimo na to, kar je zgoraj² – ne sprejemamo namreč njihovih izmišljotin (*portentiloquium*) –, to isto Valentinovim učencem očitajo Bazilidovi učenci. Očitajo jim, da se še vedno valjajo³ v spodnjih (stvareh), saj ostajajo pri prvi in drugi Osmerici in si nespametno domišljajo, da so za tridesetimi ajoni našli Očeta, ki je nad vsem, namesto da bi s svojim umom preiskovali Polnost, ki je nad tristo petinšestdesetimi nebesi, se pravi nad petinštiridesetimi Osmericami. Toda na (na enak način) bi nekdo lahko upravičeno očital tudi Bazilidovim učencem in si izmislil štiri tisoč tristo osemdeset nebes ali ajonov, saj imajo toliko ur vsi dnevi v letu skupaj. Če pa bi dodal še nočne ure in s tem podvojil omenjeno število ur, bi mislil, kako veliko množico Osmeric, kako nepreštevno delovanje ajonov je odkril v primerjavi z Očetom, ki je nad vsem. Samega sebe bi imel za popolnejšega od vseh in bi vsem očital, da se ne zmorejo dvigniti k množici nebes in ajonov, o katerih govori sam, temveč zaradi pomanjkanja moči⁴ še vedno ostajajo pri tem, kar je spodaj ali pa v sredini.

1 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 24, 3.

2 Prim. Kol 3,2.

3 valjajo ali zadržujejo.

4 pomanjkanja moči ali šibkosti (lat. *deficientes*).

4. Načini nastanka

Trije možni načini nastanka

17, 1. Takšna so torej protislovja in težave, ki jih lahko izpostavim glede nastanka njihove Polnosti, še zlasti glede prve Osmerice. Zaradi njihove nespameti si zdaj pogledajmo še vse drugo in se lotimo iskanja tega, kar ne obstaja. To moram storiti, ker mi je bila zaupana ta naloga in hočem, da bi vsi ljudje prišli do spoznanja resnice,¹ in ker si ti sam želel od mene prejeti številna sredstva, s katerimi bi jih zavrnil.

17, 2. Vprašajmo se torej, na kakšen način so nastali drugi ajoni. Ali ostajajo zedinjeni s tistim, ki jih je ustvaril, kakor žarki, ki izhajajo iz sonca, ali pa so ločeni in samostojni, tako da vsak obstaja posebej in ima svojo oblikovanost (*figuratio*), kakor človek, ki nastane iz človeka, in žival² iz živali oziroma kakor vzbrstijo veje iz drevesa? Ali imajo enako bitnost kot tisti, ki so jih ustvarili, ali pa je njihova bitnost drugačna? Ali so nastali vsi hkrati in so zato enake starosti ali pa so nastali po nekem zaporedju in so zato eni starejši, drugi pa mlajši? Ali so preprosti in enoviti, v vsakem oziru enaki in podobni kakor duhovi in luči ali pa so sestavljeni, različni in iz neenakih delov?

Prvi način: kakor se človek rodi človeku

17, 3. Če je vsak ajon nastal ločeno in se rodil posebej na podoben način kot ljudje, je treba izbrati med dvojim: ali imajo Očetovi potomci (*generationes*) enako bitnost kot on in so podobni svojemu roditelju ali pa so drugačni in je zato potrebno priznati, da so iz druge bitnosti. Če so Očetovi potomci podobni tistemu, ki jih je ustvaril, bodo njegove stvaritve ostale netrpljive, tako kot je netrpljiv tisti, ki jih je ustvaril; če pa so iz neke druge bitnosti, ki je zmožna trpljenja, (se je treba vprašati), od kod je ta drugačna bitnost prišla v nepropadljivo Polnost? Še več, v tem primeru si je treba ajone predstavljati ločene druge od drugih, kakor je to pri ljudeh, in ne pomešane in zedinjene druge z drugimi, temveč ločene, omejene³ in razmejene glede na njihovo velikost. Toda to so lastnosti telesa, ne pa duha. Naj torej priznajo, da

1 Prim. 1 Tim 2,4.

2 žival ali drobnica.

3 ločene, omejene db. ločene z obliko, določene z mejo.

Polnost ni duhovna in da tudi sami niso duhovni (ljudje), če njihovi ajoni kakor ljudje sedijo in se gostijo pri Očetu, ki ima tudi sam takšno oblikovanost, kakršno odkrivajo ajoni, ki jih je ustvaril.

17, 4. Morda pa rečejo, da so tako kot luči, ki jih prižgejo druge luči – kot na primer bakla prižge baklo –, ajoni nastali iz Besede, Beseda iz Uma, Um pa iz Brezna. V tem primeru se morda razlikujejo med seboj po rojstvu in velikosti, toda ker imajo enako bitnost kot povzročitelj (*princeps*) njihovega nastanka, morajo biti vsi netrpljivi ali pa mora biti trpljiv tudi njihov Oče. Kajti bakla, ki je prižgana pozneje, gori z enakim plamenom kot tista, ki je bila prižgana prej. Zato tudi njihove luči, združene v eno, stremijo k prvotnemu zedinjenju, saj nastane ena sama luč, ki je obstajala že od začetka. Če je v luči nekaj mlajšega ali starejšega, se tega iz luči ne da razbrati, saj je vse ena luč. Prav tako se tega ne da razbrati iz bakel, ki so prejele luč, saj so glede na bitnost njihove snovi iste starosti – bakle so namreč iz ene in iste snovi. To se lahko razbere le iz zaporedja prižiganja, saj je bila ena prižgana nekoliko prej, druga pa je prižgana zdaj.

17, 5. Zato je treba izbrati med dvojim: ali nezadostnost in trpljenje,¹ ki sta nastala zaradi nevednosti, na podoben način zadevata celotno njihovo Polnost, saj imajo ajoni isto bitnost, in je potemtakem njihov Praoče v nezadostnosti in nevednosti² – se pravi, da ne pozna samega sebe – ali pa vse luči znotraj Polnosti na podoben način ostajajo netrpljive. Od kod naj bi namreč prišlo trpljenje najmlajšega ajona, če so vse luči nastale iz Očetove luči, ki je po naravi netrpljiva? Sicer pa, kako se lahko sploh govori o mlajših in starejših med ajoni, če obstaja ena luč celotne Polnosti?

Če pa kdo reče, da so ajoni zvezde, bodo kljub temu deležni isti narave. Kajti če se *zvezda od zvezde razlikuje po veličastvu*,³ pa se ne razlikuje po naravi (*qualitas*) in bitnosti, zaradi katerih je nekaj trpljivo ali netrpljivo. Zato morajo biti vsi ajoni po naravi netrpljivi in nespremenljivi, saj izhajajo iz Očetove luči, ali pa morajo biti vsi, skupaj z Očetovo lučjo, trpljivi in podvrženi spremembam (in) propadljivosti.

1 nezadostnost in trpljenje db. nezadostnost trpljenja.

2 v nezadostnosti in nevednosti db. v nezadostnosti nevednosti.

3 1 Kor 15,41.

Drugi način: kakor veje rastejo iz drevesa

17, 6. Enak razmislek (*ratio*) velja tudi, če trdijo, da so ajoni nastali iz Besede kakor veje iz drevesa, Besedo pa naj bi rodil Oče. Tedaj imajo vsi isto bitnost kot Oče in se med seboj razlikujejo le po velikosti, ne pa tudi po naravi, Očetovo velikost pa dopolnjujejo tako, kot prsti dopolnjujejo dlan. Če je torej v nevednosti in trpljenju Oče, so v nevednosti in trpljenju tudi ajoni, ki jih je ustvaril. Če pa je nevednost in trpljenje brezbožno pripisovati Očetu vsega, kako morejo trditi, da je ustvaril trpljivi ajon? In ko Božji Modrosti pripisujejo takšno brezbožnost, kako morejo sami sebe imeti za pobožne?

Tretji način: kakor žarki sijejo iz sonca

17, 7. Če pa rečejo, da so ajoni nastali kakor žarki iz sonca, saj so iste bitnosti in vsi izhajajo iz istega, morajo biti vsi ajoni, kot tudi tisti, ki jih je ustvaril, zmožni trpljenja ali pa morajo vsi ostati netrpiljivi. Pri takšnem nastanku namreč ne morejo biti eni netrpiljivi, drugi pa trpljivi. Če pravijo, da so vsi netrpiljivi, sami spodkopljejo svoj nauk: kako je namreč najmlajši ajon trpel, če pa so bili vsi netrpiljivi? Če pa pravijo, da so bili vsi deležni trpljenja – nekateri si namreč drznejo trditi, da se je trpljenje začelo pri Besedi in prišlo vse do Modrosti –, in trdijo, da je bilo trpljenje v Besedi, ki je Praočetov Um, s tem priznavajo, da sta trpela tako Praočetov Um kot Praoče sam. Oče vsega namreč ni neko sestavljeno bitje, ki bi obstajalo poleg Uma, kot sem že pokazal,¹ temveč je Um istoveten z Očetom in Oče z Umom. Zato morata biti tudi Beseda, ki izhaja iz njega, še bolj pa Um sam, ki je istoveten z Besedo, popolna in netrpiljiva, pa tudi ajoni, ki so nastali iz Besede in imajo isto bitnost kot ona, morajo biti popolni, netrpiljivi in ostajati vedno podobni njej, ki jih je ustvarila.

17, 8. Potemtakem ni res, da Beseda ni poznala Očeta, ker se je rodila kot tretja po vrsti, kot učijo (krivoverci). To bi morda lahko veljalo za rojevanja ljudi, ki pogosto ne poznajo svojih staršev, nikakor pa ne more veljati za Očetovo Besedo. Če je namreč Beseda v Očetu, pozna tistega, v katerem obstaja, se pravi samega sebe; ajoni, ki so nastali iz nje, ki so njene moči in so vedno pri njej, poznajo tistega, ki jih je ustvaril, tako kot žarki poznajo sonce. Torej ni mogoče, da bi Božjo

¹ Prim. *Zoper krivoverstva* I, 12, 2.

Modrost, ki je znotraj Polnosti in je nastala na tak način, doletelo trpljenje in bi spočela takšno nevednost. Mogoče pa je, da je Valentinovo Modrost, ki je hudičevega nastanka, doletelo trpljenje vseh vrst in je obrodila brezno nevednosti. Kajti ko pričujejo o svoji Materi in pravijo, da se je rodila iz zablodelega ajona, ni treba več iskati vzroka, zakaj sinovi takšne Matere vedno plavajo v breznu nevednosti.

Zaključek

17, 9. Poleg teh treh (načinov) nastanka ne vidim, kako bi lahko navedli še kakšnega drugega. Kolikor mi je znano, sami niso nikoli omenili kakšne druge vrste nastanka, čeprav sem jih glede tega dolgo spraševal. Povedo le, da vsak izmed ajonov nastane in pozna le tistega, iz katerega je nastal, ne pozna pa drugega, ki je pred njim. Vendar pa ne pojasnijo, na kakšen način naj bi nastal in kako pri duhovnih (bitjih) pride do takšnega nastanka. Katerokoli smer bi namreč ubrali, bi se oddaljili od pravega smisla (*recta ratio*), saj so glede resnice tako zaslepljeni, da o Besedi, ki je izšla iz Uma njihovega Praočeta, trdijo, da je nastala v nezadostnosti. Pravijo namreč, da popolni Um, ki ga je rodilo popolno Brezno, ni mogel ustvariti popolne stvaritve, ampak je ustvaril stvaritev, ki je slepa za spoznanje in veličino Očeta. Odrešenik naj bi prisposodbo (*symbolum*) te skrivnosti nakazal s sleporojenim:¹ tako naj bi tudi Edinorojeni ajon ustvaril slep, se pravi v nevednosti. S svojimi lažmi pripisujejo nevednost in slepoto Božji Besedi, ki naj bi po njihovih besedah nastala kot druga po vrsti za Očetom. Občudovanja vredni sofisti, ki preiskujejo globine nespoznanega Očeta in pripovedujejo o nadnebeških skrivnostih, *v katere želijo pogledati angeli*,² zato da bi se naučili, da je Um Očeta, ki je nad vsem, Besedo ustvaril slepo, se pravi v nevednosti glede Očeta, ki jo je ustvaril.

17, 10. Prazni sofisti! Kako naj bi Očetov Um ali celo sam Oče, ki je istoveten z Umom in popoln v vsem, ustvaril svojo Besedo kot nepopoln in slep ajon, ko pa bi lahko skupaj z njo ustvaril tudi spoznanje Očeta? Pravite, da je Kristus, ki se je rodil za vsemi drugimi ajoni, bil ustvarjen popoln: torej bi Besedo, ki je mnogo starejša (od Kristusa), Um moral ustvariti popolno in ne slepo; prav tako Um ne bi smel ustvariti ajonov, ki so še bolj slepi od njega – in to (po vrsti)

1 Prim. Jn 9,1–41.

2 1 Pt 1,12.

vse do vaše Modrosti, ki je povsem¹ zaslepljena porodila tako veliko bitnost zla. Vzrok vsega tega zla je vaš Oče. Pravite namreč, da sta Očetova veličina in moč vzrok nevednosti: istovetite ga z Breznom in neimenljivemu Očetu dajete to ime. Toda če je po vaših trditvah nevednost zlo, iz katere so izšle vse (vrste) zla, in če je po vaših besedah vzrok nevednosti Očetova veličina in moč, mora biti Oče stvarnik vseh (vrst) zla. Pravite namreč, da je vzrok zla v tem, da njegove veličine ni mogoče motriti. V tem primeru je treba izbrati med dvojim: bodisi se Oče že od začetka ni mogel razkriti ajonom, ki jih je ustvaril, in je v tem primeru brez krivde, saj ni mogel preprečiti² nevednosti ajonov, ki so nastali za njim, ali pa je Oče mogel po svoji odločitvi odstraniti nevednost, ki je s postopnim nastajanjem ajonov naraščala in se širila³ v njih, a v tem primeru bi lahko že mnogo prej po svoji odločitvi preprečil (nastanek) nevednosti, ki še ni obstajala.

17, 11. Ker se torej ni dal spoznati le ajonom, ampak tudi ljudem, ki so živeli v poslednjih časih, in sicer ko je sam tako hotel, in ker ni hotel biti spoznan od začetka, ampak je bil (sprva) neznan, je po vašem nauku vzrok nevednosti Očetova volja. Toda če je vnaprej vedel, kaj se bo zgodilo, zakaj ni njihove nevednosti preprečil,⁴ še preden je nastala, namesto da jo je pozneje, kakor da bi se kesal, ozdravil s stvaritvijo Kristusa? Kajti spoznanje, ki ga je po Kristusu podaril vsem, bi lahko že mnogo prej podaril po Besedi, ki je bila prvorojenka Edinorojenega. Če pa je to vedel že vnaprej in je hotel, da nevednost nastane, bodo dela nevednosti ostala za vedno in ne bodo nikoli minila, kajti (stvari), ki so nastale po volji vašega Praočeta, morajo ostati tako dolgo kot njegova volja; če pa te (stvari) preidejo, bo z njimi prešla tudi volja tistega, ki je hotel njihov obstoj.⁵ Sicer pa, česa so se naučili ajoni, da so stopili v počitek in prejeli popolno spoznanje, če ne tega, da je Oče nedosegljiv in nedoumljiv? To spoznanje bi lahko imeli, še preden jih je doletelo trpljenje: Očetova veličina se namreč ne bi zmanjšala, če bi ajoni že od začetka vedeli, da je Oče nedosegljiv in nedoumljiv. Kajti če je zaradi svoje neizmerne veličine moral ostati neznan, je moral zaradi

1 povsem db. vedno.

2 preprečiti db. odpraviti.

3 širila db. vsejala.

4 preprečil db. spodrezal.

5 obstoj db. bitnost.

svoje neizmerne ljubezni¹ ohraniti netrpljive tiste, ki jih je rodil. Nič ni namreč preprečevalo, ampak bi bilo celo koristneje, ko bi ajoni že od začetka vedeli, da je Oče nedosegljiv in nedoumljiv.

5. Modrost, Želja in trpljenje

Vzpostavitev Želje in trpljenja kot ločenih bitij

18, 1. Prav tako je nesmiselna njihova trditev, da je bila njegova Modrost v nevednosti, v nezadostnosti in trpljenju. Vse to je namreč tuje in nasprotno Modrosti in je zato nikakor ne more zadevati: kjer sta namreč nespamet in nevednost, tam ni modrosti. Naj torej Modrosti ne imenujejo trpeči ajon, temveč naj opustijo ime Modrost, ali pa (naj ne omenjajo njenega) trpljenja. Prav tako naj ne govorijo, da je celotna Polnost duhovna, če je ta ajon v njej bival takrat, ko ga doletelo veliko trpljenje. Tega namreč ne bi ne bi mogla izkusiti niti močna duša, kaj šele duhovna bitnost.

18, 2. Poleg tega, kako je Želja tega ajona skupaj s njegovim trpljenjem mogla iziti iz njega in nastati ločeno? Željo si namreč lahko predstavljamo le v povezavi z nekim (bitjem), sama na sebi pa nikakor ne more obstajati: slabo željo uniči in použije dobra želja, tako kot zdravje použije bolezen. Kakšna je bila torej želja (Modrosti), preden jo je doletelo trpljenje? Poiskati Očeta in doumeti njegovo veličino. In ob katerem prepričanju je ozdravela? Ob prepričanju, da je Oče nedoumljiv in ga ne moremo najti. Torej ni bilo dobro, da je želela spoznati Očeta, in zato jo je doletelo trpljenje; a ko se je prepričala, da je Oče neizsledljiv, je ozdravela. Pa tudi sam Um, ki je iskal Očeta, naj bi po njihovih besedah prenehal z iskanjem, ko je spoznal,² da je Oče nedoumljiv.

18, 3. Kako je torej Želja, ločena (od Modrosti), mogla spočeti (raznovrstna) trpljenja, ki so bila tudi njena občutja (*adfectiones*)? Občutje namreč spada k neki (osebi), samo na sebi pa ne more bivati in nastati. Takšne trditve niso samo neutemeljene, ampak tudi nasprotujejo Gospodovi besedi, ki pravi: *Iščite in boste našli*.³ Gospod namreč

¹ Prim. Ef 3,19.

² je spoznal db. se je naučil.

³ Mt 7,7.

izpopolnjuje svoje učence, ko jih spodbuja, da iščejo in najdejo Očeta; njihov zgornji Kristus pa je ajone izpopolnil tako, da jim je zapovedal, naj ne iščejo Očeta, in jih prepričal, da ga ne bodo našli, tudi če bi se močno trudili. (Krivoverci) si pravijo popolni zato, ker so našli svoje Brezno, ajoni naj bi bili popolni zato, ker so se dali prepričati, da je on, ki so ga iskali, neizsledljiv.

18, 4. Če torej sama Želja ni mogla obstajati ločeno od ajona, oni še bolj lažjejo glede njenega trpljenja, ki ga ločujejo (od Želje) in isto-vetijo s snovno bitnostjo. Kot da Bog ne bi bil luč¹ in kot da ne bi bila pri nas Beseda, ki more razkriti in zavrniti njihovo hudobijo! Kar je namreč ajon občutil (kot željo), to je tudi občutil kot trpljenje, in kar je občutil kot trpljenje, to je tudi občutil (kot željo): njihova Želja torej ni nič drugega kot trpljenje ajona, ki je skušal doumeti nedoumljivo, in njegovo trpljenje ni nič drugega kot ta Želja, saj si je želel nemogoče. Kako bi se torej občutje in trpljenje moglo ločiti od Želje in postati bitnost tako velike snovi, če pa je bila Želja trpljenje in trpljenje Želja? Želja torej ni mogla obstajati brez ajona in občutje ni moglo obstajati brez Želje. Tako tudi v tem pogledu njihov nauk razpade.

Trpljivi ajon

18, 5. Nadalje, kako je ajon mogel razpasti² in kako ga je moglo doleteti trpljenje, če pa ima enako bitnost kot Polnost, ta pa je v celoti nastala iz Očeta? Kajti (bitje), ki se nahaja v podobnem, ne razpade v nič in ne tvega nevarnosti, da premine, temveč ostaja naprej in raste kakor ogenj v ognju, duh v duhu in voda v vodi; zaradi nasprotnega (delovanja) pa ista (bitja) trpijo, se spreminjajo in izginejo.³ Če bi torej (ajon Modrosti) bil stvaritev luči, v podobni luči ne bi trpel in tvegati nevarnosti, ampak bi še bolj sijal in rasel, kakor dan pod vplivom sonca: pravijo namreč, da je Brezno podoba njihovega Očeta.⁴ Živali, ki so si med seboj nepoznane, tuje in po naravi nasprotni, tvegajo, da se med seboj uničijo, tistim živalim, ki so vajene druga druge in so med seboj sorodne, pa ne preti nobena nevarnost, ker bivajo na istem kraju in v tem najdejo celo rešitev in življenje. Če je bil torej ajon (Modrosti)

1 Prim. 1 Jn 1,5.

2 razpasti ali razkrojiti, uničiti (lat. *solvi*).

3 izginejo db. so uničena.

4 pravijo namreč, da je Brezno podoba njihovega Očeta: pomen teh besed je nejasen (prim. SC 293, str. 271–272).

enake bitnosti kot celotna Polnost, ga ni mogla doleteti nobena sprememba, saj je bival med sebi enakimi (bitji), ki so mu bila domača in je bil duhovni med duhovnimi. Strah, prestrašenost, trpljenje, razpad in druga takšna (občutja) lahko zaradi delovanja nasprotij doletijo (bitja), ki so nam podobna (*secundum nos*) in telesna, duhovnih (bitij), ki so polna luči, pa takšne nesreče ne morejo doleteti. Zdi pa se mi, da so (krivoverci) svojemu ajonu namenil trpljenje ognjevitega in osovraženega ljubimca, ki ga najdemo pri komediografu Menandru:¹ tisti, ki so ustvarili to izmišljotino, so imeli bolj kot duhovno in božansko bitnost v mislih nesrečnega zaljubljenca.

18, 6. Poleg tega iskanje popolnega Očeta in želja po tem, da bi prodril vanj in ga doumel, temu duhovnemu ajonu nista mogla prinesiti nevednosti in trpljenja, temveč popolnost, netrpljivost in resnico. Kajti tudi sami, ki so samo ljudje, kadar premišlujejo o Njem, ki obstaja pred njimi, in kakor že doumejo Popolnega ter so znotraj spoznanja, ne trdijo, da so v trpljenju in stiski,² temveč da so v spoznanju in doumevanju resnice. Ko je namreč Odrešenik svojim učencem dejal: *Iščite in boste našli*,³ naj bi jim po njihovih besedah naročil, naj iščejo neizrekljivo Brezno, ki so si ga sami s svojo domišljijo (*excogitatio*) izmislili nad Ustvarjalcem vsega. Sami si domišljajo, da so popolni, ker so v svojem iskanju odkrili Popolnega, čeprav so še vedno na zemlji, o ajonu, ki naj bi bil znotraj Polnosti in ves duhoven, pa pravijo, da ga je med iskanjem Praočeta, prodiranjem v njegovo veličino in hrepenenjem po doumevanju Očetove resnice doletelo trpljenje, in sicer takšno, da bi se (skoraj) razblinil v celoto bitnosti in se pogubil, če mu ne bi pomagala moč, ki vse utrjuje.

18, 7. Kakšna domišljavost, vredna ljudi, ki so zapustili resnico! Da je ta ajon boljši in častitljivejši od njih, s svojim naukom priznavajo sami, ko pravijo, da so potomci⁴ Želje trpečega ajona, tako da je ta ajon oče njihove Matere, se pravi njihov ded. Vnuikom torej preiskovanje Očeta prinaša resnico, popolnost, utrditev, osvoboditev⁵ od

1 V fragmentarno ohranjeni komediji *Misoúmenos* se npr. Trazonid baha s svojimi dosežki in s tem v očeh ljubljene dekleta izgubi ves ugled (prim. *Menandri Reliquiae selectae*, Oxford 1972, str. 181–194).

2 v trpljenju in stiski db. v trpljenju stiske.

3 Mt 7,7.

4 potomci db. zarodek.

5 osvoboditev db. izčiščenje (lat. *eliquatio*).

nestanovitne snovnosti in spravo z Očetom, pri njihovem dedu pa je isto preiskovanje povzročilo nevednost, trpljenje, osuplost, strah in stisko, iz katerih naj bi nastala snovna bitnost. Iskanje in preiskovanje popolnega Očeta ter hrepenenje (*concupiscentia*) po občestvu in enosti z njim naj bi bili zanje odrešilni, za ajon, iz katerega izvirajo, pa naj bi bili vzrok razpada in pogube. Mar niso njihove besede povsem protislovne, nore in nerazumne? Tisti, ki soglašajo z njimi, so resnično slepi, ki jih vodijo slepi, in po vsej pravici bodo padli¹ v brezno nevednosti, ki se je odprlo pod njihovimi nogami.

6. Seme

Demiurgova nevednost glede semena

19, 1. Kakšno pa je učenje o njihovem semenu, ki naj bi ga Mati spočela po posnetku (*figuratio*) angelov, ki spremljajo Odrešenika, semenu, ki naj bi bilo brez oblike, brez podobe in nepopolno, semenu, ki naj bi ga brez Demiurgove vednosti Mati položila vanj, Demiurg pa ga je zasejal v duše, ki jih je ustvaril in v katerih bo seme prejelo popolnost in oblikovanost?² Najprej je treba povedati, da so angeli, ki spremljajo Odrešenika, nepopolni, brez podobe in oblike: takšno se je namreč rodilo seme, ki je bilo spočeto po njihovi podobi. 19, 2. Nadalje, trditev, da Ustvarjalec ni vedel za seme, ki je bilo položeno vanj, ne za seme, ki je po njem prišlo v ljudi, je neutemeljena in prazna ter se je nikakor ne more dokazati. Kako bi mogel prezreti seme, ki ima (svojo lastno) bitnost in lastnosti? Če pa bi bilo brez bitnosti in brez lastnosti in bi bilo nič, zanj upravičeno ne bi vedel. Kar ima namreč neko lastno gibanje in lastnosti, kot so na primer toplota,³ hitrost, sladkost ali različna svetlost, ni prikrito ljudem, čeprav so samo ljudje; torej ne more ostati prikrito niti Bogu, ustvarjalcu vesolja! Semena pravzaprav upravičeno ni poznal, saj je to brez lastnosti, ki bi mu kakorkoli koristila, in brez bitnosti, ki (bi mu omogočila) kakršnokoli delovanje: Skratka: seme nikakor ni bivajoče. Zdi se mi, da je Gospod zaradi njih dejal: *Za vsako*

1 Prim. Mt 15,14.

2 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 6, 1.

3 V rokopisih najdemo besedo *calliditas* (slov. »zvitost«), vendar jo je že Erazem Rotterdamski popravil v *caliditas* (slov. »toplota«).

*prazno besedo, ki jo ljudje izgovorijo, bodo dajali odgovor na sodni dan.*¹ Vsi, ki takšne prazne besede ljudem polagajo v ušesa, bodo obsojeni in bodo odgovarjali za svoje prazne izmišljotine in laži zoper Boga. Drznejo si namreč celo trditi, da sami zaradi bitnosti semena poznajo duhovno Polnost, saj naj bi jim notranji človek² pokazal resničnega Očeta: duševna (bitnost) namreč potrebuje vzgojo na čutni ravni (*sensibilia erudimenta*), o Demiurgu, v katerega naj bi Mati položila vse seme, pa pravijo, da ničesar ne pozna in sploh ne zaznava (resničnosti) Polnosti.

19, 3. Sami naj bi torej bili duhovni, saj je bil v njihovo dušo položen neki košček Očeta vesoljstva, njihove duše pa naj bi bile iz iste bitnosti kot Demiurg; in čeprav naj bi Demiurg od Matere naenkrat (*semel*) prejel celotno seme in ga imel v sebi, pravijo, da je ostal duševen in ni zaznaval zgornjih (resničnosti); toda sami se, čeprav so še na zemlji, ponašajo, da jih poznajo. Mar ni to povsem nesmiselno? Samo ljudje, ki so blazni in povsem brez pameti, lahko verjamejo, da naj bi isto seme njihovim dušam prineslo spoznanje in popolnost, Bogu, ki jih je ustvaril, pa nevednost.

Rast semena

19, 4. Prav tako je prazna njihova trditev, da se je seme v shrambi (*depositio*) oblikovalo, raslo in postalo pripravljeno, da sprejme popolno Besedo. Kajti v tem primeru je pomešanje (semena s) snovjo, katere bitnost po njihovih besedah izhaja iz nevednosti in nezadostnosti, primernejše in koristnejše kot luč njihovega Očeta: ob zrenju luči se je namreč rodilo (nekaj), kar ni imelo ne oblike ne podobe, iz pomešanja s snovjo pa je prejelo oblikovanost, podobo, rast in popolnost. Če je namreč luč iz Polnosti povzročila, da duhovna (bitnost) ni imela lastne oblike, podobe in velikosti, in če ji je šele spust na ta svet prinesel vse to in jo izpopolnil, je bilo bivanje na tem svetu, ki mu pravijo tudi »tema«, učinkovitejše in koristnejše kot luč njihovega Očeta. Ali ni smešno trditi, da je po eni strani njihova Mati v snovnosti bila v nevarnosti, da bi se skoraj zadušila in pogubila, če se ne bi ravno tedaj

¹ Mt 12,36.

² S pavlinsko metaforo »notranji človek« (prim. Rim 7,22; Ef 3,16) so nekateri gnostiki označevali duhovno seme, ki je navzoče v nekaterih ljudeh (prim. *Zoper krivoverstva* I, 13, 2; I, 21, 4–5; II, 30, 6; V, 19, 2; V, 31, 1).

iztegnila in z Očetovo pomočjo skočila iz sebe, in da je po drugi strani njeno seme v isti snovnosti raslo, se oblikovalo in postalo primerno, da sprejme popolno Besedo, in sicer z izparevanjem tega, kar je drugačno in različno (z ozirom na seme), saj sami pravijo, da zemeljsko nasprotuje duhovnemu in duhovno zemeljskemu? Kako bi torej takšno majhno seme med njemu nasprotnimi in drugačnimi stvarmi lahko raslo, se oblikovalo in doseglo popolnost?

19, 5. Poleg tega, kar sem pravkar omenil, se moramo vprašati še, ali je njihova Mati seme rodila naenkrat, ko je videla angele, ali pa po delih. Če ga je rodila obenem in naenkrat, tako spočeto seme ne bi moglo biti v stanju otroka (*infantile*); njegov spust v tukajšnje ljudi¹ bi bil torej odvečen. Če pa ga je rodila po delih, semena ni mogla spočeti po podobi angelov; ker jih je videla in spočela obenem in naenkrat, jih je morala tudi roditi naenkrat, saj je tudi njihove podobe spočela naenkrat. 19, 6. Nadalje, če je obenem videla angele z Odrešenikom, zakaj je spočela podobe angelov in ne Odrešenika, ki je lepši od njih? Mar ji ni ugajal in zato ni spočela ob (pogledu) nanj?

In kako to, da je bil Demiurg, za katerega pravijo, da je duševen ter ima lastno velikost in obliko, glede na svojo bitnost ustvarjen popoln, duhovna (bitnost), ki mora biti še dejavnejša kot duševna, pa je bila ustvarjena nepopolna, tako da se je morala spustiti v dušo,² zato da bi se v njej oblikovala, postala popolna in pripravljena, da sprejme popolno Besedo? Če se torej seme oblikuje v zemeljskih in duševnih ljudeh, seme ne more biti več po podobnosti angelov, ki jih imenujejo »luči«, temveč po podobnosti tukajšnjih ljudi. Tako seme nima podobnosti in podobe angelov, temveč duš, v katerih se oblikuje: podobno ima tudi voda obliko posode, v kateri se nahaja, in če v njej zamrzne, ohrani obliko posode, v kateri je zamrznila. Duše že imajo obliko telesa, saj so se prilagodile svoji posodi, kakor sem pravkar omenil. Če se torej seme zgosti³ in oblikuje tu (na zemlji), ima podobo človeka, ne pa angelov. Kako naj bi bilo torej po podobi angelov, če pa se je oblikovalo po podobnosti ljudi? In zakaj se je sploh moralo spustiti v meso, če pa je samo duhovno? Kajti meso – če naj bo odrešeno – potrebuje duhovno (bitnost), da bo posvečeno in poveljučano ter da

1 tukajšnje ljudi db. današnje ljudi.

2 v dušo, tj. v duševno (bitnost).

3 zgostilo ali utrdilo.

bo neumrljivost použila to, kar je umrljivo;¹ nasprotno pa duhovna (bitnost) ne potrebuje tukajšnjih (stvari): ona namreč zaradi nas ne postane boljša, temveč mi postanemo boljši zaradi nje.

19, 7. Lažnost njihovega nauka o semenu se vsakomur še jasneje pokaže v trditvi, da so duše, ki so od Matere prejele seme, boljše od drugih; zato naj bi jih počastil tudi Demiurg in naj bi bile postavljene za vladarje, kralje in duhovnike. Če bi to bilo res, bi moral Gospodu najprej verjeti veliki duhovnik Kajfa, z njim pa tudi Ana in drugi veliki duhovniki, učitelji postave in vladarji ljudstva, ki so bili vsi v sorodstvu (z njihovo Materjo), predvsem pa bi mu moral verjeti kralj Herod. Toda k njemu niso prihajali ne veliki duhovniki, ne voditelji, ne prvaki ljudstva, temveč, nasprotno, berači, ki so posedali po ulicah, gluhi, slepi in tisti, ki so jih drugi zatirali in zaničevali, kakor pravi tudi Pavel: *Glejte, bratje, svojo poklicanost! Ni vas veliko modrih ne veliko plemenitih ne veliko močnih. Nasprotno, kar je na svetu zaničevano, si je Bog izbral.*² Njihove³ duše torej niso bile boljše zaradi semena, ki je bilo položeno vanje, in Demiurg jih zaradi tega ni počastil.

7. Zaključek

19, 8. Kar sem pravkar povedal, zadostno pokaže, da je njihov nauk majav in neutemeljen, povrh vsega pa še prazen. Ni namreč treba, kot se navadno reče, izpiti vsega morja, da bi spoznali, da je morska voda slana. Recimo, da se površino glinenega kipa pobarva z zlatom, da bi se zdelo, da gre za kip iz zlata in ne iz gline: zadošča, da nekdo odlomi katerikoli košček, ga obrne, pokaže glino in tako tiste, ki iščejo resnico, osvobodi lažnega mnenja. Na enak način sem ravnal tudi sam. Vendar nisem ovrigel zgolj majhnega delčka (njihovega nauka), temveč sem njihovo učenje ovrigel na ključnih mestih. Tako sem vsem, ki se ne želijo zavestno pustiti zapeljati, pokazal to, kar je zlega, zvijačnega, zapeljivega in nevarnega v (nazorski) šoli Valentinovih učencev in pri vseh drugih krivovercih, ki sramotijo Demiurga in Stvarnika vesoljstva, se pravi edinega Boga. Vse to sem pokazal s tem, da sem razkril neutemeljenost njihove poti.

1 Prim. 1 Kor 15,54; 2 Kor 5,4.

2 1 Kor 1,26–27.

3 njihove db. takšne.

19, 9. Kdo pri zdravi pameti, ki ima vsaj malo stika z resnico, pa jih bo prenašal, ko trdijo, da nad Bogom demiurgom obstaja še neki drugi Oče; da je eno Edinorojeni, drugo Božja Beseda, ki naj bi bila poslana (*emissus*) v nezadostnost, spet drugo Kristus, ki naj bi skupaj s Svetim Duhom nastal za vsemi ajoni, spet drugo pa Odrešenik, ki naj ne bi nastal iz Očeta vsega, temveč iz prispevka¹ ajonov, ki so padli v nezadostnost,² Odrešenik, ki je moral nastati zaradi te nezadostnosti? Če torej ajoni ne bi padli v nevednost in nezadostnost, po njihovem ne bi nastal ne Kristus, ne Sveti Duh, ne Meja, ne Odrešenik, ne angeli, ne njihova Mati, ne njeno seme in preostalo stvarstvo, ampak bi bil (svet) brez tako velikih dobrin. Torej ne sramotijo samo Stvarnika, za katerega pravijo, da je bil sad nezadostnosti, temveč tudi Kristusa in Svetega Duha, za katera pravijo, da sta nastala zaradi nezadostnosti, ter Odrešenika, ki naj bi podobno nastal pozneje od nezadostnosti. Kdo bo prenašal vse drugo prazno besedičenje, ki ga zvito skušajo prilagoditi prilikam, da bi sebe in tiste, ki jim verjamejo, pahnili v kar največje bogokletje?

1 nastal iz prispevka db. bil zbran in prinesen skupaj (lat. *collatus et congestus*). Lat. besede *collatus et congestus* so najbrž hendiadis za gr. glagol *syneranísthai* (tj. zbrati s pomočjo prispevka); prim. *Zoper krivoverstva* I, 2, 6.

2 ajonov, ki so padli v nezadostnost (lat. *ab his qui in deminoratione facti sunt aeonibus*). Prevod je negotov in tudi pomen tega mesta ostaja nejasen.

Tretji del

Zavrnitev valentinijanskih nauk o številih

1. Ptolemajeve razlage Pisem

Trije primeri

20, 1. Pokažimo torej, da na neprimeren in neutemeljen način v svoje izmišljotine vnašajo Gospodove prilike in dejanja. Trpljenje, ki je nastalo okrog (*erga*) dvanajstega ajona, skušajo dokazati s pomočjo tega, da je Odrešenik trpel zaradi dvanajstega apostola, in sicer v dvanajstem mesecu; trdijo namreč, da je po svojem krstu oznanjal samo eno leto. To naj bi jasno dokazovala tudi žena, ki je trpela zaradi krvavitev: trpela je namreč dvanajst let, ko pa se je dotaknila roba Odrešenikovega oblačila, je ozdravela zaradi moči, ki je izšla iz Odrešenika in naj bi obstajala pred njim. Kajti moč, ki jo je doletelo trpljenje, se je iztezala in iztekala v brezmejno, tako da je tvegala, da bi se razblinila v vso bitnost; toda ko se je dotaknila prve Četverice, ki naj bi jo označeval rob oblačila, se je ustavila in trpljenje je prenehalo.

Odpadništvo dvanajstega apostola

20, 2. Trpljenje dvanajstega ajona hočejo torej dokazati s pomočjo Judovega trpljenja. Toda kako morejo Juda primerjati z ajonom, ko pa je bil izgnan iz dvanajsterice¹ in se ni nikoli povrnil na svoje mesto? Ajon, čigar podoba naj bi bil Juda, je bil namreč obnovljen (v sizigiji), potem ko je bil ločen od svoje Želje, Juda pa je bil zavržen in izgnan, na njegovo mesto pa je bil postavljen Matija, kakor je pisano: *Njegovo službo naj prevzame kdo drug.*² Morali bi torej reči, da je bil dvanajsti ajon izgnan iz Polnosti in je bil namesto njega³ ustvarjen drugi, če naj bi seveda Juda predstavljal ta ajon. Še več, pravijo, da je trpel ajon, Juda pa je bil (zgolj) izdajalec; poleg tega priznavajo, da je v trpljenje

1 dvanajsterice db. števila dvanajst.

2 Apd 1,20; Ps 108,8.

3 namesto njega db. na njegovo mesto.

šel Kristus, in ne Juda. Kako bi torej Juda, izdajalec njega, ki je zaradi našega odrešenja moral trpeti, mogel biti podoba in posnetek trpečega ajona?

20, 3. Toda Kristusovo trpljenje ni podobno in primerljivo s trpljenjem ajona. Ajon je namreč doletelo trpljenje razpada in pogube, tako da je bil tisti, ki je trpel, v nevarnosti, da propade, našega Gospoda Kristusa pa je doletelo pravo trpljenje, ki ni kar tako prešlo, in ne le da ni bil v nevarnosti, da propade, temveč je s svojo močjo celo utrdil propadlega človeka in ga privedel¹ v nepropadljivost. Ajon je trpel, ko je iskal Očeta in ga ni mogel najti, Gospod pa je trpel zato, da bi tiste, ki so zablodili stran od Očeta, privedel do spoznanja in v njegovo bližino.² Za ajon je preiskovanje Očetove veličine postalo pogubno trpljenje, nam pa je Gospodovo trpljenje prineslo spoznanje Očeta in nam tako podarilo odrešenje. Pravijo, da je trpljenje ajona obrodilo ženski sad, ki je bil šibek, nemočen, brezoblični in neučinkovit, Gospodovo trpljenje pa je obrodilo trdnost in moč. Gospod se je namreč prek trpljenja *povzpel na višavo, ujete peljal ujetnike, dal darove ljudem*;³ tistim, ki verujejo vanj, je dal *oblast stopati na kače in škorpione ter na vsakršno moč sovražnika*,⁴ se pravi začetnika odpadništva. S svojim trpljenjem je Gospod uničil smrt in odpravil zablodo, pokončal propadljivost in uničil nevednost, razodel je življenje, pokazal resnico in podaril nepropadljivost. Njihov ajon pa je s svojim trpljenjem prinesel nevednost in rodil brezoblično bitnost, iz katere so po njihovem nauku nastala vsa snovna dela, smrt, propadljivost, zabloda in tako dalje.

20, 4. Podoba trpečega ajona torej ni bil ne Juda, dvanajsti učenec, ne trpljenje našega Gospoda: oboje se je namreč izkazalo za različno in protislovno, kot sem pravkar pokazal. Toda obstaja še ena razlika, ki izhaja iz števila. Da je izdajalec Juda dvanajsti apostol, se strinjajo vsi, saj tudi evangelij omenja imena dvanajstih apostolov. Toda ajon, o katerem govorimo, ni dvanajsti, temveč trideseti, kajti po Očetovi volji ni nastalo samo dvanajst ajonov, prav tako ta ajon ni nastal kot dvanajsti po vrsti, ampak naj bi po njihovih besedah nastal na tridesetem mestu. Kako bi torej Juda, ki je dvanajsti po vrsti, mogel biti podoba in posnetek ajona, ki je trideseti po vrsti?

1 privedel db. poklical nazaj.

2 v njegovo bližino db. k njemu.

3 Ef 4,8; Ps 67,19.

4 Lk 10,19.

20, 5. Če pa porečejo, da je Judova poguba posnetek Želje ajona, tudi tak posnetek ne bi bil podoben resnici, ki naj bi jo predstavljal. Želja, ki je bila ločena od ajona in jo je oblikoval Kristus, Odrešenik pa jo je napravil preudarno, mora biti – potem ko je izven Polnosti vse ustvarila po posnetku (resničnosti) znotraj Polnosti – na koncu ponovno sprejeta v Polnost in skladno s sizigijami zedinjena z Odrešenikom, ki je nastal iz vseh (ajonov). Nasprotno pa se Juda, potem ko je bil enkrat izvržen, nikoli več ne vrne v število učencev: sicer (k temu številu) ne bi namesto njega prišteli nekoga drugega. Gospod je o njem dejal: *Gorje tistemu človeku, po katerem je Sin človekov izroččen!* In: *Bolje bi bilo zanj, da se ne bi rodil.*¹ Imenoval ga je tudi *sin pogubljenja*.² Če pa pravijo, da Juda ni podoba Želje, ki se je ločila od ajona, temveč trpljenja, ki je bilo pomešano s to Željo, tudi na ta način število dve³ ne more biti podoba števila tri. Juda so namreč izvrgli, na njegovo mesto je bil postavljen Matija, pri njih pa obstajajo ajon, ki je v nevarnosti, da razpade in se pogubi, Želja in trpljenje. Željo namreč ločujejo od trpljenja in pravijo, da je bil ajon obnovljen, Želja oblikovana, iz trpljenja, ki je bila ločeno od njiju, pa je (nastala) snov. Ker pri njih torej obstaja troje – se pravi ajon, Želja in trpljenje –, Juda in Matija ne moreta biti njihova podoba, saj sta samo dva.

21, 1. Če pravijo, da je dvanajst apostolov podoba nastanka samo tistih dvanajstih ajonov, ki sta jih ustvarila Človek in Cerkev, naj pokažejo tudi deset drugih apostolov, ki so podoba drugih desetih ajonov, ki naj bi nastali iz Besede in Življenja. Nespametno bi namreč bilo, da bi Odrešenik z izvolitvijo apostolov nakazal mlajše in zato nižje⁴ ajone, ne bi pa najprej nakazal starejših in torej odličnejših ajonov. Kajti če je Odrešenik apostole izbral zato, da bi po njih nakazal ajone v Polnosti, bi lahko izbral deset drugih apostolov, pred njimi pa še drugih osem, da bi s številom apostolov v podobi nakazal počelno in prvotno Osmerico. Toda dobro vemo, da je po dvanajstih apostolih naš Gospod pred seboj poslal še sedemdeset drugih (učencev):⁵ teh sedemdeset ne more biti podoba ne Osmerice ne Deseterice ne Trideseterice. Kakšen je

1 Mt 26,24.

2 Jn 17,12.

3 dve db. dvanajst. Čeprav imajo vsi lat. rokopisi različico »dvanajst«, sobesedilo narekuje takšen popravek.

4 nižje db. manjše

5 Prim. Lk 10,1.17.

torej vzrok, da je nižje ajone, kot sem prej omenil, nakazal prek apostolov, odličnejših ajonov, iz katerih so ti nastali, pa ni vnaprej upodobil? In če je bilo dvanajst apostolov izbranih zato, da bi prek njih pokazal na število dvanajstih ajonov, bi tudi sedemdeset (učencev) moralo biti izbranih, da bi bili podoba sedemdesetih ajonov: a v tem primeru naj ne trdijo, da je nastalo trideset, marveč dvainosemdeset ajonov. Kajti kdor bi apostole izbral zato, da bi bili podobe ajonov v Polnosti, ne bi nikakor napravil zgolj podobe enih, ne pa drugih, temveč bi prek vseh apostolov skušal ohraniti posnetek in pokazati podobo ajonov, ki so v Polnosti.

21, 2. Ne smemo pozabiti¹ niti Pavla, ampak jih moramo vprašati, podoba katerega ajona je bil ta apostol. Morda pa je bil podoba Odrešenika, ki so si ga izmislili in je nastal iz prispevka vseh (ajonov) in ga zato imenujejo Vse, saj je iz vseh. Nanj je jasno pokazal pesnik Heziod, ko mu je dal ime Pandora, se pravi »darilo vseh«, saj je v njem zbran najboljši dar vseh.² Zoper krivoverce³ namreč veljajo besede: »Hermes je vanje položil zvite besede in navade spletkarske,«⁴ da bi zapeljal neumne ljudi, naj verjamejo njihovim izmišljotinam. Njihova Mati, se pravi Leto, jih je namreč spodbudila na skrivaj,⁵ brez Demiurgove vednosti, da radovednim ušesom oznanjajo globoke in neizrekljive skrivnosti.⁶ Toda njihova Mati te skrivnosti ni izrekla le po Heziodu, ampak tudi po Pindarjevih slavospevih – in sicer na zelo bistrumen način, da bi to prikrila Demiurgu – v (zgodbi o) Pelopsu, čigar meso je oče razkosal na dele, vsi bogovi pa so nato kose zbrali, jih prinesli skupaj in sestavili ter tako (v podobi) pokazali Pandoro.⁷ Ker jih Mati spodbuja, tudi oni ponavljajo besede pesnikov: so namreč istega rodu in duha kot oni.

¹ pozabiti db. zamolčati.

² Prim. Heziod, *Dela in dnevi* 80–81 (slov. prevod v: Heziod, *Teogonija, Dela in dnevi*, Ljubljana 2009, str. 65–66).

³ krivoverce db. njih.

⁴ Prim. Heziod, *Dela in dnevi* 78 (slov. prevod v: Heziod, *Teogonija, Dela in dnevi*, Ljubljana 2009, str. 65).

⁵ V gr. izvorniku je obstajala besedna igra med *Letó* (slov. »Leto«) in *lelethótos* (slov. »na skrivaj«). Latinski prevajalec je na tem mestu dodal gloslo: »Zato se imenuje Leto, skladno z grškim pomenom (imena), saj ljudi spodbuja na skrivaj«.

⁶ Prim. 2 Tim 4,3.

⁷ Prim. Pindar, *Prvi olimpijski slavospev* 37–100 (slov. prevod v: Pindar, *Slavospevi in izbrani fragmenti*, Ljubljana 2013, str. 18–22).

22, 1. Pokazal sem že, da se število tridesetih ajonov povsem zruši, saj po njihovem nauku v Polnosti obstaja včasih manj, včasih pa več ajonov. Ne obstaja torej trideset ajonov in tudi Odrešenik ni bil pri tridesetih letih krščen zato, da bi pokazal na molčecih trideset ajonov; sicer bi (krivoverci) najprej njega ločili in izgnali iz Polnosti vsega.

Gospodovo trpljenje v dvanajstem mesecu

Poleg tega trdijo, da je trpel v dvanajstem mesecu, tako da je po svojem krstu oznanjal le eno leto. To skušajo potrditi s pomočjo teh prerokovih besed: *Da okličem leto, ki je vseč Gospodu, in dan povračila.*¹ Zares so slepi ti, ki pravijo, da so odkrili globine Brezna, ne razumejo pa, kaj je *leto, ki je vseč Gospodu*, in kaj *dan povračila* – leto in dan, o katerih govori Izaija. Prerok namreč ne govori o dnevu, ki ima dvanajst ur, ne o letu, ki ima dvanajst mesecev; tudi (krivoverci) sami namreč priznavajo, da preroki pogosto govorijo v prilikah in prispodobah, ne pa dobesedno.² 22, 2. (Z besedami) *dan povračila* imenuje torej dan, ko bo Gospod *vsakemu povrnil po njegovih delih*,³ se pravi sodbo. *Leto, ki je vseč Gospodu*, pa je (sedanji) čas, v katerem kliče tiste, ki verujejo vanj in tako postanejo Bogu vseč, povedano drugače, to je čas od njegovega prihoda pa vse do dovršitve (sveta), čas, v katerem Gospod kot plodove pridobiva tiste, ki so odrešeni. Po prerokovih besedah namreč temu letu sledi dan povračila. Prerok bi torej lagal, če bi trdil, da je Gospod oznanjal le eno leto. Kje je namreč dan povračila? Leto je že minilo, dan povračila pa še ni nastopil: Bog namreč še zdaj *daje svojemu soncu, da vzhaja nad hudobnimi in dobrimi, ter pošilja dež pravičnim in krivičnim.*⁴ In pravični trpijo preganjanje, zatirani so in ubiti, grešniki pa živijo v izobilju, *popivajo ob zvoku citre in harfe, Gospodovega dela pa ne opazijo.*⁵ Po prerokovih besedah morata biti oba povezana in *letu* mora slediti *dan povračila*. Rečeno je namreč: *Da okličem leto, ki je vseč Gospodu, in dan povračila.* (Z besedami) *leto, ki je vseč Gospodu* torej pravilno⁶ razumemo ta čas, v katerem Gospod ljudi kliče in odrešuje, temu pa sledi *dan povračila*, se pravi

1 Iz 61,2; Lk 4,19.

2 dobesedno db. po zvoku povedanih (besed).

3 Rim 2,6; prim. Mt 16,27.

4 Mt 5,45.

5 Iz 5,15.

6 pravilno db. dobro.

sodba. Vendar se ta čas ne imenuje samo *leto*, ampak ga tako prerok kot Pavel imenujeta tudi *dan*. Apostol se namreč sam spominja Pisma¹ in v Pismu Rimljanom pravi: *Kakor je pisano: »Zaradi tebe nas ves dan pobijajo, imajo nas za klavne ovce.«*² Tu pa (besedi) *ves dan* označujeta ves ta čas, v katerem trpimo preganjanje in nas koljejo kot ovce. Kakor tu *dan* ne označuje dneva, ki traja dvanajst ur, temveč ves čas, v katerem zaradi Kristusa trpijo in so ubiti tisti, ki verujejo vanj, tako tudi tam *leto* ne označuje obdobja dvanajstih mesecev, temveč ves čas vere, v katerem ljudje, ki so slišali oznanilo, verujejo in postanejo *všech Gospodu*, če se združijo z njim.

22, 3. Čudimo se lahko tudi temu, da oni, ki naj bi odkrili Božje globine,³ v evangeliju niso raziskali, kolikokrat po svojem krstu je šel Gospod v času pashe v Jeruzalem: Judje iz vseh dežel so namreč imeli navado, da so se vsako leto v tem času zbrali v Jeruzalemu in praznovali pasho. Potem ko je v Kani Galilejski spremenil vodo v vino,⁴ je prvič šel v Jeruzalem na praznični dan pashe;⁵ tedaj *so mnogi verovali vanj, ker so videli znamenja, ki jih je delal,*⁶ kot poročča⁷ Gospodov učenec Janez. Nato se je umaknil in odšel v Samarijo, kjer je govoril s Samarijanko;⁸ zatem pa je od daleč⁹ ozdravil stotnikovega sina, rekoč: *Pojdi, tvoj sin živi.*¹⁰ Nato je šel drugič v Jeruzalem na praznik pashe;¹¹ takrat je ozdravil hrome ga, ki je osemtrideset let ležal poleg kopeli, in mu ukazal, naj vstane, vzame svojo posteljo in gre.¹² Zatem se je umaknil na drugo stran Tiberijskega morja; sledila mu je velika množica, ki jo je vso nasitil s petimi hlebi kruha in še je ostalo dvanajst košar s koščki.¹³ Ko je naposled od mrtvih obudil Lazarja¹⁴ in so mu

1 Pisma, tj. Stare zaveze.

2 Rim 8,36; Ps 43,23.

3 Prim. 1 Kor 2,10.

4 Prim. Jn 2,1–11.

5 Prim. Jn 2,13.

6 Jn 2,23.

7 poročča db. se spominja.

8 Prim. Jn 4,1–12.

9 od daleč db. v odsotnosti.

10 Jn 4,50.

11 Prim. Jn 5,1.

12 Prim. Jn 5,2–15.

13 Prim. Jn 6,1–13.

14 Prim. Jn 11,1–44.

farizeji pripravljali zasedo, se je umaknil v mesto Efraim;¹ od tam je šest dni pred pasho prišel v Betanijo, kakor je pisano;² in iz Betanije je šel v Jeruzalem,³ tam jedel pasho in naslednji dan trpel. Vsakdo bo priznal, da ti trije časi pashe ne morejo biti eno samo leto. Poleg tega mesec, v katerem se praznuje pasha in v katerem je Gospod trpel, ni dvanajsti, temveč prvi: tisti, ki se ponašajo, da vse vedo, se lahko počijo pri Mojzesu, če tega ne vedo.⁴ Dokazal sem torej, da je njihova razlaga leta in dvanajstega meseca napačna in da morajo zavreči ali svojo razlago ali pa sam evangelij: kako bi sicer Gospod mogel označiti samo eno leto?

22, 4. Če je bil pri krstu star trideset let, je ob prihodu v Jeruzalem imel popolno starost (*aetas*) učitelja in je zato zanj upravičeno veljal.⁵ Ni se namreč nekaj zdel, (v resnici) pa bil nekaj drugega, kot pravijo doketi;⁶ kar se je namreč zdel, to je tudi bil. Ker je bil učitelj, je imel tudi starost, primerno učitelju. Človeškosti ni ne zavračal ne presejal in v sebi ni odpravil zakona človeškega rodu, temveč je vsako življenjsko obdobje (*aetas*) posvetil prek podobnosti, ki (jo imamo) z njim. Vse ljudi je namreč prišel odrešiti po sebi – pravim vse, ki se po njem prerodijo v Bogu: dojenčke, otroke, dečke, mlade in starejše. Zato je šel skozi vsa življenjska obdobja: med dojenčki je postal dojenček in s tem posvetil dojenčke; med otroki je postal otrok in s tem posvetil tiste, ki so v tem življenjskem obdobju, obenem pa je zanje postal vzor pobožnosti, pravičnosti in podložnosti; med mladimi je postal mlad in s tem postal vzor za mlade, ki jih je tudi posvetil Gospodu; prav tako je med starejšimi postal starejši, da bi postal v vsem popolni učitelj, ne samo glede na razlago resnice, ampak tudi glede na življenjska obdobja, saj je obenem posvetil starejše in tudi zanje postal vzor. Naposled je prišel vse do smrti, da bi bil *prvorojenec med mrtvimi*, tisti, ki je prvi med vsemi (*stvarmi*),⁷ začetnik življenja,⁸ ki obstaja pred vsemi in predhaja vsem.

22, 5. Da bi svojo izmišljotino podkrepili s pomočjo besed: *Da*

1 Prim. Jn 11,47–54.

2 Jn 12,1.

3 Prim. Jn 12,12.

4 Prim. 2 Mz 12,2; 3 Mz 23,5; 4 Mz 9,5.

5 je zato zanj upravičeno veljal db. so ga po pravici klicali učitelj.

6 doketi db. tisti, ki vpeljujejo navideznost (Jezusovega učlovečenja).

7 Kol 1,18.

8 Prim. Apd 3,15.

*okličem leto, ki je vseč Gospodu,*¹ (krivoverci) trdijo, da je oznanjal samo eno leto in trpel v dvanajstem mesecu. Pozabljajo pa, da s tem odpravljajo vse njegovo delovanje in mu jemljejo najnujnejše in najčastitljivejše življenjsko obdobje, namreč dobo starosti, v kateri je s svojim učenjem vodil (*praeesse*) vse. Kako je mogel imeti učence, če ni učil? In kako je mogel učiti, če ni imel starosti učitelja? Kajti ko je bil krščen, še ni izpolnil tridesetega leta, ampak ga je šele začel. Luka namreč omenja njegovo starost: *Jezus pa je začel trideseto leto,*² ko je bil krščen. Če je po krstu oznanjal le eno leto, je trpel, ko je dopolnil trideset let: takrat je bil še mladenič in še ni dosegel dobe starosti. Vsi se namreč strinjajo,³ da je pri tridesetih človek še mlad in da mladost traja vse do štiridesetega leta, šele po štiridesetem ali petdesetem letu pa se začne⁴ doba starosti. Pri tej starosti je učil naš Gospod: tako pričuje evangelij in prav tako vsi starešine, ki so bili v Aziji v stiku z Gospodovim učencem Janezom, pričujejo, da jim je to izročil Janez, ki je z njimi ostal vse do Trajanovega časa. Nekateri med njimi niso videli le Janeza, temveč tudi druge apostole in so jih slišali (pripovedovati) o istem in zdaj tudi sami o tem pričujejo. Komu je treba bolj verjeti: starešinam ali Ptolemaju, ki ni nikoli videl apostolov in ni niti v sanjah stopal po njihovih sledih?

22, 6. To so jasno pokazali tudi Judje, ki so nekoč razpravljali z Gospodom Jezusom Kristusom. Ko jim je namreč Gospod dejal: *Vaš oče Abraham se je vzradostil, da bo videl moj dan, in videl ga je in se razveselil,* so mu odgovorili: *Še petdeset let nimaš in si videl Abrahama?*⁵ Takšen (odgovor) je smiseln, kadar ima človek več kot štirideset let in še ni dosegel petdesetega leta, a vendar ni več daleč od njega. Človeku, ki bi imel trideset let, bi namreč odgovorili: »Še štirideset let nimaš.« Toda ker so želeli pokazati, da je lažnivec, niso smeli močno preseči njegove starosti: omenili so torej približno starost, bodisi so iz popisa prebivalstva poznali njegovo resnično starost ali pa so o njej sklepali na podlagi tega, da so videli, da ima več kot štirideset let, nikakor pa ne trideset. Povsem nespametno bi bilo, če bi se zlagali za dvajset let, ko pa so želeli pokazati, da je mlajši od Abrahama. Govorili so to, kar so videli, in za tiste, ki so ga videli, ni bil navideznost, temveč resnica.

1 Iz 61,2; Lk 4,19.

2 Lk 3,23.

3 se strinjajo db. priznavajo.

4 se začneja db. nagiba, zahaja.

5 Jn 8,56–57.

Gospodu torej ni veliko manjkalo do petdesetega leta in zato so mu rekli: Še petdeset let nimaš in si videl Abrahama. Torej ni učil samo eno leto niti trpel v dvanajstem mesecu. Čas od tridesetega do petdesetega leta namreč nikoli ne more miniti v enem letu, razen če tako dolga leta ne pripisujejo svojim ajonom, ki v (pravem) redu sedijo pri Breznu v Polnosti – ajonom, o katerih Homer, tudi sam pod navdihom Matere njihove zablode, pravi: »Vtem pa bogovi sedijo pri Zevsu na skupnem posvetu, zlat tlak dvorano pokriva.«¹

Krvotočna žena, ozdravljena po dvanajstih letih trpljenja

23, 1. Očitna je tudi njihova nevednost glede žene, ki je trpela zaradi krvavitev, a je ozdravela, ko se je dotaknila roba Gospodovega oblačila:² pravijo namreč, da je podoba³ trpljenja dvanajste moči, ki se je iztekala v brezmejno, se pravi dvanajstega ajona. Toda pokazal sem že, da po njihovem nauku ta ajon ni dvanajsti. A recimo, da je s tem tako. Pravijo, da je od dvanajstih ajonov ostalo netrpeljivih enajst, dvanajsti pa je trpel. Toda žena je bila, nasprotno, ozdravljena v dvanajstem letu: torej je očitno, da je njeno trpljenje trajalo enajst let, ozdravljena pa je bila v dvanajstem. Če bi dejali, da je enajst ajonov doletelo neozdravljivo trpljenje, dvanajsti pa je bil ozdravljen, bi bilo prepričljivo reči, da je žena njihova podoba. Ker pa je trpela enajst let, ne da bi bila ozdravljena, in je bila ozdravljena v dvanajstem letu, kako more biti podoba dvanajstih ajonov, od katerih jih enajst sploh ni trpelo in je bil le dvanajsti deležen trpljenja? Podoba in posnetek se sicer po snovi lahko včasih razlikujeta od resnice, toda po obliki morata ohraniti podobnost in prek prisotnih (stvari) pokazati odsotne.

23, 2. Leta bolezni, ki naj bi ustrezala njihovi izmišljotini, pa niso omenjena samo pri tej ženi, ampak tudi pri neki drugi ženi, ki je bila ozdravljena po osemnajstih letih bolezni. O njej je Gospod dejal: *Te pa, ki je Abrahamova hči in jo je Satan zvezal za osemnajst let, ni bilo potrebno rešiti te vezi na sobotni dan?*⁴ Če je bila prva žena podoba dvanajstega trpečega ajona, bi ta morala biti podoba osemnajstega trpečega ajona. A tu nimajo kaj pokazati, sicer bi njihovo prvo in počelno Osmerico morali šteti med trpeče ajone. Poleg tega obstaja še

1 Homer, *Iliada* IV, 1.

2 Prim. Mt 9,20–23.

3 je podoba db. da je po njej pokazano.

4 Lk 13,16.

neki drugi bolnik, ki ga je Gospod ozdravil po osemintridesetih letih bolezni:¹ naj torej rečejo, da je trpel tudi osemintrideseti ajon! Kajti če pravijo, da so Gospodova dejanja podoba (resničnosti) v Polnosti, se mora podoba ohraniti v vsem. Toda oni svojim izmišljotinam ne morejo prilagoditi ne žene, ki je bila ozdravljena po osemnajstih letih, ne moža, ki je bil ozdravljen po osemintridesetih letih. Povsem nes pametno in neprimerno pa bi bilo trditi, da je pri nekaterih (dejanjih) Odrešenik ohranil podobo, pri drugih pa ne. Dokazal sem torej, da ima podoba žene bolj malo opraviti s tem, kar naj bi se zgodilo z ajoni.

2. Markijanske spekulacije

Števila, izpeljana iz Pisem

24, 1. Na lažnost njihovih razlag (*commentum*) in neutemeljenosti njihove izmišljotine kaže tudi to, da jo skušajo dokazati s pomočjo števil, zlogov v imenih, črk v zlogih ali števil, ki ustrezajo različnim grškim črkam.² Vse to povsem jasno kaže na zadrego, zmedo in nedoslednost njihovega nauka, pa tudi na njegovo izkrivljenost. Tako je z imenom *Iesoûs* (Jezus), ki ga iz drugega jezika prevedejo³ v grška števila: včasih ga imenujejo »slovito«, ker ima šest črk, včasih pa Polnost Osmeric, ki skriva⁴ število osemsto osemnosemdeset.⁵ Njegovo grško ime, ki je *Sotér* (Odrešenik), se z njihovo izmišljotino ne sklada ne po številih ne po črkah, zato ga zamolčijo. Toda če so po Očetovi previdnosti prejeli Gospodova imena, ki naj bi prek števil in črk pomenila število (ajonov) v Polnosti, bi morala (beseda) *Sotér*, ki je grško ime, prek črk in števil, razumljenih po grško, pokazati skrivnost Polnosti. Vendar s tem ni tako, saj ima (beseda) pet črk, njihovo število pa je tisoč štiristo osem. To se nikakor ne sklada z njihovo Polnostjo, zato tudi domnevno dogajanje (*negotiatio*) v Polnosti ne more biti resnično.

24, 2. Ime Jezus je v hebrejskem jeziku, iz katerega izvira, sestavljeno iz dveh črk in ene polčrke, kakor pravijo njihovi učenjaki, in označuje Gospoda, ki obsega nebo in zemljo: v starem hebrejskem

1 Prim. Jn 5,5–9.

2 ustrezajo različnim grškim črkam db. so vsebovana v grških črkah.

3 prevedejo db. prenesejo, prestavijo.

4 skriva db. ima.

5 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 15, 2.

jeziku namreč (beseda) Jezus pomeni¹ »nebo«, »zemlji« pa se reče *sura usser*. Beseda, ki ima (v sebi) tako zemljo kot nebo, je torej Jezus.² Njihova razlaga slovitega (imena) je potemtakem napačna in njihovo število³ očitno ovrženo. V njihovem izvornem⁴ jeziku ima namreč grška (beseda) *Sotér* pet črk, (hebrejska beseda) Jezus pa dve črki in eno polčrko. Tako pade število osemsto osemnosemdeset, ki izhaja iz izračuna. Hebrejske črke namreč nikakor ne ustrezajo grškim številom, čeprav bi morale, ker so starejše in odličnejše, ohraniti štetje (številke v) imenih.⁵

Tudi (beseda) Kristus bi morala biti ime, katerega vrednost⁶ bi ustrezala ajonom njihove Polnosti; pravijo namreč, da je nastal za utrditev in popravilo Polnosti. Podobno bi moral tudi Oče prek črk in številke vsebovati število ajonov, ki jih je ustvaril; to velja tudi za Brezno, nič manj za Edinorojenega, še najbolj pa za ime, ki bolj kot vsako drugo označuje Boga in se v hebrejščini glasi Baruh⁷ ter ima dve črki in eno polčrko. Ker se torej najpomembnejša imena v hebrejskem in grškem jeziku po številu črk in njihovi vrednosti ne skladajo z njihovo izmišljotino, je očitno, da so tudi pri drugih (besedah) njihove vrednosti izkrivljena laž.

24, 3. Iz postave namreč izberejo to, kar ustreza številom⁸ njihove ločine (*secta*), in za to skušajo na silo pridobiti dokaze. Če bi njihova

1 pomeni db. se reče.

2 Latinsko besedilo je na tem mestu verjetno pokvarjeno. Tri črke, ki v hebr. sestavljajo ime Jezus, so *i*, *š*, *w*. Te črke po mnenju A. Rousseauja predstavljajo začetnice treh besed, in sicer *Iáh* (slov. »Jah(ve)«, Božje ime, ki ga skladno s *Septuaginto* navadno slovenimo »Gospod«), *šamajím* (slov. »nebo«, »nebesa«) in *vaárec* (slov. »in zemlja«). Ime Jezus naj bi potemtakem pomenilo »Gospod, ki obsega nebo in zemljo« (prim. SC 293, str. 289–290).

3 njihovo število, tj. seštevek vrednosti črk imena *Iesoús* (slov. »Jezus«), ki je osemsto osemnosemdeset; prim. *Zoper krivoverstva* I, 15, 2.

4 izvornem db. lastnem.

5 V lat. besedilu sledita dve povedi, katerih smisel ostaja nejasen: »Teh starodavnih hebrejskih črk, ki se imenujejo tudi »duhovniške«, je deset, zapisujejo pa se po petnajst, saj je zadnja črka združena s prvo. Zato nekatere (stvari) zapisujejo po istem zaporedju kot mi, druge pa v nasprotni smeri od desne proti levi.« A. Rousseau meni, da gre v osnovi za obrobno glosso, ki je sčasoma vstopila v samo besedilo; zato v svojem prevodu ti povedi izpušča (prim. SC 293, str. 290).

6 vrednost db. računanje (lat. *supputatio*).

7 Baruh, tj. blagoslovljen, slavjen.

8 številom db. številu.

Mati oziroma Odrešenik nameravala po Demiurgu pokazati na podobe (resničnosti) v Polnosti, bi naredila tako, da bi kot podobe uporabila najresničnejše in najsvetejše (stvari), še zlasti pa skrinjo zaveze, za katero je bil zgrajen ves šotor pričevanja. Skrinja zaveze pa je bila dolga dva komolca in pol, poldrugi komolec široka in poldrugi komolec visoka:¹ število teh komolcev v ničemer ne ustreza njihovi izmišljotini, čeprav bi morala biti skrinja zaveze bolj kot vse drugo njena podoba. Podobno se tudi pravni pokrov v ničemer ne ujema z njihovimi opisi.² Miza za hlebe obličja pa je bila dolga dva komolca, en komolec široka in poldrugi komolec visoka³ – in to (so mere) presvetege: niti ena izmed teh razsežnosti pa ne označuje Četverice, Osmerice ali drugih (resničnosti), ki jih vsebuje njihova Polnost. Kaj pa svečnik s sedmimi vejami in sedmimi svetilkami?⁴ Če bi bil narejen, zato da bi bil podoba, bi moral imeti osem vej in prav toliko svetilk, da bi bil podoba prve Osmerice, ki sije med ajoni in razsvetljuje vso Polnost. Skrbno so prešteli deset preprog⁵ in dejali, da so podoba desetih ajonov,⁶ niso pa prešteli kož, ki jih je bilo enajst.⁷ Prav tako niso izmerili velikosti preprog, od katerih je vsaka dolga osemindvajset komolcev.⁸ Pojasnjujejo, da so bili zaradi Deseterice ajonov stebri dolgi deset komolcev, ne pojasnijo pa, zakaj je bil vsak steber širok poldrugi komolec; prav tako ne pojasnijo števila vseh stebrov niti števila njihovih tramov,⁹ saj ta (števila) ne ustrezajo njihovim trditvam. Kaj pa olje za maziljenje, ki je posvetilo ves šotor? Morda je to ušlo Odrešeniku ali pa je Demiurg, medtem ko je Mati spala, sam zapovedal njegovo težo in se zato ne sklada z njihovo Polnostjo? Olje je namreč vsebovalo petsto šeklov mire, petsto šeklov kasije, dvesto petdeset šeklov cimeta in dvesto petdeset šeklov kolmeža, poleg tega pa še olje, tako da je bilo narejeno iz petih sestavin.¹⁰ Prav tako tudi kadilo, ki je bilo iz smole,

1 Prim. 2 Mz 25,10.

2 Prim. 5 Mz 25,17.

3 Prim. 5 Mz 25,23.

4 Prim. 5 Mz 25,31–39.

5 Prim. 2 Mz 26,1.

6 desetih ajonov, tj. Deseterice.

7 Prim. 2 Mz 26,7.

8 Prim. 2 Mz 26,2.

9 Prim. 2 Mz 26,16–28.

10 Prim. 2 Mz 26,23–25.

oniksa, galbana, mete in čistega kadila,¹ (skratka vsega), kar nikakor ne po (številu) sestavin ne po teži ne more ustrezati njihovim trditvam. Blazno in nadvse robato je, da se podobe (zgornjih resničnosti) niso ohranile v tem, kar je najvzvišenejšega in najodličnejšega v postavi, o vsem drugem, kjerkoli se že neko število ujema z njihovim naukom, pa trdijo, da gre za podobo (resničnosti) v Polnosti. Toda ker se vsa števila v Pismih omenjajo večkrat, bi lahko tisti, ki to želi, našel ne le Osmerico, Deseterico in Dvanajsterico, temveč tudi katerokoli drugo število, in nato trdil, da gre za podobo zablode, ki si jo je sam izmislil.

24, 4. Da to drži, vzemimo za primer število pet, ki v ničemer ne ustreza njihovemu nauku, se ne sklada z njihovo izmišljotino in jim ne koristi, ko s pomočjo podob dokazujejo (resničnosti) v Polnosti, Pisma pa ga kljub temu potrjujejo. Beseda *Sotér* (Odrešenik) ima pet črk, prav tako tudi besedi *Patér* (Oče) in *agápe* (ljubezen). Naš Gospod je blagoslovil pet hlebov in nasitil pet tisoč ljudi.² Govoril je o petih pametnih devicah in enako o petih nespametnih.³ Pet mož je bilo z Gospodom, ko je Oče pričeval o njem: Peter, Jakob, Janez, Mojzes in Elija.⁴ Gospod je kot peti vstopil k mrtvi deklici in jo obudil, saj (Pismo) pravi: *Nikomur ni pustil vstopiti razen, Petru, Jakobu ter očetu in materi deklice.*⁵ Bogataš iz podzemlja pravi, da ima pet bratov, in prosi, naj nekdo izmed mrtvih vstane in gre k njim.⁶ Pet stebrišč je imela kopalnica, v kateri je Gospod ozdravil hromelega in mu naročil, naj gre na svoj dom.⁷ Tudi oblika križa ima pet koncev, dva po dolžini, dva po širini in enega v sredini, na katerega se opira križani.⁸ Naše roke imajo pet prstov, imamo pet čutil in v svoji notranjosti (*viscera*) lahko naštejemo pet organov: srce, jetra, pljuča, vranica in ledvice; poleg tega lahko celega človeka razdelimo na pet delov, in sicer: glavo, prsi, trebuh, noge in stopala. Človek⁹ gre skozi pet življenjskih obdobij: najprej je dojenček, nato otrok, deček, mladostnik in nazadnje starejši. Mojzes je

1 Prim. 2 Mz 30,34.

2 Prim. Mt 14,15–21.

3 Prim. Mt 25,1–13.

4 Prim. Mt 17,1–8.

5 Lk 8,51.

6 Prim. Lk 16,19–31.

7 Prim. Jn 5,2–15.

8 na katerega se opira križani db. na katerem počiva pribiti. Pet koncev križa je omenjal že Justin v *Razgovoru z Judom Trifonom* 91.

9 človek db. človeški rod.

ljudstvu izročil postavo v petih knjigah. Vsaka izmed tabel (postave), ki jih je prejel od Boga, je imela pet zapovedi. Zagrinjalo, ki je prekrivalo Presveto, je imelo pet stebrov.¹ Daritveni oltar je bil širok pet komolcev.² V puščavi je bilo izbranih pet duhovnikov: Aron, Nadab, Abihu, Eleazar in Itamar.³ Tunika, naprsnik in druga duhovniška oprava je bila narejena iz petih (surovin): zlata, hijacinta, purpurja, škrlata in tankega platna.⁴ Nunov sin Jezus⁵ je v votlino zaprl pet amorejskih kraljev in njihove glave dal ljudstvu, da jih pohodi.⁶ Kdor bi želel, bi lahko v Pismih ali v delovanju narave, ki leži pred nami, našel še tisoče drugih primerov za to ali katerokoli drugo število. Kljub temu pa ne pravimo, da nad Demiurgom obstaja pet ajonov; Peterice ne častimo kot neko božansko stvar; prav tako s takšnim praznim početjem ne skušamo potrditi neutemeljenih blodenj; stvarstva, ki je bilo dobro urejeno, ne silimo, da se pomilovalno spremeni v podobe neobstojećih (resničnosti), in ne vpeljujemo brezbožnih in svetoskrunskih nauk, ki bi jih lahko razkrili in zavrnilo vsi, ki so ohranili pamet.

Števila, izpeljana iz stvarstva

24, 5. Kdo se bo strinjal, da ima leto tristo petinšestdeset dni, zato da obstaja dvanajst mesecev po trideset dni in je tako upodobljena Dvanajsterica, četudi se podoba ne sklada (z resničnostjo)? Pravijo namreč, da je vsak ajon trideseti del celotne Polnosti, za mesec trdijo, da je dvanajsti del leta. Če bi se leto delilo na trideset delov, mesec pa na dvanajst delov, bi se lahko reklo, da podoba ustreza njihovi izmišljotini. Vendar (v resnici velja) prav nasprotno: po eni strani se Polnost deli na trideset ajonov⁷ in del Polnosti na dvanajst ajonov, po drugi strani pa se celotno leto deli na dvanajst delov in vsak del leta na trideset drugih delov. Odrešenik je torej mesec nespametno

1 Prim. 2 Mz 26,37.

2 širok pet komolcev db. visok pet komolcev. Po 2 Mz 27,1 je širina oltarja pet komolcev, višina pa tri komolce. Kopist je najbrž pomotoma zamenjal besedi *latitudo* (slov. »širina«) in *altitudo* (slov. »višina«).

3 Prim. 2 Mz 28,1.

4 Prim. 2 Mz 28,5.

5 Jezus ali Jozue. *Septuaginta* je ime Mojzesovega naslednika Jozueta prevedla »Jezus«.

6 Prim. Joz 10,16–27.

7 ajonov db. delov.

naredil za podobo celotne Polnosti, leto pa za podobo Dvanajsterice, ki je v Polnosti. Primerneje bi bilo, da bi leto razdelil na trideset delov, kot je razdeljena celotna Polnost, mesec pa na dvanajst delov, kolikor je ajonov v Polnosti. Poleg tega (krivoverci) njihovo celotno Polnost delijo še na tri dele, in sicer na Osmerico, Deseterico in Dvanajsterico; (v nasprotju s tem) se leto deli na štiri dele, in sicer na pomlad, poletje, jesen in zimo. Poleg tega meseci, ki naj bi bili podoba Trideseterice, nimajo točno trideset dni, ampak jih imajo nekateri manj, drugi pa več, zato da se mednje razporedi še pet dni. Tudi dnevi nimajo vedno točno dvanajst ur, temveč se daljšajo¹ od devet do petnajst ur, nato pa se znova krajšajo od petnajst do devet ur. Meseci s tridesetimi dnevi torej niso bili narejeni zaradi tridesetih ajonov, sicer bi vsi imeli točno trideset dni; prav tako se dnevi na dvanajst ur ne delijo zaradi dvanajstih ajonov, saj bi v tem primeru vedno imeli točno dvanajst ur.

Števila levice in desnice

24. 6. To pa še ni vse. Snovna (bitja) imenujejo »leva« in trdijo, da to, kar je na levi, nujno propade: in če je Odrešenik prišel k izgubljeni ovci,² je prišel zato, da jo privede³ na desno, se pravi k devetindevetdesetim ovcam odrešenja, ki se niso izgubile,⁴ ampak so ostale v staji. Toda če teh devetindevetdeset ovc spada k levici, morajo nujno priznati, da niso odrešene.⁵ Prav tako morajo priznati, da k levici, se pravi k propadljivosti, spada vse, kar nima števila sto.⁶ Tako ima beseda *agápe* (ljubezen), če po njihovi navadi seštejemo grške črke, število triindevetdeset in spada k levici; prav tako beseda *alétheia* (resnica), ki ima skladno z omenjenim seštevkom število štiriinšestdeset, spada k snovnemu delu. Skratka, za vsa imena svetih (stvari, katerih število) ne doseže števila sto, ampak ima samo števila levice, morajo potemtakem priznati, da so propadljiva in snovna.

1 se daljšajo db. rastejo.

2 Prim. Lk 15,6.

3 privede db. prenese.

4 izgubile ali pogubile.

5 odrešene db. ovce odrešenja. Irenej namiguje na staro navado, da se do devetindevetdeset šteje s pomočjo prstov leve roke, od sto naprej pa s pomočjo prstov desne roke (prim. *Zoper krivoverstva* I, 16, 2).

6 števila sto db. podobnega števila.

3. Napuh gnostikov

Temeljni nauk resnice

25, 1. Morda pa bo kdo oporekal: »Kako torej? Mar so imena, izbira apostolov, Gospodovo delovanje in usklajenost stvarstva brez razloga in po naključju?« Nikakor, odgovarjam. Bog je z veliko modrostjo in skrbnostjo vse (stvari) naredil skladne in urejene, tako starodavne kot tudi tiste, ki jih je v poslednjih časih udejanjila njegova Beseda. Vendar pa tega ne smemo povezovati s številom trideset,¹ temveč s temeljnim (*subiacens*) naukom resnice. Prav tako se preiskovanja o Bogu ne smemo lotiti na osnovi števil, zlogov in črk: zaradi njihove raznolikosti in različnosti je namreč (takšno početje) prazno² in še danes bi si lahko kdo izmislil nauk in ga v nasprotju z resnico podprl z dokazi iz števil, saj se ta lahko uporablja na različne načine. (To, kar moramo storiti, je), da števila in ustvarjenine prilagodimo temeljnemu nauku resnice, ki jim služi za osnovo. Kajti nauk ne izhaja iz števil, temveč števila izhajajo iz nauka; prav tako Bog ne izhaja iz ustvarjenin, temveč ustvarjenine izhajajo iz Boga: vse namreč izhaja iz enega in istega Boga.

25, 2. Kljub temu pa so ustvarjenine različne in mnogotere: če upoštevamo celoto, so med seboj ubrane in skladne, če pa vzamemo vsako posebej, so med seboj nasprotni in neskladni. Z njimi je tako kot z glasovi lire, ki s pomočjo medsebojne razdalje ustvarjajo skladno melodijo, čeprav je ta sestavljena iz mnogih in med seboj nasprotnih glasov. Toda ljubitelja resnice ne sme zavesti razlika, ki obstaja med glasovi, in ne sme dvomiti, da je neki glas ustvaril ta Umetnik in Stvarnik, drugega pa drugi, da je prvi ustvaril visoke glasove, drugi globoke, spet nekdo drug pa sredinske, temveč da je vse to naredil eden in isti Umetnik, ki je s tem pokazal svojo modrost, pravičnost, dobroto in radodarnost. Tisti, ki slišijo napev, morajo hvaliti in povečevati Umetnika; občudovati višino nekaterih glasov, pozornost posvetiti globini drugih in zaznati sredinski značaj tretjih; preudarjati, da so nekatere (stvari) podobe drugih; se spraševati, na kaj se vsaka (stvar) nanaša; iskati njihove vzroke, pri tem pa nikoli ne spreminjati nauka, zabloditi

1 Vsi rokopisi imajo »dvajset«, vendar gre očitno za napako.

2 prazno db. šibko.

stran od Umetnika, zavrniti vere v enega Boga, ki je vse ustvaril, in sramotiti našega Stvarnika.

Majhnost človeka in neizmerna veličina njegovega stvarnika

25, 3. Če pa bi kdo ne odkril vzroka vsega, kar preiskuje, naj pomisli na to, da je človek neskončno manjši od Boga, da je milost prejel le *delno*,¹ da še ni enak ali podoben Stvarniku in da ne more kakor Bog imeti izkušnje in spoznanja vsega. Kolikor je človek, ki je bil danes ustvarjen in je začel obstajati, manjši od Njega, ki je neustvarjen in vedno isti, toliko je človek od svojega Stvarnika manjši tudi glede na védenje in preiskovanje vzrokov vsega. Človek, vedi, da nisi neustvarjen in nisi vedno obstajal skupaj z Bogom, kakor je obstajala njegova lastna Beseda; zaradi njegove izredne dobrote pa si zdaj prejel začetek svojega obstoja in se po Besedi postopno učiš o ojkonomijah Boga, ki te je ustvaril.

25, 4. Ohrani torej raven,² ki ustreza tvojemu védenju, in si v svojem nepoznavanju dobrin (ne domišljaj), da lahko presežeš Boga samega, saj ga ni mogoče preseči; ne išči tega, kar bi lahko obstajalo nad Demiurgom, saj ne boš našel ničesar: tvojega Umetnika se namreč ne da zamejiti (*indeterminabilis esse*). Ne domišljaj si – kot da bi ga vsega izmeril, kot da bi preiskal vse njegovo ustvarjanje (*fabrica*), kot da bi preudaril njegovo globino, dolžino in višino –, da nad njim obstaja neki drugi Oče, saj ga ne boš odkril. Nasprotno, ker boš mislil proti naravi, boš nespameten; če pa boš v tem vztrajal, boš zapadel v blaznost, ko se boš imel za bolj vzvišenega in boljšega od svojega stvarnika in menil, da si se dvignil nad njegovo kraljestvo.

Nevedna ljubezen je žlahtnejša kot naduto spoznanje

26, 1. Bolje in koristneje je torej biti neuk in neveden ter se prek ljubezni bližati Bogu kot pa se imeti za vsevednega in izkušenega in zaradi izmišljanja drugega Boga Očeta postati sramotilec³ svojega Gospoda. Zato je Pavel dejal: *Spoznanje napihuje, ljubezen pa izgrajuje*.⁴ Pavel ni grajal resničnega védenja o Bogu, saj bi sicer najprej obtožil samega

1 1 Kor 13,9.12.

2 raven db. red.

3 sramotilec ali bogokletnež.

4 1 Kor 8,1.

sebe; vedel je namreč, da so nekateri zaradi védenja postali naduti¹ in so odpadli od Božje ljubezni ter sebe imeli za popolne, (obenem) pa so vpeljali nepopolnega Demiurga. Da bi strl njihovo nadutost, ki izhaja iz takšnega védenja, je Pavel dejal: *Spoznanje napihuje, ljubezen pa izgrajuje*. Ne obstaja namreč večja nadutost kot ta, da se ima nekdo za boljšega in popolnejšega od njega, ki nas je naredil, oblikoval,² nam podaril življenjski dih³ in podelil obstoj. Bolje je torej, kot sem pravkar dejal, da ne poznamo ničesar, niti enega vzroka, zaradi katerega je bila ustvarjena katerakoli izmed ustvarjenih stvari, pa vendar verujemo v Boga in ostajamo v njegovi ljubezni,⁴ kakor pa da zaradi takšnega védenja postanemo naduti in odpademo od ljubezni, ki oživlja človeka. Bolje je, da ne iščemo drugega védenja kot Jezusa Kristusa, Božjega Sina, ki je bil križan za nas,⁵ kakor pa da zaradi dlakocepskega preiskovanja zapademo v brezbožnost.

Nesmiselna preiskovanja

26, 2. Kaj naj si mislimo o nekom, ki bi, že nekoliko nadut zaradi takšnih poskusov, želel radovedno⁶ preiskovati Gospodove besede: *Vam pa so celo vsi lasje na glavi prešteti*,⁷ in bi začel prešteti lase na vsaki glavi in iskati vzrok, da jih ima ta toliko, oni pa toliko? Vsi namreč nimajo enakega števila las, temveč se najde na tisoče in tisoče različnih števil, saj imajo nekateri večjo, drugi pa manjšo glavo, nekateri imajo goste, drugi redkejše lase, spet drugi pa imajo nasploh bolj malo las. In ko ti ljudje menijo, da so odkrili (ustrezno) število las, naj ga skušajo uporabiti kot pričevanje za svoj nauk (*secta*), ki so si ga izmislili! In znova, kaj naj si mislimo o nekom, ki bi zaradi besed v evangeliju: *Ali ne prodajajo dveh vrabcev za en novčič? In vendar nobeden od njiju ne pade na zemljo brez volje vašega Očeta*,⁸ hotel prešteti vrabce, ki jih vsak dan ulovijo v vsaki pokrajini, in odkriti vzrok, da so jih včeraj ujeli toliko, predvčerajšnjim toliko, danes pa toliko, ter bi

1 naduti ali napihnjeni.

2 Prim. Ps 118,73; Job 10,8.

3 Prim. 1 Mz 2,7.

4 Prim. Jn 15,9–10.

5 Prim. 1 Kor 2,2.

6 radovedno ali skrbno.

7 Mt 10,30.

8 Mt 10,29.

število vrabcev povezal s svojim učenjem (*argumentum*)? Ali takšen človek ne bi zavajal samega sebe in v veliko blaznost pehal tiste, ki so mu vdani? Kajti v takšnih (rečeh) bodo ljudje vedno pripravljene (verjeti), da so odkrili več kot njihovi učitelji.

26, 3. Morda pa me kdo vpraša, če Bog pozna število vseh (stvari), ki so nastale in nastajajo, in če je po njegovi previdnosti vsaka izmed njih prejela svojo številčnost. Takšnemu človeku lahko priznam, da prav nobena izmed stvari, ki so nastale in nastajajo, ne uide Božjemu védenju, temveč je po njegovi previdnosti vsaka prejela in prejema svojo obliko (*habitus*), mesto (*ordo*), število in številčnost; nič ni nastalo in nič ne nastaja brez razloga in po naključju, temveč je vse nastalo z veliko ubranostjo in vzvišeno skladnostjo in obstaja čudoviti in resnično božanski Razum,¹ ki more razločevati takšne (stvari) in podati vzroke zanje. Denimo, da bi človek, ki bi sprejel moje pričevanje in strinjanje, nato začel šteti zrna peska in kamenčke v zemlji, morske tokove in zvezde na nebu ter skušal najti vzroke za števila, ki naj bi jih odkril: mar ne bi vsi razumni ljudje o takšnem človeku upravičeno menili, da se trudi zaman, da je blazen in nespameten? Bolj kot se – za razliko od drugih ljudi – ukvarja s takšnimi vprašanji in meni, da je odkril več kot drugi, ter ima druge za nezmožne, nevedne in »duševne«, ker ne sprejemajo njegovega praznega truda, bolj postaja nor in neumen, kakor da bi ga zadela strela: namesto da bi se v vsem uklonil Bogu, z védenjem, ki naj bi ga odkril, spreminja Boga samega in svoje mnenje postavlja nad Stvarnikovo veličino.

Upravičena preiskovanja

27, 1. Nasprotno pa bo zdrav, previden, pobožen in resnicoljuben um vneto premišljeval (*ekmeletêsai*) o (stvareh), ki jih je Bog izročil v človekovo oblast in jih podvrgel našemu spoznanju; v njih bo napredoval, saj se bo prek vsakdanje vaje (*áskesis*) o njih zlahka poučil. Te (stvari) so po eni strani tiste, ki jih imamo pred očmi, po drugi strani pa vse, kar se jasno in nedvoumno, (izraženo) z lastnimi izrazi nahaja v Pismih. Prilike je zato potrebno razumeti s pomočjo nedvoumnih (stvari):² tako jih tisti, ki jih razlaga,³ razlaga brez nevarnosti in vsi

1 Razum ali Beseda (lat. *Ratio*).

2 razumeti s pomočjo nedvoumnih (stvari) db. prilagajati nedvoumnim (stvarem).

3 razlaga db. osvobaja (lat. *absolvere*).

jih razlagajo na podoben način, telo resnice pa ostaja celo, skladno urejeno in neomajno. Nasprotno pa je to, kar ni jasno povedano in česar nimamo pred očmi, (nesmiselno) povezovati z razlagami prilik, ki si jih vsakdo izmišljuje, kakor hoče: tako namreč pri nikomur ne bo pravila resnice,¹ ampak bo resnic, ki se bodo spopadale med seboj, toliko, kolikor bo tistih, ki prilike razlagajo, in naukov (*dogmata*), ki si bodo nasprotovali, kot (to velja) za vprašanja, o katerih razpravljajo poganski filozofi. 27, 2. Na ta način bo človek vedno iskal, a nikoli našel, ker je zavrnil načela (*disciplina*) iskanja. Ko pa pride Ženin, bo človek, čigar svetilka ne bo pripravljena in ne bo svetila s sijajem svetle luči, tekel k tistim, ki v temi prodajajo razlage prilik; tako bo zapustil njega, ki z jasnim oznanilom zastonj podarja dostop k sebi, in samega sebe izključil iz njegove poročne sobe.²

Torej vsa Pisma, tako preroška kot evangelijska – ki jih lahko vsi na enak³ način slišijo, čeprav vsi ne verujejo –, jasno in nedvomno oznanjajo enega in edinega Boga in nikogar drugega: on je vse ustvaril po svoji Besedi, vidne in nevidne (stvari), nebeške in zemeljske, vodne in podzemske, kakor sem pokazal z navedki iz samih Pisem; pa tudi stvarstvo samo, v katerem bivamo, prek tega, kar vidimo, pričuje, da je eden tisti, ki ga je ustvaril in mu vlada. Zato se bodo za zelo nespametne (*hebetes*) izkazali tisti, ki si pred tako jasnim razodetjem (*adaperatio*) zatiskajo oči in nočejo videti luči oznanila, temveč sami sebe stiskajo v kot⁴ in zaradi svojih temačnih razlag prilik vsakdo izmed njih misli, da je našel lastnega Boga. Kajti o njihovem izmišljenem Očetu Pismo ničesar ne pove jasno, z lastnimi izrazi in enoznačno:⁵ o tem sami pričujejo, ko pravijo, da naj bi te (nauke) Odrešenik na skrivnem učil ne vseh, temveč samo nekatere učence, ki so jih mogli doumeti⁶ in razumeti prek prilik in ugank (*aenigmata*). Prišli so celo do tega, da trdijo, da je eden tisti, ki se ga oznanja kot Boga, in drugi tisti, ki ga nakazujejo prilike in uganke, se pravi Oče. 27, 3. Ker pa se lahko prilike razlaga na mnogo načinov – kateri ljubitelj resnice se ne bi strinjal, da je nevarno in nerazumno zapustiti to, kar je (v Pismih)

1 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 22, 2.

2 Prim. Mt 25,1–12.

3 enak db. podoben.

4 sami sebe stiskajo v kot db. sami sebe zvežejo (lat. *constringunt semetipsos*).

5 enoznačno db. nesporno.

6 Prim. Mt 19,12.

gotovo, nedvoumno in resnično, in na prilikah osnovati preiskovanje Boga? Mar ni s tem, kakor da bi zidali hišo na negotovi (podlagi) živega peska, ne pa na skali, ki je trdna, čvrsta in stoji na odprtem? Zato se bo takšna zgradba zlahka zrušila.¹

Prepustiti Bogu poznavanje stvari, ki nas presegajo

28, 1. Ker imamo torej pravilo resnice in pričevanje o Bogu, ki je vsem na očeh, z vpraševanjem ne smemo zdrsniti v vedno nove razlage vprašanj (*absolutiones*) in zavreči trdnega in resničnega védenja o Bogu, temveč moramo razlago vprašanj usmeriti k temu, kar je bistveno, in se uriti v preiskovanju skrivnosti in ojkonomije (edinega) bivajočega Boga, rasti v ljubezni do njega, ki je za nas toliko naredil in to še vedno počne, ter nikoli odpasti od prepričanja, ki nam jasno oznanja, da je on edini resnični Bog in Oče, ki je ustvaril svet, oblikoval človeka, svoji ustvarjenini podaril rast in jo od svojih najmanjših (dobrin) poklical k največjim, ki se nahajajo pri njem. Otroka, ki je spočet v maternici, privede na sončno svetlobo in pšenico, ko obrodi klasje, shrani v žitnico:² eden in isti Demiurg je oblikoval maternico in ustvaril sonce, prav tako je eden in isti Gospod vzgojil pšenico, pomnožil klasje in pripravil žitnico.

28, 2. Tudi če ne moremo najti razlag o vseh vprašanjih, ki jih zastavljajo Pisma, ne bomo iskali nekega drugega Boga poleg njega, ki (resnično) obstaja: kajti to bi bilo nadvse bogokletno. Takšna vprašanja moramo prepustiti Bogu, ki nas je ustvaril, in zatrdno vedeti, da so Pisma popolna, saj sta jih dala Božja Beseda in Duh; toda za kolikor smo nižji od Božje Besede in Božjega³ Duha, za toliko nam manjka tudi védenje o njegovih skrivnostih. Torej ni nič nenavadnega, če to občutimo⁴ glede (resničnosti), ki so duhovne, nebeške in se nam morajo razodeti, saj se tudi (stvari), ki so pred našimi očmi – mislim na (stvari), ki pripadajo našemu stvarstvu, ki jih lahko otipamo in vidimo ter so navzoče –, izmikajo našemu védenju in jih vse prepuščamo Bogu, kajti on mora vse presegati. Kaj se zgodi, če skušamo pojasniti vzrok naraščanja Nila? Povemo lahko veliko bolj ali manj prepričljivih stvari, toda resnično, gotovo in trdno (védenje)

1 Prim. Mt 7, 24–27.

2 Prim. Mt 3,12.

3 Božjega db. njegovega.

4 občutimo db. utrpimo.

pripada Bogu. Prav tako se bivališče ptic, ki spomladi pridejo k nam, jeseni pa znova odidejo, izmika našemu védenju, čeprav se to dogaja v našem svetu. Kako naj razložimo naraščanje in upadanje oceana, saj je očitno, da za to obstaja določen vzrok? Kaj lahko povemo o (svetovih) onkraj oceana? Kaj sploh vemo o nastanku dežja, strel, grmenja, zbiranja oblakov, megle, sunkov vetra in podobnih pojavov? Ali lahko opišemo zaloge snega, toče¹ in podobnega? Kako nastanejo oblaki? Zakaj se pojavi megla? Zakaj luna narašča in pojenja? Zakaj obstajajo razlike med tekočinami, kovinami, kamninami in drugimi podobnimi (snovmi)? Ker iščemo vzroke za vse te (stvari), lahko o njih na široko razpredamo, toda samo Bog, ki jih je ustvaril, lahko pove resnico (*veridicus esse*).

28, 3. Če torej v stvarstvu nekatere stvari pripadajo Bogu, nekatere pa našemu védenju (*gnôsis*), ali je presenetljivo,² da med vprašanji, ki jih postavljajo Pisma – Pisma, ki so vsa duhovna –, nekatera razložimo po Božji milosti, druga pa prepuščamo Bogu, in to ne samo v tem veku, temveč tudi v prihodnjem, zato da bi Bog vedno poučeval, človek pa bi se vedno učil od Boga? Ko bo namreč vse prešlo, pravi apostol, bo ostalo to troje: vera, upanje in ljubezen.³ Vera v našega učitelja vedno ostaja trdna in nam zagotavlja, da je samo on resnično Bog; zato ga vedno ljubimo, ker je edini Oče, in upamo, da bomo od njega prejeli in se naučili nekaj več, ker je dober in neizmerno bogat, ker je njegovo kraljestvo brezmejno in njegovo védenje neizmerno. Če na način, ki sem ga pravkar omenil, nekatera vprašanja (*zetémata*) prepustimo Bogu, bomo ohranili svojo vero in ostali izven nevarnosti; vse Pismo, ki nam ga je dal Bog, bo za nas skladno (*sýmphonos*); prilike se bodo skladale s tem, kar je bilo jasno povedano, in to, kar je bilo jasno povedano, bo razlagalo prilike; prek mnogozvočja (*polyphonía*) besedil bo v nas zazvenel en sam skladen napev. Če nas, na primer, kdo vpraša: »Kaj je počel Bog, preden je ustvaril svet?«, bomo odgovorili, da odgovor (na to vprašanje) pripada Bogu. Pismo nas uči, da je Bog svet ustvaril na učinkovit način (*apotelestikôs*) in da je začel obstajati v času; kaj je Bog počel pred tem, pa nam Pismo ne pojasni. Ta odgovor torej pripada Bogu in ne smemo si izmišljati nespametnih, nesmiselnih in bogokletnih stvaritev ter misliti, da smo odkril stvaritev snovi, ter zavriniti Boga, ki je ustvaril vse.

1 Prim. Job 38,22.

2 presenetljivo db. težavno, hudobno.

3 Glede Irenejeve razlage 1 Kor 13,9–13 prim. *Zoper krivoverstva* IV, 12, 2.

Krivoverci nočejo ničesar prepustiti Bogu

28, 4. Vsi, ki si izmišljujete takšne reči, pomislite, da lahko samo njega, ki mu vi pravite Demiurg, resnično imenujemo Bog Oče; da Pisma poznajo samo tega Boga; da Gospod samo njega priznava za svojega Očeta¹ in drugega ne pozna, kakor bom pokazal s pomočjo njegovih lastnih besed.² Ko o Demiurgu trdite, da je sad nezadostnosti in stvaritev nevednosti ter da ne pozna (resničnosti) nad seboj, in o njem pravite še mnogo drugega, premislite, kako veliko bogokletje izrekate zoper njega, ki je resnično Bog. Videti je, da najprej resnobno pravite, kako verujete v Boga, nato pa – čeprav ne morete pokazati nobenega drugega – Boga, v katerega naj bi verjeli, razglasite za sad nezadostnosti in stvaritev nevednosti. Do te zaslepljenosti in blaznosti pride, ker ničesar ne prepuščate Bogu, temveč si domišljate, da lahko razložite rojstvo in stvaritev Boga samega, njegove Misli, Besede, Življenja in Kristusa, in sicer zgolj iz človeških občutij. Ne razumete, da se pri človeku, ki je sestavljen na prej omenjeni način, lahko razlikuje med umom in mislijo: iz uma nastane misel, iz misli preudarjanje, iz preudarjanja pa beseda – a katera beseda? Grki namreč razlikujejo med vodilnim delom (duše), v katerem nastane misel, in organom, ki izreče besedo; človek včasih počiva in molči, včasih pa govori in deluje; toda Bog je ves um, ves beseda, ves duh, ki deluje, in ves luč. Vedno je isti in podoben (samemu sebi), kakor je za nas primerno,³ da mislimo o Bogu, in kakor nas učijo Pisma, in zato ni primerno, da bi poznal takšna občutja in razlikovanja. Ker je jezik mesen, ne ustreza hitrosti človeškega uma, ki je duhoven, zato je naša beseda zadušena (od) znotraj in se ne izrazi naenkrat, kakor si jo je zamislil um, temveč po delih, kakor ji to omogoča jezik; 28, 5. nasprotno pa Bog, ki je ves um in ves beseda, govori to, kar misli, in misli to, kar govori, kajti njegov um je beseda, in beseda um, in um, ki se zaobjema, je Oče sam. Kdor govori o Božjem Umu in Umu pripisuje lastno stvaritev, trdi, da je Bog sestavljen, saj je v tem primeru nekaj Bog, drugo pa vodilni Um. In če pravi, da je Beseda tretja stvaritev za Očetom – Beseda naj zato ne bi poznala Očetove veličine –, znova močno ločuje Besedo in Boga. Prerok o Besedi pravi: *Kdo bo pripovedoval o njenem*

1 Prim. Mt 11,25; Lk 20,21.

2 Prim. *Zoper krivoverstva* IV, 2, 2.

3 primerno db. koristno.

rojstvu?¹ Toda vi izražate domneve² o njenem rojstvu iz Očeta in nastanek človeške besede s pomočjo jezika pripisujete Božji Besedi. Tako sami jasno razkrivate, da niste spoznali ne človeških ne božanskih (re-sničnosti).

28, 6. Ker ste nespametno naduti, drzno trdite, da poznate neizrekljive Božje skrivnosti, čeprav tudi Gospod, sam Božji Sin, priznava, da samo Oče pozna dan in uro sodbe, saj pravi: *Za tisti dan ali uro pa ne ve nihče, niti Sin, ampak samo Oče.*³ Če torej Sin ni od sramu zardel, ko je védenje o tistem dnevu pripisal samo Očetu in tako povedal resnico, tudi mi od sramu ne zardimo, ko vprašanja, ki nas presegajo, prepuščamo Bogu: nihče namreč ni nad Učiteljem.⁴ Če nas torej kdo vpraša: »Kako je Oče ustvaril (*prolatus esse*) Sina?«, mu odvrnemo, da te stvaritve (*prolatio*), rojstva (*generatio*), izrekanja (*nuncupatio*), razkritja (*adaptio*) ali kakorkoli že imenujemo njegovo neizrekljivo rojstvo,⁵ ni spoznal nihče, ne Valentin, ne Markion, ne Saturnin, ne Bazilid, ne angeli, ne nadangeli, ne vladarstva, ne oblasti, temveč samo Oče, ki je rodil, in Sin, ki je bil rojen. Ker je njegovo rojstvo neizrekljivo, vsi, ki skušajo razložiti rojstva in nastanke, niso pri pameti, saj obljublajo, da bodo razložili neizrekljivo. Da beseda nastane iz misli in uma, vedo vsi ljudje. Tisti, ki so si izmislili stvaritve, torej niso našli nič posebnega⁶ niti odkrili silne skrivnosti, ko so edinorojeni Božji Besedi pripisali to, kar razumejo vsi; njega, za katerega pravijo, da je neizrekljiv in neimenljiv, (imenujejo in razlagajo) in, kakor da bi sami sodelovali pri porodu, pripovedujejo o njegovi počelni stvaritvi in rojstvu ter Božjo Besedo prilagajajo besedi, ki jo izrekajo ljudje.

28, 7. In tudi če o nastanku snovi⁷ trdimo, da jo je ustvaril Bog, se ne bomo zmotili, saj iz Pisem vemo, da ima Bog vedno prvenstvo (*principatus*) nad vsem. Od kod in kako jo je ustvaril, pa ne pove nobeno Pismo in zato si nam na osnovi naših mnenj ni treba izmišljati nešteti domnev o Bogu, ampak moramo to spoznanje prepustiti njemu.

Nadalje, zakaj so se nekatera bitja – čeprav je vsa ustvaril Bog – pregrešila in se odvrnila od podločnosti Bogu, druga, bolje rečeno

1 Iz 53,8.

2 izražate domneve ali vedežujete, ugibate (lat. *divinare*).

3 Mt 24,36.

4 Prim. Mt 10,24.

5 Prim. Iz 53,8.

6 posebnega db. velikega.

7 o nastanku snovi db. o bitnosti snovi.

večina, pa so ostala in še vedno ostajajo podložna njemu, ki jih je ustvaril? Kakšna je narava bitij, ki so se pregrešila, in kakšna je narava tistih, ki so ostala podložna? Tudi to je treba prepustiti Bogu in njegovi Besedi, kajti samo njej je dejal: *Sedi na mojo desnico, dokler ne položim tvojih sovražnikov za podnožje tvojih nog.*¹ Mi se še mudimo na zemlji in še ne sedimo na njegovem prestolu.² Če Odrašenikov *Duh*, ki je v njem,³ *preiskuje vse, celo Božje globine,*⁴ pa so pri nas *različni milostni darovi, različne službe in različna dela*⁵ in na zemlji, kot znova pravi Pavel, *le delno spoznavamo in delno prerokujemo.*⁶ Ker torej le delno spoznavamo, se moramo glede vseh vprašanj prepustiti njemu, ki nam (zdaj) milost naklanja le delno.

Da je za grešnike pripravljen večni ogenj, je Gospod odkrito povedal in to dokazujejo tudi vsa Pisma; da je Bog vnaprej vedel, da se bo to zgodilo,⁷ prav tako dokazujejo Pisma, saj je Bog večni ogenj od začetka pripravil za tiste, ki se bodo pregrešili;⁸ o vzroku, zakaj so se nekateri pregrešili,⁹ pa ne poroča nobeno Pismo, ne govori apostol in ne uči Gospod. Spoznanje o tem je torej treba prepustiti Bogu, kakor je Gospod storil z dnevom in uro (sodbe),¹⁰ in ne zapasti v veliko nevarnost, da Bogu ne prepustimo ničesar, sploh ker smo le delno prejeli milost. Kdor pa preiskuje (resničnosti), ki so nad nami in so zdaj za nas nedosegljive, postane tako drzen, da želi razjasniti (*pandere*) Boga; kakor da je odkril to, kar še ni bilo odkrito, in s pomočjo praznega besedičenja o stvaritvah trdi, da bitnost Boga, stvarnika vsega, izhaja iz nezadostnosti in nevednosti in si tako izmišljuje sramotilni nauk zoper Boga. 28, 8. Toda ker nima nikakršnega pričevanja, s katerim bi podprl svojo svežo izmišljotino, skuša včasih s pomočjo poljubnih števil, včasih zlogov, enkrat imen, drugič črk, ki jih vsebujejo druge črke, spet drugič pa s pomočjo nepravilno

1 Ps 109,1.

2 Prim. Raz 3,21.

3 v njem ali v njej, tj. v Besedi.

4 1 Kor 2,10.

5 1 Kor 12,4–6.

6 1 Kor 13,9.

7 da se bo to zgodilo, tj. da bo človek grešil.

8 Prim. Mt 25,41.

9 o vzroku, zakaj so se nekateri pregrešili db. o vzroku narave tistih, ki so se pregrešili.

10 Prim. Mt 24,36.

razloženih prilik in vsakršnih domnev podkrepiti svojo bajeslovno pripoved, ki si jo je izmislil.

Če torej kdo išče vzrok, zakaj je Očeta, ki ima s Sinom vse skupno, Gospod (Jezus) predstavil kot tistega, ki edini pozna uro in dan (sodbe),¹ zdaj ne bo našel primernejšega, spodobnejšega in varnejšega² vzroka od tega: ker je Gospod edini resnični učitelj, nas je sam naučil, da je Oče nad vsem; pravi namreč: *Oče je večji od mene*.³ Naš Gospod je torej oznanil, da je Oče glede na spoznanje višji (*praepositus*), zato da bi mi, dokler smo v *podobi tega sveta*,⁴ popolno védenje in takšna vprašanja prepustili Bogu in ne bi v želji po preiskovanju Očetove globine⁵ zapadli v tolikšno nevarnost, da bi se spraševali, ali nad Bogom morda obstaja še neki drugi Bog.

28, 9. Če pa kakšen prepirljivec ugovarja temu, kar sem pravkar povedal, predvsem pa apostolovim besedam: *le delno spoznavamo in delno prerokujemo*,⁶ če meni, da njegovo spoznanje ni delno, temveč ima splošno spoznanje o vsem bivajočem, če misli, da je kakor Valentin, Ptolemaj, Bazilid ali kdo drug izmed teh, ki naj bi preiskali Božje globine,⁷ naj se v prazni bahavosti ne ponaša, da je bolj kot vsi drugi spoznal nevidne in nepokazljive (resničnosti), temveč naj se raje ukvarja z vzroki (stvari), ki so na tem svetu in jih ne poznamo, kot na primer število las na svoji glavi, število vrabcev, ki jih vsak dan ulovijo, in vse drugo, kar za nas ostaja nespoznavno (*provisa*). Naj vse to skrbno razišče, naj se o tem pouči pri Očetu in nam oznani, da mu bomo verjeli tudi glede večjih (skrivnosti). Če pa »popolni« ne vedo niti tega, kar je v njihovih rokah, pod njihovimi nogami, pred njihovimi očmi in na zemlji, in če predvsem ne vedo, kako so razporejeni lasje na njihovi glavi, kako jim bomo verjeli, ko nam s praznim prepričevanjem spregovorijo o (resničnostih), ki so duhovne, nadnebeške in (se nahajajo) nad Bogom? Dovolj sem že povedal o številih, imenih, zlogih, vprašanjih, ki zadevajo (resničnosti) nad nami, in njihovem neustreznem načinu razlaganja prilik; sam boš o vsem tem gotovo lahko povedal še mnogo več.

1 Prim. Mt 24,36.

2 varnejšega db. nenevarnega.

3 Jn 14,28.

4 Prim. 1 Kor 7,31.

5 Prim. Rim 11,33.

6 1 Kor 13,9.

7 Prim. 1 Kor 2,10.

Četrta del

Zavrnitev valentinijanskih nauk o dovršitvi sveta in Demiurgu

1. Končna usoda treh narav oziroma bitnosti

29, 1. Zdaj pa se vrnimo k drugim (temam), ki prav tako sestavljajo njihov nauk. Pravijo, da se bo ob dovršitvi (sveta) njihova Mati vrnila v Polnost in za ženina prejela Odrešenika; sami naj bi kot duhovni odložili svoje duše, postali umni duhovi (*spiritus intellectuales*) in neveste duhovnih angelov; Demiurg, ki naj bi bil duševen, bo odšel na kraj Matere, duše pravičnih pa bodo v Sredini našle duševen počitek.¹ Toda ko pravijo, da se bo podobno združilo s podobnim, se pravi duhovna (bitja) z duhovnimi, in da bodo snovna (bitja) ostala v snovni (bitnosti), nasprotujejo sami sebi: kajti po njihovih besedah se duše (pravičnih) v Sredino, ki je njihov naravni kraj,² ne bodo dvignile zaradi svoje bitnosti, temveč zaradi svojega delovanja; pravijo namreč, da se bodo duše pravičnih dvignile tja, duše brezbožnih pa bodo ostale v ognju. Toda izbrati je treba med dvojim: ali se vse duše zaradi svoje bitnosti dvignejo na kraj svežine (*refrigerium*) in vse spadajo v Sredino samo zato, ker so duše – v tem primeru sta vera in Odrešenikov spust odveč, saj imajo vse duše isto bitnost –, ali pa se duše na kraj svežine dvignejo zaradi svoje pravičnosti – v tem primeru se duše ne dvignejo zato, ker so duše, temveč zato, ker so pravične. Toda če pravica lahko odreši duše, ki bi se sicer pogubile, če ne bi postale pravične, zakaj ne bi mogla odrešiti tudi teles, ki so prav tako deležna pravice? Če namreč odrešujeta narava in bitnost, bodo odrešene vse duše; če pa odrešujeta pravica in vera, zakaj ne bi odrešili tudi teles, ki podobno kot duše zapadejo v propadljivost? Kajti pravica, ki nekatere rešuje zato, ker so je deležni, drugih pa ne, čeprav so je tudi oni deležni, se izkaže za nemočno in krivično.

29, 2. Očitno je, da se pravična dela lahko opravlja le s pomočjo teles. Zato je treba izbrati med dvojim: ali se morajo vse duše dvigniti

1 našle duševen počitek db. počivale na duševen način (lat. *requiescere psychice*).

2 njihov naravni kraj db. k podobnim.

na kraj Sredine in potemtakem sodbe ne bo ali pa se bodo tudi telesa, ki so bila deležna pravice, dvignila na kraj svežine skupaj z dušami, ki so bile na podoben način deležne pravice, seveda če pravica lahko tja pripelje tiste, ki so je deležni: tako se izkaže, da je nauk o vstajenju teles resničen in trden. V ta nauk namreč verjamemo: Bog bo obudil naša umrljiva telesa,¹ ki bodo ohranjala pravico, in jih naredil nepropadljiva in nesmrtna. Kajti Bog je močnejši od narave in ima pri sebi voljo (*tò thélein*), ker je dober, moč (*tò dýnasthai*), ker je močan, in uresničevanje (*tò epitelésai*), ker je bogat in popoln.

29, 3. Toda (krivoverci) so v popolnem protislovju s seboj, ko pravijo, da se v Sredino ne dvignejo vse duše, ampak samo duše pravičnih. Trdijo namreč, da je Mati ustvarila tri vrste narav ali bitnosti: prvo, ki je nastala iz stiske, žalosti in strahu, se pravi snovno bitnost; drugo, ki je nastala iz obrata,² se pravi duševno bitnost; in tretjo, ki jo je Mati rodila ob zrenju angelov, ki spremljajo Odrešenika, se pravi duhovno bitnost. Če tako rojena bitnost na vsak način vstopi v Polnost, zato ker je duhovna, in če snovna bitnost, zato ker je snovna, ostaja v spodnjih krajih in bo povsem použita, ko se bo vnel ogenj, ki je v njej, zakaj na kraj Sredine, kamor pošiljajo tudi Demiurga, ne bo prišla vsa duševna bitnost?

In kateri (del) njih samih bo vstopil v Polnost? Duše, pravijo, bodo ostale v Sredini, telesa, ki imajo snovno bitnost, pa se bodo razkrojila v snovi in jih bo použil ogenj, ki je v njej. Toda ko je telo enkrat uničeno in duša ostane v Sredini, od človeka, ki naj bi vstopil v Polnost, ne ostane nič več. Človeški um, misel, preudarjanje in kar je še takšnega namreč niso ločeni od duše, temveč so njena gibanja in dejavnosti, ki brez duše nimajo lastne bitnosti. Kaj bo torej še ostalo od tistih, ki naj bi se dvignili v Polnost? Kolikor so duše, bodo (ti ljudje) ostali v Sredini, kolikor pa so telo, bodo zgoreli s preostalo snovjo.

1 Prim. Rim 8,11.

2 obrata db. naskoka, navala (lat. *impetus*); prim. *Zoper krivoverstva* I, 4, 2.

2. Demiurg naj bi pripadal duševni bitnosti

Vzvišenost Demiurga dokazujejo njegova dela

30, 1. Kljub temu v svoji blaznosti trdijo, da se bodo dvignili nad Demiurga. Ko se razglašajo za boljše od Boga, ki je naredil in okrasil nebo, zemljo in morje ter vse, kar je v njih,¹ si domišljajo, da so duhovni, (v resnici) pa so zaradi svoje velike brezbožnosti brezsravno meseni; o njem, ki je ustvaril angele kot svoje duhove,² ki se ogrinja s svetlobo kakor s plaščem,³ ki kakor v roki drži zemeljski krog in za katerega so prebivalci kakor kobilice,⁴ o njem, ki je Demiurg vse duhovne bitnosti in Bog duševne bitnosti pa trdijo, da je duševen. S tem kažejo, da so resnično nori in jih je strela zadela še bolj kot gigante, o katerih pripovedujejo bajke;⁵ da svoje misli vzdigujejo zoper Boga; da so prepolni nadutosti in prazne slave in da ves teloh⁶ na svetu ne bi zadostoval, da bi se očistili in izbljuvali svojo neznansko neumnost.

30, 2. Toda boljši se mora izkazati z deli. V čem se torej kaže, da so oni boljši od Demiurga? – Zaradi svojega razpravljanja (*sermo*) tvegam, da še sam zdrsnem v brezbožnost, ko primerjam Boga in te blazneže ter se spuščam na njihovo raven,⁷ da bi jih zavrnil s pomočjo njihovih nauk. A naj mi Bog odpusti!⁸ Tako ne govorim zato, da bi Boga primerjal z njimi, temveč da bi razkril in zavrnil njihovo blaznost. – V čem se torej kaže, da so boljši od Demiurga tisti, ki so osupnili toliko nespametnih ljudi, kakor da bi se mogli od njih naučiti nečesa, kar je več od resnice? O besedah *Iščite in boste našli*⁹ razlagajo, da so bile izrečene zato, da bi se nad Demiurgom našlo njih same. Razglašajo se torej za večje in boljše od Boga: sami so duhovni, Demiurg pa je duševen. Zato se bodo dvignili nad Boga in vstopili v

1 Prim. 2 Mz 20,11; Ps 145,6; Apd 4,24; 14,15.

2 Prim. Ps 103,4.

3 Prim. Ps 103,2.

4 Prim. Iz 40,22.

5 Irenej namiguje na mitološko pripoved o gigantomahiji, tj. boju gigantov zoper olimpske bogove.

6 Teloh (lat. *helleborus*) je sicer strupen, vendar se je že v antiki uporabljal tudi v medicini, predvsem kot pomirjevalo in odvajalo.

7 na njihovo raven db. k njihovim utemeljevanjem.

8 naj mi odpusti db. naj mi bo naklonjen.

9 Mt 7,7.

Polnost, Bog pa na kraj Sredine. Naj torej z deli pokažejo, da so boljši od Demiurga! Boljši se namreč mora izkazati ne v besedah, temveč v dejanjih.¹

30, 3. Katero delo nam bodo torej pokazali, ki naj bi ga po njih naredil Odrešenik ali njihova Mati, delo, ki bi bilo večje, sijajnejše ali pomembnejše od del, ki jih je naredil on, ki je uredil vse (vesoljstvo)? Kje so nebesa, ki so jih utrdili?² Kje je zemlja, ki so jo učvrstili? Kje so zvezde, ki so jih ustvarili? Katerim (nebesnim) lučem so dali, da sijajo? S katerimi krožnicami so določili njihov tek? Kje so deževje, mraz in sneg, ki so jih privedli na zemljo v času, primernem za vsako pokrajino? Kje sta vročina in suša, ki so ju privedli v povračilo? Katerim rekam so naklonili obilico vode? Katere vodne izvire so odprli? S katerimi cvetlicami in drevesi so okrasili zemljo, ki se nahaja pod nebom? Kakšno množico živali – ene razumne, druge nerazumne, prav vse pa sijajne na pogled – so oblikovali? In kdo bi mogel naštetati še vse drugo, kar je nastalo po Božji moči in čemur vlada njegova modrost? Kdo bi mogel preiskati velikost modrosti³ Boga, ki je vse ustvaril? In kaj naj rečem o množici (bitij), ki so nad nebom in ne preminejo: angelih, nadangelih, prestolih, gospostvih, in nepreštevni oblasteh?⁴ S katerim izmed teh del se lahko primerjajo? Ali morejo pokazati kakšno podobno delo, ki so ga naredili sami ali po kom drugem, če pa so tudi sami njegova stvaritev in ustvarjenina? Če je namreč Odrešenik ali pa njihova Mati uporabila Demiurga – njihove izraze uporabljam zato, da bi te lažnivce zavrnil z njihovimi lastnimi (besedami) –, da bi ustvarila podobo (resničnosti) znotraj Polnosti in vsega, kar je uzrla okrog Odrešenika, ga je uporabila zato, ker je bil boljši in primernejši za udejanjanje njene volje: podob takšnih (resničnosti) nikakor ni mogla oblikovati s pomočjo slabšega⁵ (orodja), temveč zgolj s pomočjo boljšega.

30, 4. Pravijo, da so sami tedaj bili »duhovni zarodki«, nastali ob zrenju Pandorjevih spremljevalcev (*satellites*). Toda ostali so nedejavni,⁶ saj Mati ali Odrešenik po njih nista ustvarila ničesar. Bili

1 v dejanjih db. v tem, kar je (gr. *en tōi êinai*).

2 Prim. Ps 32,6.

3 Prim. Sir 1,3.

4 Prim. Kol 1,16.

5 slabšega db. nižjega.

6 nedejavni db. prazni.

so le nekoristni in odvečni zarodki,¹ kajti videti je, da po njih ni bilo nič ustvarjeno. Nasprotno pa je bil Bog, ki je po njihovih besedah ustvarjen in nižji od njih – domišljajo si namreč, da je duševen –, zelo učinkovit in primeren delavec, saj so po njem nastale podobe vseh (ajonov): ne le vidne (stvari), ampak tudi nevidna (bitja), kot so angeli, nadangeli, gospostva, oblasti in moči, so vsa nastala po njem, ker je bil očitno boljši in je mogel uresničiti Materino voljo. Ne zdi pa se, da bi Mati karkoli ustvarila po njih, kakor priznavajo tudi sami: zato se jih ima upravičeno za nedonošence (*abortum*) ponesrečenega poroda njihove Matere. Ker ji pri porodu niso pomagale babice, so bili zavrženi kakor nedonošenci in povsem nekoristna (bitja), saj jih Mati ni ustvarila za nobeno delo. A vendar sebe razglašajo za boljše od njega, po katerem so nastale in bile urejene tako velike (stvari), čeprav se tudi po njihovem lastnem nauku izkažejo nižji od njega.

30, 5. Denimo, da obstajata dve pomagali ali orodji; eno orodje ima umetnik vedno v rokah in ga uporablja, da z njim ustvari vse, kar želi, in tako pokaže svojo umetelnost (*ars*) in modrost, drugo orodje pa ostaja odvečno,² nedejavno in neuporabljeno, ker umetnik z njim ne naredi ničesar in ga ne uporablja pri nobenem delu: če bi kdo dejal, da je nekoristno, odvečno in nedejavno orodje boljše in koristnejše od orodja, ki se (dejansko) uporablja pri delu in s pomočjo katerega se proslavi umetnik, bi takšnega človeka upravičeno imeli za tepca, ki ni povsem pri pameti. A prav to delajo oni. Sebe razglašajo za duhovne in boljše, Demiurg pa naj bi bil duševen: sami se bodo dvignili (nad Demiurga) in vstopili³ v Polnost, (kjer bodo srečali) svoje može – sami namreč priznavajo, da so ženske –, Bog, ki je nižji od njih, pa bo ostal v Sredini. Za vse to pa ne ponudijo nobenega dokaza. Toda boljši se mora izkazati z deli. A ker je vsa dela ustvaril Demiurg, sami pa ne morejo pokazati nobenega pomembnega dela, so popolnoma in neozdravljivo zblazneli.

1 odvečni zarodki db. zarodki, primerni za nič.

2 odvečno db. prazno.

3 vstopili db. prodrli.

Demiurg, avtor duhovnih bitij

30, 6. Morda pa trdijo, da je Demiurg ustvaril vse snovne (stvari), se pravi nebo in vesolje, ki se nahajata pod njim, medtem ko so vse duhovne (resničnosti), ki se nahajajo nad nebom, se pravi vladarstva, oblasti, angeli, nadangeli, gospostva in moči, nastale z duhovnim spočetjem,¹ kar naj bi bili oni sami. Toda s pomočjo Gospodovih Pisem sem že dokazal, da je vse omenjeno, vidno in nevidno, ustvaril en sam Bog. Oni namreč niso pametnejši (*magis idonei*) od Pisem; nikakor ne smemo zapustiti besed Gospoda, Mojzesa in drugih prerokov, ki so oznanjali resnico, in verjeti njim, ki ne samo ne povedo nič razumnega, ampak v svoji blaznosti podajajo neutemeljene (nauke). Nadalje, če so oni ustvarili (resničnosti), ki se nahajajo nad nebom, naj nam povedo, kakšna je narava nevidnih (resničnosti), naj nam razkrijejo število angelov in ureditev nadangelov, naj nam pokažejo skrivnost prestolov in nas poučijo o razlikah med gospostvi, vladarstvi, oblastmi in močmi. A tega nam ne morejo povedati: torej te (resničnosti) niso nastale po njih. Če pa jih je ustvaril Demiurg – kot se je tudi zgodilo – in gre za duhovne ter svete (resničnosti), zagotovo ni duševen On, ki je ustvaril duhovne (resničnosti). In tako je razpadlo njihovo veliko bogokletje.

30, 7. Vsa Pisma razglašajo, da v nebesih obstajajo duhovne (resničnosti), o njihovem obstoju pa pričuje tudi Pavel, ko pravi, da je bil vzet vse do tretjega neba in odnesen v raj, kjer je slišal neizrekljive besede, ki jih človeku ni dovoljeno spregovoriti.² A kaj mu je koristilo, da je bil odnesen v raj in vzet vse do tretjega neba, ko pa je vse to pod Demiurgovo oblastjo, če naj bi – kot si nekateri drznejšo trditi – videl in slišal skrivnosti, ki so nad Demiurgom? Če je bil namreč (vzet), da bi spoznal ojkonomijo, ki je nad Demiurgom, nikakor ne bi ostal na področju Demiurga, ker je sicer sploh ni videl v celoti: po njihovem nauku so mu ostala še štiri nebesa, prek katerih bi se približal Demiurgu in pod njim uzrl Sedmerico (nebes); moral bi priti vsaj do Sredine, se pravi do Matere, da bi se pri njej poučil o (resničnostih) v Polnosti. Njegov *notranji človek*,³ ki naj bi govoril tudi v njem in bil neviden, je lahko prišel ne samo do tretjega neba, temveč vse do njihove Matere.

1 spočetjem db. rojstvom (lat. *enixio*).

2 Prim. 2 Kor 12,2–4.

3 Prim. Rim 7,22; Ef 3,16.

Če pa lahko oni, se pravi njihov *človek*, v trenutku preseže Demiurga in se dvigne k Materi, se je to toliko bolj moralo zgoditi z apostolovim *človekom*. Demiurg mu tega namreč ni mogel preprečiti, saj je po njihovih besedah podvržen Odrešeniku. Če pa bi mu skušal preprečiti, mu to nikakor ne bi uspelo, saj ni močnejši od Očetove previdnosti, poleg tega pa je po njihovih besedah *notranji človek* neviden celo za Demiurga. Ker pa je Pavel svoje vzetje vse do tretjega neba opisal kot nekaj velikega in sijajnega, se oni gotovo ne dvignejo nad sedmo nebo, saj niso boljši od apostola. In če trdijo, da so sami boljši¹ od njega, naj to dokažejo z deli: a z deli se nikoli niso ponašali. Pavel je zato dodal: *V telesu ali brez telesa, Bog ve.*² Tako nihče ne more misliti, da telo ni bilo deležno njegovega videnja – to telo bo namreč nekoč deležno tega, kar je Pavel takrat videl in slišal –, in nihče ne more reči, da zaradi teže telesa ni mogel biti vzet še višje, ampak (vemo, da je) njim, ki so podobno kot apostol popolni v ljubezni do Boga, dovoljeno celo brez telesa gledati duhovne skrivnosti in zreti delovanje Boga, ki je naredil nebesa in zemljo,³ oblikoval človeka⁴ in ga postavil v raj.⁵

30, 8. Ta Bog je ustvaril tudi duhovne (resničnosti), ki jih je apostol uzrl vse do tretjega neba;⁶ in isti Bog, kakor sam hoče, naklanja tistim, ki so vredni, (da slišijo) neizrekljive besede, ki jih človeku ni dovoljeno spregovoriti, saj so duhovne; njegov je namreč raj.⁷ Ta Bog je gotovo Duh⁸ in ne duševni Demiurg, saj sicer nikoli ne bi mogel ustvariti duhovnih bitij. Če pa je duševen, naj nam povedo, kdo je ustvaril duhovne (resničnosti). Vsekakor ne morejo dokazati, da so nastale prek spočetja⁹ njihove Matere, kar naj bi bili oni sami: duhovnih (resničnosti) namreč niso sposobni ustvariti, saj niti muhe, komarja ali kakšne druge nepomembne živalce niso sposobni ustvariti drugače,¹⁰ kot je Bog od začetka ustvaril živali in jih še ustvarja, se pravi z odlaganjem

1 boljši db. različnejši.

2 2 Kor 12,2–3.

3 Prim. 1 Mz 1,1.

4 Prim. 1 Mz 2,7.

5 Prim. 1 Mz 2,15.

6 Prim. 2 Kor 12,2

7 Prim. 2 Kor 12,4.

8 Ta Bog je gotovo Duh db. Ta je gotovo Duh, ki je Bog (lat. *et vere est Spiritus Dei*); prim. Jn 4,24.

9 spočetja db. rojstva.

10 drugače db. razen na način (lat. *praeter eam rationem*).

semena v živali iste vrste. Prav tako jih ni ustvarila njihova Mati, saj pravijo, da je ustvarila (samo) Demiurga in Gospoda vsega stvarjenja. O tem Demiurgu in Gospodu stvarjenja trdijo, da je duševen, sebe pa imajo za duhovne, kljub temu da niso demiurgi¹ in gospodje ničesar, saj niso ustvarili ničesar, kar je izven njih, niti svojih teles ne. In čeprav se razglašajo za duhovne in boljše od Demiurga, v tem telesu pogosto veliko trpijo, in sicer proti svoji volji.

Zaključek: Bog stvarnik je edini pravi Bog

30, 9. Upravičeno bom torej pokazal, da so zašli daleč od resnice. Tudi če je Odrešenik vse, kar obstaja, ustvaril po Stvarniku, ta vendarle ni nižji, temveč višji² od njih, saj je njihov Stvarnik: tudi oni namreč spadajo med njegove ustvarjenine. Kako so torej lahko sami duhovni, njihov Stvarnik pa duševen? Toda – in ta (možnost) je edina resnična, kot sem obširno in jasno pokazal – če je Stvarnik sam po sebi svobodno in samostojno vse ustvaril, uredil in naredil in če je njegova volja bitnost, iz katere je vse nastalo,³ je on, ki je vse ustvaril, edini Bog, edini Vsemogočni in edini Oče. On je vse (stvari), vidne in nevidne, čutne in umne, nebeške in zemeljske, ustvaril in naredil z Besedo svoje moči⁴ in vse uredil s svojo Modrostjo; on zaobsega vse, njega pa ne more zaobseči nihče.⁵ On je Ustvarjalec, Stvaritelj, Iznajditelj, Stvarnik in Gospod vsega; poleg njega ali nad njim ne obstaja nihče drug: ne Mati, ki so si jo izmislili oni, ne drugi Bog, ki ga je iznašel Markion, ne Polnost s tridesetimi ajoni, ki je dokazano prazna, ne Brezno, ne Prapočelo, ne nebesa, ne deviška Luč, ne neimenljivi ajon, ne karkoli drugega, glede česar norijo oni in vsi krivoverci. Obstaja namreč samo en Bog stvarnik, ki je nad vsakršnim vladarstvom, oblastjo, gospodstvom in močjo:⁶ on je Oče, on je Bog, on je Stvaritelj, on je Stvarnik, on je Ustvarjalec. Prek samega sebe, se pravi po svoji Besedi in Modrosti, je ustvaril vse, *morje in zemljo in vse, kar je*

1 demiurgi ali ustvarjalci (lat. *fabricatores*).

2 višji db. boljši.

3 bitnost, iz katere je vse nastalo db. bitnost vsega.

4 Prim. Heb 1,3.

5 Prim. *Hermov Pastir*, Zapovedi 1 (slov. prevod v: *Spisi apostolskih očetov*, Celje 1996, str. 297).

6 Prim. Ef 1,21.

v *njiju*.¹ On je pravičen in dober. On je oblikoval človeka,² zasadil raj,³ uredil svet, povzročil potop in rešil Noeta. On je Bog Abrahamov, Bog Izakov in Bog Jakobov, Bog živih;⁴ njega oznanja postava, razglašajo preroki, razodeva Kristus, izročajo apostoli, vanj veruje Cerkev. On je Oče našega Gospoda Jezusa Kristusa:⁵ po svoji Besedi, ki je njegov Sin, se razodene in pokaže vsem, ki se jim razodene, kajti poznajo ga (le) tisti, ki jim ga je razodel Sin.⁶ Sin pa je vedno z Očetom in že od začetka razodeva Očeta angelom, nadangelom, oblastem, močem in vsem, katerim se Bog želi razodeti.

Peti del

Zavrnitev nekaterih nevalentinijanskih nauk

1. Uvod

31, 1. S tem, da sem zavrnil Valentinove učence, sem zavrnil vso množico krivovercev. Zoper tiste, ki nasproti Polnosti postavljajo to, kar je zunaj nje, sem dokazal, da bi v tem primeru Očeta vsega obdajalo in omejevalo to, kar je zunaj njega, seveda če zunaj njega sploh kaj obstaja; da bi morale nujno obstajati mnogo Očetov, mnogo Polnosti in mnogo svetov,⁷ med katerimi bi se eden končal tam, kjer bi se začel drugi; da bi vsak Oče ostajal na svojem področju in se ne bi zanimal za druge, saj z njimi ne bi imel ničesar skupnega; da nihče med njimi ne bi bil Bog vsega in ne bi imel naziva »vsemogočni«. Vse to velja tudi zoper Markionove, Simonove in Menandrove učence, pa tudi zoper vse, ki na podoben način naše stvarstvo ločujejo od Očeta. Nekateri (krivoverci) trdijo, da Oče vsega zaobsega vse, pa naj kljub temu našega sveta ne bi ustvaril on, temveč neka moč ali angeli, ki ne poznajo Praočeta; trdijo tudi, da naj bi bil svet v brezmejnem veselju kakor

1 Prim. 2 Mz 20,11; Ps 145,6; Apd 4,24; 14,15.

2 Prim. 1 Mz 2,7.

3 Prim. 1 Mz 2,8.

4 Prim. Mt 22,32.

5 Prim. 2 Kor 1,3; 11,31; Ef 1,3; 3,14; Kol 1,3; 1 Pt 1,3.

6 Mt 11,27.

7 svetov db. stvarstev svetov (lat. *mundorum fabricationes*).

središče v krogu ali madež na plašču. Zoper njih sem dokazal, da ni verjetno, da bi naše stvarstvo ustvaril kdo drug kot Oče vsega. Vse to velja tudi zoper Saturninove, Bazilidove in Karpokratove učence ter druge gnostike, ki na podoben način govorijo isto. Prav tako vse, kar sem dejal o stvaritvah, ajonih in nezadostnosti, in vse, s čimer sem dokazal neutemeljenost (nauka o) njihovi Materi, na podoben način zavrne Bazilida in vse, ki se lažno imenujejo gnostiki (*agnitores*); z drugimi besedami¹ namreč govorijo o istih (stvareh),² vendar jih še bolj kot oni,³ ki so že tako zunaj resnice, prilagajajo značaju svojega nauka. Kar sem povedal o številih, velja tudi zoper vse, ki na ta način sprevrčajo resnico. Kar pa sem dejal o Demiurgu, da bi dokazal, da je on edini Bog in Oče vseh stvari, in kar bom povedal še v naslednjih knjigah, velja tudi zoper vse druge krivoverce. Tiste med njimi, ki so bolj blagi in človeški, boš zlahka zavrnil in osramotil, da ne bodo več klevetali svojega Stvaritelja, Stvarnika, Hranitelja in Gospoda in si ne bodo izmišljevali, da je nastal iz nezadostnosti in nevednosti; tiste med njimi, ki so divji, neuklonljivi⁴ in nerazumni, pa boš odgnal daleč od sebe in ne boš več prenašal njihovega besedičenja.

2. Simonovi in Karpokratovi nauki

Čarodejske veščine

31, 2. Poleg teh bom zavrnil tudi Simonove in Karpokratove učence ter vse, ki naj bi delali čudeže (*virtutes*). Ne delajo jih namreč z Božjo močjo, ne v resnici, ne kot dobrotniki, ampak (z njimi ljudi vodijo) v pogubo in zablodo, kajti s čarodejskimi prevarami in drugimi zvijačami bolj škodijo kot koristijo tistim, ki jim zaupajo, saj jih zavajajo. Slepim namreč ne morejo povrniti⁵ vida ne gluhim sluha; ne morejo izgnati vseh demonov, razen tistih, ki jih sami pošljejo v ljudi, če že počnejo tudi to; ne morejo ozdraviti bolnih, šepavih, hromih in tistih, ki so prizadeti na drugih delih telesa, kot se pogosto zgodi po kakšni bolezni; prav tako ne morejo celovito povrniti zdravja tistim, ki so

1 besedami db. imeni.

2 o istih (stvareh) db. podobno.

3 oni, tj. valentinijanci.

4 neuklonljivi db. strašni, grozni.

5 povrniti db. dati.

doživeli nesrečo. Tako daleč so od tega, da bi obudili mrtvega, kakor ga je obudil Gospod, kakor so ga s pomočjo molitve obudili apostoli in kakor se je večkrat zgodilo v skupnosti bratov in sestra:¹ v nekaterih nujnih (primerih) je vsa krajevna Cerkev s postom in molitvami prosila (k Bogu), da *se je duh umrlega vrnil*,² in po molitvah svetih je bilo človeku podarjeno (življenje). (Krivoverci) pa so tako daleč od tega, da niti ne verjamejo, da se to sploh lahko zgodi. Trdijo namreč, da je vstajenje od mrtvih spoznanje tega, čemur pravijo resnica.

31, 3. Pri njih torej vsem na očem prihaja do zablode, zavajanja in čarodejskih prevar (*phantasia*), v Cerkvi pa najdemo usmiljenje, trdnost in resnico v pomoč ljudem; mi ne samo delujemo brez vsakega plačila in nagrade,³ ampak tudi sami od svojih dobrin dajemo za odrešenje ljudi in bolniki od nas pogosto prejmejo to, česar jim manjka in kar potrebujejo. Tudi zaradi tega je očitno, da so (krivoverci) povsem tuji božanski bitnosti, Božji dobroti in duhovni moči, popolnoma pa prežeti s prevaro, odpadniškim duhom, demonskim delovanjem in malikovalskimi prevarami. Zares so predhodniki zmaja, ki bo s pomočjo podobne prevare s svojim repom (z neba) pometal tretjino zvezd in jih vrgel na zemljo.⁴ Treba se jih je ogibati kakor zmaja: čim večje čudeže delajo, bolj se jih moramo paziti, saj so prejeli večjega duha zlobnosti.⁵ Vsak, ki opazuje njihovo vsakdanje ravnanje, bo zato odkril, da je njihovo ravnanje istovetno z ravnanjem demonov.

Domnevna nujnost, da človek opravi vsa možna dejanja

32, 1. Njihov bogokletni nauk, ki jih sili opraviti vsa (možna) dejanja, vključno s slabimi, pa razpade zaradi Gospodovega učenja. On je namreč učil, da ne bo zavržen samo tisti, ki prešuštvuje, temveč tudi tisti, ki želi prešuštvovali;⁶ da zaradi uboja ne bo kriv in obsojen samo tisti, ki ubije, ampak tudi tisti, ki se brez razloga jezi na svojega brata.⁷ Gospod je ukazal, naj ne samo ne sovražimo ljudi, temveč

1 v skupnosti bratov in sestra db. v bratski skupnosti (gr. *adelphótes*), tj. v Cerkvi.

2 Lk 8,55.

3 nagrade db. zastonj.

4 Prim. Raz 12,4.

5 Prim. Ef 6,12.

6 Prim. Mt 5,27–28.

7 Prim. Mt 5,21–22.

naj ljubimo svoje sovražnike;¹ naj ne samo ne prisegamo po krivem, ampak naj sploh ne prisegamo;² naj o bližnjih ne samo ne govorimo nič slabega, temveč naj nikomur ne rečemo »raká«³ in »norec«, sicer zaslužimo peklenški ogenj;⁴ naj ne samo nikogar ne udarimo, ampak naj nastavimo še drugo lice, ko nas kdo udari;⁵ naj ne samo ne krademo tuje lastnine, temveč naj ne zahtevamo nazaj, če nam je bilo kaj odvzeto;⁶ naj ne samo ne škodujemo bližnjim in jim ne povzročamo hudega, ampak naj bomo potrpežljivi in dobri s tistimi, ki z nami slabo ravnajo, in naj molimo zanje, da bi se spokorili in se mogli rešiti;⁷ skratka, v ničemer ne smemo posnemati žalitev, poželenja⁸ in napuha drugih. Če je torej tisti, s katerim se hvalijo, da je njihov učitelj, in za katerega pravijo, da je imel veliko boljšo in močnejšo dušo kot drugi, zelo skrbno ukazal delati nekatera dejanja, ker so dobra in plemenita, in se vzdržati drugih dejanj in celo misli, ki vodijo k njim, ker so slabe, škodljive in zavržene, kako morejo brez sramu trditi, da je takšen učitelj močnejši in boljši od drugih, nato pa zapovedati (dejanja), ki očitno nasprotujejo njegovemu nauku? Če ne bi obstajalo nič, kar bi bilo dobro ali slabo, in če bi bilo od človeškega mnenja (odvisno), ali je nekaj pravično ali krivično, Gospod ne bi nikoli učil, da *bodo pravični svetili kakor sonce v kraljestvu svojega Očeta*⁹ ter da bo krivične in tiste, ki ne delajo pravičnih del, poslal *v večni ogenj*,¹⁰ *kjer njihov črv ne umre in njihov ogenj ne ugasne*.¹¹

32, 2. Še več, če pravijo, da morajo opraviti vsa dejanja in preizkusiti vse načine življenja (*conversatio*), da bi, če je le možno, v enem samem življenju izpolnili vse in tako postali popolni, jih kljub temu ne vidimo, da bi se trudili za krepostna dejanja, opravljali podvige, si pridobili slavo ali se ukvarjali z umetnostjo, skratka da bi se ukvarjali s tem, kar pri vseh velja za dobro. Če morajo opraviti vsa dela in preizkusiti

1 Prim. Mt 5,43–44.

2 Prim. Mt 5,33–34.

3 *Raká* je aramejska beseda, ki pomeni »bedak« (prim. Mt 5,22).

4 Prim. Mt 5,22.

5 Prim. Mt 5,39.

6 Prim. Mt 5,40.

7 Prim. Mt 5,44.

8 poželenja ali pohlepa.

9 Mt 13,43.

10 Mt 25,41.

11 Mr 9,48; Iz 66,24.

vsa delovanja, naj se najprej naučijo vseh spretnosti,¹ in sicer tistih, ki se uresničijo v razumu ali v dejanjih,² tistih, ki se jih naučimo s samoobvladovanjem,³ ali pa tistih, ki si jih pridobimo s trudom, vajo⁴ in vztrajnostjo, kot so na primer glasba, računstvo, geometrija, astronomija in vse druge (znanosti), ki se uresničijo v razumu; medicina, zeliščarstvo in vse druge spretnosti, ki služijo ohranjanju človeškega zdravja; slikarstvo, kiparstvo, spretnost obdelave brona, marmorja in podobnih snovi; vse poljedelske, živinozdravniške, pastirske in rokodelske spretnosti, ki naj bi presegale vse druge; pomorske, telovadne, lovske, vojaške, voditeljske spretnosti in vse druge, od katerih se v vsem svojem življenju kljub silnemu trudu ne bodo mogli naučiti niti najmanjšega drobca.⁵ Toda ti, ki pravijo, da morajo opraviti vsa dejanja, se ne skušajo naučiti nobene izmed naštetih spretnosti, ampak se predajajo užitkom, poželenju in gnusnim dejanjem. Skladno s svojim naukom so sami sebe obsodili:⁶ ker jim manjkajo vse omenjene spretnosti, bodo šli v (večni) ogenj, da se popravijo. Čeprav posnemajo Epikurovo filozofijo in kuniško ravnodušnost, se kljub temu hvalijo, da je njihov učitelj Jezus, toda ta svojih učencev ne odvrča samo od slabih dejanj, temveč tudi od slabih besed in misli, kot sem pokazal.

Domnevna vzvišenost nad Jezusom

32, 3. Poleg tega trdijo, da njihove duše izvirajo iz istega področja (*circumlatio*) kot Jezusova duša, in se imajo za podobne ali celo boljše od njega. Ko pa jim predočimo dela, ki jih je on naredil v korist in utrditev ljudi, se izkaže, da sami niso naredili ničesar takšnega, podobnega in primerljivega. Če pa že kaj naredijo, to naredijo – kot sem že dejal – s pomočjo čarodejstva, da bi zvijačno zapeljali nespametne ljudi. Tistim, nad katerimi naj bi delali čudeže, ne prinesejo nobenega sadu in nikakršne koristi, ampak (jim zadošča), da pritegnejo nedorasle dečke, prevarajo njihove oči in jim pokažejo prikazni, ki

1 spretnosti ali umetnosti, znanosti (lat. *artes*).

2 tistih, ki se uresničijo v razumu ali v dejanjih (lat. *sive in sermonum rationibus sive in operibus consummantur*). Več tujih prevodov ima: »teoretičnih spretnosti, praktičnih spretnosti«.

3 samoobvladovanjem ali vzdržnostjo.

4 vajo ali premišljevanjem (lat. *meditatio*).

5 najmanjšega drobca db. desetisočinke.

6 Prim. Tit 3,11.

takoj preminejo in ne trajajo niti trenutek: to je dokaz, da so bolj kot našemu Gospodu Jezusu podobni Simonu Čarodeju. Poleg tega je naš Gospod tretji dan vstal od mrtvih, se prikazal svojim učencem in je bil pred njihovimi očmi vzet v nebo, oni pa umrejo, ne vstanejo od mrtvih in se ne prikažejo nikomur: to dokazuje, da njihove duše niso v ničemer podobne Jezusovi duši.

32, 4. Če pa porečete, da je bilo takšno Gospodovo delovanje le privid, jih bom napolnil k preroškim spisom, s pomočjo katerih jim bom dokazal, da je bilo o njem vse vnaprej napovedano in se je to tudi zgodilo ter da je samo on Božji Sin. Tisti, ki so resnično njegovi učenci in so od njega prejeli milost, zato za druge ljudi v njegovem imenu opravljajo dobra dela, skladno z darom, ki ga je vsakdo od njega prejel. Nekateri zagotovo in v resnici izganjajo demone, tako da tisti, ki so bili očiščeni hudobnih duhov, večkrat začnejo verovati in vstopijo v Cerkev;¹ drugi imajo vnaprejšnje spoznanje o prihodnjih (rečeh), doživljajo videnja in preroške besede; spet drugi s polaganjem rok ozdravljajo bolne in jim tako vračajo zdravje. Kot sem že omenil, so bili celo mrtvi obujeni in so z nami ostali še mnogo let. Kaj naj še rečem? Ni mogoče naštetih darov, ki jih je Cerkev po vsem svetu prejela od Boga in s katerimi v imenu Jezusa Kristusa, križanega pod Poncijem Pilatom, vsak dan pomaga ljudem, pri tem pa nikogar ne zapeljuje in ne zahteva denarja: kar je namreč zastonj prejela od Boga, tudi zastonj deli naprej.²

32, 5. Tega ne počne s pomočjo klicanja angelov, z uroki ali izkrivljeno vedoželjnostjo (*curiositas*), temveč na čist in odprt³ način moli h Gospodu, ki je vse ustvaril, in kliče ime našega Gospoda Jezusa Kristusa, čudeže pa dela v korist ljudem, ne pa zaradi zapeljevanja. Če torej še zdaj ime našega Gospoda Jezusa Kristusa ljudem podarja dobroto in resnično ozdravlja vse, ki povsod verujejo vanj – (tega namreč ne dela) v imenu Simona, Menandra, Karpokrata ali koga drugega –, je očitno, da je postal človek, prebival s svojo ustvarjenino⁴ in vse resnično naredil z Božjo močjo in po volji Očeta vsega, kakor so vnaprej napovedali že preroki. Katere so bile te (prerokbe), pa bom povedal, ko bom predložil dokaze iz prerokov.

1 vstopijo v Cerkev db. so v Cerkvi.

2 Prim. Mt 10,8.

3 odprt ali očiten, javen (lat. *manifeste*).

4 Prim. Bar 3,38.

Domnevno preseljevanje duš

33, 1. Njihov nauk o prehajanju iz telesa v telo (*metensomátosis*)¹ pa bom ovrgel s pomočjo dejstva, da se duše sploh ne spominjajo preteklih (dogodkov). Kajti če bi bile (na svet) poslane zato, da bi opravile vsa dejanja, bi se morale spomniti tudi tistih, ki so jih že opravile; tako bi jih lahko dopolnile z manjkajočimi in se ne bi nenehno trudile in vrtele okrog istih dejanj. Njihova prepletenost (*prosploké*) s telesom torej ne bi smela povsem izbrisati spomina na to, kar so videle, še posebej, ker so (na svet) prišle prav s tem namenom. Stvari, ki jih zdaj duša sama vidi v domišljiji, medtem ko telo počiva in spi, se lahko pozneje večinoma spomni in jih deli s telesom in zlahka se zgodi, da človek tudi po dolgem času v budnem stanju pove, kaj je videl v sanjah. Na enak način bi se duša morala spomniti tudi tistih (dejanj), ki jih je opravila, preden je prišla v telo. Če se namreč tega, kar je sama v domišljiji videla le za trenutek, spominja potem, ko se je pomešala s telesom in se razpršila po vseh udih, bi se morala še toliko bolj spominjati tistih (dejanj), ki jih je v preteklem življenju počela skozi daljše časovno obdobje.

33, 2. Ker Platon, stari Atenec, ki je prvi vpeljal to prepričanje, ni mogel odgovoriti na ta (ugovor), je vpeljal pijačo pozabe,² misleč, da je s tem ubežal težavi (*aporía*): brez vsakršnih dokazov je kot nauk (*dogmatikós*) razglasil, da duše, ki vstopajo v to življenje, demon vstopa pred vstopom napoji s pozabo.³ Toda Platonu je ušlo, da je s tem zapadel v še večjo težavo. Kajti če pitje pijače pozabe izbriše spomin na vsa pretekla (dejanja), kako moreš ti, Platon, vedeti, da te je demon pred vstopom v telo napojil z zdravilom pozabe, ko pa je zdaj tvoja duša v telesu? Če se namreč spominjaš demona, pijače in vstopa, bi moral poznati tudi vse drugo; če pa tega ne poznaš, demon ni resničen in prav tako vse drugo izvajanje (*technología*) o pijači pozabe.

33, 3. Vsem, ki trdijo, da je že samo telo zdravilo, (ki prinaša) pozabo, pa bom ugovarjal na naslednji način. Kako se lahko duša spomni in bližnjemu pripoveduje o vsem, kar vidi v sanjah in v mislih, medtem kot telo počiva? Če bi bilo telo pozaba, se duša, ki obstaja v telesu, ne

1 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 25, 4.

2 pijačo pozabe ali čašo pozabe.

3 Prim. Platon, *Država* X, 621a–621b (slov. prevod v: Platon, *Zbrana dela*, zv. 1, Celje 2004, str. 1251–1252).

bi spomnila niti tega, kar je nekoč spoznala s pomočjo vida ali sluha, kajti takoj, ko bi se oko obrnilo stran od stvari, ki jih gleda, bi izginil tudi spomin nanje. Duša bi namreč obstajala v pozabi sami in ne bi mogla spoznati ničesar drugega kot to, kar ravno vidi pred sabo. Kako bi se torej mogla učiti o božanskih (resničnostih) in se jih spominjati, če pa obstaja v telesu in če je telo pozaba? Tudi preroki sami, kadar bivajo na zemlji, se – ko se vrnejo k ljudem – spomnijo vsega, kar so na duhovni način videli ali slišali med nebeškimi videnji, in o tem oznanjajo drugim. Telo namreč ne povzroči, da bi njihova duša pozabila (stvari), ki jih je videla na duhovni način, ampak duša uči telo in ga napravi deležnega duhovnega videnja, ki ga je prejela.

33, 4. Telo namreč ni močnejše od duše, saj od nje prejema dih, življenje, rast in povezanost, ampak je duša tista, ki poseduje telo in mu vlada. Duša je resda toliko omejena¹ v svoji hitrosti, kolikor telo sodeluje pri njenem gibanju, toda svojega védenja ne izgubi. Telo je namreč podobno orodju, duši pa pripada vloga umetnika. Umetnik si sam pri sebi hitro zamisli neko delo, z orodjem pa ga zaradi počasnosti² pripomočka lahko ustvari le postopoma: hitrost njegove misli se pomeša s počasnostjo orodja in privede do delovanja, ki upošteva oboje. Podobno je tudi duša, ki je združena s telesom,³ nekoliko ovirana, ker je njena hitrost pomešana s počasnostjo telesa, vendar kljub temu svojih moči ne izgubi povsem: čeprav človeku posreduje svoje življenje, sama ne preneha živeti. In tudi kadar telo napravi deležno drugih (stvari), sama ne izgubi ne védenja o njih ne spomina na (stvari), ki jih je uzrla.

33, 5. Če se torej duša ne spominja nobene pretekle stvari in ima samo védenje o trenutnih stvareh, to pomeni, da ni nikoli bila v drugih telesih, da ni opravljala dejanj, ki jih ne pozna, in da ne pozna stvari, ki jih zdaj ne vidi. In kakor vsak izmed nas po Božji umetnosti (*téchne*) prejme svoje telo, tako ima tudi vsak svojo dušo. Bog namreč ni tako ubog in siromašen, da ne bi vsakemu telesu podaril njemu lastne duše in prav tako njemu lasten značaj. In ko se dopolni število (duš), ki ga je Bog sam vnaprej določil, bodo vstali vsi, ki so zapisani za življenje:⁴

1 omejena db. ovirana.

2 počasnosti db. nepremičnosti.

3 združena s telesom db. deležna telesa.

4 Prim. Raz 21,27.

imeli bodo svoja telesa, svoje duše in svoje duhove,¹ v katerih so ugajali Bogu; tisti, ki si zaslužijo kazen, pa bodo pogubljeni: tudi oni bodo imeli svoje duše in svoja telesa, v katerih so odpadli od Božje dobrote. Ne eni ne drugi se ne bodo več rojevali in ne bodo več rojeni, ne bodo se več ženili in ne bodo se več možile,² zato da bi primerna množica človeškega rodu, ki jo je Bog vnaprej določil, dosegla popolnost in ohranila Očetovo skladnost (*harmonía*).

34, 1. Gospod pa je obširno učil, da duše ne samo ostajajo in se ne selijo iz telesa v telo, temveč ohranijo celo značaj telesa, kateremu so ustrezale,³ in se spominjajo dejanj, ki so jih opravile na zemlji⁴ in jih zdaj več ne opravljajo. O tem je učil zlasti v pripovedi o bogatašu in Lazarju, ki je počival v Abrahamovem naročju.⁵ V njej je povedal, da je bogataš po smrti poznal Lazarja in prav tako Abrahama; da sta oba ostala na svojem mestu;⁶ da je bogataš prosil Abrahama, naj mu na pomoč pošlje Lazarja, ki mu prej ni namenil niti drobtinic s svoje mize; Abrahamov odgovor pa kaže, da ni poznal samo Lazarjevih (dejanj), ampak tudi bogataševa; (poleg tega je Gospod) tistim, ki nočejo priti na kraj kazni, naročal, naj verujejo Mojzesu in prerokom ter sprejmejo oznanilo njega, ki je vstal od mrtvih. Vse to predpostavlja,⁷ da duše ostajajo, da se ne selijo iz telesa v telo, da imajo človeško podobo, tako da se jih lahko spozna, da se spominjajo tukajšnjih (dejanj), da je imel Abraham dar preroštva in da vsaka duša še pred sodbo prejme bivališče, ki ga je vredna.⁸

Domnevna umrljivost duš

34, 2. Morda pa bi kdo na tem mestu ugovarjal, da duše, ki so začele obstajati šele nedavno, ne morejo ostati za vedno,⁹ temveč morajo biti bodisi neustvarjene,¹⁰ da so lahko neumrljive, ali pa morajo prejeti začetek obstoja, a v tem primeru umrejo skupaj s telesom. (Kdor tako

1 Prim. 1 Tes 5,23.

2 Prim. Mt 22,30.

3 so ustrezale db. so prilagojene.

4 na zemlji db. tukaj.

5 Prim. Lk 16,19–31.

6 na svojem mestu db. v svojem redu.

7 predpostavlja db. jasno razglaša.

8 Prim. *Zoper krivoverstva* V, 32, 1–36, 2.

9 za vedno db. dolgo časa.

10 neustvarjene db. nerojene.

ugovarja), naj se pouči, da je brez začetka in brez konca, resnično vedno enak in isti samo Bog, ki je Gospod vsega. Vsa (bitja), ki izhajajo iz njega, ki so nastala in še nastajajo, pa začetek svojega obstoja prejmejo od njega in so zato nižja od svojega stvarnika, saj niso neustvarjena; kljub temu pa po volji Boga stvarnika ostajajo in podaljšujejo svoj obstoj v dolgost vekov.¹ On jim namreč na začetku podari nastanek, zatem pa še obstoj.²

34, 3. Kakor namreč nebo nad nami, (nebesni) svod, luna in zvezde in vse njihovo okrasje³ nekoč niso obstajali, nato pa so bili ustvarjeni in že dolgo obstajajo po Božji volji, tako se niti najmanj ne moti tisti, ki (podobno) razmišlja o dušah, duhovih⁴ in nasploh vsem, kar je bilo ustvarjeno: vsa ustvarjena (bitja) imajo namreč začetek svojega obstoja, ostajajo pa tako dolgo, dokler Bog želi, da obstajajo in ostajajo. O tem nauku pričuje tudi preroški Duh, ko pravi: *Zakaj on je dejal, in bila so narejena, ukazal je, in bila so ustvarjena. Postavil jih je za vselej, na veke.*⁵ In znova, o človeku, ki bo odrešen, pravi: *Prosil te je za življenje in si mu podelil dolgost dni na veke vekov.*⁶ Tistim torej, ki bodo odrešeni, Oče podarja, da ostanejo na veke vekov: življenje namreč ne izhaja iz nas niti iz naše narave, temveč je dano po Božji milosti.⁷ Zato bo tisti, ki ohrani dar življenja in se zahvaljuje njemu, ki mu ga je naklonil, prejel *dolgost dni na veke vekov*; tisti, ki zavrača življenje in se Stvarniku ne zahvaljuje, da ga je ustvaril, ter ne priznava⁸ njega, ki mu naklanja življenje, pa se odreka temu, da bi ostal na veke vekov. In zato je Gospod nehvaležnim dejal: »Če niste bili zvesti v majhnih (stvarih), kdo vam bo zaupal velike?«⁹ S tem je želel reči, da tisti, ki so bili v tem kratkem časnem življenju nehvaležni njemu, ki jim naklanja življenje, od njega po pravici ne bodo prejeli *dolgosti dni na veke vekov*.

34, 4. Kakor namreč oduševljeno telo samo ni duša, temveč je deležno duše tako dolgo, dokler Bog želi, tako tudi duša sama ni življenje, temveč je deležna življenja, ki ji ga Bog naklanja. Zato tudi

1 Prim. Ps 20,5.

2 Prim. *Zoper krivoverstva* IV, 38, 1–3.

3 Prim. 1 Mz 2,1.

4 duhovih, tj. angelih.

5 Ps 148,5–6; 32,9.

6 Ps 20,5.

7 Prim. 1 Kor 3,10.

8 priznava db. spoznava.

9 Teh besed v evangeliju ne najdemo, spominjajo pa na Lk 16,11.

preroška beseda o prvooblikovanem človeku pravi: *Postal je živa duša*.¹ S tem nas uči, da je duša oživljajoča, če je deležna življenja; torej je nekaj duša, drugo pa življenje, ki je v njej.² Ker potemtakem Bog podarja tako življenje kot večno ostajanje, je mogoče, da duše, ki prej niso obstajale, nato ostanejo, saj Bog želi, da obstajajo in ostanejo. Kajti Božja volja mora biti v vsem prva in mora v vsem gospodovati, vse drugo pa se ji mora umakniti, se ji podvreči in ji služiti. To naj bo dovolj glede nastanka in ostajanja duš.

3. Bazilidov nauk o številnih nebesih

35, 1. Glede Bazilida pa lahko, poleg vsega že omenjenega, dodam še, da bo skladno s svojim naukom (*regula*) prisiljen reči, da ni zaporedoma drugo iz drugega nastalo le tristo petinšestdeset nebes, temveč je nepreštevna množica nebes od vedno nastajala, nastaja in bo nastajala ter se takšno nastajanje nebes ne bo nikoli končalo. Če je namreč z izhajanjem³ iz prvega neba drugo nebo nastalo po njegovi podobi, po podobi drugega pa tretje in tako naprej, je moralo tudi naše nebo, ki ga sam imenuje »zadnje«, nastati iz nekega drugega neba, ki mu je podobno, iz njega pa mora spet nastati drugo nebo. Tako se izhajanje iz že ustvarjenih nebes in nastajanje (novih) nebes ne bo nikoli prenehalo in treba bo (priznati), da število nebes ni vnaprej določeno, temveč brezmejno.

4. Gnostični nauki o množtvu bogov

35, 2. Tudi vse druge, ki se lažno imenujejo gnostiki in trdijo, da so preroki prerokovali (po navdihu) različnih bogov, bom zlahka ovrigel s pomočjo dejstva, da so vsi preroki oznanjali enega Boga in Gospoda, stvarnika neba in zemlje in vsega, kar je v njiju,⁴ ter napovedovali prihod njegovega Sina, kar bom iz samih Pisem pokazal v naslednjih knjigah.

35, 3. Morda pa bo kdo ugovarjal, da v Pismih obstajajo različni hebrejski izrazi (za Boga), kot na primer Sabaot, Eloë, Adonaj in drugi,

1 1 Mz 2,7.

2 Prim. Justin, *Razgovor z Judom Trifonom* 6, 1–2 (slov. prevod v: *Logos v obrambo resnice*, Celje 1998, str. 165–166).

3 izhajanjem ali iztekanjem (lat. *defluxus*).

4 Prim. 2 Mz 20,11; Ps 145,6; Apd 4,24; 14,15.

ter bo z njihovo pomočjo skušal dokazati obstoj različnih moči in bogov. Takšen (človek) naj se zaveda, da gre za oznake in poimenovanja enega in istega. Izraz Eloē namreč v hebrejščini pomeni »pravi Bog«. ¹ Eloēut pomeni »tisti, ki vsebuje vse«. Adonaj včasih pomeni »neimenzljivi in občudovani«, kadar pa ima podvojeno črko delta in pridih – se pravi Haddonai –, pomeni »tisti, ki zamejuje in ločuje zemljo od voda, da je slednje ne bi ponovno preplavile«. Podobno tudi Sabaōt z dolgim (glasom) »o« v zadnjem zlogu pomeni »tisti, ki želi (*voluntarius*)«, s kratkim (glasom) »o«, se pravi Sabaōt, pa pomeni »prvo nebo«. Na podoben način tudi Jaōt, podaljšan s pridihom v zadnjem zlogu, pomeni »vnaprej določena mera«, kadar pa se (glas) »o« okrajša, se pravi Jaōt, pomeni »tisti, ki prežene hudobne«. Prav tako so tudi vsi drugi izrazi poimenovanja enega in istega (Boga), kot na primer Gospod moči, Oče vsega, vsemogočni Bog, Najvišji, Gospod nebes, Stvarnik, Ustvarjalec in tako dalje. Ta poimenovanja ne pripadajo različnim, ampak enemu in istemu: označujejo enega Boga in Očeta, ki zaobsega vse in vsem daje obstoj.

Zaključek

35, 4. Menim, da sem dovolj dobro pokazal, da naše besede soglašajo z oznanilom apostolov, Gospodovim naukom, napovedmi prerokov in službo postave, ki vsi slavijo enega in istega Boga Očeta, in ne dveh različnih; da imajo vsa (bitja) svojo bitnost od njega, ne pa od različnih bogov in moči, se pravi od enega in istega Očeta vsega, ki pa (svojo bitnost) prilagaja naravi in stanju podvrženih (bitij);² ter da vidnih in nevidnih (stvari) ter popolnoma vseh ustvarjenih bitij³ niso ustvarili angeli ali kakšna druga moč, temveč samo Bog Oče. Tako sem pokazal, da je Bog Oče stvarnik vsega. Da pa se ne bi zdelo, kot da se izogibam dokazovanju iz Gospodovih Pisem – Pisma namreč vse to oznanjajo očitneje in jasneje, vsaj za tiste, ki se jim ne posvečajo na sprevržen način –, jih bom predstavil v naslednji knjigi in tako vsem, ki ljubijo resnico,⁴ predložil dokaze, ki izhajajo iz božanskih Pisem.

1 »pravi Bog« ali »resnični Bog«. Mišljena je hebr. beseda El oziroma Elohim. S stališča sodobne lingvistike je Irenejeva razlaga hebrejskih imen neutemeljena.

2 prilagaja naravi in stanju podvrženih (bitij): negotov prevod, lat. besedilo se glasi: *aptat secundum subiacentium naturas et dispositionem*.

3 Prim. Jn 1,3.

4 vsem, ki ljubijo resnico db. v sredo vseh, ki ljubijo resnico.

III. KNJIGA

Začetna razprava

Resnica Pisem

(1, 1-5, 3)

Prvi del

En sam Bog, stvarnik vsega

(6, 1-15, 3)

Drugi del

**En sam Kristus, Božji Sin, ki je postal Sin človekov,
da bi v sebi povzel svoje lastno stvarstvo**

(16, 1-23, 8)

Zaključek

Gorje tistim, ki zavračajo oznanilo Cerkve

(24, 1-25, 7)

IRENEJ LYONSKI
ZOPER KRIVOVERSTVA

Uvod

1. Naročil si mi, preljubi, naj razkrijem tako imenovane skrite nauke, ki izhajajo od Valentina, prikažem njihovo raznolikost in jih v razpravi zavrnem. Lotil sem se torej dela in začel pri Simonu, očetu vseh krivovercev: razkril sem njihove nauke in nasledstva ter jim vsem ugovarjal. Toda ker za njihovo razkritje zadostuje eno delo, za njihovo zavrnitev pa jih je potrebnih več, sem ti poslal dve knjigi: prva vsebuje njihove nauke ter pokaže navade in značilnosti njihovega ravnanja, v drugi pa je ovrženo in zavrnjeno njihovo sprevrženo (*male*) učenje; razgaljeno je in prikazano takšno, kakršno je. V tej tretji knjigi pa bom prinesel dokaze iz Pisem, da ti z moje strani ne bo manjkalo nič od tega, kar si mi naročil, ampak boš onkraj svojih pričakovanj prejel sredstva za razkritje in zavrnitev tistih, ki na kakršenkoli način učijo sprevržene nauke. Božja ljubezen je namreč bogata in brez zavisti ter podarja več, kot kdo od nje prosi. Spomni se torej tega, kar sem povedal v prvih dveh knjigah, in če jim dodaš še to, boš imel po moji zaslugi celosten ugovor zoper vse krivoverce ter jim boš pogumno in neutrudno nasprotoval za edino resnično in oživljajočo vero, ki jo je Cerkev prejela od apostolov in jo izročila svojim sinovom.

Začetna razprava

Resnica Pisem

Kako je Cerkev od apostolov prejela evangelij

Gospod vsega je namreč svojim apostolom dal oblast evangelija¹ in po njih smo tudi spoznali resnico, to je nauk Božjega Sina. Njim je Gospod dejal: *Kdor vas posluša, mene posluša, in kdor vas zavrača, zavrača mene in tistega, ki me je poslal.*² 1, 1. Nismo namreč po drugih spoznali ojkonomije našega odrešenja, ampak po tistih, po katerih je evangelij prišel do nas. Ta evangelij so (apostoli) najprej oznanjali, pozneje pa so nam ga po Božji volji izročili (*tradidisse*) v Pismih kot temelj in steber naše vere.³

1 Prim. Mt 28,18–19; Mr 16,15.

2 Lk 10,16.

3 Prim. 1 Tim 3,15.

Ne sme se namreč trditi,¹ da so oznanjali, še preden so imeli popolno spoznanje (*agnitio*), kakor si drznejše reči nekateri, ki se hvalijo, da so popravljavci apostolov. Kajti potem ko je naš Gospod vstal od mrtvih in so bili apostoli ob prihodu Svetega Duha² odeti v moč z višave,³ so bili napolnjeni z gotovostjo o vsem⁴ in so imeli popolno spoznanje; šli so do koncev zemlje,⁵ prinašali veselo oznanilo o dobrih rečeh,⁶ ki nam prihajajo od Boga, ter ljudem oznanjali nebeški mir.⁷ Vsi skupaj in sleherni med njimi so imeli Božji evangelij.⁸

Tako je Matej med Hebrejci v njihovem jeziku izdal evangelijski zapis,⁹ medtem ko sta Peter in Pavel v Rimu oznanjala evangelij in ustanovila Cerkev. Po njuni smrti nam je Marko, Petrov učenec in prevajalec, v zapisani obliki izročil to, kar je oznanjal Peter. Tudi Luka, Pavlov spremljevalec, je v knjigi ohranil evangelij, ki ga je oznanjal Pavel.¹⁰ Pozneje je tudi Janez, Gospodov učenec, ki je bil naslonjen na njegove prsi,¹¹ napisal¹² evangelij, ko je bival v Efezu v Aziji.¹³

1, 2. Vsi ti so nam izročili (oznanilo) o enem Bogu, stvarniku neba

1 ne sme se namreč trditi db. ni dovoljeno reči.

2 Prim. Apd 1,8.

3 Prim. Lk 24,49.

4 so bili napolnjeni z gotovostjo o vsem (lat. *de omnibus adimpleti sunt*): za pravilno razumevanje tega mesta je potrebno upoštevati vpliv *Prvega Klementovega pisma Korinčanom* 42, 3 (slov. prevod v: *Spisi apostolskih očetov*, Celje 1996, str. 93) (prim. SC 210, str. 213–214).

5 Prim. Ps 18,5; Rim 10,18; Apd 1,8.

6 Prim. Iz 52,7; Rim 10,15.

7 Prim. Lk 2,13–14.

8 Prim. Rim 1,1; 15,16; 2 Kor 11,7; 1 Tes 2,2.8.9; 1 Pt 4,17.

9 Že pred Irenejem je tudi Papija iz Hierapole (ok. 70–130 po Kr.) trdil, da je Matej napisal evangelij v hebrejščini (prim. Evzebij, *Cerkvena zgodovina* III, 39, 16; *Papijevi fragmenti* 16; slov. prevod v: *Zgodnjekrščanski spisi*, Celje–Ljubljana, 2015, str. 932).

10 Prim. Gal 2,2; 1 Tes 2,9.

11 Prim. Jn 13,23; 21,20.

12 napisal db. izdal (gr. *ekdoûnai*).

13 Irenej je najstarejša priča obstoja štirih kanoničnih evangelijev. Ker v odlomku ni zaznati polemičnega tona, lahko domnevamo, da ne gre za Irenejevo iznajdbo, ampak za že dodobra uveljavljeno izročilo. Vrstni red, v katerem našteva evangelije, je za nas običajen: Mt, Mr, Lk, Jn. V *Zoper krivoverstva* III, 11, 8 zaradi tetramorfa najdemo zaporedje Jn, Lk, Mt, Mr, sicer pa Irenej evangelije večinoma našteva v zaporedju Mt, Lk, Mr, Jn (prim. *Zoper krivoverstva* III, 9, 1–11, 6; III, 11, 7; IV, 6, 1). Takšno je bilo najbrž zaporedje evangelijev v kodeksu, ki ga je uporabljal.

in zemlje, ki so ga oznanjali postava in preroki, ter o enem Kristusu, Božjem Sinu. Če kdo z njimi ne soglaša, zavrača¹ Gospodove tovariše,² zavrača Gospoda samega in končno zavrača tudi Očeta;³ samega sebe je obsodil,⁴ ker se upira⁵ in nasprotuje svojemu odrešenju, kot to počnejo vsi krivoverci.

Krivoverci ne priznavajo ne Pisem ne izročila

2, 1. Kadar namreč Pisma izpodbijajo (njihovo učenje), začnejo obtoževati Pisma sama, češ da nimajo prav in so brez veljave, da je njihova govorica dvoumna in da tisti, ki ne poznajo izročila (*traditio*), na njihovi osnovi ne morejo najti resnice. Te namreč ni izročil po črkah, ampak po živem glasu, zato je tudi Pavel dejal: *O modrosti pa govorimo med popolnimi, a ne o modrosti tega veka.*⁶ Glede te modrosti sleherni med njimi pravi, da jo je sam našel, kar pa je očitna izmišljotina. Tako je po njihovem prepričanju primerno, da je resnica včasih pri Valentinu, včasih pa pri Markionu, enkrat pri Kerintu, spet drugič pa pri Bazilidu ali katerem drugem razpravljalcu, ki ni mogel povedati ničesar odrešilnega. Sleherni med njimi je namreč tako zelo izprijen, da sprevrta pravilo resnice⁷ in se ne sramuje oznanjati samega sebe.⁸

2, 2. Kadar pa se, nasprotno, sklicujemo na izročilo, ki izhaja od apostolov in se po nasledstvu starešin (*presbyteri*) ohranja v Cerkvah, oni temu izročilu nasprotujejo in trdijo, da so, pametnejši ne samo od starešin, ampak tudi od apostolov, našli čisto resnico. Kajti apostoli naj bi Odrešenikovim besedam primešali predpise postave; in ne samo apostoli, tudi Gospod naj bi govoril besede, ki so prihajale enkrat od Demiurga, drugič od Sredine, spet drugič pa od Vrhovne moči (*Summitas*),⁹ sami pa naj bi na nedvoumen, neomadeževan in neizkrivljen način poznali silno skrivnost.¹⁰ Tako nadvse brezsravno

1 zavrača ali zaničuje.

2 Prim. Heb 3,14.

3 Prim. Lk 10,16.

4 Prim. Tit 3,11.

5 Prim. 2 Tim 2,25.

6 1 Kor 2,6.

7 O pravilu resnice gl. *Zoper krivoverstva* I, 22, 1.

8 Prim. 2 Kor 4,5.

9 O trojnem izvoru Gospodovih besed pri valentinijancih gl. *Zoper krivoverstva* I, 7, 3; IV, 35, 1.

10 silno skrivnost db. skrito skrivnost; prim. Ef 3,9; Kol 1,26.

sramotijo svojega stvarnika. Tako na koncu ne soglašajo ne s Pismi ne z izročilom.

2, 3. Zoper takšne ljudi se moramo bojevati, preljubi. Izmuzljivi so kakor kače in skušajo na vsak način pobegniti, zato se jim moramo tudi mi na vse načine upirati, da nekatere od njih odbijemo in jih osramočene privedemo do spreobrnjenja k resnici. Kajti čeprav ni lahko spametovati duše, ki jo je osvojila zabloda, pa vendar ni povsem nemogoče, da zabloda zbeži, če ji nasproti postavimo resnico.

Apostolsko izročilo Cerkve

3, 1. Izročilo apostolov, ki se je razširilo¹ po vsem svetu, lahko v vsej Cerkvi vidijo vsi, ki želijo videti resnico. In naštejemo lahko tiste, ki so jih apostoli v Cerkvah postavili za škofe ter njihove naslednike vse do naših dni. Ti niso ne učili ne poznali nič takšnega, o čemer oni blebetajo.² Če bi namreč apostoli poznali silne skrivnosti, o katerih bi posebej in na skrivaj učili popolne, bi jih izročili zlasti tistim, katerim so zaupali tudi same Cerkve. Želeli so namreč, da so tisti, ki so jih pustili za naslednike in jim izročili svoje lastno učiteljsko mesto, zares popolni in v vsem brezgrajni:³ če bi ti pravilno ravnali, bi nastala velika korist, če pa bi zašli, bi prišlo do silno velike nesreče.

3, 2. Toda ker bi bilo v tej knjigi naštevati nasledstva v vseh Cerkvah prezamudno, naj omenim le mogočno, nadvse starodavno in vsem poznano Cerkev, ki sta jo v Rimu ustanovila in osnovala dva preslavna apostola, Peter in Pavel. Ko bom pokazal, da izročilo, ki ga ima od apostolov, in vera, ki jo oznanja ljudem,⁴ po nasledstvu škofov prihajata vse do nas, bom osramotil vse, ki se na kakršenkoli način zbirajo ločeno bodisi zaradi samoljubja, bodisi zaradi praznega slavo-hlepja, bodisi zaradi zaslepljenosti in slabe presoje. S to Cerkvijo mora zaradi njenega odličnejšega izvora (*potentior principalitas*) soglašati vsa Cerkev, se pravi verniki od vsepovsod. V njej se je namreč za vse ljudi⁵ od nekdanj ohranilo izročilo apostolov.

3, 3. Ko sta torej blažena apostola ustanovila in zgradila⁶ Cerkev,

1 se je razširilo db. se je pokazalo, je postalo vidno.

2 blebetajo db. blaznijo.

3 Prim. 1 Tim 3,2.

4 Prim. Rim 1,8.

5 za vse ljudi db. za ljudi od vsepovsod.

6 zgradila ali utrdila.

sta službo škofovanja (*leitourgía tês episkopés*) izročila Linu: tega Lina omenja Pavel v pismih Timoteju.¹ Lina nasledi Anaklet.² Za njim, na tretjem mestu po apostolih, škofovstvo pripade Klementu, ki je videl blažena apostola in se srečeval z njima. Oznanilo apostolov je še zve-nelo v njegovih ušesih in njuno izročilo je še imel pred očmi, in še zdaleč ni bil edini: tedaj so namreč še živeli mnogi, ki sta jih učila aposto-la. Ko je pod tem Klementom med brati v Korintu prišlo do velikega upora, je rimska Cerkev poslala³ zelo vplivno⁴ Pismo Korinčanom,⁵ jih spravila v miru, obnovila njihovo vero in jim oznanila izročilo, ki ga je nedavno prejela od apostolov: enega Boga, vsemogočnega, stvarnika neba in zemlje,⁶ oblikovalca človeka,⁷ njega, ki je povzročil potop,⁸ poklical Abrahama,⁹ izpeljal ljudstvo iz egiptovske dežele,¹⁰ govoril z Mojzesom,¹¹ dal postavo,¹² poslal preroke¹³ ter pripravil ogenj hudiču in njegovim angelom.¹⁴ Iz tega spisa se lahko tisti, ki to želijo, pouči-jo, da Cerkev oznanjajo, da je ta (Bog) Oče našega Gospoda Jezusa Kristusa; prav tako lahko spoznajo apostolsko izročilo Cerkve, saj je to pismo starejše od teh ljudi, ki zdaj zmotno učijo in si izmišljujejo drugega boga nad Demiurgom in Stvarnikom vsega, kar obstaja. Tega Klementa nasledi Evarist, Evarista pa Aleksander; nato je kot šesti po apostolih postavljen Ksist, za njim pa Telesfor, ki je tudi preslavno pričeval;¹⁵ nato Higin, zatem Pij, potem pa Aniket. Aniketa je nasledil Soter, zdaj pa ima, na dvanajstem mestu za apostoloma, nalogo škofovanja Elevter. V tem redu in nasledstvu je izročilo, ki v Cerkvi izhaja od apostolov, ter oznanilo resnice prišlo do nas. To je celosten

1 Prim. 2 Tim 4,21.

2 Anaklet (lat. *Anacletus*) ali Anenklet (gr. *Anégkletos*).

3 poslala (gr. fragment) ali napisala (lat. prevod).

4 zelo vplivno db. najmočnejše (lat. *potentissimus*).

5 *Prvo Klementovo pismo Korinčanom* je najverjetneje nastalo v letih 96–98 po Kr.; slov. prevod je objavljen v: *Spisi apostolskih očetov*, Celje 1996, str. 65–107.

6 Prim. 1 Mz 1,1.

7 Prim. 1 Mz 2,7.

8 Prim. 1 Mz 6,17.

9 Prim. 1 Mz 12,1.

10 Prim. 2 Mz 3,10.

11 Prim. 2 Mz 3,4–4,17.

12 Prim. 2 Mz 20,1sl.

13 Prim. Iz 6,8; Jer 1,7; Ezk 2,3.

14 Prim. Mt 25,41.

15 pričeval ali prestal mučeniško smrt.

dokaz, da se je ena in ista oživljajoča vera v Cerkvi od apostolov do danes ohranjala in izročala v resnici.

3, 4. (Omenim lahko) tudi Polikarpa: ne samo, da je bil učenec apostolov in je živel z mnogimi, ki so videli našega Gospoda, ampak so ga apostoli postavili tudi za škofa v Aziji v Cerkvi, ki je v Smirni. Njega sem tudi sam videl, ko sem bil še zelo mlad. Dolgo časa je živel in zelo star je zapustil to življenje, potem ko je preslavno in nadvse odlično pričeval.¹ Vedno je učil to, kar se je naučil od apostolov in kar izroča² tudi Cerkev in je edino resnično. O tem pričujejo vse Cerkve v Aziji in Polikarpovi nasledniki do danes. On je bil mnogo verodostojnejši in zanesljivejši pričevalec resnice kot pa Valentin, Markion in drugi, ki imajo sprevržena prepričanja. Ko je pod Aniketom prišel v Rim, je mnoge izmed prej omenjenih krivovercev spreobrnil k Božji Cerkvi, ko je oznanjal, da je od apostolov prejel eno in edino resnico, prav tisto, ki jo izroča Cerkev. Nekateri so ga slišali (pripovedovati), da se je Janez, Gospodov učenec, v Efezu šel kopat, toda ko je v kopališču zagledal Kerinta, je planil iz kopališča, ne da bi se okopal, rekoč: »Bežimo, da se kopališče ne zruši, kajti notri je Kerint, sovražnik resnice!« Tudi sam Polikarp je, ko mu je nekoč Markion prišel pred oči in dejal: »Priznaj nas!«, odgovoril: »Priznam te za prvorojenca Satana.« Tolikšna je bila previdnost apostolov in njihovih učencev, da niso hoteli niti v besedi imeti nič skupnega s kom izmed ponarejevalcev resnice. Tako je dejal tudi Pavel: *Krivoverca (hairesis) se po prvem in drugem svarilu ogiblji, saj veš, da je izprijen, če je tak, in da se je sam obsodil.*³ Obstaja tudi zelo pomembno Polikarpovo pismo Filipljanom, iz katerega se lahko tisti, ki to želijo in skrbijo za svoje odrešenje, poučijo o značaju njegove vere in oznanilu resnice.⁴ Dodajmo še, da je tudi Cerkev v Efezu, ki jo je ustanovil Pavel, Janez pa je v njej prebival vse do Trajanovega časa, resnična priča izročila apostolov.

4, 1. Ker je torej toliko dokazov, resnice ni potrebno še naprej iskati pri drugih, saj se jo zlahka prejme od Cerkve. V njej so namreč

1 O zadnjih Polikarpovih trenutkih govori spis *Polikarpovo mučeništvo*; slov. prevod najdemo v: *Kristusovi pričevalci. Martyres Christi*, Celje 1983, str. 52–62.

2 kar tudi Cerkev izroča (gr. fragment) ali kar je tudi izročil Cerkvi (lat. prevod).

3 Tit 3,10–11. Besede »in drugem (svarilu)« manjkajo v latinskem prevodu, v izvorniku pa so verjetno bile, saj jih Irenej navaja v *Zoper krivoverstva* I, 16, 3.

4 *Polikarpovo Pismo Filipljanom* je edino ohranjeno Polikarpovo delo; slovenski prevod je objavljen v: *Spisi apostolskih očetov*, Celje 1996, str. 179–192.

apostoli kot v nekakšni bogati shrambi celovito zbrali vse, kar je povezano z resnico, da bi vsakdo, ki bi želel, vzel iz nje pijačo življenja.¹ Ta resnica je vhod v življenje, vsi drugi pa so *tatovi in roparji*.² Zato se jih je potrebno ogibati,³ z največjo vnemo pa ljubiti to, kar je povezano s Cerkvijo, in se okleniti izročila resnice. Kako torej? Če bi obstajal spor o kakšnem majhnem vprašanju, ali se ne bi morali zateči k najstarejšim Cerkvam, v katerih so bivali apostoli, in od njih o tem vprašanju vzeti za svoje, kar je gotovo in zares zanesljivo? In če nam apostoli ne bi zapustili Pisem, ali ne bi morali slediti redu izročila, ki so ga izročili tistim, katerim so zaupali Cerkve?

4. 2. Temu redu pritrjujejo mnogi narodi barbarov, ki verujejo v Kristusa. Brez lista in črnila⁴ imajo v svojih srcih⁵ po Duhu zapisano odrešenje in skrbno ohranjajo staro izročilo, verujejo v enega Boga, ustvarjalca neba in zemlje in vsega, kar je v njiju,⁶ ter v Jezusa Kristusa, Božjega Sina, ki se je zaradi neizmerne ljubezni⁷ do svoje ustvarjenine rodil iz Device, sam prek sebe (*per se*) zedinil človeka z Bogom, trpel pod Poncijem Pilatom, vstal, bil sprejet v slavo⁸ in bo v slavi prišel⁹ kot odrešenik tistih, ki bodo rešeni, in sodnik tistih, ki bodo sojeni, ter bo v večni ogenj poslal¹⁰ ponarejevalce resnice ter zaničevalce svojega Očeta in svojega prihoda. Ti, ki so brez črk sprejeli to vero, so, glede na našo govorico, barbari, toda glede na miselnost, običaje in način življenja so zaradi vere nadvse modri in ugajajo Bogu, živijo v vsej pravičnosti, čistosti in modrosti. Če bi jim kdo oznanil to, česar so se domislili krivoverci, in bi jih nagovoril v njihovi lastni govorici, bi si takoj zatisnili ušesa, zbežali daleč stran in ne bi poslušali bogokletnega govora. Tako zaradi starega izročila apostolov ne prenesejo niti misli na kakšno od njihovih izmišljotin (*portentiloquium*).

1 Prim. Raz 22,17.

2 Jn 10,8; prim. Jn 10,1.9.

3 Prim. Tit 3,10.

4 Prim. 2 Jn 12.

5 Prim. 2 Kor 3,3.

6 Prim. 2 Mz 20,11; Ps 145,6; Apd 4,24; 14,15.

7 Prim. Ef 3,19.

8 Prim. 1 Tim 3,13.

9 Prim. Mt 16,27; 24,30; 25,31.

10 Prim. Mt 25,41.

Novost krivoverstev

Kajti pri njih ni bilo ne zbora¹ (*congregatio*) ne osnovanega nauka. 4. 3. Pred Valentinom namreč ni bilo Valentinovih učencev in tudi pred Markionom ni bilo Markionovih učencev. Seveda tudi drugi, ki imajo pogubna prepričanja in sem jih naštel zgoraj, niso obstajali pred začetniki in iznajditelji svoje sprevrženosti. Valentin je namreč prišel v Rim pod Higinom, dosegel vrhunec pod Pijem in ostal vse do Aniketa. Tudi Kerdon, Markionov predhodnik, je (deloval) pod Higinom, ki je bil osmi škof. Večkrat je prišel v Cerkev in izpovedal vero, nazadnje pa se je zgodilo tole: ker je zdaj skrivoma učil, zdaj izpovedoval vero, so ga zavrnilo ti, ki jih je narobe učil, bil pa je tudi odrezan iz skupnosti bratov.² Markion, ki ga je nasledil, je dosegel svoj vrhunec pod Aniketom, ki je bil deseti škof. Glede vseh drugih, ki se imenujejo gnostiki, sem pokazal, da izhajajo od Simonovega učenca Menandra.³ Sleherni med njimi se je glede na prepričanje, ki ga je privzel, zdel oče in začetnik tega prepričanja. Vsi ti so se mnogo pozneje, ko so časi Cerkve že dosegli svojo sredino, vzdignili s svojim odpadništvom.

Kristus in apostoli so oznanjali skladno z resnico
in ne skladno s pričakovanji poslušalcev

5, 1. Takšno je torej izročilo, ki v Cerkvi izhaja od apostolov in se nadaljuje do nas. Zdaj pa preidimo k dokazu iz Pisem tistih apostolov, ki so zapisali evangelij; na osnovi Pisem so zapisali nauk o Bogu in pokazali, da je naš Gospod Jezus Kristus resnica⁴ in v njem ni laži.⁵ Tako je dejal že David, ko je prerokoval o njegovem rojstvu iz Device in vstajenju od mrtvih: *Resnica je pognala iz zemlje*.⁶ In tudi apostoli, ki so učenci Resnice, so zunaj vsake laži, saj laž nima ničesar skupnega z resnico, kakor tudi tema nima ničesar skupnega z lučjo.⁷ Navzočnost ene namreč izključuje drugo. Ker je torej naš Gospod resnica, ni mogel

1 zbora ali skupnosti, občestva (lat. *congregatio*).

2 Negotov prevod. Za razlago tega mesta gl. SC 210, str. 244–245.

3 Gl. *Zoper krivoverstva* I, 23, 1–5.

4 Prim. Jn 14,6; 1 Jn 5,6.

5 Prim. 1 Pt 2,22; 1 Jn 2,21,27.

6 Prim. Ps 84,12.

7 Prim. 2 Kor 6,14.

lagati. Zato tistega, za katerega bi vedel, da je sad nezadostnosti (*fructus labis*), nikakor ne bi mogel priznati¹ za Boga in Gospoda vsega, za vélikega Kralja in svojega Očeta;² on, ki je popoln, ne bi mogel priznati nepopolnega; on, ki je duhoven, ne bi mogel priznal duševnega; on, ki je v Polnosti, ne bi mogel priznati njega, ki je izven Polnosti. Tudi njegovi učenci niso nikogar drugega imenovali Boga ali klicali Gospoda razen njega, ki je resnično Bog in Gospod vsega. Ti puhli sofisti pa pravijo, da so apostoli nauk hinavsko izoblikovali glede na sposobnost poslušalcev in odgovore glede na domneve spraševalcev; s slepimi naj bi se pogovarjali z ozirom na njihovo slepoto, z obolelimi z ozirom na njihovo bolezen, z zablodelimi z ozirom na njihovo zablodo; tistim, ki so mislili, da je Demiurg edini Bog, naj bi oznanili prav to; tistim, ki morejo dojeti neimenljivega Očeta, pa naj bi v prilikah in ugan-
kah izrazili neizrekljivo skrivnost. Tako naj Gospod in apostoli ne bi oznanili nauka skladno z resnico samo, ampak v hinavščini in kakor ga je sleherni dojemal.

5, 2. Vendar to ni značilno za tiste, ki ozdravljajo, in za tiste, ki oživljajo, ampak bolj za tiste, ki obtežujejo in povečujejo nevednost (poslušalcev). Postava se bo izkazala za mnogo resničnejšo od njih, saj imenuje prekletega vsakega, ki slepega zapelje na poti.³ Kajti apostoli, ki so bili poslani, da najdejo zablodele, da slepim povrnejo vid in ozdravijo bolne, z njimi⁴ nikakor niso govorili z ozirom na njihovo trenutno mnenje, ampak z ozirom na to, kar je bilo potrebno, da se izkaže resnica. Nihče namreč ne bi ravnal prav, če bi slepe, ki so že skorajda zdrsnili v prepad, spodbujal, naj nadaljujejo po tej nadvse nevarni poti, češ da je prava in bodo srečno prispeli. Kateri zdravnik, ki želi ozdraviti bolnika, pa se ravna po bolnikovih željah in ne po (načelih) zdravilske vede? Da je Gospod prišel kot zdravnik bolnih, pričuje sam, ko pravi: *Ne potrebujejo zdravnika zdravi, ampak bolni. K spreobrnjenju nisem prišel klicat pravičnih, ampak grešnike.*⁵ Kako se bodo torej okrepili tisti, ki so bolni? In kako se bodo spreobrnilo grešniki? Mar tako, da vztrajajo pri istem? Ali pa, nasprotno, tako, da sprejmejo veliko spremembo in se odvrnejo od prejšnjega načina

1 priznati ali izpovedati (lat. *confiteri*).

2 Prim. Mt 5,34–35; 11,25.

3 Prim. 5 Mz 27,18.

4 z njimi, tj. s poslušalci.

5 Lk 5,31–32.

življenja (*conversatio*), s katerim so nase pritegnili nemajhno bolezen in mnoge grehe? Nevednost, mati vsega tega, pa se uniči (*evacuare*) s spoznanjem. Gospod je torej svojim učencem prinašal spoznanje, s katerim je tudi ozdravljaj bolne in grešnike odvrčal od greha. Ni jim namreč govoril skladno z njihovimi predhodnimi mnenji niti ni odgovarjal skladno z domnevami spraševalcev, ampak v skladu z odrešilnim naukom, brez hinavščine in ne glede na osebo.¹

5, 3. Na to kažejo tudi Gospodove besede. On je namreč tistim, ki so bili iz obreze, dokazoval, da je Mesija,² ki so ga oznanjali preroki, Božji Sin; samega sebe je torej razodeval kot tistega, ki ljudem obnavlja svobodo in podeljuje dediščino nepropadljivosti. Pa tudi apostoli so pogane učili, naj zapustijo ničev³ les in kamenje,⁴ ki so ju imeli za bogove, ter častijo resničnega Boga, ki je osnoval in naredil ves človeški rod ter ga po svojem stvarstvu hranil, pomnožil, utrdil, mu podelil bivanje in mu naklonil, da pričakuje njegovega Sina⁵ Jezusa Kristusa, ki nas je s svojo krvjo odkupil od odpadništva,⁶ da bi bili tudi mi posvečeno ljudstvo;⁷ naklonil mu je, da pričakuje njega, ki se bo z Očetovo močjo⁸ spustil z neba⁹ in sodil vse ter Božje dobrine (*bona*) dal njim, ki se držijo njegovih zapovedi.¹⁰ On, ki se je pojavil v poslednjih časih kot vzvišeni vogelni kamen,¹¹ je v eno zbral in zedinil tiste, ki so bili daleč, in tiste, ki so bili blizu,¹² se pravi obrezo in neobrezo, razširil Jafetov prostor in ga naselil v Semovi hiši.¹³

1 Prim. 1 Pt 1,17.

2 Mesija ali Kristus.

3 Prim. Apd 14,15.

4 Prim. Iz 37,19; Mdr 14,21.

5 Prim. 1 Tes 1,10.

6 Prim. Raz 5,9; 1 Pt 1,18.

7 Prim. Heb 13,12; 1 Pt 2,9.

8 Prim. Mt 24,30.

9 Prim. 1 Tes 4,16.

10 Prim. Jn 15,10.

11 Prim. 1 Pt 2,6; Ef 2,20.

12 Prim. Ef 2,17.

13 Prim. 1 Mz 9,27. Za Ireneja sta Noetova sinova Sem in Jafet predpodobi izvoljenega ljudstva in poganskih narodov (prim. *Zoper krivoverstva* V, 34, 2 in *Prikaz apostolskega oznanila* 21).

*Prvi del***En sam Bog, stvarnik vsega****1. Splošno pričevanje Pisem o edinem resničnem Bogu**

Pričevanje preroškega Duha

6, 1. Kajti ne Gospod ne Sveti Duh ne apostoli niso nikogar, ki ni zares¹ bil Bog, nikoli imenovali Bog, razen če je resnično bil Bog. Prav tako niso v pravem pomenu² nikogar klicali Gospod, razen Boga Očeta, ki gospoduje vsemu, in njegovega Sina, ki je od svojega Očeta prejel gospostvo nad vsem stvarstvom, kakor pravi (Pismo): *Gospod je rekel mojemu Gospodu: Sedi na mojo desnico, dokler ne položim tvojih sovražnikov za podnožje tvojih nog.*³ Tu kaže Očeta, ki govori s Sinom; njemu je dal narode v dediščino⁴ in mu podvrgel vse sovražnike. Ker je torej Oče resnično Gospod in ker je Sin resnično Gospod, ju je Sveti Duh po pravici označil s poimenovanjem »Gospod«. In znova, ob uničenju Sodomčanov Pismo pravi: *In Gospod je storil, da sta od Gospoda z neba deževala nad Sodomo in Gomoro ogenj in žveplo.*⁵ Tu označuje Sina, ki je prej govoril z Abrahamom⁶ in je od Očeta prejel oblast, da sodi Sodomčane zaradi njihove krivičnosti. Podobno tudi: *Tvoj prestol, o Bog, ostaja na veke, žezlo pravičnosti je žezlo tvojega kraljestva. Ljubil si pravičnost in sovražil krivičnost, zato te je Bog, tvoj Bog, mazilil.*⁷ Oba je Duh označil s poimenovanjem »Bog«: tako tistega, ki je maziljen, se pravi Sina, kot tistega, ki mazili, se pravi

1 zares db. dokončno in brezpogojno (lat. *definitive et absolute*). Tu in v nadaljevanju naš prevod upošteva domnevo A. Rousseauja, da je v izvirniku stala ena sama gr. beseda, *kyríos*, ki se prevaja: »v pravem pomenu besede, veljavno, natančno, zares, po pravici« (prim. SC 210, str. 247).

2 V pravem pomenu (lat. *ex sua persona*): gr. izraz *ex idéou prosópou* sicer pomeni »govoriti v lastnem imenu, izražati svojo misel«, vendar sobesedilo kaže, da ga Irenej uporablja kot sopomenko za besedo »zares« (gr. *kyríos*) iz predhodne opombe (prim. SC 210, str. 247–248 in 256–257).

3 Ps 109,1.

4 Prim. Ps 2,8.

5 1 Mz 19,24.

6 Prim. 1 Mz 18,17–32.

7 Ps 44,7–8.

Očeta.¹ In znova: *Bog vstane v zboru (synagoga) Boga, v sredi sodi bogove.*² Tu govori o Očetu in Sinu ter tistih, ki so prejeli posinovljenje.³ Ti so namreč Cerkev, kajti Cerkev je zbor Boga, ki jo Bog, to je Sin, zbira sam po sebi. O njem znova pravi: *Bog bogov, Gospod, je spregovoril in poklical zemljo.*⁴ Kdo je Bog? Tisti, o katerem pravi: *Bog očitno prihaja, naš Bog, in ne bo molčal.*⁵ To je Sin, ki je prišel k ljudem po razodetju (*manifestatio*) in pravi: *Očitno sem se pokazal tem, ki me niso iskali.*⁶ In kdo so bogovi? Tisti, katerim pravi: *Jaz sem rekel: Bogovi ste in sinovi Najvišjega vi vsi.*⁷ To so tisti, ki so si pridobili milost posinovljenja, po kateri kličemo: *Aba, Oče.*⁸

6, 2. Nikogar drugega se, kot sem prej omenil, ne imenuje »Bog« ali kliče »Gospod«, razen njega, ki je Bog in Gospod vsega in je Mojzesu rekel: *Jaz sem, ki sem,*⁹ pa tudi: *Tako reci Izraelovim sinovim: »Jaz sem« me je poslal k vam* –, ter njegovega Sina Jezusa Kristusa, našega Gospoda, ki je tiste, kateri verujejo v njegovo ime,¹⁰ naredil za Božje sinove. In znova, ko Sin govori z Mojzesom, pravi: *Spustil sem se, da rešim to ljudstvo.*¹¹ Isti je namreč ta, ki se je spustil, in ta, ki se je vzdignil¹² zaradi odrešenja ljudi. Po Sinu, ki je v Očetu in ima v sebi Očeta, se je torej razodel Bog, ki biva:¹³ Oče je pričeval o Sinu¹⁴ in Sin

1 Tema maziljenja je ena ključnih potez Irenejeve kristologije in v nadaljevanju te knjige se bo lyonski škof še večkrat vrnil k njej (*Zoper krivoverstva* III, 9, 3; 12, 5; 12, 7; 17, 1–3; 18, 3; prim. *Prikaz apostolskega oznanila* 47).

2 Ps 81,1. V hebr. izvirniku in v *Septuaginti* se prvi del vrstice glasi: *Bog vstane v zboru bogov.* Čeprav ima to različico tudi lat. prevod Irenejevega dela, A. Rousseau predlaga popravek: *v zboru Boga.* Pri tem se opira na Simahov gr. prevod, še bolj pa na razlago te svetopisemske vrstice, ki jo Irenej poda v nadaljevanju: *Bog (Sin) vstane v zboru Boga (Očeta), v sredi sodi bogove (svoje posinovljene sinove)* (prim. SC 210, str. 252–253).

3 Prim. Rim 8,15; Gal 4,5.

4 Ps 49,1.

5 Ps 49,2–3.

6 Iz 65,1.

7 Ps 81,6.

8 Rim 8,15; prim. Gal 4,5–6.

9 2 Mz 3,14.

10 Prim. Jn 1,12.

11 2 Mz 3,8.

12 Prim. Ef 4,9–10; Jn 3,13.

13 Prim. Jn 14,10–11.

14 Prim. Jn 5,37.

je oznanjal Očeta,¹ kakor pravi tudi Izaija: *In jaz sem priča, govori Gospod Bog, in otrok, katerega sem izbral, da spoznate in verujete in uvidite, da jaz sem.*²

6, 3. Kadar pa Pismo imenuje tiste, ki niso bogovi, jih, kot sem prej omenil, ne prikaže kot bogove v pravem pomenu besede (*in totum*), ampak s kakšnim pridevkom in oznako, s katerima se pokaže, da niso bogovi. Tako pri Davidu: *Poganski bogovi, demonski maliki;*³ in: *Za tujimi bogovi ne boste hodili.*⁴ Ko jim pravi *poganski bogovi* – pogani namreč ne poznajo resničnega Boga⁵ – in jih imenuje *tuje bogove*, s tem izključuje možnost, da bi bili bogovi. V pravem pomenu besede pa o njih pove, kar so (v resnici): so namreč *demonski maliki*. In Izaija, ko pravi: *Naj bodo zmedeni vsi, ki oblikujejo Boga in izrezujejo nekoristne izdelke,*⁶ izključuje možnost, da bi šlo za bogove, ime pa uporablja le zato, da bi vedeli, o čem govori. Isto pravi tudi Jeremija: *Bogovi, ki niso naredili neba in zemlje, naj izginejo z zemlje in izpod neba.*⁷ Ko omeni še njihovo pogubo, s tem pokaže, da niso bogovi. In ko je Elija sklical ves Izrael na gori Karmel ter jih želel odvrniti od malikovanja, jim je dejal: *Doklej boste omahovali na dve strani? Eden je Gospod Bog, pridite za njim.*⁸ Pred žgalno daritvijo je znova dejal duhovnikom malikov: *Vi boste klicali v imenu vaših bogov, jaz pa bom klical v imenu Gospoda, svojega Boga: tisti bog, ki (nas) bo danes uslišal, je (resnično) Bog.*⁹ S takšnim govorjenjem je ta prerok dokazal, da tisti, za katere so oni mislili, da so bogovi, niso bogovi. Spreobrnil jih je k Bogu, v katerega je veroval in ki je resnično bil Bog in h kateremu je klical in vpil: *Gospod, Bog Abrahamov, Bog Izakov in Bog Jakobov, usliši me danes in vse to ljudstvo naj spozna, da si ti Izraelov Bog!*¹⁰

6, 4. Pa tudi sam kličem k tebi, Gospod, Bog Abrahamov, Bog Izakov, Bog Jakobov in Izraelov,¹¹ k tebi, ki si Oče našega Gospoda

1 Prim. Jn 17,26.

2 Iz 43,10.

3 Ps 95,5.

4 Prim. Ps 80,10; Jer 35,15 (Jer 42,15 LXX).

5 Prim. Ps 78,6; Jer 10,25; 1 Tes 4,5.

6 Iz 44,9–10.

7 Jer 10,11.

8 1 Kr 18,21.

9 1 Kr 18,24.

10 1 Kr 18,36.

11 Prim. 1 Kr 18,36.

Jezusa Kristusa.¹ O Bog, v svojem obilnem usmiljenju² si hotel, da bi te spoznali.³ Ti si naredil nebo in zemljo⁴ in vsemu gosposduješ;⁵ ti si edini in resnični Bog,⁶ nad katerim ni drugega Boga. Ti, ki po našem Gospodu Jezusu Kristusu daješ dar Svetega Duha,⁷ daj vsakomur, ki bere to delo, da spozna, da si ti edini Bog;⁸ naj se utrdi v tebi⁹ in odstopi od slehernega krivoverskega, brezbožnega in bogoskrunskega nauka.

Pavlovo pričevanje

6, 5. Apostol Pavel pa pravi: *Če ste služili tem, ki niso bogovi, zdaj poznate Boga, še več, Bog vas je spoznal.*¹⁰ Tako je ločil tiste, ki niso bogovi, od tistega, ki je Bog. In o Antikristu znova pravi: *Ta se bo uprl in se povzdignil nad vse, kar se imenuje bog in uživa čiščenje.*¹¹ Tu meri na tiste bogove, ki jih tako imenujejo tisti, ki ne poznajo Boga, se pravi na malike. Oče vsega se namreč imenuje Bog in to tudi je. Antikrist pa se ne bo povzdignil nadenj, ampak nad tiste, ki so imenovani bogovi, vendar to niso. Da je to res, pravi Pavel sam: *Vemo torej, da malik ni nič in da ni nobenega boga, razen Edinega. Kajti tudi če so tako imenovani bogovi ali na nebu ali na zemlji, je vendar za nas en Bog, Oče, iz katerega je vse in mi zanj, in en Gospod, Jezus Kristus, po katerem je vse in mi po njem.*¹² Razlikuje in ločuje namreč tiste, ki so imenovani bogovi, vendar to niso, in enega Boga Očeta, iz katerega je vse, ter v pravem pomenu odločno izpove enega Gospoda Jezusa Kristusa. Z besedami *ali na nebu ali na zemlji* pa ne misli na Stvarnike sveta,¹³ kot razlagajo krivoverci, ampak misli podobno, kot pravi Mojzes:

1 Prim. 2 Kor 1,3; 11,31; Ef 1,3; 3,14; Kol 1,3; 1 Pt 1,3.

2 Prim. Ps 68,14; 105,7-45.

3 Prim. Jn 17,3; 1 Jn 5,20.

4 Prim. Iz 37,16.

5 Prim. 1 Krn 29,12.

6 Prim. Jn 17,3.

7 Prim. Apd 2,38; 10,45.

8 Prim. Ps 85,10; Iz 37,16; DanD 1,45 (Dan 3,45 LXX), 2 Kr 19,15-19.

9 Prim. Ps 70,6.

10 Gal 4,8-9.

11 2 Tes 2,4.

12 1 Kor 8,4-6.

13 Gre za angele ali moči, katerim nekateri krivoverci pripisujejo nastanek sveta; prim. *Zoper krivoverstva* I, 23, 2-3 (Simon Čarodej), I, 23, 5 (Menander) in I, 24, 1-2 (Saturnin).

*Ne delaj si nobene podobe Boga, ničesar, kar je zgoraj na nebu, spodaj na zemlji in v vodah pod zemljo.*¹ Sam razloži, katere stvari so tiste, ki so na nebu, ko pravi: *Kadar se ozreš proti nebu in vidiš sonce, luno, zvezde in ves nebesni okras, se ne daj zapeljati, da bi jih častil in jim služil.*² Sam Mojzes, ki je bil Božji mož, pa je pred faraonom imenovan »bog«;³ vendar ga preroki v pravem pomenu (*vere*) ne imenujejo »Gospod« niti ne kličejo »Bog«, temveč ga Duh imenuje zvesti Mojzes, Božji služabnik in suženj,⁴ kar je tudi bil.

7, 1. Toda oni pravijo, da je Pavel v Drugem pismu Korinčanom razločno dejal: *katerim je Bog tega veka⁵ zaslepil misli nevernikov,*⁶ in trdijo, da je eno Bog tega veka, drugo pa Bog, ki je nad vsakršnim vladarstvom in oblastjo.⁷ Vendar nisem jaz kriv, če oni, ki trdijo, da poznajo skrivnosti nad Bogom, niti Pavla ne znajo brati! Kot bom pokazal z mnogimi drugimi primeri, Pavel pogosto uporablja hiperbat.⁸ Če bi torej kdo po Pavlovi navadi takole bral: *katerim je Bog, nato umolknil in po kratkem premoru v eni sapi prebral preostanek: tega veka zaslepil misli nevernikov,* bi našel pravi pomen, ki je: »Bog je zaslepil misli nevernikov tega veka.« In to je nakazano s premorom. Pavel namreč ne govori o »Bogu tega veka«, kakor da bi nad njim poznal kakšnega drugega, ampak Boga prizna kot Boga, nevernike pa imenuje »(od) tega veka« zato, ker ne bodo podedovali prihodnjega veka⁹ nepropadljivosti.¹⁰ Kako pa je Bog zaslepil misli nevernikov, bom pokazal iz samega Pavla, in sicer v nadaljevanju svoje razprave, da se ne bi zdaj preveč oddaljil od svojega namena.¹¹

7, 2. Da apostol zaradi hitrosti svojih besed in zaradi silovitosti

1 5 Mz 5,8.

2 5 Mz 4,19.

3 Prim. 2 Mz 7,1.

4 Prim. 3 Mz 12,7; Heb 3,5.

5 veka ali sveta (gr. *aión*).

6 2 Kor 4,4. Za Pavla je »bog tega veka« nedvomno hudič, toda ker so gnostiki v tej sintagmi prepoznali Demiurga, jo Irenej skuša razložiti na pravoveren način, pri tem pa se oddalji od njenega izvirnega pomena.

7 Prim. Ef 1,21; Kol 1,16.

8 Hiperbat ali prestavitev (gr. *hypérbaton*) je stilistična figura, ki označuje razdružitve dveh sintaktično tesno povezanih besed ali stavčnih členov z vstavitvijo ene ali več besed.

9 Prim. Mt 12,32; Ef 1,21; Heb 6,5.

10 Prim. 1 Kor 15,50.

11 Gl. *Zoper krivoverstva* IV, 29, 1–2, kjer Irenej ponovno navaja 2 Kor 4,4.

Duha, ki je v njem, pogosto uporablja hiperbate, lahko ugotovimo na osnovi mnogih drugih mest. V Pismu Galačanom pravi takole: *Čemu torej postava del? Postavljena je bila, dokler ne bi prišel potomec, kateremu je bila dana obljuba, razglašena pa je bila po angelih, s pomočjo posrednika.*¹ Razvrstitev (povedanega) je takšna: »Čemu torej postava del? Razglašena je bila po angelih, postavljena je bila s pomočjo posrednika, dokler ne bi prišel potomec, kateremu je bila dana obljuba.« (Zdi se), da človek sprašuje in Duh odgovarja. In znova, ko v Drugem pismu Tesaloničanom govori o Antikristu, pravi: *In tedaj se bo razodel Nepostavnež, ki ga bo Gospod Jezus usmrtil z dihom svojih ust in ga uničil z veličastjem svojega prihoda; njegov prihod bo v skladu s Satanovim delovanjem in se bo kazal z vso močjo, z znamenji in lažnimi čudeži.*² Tu pa je razvrstitev (povedanega) takšna: »In tedaj se bo razodel Nepostavnež, njegov prihod bo v skladu s Satanovim delovanjem in se bo kazal z vso močjo, z znamenji in lažnimi čudeži; Gospod Jezus ga bo usmrtil z dihom svojih ust in ga uničil z veličastjem svojega prihoda.« Pavel ne pravi, da se bo v skladu s Satanovim delovanjem zgodil Gospodov prihod, ampak prihod Nepostavneža, ki ga imenujemo tudi Antikrist. Če kdo ne bere pozorno in s premori ter ne pokaže, o čem teče beseda, ne bo bral samo protislovij, ampak tudi bogokletja – kakor da bi se Gospodov prihod lahko zgodil v skladu s Satanovim delovanjem. Na ta način je torej potrebno v takšnih primerih z branjem pokazati na hiperbat in ohraniti ustrezen smisel apostolovih besed, tako da tam ne beremo »bog tega veka«, ampak Boga po pravici imenujemo Bog, »nevernike in zaslepljene tega veka« pa bomo slišali (tako imenovati zato), ker ne bodo podedovali prihodnjega veka nepropadljivosti.

Kristusovo pričevanje

8, 1. Ko sem tako naredil konec tudi temu njihovem obrekovanju, je očitno dokazano, da ne preroki ne apostoli niso nikoli nikogar drugega imenovali »Bog« ali klicali »Gospod« razen resničnega in edinega Boga. Še mnogo bolj pa Gospod sam, ki ukazuje *dati cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je Božjega*,³ cesarja imenuje cesarja,

1 Gal 3,19.

2 2 Tes 2,8–9.

3 Prim. Mt 22,21.

Boga pa prizna za Boga. Podobno tudi besede: *Ne morete služiti dvema gospodoma*,¹ sam razloži z besedami: *Ne morete služiti Bogu in mamonu*.² Boga prizna za Boga, mamona pa imenuje to, kar tudi je. Mamona ne imenuje »Gospod«, ko pravi: *Ne morete služiti dvema gospodoma*, ampak učence, ki služijo Bogu, uči, naj se ne podredijo mamonu in naj jim ta ne gospoduje. Pravi namreč: *Tisti, ki dela greh, je suženj greha*.³ Kakor torej tiste, ki služijo grehu, imenuje služabnike greha, pri tem pa Gospoda ne imenuje greh, tako tudi tiste, ki služijo mamonu, imenuje služabnike mamona, Gospoda pa ne imenuje mamon. Mamon v judovski govorici, ki jo uporabljajo tudi Samarijani, pomeni »poželjiv« in »pohlepen«, v hebrejski govorici pa ima pridevniško obliko »mamuel« in pomeni »požrešen«: to je tisti, ki ne more obvladati svojega teka. Ne po enem ne po drugem omenjenem pomenu ne moremo služiti Bogu in mamonu.

8, 2. Tudi ko je hudiča imenoval močnega, ga ni imenoval močnega samega po sebi, ampak v primerjavi z nami, sebe pa je Gospod predstavil (*ostendisse*) kot resnično močnega, ko je dejal, da nihče ne more zapleniti premoženja⁴ močnega, če močnega prej ne zveže; šele tedaj bo izropal njegovo hišo.⁵ Njegovo premoženje in dom pa smo bili mi, ko smo bili v odpadništvu; z nami je ravnal, kakor je hotel, in nečisti duh je prebival v nas.⁶ Ni bil močan glede na njega, ki ga je zvezal in izropal njegovo hišo, ampak je bil močan glede na tiste ljudi, s katerimi je ravnal po svoji volji, kajti povzročil je, da se je njihovo mišljenje (*sententia*) odvrnilo od Boga. Te ljudi pa je rešil Gospod, kakor pravi Jeremija: *Gospod je odkupil Jakoba in ga rešil iz rok močnejšega od nje-ga*.⁷ Če bi Gospod močnega le imenoval, ne bi pa tudi pokazal tistega, ki je zvezal močnega in mu zaplenil njegovo premoženje, bi močni ostal nepremagan. Toda omenil je tudi tistega, ki močnega trdno drži v rokah; drži namreč tisti, ki zveže, pridržan pa je tisti, ki je zvezan. In to je storil brez primerjanja, da se odpadli služabnik ne bi primerjal z Gospodom, kajti ne samo ta, ampak tudi nič od tega, kar je ustvarjeno

1 Mt 6,24.

2 Mt 6,24.

3 Jn 8,34.

4 premoženja db. pohištva, opreme (lat. *vasa*).

5 Mt 12,29.

6 Prim. Mt 12,43–45.

7 Jer 31,11 (Jer 38,11 LXX).

in podvrženo, se ne more primerjati z Božjo Besedo, po kateri je vse nastalo¹ in ki je naš Gospod Jezus Kristus.

Stvarnik in ustvarjenine

8, 3. Da je tako angele kot nadangele, tako prestole kakor gospostva² po svoji Besedi ustvaril in naredil Bog, ki je nad vsem, je Janez pokazal takole: potem ko je o Božji Besedi dejal, da je bila v Očetu,³ je dodal: *Vse je nastalo po njej in brez nje ni nastalo nič.*⁴ Prav tako je David, potem ko je v hvalnici naštel vsa (bitja), ki sem jih (pravkar) omenil, pa tudi nebesa in vse njihove moči,⁵ dodal: *Kajti on je ukazal in bili so ustvarjeni, dejal je in so nastali.*⁶ Komu je ukazal? Besedi, kajti *po njej so bila narejena nebesa in z Duhom njenih ust vsa njihova vojska.*⁷ Da pa je ona sama vse naredila svobodno in kakor je hotela, znova pravi David: *Naš Bog je zgoraj v nebesih in na zemlji je storil vse, kar je hotel.*⁸ To, kar je bilo ustvarjeno, je različno od tistega, ki je to ustvaril, in to, kar je bilo narejeno, je različno od tistega, ki je to naredil. On sam je namreč neustvarjen, brez začetka, brez konca, ne potrebuje ničesar, sam sebi zadostuje ter vsemu podarja obstoj. Nasprotno pa ima vse, kar je naredil, začetek, in kar ima začetek, lahko doživi tudi razkroj, podvrženo je Stvarniku in ga potrebuje. Nujno je torej, da imajo (ustvarjene) stvari drugačno poimenovanje in to velja tudi za tiste, ki imajo le malo pameti (*sensus*). Tako se samo on, ki je vse ustvaril s svojo Besedo, po pravici imenuje Bog in Gospod, ustvarjenine pa ne morejo prejeti istega poimenovanja in ne morejo upravičeno prevzeti poimenovanja, ki pripada Stvaritelju.

1 Prim. Jn 1,3.

2 Prim. Kol 1,16.

3 Prim. Jn 1,1–2.

4 Jn 1,3.

5 Prim. Ps 148,1–4.

6 Ps 148,5; 32,9.

7 Ps 32,6.

8 Ps 113,11.

2. Izbor iz pričevanj evangelistov o edinem resničnem Bogu

Matejevo pričevanje

9, 1. Natančno sem torej pokazal – in še jasneje bo pokazano v nadaljevanju –, da ne preroki ne apostoli ne Gospod Kristus niso v pravem pomenu nikogar drugega priznali za Gospoda ali Boga razen njega, ki je edini¹ Bog in Gospod. Preroki in apostoli so namreč priznavali Očeta in Sina ter niso nikogar drugega imenovali Boga in priznavali za Gospoda, pa tudi Gospod sam je učencem izročil, da je Bog in Gospod samo Oče, ki je edini Bog in Gospodovalec (*Dominator*) vsega. Če smo torej njihovi učenci, moramo slediti njihovim pričevanjem, ki pa so naslednja.

Apostol Matej je poznal enega in edinega Boga, ki je dal obljubo Abrahamu, da bo njegov zarod kakor zvezde na nebu, njega, ki nas je po svojem Sinu Jezusu Kristusu od češčenja kamenja poklical k spoznanju sebe, da bi *tisti, ki ni bil ljudstvo, postal ljudstvo in tista, ki ni bila ljubljena, ljubljena*.² Matej namreč pripoveduje, kako je Janez pripravljaj pot Kristusu³ in kako je tistim, ki so se ponašali s sorodstvom po mesu, njihov um pa je bil zvijačen in poln vsakršne hudobije, oznanjal spreobrnjenje, ki naj bi jih odvrnilo od hudobije: *Gadja zalega! Kdo vam je zagotovil, da ubežite prihodnji jezi? Obrodite vendar sad, vreden spreobrnjenja, in ne domišljajte si, da lahko pri sebi govorite: »Abrahama imamo za očeta,« kajti povem vam, da more Bog iz teh kamnov obuditi Abrahamu otroke*.⁴ Oznanjal jim je spreobrnjenje od hudobije, toda on, Kristusov predhodnik, ni oznanjal drugega Boga razen njega, ki je dal obljubo Abrahamu.

O njem znova pravi Matej, podobno pa tudi Luka: *To je tisti, o katerem je bilo rečeno po preroku Izaiju: »Glas vpijočega v puščavi: Pripravite Gospodovo pot, zravnajte steze našega Boga. Vsaka dolina naj se napolni in vsaka gora in hrib naj se zniža. Kar je vijugasto, naj bo ravno,*

1 ki je edini (lat. *praecipue*): latinski prislov najverjetneje prevaja gr. prislov *exairétos*, ki označuje tudi svojskost v najvišji meri in ga lahko prevajamo »izključno«, »le«.

2 Rim 9,25; prim. Oz 2,25.

3 Prim. Mt 3,3.

4 Mt 3,7–9.

in grebeni naj bodo ravnina. In vse meso bo videlo Božje odrešenje.«¹ Eden in isti je torej Bog, Oče našega Gospoda, ki je po prerokih obljubil, da bo poslal predhodnika; svoje odrešenje, se pravi svojo Besedo, je naredil vidno za vse meso (*caro*) in jo naredil za meso (*incarnatus*),² da bi se med vsemi očitno razkrila kot njihov Kralj. Kajti potrebno je bilo, da tisti, ki bodo sojeni, vidijo Sodnika in poznajo njega, ki jim bo sodil, in da prav tako tisti, ki bodo dosegli slavo, poznajo njega, ki jim bo podaril dar slave.

9, 2. Nadalje, ko govori o angelu, Matej pravi: *Gospodov angel se je prikazal Jožefu v sanjah.*³ Sam razloži, za angela katerega Gospoda gre: *Da se je izpolnilo, kar je Gospod rekel po preroku: »Iz Egipta sem poklical svojega Sina.*«⁴ (In da se je izpolnilo, kar je Gospod rekel po preroku:) *»Glej, devica bo spočela v trebuhu in rodila sina in imenovali ga bodo Emanuel, kar pomeni: Bog z nami.*«⁵ O tem Emanuelu, ki se je rodil iz Device, je David dejal: *Ne obračaj obličja od svojega mazi-ljenca.*⁶ *Gospod je Davidu prisegel resnico in se mu ne bo izneveril: Sad, ki bo izšel iz tvojega trebuha, bom posadil na moj prestol.*⁷ In znova: *V Judeji Boga poznajo in njegov kraj živi v miru in na Sionu je njegovo prebivališče.*⁸ Eden in isti je torej Bog, ki so ga oznanjali preroki in ga razglašala evangelij, in njegov Sin, ki je sad Davidovega trebuha – to je Device iz Davidovega rodu⁹ –, in Emanuel.

O njegovi zvezdi je Bileam takole prerokoval: *Zvezda vzhaja iz Jakobova in voditelj se vzdiguje v Izraelu.*¹⁰ Za modre, ki so prišli z Vzhoda, Matej pravi, da so dejali: *Videli smo namreč njegovo zvezdo na Vzhodu in smo se mu prišli poklonit.*¹¹ Zvezda jih je vodila v Jakobovo hišo¹² k Emanuelu in z darovi, ki so jih prinesli,¹³ so pokazali, kdo je tisti, ki

1 Mt 3,3; Lk 3,4–6; Iz 40,3–5.

2 Prim. Jn 1,14.

3 Mt 2,13; 1,20.

4 Mt 2,15; Oz 11,1.

5 Mt 1,22–23; Iz 7,14. Poved med oklepaji je uredniški vstavek, ki poudarja, da Irenej navaja dve različni izpolnitvi starozaveznih prerokb.

6 maziljenca ali Kristusa, Mesija.

7 Ps 131,10–11.

8 Ps 75,2–3.

9 iz Davidovega rodu db. iz Davida.

10 3 Mz 24,17.

11 Mt 2,2.

12 Prim. Lk 1,33.

13 Prim. Mt 2,11.

so se mu poklonili: mira kaže, da je on tisti, ki bo za umrljivi človeški rod umrl in bil pokopan; zlato, da je kralj, *čigar kraljestvu ne bo konca*;¹ kadilo pa, da je Bog, ki *se je dal spoznati v Judeji*² in se je razodel njim, ki ga niso iskali.³

9, 3. Poleg tega ob krstu Matej pravi: *Odprla so se nebesa in videl je Božjega Duha, ki je kakor golob prihajal nadenj. In glej, glas iz nebes je rekel: »Ta je moj ljubljene Sin, nad katerim imam veselje.«*⁴ Tedaj se ni Kristus spustil v Jezusa: ni namreč eno Kristus, drugo pa Jezus.⁵ Nasprotno, Božja Beseda, odrešiteljica vsega in gospodovalka neba in zemlje – Beseda, ki je Jezus, kot sem prej pokazal⁶ –, je privzela meso in Oče jo je mazilil z Duhom in tako je postala Jezus Kristus. O tem je govoril tudi Izaija: *Mladika požene iz Jesejeve korenine, cvet obrodi iz njegove korenine. Na njem bo počival Božji Duh: Duh modrosti in razumnosti, Duh svéta in moči, Duh vednosti in pobožnosti, in napolnil ga bo Duh strahu Božjega. Ne bo sodil po videzu ne obsojal na podlagi govoric, ampak povrnil pravico siromaku in obsodil velikaše zemlje.*⁷ Spet drugje Izaija vnaprej oznanja njegovo maziljenje in vzroke zanj, ko pravi: *Božji Duh je nad menoj, ker me je mazilil, da prinesem blagovest ubogim. Poslal me je, da ozdravim strte v srcu, da oznanim jetnikom oproščenje in da bo slepim vrnjen vid, da oznanim leto, ki je ljubo Gospodu, in dan povračila, da potolažim vse, ki žalujejo.*⁸ Po eni strani je zato, ker je Božja Beseda bil človek iz Jesejeve korenine in Abrahamov sin, na njem počival Božji Duh in je bil maziljen, da prinese blagovest ubogim; po drugi strani zato, ker je bil Bog, ni sodil po videzu ne obsojal na podlagi govoric: *ni namreč potreboval, da bi mu kdo pričeval o človeku; sam je namreč vedel, kaj je v človeku.*⁹ Tolažil je vse ljudi, ki so žalovali, dajal je oproščenje njim, ki so jih grehi odpeljali v ujetništvo, in jih osvobajal vezi, o katerih Salomon pravi: *Z vezmi svojih grehov je vsakdo zvezan.*¹⁰ Božji Duh se je torej spustil

1 Prim. Lk 1,33.

2 Prim. Ps 75,2.

3 Prim. Iz 65,1; Rim 10,20.

4 Mt 3,16–17.

5 Gl. *Zoper krivoverstva* I, 7, 2.

6 Irenej morda meri na *Zoper krivoverstva* III, 8, 2, še verjetneje pa na II, 24, 1–2.

7 Iz 11,1–4.

8 Iz 61,1–2.

9 Jn 2,25.

10 Prg 5,22.

vanj, on, ki je po prerokih obljubil, da ga bo mazilil, da bi bili rešeni mi, ko prejemo iz obilja njegovega maziljenja. Tako torej Matej.

Lukovo pričevanje

10, 1. Ko Luka, spremljevalec in učenec apostolov, govori o Zahariju in Elizabeti, iz katerih se je po Božji obljubi rodil Janez, pravi: *Oba sta bila pravična pred Bogom. Živela sta brez graje, po vseh Gospodovih zapovedih in predpisih.*¹ In spet o Zahariju pravi: *Zgodilo pa se je, ko je opravljal duhovniško službo pred Bogom in je bila na vrsti njegova skupina, da ga je po običaju duhovniške službe zadel žreb, da bi zažgal kadilo;*² in prišel je, da bi daroval, ter vstopil v Gospodovo svetišče.³ Ko je pred Gospodovim obličjem vodil (bogoslужje) (*praeese*), je v pravem pomenu, preprosto, naravnost in odločno priznal za Gospoda in Boga tistega, ki je izvolil Jeruzalem, dal postaviti duhovništva in čigar angel je Gabriel.⁴ Nad njim ni poznal drugega: če bi imel spoznanje kakšnega popolnejšega Boga in Gospoda poleg tega, nikakor ne bi zares in v pravem pomenu besede priznal za Boga in Gospoda tistega, o katerem bi vedel, da je sad nezadostnosti, kot sem že prej pokazal.

Ko pa govori o Janezu, pravi takole: *Velik bo pred Gospodovim obličjem in mnogo Izraelovih sinov bo spreobrnil h Gospodu, njihovemu Bogu. In on sam bo hodil pred njegovim obličjem z Elijevim duhom in močjo, da pripravi Gospodu dovezetno ljudstvo.*⁵ Komu je torej pripravil ljudstvo in pred obličjem katerega Gospoda je postal velik? Vsekakor pred njim, ki je rekel, da ima Janez nekaj *več kakor prerok*⁶ in da *med rojenimi od žena ni večjega od Janeza Krstnika.*⁷ Janez je namreč pripravil ljudstvo s tem, da je Judom⁸ napovedoval Gospodov prihod in jim oznanjal spreobrnjenje, da bi tako, ko bo Gospod navzoč, prejeli odpuščanje, saj so se spreobrili k njemu, od katerega so se odtujili zaradi grehov in prestopka (*transgressio*), kakor pravi tudi David:

1 Lk 1,6.

2 Lk 1,8–9.

3 Lk 1,9.

4 Prim. Lk 1,11.19.

5 Lk 1,15–17.

6 Mt 11,9; Lk 7,26.

7 Mt 11,11; Lk 7,28.

8 Judom db. soslужabnikom.

*Grešniki so se odtujili od materinega naročja, zablodili so od trebuha.*¹ Ko jih je tako spreobračal k njihovemu Gospodu, je z Elijevim duhom in močjo pripravljaj Gospodu dovezetno ljudstvo.

10, 2. In spet, ko govori o angelu, pravi: *V istem času je Bog poslal angela Gabriela, ki je rekel Devici: »Ne boj se, Marija, kajti našla si milost pri Bogu.«*² O Gospodu pa pravi: *Ta bo velik in se bo imenoval Sin Najvišjega. Gospod Bog mu bo dal prestol njegovega očeta Davida in kraljeval bo v Jakobovi hiši vekomaj in njegovemu kraljestvu ne bo konca.*³ Kdo drug na veke neprenehoma vlada v Jakobovi hiši, če ne Kristus Jezus, naš Gospod, Sin Boga Najvišjega, ki je po postavi in prerokih obljubil, da bo njegovo odrešenje postalo vidno za vse meso,⁴ tako da (Božji Sin) postane Sin človekov zato, da bi tudi človek postal Božji sin?⁵

Zato je tudi Marija⁶ vesela vzklikala, ko je v imenu Cerkve (*pro Ecclesia*) prerokovala: *Moja duša poveljuje Gospoda in moj duh se raduje v Bogu, mojem odrešeniku. Zavzel se je za svojega služabnika Izraela in se spomnil usmiljenja, kakor je govoril našim očetom: Abrahamu in njegovemu potomstvu na veke.*⁷ S temi pomenljivimi besedami evangelij pokaže, da je Bog, ki je govoril očetom – se pravi on, ki je po Mojzesu dal postaviti, kajti iz te postave vemo, da je govoril očetom –, po svoji veliki dobroti v nas izlil svoje usmiljenje.

V tem usmiljenju *nas je obiskal Vzhajajoči z višave, da razsvetli vse, ki sedijo v temi in smrtni senci, in naravna naše noge na pot miru.*⁸ Ko je bilo namreč konec Zaharijeve nemosti, ki ga je doletela zaradi nejevere, je bil napolnjen z novim Duhom in je na nov način slavil Boga.⁹ Kajti vse je postalo novo, saj je Beseda s prihodom v mesu na nov način uresničevala ojkonomijo, da bi Bogu nazaj pridobila¹⁰

1 Ps 57,4.

2 Lk 1,26.30.

3 Lk 1,32–33.

4 Prim. Iz 40,5; Lk 3,6.

5 Prim. Jn 1,12.

6 V *Zoper krivoverstva* IV, 7, 1 tako lat. kot armen. prevod *Magnificat* pripisujeta Elizabeti. Če je Irenej to hvalnico res prepisoval Elizabeti, je moral latinski prevajalec nekoliko popravil izvornik.

7 Lk 1,46–47.54–55.

8 Lk 1,78–79.

9 Prim. Lk 1,64.67.

10 pridobila db. pripisala.

človeka, ki je odšel proč od njega. Zato se je tudi na nov način učil častiti Boga, toda ne drugega Boga, *saj je en sam Bog, ki bo obrezane opravičil iz vere, neobrezane pa po veri.*¹ 10, 3. Zaharija pa je prerokoval in govoril: *Slavljen Gospod, Izraelov Bog, ker je obiskal in pripravil odrešenje svojemu ljudstvu. Vzdignil nam je rog rešitve v hiši svojega služabnika Davida, kakor je povedal po ustih svojih svetih prerokov od davnih vekov, da bomo rešeni svojih sovražnikov in iz rok tistih, ki nas črtijo, da bi izkazal usmiljenje našim očetom in se spomnil svoje svete zaveze, prisege, s katero je prisegel našemu očetu Abrahamu, da nam bo dal, da mu bomo – rešeni iz rok sovražnikov – brez strahu služili v svetosti in pravičnosti pred njim vse svoje dni.*²

Nato pa Janezu pravi: *In ti, dete, se boš imenovalo prerok Najvišjega: pojdeš namreč pred Gospodom pripraviti njegova pota, da daš njegovemu ljudstvu spoznati odrešenje v odpuščanju njegovih grehov.*³ To spoznanje odrešenja jim je namreč manjkalo, spoznanje Božjega Sina, ki ga je prinašal Janez, ko je govoril: *Glejte, Jagnje Božje, ki odjemlje greh sveta. Ta je bil tisti, o katerem sem govoril: Za menoj pride mož, ki je pred menoj, kajti bil je prej kakor jaz in vsi smo prejeli iz njegove polnosti.*⁴ V tem je bilo spoznanje odrešenja; ni šlo ne za drugega Boga ne za drugega Očeta ne za Brezno ne za Polnost ne za trideset ajonov ne za Mater Osmerico,⁵ ampak je bilo spoznanje odrešenja spoznanje Božjega Sina, ki se imenuje in tudi resnično je rešitev, odrešenik in odrešenje. Rešitev, saj pravi: *Tvoje rešitev sem pričakoval, Gospod!*⁶ Odrešenik, saj znova pravi: *Glej, moj Bog, moj odrešenik, vanj bom zaupal.*⁷ In odrešenje, kajti: *Bog je dal spoznati svoje odrešenje pred očmi narodov.*⁸ Odrešenik je, ker je Sin in Božja Beseda; odrešenje, ker je duh, pravi namreč: *Duh našega obličja je Kristus Gospod;*⁹ rešitev pa, ker je meso: *Beseda je namreč meso postala in se naselila med nami.*¹⁰

1 Rim 3,30.

2 Lk 1,68–75.

3 Lk 1,76–77.

4 Jn 1,29–30.15–16.

5 Gnostiki svojo Mater Ahamot imenujejo tudi Osmerica, saj zaseda vmesno mesto med Demiurgom (ali Sedmerico) in Polnostjo (prim. *Zoper krivoverstva* I, 5, 2–3).

6 1 Mz 49,18.

7 Iz 12,2.

8 Ps 97,2.

9 Žal 4,20.

10 Jn 1,14.

To spoznanje odrešenja je torej Janez prinašal tistim, ki so se spreobrnil in verovali v *Jagnje Božje, ki odjemlje greh sveta*.¹

10, 4. Luka tudi pravi, da se je pastirjem prikazal Gospodov angel² in jim oznanil veliko veselje,³ da se je v *Davidovi hiši rodil Odrešenik, ki je Kristus, Gospod*. *Nato je bila (pri angelu) množica nebeške vojske, ki je hvalila Boga in govorila: »Slava Bogu na višavah in na zemlji mir ljudem, ki so mu po volji.«*⁴ O teh angelih lažnivi gnostiki pravijo, da so prišli od Osmerice in namigovali na spust zgornjega Kristusa. Toda sami rušijo⁵ (svoj nauk), ko pravijo, da se zgornji Kristus in Odrešenik ni rodil, temveč se je po krstu Jezusa ojkonomije kakor golob spustil nadenj. Torej po njihovem mnenju angeli Osmerice lažejo, ko pravijo: *Danes se vam je rodil Odrešenik, ki je Kristus, Gospod, v Davidovem mestu*.⁶ Tedaj se po njihovem mnenju ni rodil ne Kristus ne Odrešenik, ampak Jezus ojkonomije, ki ga je ustvaril Stvarnik sveta,⁷ vanj pa naj bi se ob krstu, se pravi po tridesetih letih, spustil zgornji Odrešenik. Zakaj pa so angeli dodali v *Davidovem mestu*, če ne zato, da bi oznanili veselo oznanilo, da se je izpolnila Božja obljuba Davidu, da je večni kralj sad njegovega naročja?⁸ Ustvarjalec tega veselja je namreč dal Davidu obljubo, kakor sam David pravi: *Moja pomoč je od Gospoda, ki je naredil nebo in zemljo*.⁹ In spet: *V njegovi roki so globine zemlje, vrhovi gora so njegovi. Njegovo je morje, on ga je naredil, njegove roke so oblikovale kopno. Pridite, padimo na kolena in se priklonimo, glasno jokajmo pred Gospodom, ki nas je naredil, zakaj on je naš Bog*.¹⁰ Očitno je Sveti Duh po Davidu naznanjal tistim, ki so poslušali,¹¹ da obstajajo zaničevalci njega, ki nas je oblikoval in je edini Bog. Zato je tudi dejal, kar sem pravkar omenil. Hotel je reči: »Ne pustite se zavajati,¹² da poleg tega ali nad tem obstaja drug Bog, h kateremu bi se moral

1 Jn 1,29.

2 Prim. Lk 2,9.

3 Prim. Lk 2,10.

4 Lk 2,11.13–14.

5 rušijo ali kvarijo, uničujejo.

6 Lk 2,11.

7 Stvarnik sveta, tj. Demiurg.

8 Prim. Ps 131,11.

9 Ps 120,2.

10 Ps 94,4–7.

11 Prim. Ps 94,8.

12 Prim. Ps 94,10.

bolj obračati.« Tako nas je pripravljajl k pobožnosti in hvaležnosti do njega, ki nas je naredil, osnoval in nas hrani. Kaj bo torej s temi, ki so si zoper svojega stvarnika izmislili tolikšno bogokletje? Tudi glede tega (so nas opozorili) angeli. Ko so rekli: *Slava Bogu na višavah in na zemlji mir,*¹ so z istimi besedami poveličevali stvarnika višav, to je nadnebeških (resničnosti), in stvaritelja vsega na zemlji, njega, ki je svoji ustvarjenini, se pravi ljudem,² z neba poslal svojo odrešilno dobrotljivost. Zato so se tudi *pastirji vrnili ter slavili Boga za vse, kar so slišali in videli, kakor jim je bilo povedano.*³ Kajti izraelski pastirji niso slavili drugega Boga, ampak njega, ki so ga oznanjali postava in preroki, Stvarnika vsega, ki so ga slavili tudi angeli. Če pa bi angeli, ki so prišli od Osmerice, slavili enega, pastirji pa drugega, (bi to pomenilo,) da so jim angeli, ki so prišli od Osmerice, prinesli zablodo in ne resnice.

10, 5. Dalje pravi Luka o Gospodu: *Ko so se dopolnili dnevi očiščevanja, so ga prinesli v Jeruzalem, da bi ga postavili pred Gospoda, kakor je zapisano v Gospodovi postavi: »Vsak moški prvorojenec naj bo posvečen Gospodu,« in da bi žrtvovali, kakor je rečeno v Gospodovi postavi, dve grlici ali dva mlada goloba.*⁴ Luka v pravem pomenu zelo jasno imenuje »Gospod« njega, ki je dal postavo. O Simeonu pa pravi, da je slavil Boga in rekel: *»Zdaj odpuščaš, Gospodar, svojega služabnika v miru, kajti moje oči so videle tvoje odrešenje, ki si ga pripravil pred obličjem vseh ljudstev: luč v razodetje poganom in slavo Izraela, tvojega ljudstva.*«⁵ Prav tako je prerokinja Ana slavila Boga, ko je videla Kristusa, *ter o njem pripovedovala vsem, ki so pričakovali odrešenje Jeruzalema.*⁶ V vsem tem pa se kaže en Bog, ki je z novo ojkonomijo Sinovega prihoda ljudem odprl novo zavezo svobode.

Markovo pričevanje

10, 6. Zato je tudi Marko, Petrov prevajalec in spremljevalec, takole začel evangelijski zapis: *Začetek evangelija Jezusa Kristusa, Božjega Sina, kakor je zapisano v prerokih: Glej, pošiljam svojega glasnika pred tvojim*

1 Prim. Lk 2,14.

2 Prim. Lk 2,14.

3 Lk 2,20.

4 Lk 2,22–24.

5 Lk 2,28–32.

6 Lk 2,38.

*obličjem, ki bo pripravil tvojo pot. Glas vpijočega v puščavi: Pripravite Gospodovo pot, zravnajte steze pred našim Bogom.*¹ Očitno je, da so za Marka začetek evangelija besede prerokov in zato njega, ki so ga oni priznali za Gospoda in Boga, vnaprej pokaže kot Očeta našega Gospoda Jezusa Kristusa. On mu je tudi obljubil, da bo poslal svojega glasnika pred njegovim obličjem. To je bil Janez, ki je z *Elijevim duhom in močjo*² v puščavi klical: *Pripravite Gospodovo pot, zravnajte steze pred našim Bogom.* Kajti preroki niso oznanjali zdaj tega, zdaj onega Boga, ampak enega in istega; toda oznanjali so ga z različnimi izrazi in številnimi poimenovanji. Oče je namreč mnogoter (*multus*) in bogat, kot sem pokazal v prejšnji knjigi;³ v nadaljevanju svojega dela bom to pokazal tudi iz samih prerokov. Na koncu evangelija pa Marko pravi: *Potem ko je Gospod Jezus govoril z njimi, je bil vzet v nebo in je sedel na Božjo desnico.*⁴ S tem potrjuje, kar je dejal prerok: *Gospod je rekel mojemu Gospodu: »Sedi na mojo desnico, dokler ne položim tvojih sovražnikov za podnožje tvojih nog.»*⁵ Tako je eden in isti Bog in Oče, ki so ga oznanjali preroki, ki ga je izročil evangelij in ki ga kristjani častimo in ljubimo iz vsega srca,⁶ stvarnika neba in zemlje in vsega, kar je v njiju.⁷

Janezovo pričevanje

11, 1. To vero je oznanjal tudi Janez, Gospodov učenec. Z oznanilom evangelija je hotel odstraniti zablodo, ki jo je med ljudmi zasejal Kerint, še mnogo prej pa tisti, ki se imenujejo nikolajevci⁸ – gre za neko vejo (*vulsio*) lažnega spoznanja. Hotel jih je osramotiti in jih prepričati, da obstaja samo en Bog, ki je vse ustvaril po svoji Besedi, in da se torej motijo tisti, ki pravijo, da je eno Ustvarjalec, drugo pa Oče Gospoda; da je eno Sin Ustvarjalca, drugo pa zgornji Kristus, ki je ostal netrpljiv, se spustil v Jezusa, Ustvarjalčevega Sina, in znova odletel v svojo Polnost; da je Počelo⁹ Edinorojeni in da je Beseda sin

1 Mr 1,1–3; prim. Mal 3,1; Iz 40,3.

2 Lk 1,17.

3 Gl. *Zoper krivoverstva* II, 35, 3.

4 Mr 16,19.

5 Ps 109,1.

6 Prim. 5 Mz 6,5; Mt 22,37.

7 Prim. 2 Mz 20,11; Ps 145,6; Apd 4,24; 14,15.

8 Prim. Raz 2,6,15; *Zoper krivoverstva* I, 26, 3.

9 Počelo ali Začetek.

Edinorojenega;¹ ter da tega našega stvarstva ni ustvaril prvi Bog, ampak neka moč, ki se nahaja daleč pod njim in je odrezana od občestva z nevidnimi in neimenljivimi (resničnostmi). Vse te zablode je Gospodov učenec želel odpraviti in v Cerkvi vzpostaviti pravilo resnice: da obstaja en Bog, vsemogočni, ki je po svoji Besedi ustvaril vse, vidne in nevidne (resničnosti). Pokazal je nadalje, da je Bog po Besedi, po kateri je naredil stvarstvo, udejanjil tudi odrešenje za vse ljudi, ki so del stvarstva.² Svoj nauk, ki je skladen z evangelijem, je začel takole: *V začetku je bila Beseda in Beseda je bila pri Bogu in Beseda je bila Bog. Ta je bila v začetku pri Bogu. Vse je nastalo po njej in brez nje ni nastalo nič. Kar je nastalo v njej, je življenje, in življenje je bilo luč ljudi. In luč sveti v temi in tema je ni sprejela.*³ Vse je nastalo po njej, pravi. V tem »vse« je torej vključeno tudi naše stvarstvo. Ne moremo namreč pritrditi krivovercem, da »vse« označuje to, kar se nahaja znotraj njihove Polnosti. In če njihova Polnost vsebuje⁴ tudi stvari (na svetu), naše širno stvarstvo ni izven Polnosti, kakor sem že pokazal v prejšnji knjigi. Če pa so te stvari izven Polnosti – kar se sicer zdi nemogoče –, njihova Polnost ni več »vse«. To širno stvarstvo torej ni izven »vsega«.⁵

11, 2. Sam Janez je odpravil sleherno razhajanje mnenj med nami, ko je dejal: *Na svetu je bila in svet je po njej nastal, a svet je ni spoznal. V svojo lastnino je prišla in njeni je niso sprejeli.*⁶ Po mnenju Markiona in njemu podobnih svet ni nastal po njej in ni prišla v svojo lastnino, ampak v tujo. Po mnenju nekaterih gnostikov pa je ta svet nastal po angelih, in ne po Božji Besedi. Tudi po mnenju Valentinovih učencev svet ni nastal po njej, temveč po Demiurgu: Beseda je delovala tako, da so nastajale podobnosti, ki spominjajo na zgornje (resničnosti), Demiurg pa je (z njihovo pomočjo) izdeloval stvarstvo. Zanj namreč pravijo, da je nastal iz Matere kot Gospod in Demiurg stvarjenja,⁷ in trdijo, da je ta svet nastal po njem. Toda evangelij jasno pravi, da je vse nastalo po Besedi, ki je bila v začetku pri Bogu.

1 Po Ptolemajevi razlagi prologa Janezovega evangelija se Počelo oziroma Edinorojeni razlikuje od Besede (prim. *Zoper krivoverstva* I, 8, 5). Irenej bo v nadaljevanju skušal zavrnil gnostične razlage posameznih vrstic prologa.

2 so del stvarstva db. so v stvarstvu.

3 Jn 1,1–5.

4 vsebuje ali obsega.

5 izven »vsega« db. izven tega.

6 Jn 1,10–11.

7 stvarjenja db. dela stvarjenja.

Kajti *Beseda je meso postala in se naselila med nami*. 11, 3. Po njihovem nauku ni niti Beseda postala meso niti Kristus niti Odrešenik, ki je nastal iz vseh (ajonov). Trdijo namreč, da Beseda in Kristus nista prišla na ta svet, da Odrešenik ni postal meso¹ in ni trpel, ampak se je kakor golob spustil v Jezusa ojkonomije, oznanil nespoznavnega Očeta in se znova dvignil v Polnost. Eni pravijo, da je postal meso in trpel Jezus ojkonomije, ki naj bi šel skozi Marijo kakor voda skozi cev;² drugi pa trdijo, da je bil Demiurgov sin tisti, v katerega se je spustil Jezus ojkonomije; spet tretji pravijo, da je bil Jezus, ki se je rodil iz Jožefa in Marije, tisti, v katerega se je spustil zgornji Kristus, ki je brez mesa in netrpiljiv. Po nobenem mnenju krivovercev Božja *Beseda* ni *postala meso*.³ Če bi kdo raziskal vse njihove nazore (*regulae*), bi odkril, da vsi uvajajo Božjo Besedo in zgornjega Kristusa, ki sta brez mesa in netrpiljiva. Nekateri menijo, da se je pokazal kot nekakšen preoblikovan⁴ človek, in pravijo, da se ni ne rodil ne postal meso; drugi pa menijo, da ni privzel človeške podobe, ampak se je kakor golob spustil v Jezusa, ki se je rodil iz Marije. Vse te Gospodov učenec pokaže kot lažnive priče, ko pravi: *In Beseda je postala meso in se naselila med nami*.⁵

11, 4. In da ne bi iskali, Beseda katerega Boga je postala meso, nas sam pouči, ko pravi: *Bil je človek, ki ga je poslal Bog; ime mu je bilo Janez. Prišel je kot priča, da bi pričeval o luči. Ni bil on luč, ampak pričeval naj bi o luči*.⁶ Kateri Bog je poslal predhodnika Janeza, ki je pričeval o luči? Vsekakor tisti, ki je poslal angela Gabriela, da sporoči veselo oznanilo o njegovem rojstvu;⁷ tisti, ki je po prerokih obljubil, da bo poslal svojega glasnika pred obličjem svojega Sina, da mu pripravi pot,⁸ se pravi, da pričuje o Luči z *Elijevim duhom in močjo*.⁹ In spet, služabnik in prerok katerega Boga je bil Elija? Tistega, ki je naredil nebo in zemljo, kakor tudi sam prizna.¹⁰ Če je torej Janeza poslal Stvaritelj in Ustvarjalec tega sveta, kako je mogel pričevati o luči, ki naj

1 ni postal meso ali se ni učlovečil.

2 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 7, 2.

3 Jn 1,14.

4 preoblikovan ali preobražen.

5 Jn 1,14.

6 Jn 1,6–7.

7 Prim. Lk 1,19.

8 Prim. Mal 3,1; Mr 1,2.

9 Prim. Lk 1,17.

10 Ni jasno, na katero mesto namiguje Irenej, morda na 1 Kr 18,36.

bi se spustila iz neimenljivih in nevidnih (področij)? Vsi krivoverci so namreč določili, da Demiurg ne pozna Moči, ki je nad njim – tiste Moči, o kateri pričuje in na katero kaže Janez. Zato je Gospod dejal, da je Janez imel *več kakor prerok*:¹ vsi drugi preroki so oznanjali prihod Očetove luči in so želeli biti vredni videti² njega, ki so ga oznanjali, Janez pa ga je, podobno kot drugi, vnaprej oznanjal, vendar ga je tudi videl navzočega, nanj pokazal³ in mnoge prepričal, da so verovali vanj. Tako je sam imel mesto preroka in apostola. To namreč pomenijo besede: *več kakor prerok, kajti najprej so apostoli, potem preroki*,⁴ vse pa je od enega in istega Boga.

11, 5. Dobro je bilo namreč že vino, ki ga je Bog ob stvarjenju naredil v vinogradu in se je najprej pilo.⁵ Nihče izmed tistih, ki so pili, ga ni grajal, in tudi Gospod ga je pil. Boljše pa je bilo vino, ki ga je Beseda hitro⁶ in enostavno naredila za tiste, ki so bili povabljeni na svatbo.⁷ Čeprav bi Gospod mogel brez ustvarjenih stvari povabljenec ponuditi vino in s hrano nasititi lačne, tega ni storil. Sprejel pa je hlebe, ki prihajajo iz zemlje, in se zahvalil,⁸ pa tudi ko je vodo spremenil v vino, je goste nasitil in povabljene na svatbo odžejal.⁹ Tako je pokazal, da Bog, ki je naredil zemljo in ukazal, da prinaša sad,¹⁰ Bog, ki je določil vode in dal teči potokom,¹¹ v poslednjih časih po svojem Sinu daje človeškemu rodu blagoslov hrane in milost pijače, Nedoumljivi po Doumljivem, Nevidni po Vidnem, kajti Sin ni izven njega, ampak je v Očetovem naročju.

11, 6. *Boga namreč ni nikoli nihče videl; edinorojeni Božji Sin, ki je v Očetovem naročju, on je razložil.*¹² Kajti Sin, ki je v Očetovem naročju, vsem razlaga nevidnega Očeta. Zato ga spoznajo tisti, katerim ga

1 Mt 11,9; Lk 7,26.

2 Prim. Mt 13,17.

3 Prim. Jn 1,29.

4 1 Kor 12,28.

5 Prim. Jn 2,1–11.

6 hitro ali na okrajšan način (lat. *compendialiter*). Za razumevanje tega mesta gl. *Zoper krivoverstva* III, 16, 7.

7 Prim. Jn 2,10.

8 Prim. Jn 6,11.

9 Prim. Mt 22,2–10; Raz 19,9.

10 Prim. 1 Mz 1,1.11.

11 Prim. 1 Mz 1,9.

12 Jn 1,18.

je Sin razodel,¹ pa tudi Oče po Sinu daje spoznanje Sina tem, ki ga ljubijo.² On je poučil Natanaela – o njem je Gospod pričeval, da je *pravi Izraelec, v katerem ni zvijače*³ –, da je spoznal Kristusa. Izraelec je spoznal svojega kralja in mu dejal: *Rabi, ti si Božji Sin, ti si Izraelov kralj.*⁴ On je poučil tudi Petra,⁵ da je spoznal Kristusa, Sina živega Boga,⁶ o katerem (Bog sam) pravi: *Glej, moj ljubljeni Sin, nad katerim imam veselje. Svojega Duha bom položil nanj in narodom bo oznanil sodbo. Ne bo se prepiral ne vpil, nihče ne bo na ulicah slišal njegovega glasu. Nalomljenega trsa ne bo zlomil in tlečega stenja ne ugasil, dokler ne privede sodbe do zmage. In v njegovo ime bodo upali narodi.*⁷

Štirioblični evangelij

11, 7. Takšni so začetki evangelija: oznanjajo enega Boga, ustvarjalca tega vesoljstva, njega, ki so ga oznanjali preroki in ki je po Mojzesu dal postavo, Očeta našega Gospoda Jezusa Kristusa; poleg njega pa ne poznajo ne drugega Boga ne drugega Očeta. Tolikšna je zanesljivost teh evangelijev, da celo sami krivoverci pričujejo zanje in da sleherni med njimi z njihovo pomočjo skuša potrditi svoj nauk. Tako ebioniti uporabljajo zgolj Evangelij po Mateju, toda ta isti evangelij izpodbija njihova zmotna mnenja o Gospodu. Markion je obrezal Evangelij po Luku, še ohranjeni odlomki pa kažejo, da je bogokletnež edinega pravega Boga. Tisti, ki Jezusa ločujejo od Kristusa in pravijo, da je Kristus ostal netrpljiv, Jezus pa je trpel, dajejo prednost Evangeliju po Marku; a če ga berejo z ljubeznijo do resnice, se lahko še popravijo. Valentino-vi učenci pa za dokazovanje svojih sizigij izdatno uporabljajo Evangelij po Janezu; toda ta sam zavrača njihovo nepravilno učenje, kakor sem pokazal v prvi knjigi.⁸ Ker torej ti, ki nam ugovarjajo, pričujejo za evangelije in jih uporabljajo, je naš dokaz na njihovi osnovi trden in resničen.

1 Prim. Mt 11,27.

2 Prim. Mt 11,25.

3 Jn 1,47.

4 Jn 1,49.

5 Prim. Mt 16,17.

6 Prim. Mt 16,16.

7 Mt 12,18–21; prim. Iz 42,1–4.

8 V *Zoper krivoverstva* I, 8, 5 in I, 9, 1–3 je Irenej predstavil in ovrgel Ptolemajevo razlago prologa Janezovega evangelija.

11, 8. Število evangelijev ne more biti ne večje ne manjše, kot je. Ker obstajajo štirje konci sveta, v katerem bivamo, in štirje glavni vetrovi (*pneúmata*) in ker je Cerkev razsejana po vsej zemlji – steber in opora Cerkve¹ pa sta evangelij in Duh (*Pneúma*) življenja –, sledi, da ima Cerkev štiri stebre, ki od vsepovsod vejejo nepropadljivost in oživljajo ljudi. Iz tega je razvidno, da nam je Beseda, ki je izdelala vse, ki sedi na kerubih in vse povezuje,² ob svojem razodetju ljudem dala štirioblični evangelij (*tetrámorphon euangélion*), ki ga povezuje en Duh. Tako pravi tudi David, ko prosi za njen prihod: *Ti, ki sediš na kerubih, pokaži se.*³ Kajti kerubi imajo štiri obličja (*prósopa*)⁴ in njihova obličja so podobe delovanja Božjega Sina: *prvo živo bitje, podobno levu,*⁵ označuje njegovo moč, odličnost in kraljevskost; *drugo, podobno juncu,*⁶ kaže na daritveno in duhovniško službo; *tretje, ki ima obličje kakor človek,* jasno opisuje njegov človeški prihod; *četrto pa je podobno letečemu orlu*⁷ in kaže dar Duha, ki leta nad Cerkvijo. Evangeliji bodo torej soglašali (*symphoneîn*) s temi bitji, na katerih sedi Kristus Jezus. Evangelij po Janezu takole razlaga njegovo odlično, močno in slavno rojstvo iz Očeta: *V začetku je bila Beseda in Beseda je bila pri Bogu in Beseda je bila Bog;*⁸ in: *Vse je nastalo po njej in brez nje ni nastalo nič.*⁹ Ta evangelij je zato poln poguma; takšno je namreč njegovo obličje. Evangelij po Luku, ki ima duhovniški značaj, se začne z duhovnikom Zaharijem, ki daruje Bogu;¹⁰ že se je namreč pripravljalo pitano tele, ki bo darovano zaradi najdenja mlajšega sina.¹¹ Matej pa razlaga njegovo človeško rojstvo, ko pravi: *Rodovnik Jezusa Kristusa, Davidovega sina, Abrahamovega sina;*¹² in spet: *S Kristusovim rojstvom pa je bilo takole.*¹³ Ta evangelij ima človeško obličje, zato skozi ves evangelij Gospod

1 Prim. 1 Tim 3,15.

2 povezuje ali vsebuje; prim. Mdr 1,7.

3 Ps 79,2.

4 Prim. Ezk 1,6.10.

5 Prim. Raz 4,7.

6 Prim. Raz 4,7.

7 Prim. Raz 4,7.

8 Jn 1,1.

9 Jn 1,3.

10 Prim. Lk 1,9.

11 Prim. Lk 15,23.30.

12 Mt 1,1.

13 Mt 1,18.

ostane krotak in ponižen človek.¹ Marko pa začena s preroškim Duhom, ki od zgoraj prihaja k ljudem. Ko pravi: *Začetek evangelija, kakor je zapisano pri preroku Izaiju,*² kaže na krilato podobo evangelija, zato je tudi njegovo oznanjanje jedrnato in hitro; takšen je namreč preroški značaj. Pa tudi sama Božja Beseda je z očaki, ki so bili pred Mojzesom, govorila skladno s svojo božanskostjo in svojim veličastvom; tistim, ki so bili pod postavo, je podelila duhovniško in služabniško službo; nato je za nas postala človek in na vso zemljo poslala dar nebeškega Duha, ki nas ščiti s svojimi krili.³ Kakršno je bilo delovanje Božjega Sina, takšno je bilo obličje živih bitij, in kakršno je bilo obličje živih bitij, takšen je bil značaj evangelija: štirioblična (*tetrámorpha*) živa bitja, štirioblični evangelij, štirioblično Gospodovo delovanje. Zaradi tega so bile človeštvu dane štiri zaveze: prva pred potopom, v Adamovem času; druga po potopu, v Noetovem času; tretja, ki je postava, v Mojzesovem času; in četrta, ki prenavlja človeka in v sebi povzema vse: zaveza, ki je po evangeliju in dviga ljudi ter jih na perutih nosi (*pennigerere*) v nebeško kraljestvo.⁴

11, 9. Ker je torej tako, so prazni, nepoučeni, predvsem pa predrzni vsi, ki zavračajo obliko, v kateri poznamo evangelij,⁵ in vnašajo več ali manj obličij (*prósopa*) evangelija, kot sem jih omenil. Nekateri to delajo zato, da bi se zdelo, da so odkrili več resnice, drugi pa zato, da bi zavrnilo Božje ojkonomije. Markion, ki je zavrnil celoten evangelij, bolje rečeno, sebe odrezal od evangelija, se hvali, da ima del evangelija. Spet drugi, da bi zavrnilo dar Duha, ki se je v poslednjih časih po Očetovi volji razlil na človeški rod,⁶ ne sprejemajo Evangelija po Janezu, v katerem je Gospod obljubil, da bo poslal Tolažnika,⁷ toda obenem zavračajo tako evangelij kot preroškega Duha. Zares so nesrečni ti, ki trdijo, da obstajajo lažni preroki, in s tem izgovorom od Cerkve odvrtaajo preroško milost; podobni so ljudem, ki se zaradi ravnanja hinavcev vzdržijo tudi občestva z brati. Razumljivo je, da takšni ljudje ne sprejemajo niti apostola Pavla: v Pismu Korinčanom

1 Prim. Mt 11,29.

2 Mr 1,1–2.

3 Prim. Ps 16,8; 60,5.

4 O štirih zavezah pri Ireneju gl. SC 406, str. 385–388.

5 obliko, v kateri poznamo evangelij db. obliko evangelija (gr. *idéa tou euangeliou*, lat. *species euangelii*).

6 Prim. Apd 2,16–17; J1 3,1.

7 Prim. Jn 15,26.

je namreč natančno spregovoril o preroških darovih¹ in pozna može in žene v Cerkvi, ki prerokujejo.² Ko z vsem tem grešijo proti Božjemu Duhu, zapadejo v neodpušljiv greh.³ Valentinovi učenci pa kakor da ne poznajo strahu, ko pišejo (*proferre*) svoje spise in se ponašajo, da imajo več evangelijev, kot jih obstaja. Postali so celo tako predrzni, da so spis, ki so ga nedavno sami napisali, naslovili Evangelij resnice.⁴ Vendar pa se ta spis v ničemer ne ujema z evangeliji apostolov, tako da pri njih tudi evangelij ni brez bogokletja. Če je evangelij, ki so ga izdali, Evangelij resnice, pa ni v ničemer podoben tistim, ki so nam jih izročili apostoli, kakor se lahko poučijo vsi, ki to želijo: že iz samih Pisem se namreč kaže, da Evangelij resnice ni to, kar so izročili apostoli. Izčrpno sem dokazal, da so zgolj ti evangeliji edini resnični in zanesljivi ter da ne more biti več ali manj evangelijev od tistih, ki sem jih omenil. Ker je namreč Bog vse ustvaril ubrano in skladno (*composita et apta*), je morala biti tudi oblika evangelija lepo ubrana in usklajena. Ko smo tako preiskali učenje tistih, ki so nam izročili evangelij – in sicer na podlagi samih začetkov evangelijev –, preidimo k drugim apostolom in preiščimo njihovo učenje o Bogu, nato pa bomo poslušali besede samega Gospoda.

1 Prim. 1 Kor 14,1–40.

2 Prim. 1 Kor 11,4–5.

3 Prim. Mt 12,31–32.

4 Med gnostičnimi spisi iz Nag Hamadija najdemo tudi *Evangelij resnice*, vendar si strokovnjaki niso enotni, kakšen je odnos med tem koptskim besedilom in valentinijanskim evangelijem, ki ga omenja Irenej (slov. prevod *Evangelija resnice* najdemo v: *Gnostični evangeliji in reakcija cerkvenih očetov*, Ljubljana 2014, str. 160–175).

3. Izbor iz pričevanj drugih apostolov o edinem resničnem Bogu

Pričevanje Petra in učencev

12, 1. Apostol Peter je po Gospodovem vstajenju in vnebovzetju¹ hotel dopolniti število dvanajstih apostolov in namesto Juda izvoliti drugega, ki bi ga izbral Bog. Navzočim je dejal: *Bratje! Moralo se je izpolniti Pismo, kakor je Sveti Duh napovedal po Davidovih ustih o Judu, ki je postal vodnik tistih, ki so zgrabili Jezusa, kajti bil je prištet med nas: »Njegovo bivališče naj postane puščava in nihče naj v njem ne prebiva.« In dalje: »Njegovo službo naj prevzame kdo drug.«*² Tako je na osnovi Davidovih besed dopolnil število apostolov.

In spet, ko se je Sveti Duh spustil na učence, da so vsi prerokovali in govorili v jezikih,³ pa so se nekateri norčevali, češ da so se napili sladkega vina,⁴ je Peter dejal, da niso pijani, saj je šele tretja dnevna ura, temveč se dogaja to, kar je bilo povedano po preroku: *Zgodilo se bo v poslednjih dneh, govori Gospod: razlil bom svojega Duha čez vse meso in bodo prerokovali.*⁵ Bog, ki je po preroku obljubil, da bo svojega Duha poslal na človeški rod, ga je (v resnici) tudi poslal in Peter oznanja, da je prav ta Bog izpolnil svojo obljubo. 12, 2. *Možje Izraelci, pravi Peter, poslušajte moje besede! Jezusa Nazarečana, ki ga je Bog pred vami potrdil z močmi, čudeži in znamenji, katera je Bog po njem delal med vami, kakor sami veste, njega so – prav kakor je Bog hotel in predvideval – izročili vam, vi pa ste ga po rokah krivičnežev pribili na križ in umorili. Toda Bog ga je rešil iz smrtnih muk in obudil od mrtvih, saj ni bilo mogoče, da bi smrt imela oblast nad njim. David namreč pravi o njem: »Vedno sem videl pred sabo Gospoda, ker je na moji desnici, da ne omahnem. Zato se je razveselilo moje srce in vzradostil se je moj jezik. In v upanju bo počivalo moje meso, ker moje duše ne boš prepustil podzemlju, svojemu Svetemu ne boš dal gledati trohnobe.«*⁶ Nato jim znova odkrito pravi o očaku Davidu, da je umrl, da je bil pokopan in

1 vnebovzetju ali vnebohodu (lat. *adsumptio*).

2 Apd 1,16–17,20; Ps 68,26; 108,8.

3 Prim. Apd 2,4.

4 Prim. Apd 2,13.

5 Prim. Apd 2,15–17; Jl 3,1–2.

6 Apd 2,22–27; Ps 15,8–10.

da je njegov grob med njimi do tega dne.¹ *Ker pa je bil prerok, pravi, in je vedel, da mu je Bog s prisego obljubil, da bo sad njegovega trebuha posadil na svoj prestol,*² *je videl v prihodnost in govoril o vstajenju Mesija,*³ *da ni bil prepuščen podzemlju in njegovo meso ni videlo trohno-be. Tega Jezusa, pravi, je Bog obudil in mi vsi smo temu priče. Bil je povišan na Božjo desnico in od Očeta je prejel obljubo Svetega Duha in ta dar je razlil, kakor zdaj vidite in slišite. David ni šel v nebesa in vendar sam pravi: Gospod je rekel mojemu Gospodu: »Sedi na mojo desnico, dokler ne položim tvojih sovražnikov za podnožje tvojih nog.«⁴ Zagotovo naj torej vé vsa Izraelova hiša, da je tega Jezusa, ki ste ga vi križali, Bog naredil za Gospoda in Mesija.⁵ Tedaj so množice rekle: Kaj naj storimo?⁶ Peter pa jim je dejal: Spreobrnite se! Vsak izmed vas naj se dá v imenu Jezusa Kristusa krstiti v odpuščanje svojih grehov in prejeli boste dar Svetega Duha.⁷ Apostoli torej niso oznanjali ne nekega drugega Boga ne neke druge Polnosti, ne enega Kristusa, ki je trpel in vstal, in drugega, ki je odletel in ostal netrpljiv, marveč so oznanjali enega in istega Boga Očeta in Kristusa Jezusa, ki je vstal od mrtvih. Tistim, ki niso verovali v Božjega Sina, so oznanjali vero vanj in jim iz prerokov dokazovali, da je Bog, ki je obljubil, da bo poslal Mesija, poslal Jezusa, ki so ga oni križali, Bog pa ga je obudil (od mrtvih).*

12, 3. Nadalje, ko je Peter skupaj z Janezom videl moža, ki je bil od rojstva hrom, kako je sedel pred tempeljskimi vrati, ki se imenujejo Lepa, in prosil miloščino,⁸ mu je dejal: *Srebra in zlata nimam, dam ti pa, kar imam: v imenu Jezusa Kristusa Nazarečana, vstani in hodi! V hipu so se mu utrdila stopala in gležnji in je hodil. Šel je z njima v tempelj, hodil okoli, poskakoval in hvalil Boga.⁹ Vsej množici, ki se je zaradi čudeža zbrala pri njiju, je Peter dejal: Možje Izraelci, kaj se temu čudite? Kaj strmite v naju, kot da bi bila s svojo močjo dosegla, da je mož shodil? Bog Abrahamov in Bog Izakov in Bog Jakobov, Bog naših očetov je poveljal svojega Sina, ki ste ga vi izročili v obsodbo in zatajili*

1 Prim. Apd 2,29.

2 Prim. Ps 131,11.

3 Mesija ali Kristusa. Tako še večkrat v nadaljevanju.

4 Prim. Ps 109,1.

5 Apd 2,30–36.

6 Apd 2,37.

7 Apd 2,38.

8 Prim. Apd 3,2.

9 Apd 3,6–8.

pred Pilatom, ko ga je ta že hotel oprostiti. Vi ste Svetega in Pravičnega zavrgli in si izprosili pomilostitev ubijalca, začetnika življenja pa ste ubili. Toda Bog ga je obudil od mrtvih in mi smo temu priče. In ker je mož, ki ga vidite in poznate, veroval v njegovo ime, mu je to ime dalo moč; in vera, ki prihaja po njem, mu je vrnila popolno zdravje, kakor ste vsi videli na lastne oči. In zdaj, bratje, vem, da ste iz nevednosti storili to hudodelstvo. Tako je Bog izpolnil, kar je napovedoval po ustih vseh prerokov, da bo njegov Mesija trpel. Spreobrnite se torej in pokesajte, da se vam izbrišejo grehi, tako da pridejo od Gospodovega obličja časi pomiritve in vam Gospod pošlje Mesija Jezusa, ki vam je namenjen. Njega morajo sprejeti nebesa do časov, ko bo vse obnovljeno, kakor je Bog o tem govoril pred davnimi veky po svojih svetih prerokih. Mojzes je rekel našim očetom: »Gospod, vaš Bog, vam bo med vašimi brati obudil preroka kakor mene. Njega poslušajte v vsem, karkoli vam bo govoril! In vsak, kdor ne bo poslušal tega preroka, bo iz ljudstva iztrebljen.«¹ Vsi preroki, kar jih je bilo od Samuela in njegovih naslednikov dalje, so napovedovali te dneve. Vi ste sinovi prerokov in zaveze, ki jo je Bog sklenil z vašimi očeti, ko je govoril Abrahamu: »In v tvojem potomstvu bodo blagoslovljene vse družine na zemlji.«² Bog je najprej za vas obudil in poslal svojega Sina, da vas blagoslovi in vsakega od vas odvrne od vaših hudobij.³ Torej je Peter skupaj z Janezom povsem jasno oznanjal, ko je prinašal veselo oznanilo, da se je po Jezusu izpolnila obljuba, ki jo je Bog dal očetom. Ni oznanjal drugega Boga, ampak je Izrael vodil k spoznanju Božjega Sina, ki je postal človek in je trpel. Oznanjal je vstajenje mrtvih v Jezusu in pokazal, da je Bog izpolnil vse, kar so preroki oznanjali o Kristusovem trpljenju.

12, 4. Zbranim velikim duhovnikom je zato Peter znova odkrito govoril: *Poglavarji ljudstva in starešine Izraela! Danes naju zaslišujete zaradi dobrote, ki sva jo storila bolnemu človeku. Po kom je ta ozdravel? Bodi znano vsem vam in vsemu izraelskemu ljudstvu: v imenu Jezusa Kristusa Nazarečana, ki ste ga vi križali, Bog pa ga je obudil od mrtvih, stoji ta človek zdrav pred vami. On je kamen, ki ste ga vi zidarji zavrgli, a je postal vogelni kamen.⁴ In pod nebom ljudem ni dano nobeno*

1 5 Mz 18,15.19.

2 1 Mz 22,18.

3 Apd 3,12–26. Besedilo Apostolskih del, kot ga tu in v nadaljevanju navaja Irenej, se mestoma oddalji od sprejetega besedila (*textus receptus*) in sledi Bezovemu kodeksu.

4 Prim. Ps 117,22.

*drugo ime, po katerem naj bi se mi rešili.*¹ Tako apostoli niso spremenjali Boga, temveč so ljudstvu oznanjali, da je Mesija prav ta Jezus, ki je bil križan. Njega je Bog, ki je poslal preroke – se pravi Bog sam –, obudil (od mrtvih) in v njem ljudem dal odrešenje.

12, 5. Ker so bili osramočeni tako zaradi ozdravljenja – Pismo namreč pravi, da je človek, ki je bil po tem znamenju ozdravljen, imel že čez štirideset let² – kot tudi zaradi nauka apostolov in razlage prerokov, so veliki duhovniki izpustili Petra in Janeza. Vrnila sta se k drugim apostolom in Gospodovim učencem, se pravi v Cerkev, ter pripovedovala, kaj se je zgodilo in kako sta odkrito delovala v Jezusovem imenu. *Ko so to slišali, je vsa Cerkev enodušno povzdignila glas k Bogu in molila: »Gospod, ti si naredil nebo in zemljo in morje in vse, kar je v njih!«³ V Svetem Duhu si govoril po ustih našega očeta Davida, svojega služabnika: Zakaj hrumijo narodi in ljudstva razmišljajo v prazno? Kralji zemlje so se dvignili in oblastniki so se zbrali proti Gospodu in proti njegovemu Maziljencu.⁴ V tem mestu so se zares zbrali zoper tvojega svetega Sina⁵ Jezusa, ki si ga ti mazilil. Zbrali so se Herod in Poncij Pilat, narodi in Izraelovi rodovi, da bi storili, kar si ti s svojo roko in v svojem sklepu vnaprej določil.«⁶ To so glasovi Cerkve, v kateri (*ex qua*) ima začetek vsa Cerkev, to so glasovi prestolnice državljanov nove zaveze, to so glasovi apostolov, to so glasovi učencev apostolov: ti so bili zares popolni, saj so po Gospodovem vnebohodu po Duhu postali popolni in so klicali Boga, ki je naredil nebo in zemljo in morje, njega, ki so ga oznanjali preroki, in njegovega Sina Jezusa, ki ga je Bog mazilil, drugega pa niso poznali. Kajti tedaj tam ni bilo ne Valentina ne Markiona ne drugih, ki pogubljuje same sebe in tiste, jim zaupajo. In zato jih je uslišal Bog, Stvarnik vsega; pravi namreč, da *se je stresel prostor, kjer so bili zbrani, in so bili vsi polni Svetega Duha in so z vso srčnostjo oznanjali Božjo besedo vsakomur, ki je hotel verovati.*⁷*

Z veliko močjo, pravi (Pismo), so apostoli pričevali o vstajenju

1 Apd 4,8–12.

2 Apd 4,22.

3 Prim. Ps 145,6.

4 Ps 2,1–2. Maziljencu ali Kristusu, Mesiju.

5 Gr. beseda *país* označuje tako otroka kot služabnika. Sodobni prevodi Svetega pisma navadno govorijo o »služabniku Jezus«, Irenejev latinski prevajalec pa je *país* prevedel s *filiius* (slov. »sin«).

6 Apd 4,24–28.

7 Apd 4,31.

*Gospoda Jezusa*¹ in govorili: »Bog naših očetov je obudil Jezusa, ki ste ga vi pribili na križ in usmrtili. Bog pa ga je kot voditelja in odrešenika povišal v svojo slavo, da bi Izraelu dal spreobrnjenje in odpuščanje grehov. In mi smo priče teh dogodkov, pa tudi Sveti Duh, ki ga je Bog dal njim, ki so mu poslušni.«² Dan za dnem so v templju in po hišah neutrudno učili in oznanjali evangelij o Kristusu Jezusu,³ Božjem Sinu. To je bilo namreč spoznanje odrešenja, ki je napravilo popolne tiste, ki so spoznali prihod njegovega Sina.

12, 6. Toda nekateri brezsravno pravijo: »Apostoli pri oznanjevanju med Judi niso mogli oznanjati drugega Boga kot tistega, v katerega so oni že verovali.« Tem odgovarjam: če so apostoli ljudem govorili skladno z nekdanj privzetim mnenjem (*opinio*), ne bi z njihovo pomočjo nihče mogel spoznati resnice. In če je že prej Gospod govoril skladno z nekdanj privzetim mnenjem, kot trdijo, tudi z njegovo pomočjo ne bi nihče mogel spoznati resnice. Torej tudi (krivoverci) sami ne morejo poznati resnice, ampak so – ker so že prej imeli takšno prepričanje (*sententia*) o Bogu – zgolj sprejeli nauk, prilagojen njihovemu dojemanju.⁴ Če pa je tako, nihče ne bo imel pravila resnice, ampak bodo vsi učenci vsem pripisovali (spoznanje resnice), saj je bil vsakdo poučen, kakor je razumel in dojemal. Gospodov prihod pa se bo izkazal za odvečnega in nekoristnega, če je prišel zato, da dopusti in ohrani nekdanj privzeto mnenje o Bogu. Poleg tega je bilo za apostole mnogo težje in zahtevnejše oznanjati Judom, da je človek, ki so ga videli in pribili na križ, Mesija, Božji Sin, njihov večni Kralj. Apostoli jim torej niso mogli govoriti v skladu z njihovim prejšnjim mnenjem. Mar ne bi njim, ki so jim v obraz govorili, da so ubijalci Gospoda, mnogo bolj odkrito oznanili tudi Očeta, ki je nad Demiurgom, in ne tega, kar je že verjel sleherni med njimi? Tako bi bil greh Judov mnogo manjši, kajti zgornjega Odrešenika, h kateremu bi se morali vzdigniti, ne bi mogli križati, saj je netrpljiv. Kakor apostoli s pogani niso govorili v skladu z njihovim prepričanjem, temveč so jim odkrito dejali, da njihovi bogovi niso bogovi, ampak demonski maliki,⁵ tako bi tudi Judom oznanili – če bi ga poznali – večjega in popolnejšega Očeta ter ne bi ohranjali in krepili njihovega neresničnega mnenja o Bogu. Ko

1 Apd 4,33.

2 Apd 5,30–32.

3 Apd 5,42.

4 dojemanju db. kakor so ga mogli slišati.

5 Prim. Ps 95,5.

so pogane rešili njihove zablode in jih odtrgali njihovim bogovom, jim seveda niso prinesli druge zablode, ampak so odpravili bogove, ki to niso,¹ ter pokazali nanj, ki je edini Bog in resnični Oče.

12, 7. Iz Petrovih besed, ki jih je v Cezareji spregovoril stotniku Korneliju in poganom, ki so bili z njim – takrat se je Božja beseda prvič oznanjala poganom –, lahko spoznamo, kaj so oznanjali apostoli, kakšno je bilo njihovo oznanilo in kakšno je bilo njihovo prepričanje o Bogu. Kornelij je bil *pobožen in bogaboječ z vsjo svojo družino. Ljudem je delil obilno miloščino in vedno molil k Bogu. Podnevi, približno ob deveti uri, je videl, kako prihaja k njemu Božji angel, ki je dejal: »Tvoje miloščine so se vzpele do Božjega obličja in spomnil se je nate. Zato pošlji (nekaj mož) k Simonu, ki se imenuje Peter!«*² Peter pa je takrat videl razodetje, med katerim mu je nebeški glas odgovoril: *Kar je Bog očistil, ne imenuj omadeževano.*³ Kajti Bog, ki je po postavi ločil med čistim in nečistim, je očistil narode po krvi svojega Sina in tega Boga je častil Kornelij. Ko je Peter prišel k njemu, je dejal: *Zdaj v resnici razumem, da Bog ne gleda na osebo, temveč mu je v vsakem narodu všeč tisti, ki se ga boji in pravično ravna.*⁴ Tako je jasno pokazal, da je Bog, ki se ga je Kornelij že prej bal, o katerem je bil poučen po postavi in prerokih ter zaradi katerega je delil miloščino, v resnici Bog. Toda manjkalo mu je spoznanje Sina, zato je Peter dodal: *Veste, kaj se je dogajalo po vsej Judeji, začeni v Galileji, po krstu, ki ga je oznanjal Janez: veste o Jezusu iz Nazareta, ki ga je Bog mazilil s Svetim Duhom in z močjo; hodil je iz kraja v kraj ter delal dobra dela in ozdravljaval vse, ki so bili pod hudičevo oblastjo, zakaj Bog je bil z njim. Mi smo pričevali vsemu, kar je storil v judovski deželi in v Jeruzalemu. Razpeli so ga na les in usmrtili. Bog pa ga je obudil tretji dan in mu dal, da se je očitno prikazoval, ne vsemu ljudstvu, temveč pričam, ki jih je Bog vnaprej izbral, nam, ki smo z njim jedli in pili, potem ko je vstal od mrtvih. Nam je tudi naročil, naj oznanjamo ljudstvu in pričamo, da je on tisti, ki ga je Bog določil za sodnika živih in mrtvih. O njem pričujejo vsi preroki: Vsakomur, ki veruje vanj, so v njegovem imenu odpuščeni grehi.*⁵ Apostoli so torej tistim, ki so bili že prej poučeni o Bogu, oznanjali Božjega Sina, ki ga

1 Prim. Gal 4,8.

2 Apd 10,2–5.

3 Apd 10,15.

4 Apd 10,34–35.

5 Apd 10,37–43.

ljudje še niso poznali, in njegov prihod, niso pa uvajali drugega Boga. Če bi Peter poznal kaj takšnega, bi svobodno oznanjal poganom, da je eden Bog Judov, drugi pa Bog poganov. Ker so bili ti prestrašeni zaradi prikazni angelov, bi verjeli vse, kar bi jim dejal. Petrove besede pa kažejo, da je ohranil Boga, ki so ga že prej poznali, pričeval pa jim je o Božjem Sinu Jezusu Kristusu, sodniku živih in mrtvih; naročil jim je, naj se dajo krstiti vanj¹ za odpuščanje grehov. In ne samo to: pričeval je tudi, da je Jezus sam Božji Sin, ki je bil maziljen s Svetim Duhom in se zato imenuje Jezus Maziljenec.² In to je prav tisti Jezus, ki se je rodil iz Marije, kakor kaže³ tudi Petrovo pričevanje. Mar Peter tedaj še ni imel popolnega spoznanja, ki so ga pozneje našli krivoverci?⁴ Po njihovem mnenju je bil Peter nepopoln, in prav tako drugi apostoli. Da pa bi postali popolni, bi bilo potrebno, da znova oživijo in postanejo njihovi učenci! Toda to je smešno. Tako je dokazano, da niso učenci apostolov, ampak svojega izprijenega prepričanja. Zato ima sleherni med njimi drugačno prepričanje, saj je vsakdo sprejemal zablodo, kakor jo je pač dojemal. Nasprotno pa Cerkev, ki ima od apostolov trden začetek, po vsem svetu vztraja v enem in istem prepričanju o Bogu in o njegovem Sinu.

Filipovo pričevanje

12, 8. In spet: koga je Filip na samem (*solus soli*) oznanil evnuhu etiopske kraljice, ki se je vračal iz Jeruzalema in bral preroka Izaija? Mar ne njega, o katerem je prerok dejal: *Kakor ovco so ga gnali v zakol, in kakor jagnje ne dá glasu pred tistim, ki ga striže, tako on ni odprl svojih ust. Kdo pripoveduje o njegovem rojstvu? Zakaj njegovo življenje bo vzeto z zemlje.*⁵ Filip je razložil, da je to bil Jezus in da se je v njem izpolnilo Pismo.⁶ Tako je veroval tudi evnuh sam in takoj prosil, da bi bil krščen; govoril je namreč: *Verujem, da je Jezus Božji Sin.*⁷ Nato je bil poslan v etiopske kraje, da bi oznanjal to, kar je sam veroval, namreč enega Boga, ki so ga oznanjali preroki, in njegovega Sina, ki

1 Prim. Apd 10,48.

2 Maziljenec ali Kristus, Mesija.

3 kaže db. vsebuje.

4 krivoverci db. oni.

5 Apd 8,32–33; Iz 53,7–8.

6 Prim. Apd 8,35.

7 Apd 8,37.

je prišel kot človek in je bil kot ovca gnan v zakol ter vse drugo, kar o njem pravijo preroki.

Pavlovo pričevanje

12, 9. Tudi Pavel sam je – potem ko mu je Gospod govoril z neba in mu pokazal, da je preganjal svojega Gospoda, ko je preganjal njegove učence,¹ ter je k njemu poslal Ananija, da bi spregledal in bil krščen² – v shodnicah v Damasku z vso srčnostjo oznanjal, da je Jezus Kristus Božji Sin.³ To je skrivnost, za katero pravi, da mu je bila razkrita po razodetju,⁴ namreč, da je on, ki je trpel pod Poncijem Pilatom, Gospod vsega, Kralj, Bog in Sodnik, saj je od njega, ki je Gospod vsega, prejel oblast, ker je postal pokoren vse do smrti, in sicer smrti na križu.⁵

Da je to res, (se kaže v tem, da je Pavel) pri širjenju veselega oznanila na Areopagu – Judje namreč tam niso bil navzoči in je lahko odkrito oznanjal resničnega Boga – Atenčanom dejal: *Bog, ki je ustvaril vesolje in vse, kar je v njem, on, ki je Gospod neba in zemlje, ne domuje v svetiščih, ki jih je zgradila človeška roka. Njemu sploh ni potrebno, da bi mu stregle človeške roke, temveč sam vsem daje življenje in dihanje in vse. Iz ene krvi je ustvaril ves človeški rod, da bi napolnil vse obličje zemlje in ljudem odmeril čase in meje bivanja, da bi božanstvo iskali in se morda do njega dotipali in ga našli, saj ni daleč od nikogar izmed nas. Zakaj v njem živimo, se gibljemo in smo. Ali kakor so povedali nekateri od vaših pesnikov: »... saj smo po rodu iz njega.«⁶ Ker smo torej Božjega rodu, ne smemo misliti, da je božanstvo nekaj, kar je podobno zlatu ali srebru ali kamnu, ki sta ga izoblikovali človeška umetelnost in domiselnost. Bog je zatisnil oči nad časi, ko so ljudje tavalili v nevednosti, zdaj pa naroča, naj se vsepovsod vsi spreobrnejo. Zakaj določil je dan, ko bo vesoljnemu svetu pravično sodil po možu Jezusu, ki ga je za to izbral in pred vsemi potrdil tako, da ga je obudil od mrtvih.⁷ V tem odlomku jim ne oznanja samo Boga, Stvarnika vesolja – in to v odsotnosti Judov –, ampak tudi, da je po vsej zemlji naselil en človeški rod, kakor je dejal*

1 Prim. Apd 9,4–5.

2 Prim. Apd 9,10–19.

3 Apd 9,19–20.

4 Prim. Ef 3,3.

5 Flp 2,8.

6 Arat, *Pojavi* 5.

7 Apd 17,24–31.

tudi Mojzes: *Ko je Najvišji delil narode in razkropil Adamove sinove, je narodom določil meje po številu Božjih angelov.*¹ Ljudstvo, ki veruje v Boga, pa ni pod oblastjo angelov, ampak pod Gospodom: *Gospodov del pa je postalo njegovo ljudstvo Jakob, delež njegove dediščine Izrael.*²

Nadalje, ko je bil Pavel z Barnabom v Listri v Likaoniji³ in je v imenu Gospoda Jezusa Kristusa storil, da je od rojstva hromi shodil, ju je množica zaradi čudeža hotela častiti kakor bogova.⁴ Pavel jim je dejal: *Tudi midva sva samo človeka, ki čutiva podobno kakor vi. Oznanjava vam evangelij o Bogu, da bi se obrnili proč od teh ničevih reči k živemu Bogu, ki je naredil nebo in zemljo in morje in vse, kar je v njih.*⁵ *V prejšnjih časih je dopuščal, da je vsak narod hodil svoja pota. In vendar ob tem sebe ni pustil brez pričevanja, saj vam je izkazoval dobrote: z neba je pošiljal deževje in rodovitne čase, dajal vam je hrano in vam srca napolnjeval z veseljem.*⁶

Da z vsem tem oznanjevanjem soglašajo vsa Pavlova pisma, bom na primernem mestu dokazal iz samih pisem in predstavil apostola. Ker se sam trudim z dokazovanji iz Pisem ter kratko in jedrnato oznanjam, kar je povedano na različne načine, jim tudi ti potrpežljivo prisluhni in jih ne imej za dolgovezenje; vedi namreč, da dokazov iz Pisem ne moremo predstaviti drugače kot z navajanjem Pisem samih.

Štefanovo pričevanje

12, 10. Tudi Štefan, ki so ga apostoli izvolili za prvega diakona in je prvi med vsemi ljudmi sledil stopinjam Gospodovega mučeništva,⁷ saj je bil prvi ubit zaradi priznavanja Kristusa, je odkrito govoril med ljudstvom in učil: *Bog veličastva se je prikazal našemu očetu Abrahamu in mu rekel: »Odidi iz svoje dežele in iz svojega sorodstva in pojdi v deželo, ki ti jo bom pokazal!«*⁸ *In preselil ga je v deželo, v kateri zdaj vi prebivate. In ni mu dal niti sežnja dedne posesti; obljubil pa je, da jo bo*

1 5 Mz 32,8.

2 5 Mz 32,9.

3 Likaoniji db. Likiji. Gre za očitno pomoto, ki jo je zagrešil bodisi Irenej sam bodisi kopist.

4 Prim. Apd 14,6–13.

5 Prim. Ps 145,6.

6 Apd 14,15–17.

7 Prim. 1 Pt 2,21.

8 Prim. 1 Mz 12,1.

dal v last njemu in njegovemu potomstvu za njim. Bog je namreč dejal, da bodo njegovi potomci priseljenci v tuji deželi, da jih bodo zasušnjili in jih stiskali štiristo let. »Toda jaz bom sodil ljudstvu, ki mu bodo hlapčevali kot sužnji,« je rekel Bog, »in potem bodo odšli in me bodo častili na tem kraju.«¹ In dal mu je zavezo obreze; in tako se mu je rodil Izak.² Tudi v nadaljevanju svojega govora Štefan oznanja istega Gospoda, ki je bil z Jožefom in očaki³ ter je govoril z Mojzesom.⁴

12, 11. Ves nauk apostolov oznanja enega in istega Boga, ki je preselil Abrahama, mu obljubil dediščino, v primernem času dal zavezo obreze in iz Egipta poklical svoje potomstvo, ki se je očitno ohranilo zaradi obreze – dal jo je namreč za znamenje, da ne bi bili podobni Egipčanom. Ta Bog je stvarnik vsega, Oče našega Gospoda Jezusa Kristusa, Bog veličastva. Tisti, ki želijo, se lahko iz samih besed in dejanj apostolov poučijo in preudarijo, da je ta edini Bog, nad katerim ni drugega. Če pa bi nad njim obstajal drugi, bi ob primerjanju dejali, da je ta mnogo boljši od onega. Boljši se namreč izkaže po delih, kot sem že prej dejal,⁵ in ker oni ne morejo pokazati nobenega dela svojega »Očeta«, je to dokaz, da je ta edini Bog. Če pa kdo *boleha za razpravljanji*⁶ in meni, da moramo to, kar so apostoli dejali o Bogu, razumeti v prisposodbi (*allegorizanda*), naj preišče moje predhodne razlage, v katerih sem dokazal, da obstaja en sam Bog, stvaritelj in stvarnik vsega, ter ovrigel in razgalil njihove trditve. Ugotovil bo, da moje razlage soglašajo z naukom apostolov in vsebujejo to, kar so učili in verovali, namreč, da obstaja en sam Bog, ustvarjalec vsega. In ko bo iz svojega prepričanja odpravil tolikšno zablodo in sramotenje Boga, bo sam prišel k pameti in spoznal, da je tako Mojzesovo postavo kot tudi milost⁷ nove zaveze, vsako primerno svojemu času, v korist človeškemu rodu priskrbel eden in isti Bog.

12, 12. Kajti vsi, ki imajo izprijeno prepričanje in pod vplivom Mojzesove zakonodaje menijo, da je ta drugačna od nauka evangelija in temu celo nasprotna, se še niso lotili iskanja vzrokov razlike med

1 Prim. 1 Mz 15,13–14.

2 Apd 7,2–8.

3 Prim. Apd 7,8–16.

4 Prim. Apd 7,17–44.

5 Prim. *Zoper krivoverstva* II, 30, 2 in II, 30, 5.

6 Prim. 1 Tim 6,4.

7 Prim. Jn 1,17.

obema zavezama. Ker jim manjka Očetove ljubezni in so napihnjeni od Satana, so se obrnili k nauku Simona Čarodeja; v svojih prepričanjih so odstopili od pravega Boga in menili, da so sami našli več kot apostoli, saj so iznašli drugega Boga. Trdijo, da naj bi apostoli pri oznanjevanju evangelija še vedno mislili kakor Judje, sami pa da so pristnejši in modrejši od apostolov. Zato so se Markion in njegovi učenci lotili obrezovanja Pisem: niso jih priznali v celoti, ampak so okrajšali Evangelij po Luku in Pavlova pisma ter za pristno (*legitimus*) razglasili samo to, kar so sami okrajšali. Toda če Bog dá, jih bom v drugem spisu zavrnil samo na podlagi (odlomkov), ki jih še ohranjajo.¹ Vsi drugi, ki so naduti zaradi lažnega spoznanja, sicer priznavajo Pisma, toda – kot sem pokazal v prvi knjigi² – sprevračajo njihove razlage. Markionovi učenci od vsega začetka sramotijo Ustvarjalca, ko pravijo, da je začetnik zla. Njihova izhodiščna trditev je nevzdržna, saj pravijo, da po naravi obstajata dva med seboj ločena bogova: eden dober, drugi pa slab. Valentinovi učenci pa uporabljajo spoštljivejša imena in Ustvarjalca imenujejo³ (*ostendere*) Oče, Gospod in Bog, toda njihovo učenje je še bogokletnejše, saj zanj pravijo, da ni nastal iz ajonov, ki so znotraj Polnosti, ampak iz nezadostnosti, ki je bila izgnana iz Polnosti. Do vsega tega jih je privedlo nepoznavanje Pisem in Božje ojkonomije. V nadaljevanju bom zato predstavil tako vzrok razlike med zavezama kot tudi njuno enotnost in soglasje.

12, 13. Apostoli in njihovi učenci so torej učili tako, kakor označja Cerkev; ker so tako učili, so bili popolni in zato tudi poklicani k popolnosti. Ko je torej Štefan tako učil, ko je bil še na zemlji, je *videl Božjo slavo in Jezusa na (Božji) desnici, in rekel: »Glejte, nebesa vidim odprta in Sina človekovega, ki stoji na Božji desnici!«*⁴ In ko je to rekel, so ga kamnali. Tako je izpolnil popolni nauk, ko je v vsem posnemal mučeništvo⁵ učitelja in molil za tiste, ki so ga ubijali, rekoč: *Gospod, ne prištevaj jim tega greha!*⁶ Tako so bili popolni ti, ki so poznali enega in istega Boga, ki je od začetka do konca v različnih ojkonomijah navzoč

1 Irenej morda meri na četrto knjigo *Zoper krivoverstva*, ki je pogosto uperjena zoper markionite.

2 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 3, 6; I, 9, 3 itd.

3 imenujejo db. kažejo.

4 Apd 7,55–56.

5 mučeništvo ali pričevanje.

6 Apd 7,60.

v človeškem rodu, kakor pravi prerok Ozej: *Jaz sem pomnožil videnja in bil predstavljen po rokah prerokov.*¹ Kako bi ti, ki so svoje življenje vse do smrti izročili za Kristusov evangelij,² mogli govoriti skladno z mnenji, ki so bila tedaj razširjena med ljudmi? Če bi to storili, ne bi trpeli. Toda, ker so oznanjali nasprotno kot tisti ljudje, ki ne soglašajo z resnico, so trpeli. Očitno je torej, da niso zapustili resnice, ampak so jo odkrito³ oznanjali Judom in Grkom: Judom so oznanjali, da je Jezus, ki so ga oni križali, Božji Sin, sodnik živih in mrtvih, ter da je od Očeta prejel večno kraljestvo v Izraelu, kakor sem pokazal; Grkom pa so oznanjali enega Boga, ki je vse naredil, in njegovega Sina Jezusa Kristusa.

Pričevanje zbora apostolov v Jeruzalemu

12, 14. Še jasneje se to kaže v pismu apostolov, ki ga niso poslali ne Judom ne Grkom, ampak tistim poganom, ki so verovali v Kristusa, da bi potrdili njihovo vero. Neki ljudje so namreč prišli iz Judeje v Antiohijo,⁴ v kateri so Gospodove učence zaradi vere v Kristusa najprej imenovali kristjane.⁵ Tiste, ki so verovali v Gospoda, so prepričevali, naj se obrežejo in po določenih postavah izpolnjujejo tudi vse drugo. Zaradi tega vprašanja sta Pavel in Barnaba šla v Jeruzalem k drugim apostolom.⁶ Ko se je zbrala vsa Cerkev, jim je Peter dejal: *Bratje! Vi veste, da me je Bog že pred davnim časom izbral izmed vas, da bi pogani po mojih ustih slišali besedo evangelija in sprejeli vero. Bog, ki pozna srca, je to izpričal tako, da jim je dal Svetega Duha prav tako kakor nam. Nobene razlike ni naredil med nami in njimi, saj je z vero očistil njihova srca. Zakaj torej zdaj preizkušate Boga in hočete naložiti na tilnik učencev jarem, ki ga ne naši očetje ne mi nismo mogli nositi? Mi vendar verujemo, da smo po milosti Gospoda Jezusa Kristusa odrešeni tako kakor oni.*⁷ Za njim je Jakob dejal: *Bratje! Simon nam je razložil, kako je Bog že od začetka gledal, da bi iz poganov izbral ljudstvo zase. In tako se ujemajo besede prerokov, kakor je pisano: »Potem*

1 Oz 12,11.

2 Prim. Apd 15,26.

3 Prim. Apd 4,29; 28,31.

4 Prim. Apd 15,1.

5 Prim. Apd 11,26.

6 Prim. Apd 15,2.

7 Apd 15,7–11.

se bom vrnil in spet bom sezidal Davidov šotor, ki je padel, na ruševinah ga bom spet sezidal in na novo postavil, da bodo iskali Gospoda tudi drugi ljudje in vsa ljudstva, nad katerimi se kliče moje ime, govori Gospod, ki dela te stvari.»¹ Bog od vekomaj pozna svoje delo, zato jaz mislim, da ne smemo delati težav tistim poganom, ki se spreobrnejo k Bogu. Rajši jim naročimo, naj se ne vzdržijo ničevosti malikov, nečistovanja in krvi; in česar nočejo, da jim drugi storijo, naj ne storijo drugim.² Po teh besedah so se vsi strinjali in so jim napisali tole: Mi, apostoli in starešine, vaši bratje, pozdravljamo brate iz vrst poganov v Antiohiji, Siriji in Kilikiji! Slišali smo, da so vas nekateri od naših, čeprav jih za to nismo pooblastili, s svojimi besedami zbegali in zasejali nemir v vaše duše, ko so govorili: »Obrežite se in držite se postave.« Zato smo soglasno sklenili, da izberemo in pošljemo k vam nekaj mož skupaj z našima dragima Barnabom in Pavlom, ki sta svoje življenje zastavila za ime našega Gospoda Jezusa Kristusa. In poslali smo Juda in Sila, ki naj vam tudi ustno sporočita našo odločitev. Sveti Duh je sklenil in mi z njim, da vam ne nalagamo nobenega drugega bremena kakor tale nujna določila: vzdržite se tega, kar je bilo žrtvovano malikom, krvi in nečistovanja; in česar nočete, da vam drugi storijo, ne storite drugim. Če se boste tega varovali, boste prav ravnali in hodili v Svetem Duhu.³ Iz vsega tega je očitno, da niso učili obstoja drugega Očeta, ampak so dajali novo zavezo svobode tem, ki so po Svetem Duhu na nov način verovali v Boga. Ko so se vprašali, ali je še potrebno obrezati učence ali ne, so s tem jasno pokazali, da v mislih niso imeli drugega Boga.

12, 15. Če ne bi bilo tako, ne bi imeli tolikšnega strahu glede prve zaveze, saj niso hoteli niti jesti s pogani. Tudi Peter, ki je bil k njim poslan poučevat in je bil ves preplašen zaradi videnja,⁴ jim je z velikim strahom govoril: *Dobro veste, da ni dovoljeno človeku judovskega rodu, da se druži ali shaja s človekom tujega rodu. Meni pa je Bog pokazal, da ne smem nikogar imenovati omadeževanega ali nečistega. Zato sem brez ugovora prišel.⁵ S temi besedami je pokazal, da ne bi šel k njim, če mu ne bi bilo tako ukazano. Morda jim ne bi niti tako zlahka podelil krsta, če jih ne bi slišal prerokovati, ko je Sveti Duh počival na njih.*

1 Am 9,11–12.

2 Apd 15,13–20.

3 Apd 15,23–29.

4 Prim. Apd 10,9–17.

5 Apd 10,28–29.

In zato je dejal: *Ali more kdo braniti, da ne bi bili tudi krščeni z vodo ti, ki so prejeli Svetega Duha tako kakor mi?*¹ Tako je prepričal svoje spremljevalce, obenem pa pokazal, da bi lahko kdo oviral njihov krst, če na njih ne bi že počival Sveti Duh.

Jakob in apostoli, ki so bili z njim, so poganom dovolili svobodno ravnati in so nas prepuščali Božjemu Duhu. Ker pa so sami vedeli, da gre za istega Boga, so se še naprej držali starih določil. Tako je bilo nekoč celo Petra strah, da ga bodo grajali: čeprav je zaradi videnja in Duha, ki je počival na njih, sprva jedel s pogani, se je potem, ko so prišli nekateri, ki so bili z Jakobom, ločil in ni več jedel z njimi.² Pavel poudarja, da je tudi Barnaba storil enako.³ Tako so apostoli, ki jih je Gospod naredil za priče vseh dejanj in vsega nauka – povsod se namreč v njegovi navzočnosti⁴ najdejo Peter, Jakob in Janez –, pobožno ravnali glede določil Mojzesove postave in s tem pokazali, da izhaja od enega in istega Boga. Kakor sem že dejal, tega gotovo ne bi storili, če bi se od Gospoda naučili, da obstaja še drug Oče poleg njega, ki je dal postavo.

4. Troje poglobitev

Zoper tiste, ki priznavajo le Pavlovo pričevanje

13, 1. Po mnenju nekaterih je resnico poznal samo Pavel, ki mu je bila *po razodetju razkrita skrivnost*.⁵ Toda Pavel jih sam zavrne, ko pravi, da je eden in isti Bog deloval po Petru zaradi poslanstva med obrezanimi, po njem pa zaradi poslanstva med pogani.⁶ Peter je bil torej apostol istega Boga kot Pavel. Boga – in Božjega Sina –, ki ga je Peter oznanjal med obrezanimi, je Pavel oznanjal med pogani. Naš Gospod namreč ni prišel odrešit samo Pavla; Bog tudi ni tako ubog, da bi imel enega samega apostola, ki bi edini poznal ojkonomijo njegovega Sina. In tudi Pavel, ko je dejal: *Kako lepe so noge tistih, ki prinašajo veselo oznanilo o dobrih rečeh, ki prinašajo veselo oznanilo o miru,*⁷ je jasno pokazal,

1 Apd 10,47.

2 Prim. Gal 2,12.

3 Prim. Gal 2,13.

4 v njegovi navzočnosti db. z njim.

5 Ef 3,3.

6 Prim. Gal 2,8.

7 Rim 10,15; Iz 52,7.

da ni bil eden, temveč jih je bilo več, ki so prinašali veselo oznanilo resnice. Prav tako je v Pismu Korinčanom, potem ko je omenil vse, ki so po vstajenju videli Gospoda, dodal: *Naj bom torej jaz ali oni: tako oznanjamo in tako ste sprejeli vero.*¹ Tako je izpovedal, da je oznanilo tistih, ki so po vstajenju od mrtvih videli Gospoda, eno in isto.

13, 2. In ko je Filip hotel videti Očeta, mu je Gospod odgovoril: *Toliko časa sem med vami, Filip, in me nisi spoznal? Kdor je videl mene, je videl tudi Očeta. Kako moreš ti reči: »Pokaži nam Očeta«? Jaz sem namreč v Očetu in Oče v meni in že zdaj ga poznate in videli ste ga.*² Glede teh torej, o katerih je Gospod pričeval, da so v njem spoznali in videli Očeta – Oče pa je resnica –, pravijo, da niso spoznali resnice! Takšno govorjenje je značilno za ljudi, ki so lažni pričevalci in so se odtujili Kristusovemu nauku. Čemu je Gospod pošiljal dvanajst apostolov k izgubljenim ovcam Izraelove hiše,³ če niso spoznali resnice? In kako so sedemdeseteri oznanjali,⁴ če niso prej sami spoznali oznanila resnice? In kako bi ta mogla biti neznana Petru, o katerem je Gospod pričeval, da mu je nista razodela meso in kri, ampak Oče, ki je v nebesih?⁵ Kakor je (postal) *Pavel apostol ne od ljudi in tudi ne po človeku, temveč po Jezusu Kristusu in Bogu Očetu*, (tako so tudi Peter in drugi apostoli spoznali Sina in Očeta):⁶ Sin jih je vodil k Očetu, Oče pa jim je razodeval Sina.⁷

13, 3. Poleg tega je Pavel ugodil tistim, ki so ga zaradi spornega vprašanja⁸ pozivali pred apostole, in je z Barnabom šel k njim v Jeruzalem.⁹ Tega ni storil brez razloga, marveč zato, da bi tudi oni potrdili svobodo poganov. O tem sam pripoveduje v Pismu Galačanom: *Po štirinajstih letih sem šel z Barnabom v Jeruzalem. S seboj sem vzel tudi Tita. Šel pa sem po razodetju in jim predložil evangelij, ki ga oznanjam med pogani.*¹⁰ In znova pravi: *Za trenutek smo se jim uklonili, da bi*

1 1 Kor 15,11.

2 Jn 14,9–10.7.

3 Prim. Mt 10,5–6.

4 Prim. Lk 10,1.

5 Prim. Mt 16,17.

6 Latinski prevod je na tem mestu zelo nejasen. Naš prevod sledi popravkom, predlaganim v SC 210, str. 304–305.

7 Prim. Mt 11,25–27; Lk 10,21–22.

8 Prim. Apd 15,2.

9 Prim. Gal 2,1.

10 Gal 2,1–2.

*med vami obstala resnica evangelija.*¹ Če bi kdo v Apostolskih delih skrbno preiskal čas, v katerem je Pavel zaradi omenjenega vprašanja šel v Jeruzalem, bi odkril, da ustreza letom, ki jih omenja Pavel. Pavlovo oznanilo in Lukovo pričevanje o apostolih torej soglašata in sta kakor eno.

Zoper tiste, ki zavračajo Lukovo pričevanje

14, 1. Luka se ni nikoli ločil od Pavla in je bil njegov sodelavec pri evangeliju, kakor sam omenja, a ne da bi se hvalil, ampak ga k temu navaja resnica sama. Ko sta se namreč Barnaba in Janez, ki se imenuje Marko, ločila od Pavla in sta odplula na Ciper,² *smo mi*, pravi Luka, *prišli v Troado.*³ In ko je Pavel v sanjah videl nekega Makedonca, ki pravi: »*Pridi v Makedonijo in nam pomagaj, Pavel,*«⁴ *smo takoj*, dodaja Luka, *začeli iskati priložnosti, da bi odšli v Makedonijo. Doumeli smo, da nas Bog kliče, naj k njim poneseemo veselo oznanilo. Odpluli smo iz Troade in jadrali naravnost proti Samotraki.*⁵ Nato skrbno opiše preostanek njihovega potovanja, vse do prihoda v Filipe in kako so prvič oznanjali besedo: *Sedli smo in se pogovarjali z ženskami, ki so se tam zbirale.*⁶ Omenja še, kateri so sprejeli vero in njihovo število, nato pa znova pravi: *Po prazniku nekvašenega kruha smo odpluli iz Filipov in prišli v Troado, kjer smo se zadržali sedem dni.*⁷ Po vrsti poroča tudi o preostalem potovanju s Pavlom: z vso skrbnostjo opiše kraje, mesta in število dni, dokler niso prišli v Jeruzalem;⁸ kaj se je tam zgodilo s Pavlom;⁹ kako je bil v vezeh poslan v Rim;¹⁰ ime stotnika, ki ga je

1 Gal 2,5. V resnici Pavel pravi ravno nasprotno: *Niti za trenutek se jim nismo uklonili.* Že v antiki sta Hieronim in Ambroziaster opažala, da v delu rokopisov, predvsem latinskih, manjka nikalnica. Tertulijan je sicer poznal rokopisno različico z nikalnico, vendar je menil, da jo je treba črtati (prim. *Zoper Markiona* V, 3).

2 Prim. Apd 15,39.

3 Apd 16,8.

4 Apd 16,9.

5 Apd 16,10–11.

6 Apd 16,13.

7 Apd 20,6.

8 Prim. Apd 20,7–21.

9 Prim. Apd 21,17–23,35.

10 Prim. Apd 25–26.

prevzel;¹ znamenja na ladjah;² kako so doživeli brodolom in na kateri otok so se rešili;³ kako so jih tam ljubeznivo sprejeli⁴ in kako je Pavel ozdravil prvaka tistega otoka;⁵ kako so od tam pluli proti Puteolom⁶ in od tam prišli v Rim⁷ ter koliko časa so ostali v Rimu.⁸ Ker je bil pri vsem tem navzoč, je Luka vse skrbno popisal. Ne more se mu očitati, da laže ali se ponaša, saj je vse to bilo dobro znano, pa tudi starejši je od vseh teh, ki zdaj učijo drugače, in resnica mu ni bila neznana. Da pa ni bil le spremljevalec, ampak tudi sodelavec apostolov, zlasti Pavla, je tudi Pavel sam pokazal v pismih, ko pravi: *Dema me je zapustil in je odpotoval v Tesaloniko, Kreskens v Galatijo, Tit v Dalmacijo; samo Luka je pri meni.*⁹ To jasno kaže, da je bil vedno povezan z njim in se ni nikoli ločil od njega. In tudi v Pismu Kološanom pravi: *Pozdravlja vas Luka, dragi zdravnik.*¹⁰ Če torej Luka, ki je vedno oznanjal skupaj s Pavlom, ki ga Pavel imenuje »dragi« in ki je s Pavlom prinašal veselo oznanilo in mu je bilo zaupano, da nam prinese evangelij – če se torej on ni od Pavla naučil ničesar drugega, kakor je razvidno iz njegovih besed, kako da se tisti, ki se niso nikoli pridružili Pavlu, hvalijo, da so se naučili skrite in neizrekljive skrivnosti?

14, 2. Da pa je Pavel na preprost način učil to, kar je vedel – in to ne samo tiste ljudi, ki so bili z njim, ampak vse, ki so ga poslušali –, sam jasno pokaže. Ker je hitel v Jeruzalem praznovat binkošti,¹¹ je v Miletu sklical škofe¹² in starešine iz Efeza in drugih bližnjih mest.¹³ Potem ko jim je pričeval o mnogih stvareh in jim povedal, kaj se mora z njim zgoditi v Jeruzalemu,¹⁴ je dodal: *Vem, da ne boste več videli mojega obličja. Zato vam današnji dan slovesno povem, da sem čist od krvi vseh. Kajti nisem se umaknil, ampak sem vam oznanil vso Božjo voljo.*

1 Prim. Apd 27,1.

2 Prim. Apd 28,11.

3 Prim. Apd 27,27–44; 28,1.

4 Prim. Apd 28,2.

5 Prim. Apd 28,7–8.

6 Prim. Apd 28,11–13.

7 Prim. Apd 28,14–16.

8 Prim. Apd 28,30.

9 2 Tim 4,10–11.

10 Kol 4,14.

11 Prim. Apd 20,16.

12 škofe ali nadzornike, predstojnike (lat. *episcopi*).

13 Prim. Apd 20,17.

14 Prim. Apd 20,18–24.

Pazite nase in na vso čredo, v kateri vas je Sveti Duh postavil za škofo, da bi pasli Gospodovo Cerkev, ki si jo je pridobil s svojo krvjo.¹ Nato je napovedal, da bodo prišli lažnivi učitelji: Jaz vem, da bodo po mojem odhodu prišli med vas grabežljivi volkovi, ki ne bodo prizanašali čredi. In tudi iz vaših vrst bodo vstali možje, ki bodo s svojimi krivimi nauki potegnili učence za sabo.² Nisem se umaknil, pravi, ampak sem vam oznanil vso Božjo voljo: tako so apostoli na preprost način in ne da bi kogarkoli zavračali, vsem izročali, kar so se sami naučili od Gospoda. Tako nam je tudi Luka – ne da bi kogarkoli zavračal – izročil, kar se je od njih naučil, kakor tudi sam pričuje, ko pravi: kakor so nam izročili tisti, ki so bili od začetka očividci in služabniki Besede.³

14, 3. Če kdo zavrača Luka, češ da ni spoznal resnice, bo še očitneje zavračal evangelij, za učenca katerega se ima. Veliko evangeljskih dogodkov (*plurima euangelii*) – in to zelo pomembnih – smo namreč spoznali prav po njem, na primer: Janezovo rojstvo in Zaharijevo zgodbo;⁴ angelov prihod k Mariji;⁵ Elizabetin vzklik;⁶ spust angelov k pastirjem in to, kar so jim povedali;⁷ Anino in Simeonovo pričevanje o Kristusu;⁸ kako je pri dvanajstih letih ostal v Jeruzalemu;⁹ Janezov krst, starost, pri kateri je bil krščen,¹⁰ ter omembo petnajstega leta vladanja cesarja Tiberija.¹¹ Luka poroča tudi, kaj je med svojim učenjem dejal bogatašem: *Gorje vam, bogataši, kajti svojo tolažbo že imate.*¹² Ter: *Gorje vam, ki ste zdaj siti, kajti lačni boste. Gorje vam, ki se zdaj smejete, kajti jokali boste.*¹³ In spet: *Gorje vam, kadar bodo vsi ljudje lepo govorili o vas. Prav tako so namreč njihovi očetje ravnali z lažnimi preroki.*¹⁴ Vse to smo spoznali samo po Luku. Od njega smo se poučili o več Gospodovih dejanjih, na katera se sklicujejo tudi vsi

1 Apd 20,25–28.

2 Apd 20,29–30.

3 Lk 1,2.

4 Prim. Lk 1,5–25.

5 Prim. Lk 1,26–38.

6 Prim. Lk 1,42–45.

7 Prim. Lk 2,8–14.

8 Prim. Lk 2,25–38.

9 Prim. Lk 2,41–50.

10 Prim. Lk 3,23.

11 Prim. Lk 3,1.

12 Lk 6,24.

13 Lk 6,25.

14 Lk 6,26.

(krivoverci): o množici rib, ki so jih zajeli tisti, ki so bili s Petrom in jim je Gospod ukazal, naj vržejo mrežo;¹ o ženi, ki je trpela osemnajst let in jo je ozdravil na sobotni dan;² o vodeničnem, ki ga je Gospod ozdravil na sobotni dan, in kako je razpravljaj, zakaj ga je ozdravil na ta dan;³ kako je učence učil, naj ne izbirajo prvih sedežev;⁴ kako je treba vabiti uboge in pohabljenе, ki ne morejo povrniti;⁵ o človeku, ki trka ponoči, da bi dobil hlebe, in jih dobi zaradi svoje nadležnosti;⁶ kako mu je pri farizeju, medtem ko je ležal pri mizi, grešnica poljubljala noge in jih mazilila z dišavnim oljem ter kako je zaradi nje Simonu povedal priliko o dveh grešnikih;⁷ priliko o onem bogatašu, ki je shranil ves svoj pridelek in o katerem je bilo rečeno: *To noč bodo terjali tvojo dušo od tebe, in kar si pripravil, čigavo bo?*;⁸ podobno tudi ono o bogatašu, ki se je oblačil v škrlat in je sijajno veseljačil, in o revnem Lazarju;⁹ pa tudi priliko, ki jo je povedal v odgovor svojim učencem, ko so mu rekli: *Pomnoži nam vero*;¹⁰ pogovor s cestninarjem Zahejem;¹¹ o farizeju in cestninarju, ki sta skupaj molila v templju;¹² o desetih grešnikih, ki jih je skupaj očistil na poti;¹³ da je ukazal na ulicah in trgih zbrati hrome in slepe za svatbo;¹⁴ priliko o sodniku, ki se ni bal Boga, a ga je vdovina nadležnost pripravila, da ji je pomagal do pravice;¹⁵ o smokvi, ki je bila v vinogradu in ni dajala sadu.¹⁶ Še mnogo drugih (odlomkov) lahko najdemo, o katerih govori samo Luka, uporabljata pa jih tako Markion kot Valentin. Poleg vsega tega omenimo še, kako se je po vstajenju na poti pogovarjal s svojima

1 Prim. Lk 5,1–11.

2 Lk 13,10–17.

3 Prim. Lk 14,1–6.

4 Prim. Lk 14,7–11.

5 Prim. Lk 14,12–14.

6 Prim. Lk 11,5–8.

7 Prim. Lk 7,36–50.

8 Lk 12,16–20.

9 Prim. Lk 16,19–31.

10 Lk 17,5–6.

11 Prim. Lk 19,1–10.

12 Prim. Lk 18,9–14.

13 Prim. Lk 17,11–19.

14 Prim. Lk 14,21–24.

15 Prim. Lk 18,1–8.

16 Prim. Lk 13,6–9.

učencema in kako sta ga spoznala po lomljenju kruha.¹

14, 4. (Krivoverci) morajo torej nujno sprejeti tudi vse drugo, kar je dejal, ali pa se vsemu temu odpovedati. Noben razumen človek namreč ne bo dopustil, da sprejmejo nekatere Lukove besede, češ da izražajo resnico, druge pa zavrnejo, češ da Luka ni spoznal resnice. In če bi po eni strani zavrnilo vse, bi Markionovi učenci ne imeli evangelija – kot sem že prej povedal, so okrajšali Evangelij po Luku in se hvalijo, da imajo evangelij –, Valentinovi učenci pa bi prenehali s svojim praznim besedičenjem: v tem evangeliju so namreč dobili številne priložnosti za svoje dlakocepljenje in so si drznili slabo razlagati to, kar je dobro povedano. Če pa so po drugi strani prisiljeni, da sprejmejo tudi vse drugo ter pozorno prisluhnejo celoti evangelija in apostolskemu nauku, se morajo spreobrniti, da bodo lahko rešeni pred nevarnostjo.

Zoper tiste, ki zavračajo Pavlovo pričevanje

15, 1. Enako bom dejal tudi tistim, ki ne priznavajo apostola Pavla: ali se odpovedo drugim besedam evangelija, ki smo jih spoznali samo po Luku, in se nanje ne sklicujejo več, ali pa – če sprejmejo vse besede evangelija – sprejmejo tudi pričevanje o Pavlu. Luka namreč pravi, da mu je Gospod najprej spregovoril z neba: *Savel, Savel, zakaj me preganjaš? Jaz sem Jezus Kristus, ki ga ti preganjaš.*² Nato je Gospod o njem dejal Ananiju: *Pojdi, zakaj on je posoda, ki sem si jo izbral, da ponese moje ime pred pogane in kralje in Izraelove sinove. Pokazal mu bom, koliko bo moral trpeti za moje ime.*³ Tisti, ki ne sprejemajo njega, ki ga je izbral Gospod, da bi pogumno ponesel njegovo ime k omenjenim narodom, zavračajo Gospodovo izbiro ter sami sebe ločujejo od družbe apostolov. Ne morejo namreč trditi, da Pavel ni apostol, ko pa je bil za to izbran, prav tako pa ne morejo dokazati, da je Luka lažnivec, ko pa nam z vso skrbnostjo oznanja resnico. Morda pa je Bog namenoma naredil, da se številni evangelijski odlomki, ki jih morajo nujno uporabljati vsi (krivoverci), nahajajo samo pri Luku: tako bi, sledeč njegovemu pričevanju o dejanjih in nauku apostolov, vsi imeli neizkrivljeno pravilo resnice in bi se mogli rešiti. Njegovo

1 Prim. Lk 24,13–22.

2 Apd 9,5; 22,7–8; 26,14–15.

3 Apd 9,15–16.

pričevanje je torej resnično, učenje apostolov pa očitno in zanesljivo, saj niso ničesar zamolčali¹ in niso učili deloma na skrivaj, deloma pa javno.

15, 2. Tako namreč postopajo izmišljevalci, nizkotni zapeljevalci in hinavci; tako ravnajo Valentinovi učenci. Ti nagovarjajo množico zaradi tistih, ki pripadajo Cerkvi in jih sami imenujejo »navadni« (communes) in »cerkveni« (ecclesiastici). S svojimi govori lovijo in privabljajo preprostejše ljudi, saj posnemajo naš način razlaganja, da bi ti pogosteje prisluhnil. Tudi pritožujejo se čez nas, češ da brez razloga zavračamo občestvo z njimi, čeprav mislijo podobno kot mi, ter jih imenujemo krivoverce, čeprav govorijo isto in imajo isti nauk. In ko s svojimi vprašanji nekatere odvrnejo od vere in dosežejo, da jim njihovi poslušalci več ne oporekajo, vsakemu posebej razlagajo neizrekljivo skrivnost svoje Polnosti. Toda varajo se vsi, ki menijo, da morejo sami ločiti² resnico od tega, kar je v njihovem govorjenju zgolj podobno resnici: zabloda je namreč prepričljivejša, podobna je resnici in se skuša zakrinkati, resnica pa je brez krinke in je bila zato zaupana otročičem.³ Če pa jih kdo izmed poslušalcev vpraša za pojasnila ali pa jim oporeka, trdijo, da ni dojel resnice in nima semena od zgoraj, od njihove Matere. Prav ničesar mu ne povedo, ker pravijo, da pripada Sredini, se pravi duševnim ljudem. Če pa se jim kdo vdano prepusti kakor ovčica in po opravljenem uvajanju⁴ doseže tudi njihovo odrešenje, je tako nadut, da misli, da ni ne na nebu ne na zemlji, temveč je že vstopil v Polnost in objel svojega angela; kot kakšen petelin z vzdignjeno glavo bahavo in ponosno stopa naokoli. Med njimi pa so tudi takšni, ki pravijo, da mora »zgornji človek« doseči zgledno vedênje, in zato se trudijo,⁵ da bi bil njihov izraz karseda resnoben. Večinoma pa prezirajo (takšne pomisleke) in se imajo za popolne; živijo brezsramno in druge prezirajo, sami sebe pa imenujejo za »duhovne« ljudi in trdijo, da že poznajo kraj svežine (*refrigerium*) znotraj njihove Polnosti.

1 Prim. Apd 20,20.27.

2 V rokopisih najdemo *dicere* (slov. »reči«) ali *discere* (slov. »učiti se«), kar številni izdajatelji popravljajo v *discernere* (slov. »ločiti«).

3 Prim. Mt 11,25; Lk 10,21.

4 V rokopisih najdemo *imitatio* (slov. »posnemanje«), kar izdajatelji popravljajo v *initiatio* (slov. »uvajanje«).

5 trudijo ali pretvarjajo.

15, 3. Toda vrnimo se k naši temi. Podrobno sem že razložil, da oznanjevalci resnice in apostoli svobode niso nikogar drugega imenovali Boga ali klicali Gospoda razen edinega resničnega Boga Očeta in njegove Besede, ki je prva med vsemi.¹ Nato sem natančno pokazal, da so Stvarnika neba in zemlje, njega, ki je govoril z Mojzesom in mu dal določila postave, njega, ki je poklical očete, (apostoli) priznavali za Gospoda in Boga ter niso poznali nikogar drugega. Tako sem torej z besedami apostolov in njihovih učencev predstavil njihov nauk o Bogu.

¹ Prim. Kol 1,18.

Drugi del

En sam Kristus, Božji Sin, ki je postal Sin človekov, da bi v sebi povzel svoje lastno stvarstvo

1. Zoper gnostike, ki zavračajo resničnost učlovečenja

Kratek povzetek gnostičnih nauk o Kristusu

16, 1. Nekateri pravijo, da je bil Jezus posoda (*receptaculum*) za Kristusa: vanj se je od zgoraj kakor golob spustil Kristus, in ko je naznanil neimenljivega Očeta, je na nedoumljiv in neviden način stopil v Polnost, kajti ne samo ljudje, niti nebeške oblasti in moči ga niso mogle doumeti; tako imamo torej Sina, ki je Jezus, Očeta, ki je Kristus, in Kristusovega Očeta, ki je Bog. Spet drugi pravijo, da je le navidezno (*putative*) trpel, po naravi pa je bil netrpljiv. Valentinovi učenci pa trdijo, da je Jezus ojkonomije tisti, ki je šel skozi Marijo¹ in v katerega se je spustil zgornji Odrešenik, ki se imenuje tudi Kristus – ima namreč imena vseh (ajonov), ki so ga ustvarili;² z Jezusom ojkonomije je delil svojo moč in ime, da bi bila po njem uničena smrt in bi Očeta spoznali po Odrešeniku, ki se je spustil od zgoraj in je sam posoda Kristusa in vse Polnosti. Z usti torej izpovedujejo enega Kristusa Jezusa, v mislih pa ga ločujejo: kajti po njihovem nauku (*regula*) je, kot sem že dejal, nekaj Kristus, ki je nastal iz Edinorojenega, da bi popravil Polnost, nekaj drugega Odrešenik, ki je nastal, da bi proslavil Očeta, spet nekaj drugega Jezus ojkonomije, ki naj bi tudi trpel, v Polnost pa se je vzpel Odrešenik, ki je nosil Kristusa. (Zoper takšne trditve) moramo uporabiti ves nauk apostolov o našem Gospodu Jezusu Kristusu in pokazati, da oni ne samo niso ničesar takšnega mislili o njem, temveč so po Svetem Duhu celo naznanili, da so se tisti, ki bodo učili takšne stvari, podredili Satanu, da bi sprevrgli vero mnogih in jih odtrgali od življenja.

1 Gl. *Zoper krivoverstva* I, 7, 2.

2 Gl. *Zoper krivoverstva* I, 7, 2; II, 14, 5; III, 10, 4.

Evangelisti pričujejo o enosti Jezusa, Besede in Kristusa

16, 2. Da je Janez poznal eno in isto Božjo Besedo, edinorojeno¹ in učlovečeno² zaradi našega odrešenja, Jezusa Kristusa, našega Gospoda, sem zadostno pokazal iz samih Janezovih besed.

Vendar tudi Matej pozna enega in istega Kristusa Jezusa. Ko razlaga njegovo človeško rojstvo iz Device – kako je Bog obljubil Davidu, da bo iz sadu njegovega trebuha obudil večnega kralja,³ že mnogo prej pa je Abrahamu dal isto obljubo –, pravi: *Rodovnik Jezusa Kristusa, Davidovega sina, Abrahamovega sina.*⁴ Da bi naš um osvobodil sumničenja glede Jožefa, zatem pravi: *S Kristusovim rojstvom pa je bilo takole: njegova mati Marija je bila zaročena z Jožefom in preden sta prišla skupaj, je bila v trebuhu noseča od Svetega Duha.*⁵ Ko je nato Jožef premišljeval, da bi odslovil Marijo, ker je bila noseča,⁶ se mu je prikazal Božji angel in dejal: *Ne boj se vzeti k sebi Marije, svoje žene; kar ima namreč v trebuhu, je od Svetega Duha. Rodila bo sina in daj mu ime Jezus, kajti on bo odrešil svoje ljudstvo njegovih grehov. Vse to pa se je zgodilo, da se je izpolnilo, kar je Gospod rekel po preroku: »Glej, devica bo spočela v trebuhu in rodila sina in imenovali ga bodo Emanuel,« kar pomeni: Bog z nami.*⁷ Ti odlomki jasno kažejo, da se je izpolnila obljuba, ki je bila dana očetom, da se je iz device rodil Božji Sin in da je prav on odrešenik Kristus, ki so ga napovedovali preroki. Torej se (krivoverci) motijo, ko trdijo, da se je Jezus rodil iz Marije, Kristus pa spustil od zgoraj. Matej bi gotovo mogel reči: »Z Jezusovim rojstvom pa je bilo takole ...« Toda Sveti Duh, ki je vnaprej videl te sprevržence in nas je vnaprej zavaroval pred njihovo zvijačnostjo, po Mateju pravi: *S Kristusovim rojstvom pa je bilo takole ...* Poudari tudi, da je on Emanuel, da ne bi morda mislili, da je samo človek – kajti *ne iz volje mesa ne iz volje moža, ampak iz volje Boga je Beseda meso postala*⁸ –, in da ne bi sumili,

1 Prim. Jn 1,14.18.

2 Prim. Jn 1,14.

3 Prim. Ps 131,11.

4 Mt 1,1.

5 Mt 1,18.

6 Prim. Mt 1,19.

7 Mt 1,20–23; Iz 7,14.

8 Jn 1,13–14. Irenej vrstici razume drugače kot sprejeto besedilo (*textus receptus*), ki za besedo »Boga« postavlja piko. Enako to mesto razume Tertulijan v spisu

da je eno Jezus, drugo pa Kristus, ampak bi vedeli, da je eden in isti.

16, 3. Prav to je razložil tudi Pavel, ko je pisal Rimljanom: *Pavel, apostol Jezusa Kristusa, določen za Božji evangelij, ki ga je Bog vnaprej obljubil po svojih prerokih v svetih Pismih glede svojega Sina, ki se je po mesu rodil iz Davidovega rodu, po Duhu svetosti pa je po vstajenju od mrtvih postavljen za Božjega Sina v moči, Jezus Kristus, naš Gospod.*¹ Nadalje, v istem Pismu Rimljanom pravi o Izraelu: *Njihovi so očaki in iz njih po mesu izhaja Kristus, Bog, ki je nad vsem, slavljen na veke.*² Dalje, v Pismu Galačanom pravi: *Ko pa je prišla polnost časa, je Bog poslal svojega Sina, rojenega iz žene, rojenega pod postavo, da bi odkupil tiste, ki so bili pod postavo, da bi mi prejeli posinovljenje.*³ Pavel s tem jasno pokaže, da obstaja en Bog, ki je po prerokih dal obljubo o Sinu, in da obstaja en Jezus Kristus, naš Gospod, ki je po rojstvu iz Marije iz Davidovega rodu, po Duhu svetosti pa je on, Jezus Kristus, po vstajenju od mrtvih postavljen za Božjega Sina v moči, da bi bil prvorojenec med mrtvimi,⁴ kakor je že prvorojenec vsega stvarstva.⁵ On, Božji Sin, je postal Sin človekov, da bi po njem prejeli posinovljenje, v katerem človek nosi, obsega (*capere*) in objema Božjega Sina.

Zato tudi Marko pravi: *Začetek evangelija Jezusa Kristusa, Božjega Sina, kakor je zapisano v prerokih.*⁶ Pozna le enega in istega Božjega Sina Jezusa Kristusa, ki so ga oznanjali preroki: on je sad Davidovega trebuha,⁷ Emanuel,⁸ *glasnik Očetovega velikega sklepa.*⁹

Po njem je Bog dal, da je v *Davidovi hiši*¹⁰ vžsel *Vzhajajoči*¹¹ in *Pravični*,¹² zanjo je *vzdignil rog rešitve*¹³ in – kakor pravi David, ko razlaga vzroke za njegovo rojstvo – *vzbudil pričevanje v Jakobu in*

O Kristusovem mesu 19 in 24, 2–3.

1 Rim 1,1–4.

2 Rim 9,5.

3 Gal 4,4–5.

4 Prim. Kol 1,18.

5 Prim. Kol 1,15.

6 Mr 1,1–2.

7 Prim. Ps 131,11.

8 Prim. Iz 7,14.

9 Prim. Iz 9,5.

10 Lk 1,69; prim. Iz 7,13.

11 Lk 1,78; prim. Zah 3,8; 6,12.

12 Prim. Jer 23,5.

13 Lk 1,69; prim. Ps 17,3; 131,17.

dal postavo v Izraelu, da tudi naslednji rod spozna, da otroci, ki se bodo še rodili, vstanejo in pripovedujejo svojim otrokom, naj postavijo svoje zaupanje v Boga in iščejo njegove zapovedi.¹ In znova, ko angel Mariji oznanja veselo novico, pravi: *Ta bo velik in se bo imenoval Sin Najvišjega in Gospod Bog mu bo dal prestol njegovega očeta Davida.*² Angel priznava, da je Sin Najvišjega tudi Davidov sin. Pa tudi David, ki je po Duhu poznal ojkonomijo njegovega prihoda, po kateri gospoduje vsem živim in mrtvim,³ je priznal, da sedi na desnici Očeta, Najvišjega.⁴

16, 4. Tudi Simeon, ki mu je bilo razodeto od Svetega Duha, da ne bo videl smrti, dokler ne bo videl Mesija,⁵ je vzel v roke prvorojenca⁶ Device, slavil Boga in rekel: *Zdaj odpuščaš, Gospodar, svojega služabnika po svoji besedi v miru, kajti moje oči so videle tvoje zveličanje, ki si ga pripravil pred obličjem vseh ljudstev: luč v razodetje poganom in slavo Izraela, tvojega ljudstva.*⁷ Otroka, ki ga je držal v naročju, se pravi Jezusa, rojenega iz Marije, je priznal za Kristusa, Božjega Sina, luč ljudi in slavo Izraela, mir in tolažbo njih, ki so zaspali. Že je namreč kradel⁸ ljudem, saj je odvezemal njihovo nevednost, dajal pa jim je svoje spoznanje in si tako pridobival plen iz njih, ki so ga spoznali, kakor pravi Izaija: *Daj mu ime: Hitro kradi, urno pleni.*⁹ Prav to pa so Kristusova dela: Kristusa je nosil Simeon, ko je slavil Najvišjega,¹⁰ ko so ga videli, so pastirji slavili Boga,¹¹ ko je bil Janez še v materinem trebuhu, (Jezus) pa v Marijini maternici, ga je Janez spoznal za Gospoda in ga prešerno pozdravljal; njega so videli modri, ga počastili in mu prinesli darove, ki sem jih omenil zgoraj; ko pa so počastili večnega Kralja, so odšli po drugi poti¹² in se niso vrnili po poti Asircev, *kajti še preden bo otrok znal klicati očeta ali mater, bosta moč Damaska in plen*

1 Ps 77,5–7.

2 Lk 1,32.

3 Prim. Rim 14,9.

4 Prim. Ps 109,1.

5 Lk 2,26. Mesija ali Kristusa.

6 Prim. Lk 2,7.

7 Lk 2,28–32.

8 kradel ali plenil (lat. *spoliare*).

9 Prim. Iz 8,3.

10 Prim. Lk 2,28.

11 Prim. Lk 2,20.

12 Prim. Mt 2,11–12.

*Samarije pred asirskim kraljem.*¹ Tako se je sicer na prikrit, a učinkovit način pokazalo, da je *Gospod s skrivno roko premagal Amaleka.*² Zato je ugrabil tudi otroke iz Davidove hiše, ki so imeli srečo, da so se rodili v tistem času, da bi jih pred seboj poslal v svoje kraljestvo;³ sam je bil še otročič, a je med človeškimi otročiči že pripravljal mučence,⁴ ki so bili ubiti zaradi Kristusa, rojenega v Betlehemu v Judeji,⁵ v Davidovi hiši,⁶ kakor poročajo Pisma.

16, 5. Zato je tudi Gospod po vstajenju govoril učencem: *O ne-spametni in počasni v srcu, da bi verovali vse, kar so povedali preroki. Mar ni bilo potrebno, da je Kristus to pretrpel in šel v svojo slavo?*⁷ In spet jim je dejal: *To so besede, ki sem vam jih povedal, ko sem bil še pri vas: »Mora se izpolniti vse, kar je zapisano o meni v Mojzesovi postavi, prerokih in psalmih.« Tedaj jim je odprl um, da so doumeli Pisma. Rekel jim je: »Tako je pisano, da bo Kristus trpel in vstal od mrtvih in v njegovem imenu se bo oznanilo spreobrnjenje v odpuščanje grehov vsem narodom.«⁸ To je prav tisti, ki rojen iz Marije, saj je govoril: *Sin človekov mora veliko trpeti, biti zavržen, biti križan in tretji dan vstati.*⁹ Evangelij torej ne pozna drugega Sina človekovega kot tistega, ki je rojen iz Marije in je tudi trpel; prav tako ne pozna Kristusa, ki bi pred trpljenjem odletel iz Jezusa; v njem, ki se je rodil kot Jezus Kristus, pa spozna Božjega Sina in o njem oznanja, da je po trpljenju vstal.*

Janez in Pavel sta vnaprej poznala in ovrгла učenje gnostikov

Prav to trdi tudi Gospodov učenec Janez, ko pravi: *To pa je zapisano, da bi vi verovali, da je Jezus – Kristus, Božji Sin, in da bi s tem, da verujete, imeli večno življenje v njegovem imenu.*¹⁰ Janez je vnaprej videl te bogokletne nauke, ki ločujejo Gospoda, kolikor pač morejo, ko pravijo, da je nastal iz ene in druge bitnosti (*substantia*). Zato je

1 Iz 8,4. To vrstico je kristološko razlagal že Justin v *Razgovoru z Judom Trifonom* 77–78.

2 Prim. 2 Mz 17,16.

3 Prim. Mt 2,16.

4 mučence ali pričevalce.

5 Prim. Mt 2,4–5.

6 Prim. Lk 2,11.

7 Lk 24,25–26.

8 Lk 24,44–47.

9 Mt 16,21; Mr 8,31; Lk 9,22.

10 Jn 20,31.

tudi v svojem pismu takole pričeval za nas: *Otroci, poslednja ura je in kakor ste slišali, da prihaja Antikrist, se je tudi zdaj pojavilo veliko antikristov; iz tega spoznavamo, da je poslednja ura. Izmed nas so izšli, a niso bili izmed nas. Če bi bili namreč izmed nas, bi ostali z nami. Toda naj se razkrije, da niso izmed nas. Spoznajte torej, da je vsaka laž tuja in ni iz resnice. Kdo je lažnivec, če ne tisti, ki trdi, da Jezus ni Kristus? Ta je Antikrist.*¹

16, 6. Tudi če vsi prej omenjeni z usti priznavajo enega Jezusa Kristusa, smešijo same sebe, saj nekaj mislijo, drugo pa govorijo. Njihovi nauki namreč na različne načine oznanjajo, kakor sem pokazal, da je eden trpel in bil rojen – in to je Jezus –, drugi pa se je vanj spustil in se znova vzpel – in to je Kristus.² Prvi je tisti, ki ga je ustvaril³ Demiurg oziroma Jezus ojkonomije oziroma tisti, ki se je rodil Jožefu: zanj trdijo, da je trpljiv. Drugi pa se je spustil iz nevidnih in neimenljivih (področij): zanj trdijo, da je neviden, nedoumljiv in netrpjiv. Zablodili so od resnice, ker je njihovo mišljenje odpadlo od resničnega Boga. Ne vedo, da se je njegova Beseda,⁴ Edinorojeni,⁵ ki je bil vedno navzoč v človeškem rodu,⁶ po Očetovi volji zedinil in pomešal s svojo ustvarjenino in postal meso.⁷ To je Jezus Kristus, naš Gospod, ki je tudi trpel in vstal za nas in bo spet prišel v Očetovi slavi, da obudi vse meso, da pokaže odrešenje in razširi pravilo pravične sodbe nad vse, ki bodo pod njegovo oblastjo. Obstaja torej, kot sem pokazal, en Bog Oče in en Kristus Jezus, naš Gospod, ki je prihajal skozi vso ojkonomijo in v sebi povzel vse. V tem »vse« je tudi človek, Božja ustvarjenina. V sebi je torej povzel tudi človeka, Nevidni je postal viden, Nedoumljivi je postal doumljiv, Netrpjivi trpljiv, Beseda človek. Vse je povzel v sebi, da bi bil tako, kakor je kot Božja Beseda prvi med nadnebeškimi in duhovnimi in nevidnimi (stvarmi), prvi tudi med vidnimi in telesnimi (resničnostmi)⁸ in da bi s tem, da sebi

1 1 Jn 2,18–19; 21–22.

2 Lat. prevod je na tem mestu pokvarjen, zanesljivo rekonstrukcijo besedila pa je omogočil sirski fragment.

3 ga je ustvaril db. je (odvisen) od Demiurga (lat. *esse Demiurgi*).

4 Prim. Jn 1,1–3.

5 Prim. Jn 1,18.

6 Prim. Jn 1,10.

7 Prim. Jn 1,14.

8 Prim. Kol 1,18.

privzame prvenstvo in samega sebe dá za glavo Cerkvi,¹ ob primerem času vse pritegnil k sebi.²

16, 7. Pri njem ni namreč nič neurejenega in ob nepravem času, kakor tudi pri Očetu ni nič neskladnega (*incongruens*). Vse vnaprej pozna Oče, Sin pa to izpolnjuje ob pravem času, kakor je skladno in primerno. Zato je Gospod, ko je Marija želela pospešiti (*properrante Maria*) čudovito znamenje vina in biti predčasno deležna čaše³ okrajšanja,⁴ zavrnil njeno prezgodnje hitenje, ko je dejal: *Kaj imam s teboj, žena? Moja ura še ni prišla;*⁵ čakal je namreč uro, ki jo je Oče vnaprej poznal. In zato – ko so ga ljudje večkrat hoteli zgrabiti – *nihče ni stegnil roke po njem, saj še ni prišla ura*⁶ prijetja ne čas trpljenja, ki ga je Oče vnaprej poznal, kakor pravi tudi prerok Habakuk: *Ko se približajo leta, boš spoznan; ko pride čas, se pokažeš; ko bo moja duša zbegana zaradi jeze, se boš spomnil svojega usmiljenja.*⁷ Pa tudi Pavel pravi: *Ko je prišla polnost časa, je Bog poslal svojega Sina.*⁸

Zato je očitno, da je vse, kar je Oče vnaprej poznal, naš Gospod izpolnil skladno z redom, časom in uro, ki so bili vnaprej poznani in primerni. On je namreč eden in isti, a tudi bogat in mnogoter. Služi namreč bogati in mnogoteri Očetovi volji, saj je Odrešenik tistih, ki so odrešeni, Gospod tistih, ki so pod njegovim gospostvom, Bog vsega, kar je bilo ustvarjeno, edinorojeni Očetov Sin, Kristus, ki je bil vnaprej oznanjen, Božja Beseda, ki se je učlovečila, ko je prišla polnost časa, v katerem je Božji Sin moral postati Sin človekov. 16, 8. Zato so izven ojkonomije vsi, ki pod pretvezo spoznanja menijo, da je eden Jezus, drugi Kristus, eden Edinorojeni in drugi Odrešenik, o katerem ti učenci zablode pravijo, da je nastal iz ajonov, ki so padli v

1 Prim. Ef 1,22.

2 Prim. Jn 2,4.

3 Prim. 1 Kor 10, 16–17.

4 Ker je svatba v Kani Galilejski predpodoba evharistične gostije (prim. *Zoper krivoverstva* III, 11, 5), čaša okrajšanja (lat. *compendii poculum*) naznanja resnično čašo, ki je evharistična. Po Irenejevih besedah naj bi Marija v Kani preroško spoznala, da je čaša predpodoba evharističnega keliha in je zato želela skrajšati čas do odrešenja in že tedaj biti deležna evharistije.

5 Jn 2,4.

6 Jn 7,30.

7 Hab 3,2.

8 Gal 4,4.

nezadostnost.¹ Navzven so kakor ovce, saj se zaradi svojega govorjenja zdijo podobni nam, ker govorijo iste stvari, navznoter pa so volkovi.² Njihovo mišljenje je morilsko, saj si izmišlja več bogov in hlini številne Očete, Božjega Sina pa drobi in ločuje na številne dele.

Gospod nam je vnaprej dejal, naj se jih varujemo,³ pa tudi njegov učenec Janez nam je v prej omenjenem pismu naročil, naj bežimo pred njimi: *V svet so odšli mnogi zapeljevalci, ki ne priznavajo, da je Jezus Kristus prišel v mesu; takšen je zapeljevalec in Antikrist. Pazite nanje, da ne izgubite tega, kar ste naredili.*⁴ In znova v (istem) pismu pravi: *Veliko lažnih prerokov je prišlo v svet. V tem spoznavate Božjega Duha: vsak duh, ki priznava, da je Jezus Kristus prišel v mesu, je iz Boga; in vsak duh, ki ločuje Jezusa, ni iz Boga, ampak iz Antikrista.*⁵ Te besede so podobne temu, kar pravi v evangeliju: *Beseda je meso postala in se naselila med nami.*⁶ Zato v pismu znova kliče: *Vsak, ki veruje, da je Jezus res Kristus, je rojen iz Boga.*⁷ Pozna le enega in istega Jezusa Kristusa, ki so se mu zaradi njegovega telesnega vnebovzetja⁸ odprla nebeška vrata⁹ in bo v istem mesu, v katerem je trpel, prišel, da nam razodene Očetovo slavo.¹⁰

16, 9. S tem se strinja tudi Pavel, saj Rimljanom pravi: *Mnogo bolj bodo tisti, ki prejemajo obilje milosti in pravičnosti, kraljevali v življenju po enem, Jezusu Kristusu.*¹¹ Pavel torej ne pozna Kristusa, ki bi odletel iz Jezusa, in ne ve za zgornjega Odrešenika, za katerega pravijo, da je netrpiliv. Če je namreč eden trpel, drugi pa je ostal netrpiliv, in če se je eden rodil, drugi pa se je spustil v tega, ki se je rodil, in ga znova zapustil, nam ne predstavljajo enega, ampak dva. Da pa apostol pozna enega, Kristusa Jezusa, ki se je rodil in ki je trpel, znova pravi v istem pismu: *Ali mar ne veste, da smo bili vsi, ki smo bili*

1 da je nastal iz ajonov, ki so padli v nezadostnost (lat. *eorum qui in deminoratione facti sunt aeones*). Prevod je negotov in tudi pomen tega mesta je nejasen.

2 Prim. Mt 7,15.

3 Prim. Mt 7,15.

4 2 Jn 7–8.

5 1 Jn 4,1–3.

6 Jn 1,14.

7 1 Jn 5,1.

8 telesnega vnebovzetja ali vnebovzetja v mesu (lat. *carnalis adsumptio*).

9 Prim. Ps 23,7,9.

10 Prim. Mt 16,27.

11 Rim 5,17.

*krščeni v Kristusa Jezusa, krščeni v njegovo smrt, da bi prav tako, kakor je Kristus vstal od mrtvih, tudi mi stopili na pot novega življenja?*¹ In spet, ko želi pokazati, da je Kristus trpel in da je on Božji Sin, ki je za nas umrl in nas s svojo krvjo odrešil ob vnaprej določenem času, pravi: *Čemu je torej Kristus, ko smo bili še slabotni, umrl za brezbožne v času, ki je bil za to določen? Bog pa izkazuje svojo ljubezen do nas s tem, da je Kristus umrl za nas, ko smo bili še grešniki. Veliko bolj bomo torej po njem rešeni jeze zdaj, ko smo opravičeni z njegovo krvjo. Kajti če smo se po smrti njegovega Sina spravili z Bogom, ko smo bili še sovražniki, bomo veliko bolj rešeni po njegovem življenju, odkar smo prišli do sprave.*² Prav o njem, ki je bil prijet, ki je trpel in ki je za nas pretil svojo kri, Pavel povsem jasno oznanja, da je Kristus, da je Božji Sin, ki je tudi vstal in bil vzet v nebesa. Pavel sam to pove na enem mestu: *Kristus je umrl, še več, vstal je in je na Božji desnici;*³ in spet: *Vemo, da Kristus, potem ko je vstal od mrtvih, več ne umre.*⁴ Ker je namreč sam po Duhu vnaprej videl delitve (*subdivisiones*) izprijenih učiteljev in je želel odpraviti sleherno priložnost za razdor, je izrekel prej omenjene besede. Pravi pa tudi: *Če prebiva v vas Duh njega, ki je obudil od mrtvih Jezusa, bo on, ki je obudil Kristusa od mrtvih, po svojem Duhu, priklical v življenje tudi vaša umrljiva telesa.*⁵ Skorajda bi njim, ki želijo slišati, zaklical: *Ne pustite se zavajati!*⁶ Eden in isti je Jezus Kristus, Božji Sin, ki nas je po trpljenju spravil z Bogom, ki je vstal od mrtvih in ki je na Očetovi desnici. Popoln je v vsem: ko so ga bili, ni vračal udarcev, *ko je trpel, ni grozil,*⁷ ko so z njim samovoljno ravnali, pa je prosil Očeta, naj odpusti⁸ tem, ki so ga križali. Kajti on nas je resnično odrešil, on je Božja Beseda, on je edinorojeni Očetov Sin, Kristus Jezus, naš Gospod.

1 Rim 6,3–4.

2 Rim 5,6.8–10.

3 Rim 8,34.

4 Rim 6,9.

5 Rim 8,11.

6 1 Kor 6,9; 15,33 itd.

7 1 Pt 2,23.

8 Prim. Lk 23,34.

Zavrnitev gnostičnih razlag Jezusovega krsta

17, 1. Apostoli bi lahko dejali, da se je Kristus spustil v Jezusa oziroma zgornji Odrešenik v Jezusa ojkonomije oziroma tisti, ki izhaja iz nevidnih (področij), v tistega, ki izhaja iz Demiurga.¹ Toda ničesar takšnega niso vedeli ne povedali: če bi namreč vedeli, bi gotovo tudi povedali. Kar pa se je zgodilo, to so tudi povedali: Božji Duh se je kakor golob spustil vanj.² To je tisti Duh, o katerem Izaija pravi: *In na njem bo počival Božji Duh,*³ kakor sem že prej dejal. In znova: *Duh Gospodov je nad menoj, ker me je mazilil.*⁴ To je Duh, o katerem je Gospod dejal: *Ne boste govorili vi, temveč Duh vašega Očeta bo govoril v vas.*⁵ Nadalje, ko je učencem dajal oblast, da prerajajo v Bogu, jim je govoril: *Pojdite, učite vse narode in jih krščujte v imenu Očeta in Sina in Svetega Duha.*⁶ Po prerokih je namreč obljubil, da bo tega Duha v poslednjih časih izlil na služabnike in služabnice, da bodo prerokovali.⁷ Zato se je tudi spustil v Božjega Sina, ki je postal Sin človekov: z njim se je privadil (*adsuescere*) prebivati v človeškem rodu, počivati⁸ v ljudeh in prebivati v Božji ustvarjenini; v njih je udejanjal Očetovo voljo in jih iz postaranosti prenavljal v Kristusovo novost.

17, 2. Tega Duha je David prosil za človeški rod, ko je govoril: *In z Duhom, ki vodi, me utrdi.*⁹ O njem tudi Luka pravi, da se je po Gospodovem vnebovzetju¹⁰ na binkošti spustil na učence,¹¹ imel je oblast nad vsemi narodi, da jih popelje v življenje in jim odpre novo zavezo; zato so učenci v vseh jezikih enodušno peli hvalnico Bogu, Duh pa je oddaljene rodove vodil nazaj k edinosti in Očetu prinašal prvine (*primitiae*) vseh narodov. Zato je tudi Gospod obljubil, da bo poslal Tolažnika,¹² ki nas bo pripravil na Boga. Kakor namreč iz suhe pšenice

1 Golob, ki se je na Jezusa spustil ob njegovem krstu, po gnostičnih razlagah kaže na spust zgornjega Odrešenika oziroma Kristusa v človeka Jezusa.

2 Prim. Mt 3,16; Mr 1,10; Lk 3,22; Jn 1,32.

3 Iz 11,2.

4 Iz 61,1; Lk 4,18.

5 Mt 10,20.

6 Mt 28,19.

7 Prim. Jl 3,1–2; Apd 2,17–18.

8 Prim. Iz 11,2; 1 Pt 4,14.

9 Ps 50,14.

10 vnebovzetju ali vnebohodu (lat. *ascensus*).

11 Prim. Apd 2,1–4.

12 Prim. Jn 15,26.

ne more brez vode nastati eno testo in en kruh, tako tudi mi, ki smo mnogi, nismo mogli brez vode iz nebes postati eno v Kristusu Jezusu.¹ In kakor suha zemlja ne obrodi, če ne prejme vlage, tako tudi mi, ki smo bili prej suh les,² ne bi nikoli obrodili življenja brez darežljivega dežja od zgoraj.³ Kajti naša telesa so po kopeli⁴ prejela zedinjenje z nepropadljivostjo, naše duše pa so jo prejele po Duhu.⁵ Zato je potrebno oboje, kajti oboje prinaša Božje življenje. (Tako) se je naš Gospod usmilil nezveste⁶ Samarijanke, ki ni ostala pri enem možu, ampak je nečistovala v mnogih zvezah. Pokazal in obljubil ji je živo vodo,⁷ da ne bo več žejna in ji ne bo več treba nositi mukoma pridobljene vode za napajanje, ampak bo imela v sebi pijačo, ki teče v večno življenje,⁸ pijačo, ki jo je Gospod prejel v dar⁹ od Očeta in jo je sam dal tem, ki so ga deležni, ko je na vso zemljo poslal Svetega Duha.

17, 3. Ker je vnaprej videl milost tega daru, je Gideon – oni Izraelec, ki ga je Gospod izvolil, da reši izraelsko ljudstvo prevlade tujcev – spremenil prošnjo.¹⁰ S tem, da je rosa najprej nastala samo na volnenem runu, ki je bilo podoba (izraelskega) ljudstva, je prerokoval prihodnjo sušo – se pravi, da to ljudstvo od Boga ne bo več prejelo Svetega Duha, kakor pravi Izaija: *In zapovedal bom oblakom, naj ne dežujejo nanj*¹¹ –, po vsej zemlji pa bo nastala rosa, ki je Sveti Duh. Ta se je spustil na Gospoda, *Duh modrosti in razumnosti, Duh svéta in moči, Duh vednosti in pobožnosti, Duh strahu Božjega*.¹² Prav tega Duha je znova dal Cerkvi, ko je iz nebes poslal Tolažnika na vso zemljo¹³ – tja, kamor je bil po Gospodovi besedi vržen hudič.¹⁴ Zato je za nas Božja rosa nujna, da ne izgorimo in ne postanemo nerodovitni ter da imamo

1 Prim. Rim 15,5; 1 Kor 10,17; Gal 3,28.

2 Prim. Lk 23,31.

3 Prim. Ps 67,10.

4 Prim. Ef 5,26; Tit 3,5.

5 Prim. Jn 3,5.

6 Prim. Jer 3,7.8.10.11.

7 Prim. Jn 4,10.

8 Prim. Jn 4,14.

9 Prim. Jn 4,10.

10 Prim. Sod 6,36–40.

11 Iz 5,6.

12 Iz 11,2–3.

13 Prim. Jn 15,26.

14 Prim. Lk 10,18; Raz 12,9.

Tolažnika¹ tam, kjer imamo tudi Tožnika.² Gospod je namreč Svetemu Duhu zaupal svojega človeka, ki je padel med razbojnike in se ga je sam usmilil, obvezal njegove rane in dal dva kraljevska³ denarija, zato da bi mi, ki smo po Svetem Duhu prejeli podobo in napis⁴ Očeta in Sina, obrodili sadove z zaupanim denarijem in ga pomnoženega vrnili Gospodu.⁵

17, 4. Duh se je torej spustil zaradi prej omenjene ojkonomije, edिनorojeni Božji Sin, ki je tudi Očetova Beseda, pa je, ko je prišla polnost časa,⁶ postal meso (*incarnatus*) v človeku zaradi človeka ter izpolnil vso svojo človeško ojkonomijo, on, Jezus Kristus, naš Gospod, eden in isti. Tako pričuje sam Gospod, tako priznavajo apostoli, tako oznanjajo preroki. Za lažnive so se torej izkazali vsi nauki tistih, ki so iznašli Osmerice, Četverice in Deseterice ter so si izmislili (druge) delitve. Po eni strani odpravljajo Duha, po drugi strani pa menijo, da je nekaj Kristus, nekaj drugega pa Jezus, ter učijo, da ni bilo enega Kristusa, ampak da jih je bilo več. Tudi če pravijo, da so zedinjeni, nato pokažejo, da je bil eden deležen trpljenja, drugi pa je ostal netrpiliv, da se je eden vzel v Polnost, drugi pa je ostal v Sredini, da se eden gosti in veseli v nevidnih in neimenljivih (področjih), drugi pa sedi poleg Demiurga in izčrpava njegovo moč.

Zato bo potrebno, da jim ti in vsi, ki berejo ta spis in skrbijo za svoje odrešenje, po svoji krivdi (*sponte*) ne podležete, ko slišite to, kar govorijo navzven. Kot sem že dejal, vernikom govorijo podobne stvari kot mi, toda njihove misli niso le različne, ampak celo nasprotna našim in polne bogokletij. Z njimi pogubljuje tiste, ki zaradi podobnosti besed, katerih pravi pomen pa je drugačen, vase srkajo strup. To je tako, kot če bi kdo mavec, primešan vodi, ponudil kot mleko in zaradi podobne barve zavedel ljudi. Kakor je o vseh, ki na kakršenkoli način potvarjajo Božji nauk in ponarejajo resnico, dejal mož, ki je odličnejši od nas: »Ne sme se mešati mavca v Božje mleko.«⁷

1 Tolažnika ali Zagovornika, Branilca, Pomočnika (lat. *Paraclitus*).

2 Prim. Raz 12,10.

3 Prim. Lk 10,30–35.

4 Prim. Mt 22,20; Mr 12,16; Lk 20,24.

5 Prim. Mt 25,14–30; Lk 19,12–27.

6 Prim. Gal 4,4.

7 Ni jasno, kdo je avtor teh besed.

2. Zoper dokete, ki zavračajo resničnost učlovečenja in trpljenja Božje Besede

Beseda je resnično postala trpljivo meso

18, 1. Jasno sem pokazal, da se je Beseda, ki je bila v začetku pri Bogu,¹ po kateri je vse nastalo² in je bila vedno navzoča v človeškem rodu,³ v poslednjih časih, v trenutku, ki ga je Oče vnaprej določil, zedinila s svojo ustvarjenino in postala trpljiv človek.⁴ Tako sem ovrigel vsak ugovor tistih, ki pravijo: »Če je bil Kristus tedaj rojen, prej ni obstajal.« Pokazal sem, da Božji Sin ni začel obstajati tedaj, temveč je vedno obstajal pri Očetu; toda ko se je utelesil (*incarnatus*) in postal človek, je v sebi povzel dolgo zgodovino ljudi in za nas na okrajšan način⁵ opravil odrešenje. Tako smo to, kar smo izgubili v Adamu, se spravi Božjo podobo in podobnost,⁶ znova dobili v Kristusu Jezusu. 18, 2. Ker ni bilo mogoče, da bi se človek, ki je bil enkrat premagan in strt zaradi neposlušnosti,⁷ ponovno oblikoval in prejel nagrado za zmaggo; in ker prav tako ni bilo mogoče, da bi tisti, ki je padel pod oblast greha, prejel odrešenje, je oboje⁸ udejanjil Sin: on, ki je Božja Beseda, se je spustil od Očeta, se učlovečil, se spustil vse do smrti⁹ in izpolnil ojkonomijo našega odrešenja.

Pavel pričuje o Kristusovem trpljenju

(Pavel) nas spodbuja, naj brez omahovanja verujemo vanj, ko pravi: *Ne govori v svojem srcu: »Kdo se bo povzpel v nebesa?« To pomeni pripeljati dol Kristusa. Ali: »Kdo se bo spustil v brezno?« To pomeni pripeljati Kristusa nazaj od mrtvih.*¹⁰ Nato doda: *Kajti če boš s svojimi*

1 Prim. Jn 1,2.

2 Prim. Jn 1,3.

3 Prim. Jn 1,10

4 Prim. Jn 1,14.

5 na okrajšan način ali v povzetku (*in compendio*).

6 Prim. 1 Mz 1,26.

7 neposlušnosti ali nepokorščine.

8 oboje, tj. spust in izpolnitev ojkonomije, kot Irenej sam pojasni v nadaljevanju povedi.

9 Prim. Flp 2,8.

10 Rim 10,6–7.

usti priznal, da je Jezus Gospod, in boš v svojem srcu veroval, da ga je Bog obudil od mrtvih, boš rešen.¹ Poda tudi razlog, zakaj je Božja Beseda to storila, ko pravi: *Zato je Kristus živel, umrl in vstal, da bi gospodoval mrtvim in živim.*² In znova, ko piše Korinčanom, pravi: *Mi pa oznanjamo Kristusa Jezusa, križanega.*³ In doda: *Kelih blagoslova, ki ga blagoslovljamo, mar ni udeležba pri Kristusovi krvi?*⁴ 18, 3. Kdo nas je torej naredil deležne skupne jedi? Mar zgornji Kristus, ki so si ga oni izmislili, ki se je razpel (*superextensus*) na Mejo in oblikoval njihovo Mater? Ali pa Emanuel, ki je rojen iz device, ki je jedel maslo in med⁵ in o katerem prerok pravi: *Človek je, a kdo ga bo spoznal?*⁶

To je isti Kristus, ki ga je oznanjal Pavel: *Izročil sem vam namreč predvsem to: da je Kristus umrl za naše grehe, kakor je v Pismih; in da je bil pokopan; in da je tretji dan vstal, kakor je v Pismih.*⁷ Očitno je torej, da Pavel ni poznal drugega Kristusa kot samo tega, ki je trpel, bil pokopan in je vstal, ki je bil tudi rojen in ki ga imenuje človeka. Kajti ko pravi: *Če pa se oznanja, da je Kristus vstal od mrtvih,*⁸ navede tudi razlog (*ratio*) njegovega učlovečenja, ko doda: *Ker je namreč po človeku smrt, je po človeku tudi vstajenje mrtvih.*⁹ In povsod glede trpljenja našega Gospoda, njegove človeškosti in usmrčitve uporablja ime »Kristus«, na primer: *Nikar ne pogublaj s svojo jedjo človeka, za katerega je Kristus umrl.*¹⁰ In spet: *Zdaj pa ste v Kristusu vi, ki ste bili nekoč oddaljeni, po Kristusovi krvi postali bližnji.*¹¹ In spet: *Kristus nas je odkupil od prekletstva postave tako, da je za nas postal prekletstvo, kajti pisano je: »Preklet je vsak, ki visi na lesu.«*¹² In spet: *Tako se ob tvojem spoznanju pogublja tisti, ki je slaboten, brat, zaradi katerega je Kristus umrl.*¹³ (Ti odlomki) kažejo, da se ni netrpilivi Kristus spustil

1 Rim 10,9.

2 Rim 14,9.

3 1 Kor 1,23.

4 1 Kor 10,16.

5 Prim. Iz 7,14–15.

6 Jer 17,9.

7 1 Kor 15,3–4.

8 1 Kor 15,12.

9 1 Kor 15,21.

10 Rim 14,15.

11 Ef 2,13.

12 Gal 3,13; prim. 5 Mz 21,3.

13 1 Kor 8,11.

v Jezusa, marveč da je sam Jezus, ki je bil Kristus, trpel za nas, on, ki je legel in vstal,¹ ki se je spustil in se povzpел,² on, Božji Sin, ki je postal Sin človekov. Na to kaže že njegovo³ ime: v Kristusovem imenu razumemo tistega, ki je mazilil, tistega, ki je bil maziljen, in maziljenje samo, s katerim je bil maziljen. Tisti, ki je mazilil, je Oče, maziljeni pa je Sin, (in to) v Duhu, ki je maziljenje. Kakor po Izaiju pravi Beseda: *Božji Duh je nad menoj, ker me je mazilil.*⁴ Tu kaže na Očeta, ki mazili, na Sina, ki je maziljen, in na mazilo, ki je Duh.

Kristus sam pričuje o svojem trpljenju

18, 4. Pa tudi Gospod sam je očitno pokazal njega, ki je trpel. Potem ko je učence vprašal: *Kaj pravijo ljudje, kdo sem jaz, Sin človekov?*⁵ in je Peter odgovoril: *Ti si Kristus, Sin živega Boga,*⁶ ga je Jezus pohvalil, *kajti tega mu nista razodela meso in kri, ampak Oče, ki je v nebesih.*⁷ Tako je očitno pokazal, da je Sin človekov ta Kristus, Sin živega Boga. (Pismo) pravi, da je *od takrat začel svojim učencem kazati, da bo moral iti v Jeruzalem in veliko pretrpeti od duhovnikov, biti zavržen, križan in tretji dan vstati.*⁸ Tisti, ki ga je Peter spoznal kot Kristusa in ki je Petra blagroval, ker mu je Oče razodel Sina živega Boga, je o sebi dejal, da mora veliko trpeti in biti križan.

Tedaj je pograjal Petra, ki si je na človeški način predstavljal Mesija⁹ in je zavračal njegovo trpljenje,¹⁰ učencem pa je dejal: *Če hoče kdo iti za menoj, naj se odpove sebi in vzame svoj križ ter hodi za menoj; kdor namreč hoče rešiti svoje življenje, ga bo izgubil, kdor pa izgubi svoje življenje zaradi mene, ga bo rešil.*¹¹ To je Kristus odkrito govoril, on, ki je odrešenik tistih, ki bodo zaradi svojega priznanja¹² izročeni v smrt in bodo izgubili svoje življenje. 18, 5. Če pa sam ni trpel, temveč

1 Prim. Ps 3,6.

2 Prim. Ef 4,10.

3 njegovo db. samo.

4 Iz 61,1.

5 Mt 16,13.

6 Mt 16,16.

7 Mt 16,17.

8 Mt 16,21; Mr 8,31; Lk 9,22.

9 Mesija ali Kristusa.

10 Prim. Mt 16,22–23.

11 Mt 16,24–25; Mr 8,34–35; Lk 9,23–24.

12 priznanja ali izpovedovanja (vere).

je odletel od Jezusa, čemu bi spodbujal učence, naj vzamejo križ in mu sledijo, ko pa ga, kot pravijo krivoverci, sam ni nameraval vzeti, ampak zapustiti ojkonomijo trpljenja? Da tega ni govoril o spoznanju zgornjega Križa, kakor si drznejšo razlagati nekateri, temveč o trpljenju, ki ga je moral pretrpeti sam in ga bodo morali pretrpeti tudi njegovi učenci, (dokazujejo besede), ki jih je dodal: *Kdor namreč reši svoje življenje, ga bo izgubil; kdor pa ga izgubi, ga bo našel.*¹ In da bodo njegovi učenci trpeli zaradi njega, je sam napovedal Judom: *Glejte, pošiljam k vam preroke, modrece in učitelje, in nekatere od njih boste pobili in križali.*² Učencem pa je govoril: *Pred oblastnike in kralje vas bodo postavljali zaradi mene, in nekatere od vas bodo bičali, druge ubili, spet druge preganjali od mesta do mesta.*³ Poznal je torej tako tiste, ki bodo preganjani, kot tiste, ki bodo bičani in ubiti zaradi njega, in ni govoril o drugem Križu,⁴ ampak o trpljenju, ki ga je moral najprej pretrpeti sam, nato pa so ga morali pretrpeti tudi njegovi učenci. S svojimi besedami pa jih je želel tudi spodbuditi: *Ne bojte se tistih, ki umorijo telo, duše pa ne morejo umoriti; bolj se bojte tistega, ki more dušo in telo pogubiti v pekel.*⁵ (Naročal jim je), naj še naprej izpovedujejo vero vanj, saj je obljubil, da bo pred svojim Očetom sam priznal tiste, ki bodo pred ljudmi priznali njegovo ime, zatajil tiste, ki bodo zatajili njega, ter se sramoval tistih, ki se ga bodo sramovali priznati.⁶ Kljub temu pa so nekateri postali tako predrzni, da celo sramotijo pričevalce⁷ in zaničujejo tiste, ki so ubiti zaradi priznavanja Gospoda in prenašajo vse, kar je Gospod vnaprej napovedal, in tako skušajo hoditi po stopinjah Gospodovega trpljenja:⁸ postali so pričevalci Trpljivega. Te ljudi prepuščamo pričevalcem samim, kajti tedaj, ko bodo terjali njihovo križ⁹ in bodo dosegli slavo, bo Kristus osramotil vse, ki so prezirali njihovo pričevanje.¹⁰

Gospodove besede na križu: *Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj*

1 Mt 16,25; prim. Mt 10,39.

2 Mt 23,34.

3 Mt 10,18; Mr 13,9; Mt 23,34.

4 Križu, tj. Meji (prim. *Zoper krivoverstva* I, 3, 5).

5 Mt 10,28; Lk 12,4–5.

6 Prim. Mt 10,32–33; Lk 9,26.

7 pričevalce ali mučence.

8 Prim. 1 Pt 2,21.

9 Prim. Lk 11,50.

10 pričevanje ali mučeništvo.

delajo,¹ kažejo Kristusovo prizanesljivost, potrpežljivost, usmiljenje in dobroto, saj je sam trpel in opravičil tiste, ki so ga mučili. (Kristus), Božja Beseda, ki nam je dejal: *Ljubite svoje sovražnike in molite za tiste, ki vas sovražijo*,² je to sam storil na križu, ko je tako ljubil človeški rod, da je prosil tudi za tiste, ki so ga umorili. Če pa bi, denimo, obstajala dva in bi si kdo o njiju ustvaril sodbo, bi se izkazal mnogo boljši, potrpežljivejši in zares dober tisti, ki bi med samimi ranami, udarci in drugim nasiljem ostal dobrotljiv in se ne bi spominjal storjenega zla, kot pa tisti, ki bi odletel in ne bi trpel nobene krivice in sramotenja.

Za človekovo odrešenje je bilo potrebno,
da je Božji Sin postal Sin človekov

18, 6. Enako (razmišljanje) velja tudi zoper tiste, ki pravijo, da je navidezno (*putative*) trpel. Če namreč ni resnično trpel, mu nismo dolžni hvaležnosti, saj trpljenja ni bilo. In ko bo trpljenje zadelo nas, se bo izkazal za zapeljevalca, ko nas spodbuja, naj nastavimo še drugo lice, kadar nas bijejo,³ če ni prej sam tega resnično pretrpel. In kakor je zapeljal one, da se jim je zdel to, kar ni bil, tudi nas zapeljuje, ko nas spodbuja, naj prenašamo to, česar sam ni prenesel. Tako bomo celo nad učiteljem,⁴ ko trpimo in prestajamo (*sustinere*) to, česar učitelj ni ne trpel ne prestal. Toda naš Gospod je edini resnični učitelj, on je resnično dober Božji Sin in trpeča Beseda Boga Očeta, ki je postala Sin človekov. Kajti bojeval se je in zmagal: po eni strani je bil človek, ki se je boril za očete in s poslušnostjo razvezal⁵ neposlušnost,⁶ po drugi strani pa je zvezal močnega,⁷ osvobodil slabotne in svoji ustvarjenini podaril odrešenje, ko je uničil greh. Gospod je namreč usmiljen in milostljiv⁸ ter ljubi človeški rod.⁹

18, 7. Sklenil in zedinil je torej, kot sem že dejal, človeka z Bogom. Kajti če človek ne bi premagal sovražnika človeka, sovražnik ne bi bil

1 Lk 23,34.

2 Mt 5,44; Lk 6,27–28.

3 Prim. Lk 6,29; Mt 5,39.

4 Prim. Mt 10,24; Lk 6,40.

5 razvezal ali poplačal, uničil (lat. *solvere*).

6 Prim. Rim 5,19.

7 Prim. Mt 12,29; Mr 3,27.

8 Prim. Ps 102,8; 144,8.

9 Prim. Tit 3,4.

pravično premagan. Po drugi strani pa, če Bog ne bi podaril odrešitja, tega zagotovo ne bi bili deležni. In če človek ne bi bil sozedinjen z Bogom, ne bi mogel postati deležen nepropadljivosti. Potreben je bil namreč srednik med Bogom in ljudmi,¹ ki je po svojem sorodstvu z obema oba ponovno privedel do prijateljstva in sloge, tako da je Bog sprejel človeka in se je človek izročil Bogu. Na kakšen način pa bi lahko postali deležni njegovega posinovljenja,² če ne bi po Sinu od Boga prejeli občestva z Bogom samim in če ne bi njegova Beseda sklenila občestva z nami, ko je postala meso?³ Zato je šel skozi vse življenjske dobe in tako vsem povrnil občestvo z Bogom.

Tisti torej, ki trdijo, da se je le navidezno (*putative*) pokazal, da se ni rodil v mesu in da ni resnično postal človek, so še zdaj pod staro obsodbo in branijo greh, kajti po njihovem mnenju smrt ni bila premagana. *Ta je od Adama do Mojzesa kraljevala tudi nad tistimi, ki se niso pregrešili podobno kakor Adam.*⁴ Ko pa je prišla postava, dana po Mojzesu, in je pričevala o grehu, da je grešen,⁵ mu je odvzela njegovo kraljestvo, razkrila, da je razbojnik in ne kralj, ter pokazala, da je ubijalec,⁶ (obenem) pa je obremenila človeka, ki je v sebi imel greh, in pokazala, da mora umreti.⁷ Čeprav je bila postava duhovna,⁸ je samo pokazala greh,⁹ ni ga pa odpravila. Greh namreč ni gospodoval Duhu, temveč človeku. Potrebno je bilo torej, da tisti, ki je moral ubiti greh in odkupiti človeka, zapisanega smrti, postane to, kar je bil oni,¹⁰ se pravi človek, ki ga je zaslužnil greh in ga je imela smrt v oblasti,¹¹ da bi bil tako po človeku uničen greh in bi človek izšel iz smrti. Kakor so namreč *zaradi neposlušnosti enega človeka*, ki je bil prvi oblikovan iz neobdelane zemlje,¹² *mnogi postali grešniki* in so izgubili življenje, tako je bilo potrebno, da *zaradi poslušnosti enega človeka*, ki se je prvi

1 Prim. 1 Tim 2,5.

2 Prim. Gal 4,5.

3 Prim. Jn 1,14.

4 Rim 5,14.

5 Rim 7,13.

6 Prim. Rim 7,11–13.

7 Prim. Rim 7,14–24.

8 Prim. Rim 7,14.

9 Prim. Rim 7,7.

10 oni, tj. Adam in njegovo potomstvo.

11 Prim. Rim 5,12; 6,20–21.

12 Prim. 1 Mz 2,5.

rodil iz device, *mnogi postanejo pravični* in prejmejo odrešenje.¹ Tako je torej Božja Beseda postala človek, kakor pravi Mojzes: *Bog, resnična so njegova dela.*² Če pa ni postala meso in se je le zdela meso, njeno delo ni bilo resnično. Toda to, kar se je zdela, to je tudi bila: Bog, ki v sebi povzema starodavno ustvarjenino, da bi uničil greh, odpravil smrt³ in oživil človeka. In zato so njegova dela resnična.

3. Zoper ebionite, ki zavračajo Jezusovo deviško rojstvo

Samo Božji Sin nas je mogel osvoboditi

19, 1. Nasprotno pa tisti, ki pravijo, da je bil samo človek, ki se je rodil Jožefu,⁴ vztrajajo v suženjstvu stare nepokorščine in umirajo, saj še niso pomešani z Besedo Boga Očeta in niso po Sinu prejeli svobode, kakor sam pravi: *Če vas Sin osvobodil, boste zares svobodni.*⁵ Ker nočejo poznati Emanuela, ki je rojen iz Device,⁶ so oropani njegovega daru, ki je večno življenje;⁷ ker niso sprejeli Besede nepropadljivosti, vztrajajo v umrljivem mesu in so dolžniki smrti, saj niso prejeli protistrupa življenja. Njim govori Beseda, ko razlaga svoj milostni dar: *Jaz sem rekla: Bogovi ste in sinovi Najvišjega vi vsi, toda kakor ljudje boste umrli.*⁸ Nedvomno govori njim, ki niso sprejeli daru posinovljenja, ampak zaničujejo to čisto rojstvo, ki je učlovečenje Božje Besede, opeharjajo človeka za vzpon k Bogu in so nehvaležni Božji Besedi, ki se je učlovečila zaradi njih. Božja Beseda je namreč postala človek in Božji Sin je postal Sin človekov zato, da bi človek, ki se je pomešal z Božjo Besedo in prejel posinovljenje, postal Božji sin. Kajti nepropadljivosti in nesmrtnosti nismo mogli prejeti drugače, kot da smo bili zedinjeni z nepropadljivostjo in nesmrtnostjo. Kako pa bi mogli biti zedinjeni z nepropadljivostjo in nesmrtnostjo, če ne bi prej nepropadljivost in nesmrtnost postali to, kar smo mi, in bi to, kar je nepropadljivo,

1 Prim. Rim 5,19.

2 5 Mz 32,4

3 Prim. 2 Tim 1,10.

4 To so ebioniti (prim. *Zoper krivoverstva* I, 26, 2).

5 Jn 8,36.

6 Prim. Iz 7,14.

7 Prim. Jn 4,10.14.

8 Ps 81,6–7.

použilo to, kar je propadljivo, in bi to, kar je smrtno, použilo to, kar je nesmrtno,¹ *da bi mi prejeli posinovljenje?*²

Kristus je Bog in človek

19, 2. Zato: *Kdo bo pripovedoval o njegovem rojstvu?*³ Kajti človek je, a kdo ga bo spoznal?⁴ Pozna pa ga tisti, kateremu je Oče, ki je v nebesih, razodel,⁵ da je razumel, da je *Sin človekov*,⁶ ki se ni rodil ne iz volje mesa ne iz volje moža,⁷ Kristus, *Sin živega Boga*.⁸ Iz Pisem sem pokazal, da nihče med Adamovimi sinovi ni bil v pravem pomenu (*secundum eum*) imenovan »Bog« ali klican »Gospod«. ⁹ Da pa je samo Kristus med vsemi tedanjimi ljudmi izrecno (*proprie*) oznanjen kot Bog, Gospod, večni Kralj, Edinorojeni in učlovečena Beseda – in to tako po vseh prerokih in apostolih kot tudi po samem Duhu –, lahko vidijo vsi, ki so se dokopali vsaj do kančka resnice. Pisma tega o njem ne bi pričevala, če bi bil samo človek, podoben vsem drugim ljudem. Toda ker je edini med vsemi v sebi imel preslavno porajanje (*genitura*) iz Očeta¹⁰ in ker je prejel tudi preslavno rojstvo (*generatio*) iz device,¹¹ božanska Pisma pričujejo o obojem: po eni strani, da je človek, brez

1 Prim. 1 Kor 15,53–54; 2 Kor 5,4.

2 Gal 4,5.

3 Iz 53,8.

4 Jer 17,9.

5 Prim. Mt 16,17.

6 Mt 16,13.

7 Jn 1,13. Ohranjeni rokopisi to vrstico Janezovega prologa prinašajo v množini: *in se niso rodili iz krvi ne iz volje mesa ne iz volje moža, ampak iz Boga*. Množina tu označuje tiste, ki so pri krstu rojeni iz Svetega Duha. V rokopisih, ki jih je poznal Irenej, pa tudi Justin in Tertulijan, je raba ednine omogočala drugačno razlago: Jezus ni rojen iz združitve Jožefa in Marije (*ne iz volje mesa ne iz volje moža*), ampak *iz Boga*: Irenej lahko zato to vrstico uporabi kot argument za Jezusovo deviško rojstvo.

8 Mt 16,16.

9 Prim. *Zoper krivoverstva* III, 6, 5 in III, 10, 5.

10 Prim. Iz 53,8.

11 Prim. Iz 7,14. Za dve rojstvi, Božje in človeško, Irenej dosledno uporablja različna izraza. Za rojstvo iz Očeta rabi besedo *geneá*, ki jo najde v odlomku iz preroka Izaija, citiranjem na začetku odstavka: *Kdo bo pripovedoval o njegovem rojstvu?* (Iz 53,8), za rojstvo iz Device pa se poslužuje besede *génnesis*, ki jo uporablja evangelist Matej: *Z rojstvom Jezusa Kristusa pa je bilo takole* (Mt 1,18). Latinski prevajalec je to razliko skrbno poudaril z dvema različnima izrazoma (*generatio*, *genitura*).

lepote in trpljiv,¹ da sedi na osličjem mladiču,² da pije kis in žolč,³ da je zaničevan od ljudi in da se je spustil vse do smrti;⁴ po drugi strani pa, da je sveti Gospod, čudoviti Svetovalec,⁵ najlepši v svojem rodu,⁶ močni Bog,⁷ Sodnik vsega, ki prihaja na oblakih.⁸ Vse to so o njem prerokovala Pisma.

19, 3. Kakor je bil (Kristus) človek, da bi bil skušan, tako je bil tudi Beseda, da bi bil poveličan: Beseda je počivala, da je lahko bil skušan, zaničevan, križan in umorjen; človek pa je bil použit⁹ v njem, ki je zmagal, prestal (trpljenje), vstal in bil vzet v nebo. To je torej Božji Sin, naš Gospod, ki je obenem Očetova Beseda in Sin človekov, kajti iz Marije, ki je pripadala človeškemu rodu in je tudi sama bila človek, je prejel človeško rojstvo in postal Sin človekov.

Znamenje Emanuela

Zato nam je tudi sam Gospod dal znamenje¹⁰ v globini in v višavi zgoraj,¹¹ znamenje, ki ga človek ni zahteval,¹² saj ni upal, da bi lahko devica spočela in rodila sina in obenem ostala devica, da bi bil ta otrok *Bog z nami*,¹³ da bi se spustil v spodnje kraje zemlje,¹⁴ da bi poiskal izgubljeno ovco,¹⁵ ki je bila njegova lastna ustvarjenina,¹⁶ da bi se (nato) povzpел na višavo,¹⁷ prinesel in izročil Očetu človeka, ki ga je našel,¹⁸ ter v sebi udejanjil prvine človekovega vstajenja.¹⁹ Kajti kakor je glava

1 Prim. Iz 53,2–3.

2 Prim. Zah 9,9.

3 Prim. Ps 68,22.

4 Prim. Ps 21,7.16.

5 Prim. Iz 9,5.

6 Prim. Ps 44,3.

7 Prim. Iz 9,5.

8 Prim. Dan 7,13.26.

9 Prim. 1 Kor 15,53–54.

10 Prim. Iz 7,14.

11 Prim. Iz 7,11.

12 Prim. Iz 7,12.

13 Iz 7,14.

14 Prim. Ef 4,9.

15 Prim. Lk 15,4–6.

16 Prim. 1 Mz 2,7.

17 Prim. Ef 4,10.

18 Prim. Lk 15,24.32.

19 Prim. 1 Kor 15,20.

vstala od mrtvih, tako bo tudi preostalo telo¹ – se pravi sleherni človek, ki se bo znašel v Življenju² – vstalo,³ ko se bo dopolnil čas njegove obsodbe, ki nastopi zaradi neposlušnosti; (ob vstajenju bo torej to telo) združeno po sklepnih vezeh⁴ in utrjeno v Božji rasti (*augmentum*), vsak ud pa bo v telesu imel sebi lastno in primerno mesto.⁵ Pri Očetu je namreč mnogo bivališč,⁶ kajti telo ima mnogo delov.⁷

Jonovo znamenje

20, 1. Bog je bil torej prizanesljiv⁸ in je navkljub človekovemu odpadništvu predvidel zmago, ki mu jo bo naklonil po Besedi: moč se namreč izpopolnjuje v slabotnosti⁹ in tako je Beseda pokazala Božjo dobrotljivost in prečudovito moč. (S človekom je bilo namreč tako kakor s prerokom Jonom.)¹⁰ Bog je dovolil, da ga je pogoltnila morska pošast, vendar ne tako, da bi bil povsem pogubljen, ampak da bi se, potem ko ga je izbljunila, bolj podredil Bogu in bolj slavil njega, ki mu je podaril nenadejano rešitev. (Bog je to storil tudi zato), da bi pri Ninivljanih zbudil odločno pokoro¹¹ in bi se – prestrašeni zaradi znamenja, ki se je izpolnilo v Jonu – spreobrnili h Gospodu, ki jih osvobaja pred smrtjo; o njih Pismo pravi: *In obrnili so se vsakdo od svoje slabe poti in od krivičnosti, ki je bila v njegovih rokah, rekoč: »Kdo ve, morda se Bog kesa, obrne od nas svojo jezo in ne poginemo.«*¹² Tako je tudi Bog od začetka dopustil, da je človeka pogoltnila velika pošast, to je povzročitelj prestopka, a ni dopustil, da bi pogoltnjen dokončno umrl, ampak je vnaprej pripravljal odrešenje.¹³ Tega je izvršila Beseda po Jonovem znamenju za tiste, ki bodo z Jonom imeli isto mnenje o Bogu, ki ga bodo priznali in dejali: *Gospodov služabnik sem in častim*

1 Prim. Ef 1,22; Kol 1,18.

2 Prim. Flp 3,9.

3 Prim. 1 Kor 15,23.

4 Prim. Kol 2,19; Ef 4,16.

5 Prim. 1 Kor 12,18.

6 Prim. Jn 14,2.

7 Prim. Rim 12,4; 1 Kor 12,12.20.

8 prizanesljiv db. velikodušen.

9 Prim. 2 Kor 12,9.

10 Poved je uredniški vstavek in uvaja Irenejevo alegorično razlago Jonove zgodbe.

11 Prim. Jon 3,1–10.

12 Jon 3,8–9.

13 odrešenje db. najdenje odrešenja.

*Gospoda, Boga neba, ki je naredil morje in kopno.*¹ Bog je hotel, da človek, potem ko je od njega prejel nenadejano odrešenje, vstane od mrtvih, slavi Boga in izreče Jonovo preroško besedo: *V svoji stiski sem klical h Gospodu, mojemu Bogu, in iz trebuha podzemlja me je uslišal.*² Bog je hotel, da ga človek povelečuje in se mu neprenehoma zahvaljuje za odrešenje, ki ga je od njega prejel, *da se nobeno meso ne bi ponašalo pred Bogom.*³ Bog je hotel, da človek nikoli ne sprejme nasprotne misli o Bogu in meni, da je sam po svoji naravi nepropadljiv, ter da nikoli ne zapusti resnice in se v prazni domišljavosti baha, kakor da bi bil po naravi podoben Bogu.⁴ Ta (nadutost) ga je delala nehvaležnega do njega, ki ga je naredil, zakrival je ljubezen, ki jo je imel Bog do človeka, in slepil njegovo mišljenje, tako da o Bogu ni več mislil tega, kar je vredno Boga, ampak se je z Bogom primerjal in se je imel za enakega Bogu.

20, 2. Takšna je bila torej Božja prizanesljivost. (Dovolil je), da gre človek prek vsega in spozna smrt, nato pa pride do vstajenja od mrtvih in se z izkustvom nauči (*percipere*), od kod je bil osvobojen. Tako bo vedno hvalil Gospoda, od katerega je prejel dar nepropadljivosti, in ga bo bolj ljubil, kajti tisti, kateremu se več odpusti, bolj ljubi.⁵ Spoznal bo, da je sam smrten in nemočen, in spredidel, da je Bog tako nesmrten in močan, da smrtnemu daje nesmrtnost⁶ in časnemu večnost. Spredidel bo, da so se v njem pokazale tudi vse druge Božje moči in bo po njih poučen razumel, kako velik je Bog. Bog je namreč človekova slava, človek pa je posoda, ki sprejme Božje delovanje in vso njegovo modrost in moč.⁷ Kakor se zdravnik preizkusi⁸ pri bolnih, tako se tudi Bog razodene pri ljudeh. Zato Pavel pravi: *Bog je vse vklenil v neposlušnost, da bi vsem izkazal usmiljenje.*⁹

1 Jon 1,9.

2 Jon 2,2.

3 Prim. 1 Kor 1,29.

4 Prim. 1 Mz 3,5.

5 Prim. Lk 7,42–43.

6 Prim. 1 Kor 15,53.

7 Po mnenju mnogih patrologov gre za eno najlepših, a tudi najdrznejših Irenejevih misli. Človek radikalno potrebuje Boga, saj mu lahko le on podeli srečo, slavo in popolnost, za katero je bil ustvarjen. A na skrivnosten način tudi Bog potrebuje človeka, in sicer grešnega človeka, na katerem lahko do konca pokaže svojo moč, modrost in dobroto.

8 preizkusi ali izkaže.

9 Rim 11,32.

Tega ne pravi o duhovnih ajonih, temveč o človeku, ki je bil neposlušen Bogu in izgnan¹ iz nesmrtnosti, zdaj pa je po Božjem Sinu dosegel usmiljenje² in po njem prejel posinovljenje.³ Kajti človek, ki ima, brez ošabnosti in bahanja, pravo mnenje o ustvarjeninah in o Stvarniku – ta je Bog, najmogočnejši med vsemi in daje vsemu bivati – ter ostaja v njegovih ljubezni,⁴ podložnosti in zahvaljevanju, bo od njega prejel večjo slavo in napredoval do tega, da postane podoben njemu, ki je zanj umrl. Kajti tudi sam je prišel v podobi grešnega mesa, da bi obsodil greh in ga tako obsojenega izgnal iz mesa,⁵ človeka pa poklical v podobnost s seboj, ga določil za posnemovalca Boga,⁶ ga posadil v Očetovo kraljestvo ter mu dal videti Očeta in zaobjeti Boga – on, Božja Beseda, ki se je naselila v človeku⁷ in postala Sin človekov, da bi po Očetovem sklepu človeka privadila zaobjeti Boga in Boga privadila prebivati v človeku.

Gospod sam je postal odrešenik človeka,
ki ni mogel rešiti samega sebe

20, 3. Zato je Gospod sam dal znamenje⁸ našega odrešenja, to je Emanuela, ki se je rodil iz device: Gospod sam je namreč reševal njih, ki sami sebe niso mogli rešiti. Zato Pavel, ko naznanja človeško slabotnost, pravi: *Vem namreč, da v mojem mesu ni nič dobrega.*⁹ Tako kaže, da dobrina (*bonum*) našega odrešenja ne prihaja od nas, temveč od Boga. In spet: *Jaz nesrečnež! Kdo me bo rešil telesa te smrti?*¹⁰ Nato omeni osvoboditelja: *Milost Jezusa Kristusa, našega Gospoda.*¹¹

Tako pravi tudi Izaija: *Okrepite se, utrujene roke in klecava kolena! Opogumite se, malodušna srca! Okrepite se, ne bojte se! Glejte,*

1 izgnan db. izvržen.

2 Prim. 1 Pt 2,10.

3 Prim. Gal 4,4–5.

4 Prim. Jn 15,9–10.

5 Prim. Rim 8,3.

6 Prim. Ef 5,1.

7 Prim. Jn 1,14.

8 Prim. Iz 7,14.

9 Rim 7,18.

10 Rim 7,24.

11 Rim 7,25.

naš Bog povrača s sodbo in bo povrnil. Sam bo prišel in nas bo rešil.¹ Se pravi, da se ne moremo rešiti sami, temveč le z Božjo pomočjo. 20, 4. Nadalje, da tisti, ki nas bo odrešil, ne bo samo človek in (bitje) brez mesa – kajti angeli so brez mesa –, je napovedal Izaija: *Ne starešina ne angel, ampak Gospod sam jih bo rešil, kajti ljubi jih in jim prizanaša, sam jih bo rešil.*² In ker bo ta, čeprav je odrešilna Beseda, postal resničen in viden človek, Izaija znova pravi: *Glej, mesto Sion, tvoje oči bodo videle naše odrešenje.*³ In ker on, ki je umrl za nas, ni bil samo človek, Izaija pravi: *In Gospod, Sveti Izraelov, se je spomnil svojih mrtvih, ki so spali v grobni zemlji. Spustil se je k njim, da jim prinese veselo oznanilo o svojem odrešenju in jih reši.*⁴ Prav to pravi tudi prerok Amos: *Sam se bo spreobrnil in se nas usmilil; odpravil bo naše krivice in v globino morja zagnal naše grehe.*⁵ In spet, ko kaže na kraj njegovega prihoda, pravi: *Gospod je govoril s Siona in svoj glas je dal iz Jeruzalema.*⁶ Da pa bo iz tiste pokrajine, ki leži na jugu Judove dediščine, prišel Božji Sin, ki je Bog, ter da bo iz Betlehema, kjer je rojen Gospod, po vsej zemlji poslal njegovo hvalo, pravi prerok Habakuk: *Bog prihaja z juga in Sveti z gore Efrajim. Njegova moč je pokrila nebo in zemlja je polna njegove hvale. Pred njegovim obličjem gre Beseda in njene⁷ noge stopajo po ravninah.*⁸ Prerok jasno kaže, da je Bog, da bo prišel v Betlehem in iz gore Efrajim, ki je v južnem delu dežele,⁹ ter da je človek, saj pravi: *njene noge stopajo po ravninah*, to znamenje pa je lastno človeku.

1 Iz 35,3–4.

2 Iz 63,9.

3 Iz 33,20.

4 Irenej večkrat navaja ta citat iz Psevdo-Jeremija (prim. Zoper krivoverstva IV, 22, 1; IV, 33, 1; IV, 33, 12; V, 31, 1; Prikaz apostolskega oznanila 78). Pred njim ga je uporabil že Justin v Razgovoru z Judom Trifonom 72, 4.

5 Mih 7,19.

6 Am 1,2.

7 njene ali njegove.

8 Hab 3,3.5.

9 dežele db. dediščine.

Judje potvarjajo prerokbo o Emanuelu

21, 1. Bog je torej postal človek in Gospod sam nas je odrešil,¹ ko nam je dal znamenje device. Ni torej pravilen prevod tistih, ki si zdaj drznejo takole prevajati Pismo: *Glej, mladenka bo spočela v trebuhu in rodila sina.*² Tako sta prevedla Teodotij iz Efeza in Akvila iz Ponta, oba spreobrnjenca v judovstvo. Njima so sledili ebioniti, ki pravijo, da se je Jezus rodil Jožefu, in tako odpravljajo veliko Božjo ojkonomijo, kolikor so je pač deležni,³ ter zavračajo pričevanje prerokov, ki je bilo Božje delo. Prerokovano je bilo namreč pred preselitvijo ljudstva v Babilon, torej preden so Medijci in Perzijci prevzeli oblast. Judje sami so nato prerokbe prevedli v grščino davno pred prihodom našega Gospoda, tako da ni nobenega dvoma, da so jih Judje morda prevedli tako, da bi nam ustregli. Kajti če bi vedeli, da bomo nekoč obstajali in uporabljali pričevanja iz Pisem, se ne bi nikoli obotavljali sežgati svojih Pisem, ki kažejo, da imajo tudi vsa druga ljudstva delež pri življenju in da so oni, ki se hvalijo, da so Jakobova hiša in izraelsko ljudstvo, izključeni od dedovanja Božje milosti.

21, 2. Preden so si namreč Rimljani pridobili (širno) oblast,⁴ tedaj, ko so Makedonci imeli oblast v Aziji, je Lagosov sin Ptolemaj, ki je v Aleksandriji ustanovil knjižnico in jo hotel okrasiti z najboljšimi spisi vseh ljudi, prosil Jeruzalemčane za grški prevod njihovih Pisem.⁵ Ti so bili tedaj podložni Makedoncem in so Ptolemaju poslali sedemdeset mož, ki so jih imeli za najboljše poznavalce Pisem in obeh jezikov, da bi naredili, kar je hotel. On pa jih je hotel preizkusiti, pa tudi bal se

1 Prim. Iz 63,9.

2 Iz 7,14. *Septuaginta* je hebr. besedo *ʾalmah*, ki označuje dekle, mladenko oziroma mlado ženo, prevedla s *parthénos*, kar pomeni »devica«, a tudi »mlada žena«. Kasnejši gr. prevodi (Akvila, Teodotij) so isto mesto prevedli z *veânis* (slov. »mladenka«). Irenej se dobro zaveda težav pri prevajanju tega pomembnega mesta, zato se mu v nadaljevanju posebej posveti, še prej pa utemelji, zakaj je potrebno upoštevati *Septuaginto* in ne drugih prevodov. V slovenščino se ta vrstica Iz 7,14 navadno prevaja: *Glej, devica bo spočela in rodila sina*. Takšen prevod sramežljivo izpušča besedo »trebuh« (gr. *gastér*). Ker se v *Zoper krivoverstva* III, 21, 5 Irenej posebej ustavi tudi ob njej, je naš prevod ni mogel zaobiti.

3 kolikor so je pač deležni db. kolikor je pri njih.

4 oblast (gr. fragment) ali kraljestvo (lat. prevod).

5 Irenejeva pripoved o nastanku *Septuaginte* se naslanja na *Aristejevo pismo Filokratu*, apologetski spis, ki je nastal v Egiptu v 2. stoletju pr. Kr.

je, da bi v primeru dogovarjanja s prevodom morda zakrili resnico, ki je v Pismih; zato jih je ločil med seboj in ukazal, naj vsi prevajajo isti spis; in tako je storil za vse knjige. Ko pa so se skupaj zbrali pri Ptolemaju in primerjali svoje prevode, je bil Bog poveličan in Pisma so bila spoznana za božanska, saj so vsi iste (odlomke) od začetka do konca izrazili (*anagoreúsai*) z istimi besedami in z istimi imeni; tako so tudi navzoči pogani spoznali, da so bila Pisma prevedena po Božjem navdihu. Vendar ni nič čudežnega, da je Bog to storil, kajti Pisma so bila uničena že med ujetništvom (judovskega) ljudstva, ki je nastopilo pod Nebukadnezarjem.¹ Po sedemdesetih letih so se Judje vrnili v svojo deželo in nato je Bog v času perzijskega kralja Artakserksa² navdihnil Ezdra, duhovnika iz Levijevega rodu, da je po spominu zapisal vse besede prejšnjih prerokov ter ljudstvu vrnil postavo, ki je bila dana po Mojzesu.³

21, 3. Ker so bila s tolikšno resnico in Božjo milostjo prevedena Pisma, s katerimi je Bog pripravil in vnaprej oblikoval našo vero v njegovega Sina – in ta Pisma nam je neokrnjena ohranil v Egiptu, kjer se je okrepila tudi Jakobova hiša, ko je zbežala pred lakoto v Kanaanu,⁴ in kjer je bil obvarovan tudi naš Gospod, ko je bežal pred Herodovim preganjanjem⁵ – in ker je bil prevod teh Pisem narejen, preden se je naš Gospod spustil in preden so se pojavili kristjani – naš Gospod je bil namreč rojen okoli 41. leta Avgustovega vladanja,⁶ Ptolemaj, pod katerim so bila prevedena Pisma, pa je mnogo starejši –, se izkažejo za brezsrarne in predrzne tisti, ki zdaj hočejo napraviti drugačne prevode, ker jih mi zavračamo na podlagi Pisem samih in jih usmerjamo⁷ k veri v prihod Božjega Sina.⁸

1 Prim. 2 Kr 25,1–10; Jer 39,1–10; (Jer 46,1–10 LXX). O uničenju knjig ob zažigu jeruzalemskega templja leta 587 in njihovem ponovnem zapisu po Božjem navdihu govori tudi *Četrta Ezrova knjiga* 14, 18–47.

2 Prim. Ezr 7,1.

3 Prim. Neh 18,1–8.

4 Prim. 1 Mz 46,2–28.

5 Prim. Mt 2,13–15.

6 Julij Cezar je bil ubit leta 44 pr. Kr. Leta 42 je Oktavijan z Lepidom in Antonijem zmagal v bitki pri Filipih, med letoma 43 in 42 je bil prvič konzul. Od leta 30 je imel absolutno oblast, leta 27 pa je prevzel naslov Avgust. Ni jasno, s katerim dogodkom Irenej povezuje začetek Avgustovega vladanja, a najbrž ga postavlja v leti 43–42 pr. Kr.

7 usmerjamo db. uklenjamo (lat. *concludi*).

8 V tem odstavku, ki je sestavljen iz ene same dolge povedi, Irenej uvršča čudežni

Pravi pomen prerokbe o Emanuelu

Trdna, neizmišljena in edina resnična je torej naša vera, ki je bila očitno dokazana s temi Pismi, ki so bila prevedena na omenjeni način, pa tudi oznanilo Cerkve je neponarejeno. Kajti apostoli, ki so starejši od vseh teh, soglašajo z omenjenim prevodom in prevod soglaša z apostolskim izročilom. Peter, Janez, Matej, Pavel in drugi apostoli ter njihovi učenci (*assectatores*) so namreč vsa preroška besedila oznanjali tako, kakor jih vsebuje prevod Starih. 21, 4. Eden in isti je namreč Božji Duh, ki je pri prerokih oznanjal, kateri in kakšen bo Gospodov prihod, pri Starih pa je dobro prevajal, kar je bilo dobro prerokovano; on je tudi pri apostolih oznanjal, da je prišla polnost časov posinovljenja,¹ da se je približalo nebeško kraljestvo,² da prebiva med ljudmi,³ ki verujejo v Emanuela, rojenega iz device.⁴ Apostoli pa tudi sami pričujejo, da je bila Marija, še *preden sta z Jožefom prišla skupaj* – ona je bila torej še vedno devica –, *v trebuhu noseča od Svetega Duha*⁵ in da ji je angel Gabriel dejal: *Sveti Duh bo prišel nadte in moč Najvišjega te bo obsenčila, zato se bo tudi Sveto, ki bo rojeno, imenovalo Božji Sin*,⁶ in da je angel v sanjah dejal Jožefu: *To pa se je zgodilo, da se je izpolnilo, kar je Gospod rekel po preroku Izaiju: »Glej, devica bo spočela v trebuhu».*⁷

Stari pa so Izaijeve besede tako prevedli: *Gospod je še govoril Ahazu: »Izprosi si znamenje od Gospoda, svojega Boga, v globini spodaj ali v višavi zgoraj!« Ahaz pa je rekel: »Ne bom prosil ne skušal Gospoda.« In je rekel: »(Poslušajte, Davidova hiša!)⁸ Vam je premalo, da preizkušate*

prevod *Septuaginte* med druge čudeže, ki so se zgodili v Egiptu: če je bila tu Jakobova hiša rešena pred lakoto, Jezus pa pred Herodovim preganjanjem, ni nenavadno, da so prav v Egiptu Pisma ohranila svoj izvoren pomen, ko so bila prvič prevedena v grščino. Poudarjanje harmoničnosti in kontinuitete Božjega delovanja v Egiptu Ireneju služi kot argument za verodostojnost sicer zelo legendarnega poročila o nastanku prevoda.

1 Prim. Gal 4,4–5.

2 Prim. Mt 3,2; 4,17.

3 Prim. Lk 17,21.

4 Prim. Iz 7,14.

5 Mt 1,18.

6 Lk 1,35.

7 Mt 1,22–23; Iz 7,14.

8 Čeprav te besede niso izpričane v latinskem prevodu, so bile nedvomno citirane v gr. originalu, saj jih v naslednjem odstavku Irenej obširno razloži.

ljudi? In kako preizkuša Gospod?¹ Zato vam bo Gospod sam dal znanje: Glej, devica bo spočela v trebuhu in rodila sina in imenovali ga bodo Emanuel; maslo in med bo jedel; preden bo spoznal ali izbral hudo, bo izbral dobro, kajti preden bo otrok spoznal dobro ali hudo, bo zavrnil hudobnosti, da izbere dobro.² S temi besedami je Sveti Duh skrbno označil njegovo rojstvo iz device in njegovo bitnost, ki je v tem, da je Bog – ime Emanuel namreč označuje prav to – in da je človek – (na to kaže), ko pravi *maslo in med bo jedel*, ko ga imenuje otroka in ko pravi *preden bo spoznal dobro in hudo*: vse to so namreč znamenja človeškega otroka. Besede *bo zavrnil hudobnosti, da izbere dobro* pa kažejo na nekaj, kar je lastno Bogu: zato navkljub besedam *maslo in med bo jedel* v njem ne vidimo samo človeka, pa tudi zaradi imena Emanuel ne mislimo,³ da gre za neučlovečenega (*sine carne*) Boga.

21, 5. Besede *Poslušajte, Davidova hiša*⁴ pa kažejo, da je večni Kralj, za katerega je Bog obljubil Davidu, da ga bo obudil iz sadu njegovega trebuha,⁵ prav tisti, ki je rojen iz device, ki je iz Davidovega rodu.⁶ Zato je tudi obljubil Kralja, ki bo sad njegovega trebuha, kar je značilno za nosečo devico, in ne sad njegovih ledij ne sad njegovih obisti, kar je značilno za moža, ki rodi, in za ženo, ki z njim spočne. S to obljubo je Pismo omejilo moško moč rojevanja (*circumscrisit genitalia viri*); še več, sploh je ne omenja, kajti tisti, ki se bo rodil, ne bo iz volje moža.⁷ Pismo pa je določilo in potrdilo sad trebuha zato, da bi oznanilo rojstvo njega, ki se bo rodil iz device, kakor je Elizabeta, napolnjena s Svetim Duhom,⁸ pričevala in rekla Mariji: *Blagoslovljena ti med ženami in blagoslovljen sad tvojega trebuha*.⁹ Sveti Duh tako kaže tistim, ki hočejo slišati, da se je objuba, ki jo je Bog obljubil (Davidu), da bo

1 Nejasno mesto. Mogoče gre za napako latinskega prevajalca, ki je narobe prevedel odlomek iz *Septuaginte* (tam se mesto glasi: *In kako preizkušate Gospoda?*), mogoče pa je že Irenej sam odlomek poznal v tej obliki.

2 Iz 7,10–16.

3 mislimo db. sumimo.

4 Iz 7,13.

5 Prim. Ps 131,11: *Gospod je Davidu prisegel resnico, od katere ne bo odstopil: Sad, ki bo izšel iz tvojega trebuha, bom posadil na moj prestol*. V *Zoper krivoverstva* III, 9, 2 je Irenej že nakazal, kako razume ta odlomek: Davidov trebuh je Devica, sad tega trebuha pa Kristus.

6 Prim. Lk 1,27.

7 Prim. Jn 1,13.

8 Prim. Lk 1,43.

9 Lk 1,42.

iz sadu njegovega trebuha obudil kralja, izpolnila v porodu device, to je Marije. Ti, ki spreminjajo Izaijevo besedilo v *Glej, mladenka bo spočela v trebuhu*¹ in hočejo, da bi bil (otrok) Jožefov sin, spreminjajo besedilo obljube, ki se omenja pri Davidu: Bog mu je obljubil, da bo iz sadu njegovega trebuha² obudil rog,³ ki je Kristus Kralj. Toda tega niso razumeli, sicer bi si drznili spremeniti tudi to (besedilo).

21, 6. Izaijeve besede v *globini spodaj ali v višavi zgoraj*⁴ pa pomenijo, da je *on, ki se je spustil, isti kot tisti, ki se je vzdignil*.⁵ Ko pa je dejal: *Gospod sam bo dal znamenje*,⁶ je pokazal, da je njegovo rojstvo nepričakovano (*inopinatus*): do njega ne bi prišlo, če Gospod, Bog vsega, ne bi sam dal znamenja v Davidovi hiši. Kaj bi namreč bilo vzvišenega (*magnum*) in kakšno znamenje bi bilo, če bi mladenka spočela z možem in rodila – tako pač rodijo vse žene? Toda ker je bilo odrešenje ljudi, ki nastopi z Božjo pomočjo, nepričakovano, je bil nepričakovan tudi porod device: to znamenje je dal Bog, ne da bi pri tem človek sploh kaj sodeloval.

Drugi dokazi za deviško rojstvo Božjega Sina

21, 7. Zato je tudi Daniel, ko je vnaprej videl njegov prihod, dejal, da na svet prihaja *kamen, ki je bil odsekan brez rok*.⁷ To namreč pomenijo besede *brez rok*: njegov prihod na svet se je zgodil brez delovanja človeških rok, se pravi brez mož, ki so vajeni klesati kamne, povedano drugače, brez Jožefovega delovanja, ampak le po Marijinem sodelovanju z ojkonomijo. Ta kamen je namreč iz zemlje,⁸ a ta je nastala z Božjo močjo in umetnostjo.⁹ Zato tudi Izaija pravi: *Tako govori Gospod: Glej, na Sionu postavim za temelj dragocen in izbran kamen,*

1 Iz 7,14.

2 Prim. Ps 131,11.

3 Prim. Ps 131,17; Lk 1,69.

4 Iz 7,11.

5 Ef 4,10.

6 Iz 7,14.

7 Dan 2,34.45.

8 Gre za namig na Ps 84,12: *Resnica je pognala iz zemlje*. V *Zoper krivoverstva* III, 5, 1 Irenej v tej vrstici prepozna namig na Jezusovo rojstvo iz Marije-zemlje, hkrati pa tudi na njegovo vstajenje iz grobne zemlje. Nasploh Irenej Marijo večkrat primerja z zemljo, iz katere je bil oblikovan prvi Adam (prim. *Zoper krivoverstva* III, 21, 10; III, 22, 1–2; *Prikaz apostolskega oznanila* 32).

9 umetnostjo ali spretnostjo (lat. *ars*).

častitljiv vogelni kamen.¹ To pravi, da bi doumeli, da njegov človeški prihod ni iz volje moža, ampak iz volje Boga.²

21, 8. Zato je tudi Mojzes, da bi pokazal podobo (Kristusa), vrgel palico na zemljo,³ da bi učlovečena ovrгла in *pogoltnila*⁴ vse prestopke Egipčanov, ki so vstajali zoper Božjo ojkonomijo, ter da bi tudi Egipčani sami pričevali, da odrešenje ljudstva udejanja *Božji prst*,⁵ ne pa Jožefov sin. Če pa bi bil Jožefov sin, kako bi mogel imeti več kakor Salomon ali več kakor Jona⁶ ali biti več kakor David,⁷ saj bi bil rojen iz istega semena in bi bil njihov potomec? In zakaj bi takrat blagroval Petra, ko ga je prepoznal za Sina živega Boga?⁸

21, 9. Še več, če bi bil Jožefov sin, po Jeremiju ne bi mogel biti ne kralj ne dedič. Jožef namreč velja za Jojakimovega in Jojahinovega sina, kakor v svojem rodovniku razloži Matej.⁹ Jojahin in vsi njegovi potomci pa so bili izgnani iz kraljestva, kot pravi Jeremija: *Kakor jaz živim, govori Gospod, četudi bi bil Jojakimov sin Jojahin, Judov kralj, pečatni prstan na moji desni roki, bi ga odtrgal proč in ga izročil v roke tistih, ki ti strežejo po življenju*.¹⁰ In spet: *Jojahin je onečaščen kakor posoda, ki je nihče ne mara, kajti vržen je bil v deželo, ki je ni poznal. Zemlja, poslušaj Gospodovo besedo: zapiši, da je ta mož zavržen mož, kajti nihče od njegovih potomcev se ne vzdigne, da sede na Davidov prestol in zavlada v Judu*.¹¹ In Gospod je še dejal o njegovemu očetu Jojakimu: *Zato tako govori Gospod o Judovem kralju Jojakimu: Nihče od njegovih potomcev ne bo sedel na Davidov prestol in njegovo truplo bo prepuščeno dnevni vročini in nočnemu mrazu. Preiskal bom njega in njegove sinove ter spraval nadnje, nad prebivalce Jeruzalema in nad Judovo deželo vso nesrečo, s katero sem jim zagrozil*.¹² Tisti pa, ki pravijo,

1 Iz 28,16.

2 Prim. Jn 1,13.

3 Prim. 2 Mz 7,9–10.

4 2 Mz 7,12.

5 2 Mz 8,15.

6 Prim. Mt 12,41–42.

7 Prim. Mt 22,41–45.

8 Prim. Mt 16,16–17.

9 Prim. Mt 1,12.16. V Matejevem evangeliju Jezus velja za Davidovega potomca zato, ker Marijin mož Jožef pripada kraljevski rodbini. Irenej pa poudarja, da je Jezus naslednik kraljevske rodbine po Marijini strani.

10 Jer 22,24–25.

11 Jer 22,28–30.

12 Jer 36,30–31 (Jer 43,30–31 LXX).

se je Kristus rodil Jožefu in zaupajo vanj, so izgnani iz kraljestva, saj padejo pod prekletstvo in kazen, ki zadeneta Jojahina in njegovo potomstvo. O Jojahinu pa je bilo to povedano zato, ker je Sveti Duh vnaprej poznal govorjenje lažnih učiteljev in jih je želel poučiti, da Kristus ne bo rojen iz Jojahinovega potomstva, se pravi iz Jožefa, ampak da je po Božji obljubi iz Davidovega trebuha obujen večni Kralj,¹ ki v sebi povzema (*recapitulare*) vse.²

4. Sinteza dokazov zoper dokete in ebionite: teologija povzetja

Novi Adam: deviško rojstvo

V sebi je torej povzel starodavno ustvarjenino. 21, 10. Kakor je namreč po neposlušnosti enega človeka (na svet) vstopil greh in je po grehu zavladała smrt,³ tako je tudi po poslušnosti enega človeka nastopila pravičnost⁴ in je obrodila sadove v ljudeh, ki so bili nekđaj mrtvi. In kakor je prvooblikovani Adam prejel bitnost iz neobdelane in še deviške zemlje – *Bog namreč še ni poslal dežja in človek še ni obdeloval zemlje*⁵ – ter ga je oblikovala Božja roka,⁶ to je Božja Beseda – *vse je namreč nastalo po njej*⁷ in *Gospod je iz zemlje vzel blato in oblikoval človeka*⁸ –, tako je tudi on, Beseda, ko je v sebi povzemal Adama, po vsej pravici iz Marije, ki je bila še devica, sprejel to rojstvo, ki je povzetje (*recapitulatio*) Adama. Če bi torej prvi Adam⁹ imel za očeta nekega moža in bi bil rojen iz moškega semena, bi tudi za drugega Adama¹⁰ upravičeno dejali, da se je rodil Jožefu. Če pa je bil oni vzeti iz zemlje in ga je oblikovala Božja Beseda, je bilo potrebno, da ima tudi Beseda, ko v sebi povzema Adama, podobnost istega rojstva. Zakaj ni torej Bog znova vzel blata, ampak je dal, da je ustvarjenina nastala

1 Prim. Ps 131,11.

2 Prim. Ef 1,10.

3 Prim. Rim 5,12.19.

4 Prim. Rim 5,19.

5 1 Mz 2,5.

6 Prim. Ps 118,73; Job 10,8.

7 Jn 1,3.

8 1 Mz 2,7.

9 Prim. 1 Kor 15,45.

10 Prim. 1 Kor 15,47.

v Mariji? Zato, da ne bi nastala druga ustvarjenina in da ne bi bila odrešena druga ustvarjenina, ampak bi bila povzeta prav ta ista, pri čemer bi se ohranila podobnost.

Novi Adam: resnično človeško rojstvo

22, 1. Blodijo torej tisti, ki trdijo, da ni ničesar sprejel iz Device. To trdijo zato, da bi zavrnilo dediščino mesa, s tem pa zavračajo tudi podobnost. Če je namreč oni po Božji roki in umetnosti (*ars*) prejel oblikovanost in bitnost iz zemlje,¹ ta pa je ni prejel po Božji² roki in umetnosti, (pomeni, da) ni ohranil podobnosti človeka, ki je bil narejen po Božji podobi in podobnosti,³ Umetnik (*Artifex*) pa se izkaže za nedoslednega,⁴ saj nima ničesar, na čemer bi lahko pokazal svojo modrost. To je tako, kot če bi dejali, da se je (Kristus) le na videz (*putative*) zdel človek, čeprav (v resnici) ni bil človek, in da je postal človek, ne da bi kaj sprejel od človeka. Če pa od človeka ni sprejel mesene bitnosti, ni postal ne človek ne Sin človekov. In če ni postal, kar smo bili mi, zanj ni bilo pomembno, da je trpel in se mučil. Toda mi smo telo, vzeto iz zemlje, in duša, ki od Boga prejema Duha: to bo vsakdo priznal. To je torej postala Božja Beseda, ki je v sebi povzela svojo ustvarjenino. In zato (Kristus) priznava, da je Sin človekov, in blagruje *krotke, kajti zemljo bodo podedovali*.⁵ Apostol Pavel pa v Pismu Galačanom jasno pravi: *Bog je poslal svojega Sina, rojenega iz žene*.⁶ In spet v Pismu Rimljanom pravi: *O njegovem Sinu, ki se je po mesu rodil iz Davidovega rodu, po Duhu svetosti pa je po vstajenju od mrtvih postavljen za Božjega Sina v moči, Jezus Kristus, naš Gospod*.⁷

22, 2. Če ne bi bilo tako, bi bil njegov spust v Marijo odvečen. Čemu bi se spustil vanjo, če ni nameraval ničesar sprejeti od nje? In če ne bi ničesar sprejel od Marije, nikoli ne bi vzel hrane, ki izhaja iz zemlje

1 Prim. Ps 118,73; Job 10,8.

2 je ni prejel po Božji roki in umetnosti (lat. *non manu et artificio Dei*). A. Rousseau predlaga popravek »je ni prejel iz Marije po Božji umetnosti« (lat. *non ex Maria artificio Dei*). Rousseaujev predlog je nedvomno drzen, a se smiselno prilega sobesedilu in nasploh Irenejevi teologiji (prim. SC 210, str. 363–367).

3 Prim. 1 Mz 1,26.

4 nedoslednega ali nestanovitnega (lat. *inconstans*).

5 Mt 5,5.

6 Gal 4,4.

7 Rim 1,3–4.

in s katero se hrani telo, vzeto iz zemlje; tudi lačen ne bi bil, potem ko se je kot Mojzes in Elija postil štirideset dni¹ – toda njegovo telo je potrebovalo hrano; pa tudi njegov učenec Janez o njem ne bi zapisal: *Jezus je bil utrujen od poti in je sedel*;² in David o njem ne bi vnaprej klical: *In pridali so bolečinam mojih ran*;³ pa tudi za Lazarjem ne bi jokal;⁴ ne bi potil kapelj krvi;⁵ ne bi dejal: *Moja duša je žalostna*;⁶ in iz prebodene strani ne bi pritekli kri in voda.⁷ Vse to so namreč znamenja mesa, ki je bilo vzeto iz zemlje in ki ga je povzel v sebi ter tako odrešil svojo ustvarjenino.

Novi Adam in nova Eva

22, 3. Zato Luka predstavi rodovnik, ki gre od rojstva našega Gospoda do Adama in obsega dvainsedemdeset rodov: tako sklene konec z začetkom in pokaže, da Gospod v sebi povzema vsa ljudstva, razkrojljena od Adama naprej, vse jezike in vse rodove ljudi z Adamom samim. Zato Pavel Adama imenuje *podoba njega, ki je imel priti (typus futuri)*.⁸ Beseda, ustvarjalka vsega, je namreč v njem vnaprej upodobila prihodnjo ojkonomijo človeštva, v katero se bo odel Božji Sin: Bog je vnaprej določil duševnega človeka, da bo seveda odrešen po duhovnem človeku.⁹ Ker pa je že prej obstajal odrešenik, je bilo potrebno, da nastane tudi tisti, ki bo odrešen, da odrešenik ne bi bil odvečen.

22, 4. Podobno kot za Gospoda velja tudi za devico Marijo. Ta se izkaže za poslušno, ko pravi: *Glej, tvoja dekla sem, Gospod, zgodi se mi po tvoji besedi*.¹⁰ Eva pa je bila neposlušna: ni bila namreč poslušna, ko je bila še devica. Kakor je ona imela za moža Adama, a je še vedno bila devica – *bila pa sta oba naga v vrtu, a ju ni bilo sram*,¹¹ saj sta bila ravno ustvarjena in še nista poznala rojevanja otrok; potrebno je bilo

1 Prim. Mt 4,2.

2 Jn 4,6.

3 Ps 68,27.

4 Prim. Jn 11,35.

5 Prim. Lk 22,44.

6 Mt 26,38.

7 Prim. Jn 19,34.

8 Rim 5,14.

9 Prim. 1 Kor 15,46.

10 Lk 1,38.

11 1 Mz 2,25.

namreč, da prej odrasteta, potem pa se množita¹ –, kakor je torej Eva bila neposlušna in je zase in za ves človeški rod postala vzrok smrti, tako je Marija, ki je sicer imela vnaprej izbranega moža, a je bila devica, bila poslušna in je zase in za ves človeški rod postala vzrok odrešenja.² In zato postava imenuje tisto, ki je zaročena z možem, čeprav je še devica, ženo njega, ki jo je vzel za zaročenko:³ tako postava kaže na zasuk⁴ od Marije k Evi. Kajti vozla ne moremo razvezati drugače, kot da v nasprotni smeri ponovimo iste gibe: prvotne zanke se tako razvežejo s pomočjo drugotnih, drugotne pa s pomočjo prvotnih; tako se izkaže, da se prvo vozlanje razveže z drugim in da se v drugem vozlanju (skriva) razdrtje prvega.

In zato je Gospod govoril, da bodo prvi zadnji in zadnji prvi.⁵ Prerok pa kaže prav to, ko pravi: *Bili so tvoji očetje, a so postali tvoji sinovi.*⁶ Kajti ko je Gospod postal *prvorojenec med mrtvimi*,⁷ je v svoje naročje sprejel starodavne⁸ očete, jih prerodil za Božje življenje in sam postal počelo živih,⁹ medtem ko je Adam postal počelo mrtvih. Iz tega razloga Luka začne rodovnik z Gospodom in seže vse do Adama; tako pokaže, da niso očetje rodili Gospoda, ampak jih je on prerodil za evangelij življenja. Prav tako je tudi vozal Evine neposlušnosti razvezan z Marijino poslušnostjo: kar je Eva zavezala z neposlušnostjo, je devica Marija razvezala z vero.

1 Prim. 1 Mz 1,28.

2 Heb 5,9.

3 Prim. 5 Mz 22,23–24.

4 zasuk ali zaobrnitev (lat. *recirculatio*). Latinski izraz kaže, da gre za pot po isti krožnici, a v drugo smer.

5 Prim. Mt 19,30; 20,16.

6 Ps 44,17.

7 Prim. Kol 1,18.

8 starodavne db. nekdanje, prejšnje (lat. *pristini*).

9 Prim. Kol 1,18.

5. Zoper Tacijana, ki zavrača odrešenje prvega človeka

Bog ni mogel Adama za vselej pustiti v oblasti smrti

23, 1. Potrebno je bilo torej, da Gospod, ki je prihajal k izgubljeni ovci,¹ povzemal tako veliko ojkonomijo in iskal svojo ustvarjenino,² reši istega človeka, ki je bil narejen po njegovi podobi in podobnosti,³ se pravi Adama, ko bo ta dopolnil čase svoje obsodbe, ki ga je zadela zaradi neposlušnosti – te čase *je Oče določil v svoji oblasti*,⁴ da bi se vsa ojkonomija odrešenja človeka odvila po Očetovi volji⁵ –, da Bog ne bi bil premagan in da njegova spretnost (*ars*) ne bi bila obsojena na propad.⁶ Če bi namreč človek, ki ga je Bog ustvaril, da bi živel, izgubil življenje, ker ga je ranila spriena kača, in se ne bi več vrnil v življenje, ampak bi bil dokončno zapisan⁷ smrti, bi bil Bog premagan in bi bila kačina pokvarjenost močnejša od Božje volje. Toda ker je Bog nepremagljiv in prizanesljiv,⁸ se je (najprej) izkazal za prizanesljivega, ko je dovolil, da človek prejme kazen in prestane vse, kar sem že omenil, (nato) pa je po drugem človeku⁹ zvezal močnega, oplenil njegovo premoženje¹⁰ in uničil smrt.¹¹ Tako je oživil človeka, ki mu je vladala smrt.¹² Kajti prvo premoženje močnega je postal Adam, ki ga je močni držal pod svojo oblastjo, odkar ga je s prevaro pripravil do prestopka in mu s pretvezo nesmrtnosti zadal smrt. Ko jima je namreč obljubil, da bosta kakor bogovi,¹³ česar sploh ni mogel storiti, jima je zadal smrt. Zato je bilo prav, da je Božji ujetnik postal tisti, ki je človeka odpeljal v ujetništvo, in da je bil rešen vezi obsodbe človek, ki je bil odpeljan v ujetništvo.

23, 2. Govorim seveda o Adamu. On je tisti prvooblikovani človek,

1 Prim. Mt 18,12–14; Lk 15,4–7.

2 Prim. Lk 19,10.

3 Prim. 1 Mz 1,26.

4 Prim. Apd 1,7.

5 Prim. Ef 1,5.9.

6 obsojena na propad db. oslABLJENA, omajana.

7 zapisan db. vržen

8 prizanesljiv db. velikodušen.

9 Prim. 1 Kor 15,47.

10 Prim. Mt 12,29; Mr 3,27.

11 Prim. 2 Tim 1,10.

12 človeka, ki mu je vladala smrt db. umirajočega človeka.

13 Prim. 1 Mz 3,5.

o katerem je – po besedah Pisma – Bog dejal: *Naredimo človeka po svoji podobi in podobnosti*.¹ Mi vsi smo iz njega, in ker smo iz njega, smo tudi podedovali njegovo ime. Če je torej rešen človek, mora biti rešen tudi tisti človek, ki je bil prvi oblikovan. Nadvse nespametno bi bilo namreč trditi, da zmagovalec ni rešil tistega, ki ga je sovražnik hudo ranil in je od začetka trpel v ujetništvu, osvobodil pa je njegove sinove, ki so se mu rodili v ujetništvu. Še več, sovražnik se sploh ne bo zdel premagan, dokler obdrži svoj prvi plen. (Zamislimo si), da sovražniki premagajo neko ljudstvo, ljudi zvezane odpeljejo v ujetništvo in držijo v sužnosti tako dolgo, da se jim tam rodijo otroci. Denimo, nadalje, da je nekemu žal teh zaslužjenih ljudi in premaga njihove sovražnike. Ali bi ravnal pravično, če bi sinove osvobodil izpod oblasti sovražnikov, ki so njihove starše odpeljali v ujetništvo, tiste pa, ki so (od začetka) trpeli ujetništvo in zaradi katerih se je maščeval, bi pustil podrejene sovražnikom? Ali bi ravnal pravično, če bi osvobodil sinove, očete pa, ki jih je želel maščevati, bi še naprej prepustil (sovražniku)? Toda Bog ni nemočen in krivičen, saj je prišel na pomoč človeku in ga prenovil v njegovi svobodi.

Božje usmiljenje do prevaranega in skesanega Adama

23, 3. Zato v začetku, ob Adamovem prestopku, kot pripoveduje Pismo, Bog ni preklel Adama, ampak zemljo, ki jo je obdeloval.² Tako pravi tudi eden izmed Starih: »Bog je prenesel prekletstvo na zemljo, da to ne bi ostalo na človeku.« Kot kazen za prestopok pa je človek prejel, da trudoma obdeluje zemljo, v potu svojega obraza jé svoj kruh in se vrne v zemljo, iz katere je bil vzet;³ podobno je tudi žena prejela trpkosti, napore, ječanje, porodne bolečine in služenje svojemu možu.⁴ Ker ju Bog ni preklel, nista bila povsem (*in totum*) pogubljena, toda ker nista ostala brez graje, nista mogla zaničevati Boga. Vse prekletstvo je tako padlo na kačo, ki ju je zapeljala: *In Bog je rekel kači: »Ker si to storila, bodi prekleta med vso živino in med vsemi zvermi na zemlji.*«⁵ Prav to v evangelijski Gospod pravi njim, ki so na njegovi levici: *Proč, prekleti,*

1 1 Mz 1,26.

2 Prim. 1 Mz 3,17.

3 Prim. 1 Mz 3,17–19.

4 Prim. 1 Mz 3,16.

5 1 Mz 3,14.

v večni ogenj, ki ga je moj Oče pripravil hudiču in njegovim angelom.¹ S tem je pokazal, da večni ogenj v prvi vrsti ni bil pripravljen za človeka, ampak za tistega, ki ga je zapeljal, ki je povzročil, da je človek grešil, in ki je začetnik odpadništva, pa tudi za angele, ki so odpadli skupaj z njim. Ta ogenj bodo upravičeno izkusili tudi tisti, ki bodo tako kot angeli nespokorjeno² in trdovratno vztrajali v slabih delih.

23, 4. Tako je bilo s Kajnom. Čeprav je od Boga prejel nasvet, naj se pomiri, saj občestva z bratom ni živel³ na pravi način, temveč si je domišljal, da mu lahko vlada z zavistjo in zlobnostjo,⁴ ne samo, da se ni pomiril, ampak je celo pridal greh na greh. Tako je s svojim delovanjem razodel svoje mišljenje. Kar je torej mislil, to je tudi izvršil: premagal je svojega brata in ga ubil.⁵ Bog je pravičnega⁶ podredil krivičnemu, da bi se eden po tem, kar je pretrpel, izkazal za pravičnega, drugi pa bi se po tem, kar je zakrivil, razkril kot nepravični. A tudi tako se Kajn po svojem zločinu ni omehčal in pomiril, ampak je na vprašanje, kje je njegov brat, odgovoril: *Ne vem. Sem mar jaz varuh svojega brata?*⁷ S tem odgovorom je še povečal in pomnožil zlo. Če je bil namreč uboj brata zlo, je bilo še mnogo zlobneje, ko je tako drzno in nespoštljivo odgovoril vsevednemu Bogu. Kot da bi ga lahko prevaral! Zato je tudi sam nosil prekletstvo,⁸ saj si je sam naložil greh, ko se ni bal Boga in se ni sramoval bratomora.⁹

23, 5. Z Adamom pa se ni zgodilo nič takega, ampak ravno nasprotno. Ko ga je nekdo drug zapeljal s pretvezo nesmrtnosti, se je takoj prestrašil in skril,¹⁰ a ne zato, ker bi mogel zbežati pred Bogom, temveč zato, ker je osramočen, da je prekršil njegovo zapoved, menil, da je nevreden priti pred njegovo obličje in govoriti z njim. *Strah Gospodov je začetek spoznanja*,¹¹ spoznanje prestopka rodi kesanje, skesanim pa

1 Mt 25,41.

2 nespokorjeno ali nespreobrnjeno.

3 živel db. delil.

4 1 Mz 4,7.

5 Prim. 1 Mz 4,7–8.

6 Prim. Mt 23,35.

7 1 Mz 4,9.

8 Prim. 1 Mz 4,11.

9 bratomora: v nekateri rokopisih najdemo *in fraticidio* (slov. »bratomor«), v drugih pa *in patricidio* (slov. db. »očetomor«). Beseda *parricidium* že v Zakonih dvanajstih plošč iz 5. stoletja pr. Kr. označuje tudi umor bližnjega sorodnika.

10 Prim. 1 Mz 3,8.

11 Prg 1,7; 9,10; Ps 110,10.

Bog izkazuje svojo dobrotljivost. S predpasnikom, ki si ga je izdelal, je Adam pokazal svoje kesanje: pokrival se je s figovimi listi, čeprav je obstajalo mnogo drugih listov, ki bi manj trpinčili njegovo telo. Izdelal si je torej ogrinjalo, primerno svoji neposlušnosti, kajti navdajal ga je silen strah pred Bogom.¹ Da bi obrzdal silno vnemo svojega mesa – izgubil je namreč svoj prirojen otroški čut in začel razmišljati o hudobnih delih (*peiora*) –, je sebi in svoji ženi nadel uzdo vzdržnosti, kajti bal se je Boga in je pričakoval njegov prihod. (S tem dejanjem) je hotel reči nekako takole: »Ker sem oblačilo, ki sem ga prejel od Duha svetosti, izgubil z neposlušnostjo, zdaj spoznavam, da si zaslužim takšno ogrinjalo, ki ne prinaša nobenega ugodja, ampak grize in bode telo.« In gotovo bi za vedno ohranil to obleko, da bi ponižal samega sebe, če ju ne bi Gospod, ki je usmiljen, odel v suknji iz kože namesto iz figovih listov.²

Zato ju je tudi izprašal, da bi na ta način obtožba prešla na ženo; in nato je še enkrat izprašal njo, da bi obtožbo prenesla na kačo. Povedala je namreč to, kar se je zgodilo: *Kača me je zapeljala in sem jedla.*³ Kače pa ni izprašal, saj je vedel, da je bila začetnica prestopka. Zato je najprej preklel kačo, človeku pa namenil le drugotno grajo (*incredatio*). Bog je namreč sovražil njo, ki je zapeljala človeka, njemu, ki je bil zapeljan, pa je postopoma izkazoval usmiljenje.

23, 6. S tem namenom ga je Bog izgnal iz vrta in ga prestavil daleč stran od drevesa življenja.⁴ Ni mu zavidal drevesa življenja, kot si drznejo trditi nekateri, ampak se ga je usmilil, da ne bi za vedno ostal prestopnik, da ne bi greh, ki je bil v njem, postal nesmrten, in da zlo ne bi bilo večno⁵ in neozdravljivo. Njegov prestopok je preprečil s tem, da je vrinil (*interponere*) smrt in zaustavil greh: z razpadom mesa v zemlji mu je postavil mejo, zato da bi človek, ko preneha živeti v grehu in umre, končno začel živeti Bogu.⁶

23, 7. Zato je Bog naredil sovraštvo med kačo ter ženo in njenim potomstvom,⁷ tako da prežita druga na drugo:⁸ ena je ugriznjena na

1 Prim. 1 Mz 3,10.

2 Prim. 1 Mz 3,21.

3 1 Mz 3,13.

4 drevesa življenja db. lesa življenja; prim. 1 Mz 3,23–24.

5 večno db. brezkončno.

6 Prim. Rim 6,2.10.

7 potomstvom ali potomcem, db. semenom (lat. *semen*).

8 Prim. 1 Mz 3,15.

peti, a more streti¹ sovražnikovo glavo,² druga pa grize, ubija in ovira človekovo hojo, dokler ne pride potomstvo,³ ki je bilo vnaprej določeno, da stre⁴ njeno glavo; to (potomstvo) pa je sad Marijinega poroda.⁵ O njem prerok pravi: *Čez gada in baziliska boš stopal, strl boš leva in zmaja.*⁶ Tako kaže, da bo greh, ki se je vzdigoval in širil zoper človeka ter v njem ugašal življenje, (naposled) uničen, z njim pa tudi kraljevanje smrti;⁷ kaže tudi, da bo v poslednjih časih potomstvo strlo leva, ki napada človeški rod, to je Antikrista; kaže naposled, da bo zmaj, stara kača,⁸ zvezan in podrejen oblasti človeka, ki ga je nekoč premagal, da bo lahko ta strl vso njegovo moč.⁹ Tisti, ki je bil premagan, je Adam, ki mu je bilo vzeto vsakršno življenje; toda ko je bil premagan sovražnik, je Adam znova prejel življenje, kajti *kot zadnji sovražnik bo uničena smrt*,¹⁰ ki je človeka najprej imela v svoji oblasti. Ko je bil človek osvobojen, se je zato *izpolnilo, kar je pisano: Smrt je použita v zmagi. Smrt, kje je tvoja zmaga? Smrt, kje je tvoje želo?*¹¹ Tega pa ne bi mogli upravičeno trditi, če ne bi bil osvobojen tisti, nad katerim je smrt najprej zagospodovala, saj je njegovo odrešenje uničenje smrti. Ko je torej Bog oživil človeka, se pravi Adama, je bila smrt uničena.

Tacijanova zabloda

23, 8. Lažejo torej vsi, ki oporekajo njegovemu odrešenju. Sami sebe dokončno izključujejo iz življenja s tem, da ne verjamejo, da je bila najdena izgubljena ovca:¹² kajti če ni bila najdena, bi bil ves človeški rod še zdaj v oblasti pogubljenja. Lažnivec je torej ta, ki je prvi predstavil ta nauk, to nevednost in slepost, to je Tacijan.¹³ Kot sem

1 streti ali pohoditi, poteptati.

2 Prim. Lk 10,19.

3 Prim. Gal 3,19.

4 Prim. Lk 10,19.

5 Prim. Gal 3,16.

6 Ps 90,13.

7 Prim. Rim 5,14.17.

8 Prim. Raz 20,2; 12,9.

9 Prim. Lk 10,19–20.

10 1 Kor 15,26.

11 1 Kor 15,54–55.

12 Prim. Lk 15,4–7.

13 O Tacijanu gl. *Zoper krivoverstva* I, 28, 1.

pokazal, je med seboj povezal vsa krivoverstva,¹ sam pa se je domislil le tega, (kar sem pravkar omenil). Ko je drugim (krivoverskim naukom) dodal nekaj novega, si je s praznimi besedami hotel pridobiti poslušalce, katerih vera je bila prazna. Ker je stremel po tem, da bi ga imeli za učitelja, je skušal uporabljati izraze, ki so pri Pavlu precej pogosti, kot na primer: *V Adamu vsi umiramo*,² ni pa hotel vedeti, da *se je tam, kjer se je pomnožil greh, še veliko bolj pomnožila milost*.³ Ker sem torej to nedvomno dokazal, naj zardijo vsi Tacijanovi učenci, ki se prerekajo glede Adama, kot da bi imeli silen dobiček, če on ne bi bil odrešen, (v resnici) pa od tega nimajo prav nobene koristi. Tako kot kača ni imela nobene koristi, ko je zapeljala človeka, razen da se je izkazala za prestopnico, ko je imela človeka za počelo in predmet svojega odpadništva,⁴ Boga pa ni premagala, tako tudi ti, ki oporekajo Adamovemu odrešenju, nimajo nobene koristi razen te, da sami postanejo krivoverci in odpadniki od resnice ter se izkažejo za zagovornike kače in smrti.

1 je med seboj povezal vsa krivoverstva db. je postal stičišče vseh krivovercev.

2 1 Kor 15,22.

3 Rim 5,20.

4 ko je imela človeka za počelo in predmet svojega odpadništva (lat. *initium et materiam apostasiae suae habens hominem*): pomen tega stavka je nejasen.

Zaključek

Gorje tistim, ki zavračajo oznanilo Cerkve

Ko se krivoverci ločijo od Cerkve, se ločijo od Duha resnice

24, 1. Tako sem zavrnil vse, ki uvajajo brezbožna prepričanja o njem, ki nas je ustvaril in oblikoval, ki je ustvaril tudi ta svet in nad katerim ni drugega Boga. S takšnimi dokazi sem zavrnil tudi tiste, ki zmotno učijo o bitnosti našega Gospoda in o ojkonomiji, ki jo je udejanjil zaradi svojega človeka. Oznanilo Cerkve pa je povsod trdno in stanovitno ter uživa, kot sem pokazal, pričevanje prerokov, apostolov in vseh njihovih učencev glede začetka, sredine in konca,¹ skratka glede vse Božje ojkonomije in glede njegovega zanesljivega delovanja za odrešenje človeka, na katerem (temelji) naša vera. To vero smo prejeli od Cerkve in jo ohranjamo, saj po delovanju Božjega Duha kot dragocen zaklad v dobri posodi vedno pomlaja (nas), pri tem pa pomlaja tudi posodo samo, v kateri se nahaja.

Cerkvi je bil namreč ta Božji dar² kakor ustvarjenini³ dih zaupan zato, da bi ga bili deležni vsi udje in bi tako oživeli; vanjo je bilo shranjeno občestvo s Kristusom, to je Sveti Duh, poroštvo nepropadljivosti,⁴ potrditev naše vere⁵ in lestev za vzpon k Bogu.⁶ Kajti v Cerkvi je Bog postavil apostole, preroke, učitelje⁷ in vse drugo delovanje Duha.⁸ Tega Duha pa niso deležni vsi tisti, ki se ne združujejo v Cerkvi, ampak same sebe oropajo življenja zaradi svojega zmotnega prepričanja in sprijenega ravnanja. Kjer je namreč Cerkev, tam je Božji Duh; kjer pa je Božji Duh, tam je Cerkev in vsa milost: Duh pa je resnica.⁹ Zato se tisti, ki ga niso deležni, na materinih prsih

1 Morda gre za namig na Platonove *Zakone* IV, 715e–716a, ki jih Irenej navaja v nadaljevanju (gl. *Zoper krivoverstva* III, 25, 5).

2 Prim. Jn 4,10.

3 Prim. 1 Mz 2,7.

4 Prim. Ef 1,14; 2 Kor 1,22.

5 Prim. Kol 2,7.

6 Prim. 1 Mz 28,12.

7 Prim. 1 Kor 12,28.

8 Prim. 1 Kor 12,11.

9 Prim. 1 Jn 5,6.

ne hranijo za življenje in ne zajemajo iz najčistejšega izvira, ki teče iz Kristusovega telesa,¹ ampak si v zemeljskih luknjah kopljejo razpokane kapnice² in pijejo smrdljivo vodo iz mlake; pred vero Cerkev bežijo, da se jih ne bi zavrnilo, Duha pa zavračajo, da se jih ne bi poučilo. 24. 2. Ker so se odtujili resnici, se upravičeno valjajo v vsakršni zablodi, ki jih premetava sem in tja, da o istih stvareh menijo enkrat tako, drugič drugače in nikoli nimajo trdnega mnenja; bolj želijo biti leporečni sofisti kot pa učenci resnice. Niso namreč utemeljeni na edini skali, ampak na pesku,³ ki vsebuje mnogo kamnov.

Odvečnost Boga, ki ne bi izvrševal svoje previdnosti nad svetom

Zato si tudi izmišljujejo mnogo bogov. Vedno se izgovarjajo, da iščejo – kajti slepi so! –, a nikoli ne morejo najti.⁴ Preklinjajo namreč Ustvarjalca, se pravi njega, ki je resnično Bog in (se) daje najti; menijo, da so nad Bogom odkrili drugega Boga ali drugo Polnost ali drugo ojkonomijo. Zato jim ne sveti luč, ki prihaja od Boga, saj so ga onečastili in zavrgli; imeli so ga za najmanjšega,⁵ ker se je zaradi svoje ljubezni in neizmerne dobrotljivosti⁶ dal spoznati ljudem. Spoznati pa se ni dal po velikosti in po bitnosti, saj ga ni nihče izmeril in otipal, ampak se je dal spoznati po tem, da vemo, da je on, ki nas je naredil in oblikoval,⁷ ki nam je vdahnil dih življenja,⁸ ki nas hrani po stvarstvu, ki s svojo Besedo vse utrjuje⁹ in z Modrostjo vse usklajuje,¹⁰ edini pravi Bog. Toda oni sanjarijo, da nad njim obstaja drugi (Bog), ki pa to ni, zato da bi se zdelo, da so našli vélikega Boga, ki ga nihče ne more spoznati, ki nima nič skupnega (*non communicans*) s človeškim rodом in ne upravlja zemeljskih stvari. Očitno so našli Epikurovega boga,¹¹ ki ne

1 Prim. Raz 22,1; Jn 7,37–38.

2 Prim. Jer 2,13.

3 Prim. Mt 7,24–27.

4 Prim. Mt 7,7; Lk 11,9.

5 najmanjšega ali nepomembnega, malovrednega.

6 Prim. Ef 3,19.

7 Prim. Ps 118,73; Job 10,8.

8 Prim. 1 Mz 2,7.

9 Prim. Ps 32,6.

10 Prim. Prg 8,30. Modrost, o kateri govori Prg 8,22–31, je po Irenejevi razlagi Sveti Duh (prim. *Zoper krivoverstva* IV, 20, 3).

11 Atenski filozof Epikur (ok. 341–271/270 pr. Kr.) je trdil, da bogovi obstajajo, vendar

koristi ne sebi ne drugim, skratka, boga brez previdnosti.¹

25, 1. Bog vsega pa ima previdnost in zato daje tudi nasvet; in ko daje nasvet, je navzoč pri tistih, ki pazijo² na svoje ravnanje.³ (Bitja), ki poznajo njegovo previdnost in uživajo njegovo vodstvo, pa morajo nujno poznati svojega Vodnika, seveda, če niso nerazumna in prazna, ampak zaznavajo Božjo previdnost. In zato so nekateri pogani, ki so se manj prepustili zapeljivostim in nasladam ter jih praznoverje malikov ni preveč zapeljalo, čeprav je previdnost nanje le lahko delovala, prišli do tega, da so dejali, da je ustvarjalec tega vesoljstva Oče, ki previdnostno skrbi za vse in upravlja naš svet.

Odvečnost Boga, ki bi bil dober,
a obenem ne bi bil pravičen

25, 2. Nadalje, da bi Očetu odvzeli zmožnost grajanja in razsojanja – mislijo namreč, da je to nevredno Boga, ter menijo, da so našli Boga, ki se ne jezi in je dober –, ločujejo med Bogom, ki sodi, in Bogom, ki odrešuje; ne zavedajo pa se, da tako obema odvzemajo umnost (*sensus*) in pravičnost. Če je namreč samo sodnik, ne pa tudi tako dober, da bi odpustil tistim, katerim mora odpustiti, in grajal tiste, katere mora grajati, se ne izkaže ne za pravičnega ne za modrega sodnika. Nasprotno pa bo, če je samo dober, a ne preizkuša tistih, katerim namerava izkazati dobroto, brez pravičnosti in dobrote, njegova dobrota pa se bo izkazala za nemočno, ker ne more rešiti vseh, če ne nastopi skupaj s sodbo.

25, 3. Torej Markion, ki Boga deli na dvoje in pravi, da je en bog dober, drugi pa sodnik, v obeh primerih odpravlja Boga. Kajti če sodnik ni dober, tudi ni Bog, saj Bogu ne more manjkati dobrota. In če tisti bog, ki je dober, ni tudi sodnik, zanj prav tako velja, da ne more biti Bog.

Kako morejo reči, da je Oče vsega moder, če pa mu ne pripisujejo tudi zmožnosti razsojanja? Kajti če je moder, je tudi preiskovalec;

se ne menijo za človeške zadeve, saj jih nič ne more odvrniti od njihove blaženosti.

1 Boga brez previdnosti db. ki ni previdnost za nikogar. Pojem previdnosti (gr. *prónoia*, lat. *providentia*) je v antiki povezan zlasti s stoiki: po njihovem nauku svet vodi *lógos* (slov. »um«, »smisel«) in zato se na svetu vse ciklično dogaja v skladu z razumom in po vnaprej določeni usodi. Stoiški *lógos* je zato nekakšen sinonim za previdnost, saj usmerja stvarnost k vnaprej določenemu cilju.

2 ki pazijo db. ki imajo previdnost.

3 Prim. Prg 22,3; 27,12.

k preiskovalcu sodi zmožnost razsojanja, zmožnost razsojanja pa spremlja pravičnost, da lahko pravično presoja; pravičnost poziva k sodbi, sodba pa, če je pravična, vodi nazaj k modrosti. Po modrosti Oče prekaša sleherno človeško in angelsko modrost, saj je Gospod, pravičen sodnik in gospodar nad vsem. Vendar je tudi usmiljen, dober in potrpežljiv¹ ter odrešuje tiste, ki jih mora. Zaradi uresničevanja pravičnosti (*iusti effectum*) mu ne manjka dobrota, pa tudi njegova modrost se ne zmanjša, saj odrešuje tiste, ki jih mora odrešiti, in sodi tiste, ki si zaslužijo sodbo; njegova pravičnost pa se ne izkazuje za surovo, saj jo prehiteva in prekaša dobrota.

25, 4. Bog, ki dobrotljivo daje svojemu soncu, da vzhaja nad vsemi, ter pošilja dež pravičnim in krivičnim,² bo torej sodil tiste ljudi, ki so bili tako kot drugi deležni³ njegove dobrotljivosti, vendar niso živeli tako, kot se spodobi za njegov dar, ampak so se vdali nasladam in razuzdanostim ter se obrnili proti njegovi dobrohotnosti; še več, celo sramotili so njega, ki jim je naklonil tolikšne dobrote.

25, 5. Platon se zdi pobožnejši od njih, saj je za istega Boga priznal, da je obenem dober in pravičen, da ima oblast nad vsem in sam opravlja sodbo. Takole pravi: »Bog, ki drži, kot se glasi starodavni nauk, začetek,⁴ konec in sredino vseh bivajočih stvari, v skladu z naravo krožno potuje po svoji ravni poti. Njega vedno spremlja pravica, ki kaznuje tiste, ki so zapustili božanski zakon.«⁵ Stvarnika in ustvarjalca tega vesoljstva znova pokaže kot dobrega, ko pravi: »V dobrem pa nikoli glede ničesar ne nastane zavist.«⁶ Tako za začetek in vzrok stvarjenja sveta postavlja Božjo dobroto, ne pa nevednosti, zablodelega ajona, sadu nezadostnosti, žalujoče in tarnajoče Matere, pa tudi ne drugega Boga ali Očeta.

25, 6. Mati upravičeno objokuje izmišljevalce in izumitelje takšnih (bajk), saj so lagali naravnost proti svoji glavi.⁷ Njihova Mati je izven Polnosti: to pomeni, da je izven spoznanja Boga. Zbor njenih

1 Prim. Ps 102,8; 144,8.

2 Prim. Mt 5,45.

3 bili tako kot drugi deležni db. na enak način prejeli.

4 začetek ali počelo.

5 Platon, *Zakoni* IV, 715e–716a (slov. prevod v: Platon, *Zbrana dela*, zv. 1, Celje 2004, str. 1422).

6 Platon, *Timaj* 29e (slov. prevod v: Platon, *Zbrana dela*, zv. 1, Celje 2004, str. 1267).

7 Prim. DanD 3,55.59 (Dan 13,55.59 LXX).

potomcev¹ je kot nedonošenec brez oblike in podobe: ni namreč doumel nič resničnega. Mati je padla v praznino in senco: njihov nauk je namreč prazen in temačen. Meja ni dopustila, da bi Mati vstopila v Polnost: Duh jih namreč ni sprejel na kraj svežine (*refrigerium*), ker je njihov Oče v njih povzročil smrtno trpljenje, ko je rodil nevednost. Tu ne gre za obrekovanje z moje strani, ampak sami temu pritrjujejo, sami tako učijo in sami se s tem ponašajo; hvalijo se z Materjo, za katero pravijo, da je rojena brez Očeta – se pravi brez Boga –, ženska od ženske² – torej poguba iz zablode.

25, 7. Jaz pa jih prosim, naj ne vztrajajo v jami, ki so si jo sami skopali, ampak naj se ločijo od takšne Matere; naj pridejo ven iz brezna; naj odnehajo s praznino in zapustijo senco; naj se rodijo kot zakonski otroci s tem, da se spreobrnejo k Božji Cerкви; naj se v njih oblikuje Kristus;³ naj spoznajo ustvarjalca in stvarnika tega sveta, edinega resničnega Boga in Gospoda vseh. To prosim zanje. Ljubim jih bolj, kot oni mislijo, da ljubijo same sebe. Ker je moja ljubezen resnična, je zanje odrešilna, če jo le sprejmejo. Podobna je trpkemu zdravilu, ki z rane odvzame neprimerne in odvečne izrastke: odpravlja namreč njihovo vzvišenost in nadutost. Zato jim bom z vsemi močmi neutrudno ponujal roko.

Na naslednjo knjigo prelagam obravnavo Gospodovih besed, (v upanju), da bom nekatere med njimi, ko jih bo izpodbil sam Kristusov nauk, mogel prepričati, naj prenehajo s tolikšno zablodo in se odrečejo sramotanju svojega Ustvarjalca, ki je tudi edini Bog in Oče našega Gospoda Jezusa Kristusa. Amen.

1 zbor njenih potomcev db. njihov zbor, njihova zbirka; mišljeni so gnostiki.

2 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 21, 5; I, 30, 3.

3 Prim. Gal 4,19.

IV. KNJIGA

Prvi del

**En sam Bog, avtor obeh zavez, dokazan
z jasnimi Kristusovimi besedami**

(1, 1-19, 3)

Drugi del

Stara zaveza je prerokba nove: tako Cerkev bere Pisma

(20, 1-35, 4)

Tretji del

En sam Bog, avtor obeh zavez, dokazan s Kristusovimi prilikami

(36, 1-41, 3)

IRENEJ LYONSKI
ZOPER KRIVOVERSTVA

Uvod

1. Preljubi, pošiljam ti četrto knjigo dela Razkritje in zavrnitev lažnega spoznanja, v kateri bom, kot sem obljubil, z Gospodovimi besedami potrdil, kar sem že prej povedal. Tako boš tudi ti, kot si me prosil, od mene prejel vsa¹ sredstva (*occasione*), da boš lahko zavrnil vse krivoverce. In ko jih boš tako celostno zavrnil, se morda ne bodo več pogrezali v brezno zablode in se utapljali² v oceanu nevednosti, temveč se bodo vrnili v pristan resnice in prejeli svoje odrešenje.

2. Kdor jih želi spreobrniti, mora natančno poznati njihov nauk (*regula*) in dokaze (*argumenta*). Bolnikov namreč ne more zdraviti tisti, ki ne pozna njihove bolezni.³ Čeprav so bili moji predhodniki boljši od mene, niso mogli dovolj dobro ugovarjati Valentinovim učencem, saj niso poznali njihovega nauka. Tega sem v prvi knjigi zelo natančno predstavil in dokazal, da je njihovo učenje povzetek (*recapitulatio*) vseh krivoverstev,⁴ v drugi knjigi pa sem ga celostno zavrnil. Kajti tisti, ki njim ugovarjajo, kakor je treba, ugovarjajo vsem, ki imajo sprevrženo prepričanje, in tisti, ki jih zavrnejo, zavrnejo sleherno krivoverstvo.

3. Njihov nauk je namreč med vsemi najbolj bogokleten, saj o Stvarniku in Ustvarjalcu – o njem sem pokazal, da je edini Bog – trdijo, da je nastal iz nezadostnosti (*labes*). Bogokletno govorijo tudi o našem Gospodu, saj ločujejo in delijo Jezusa od Kristusa, Kristusa od Odrešenika, Odrešenika od Besede, Besedo pa od Edinorojjenega. O Ustvarjalcu pravijo, da je nastal iz nezadostnosti, o Kristusu in Svetem Duhu učijo, da sta nastala zaradi nezadostnosti, Odrešenik pa naj bi bil sad ajonov, ki so bili v nezadostnosti. V prejšnji knjigi sem pokazal, kaj so o vsem tem učili apostoli: ne samo da *tisti, ki so bili od začetka očitvidci in služabniki Besede*⁵ resnice, niso nič takšnega mislili, ampak so nas tudi vnaprej svarili, naj bežimo pred takšnim prepričanjem (*sententiae*); po Duhu so namreč vnaprej poznali tiste, ki varajo preproste.

1 vsa db. z vseh strani.

2 se utapljali db. se dušili.

3 bolezni db. trpljenja.

4 krivoverstev (armen. prevod) ali krivovercev (lat. prevod).

5 Lk 1,2.

4. *Kakor je kača prevarala Evo,*¹ ko ji je obljubljala to, česar sama ni imela, tako tudi ti ponujajo večje spoznanje in neizrekljive skrivnosti ter obljublajo, da bodo sprejeti znotraj Polnosti. S tem svoje zveste (poslušalce) pogrezajo v smrt in povzročajo, da odpadejo od njega, ki jih je ustvaril. Nekoč je padli angel po kači povzročil neposlušnost ljudi, misleč, da ga Bog ne bo opazil; zato mu je dal Bog obliko in ime kače. Zdaj pa, ker so poslednji časi, se zlo širi: po ljudeh povzroča, da ljudje ne le odpadejo od njega, ki jih je oblikoval, ampak ga tudi sramotijo; to dosega z mnogimi zvijačami, se pravi s pomočjo vseh krivovercev, ki sem jih prej omenil. Kajti vsi ti, čeprav izhajajo iz različnih krajev in učijo različne (nauke), soglašajo (*concurrere*) z isto bogokletno trditvijo: smrtno rano zadajajo, ko učijo bogokletja zoper našega Stvarnika in Hranitelja ter nevere v odrešenje človeka. Človek je namreč pomešanje (*temperatio*) duše in mesa, ki je bilo oblikovano po Božji podobnosti in sta ga izoblikovali njegovi roki: to sta Sin in Duh, ki jima je dejal: *Naredimo človeka.*² Takšen pa je namen tistega, ki nam zavida naše življenje: povzročiti, da ljudje ne verjamejo v svoje odrešenje in sramotijo Boga, ki jih je oblikoval. Kajti karkoli že vsi krivoverci z vso resnobnostjo trdijo, se na koncu sprevrže v sramotenje Ustvarjalca in zavračanje odrešenja Božje ustvarjenine, ki je meso. Toda Božji Sin je prav zaradi mesa uresničil vso ojkonomijo, kakor sem dokazal na različne načine, obenem pa sem pojasnil, da Pisma nikogar drugega ne imenujejo Bog, razen Očeta vseh, (njegovega) Sina in tistih, ki so prejeli posinovljenje.

1 2 Kor 11,3.

2 1 Mz 1,26.

Prvi del

En sam Bog, avtor obeh zavez, dokazan z jasnimi Kristusovimi besedami

1. Jezus in Stvarnik neba in zemlje

Gospod neba in zemlje

1, 1. Zanesljivo in nedvomno je, da Duh v pravem pomenu¹ ni nikogar drugega oznanjal kot Boga in Gospoda, razen Boga, ki vsemu gospoduje s svojo Besedo, in tistih, ki so prejeli Duha posinovljenja, se pravi tistih, ki verujejo v enega in resničnega Boga in Kristusa Jezusa, Božjega Sina; podobno tudi apostoli sami niso nikogar drugega imenovali Bog ali Gospod; (tega ni počel) niti naš Gospod, ki nam je celo naročil, naj nikogar ne priznamo za Očeta razen njega, ki je v nebesih² in je edini Bog in edini Oče. Očitno se kot lažne izkažejo besede varljivih sofistov, ki učijo, da je Bog in Oče po svoji naravi (*naturaliter*) ta, ki so ga sami iznašli, Demiurg pa po svoji naravi ni Bog in Oče, ampak je to le po dogovoru (*verbo tenus*), saj gospoduje stvarstvu; tako trdijo ti sprevrženi slovničarji, ki si o Bogu izmišljujejo (marsikaj), opuščajo pa Kristusov nauk in iz svojih lažnih vedeževanj izpeljujejo (*argumentari*) celotno Božjo ojkonomijo. Svoje ajone namreč imenujejo bogovi, očetje, gospodi in celo nebesa, svojo Mater, ki jo kličejo tudi Zemlja in Jeruzalem, pa imenujejo še z mnogimi drugimi imeni.

1, 2. Mar ni očitno, da Gospod, če bi poznal mnoge očete in bogove, svojim učencem ne bi naročil, naj poznajo le enega Boga in samo njega kličejo Oče? Poleg tega je sam ločil tiste, ki se tako imenujejo le po dogovoru,³ od njega, ki je resnično Bog,⁴ zato da mi ne bi zablodili zaradi njegovega nauka in česa napačno razumeli. Če pa bi potem, ko je nam zapovedal, naj le enega kličemo Oče in Bog, včasih sam priznal druge za očete in bogove v pravem pomenu, bi se izkazalo, da nekaj naroča učencem, sam pa dela drugo; toda to ni značilnost

1 v pravem pomenu: te besede so se ohranile le v armen. prevodu.

2 Prim. Mt 23,9.

3 Prim. Jn 10,35.

4 Prim. *Zoper krivoverstva* III, 6, 5.

dobrega učitelja,¹ ampak zapeljevalca in zavistneža. Tudi apostoli bi se po njihovem mnenju izkazali za prestopnike zapovedi, ker priznavajo – kot sem že pokazal – Demiurga za Boga, Gospoda in Očeta, seveda le v primeru, da ta ni edini Bog in Oče. Vzrok njihovega prestopka bi bil učitelj, ki jim je naročil, naj samo enega kličejo Oče, in jim naložil, da morajo njegovega Očeta nujno priznati za Demiurga, kakor sem pravkar pokazal.

2, 1. Ko Mojzes v Devteronomiju povzame vso postavo, ki jo je prejel od Demiurga, pravi takole: *Prisluhni, nebo, in govoril bom, zemlja naj sliši besede iz mojih ust.*² David pa pravi, da njegova pomoč prihaja od Gospoda: *Moja pomoč je od Gospoda, ki je naredil nebo in zemljo.*³ Izaija priznava, da govori v imenu njega, ki je naredil nebo in zemljo in jima gospoduje: *Poslušaj nebo, prisluhni zemlja, kajti Gospod je govoril;*⁴ in znova: *Tako govori Gospod Bog, ki je naredil nebo in ga razpel, ki je utrdil zemljo in kar je na njej, ki je dal dih ljudstvu na njej in Duha hodečim po njej.*⁵ 2, 2. Tudi naš Gospod Jezus Kristus istega (Stvarnika) priznava za svojega Očeta, ko pravi: *Slavim te, Oče, Gospod neba in zemlje.*⁶ Na katerega Očeta naj bi po mnenju teh sprevrženih Pandorinih sofistov pri tem morali pomisliti?⁷ Mar na Brezno, ki so si ga sami izmislili? Mar na njihovo Mater? Morda na Edinorojjenega? Morda na Boga, ki so si ga izmislili Markion in drugi, Boga, za katerega sem na različne načine dokazal, da ni Bog? Ali pa – kar je resnično – na Ustvarjalca neba in zemlje, ki so ga oznanjali preroki, ki ga je Kristus priznal za svojega Očeta in ki ga oznanja postava, ko pravi: *Poslušaj Izrael, Gospod tvoj Bog je edini?*⁸

Besede Mojzesa in prerokov so Kristusove besede

2, 3. Kristus sam je Judom povedal, da so Mojzesovi spisi (*litterae*) njegove besede; o tem poroča Janez v svojem evangeliju: *Če bi verovali Mojzesu, bi verovali tudi meni, saj je on pisal o meni; če pa ne*

1 Prim. Lk 18,18.

2 5 Mz 32,1.

3 Ps 120,2.

4 Iz 1,2.

5 Iz 42,5.

6 Mt 11,25; Lk 10,21.

7 pomisliti db. slišati.

8 5 Mz 6,4.

verujete njegovim spisom, kako boste verovali mojim besedam?¹ Tako jasno pokaže, da so Mojzesovi spisi njegove (lastne) besede. Če to velja za Mojzesove spise, pa so tudi besede drugih prerokov nedvomno njegove besede, kar sem že pokazal.

Spet drugič je Gospod sam govoril² o Abrahamu, ki je bogatašu o še živih ljudeh dejal: *Če ne poslušajo Mojzesa in prerokov, ne bodo verovali, tudi če kdo vstane od mrtvih in gre k njim.*³ 2, 4. S tem nam ni povedal bajke (*fabula*) o bogatašu in revežu, ampak nas je hotel predvsem poučiti, naj se nihče ne predaja nasladam, da ne bi s prebijanjem časa v posvetnih užitkih in mnogih gostijah postal suženj svojih strasti in bi pozabil na Boga. Pravi namreč: *Živel je bogataš, ki se je oblačil v škrlat in dragoceno tkanino ter dan na dan sijajno veseljačil.*⁴ O takšnih je Duh po Izaiju govoril: *Ob zvoku citer in harfe, bobna in piščali pijejo vino, za Božja dela pa se ne zmenijo, dela njegovih rok ne opazijo.*⁵ Da nas ne bi doletela ista kazen kot njih, nam je Gospod pokazal, kakšen je bil njihov konec, obenem pa je nakazal, da bi tudi oni, če bi poslušali Mojzesa in preroke, verovali vanj, ki so ga ti vnaprej oznanjali: v Božjega Sina, ki je vstal od mrtvih in nam daje življenje. Poleg tega je (z bajko) pokazal, da so vsi iz ene bitnosti (*substantia*): Abraham, Mojzes, preroki in tudi sam Gospod, ki je vstal od mrtvih in v katerega verujejo mnogi obrezani, ki poslušajo Mojzesa in preroke, ko oznanjajo prihod Božjega Sina. Tisti, ki jih zaničujejo in zase pravijo, da prihajajo iz neke druge bitnosti, pa ne poznajo *prvorojenca med mrtvimi*,⁶ ker Kristusa razumejo ločeno: Kristus je ostal netrpiliv, Jezus pa je trpel.

Bog Jeruzalema in templja

2, 5. Od Očeta namreč ne sprejemajo spoznanja o Sinu, od Sina pa se ne poučijo o Očetu,⁷ ko očitno in brez prilik uči o pravem Bogu in pravi: *Sploh ne prisegajte, ne pri nebu, ker je Božji prestol, ne pri zemlji, ker je podnožje njegovih nog, ne pri Jeruzalemu, ker je mesto velikega*

1 Jn 5,46–47.

2 govoril db, pokazal.

3 Lk 16,31.

4 Lk 16,19.

5 Iz 5,12.

6 Kol 1,18.

7 Prim. Mt 11,27; Lk 10,22.

*Kralja.*¹ Te besede očitno govorijo o Ustvarjalcu. Podobno pravi Izaija: *Nebo je moj prestol, zemlja podnožje mojih nog.*² Poleg njega ne obstaja noben drug Bog, sicer ga Gospod ne bi imenoval ne Bog ne véliki Kralj, saj takšno (dostojanstvo) ne dopušča primerjave in nadrejenosti (*superlatio*). Kdor ima namreč nad seboj nekoga, ki je odličnejši, in je sam pod oblastjo drugega, ta ne more biti ne Bog ne véliki Kralj.

2, 6. (Krivoverci) ne morejo trditi, da je bilo to povedano na ironičen način, saj besede same dokazujejo, da so bile izrečene zares.³ Tisti, ki je govoril, je bil namreč sam Resnica in je resnično branil svojo hišo,⁴ ko je iz nje vrgel menjalce, ki so kupovali in prodajali, ter jim dejal: *Pisano je: »Moja hiša se bo imenovala hiša molitve, vi pa ste iz nje naredili razbojniško jamo.«*⁵ Če bi oznanjal drugega Boga, kakšen razlog bi imel, da bi to naredil, tako govoril in branil svojo hišo? Toda hotel je pokazati na kršilce Očetove postave: ni namreč obsojal⁶ hiše ne napadal postave, ki jo je prišel dopolnit,⁷ ampak je grajal tiste, ki hiše niso dobro uporabljali in so kršili postavo.

Zato pismouki in farizeji, ki so že v času postave začeli zaničevati Boga, niso sprejeli njegove Besede, se pravi niso verovali v Kristusa. O njih Izaija pravi: *Tvoji prvaki so neposlušni in pajdaši tatov; ljubijo podkupnine, zahtevajo povračila, ne branijo sirote, ne skrbijo za pravdo vdove.*⁸ Podobno tudi Jeremija: *Voditelji ljudstva me niso poznali: nespametni in nerazsodni sinovi so, modri za počenjanje hudobije, ne znajo pa delati dobro.*⁹

2, 7. Tisti, ki so se bali Boga in se držali njegove postave, pa so prihiteli h Kristusu in bili vsi rešeni. Svojim učencem je namreč dejal: *Pojdite k izgubljenim ovcam Izraelove hiše.*¹⁰ (Pismo) pravi, da so Samarijani, ko je Gospod pri njih ostal dva dni, še v večjem številu verovali zaradi njegove besede in so govorili ženi: *»Ne verujemo več zaradi tvojega pripovedovanja, kajti sami smo slišali in vemo, da je on resnično*

1 Mt 5,34–35.

2 Iz 66,1.

3 zares db. v resnici.

4 hišo, tj. jeruzalemski tempelj.

5 Mt 21,13; Mr 11,17.

6 obsojal db. dolžil, tožil.

7 Mt 5,17.

8 Iz 1,23.

9 Jer 4,22.

10 Mt 10,6.

odrešenik sveta.«¹ Pavel pa pravi takole: *In tako bo rešen ves Izrael.*² Postavo imenuje tudi vzgojiteljico (*paedagogus*) za Kristusa Jezusa.³ Naj torej nevere nekaterih ne pripisujejo postavi! Kajti postava jim ni prepovedovala verovati v Božjega Sina, ampak jih je celo spodbujala, ko pravi, da se ljudje starodavne kačine rane ne morejo rešiti drugače,⁴ kot da verujejo vanj, ki – v podobi grešnega mesa⁵ na lesu mučeništva povzdignjen z zemlje – vse priteguje k sebi⁶ in oživlja mrtve.

Ugovor: nebo in zemlja bosta prešla

3, 1. Toda zlonamerneži pravijo: če je nebo Božji prestol in zemlja podnožje⁷ in če je rečeno, da bosta nebo in zemlja prešla,⁸ bo z njima nujno prešel tudi Bog, ki sedi na njiju, in ne bo več Bog, ki je nad vsem.

Ti najprej ne vedo, v kakšnem pomenu je nebo prestol in zemlja podnožje; ne vedo namreč, kaj je Bog, ampak menijo, da sedi kakor človek in je zaobsežen (*contineri*), sam pa ne obsega. Prav tako ne poznajo minljivosti neba in zemlje. Pavel, ki ga je poznal, je dejal: *Kajti podoba tega sveta mineva.*⁹

Na njihovo vprašanje je odgovoril David: ko bo prešla podoba tega sveta, ne bo ostal samo Bog, ampak tudi njegovi služabniki. V stoprvem psalmu namreč pravi: *V začetku si ti, Gospod, ustvaril zemljo in nebo je delo tvojih rok. Onadva bosta prešla, ti pa boš ostal. Oba se bosta postarala kakor obleka, kakor oblačilo ju boš zamenjal in bosta zamenjana; ti pa ostajaš isti in tvoja leta nimajo konca; sinovi tvojih služabnikov bodo (varno) prebivali in njihov zarod bo za vedno obstal.*¹⁰ S tem jasno pokaže, katere (stvari) preidejo in kdo je tisti, ki za vedno ostane, se pravi Bog s svojimi služabniki. Izaija pravi podobno: *Povzdignite svoje oči proti nebu in ozrite se navzdol na zemljo, kajti nebo je bilo utrjeno kakor dim, zemlja pa se bo postarala kakor obleka, njuni*

1 Jn 4,41–42.

2 Rim 11,26.

3 Prim. Gal 3,24.

4 Prim. 3 Mz 21,8.

5 Prim. Rim 8,3.

6 Prim. Jn 12,32.

7 Prim. Iz 66,1.

8 Prim. Lk 21,33.

9 1 Kor 7,31.

10 Ps 101,26–29.

*prebivalci bodo umrli kakor onadva; moje odrešenje pa ostaja na veke, moja pravičnost ne preneha.*¹

Ugovor: Jeruzalem in tempelj sta bila zapuščena

4, 1. Poleg tega si (zlonamerneži) o Jeruzalemu in o (Božji) hiši drznejšo trditi, da (mesto) ne bi bilo zapuščeno, če bi bilo mesto vélikega Kralja.² To je tako, kot da bi kdo dejal, da bilka, ko bi bila Božja ustvarjenina, ne bi nikoli ostala brez žita! Ali pa, da mladik na trti, ko bi jih naredil Bog, ne bi nikoli obrezali, potem ko ostanejo brez grozdov. Te stvari namreč niso bile narejene zase, ampak zaradi sadu, ki raste na njih: ko ta dozori in je pobran, jih zapustimo in zavržemo, saj niso več sposobne obroditi sadu. Tako je bilo tudi z Jeruzalemom. Na sebi je nosil jarem suženjstva, s katerim je bil podjarmljen človek, ki se ni podrejal Bogu (v času), ko je vladala smrt;³ šele ko je bil podjarmljen, je postal sposoben za svobodo. Tedaj pa je prišel Sad svobode, ki je dozorel, bil požet in sprejet v žitnico, iz Jeruzalema pa je po vsem svetu odneslo in razsejalo tiste, ki morejo prinašati sad, kakor pravi Izaija: *Jakobovi sinovi bodo brsteli, Izrael bo cvetel in ves svet bo napolnjen z njegovim sadom.*⁴ Ko je njegov sad razsejalo po vsem svetu, je bil upravičeno zapuščen in zavržen tisti, ki je nekoč dobro obrodil – iz njega so namreč kot sad izšli Kristus po mesu⁵ in apostoli –, zdaj pa ni več sposoben obroditi sadu. Kar se namreč začne v času, se mora v času tudi zaključiti.

4, 2. Ker se je postava začela z Mojzesom, je bilo primerno, da se preneha z Janezom, saj je prišla njena izpolnitev, ki je Kristus: zato pri njih *postava in preroki* (trajajo) *do Janeza.*⁶ Torej je moral tudi Jeruzalem, ki se je začel z Davidom in je izpolnil čase postave, dočakati svoj konec, ko se je razodela nova zaveza. Bog je namreč vse naredil po meri in redu in pri njem ni nič brez mere, kajti nič ni brez števila.⁷ Dobro je povedal tisti, ki je dejal, da je sam Oče, naj bo še tako neizmeren, izmerjen v Sinu: Očetova mera je namreč Sin, saj ga zaobsega.

1 Iz 51,6.

2 Prim. Mt 5,35.

3 Prim. Rim 5,14.

4 Iz 27,6.

5 Prim. Rim 9,5.

6 Lk 16,16.

7 Prim. Mdr 11,20.

Da je bila njihova¹ služba začasna, pravi Izaija: *Hči sionska bo zapušče-na kakor koliba v vinogradu, kakor čuvajnica na kumaričnem polju.*² Kdaj se te stvari zapusti? Mar ne takrat, ko je sad že obran in ostanejo samo še listi, ki ne morejo več dajati sadov?

4, 3. In zakaj govorim le o Jeruzalemu, ko pa mora preiti tudi po-doba celega sveta, ko pride čas njegovega propada,³ da se žito zbere v žitnico, preostale pleve pa se sežge? *Kajti Gospodov dan bo razžarjen kakor peč; vsi grešniki in krivičniki bodo kakor strnišče in sežgal jih bo dan, ki pride.*⁴ Kateri Gospod bo prinesel takšen dan, je pokazal Janez Krstnik, ko je o Kristusu dejal: *On vas bo krstil v Svetem Duhu in ognju. Velnico ima v roki in počistil bo svoje mlatišče; svoje žito bo spravil v žitnico, pleve pa sežgal z neugasljivim ognjem.*⁵ Ni torej eden tisti, ki je naredil žito, in drugi tisti, ki je naredil pleve, ampak je eden in isti; in ta jih bo tudi sodil, se pravi razločil. Toda žito in pleve so po naravi brez duše in razuma, človek pa je razumen in v tem je podoben Bogu; ustvarjen je bil svoboden in zmožen samoodločanja ter je sam kriv, da včasih postane žito, včasih pa pleve. Zato bo tudi upraviče-no zavržen, saj je bil ustvarjen razumen, a je zavrnil pravo mišljenje (*recta ratio*), živel nerazumno in se tako odvrnil od Božje pravičnosti; izročil se je slehernemu posvetnemu duhu in se vdajal raznovrstnim nasladam, kot pravi prerok: *Človek, naj je bil še tako v časti, je postal podoben vprežni živini.*⁶

Zaključek: en sam Bog

5, 1. Bog je torej eden in isti. On zviija nebo kakor knjigo⁷ in prenavlja obličje zemlje.⁸ Časne (stvari) je naredil zaradi človeka, da bi med njimi zorel in obrodil nesmrtnost, večne (stvari) pa mu daje zaradi

1 njihova, tj. služba Jeruzalema in templja.

2 Iz 1,8.

3 propada db. minevanja.

4 Mal 3,19.

5 Mt 3,11–12; Lk 3,16–17.

6 Ps 48,21. Lat. besedilo prinaša celotno vrstico psalma, a gre verjetno za poznejši popravek. Armen. prevod na tem mestu namreč navaja vrstico v tej kratki in nekoliko nenavadni različici, ki jo Irenej ponovno uporabi v *Zoper krivoverstva* IV, 41, 3 in V, 8, 2.

7 Prim. Iz 34,4.

8 Prim. Ps 103,30.

svoje dobrotljivosti,¹ *da bi v prihajajočih vekih pokazal neizsledljivo bogastvo svoje milosti.*² Njega so oznanjali postava in preroki, njega je Kristus priznal za svojega Očeta. On je Ustvarjalec in Bog nad vsem, kot pravi Izaija: *Jaz sem priča, govori Gospod Bog, in Otok, katerega sem izbral, da spoznate in verujete in uvidite, da jaz sem. Pred menoj ni bilo drugega boga in za menoj ga ne bo. Jaz sem Gospod, razen mene ni rešitelja: oznanil sem in odrešil.*³ In znova: *Jaz, Gospod, sem prvi in v prihajajočih časih jaz sem.*⁴ Tega ne pravi iz nečimrnosti in nadutosti, ampak zato, ker se brez Božje pomoči⁵ ne moremo poučiti o Bogu; zato (Bog) po svoji Besedi ljudi uči spoznati Boga. Tistim, ki tega ne vedo in menijo, da so odkrili drugega Očeta, je zato upravičeno rečeno: *Motite se, ker ne poznate Pisma ne Božje moči.*⁶

2. Jezus in Abraham: vera

Bog Abrahamov, Bog Izakov in Bog Jakobov

5, 2. Naš Gospod in učitelj je v odgovoru saducejem, ki trdijo, da ni vstajenja, in tako zaničujejo Boga in zasmehujejo postavo, obenem pokazal vstajenje in razodel Boga, saj je dejal: *O vstajenju mrtvih pa, ali niste brali, kaj vam je rekel Bog, ki pravi: »Jaz sem Bog Abrahamov in Bog Izakov in Bog Jakobov«.*⁷ Nato je dodal: *Ni Bog mrtvih, ampak živih, kajti njemu vsi živijo.*⁸ S temi besedami je jasno pokazal, da je on, ki je iz grma govoril z Mojzesom in se predstavil kot Bog očetov, resnično Bog živih. Kdo pa je Bog živih, če ne on, ki je resnično Bog in nad katerim ni drugega Boga? Tega Boga je oznanil tudi prerok Daniel, ko je na vprašanje perzijskega kralja Kira: *Zakaj ne moliš Bela?*, odgovoril: *Ker ne častim z rokami narejenih malikov, ampak živega Boga, ki je ustvaril nebo in zemljo in ima oblast nad vsem mesom.*⁹

1 dobrotljivosti (lat. prevod) ali človekoljubja (armen. prevod).

2 Ef 2,7; 3,8.

3 Iz 43,10–12.

4 Iz 41,4.

5 brez Božje pomoči db. brez Boga.

6 Mt 22,29.

7 Mt 22,31–32; prim. 2 Mz 3,6.

8 Lk 20,38.

9 DanD 4,4–5 (Dan 14,4–5 LXX).

Znova je dejal: *Gospoda, svojega Boga, bom molil, ker je on živi Bog.*¹ Torej je živi Bog, ki so ga častili preroki, Bog živih, pa tudi njegova Beseda, ki je govorila z Mojzesom, ovrгла saduceje in dala vstajenje, ko je s pomočjo postave slepim pokazala oboje, vstajenje in Boga. Če pa ni Bog mrtvih, ampak živih, in če se imenuje Bog očetov, ki so zaspali, so ti za Boga nedvomno živi in niso pogubljeni, *saj so sinovi vstajenja.*² Vstajenje je naš Gospod, ki sam pravi: *Jez sem vstajenje in življenje,*³ očetje pa so njegovi sinovi; prerok namreč pravi: *Bili so tvoji očetje, a so postali tvoji sinovi.*⁴ Kristus sam je torej – skupaj z Očetom – Bog živih, ki je govoril Mojzesu in se razodel očetom.

»Abraham je videl moj dan«

5, 3. Tako je tudi sam učil, ko je Judom govoril: *Vaš oče Abraham se je vzradostil, da bo videl moj dan, in videl ga je in se razveselil.*⁵ Kako torej? *Abraham je veroval Bogu in to mu je bilo šteto v pravičnost.*⁶ Najprej je veroval, da je stvarnik neba in zemlje, da je edini Bog;⁷ zatem pa je veroval, da bo njegov zarod naredil kakor zvezde na nebu.⁸ To pravi tudi Pavel: *kakor luči na svetu.*⁹

Po pravici je torej zapustil vse svoje zemeljsko sorodstvo in sledil Božji Besedi: z Besedo je bival na tujem (*xeniteúein*), da bi postal sodržavljan Besede (*sýn tõi Lógoi politeústhai*). 5, 4. Po pravici so tudi apostoli, ki so iz Abrahamovega rodu, zapustili čoln in svojega očeta ter sledili Besedi.¹⁰ In po pravici tudi mi, ki imamo isto vero kot Abraham, vzamemo križ kakor Izak les¹¹ in mu sledimo.¹² Kajti v Abrahamu se je človek naučil in navadil (*assuescere*) slediti Božji Besedi. Abraham je namreč po svoji veri sledil zapovedi Božje Besede in vdano prepustil

1 DanD 4,25 (Dan 14,25 LXX).

2 Lk 20,36.

3 Jn 11,25.

4 Ps 44,17.

5 Jn 8,56.

6 Rim 4,3; Gal 3,6; prim. 1 Mz 15,6.

7 Prim. Mz 14,22.

8 Prim. 1 Mz 15,5.

9 Prim. Flp 2,15.

10 Prim. Mt 4,22.

11 Prim. 1 Mz 22,6.

12 Prim. Mt 16,24.

svojega edinorojenega in ljubljenega sina v daritev Bogu,¹ da bi tudi Bog vsemu njegovemu zarodu radovoljno prepustil svojega ljubljenega in edinorojenega Sina v daritev za naše odrešenje.

5, 5. Ker je bil Abraham prerok in je v Duhu videl dan Gospodovega prihoda in ojkonomijo trpljenja, po kateri bo odrešen sam in vsi, ki so podobno kot on verovali Bogu, se je silno razveselil. Gospod torej Abrahamu ni bil neznan, saj je ta želel videti njegov dan. Tudi Gospodov Oče mu ni bil neznan, saj se je po Besedi poučil o Bogu in veroval vanj, zato mu je Gospod to štel v pravičnost;² človeka namreč opravičuje vera v Boga. Zato je Abraham govoril: *Svojo roko bom iztegnil k najvišjemu Bogu, ki je ustvaril nebo in zemljo.*³ Vse to pa skušajo sprevreči tisti, ki imajo napačno predstavo, in to na osnovi⁴ ene same povedi, ki je ne razumejo dobro.

Ugovor: pred Kristusovim prihodom nihče ni spoznal Očeta

6, 1. Da bi učencem pokazal, da je sam Beseda, ki prinaša spoznanje Očeta, ter da bi grajal Jude, ki menijo, da imajo Boga, kljub temu da zavračajo njegovo Besedo, po kateri spoznavamo Boga, je Gospod govoril: *Nihče ne pozna Sina, razen Očeta, in nihče ne pozna Očeta, razen Sina in tistega, komur hoče Sin razodeti.*⁵ Tako je zapisal Matej, podobno (pravi) tudi Luka in prav tako Marko, Janez pa tega mesta ne omenja. Ti, ki bi radi veljali za izkušenejše od apostolov, te (besede) spreminjajo takole: *Nihče ni spoznal Očeta, razen Sina, in (nihče ni spoznal) Sina, razen Očeta in tistega, komur je Sin razodel.*⁶ In razlagajo, da ni pred prihodom našega Gospoda nihče spoznal pravega Boga, o Bogu, ki so ga oznanjali preroki, pa trdijo, da ni Kristusov Oče.

6, 2. Toda, tudi če bi Kristus začel obstajati šele takrat, ko je prišel kot človek, in če bi se Oče šele v času cesarja Tiberija spomnil previdnostno skrbeti (*providere*) za ljudi in če bi se dokazalo, da njegova Beseda ni bila vedno navzoča pri njegovi ustvarjenini, se vendarle ne bi smelo izmisliti drugega Boga, ampak bi bilo treba preiskati vzroke za tako veliko (Božjo) brezbržnost. Nobeno vprašanje namreč ne

1 Prim. 1 Mz 22,1–18.

2 Prim. 1 Mz 15,6.

3 1 Mz 14,22.

4 na osnovi db. zaradi.

5 Mt 11,27; Lk 10,22.

6 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 20, 3.

more biti takšno in tako zahtevno,¹ da bi spremenilo Boga in izvotlilo našo vero v Ustvarjalca, ki nas hrani po svojem stvarstvu. Kakor namreč verujemo v Sina, tako moramo imeti tudi trdno in stanovitno ljubezen do Očeta. Dobro pravi Justin v svoji Razpravi (*sýntagma*) zoper Markiona:² »Tudi samemu Gospodu ne bi verjel, če bi oznanjal drugega boga kot našega Demiurga, Stvarnika in Hranitelja. Toda od edinega Boga, ki je naredil ta svet, nas oblikoval ter vse povezuje³ in upravlja, je k nam prišel edinorojeni Sin in v sebi povzel svojo ustvarjenino: zato je moja vera vanj trdna, ljubezen do Očeta pa stanovitna, saj nam je Gospod naklonil oboje.«

6, 3. Nihče namreč ne more spoznati Očeta brez Božje Besede, se pravi če mu Sin ne *razodene*,⁴ ne spoznati Sina, če tako ni všeč Očetu.⁵ To, kar je Očetu všeč, izpolnjuje Sin: Oče namreč pošilja, Sin pa je poslan in pride. Oče je za nas neviden, a ga pozna njegova lastna Beseda, in čeprav je nerazložljiv, nam ga ona razlaga;⁶ po drugi strani pa samo Oče pozna svojo Besedo: to dvojno resnico⁷ nam je razodel Gospod. In zato Sin s svojim pokazanjem (*manifestatio*) razodeva spoznanje Očeta. Spoznanje Očeta je namreč pokazanje Sina: vse je namreč pokazano po Besedi. Da bi torej spoznali, da Sin s svojim prihodom⁸ daje spoznanje Očeta tistim, ki verujejo vanj, je učencem govoril: *Nihče ne pozna Očeta, razen Sina, in nihče ne pozna Sina, razen Očeta in tistega, komur je Sin razodel.*⁹ Tako je učil, kdo je on sam in kdo je Oče, da mi ne bi sprejeli drugega Očeta kot tistega, ki ga razodeva Sin.

6, 4. Njegove besede kažejo, da je on ustvarjalec *neba in zemlje*,¹⁰ in ne lažni Oče, ki so si ga izmislili Markion, Valentin, Bazilid, Karpokrat, Simon in drugi, ki se lažno imenujejo gnostiki, kajti nihče med

1 Prim. Rim 4,12–25.

2 Justin (ok. 100–163/167) je bil pomemben krščanski apologet in filozof. V Rimu je ustanovil filozofsko šolo, ki jo je obiskoval Tacijan (prim. *Zoper krivoverstva* I, 28, 1) in morda tudi Irenej. Razprava zoper Markiona je izgubljena, od Justinovih del pa so se ohranili le *Razgovor z Judom Trifonom* in dve apologiji (prim. *Logos v obrambo resnice*, Celje 1998, str. 145–251).

3 povezuje ali vsebuje, zaobsega (lat. *continere*).

4 Mt 11,27; Lk 10,22.

5 Mt 11,26; Lk 10,21.

6 Prim. Jn 1,18.

7 to dvojno resnico db. da je to dvoje tako.

8 Sin s svojim prihodom db. Sin, ki je prišel.

9 Mt 11,27; Lk 10,22.

10 Mt 11,25; Lk 10,21.

njimi ni Božji Sin, ampak je to Jezus Kristus, naš Gospod, ki mu zoperstavlja svoje nasprotno učenje, ko oznanjajo nespoznavnega Očeta, ne da bi sploh prisluhnili samim sebi. Kako je lahko nespoznaven, če ga oni poznajo? Kar nekateri, pa čeprav maloštevilni, poznajo, ni nespoznavno! Pa tudi Gospod ni dejal, da Očeta in Sina sploh ni mogoče spoznati, sicer bi bil njegov prihod odveč. Zakaj je sploh prišel sem? Mar zato, da bi nam dejal: ne iščite Boga, saj je nespoznaven in ga ne boste našli? Tako naj bi Kristus odgovoril njihovim ajonom, če verjamemo Valentinovim učencem. A to so prazne (besede). Gospod nas je namreč poučil, da nihče ne more spoznati Boga, če ga Bog sam ne pouči; se pravi, da Boga ne moremo spoznati brez Boga. Toda Očetova volja je, da ga spoznamo, saj ga bodo spoznali tisti, ki jim ga bo razodel Sin.

6, 5. Oče je razodel Sina zato, da bi se po njem razodel vsem in bi tiste, ki verujejo vanj, sprejel v nepropadljivost in večno svežino (*refrigerium*) – verovati vanj pa pomeni izpolnjevati njegovo voljo –, tiste, ki ne verujejo vanj in zato bežijo pred njegovo lučjo, pa bi po pravici zaprl v temo, ki so si jo sami izbrali. Oče se je torej razodel vsem, ko je svojo Besedo vsem naredil vidno; po drugi strani pa je Beseda vsem kazala Očeta in Sina, kajti vsi so jo videli. In zato je Božja sodba nad tistimi, ki so podobno videli, a niso podobno verovali, pravična.

6, 6. Beseda namreč že po stvarstvu razodeva Boga Stvaritelja, po svetu Gospoda Ustvarjalca sveta, po ustvarjenini Umetnika, ki jo je oblikoval, in po Sinu Očeta, ki ga je rodil: to trdijo vsi, vendar vsi ne verujejo tako. Prav tako je Beseda sebe in Očeta oznanjala po postavi in prerokih: vse ljudstvo je enako slišalo, a vsi niso enako verovali. Tudi po sami Besedi, ki je postala vidna in otipljiva, se je kazal Oče: čeprav niso vsi podobno verovali vanj, so vsi v Sinu videli Očeta,¹ kajti nevidna resničnost, (ki so jo videli) v Sinu, je Oče, vidna resničnost, (v kateri so videli Očeta), pa je Sin.² Ko je bil navzoč, so zato vsi govorili, da je on Kristus in ga imenovali Boga. Celo demoni, ko so videli Sina, so govorili: *Vemo, kdo si: Sveti, od Boga.*³ In ko ga je videl skušnjavec

1 Prim. Jn 14,9.

2 Lat. besedilo je zelo jedrnato in verjetno zvesto posnema gr. izvirnik: *Invisibile etenim Filii Pater, visibile autem Patris Filius* (slov. »Nevidnost Sina je Oče, vidnost Očeta pa je Sin«).

3 Mr 1,24; Lk 4,34.

Hudič, je govoril: *Če si ti Božji Sin.*¹ Vsi so videli in imenovali Sina in Očeta, a vsi niso verovali.

6, 7. Potrebno je bilo namreč, da vsi izpričajo resnico za odrešenje vernih in za obsodbo nevernih, zato da bodo vsi pravično sojeni in bodo vsi izpričali vero v Očeta in Sina, se pravi, da bodo vsi okrepili resnico, saj bodo vsi o njej pričevali, tako domačini, ki so prijatelji, kot tudi tujci, ki so sovražniki. Resničen in neovrgljiv dokaz namreč nosi tudi pečate pričevanja sovražnikov: kajti ko sovražniki vidijo (dokaz), so takoj prepričani, pričujejo o njem in ga potrdijo s pečatom, ko pa se pozneje v njih vname sovraštvo, začnejo obtoževati in ne želijo, da bi bilo njihovo pričevanje resnično. Torej ni bil eden, ki je bil spoznan, in drugi, ki je govoril: *Nihče ne pozna Očeta*, ampak je eden in isti. Vse mu je podvrgel Oče² in o njem vsi pričujejo, da je resnično človek in da je resnično Bog: Oče, Duh, angeli, stvarstvo, ljudje, padli duhovi, demoni, sovražnik in končno tudi sama smrt.³ Od začetka do konca Sin vse izpolnjuje v služanju Očetu in brez njega nihče ne more spoznati Boga. Spoznanje Očeta je namreč Sin, spoznanje Sina pa se razodeva od Očeta po Sinu.⁴ Zato je Gospod govoril: *Nihče ne pozna Očeta, razen Sina, in nihče ne pozna Sina, razen Očeta in tistih, katerim bo Sin razodel.*⁵ (Izraz) *bo razodel* ne zadeva samo prihodnosti, kot da bi Beseda Očeta začela razodevati šele tedaj, ko se je rodila iz Marije, ampak ima ta (izraz) splošen pomen in zadeva celoto časa. Sin je namreč od začetka navzoč pri svoji ustvarjenini in tako razodeva Očeta vsem, katerim to hoče Oče, kadar hoče in kakor hoče. In zato je v vsem in po vsem en Bog Oče, ena Beseda, en Duh in eno odrešenje za vse, ki verujejo Vanj.

Abraham je po Besedi spoznal Očeta

7, 1. Abraham je torej po Besedi spoznal Očeta, *ki je naredil nebo in zemljo*,⁶ in ga priznal za Boga. Poučen je bil tudi o prihodu Božjega Sina med ljudi, prihodu, po katerem bo njegov zarod postal kakor zvezde na

1 Mt 4,3; Lk 4,3.

2 Prim. 1 Kor 15,27.

3 Prim. 1 Kor 15,25–26.

4 spoznanje Sina pa se razodeva od Očeta po Sinu (armen. prevod) ali spoznanje Sina pa je v Očetu in se razodeva po Sinu (lat. prevod).

5 Mt 11,27; Lk 10,22.

6 1 Mz 14,22.

nebu.¹ Želel je videti ta dan, da bi lahko sam objel Kristusa, in po Duhu ga je na preroški način (*prophetic*) videl in se razveselil.² Simeon, ki je bil iz njegovega rodu, pa je namesto njega izpolnil očkovo veselje (*gratulation*) in govoril: *Zdaj odpuščaš, Gospodar, svojega služabnika v miru, kajti moje oči so videle tvoje odrešenje, ki si ga pripravil pred obličjem vseh ljudstev: luč v razodetje poganom in slavo Izraela, tvojega ljudstva.*³ Tudi angeli so pastirjem, ki so ponoči bedeli, oznanili *veliko veselje.*⁴ Tudi Elizabeta⁵ je dejala: *Moja duša poveljuje Gospoda in moj duh se raduje v Bogu, mojem Odrešeniku.*⁶ Abrahamovo veselje (*exultatio*) se je spustilo na tiste iz njegovega zaroda, ki so bedeli, ki so videli Kristusa in vanj verovali; toda to veselje se je nato obrnilo (*regredi*) in se od sinov vrnilo k Abrahamu, ki je želel videti dan Kristusovega prihoda. Gospod je torej o njem dobro pričeval, ko je dejal: *Vaš oče Abraham se je vzradostil, da bo videl moj dan, in videl ga je in se razveselil.*⁷

7, 2. Tega pa ni dejal samo zaradi Abrahama, ampak zato, da bi pokazal, da so vsi, ki so od začetka imeli spoznanje o Bogu in so pre-rokovali o Kristusovem prihodu, prejeli razodetje od Sina samega. Ta je v poslednjih časih postal viden in otipljiv in je govoril s človeškim rodom, da bi iz kamnov obudil Abrahamu otroke in izpolnil obljubo, ki mu jo je dal Bog, da bo njegov zarod naredil kakor zvezde na nebu. Tako pravi tudi Janez Krstnik: *Bog more iz teh kamnov obuditi Abrahamu otroke.*⁸ To pa je storil Jezus, ko nas je odtrgal od češčenja kamenja, nas prestavil iz trdega in nerodovitnega sorodstva ter v nas ustvaril vero, podobno Abrahamovi. Tako pričuje tudi Pavel, ko pravi, da smo po podobnosti vere in obljubi dediščine Abrahamovi otroci.⁹

1 Prim. 1 Mz 22,17.

2 Prim. Jn 8,56.

3 Lk 2,28–32.

4 Prim. Lk 2,10.

5 Na tem mestu tako armen. kot lat. rokopisi *Magnificat* pripisujejo Elizabeti, v *Zoper krivoverstva* III, 10, 2 pa lat. rokopisi besedilo pripisujejo Mariji. Kako pojasniti to očitno protislovje? Ali ga je zapisal že Irenej ali pa je do njega prišlo pri prepisovanju? Je neki kopist namenoma popravil izvorno besedilo, in če ga je popravil, katero od omenjenih mest je spremenil? Ker je nemogoče zanesljivo odgovoriti na ta vprašanja, naš prevod na obeh mestih ohranja različico, ki jo narekujejo rokopisi.

6 Lk 1,46–47.

7 Jn 8,56.

8 Mt 3,9; Lk 3,8.

9 Prim. Rim 4,12sl.

Zaključek: en sam Bog

7, 3. Eden in isti je torej Bog, ki je poklical Abrahama in mu dal obljubo. On je tudi ustvarjalec, ki po Kristusu kakor *luči na svetu*¹ pripravlja tiste med pogani, ki verujejo; pravi namreč: *Vi ste luč sveta*,² to je *kakor zvezde na nebu*.³ Pokazal sem torej, da tega Boga ne pozna nihče, razen Sina in tistih, katerim ga bo Sin razodel. Sin ga razodeva vsem, za katere Oče hoče, da ga spoznajo. Brez Očetove volje in brez Sinove pomoči pa nihče ne more spoznati Boga. Zato je Gospod učencem govoril: *Jaz sem pot, resnica in življenje. Nihče ne pride k Očetu, razen po meni. Če ste spoznali mene, boste spoznali tudi mojega Očeta, že zdaj ga poznate in videli ste ga*.⁴ Iz tega izhaja, da se Očeta spozna po Sinu, to je po Besedi.

7, 4. Judje so se oddaljili od Boga, ker niso sprejeli njegove Besede, ampak so si domišljali, da je Boga mogoče spoznati po Očetu samem, brez Besede, se pravi brez Sina. Niso torej spoznali njega, ki je v človeški podobi govoril Abrahamu, pozneje pa tudi Mojzesu, rekoč: *Videl sem stisko mojega ljudstva v Egiptu in sem se spustil, da jih osvobodim*.⁵ To je Sin, ki je Božja Beseda, izvrševal od začetka. Kajti Oče ni potreboval angelov, da bi naredil stvarstvo in oblikoval človeka, zaradi katerega je ustvaril stvarstvo; prav tako ni potreboval pomoči za upravljanje ustvarjenin in ojkonomije človeških dejavnosti,⁶ ampak je imel obilno in neizrekljivo pomoč (*ministerium*): pri vsem mu namreč pomagajo (*ministrare*) njegovo potomstvo in njegovi roki, se pravi Sin in Duh, Beseda in Modrost, ki jima služijo in so jima podložni vsi angeli. Nespametni so torej vsi, ki zaradi besed: *Nihče ne pozna Očeta, razen Sina*,⁷ vpeljujejo nespoznavnega Očeta.

8, 1. Nespameten je tudi Markion in njegovi učenci, ki iz dediščine izločajo⁸ Abrahama, o katerem je Duh po mnogih – še zlasti pa po Pavlu – pričeval, da *je veroval Bogu in mu je bilo to šteto v pravičnost*.⁹

1 Flp 2,15.

2 Mt 5,14.

3 1 Mz 15,5; 22,17.

4 Jn 14,6–7.

5 1 Mz 3,7–8.

6 človeških dejavnosti ali človekovega delovanja (lat. *negotia secundum hominem*).

7 Mt 11,27; Lk 10,22.

8 izločajo db. izganjajo.

9 Rim 4,3; Gal 3,6; prim. 1 Mz 15,6.

Tudi Gospod je pričeval zanj: najprej tako, da mu je iz kamnov obudil otroke in naredil njegovo potomstvo kakor zvezde na nebu, saj pravi: *Prišli bodo od vzhoda do zahoda, od severa in juga in bodo sedli za mizo z Abrahamom in Izakom in Jakobom v nebeškem kraljestvu;*¹ in znova je pričeval zanj, ko je Judom dejal: *Ko boste videli Abrahama in Izaka in Jakoba in vse preroke v Božjem kraljestvu, sebe pa vržene ven.*² Očitno je torej, da so tisti, ki oporekajo njegovemu odrešenju in si izmišljajo drugega Boga poleg tistega, ki je dal obljubo Abrahamu, izven Božjega kraljestva in izključeni iz dediščine nepropadljivosti, saj zavračajo in sramotijo Boga, ki v nebeško kraljestvo vodi Abrahama in njegov zarod, to je Cerkev, ki po Jezusu Kristusu prejema posinovljenje in dediščino, ki je bila obljubljena Abrahamu.

3. Jezus in Mojzes: postava

Kristus v soboto ozdravi sključeno ženo

8, 2. Njegov zarod je namreč branil Gospod, ko ga je rešil vezi in poklical k odrešenju. To je Gospod jasno pokazal, ko je ob ozdravitvi žene³ dejal tem, ki niso imeli vere, podobne Abrahamovi: *Hinavci! Ali ne odveže vsak od vas svojega vola ali osla od jasli in ga žene napajat? Te pa, ki je Abrahamova hči in jo je Satan zvezal za osemnajst let, ni bilo treba rešiti te vezi na sobotni dan?*⁴ Očitno je torej rešil in oživil tiste, ki so kakor Abraham verovali vanj, in ni deloval mimo postave, ko je ozdravljajal na sobotni dan. Postava namreč v soboto ni prepovedovala zdraviti ljudi, dopuščala je obrezo,⁵ zapovedovala je, naj duhovniki za ljudstvo opravljajo bogoslužje (*ministeria*), in ni prepovedovala skrbeti za nerazumne živali; prav tako je kopel Siloa⁶ pogosto ozdravljala na sobotni dan in zato so mnogi sedeli ob njej. Postava je zapovedovala, naj se vzdržijo vseh suženjskih opravil, se pravi vsega pohlepa, ki ga prinaša trgovanje in obdelovanje zemlje, ter jih spodbujala, naj

1 Lk 13,29; Mt 8,11.

2 Lk 13,28.

3 Prim. Lk 13,10–13.

4 Lk 13,15–16;

5 dopuščala je obrezo db. jih je obrezovala; prim. Jn 7,22–23.

6 Kopel Siloa se omenja samo v Jn 9,7.11, kjer Jezus slepemu z blatom pomaže oči, nato pa mu naroči, naj se umije v Siloi. Čeprav se ta ozdravitev zgodi na sobotni dan (prim. Jn 9,14), pa to ne zadošča, da bi v Irenejevem opisu prepoznali Siloo. Njegov opis namreč bolj ustreza kopeli Betesda, o kateri govori Jn 5,2–3.

opravljajo dela duše: s tem je mišljeno razmišljanje in vzpodbudne besede v pomoč bližnjim. Gospod je zato grajal tiste, ki so mu neupravičeno očitali, da ozdravlja na sobotni dan: postave namreč ni odpravljaj, ampak jo izpolnjeval!¹ Izvrševal je delo velikega duhovnika, Boga spravljal z ljudmi, očiščeval gobave, ozdravljaj bolne in naposled sam umrl, da bi izgnani človek ušel obsodbi in se neustrašno vrnil k svoji dediščini.

Učenci v soboto smukajo klasje

8, 3. Prav tako postava lačnim ni prepovedovala na sobotni dan vzeti hrane, ki je bila pri roki, prepovedovala pa je žeti in spravljati v žitnico. Zato je Gospod tem, ki so njegove učence obtoževali, da so smukali klasje in ga jedli, dejal: *Ali niste brali, kaj je storil David, ko je postal lačen, kako je stopil v Božjo hišo in je jedel daritvene hlebe in jih dal tudi tistim, ki so bili z njim, čeprav jih ni dovoljeno jesti drugim kakor samo duhovnikom?*² S temi besedami postave je opravičeval svoje učence in pokazal, da je duhovnikom dovoljeno ravnati svobodno. Pred Bogom je bil namreč David spoznan za duhovnika, čeprav ga je Savel preganjal, kajti vsak pravičen kralj ima duhovniški red. Duhovniki so torej vsi Gospodovi učenci, ki na tem svetu³ ne podedujejo ne njiv ne hiš, ampak vedno služijo oltarju in Bogu. O njih je Mojzes v Devteronomiju ob Levijevem blagoslovu dejal: *Ta svojemu očetu in svoji materi pravi: »Nisem te videl«; svojih bratov ni poznal in svojim otrokom se je odrekel; ohranil je tvoje besede in tvoje zaveze se je držal.*⁴ Kdo so tisti, ki so zapustili očeta in mater in se odrekli vsem bližnjim zaradi Božje Besede in njenega pričevanja, če ne Gospodovi učenci? O njih Mojzes znova pravi: *Ne bodo imeli dediščine, saj bo Gospod sam njihova dediščina.*⁵ In spet: *Levitski duhovniki, ves Levijev rod, ne bodo imeli ne deleža ne dediščine z Izraelom; Gospodu (podarjeni) sadovi so njihov delež in jih bodo jedli.*⁶ Zato tudi Pavel pravi: *Ne želim si daru, ampak sadu.*⁷ Ker imajo torej Gospodovi učenci levitsko dediščino,

1 Prim. Mt 5,17.

2 Prim. Mt 12,3-4; Lk 6,3-4; prim. 1 Sam 21,4-7.

3 na tem svetu db. tu.

4 5 Mz 33,9.

5 5 Mz 10,9.

6 5 Mz 18,1.

7 Flp 4,17.

jim je bilo dovoljeno, da so vzeli semena za svojo hrano, ko so bili lačni, *delavec je namreč vreden svoje hrane*¹ in *duhovniki ob sobotah v templju skrunijo soboto in so brez krivde*.² Zakaj so bili brez krivde? Ker v templju niso opravljali svetne službe, ampak Gospodovo. (Tako) so izpolnjevali postavo in je niso kršili kakor tisti, ki je sam v Božji tabor prinesel suhega lesa in je bil po pravici kamnan,³ kajti *vsako drevo, ki ne rodi dobrega sadu, posekajo in vržejo v ogenj*,⁴ in *če kdo uničuje Božji tempelj, bo Bog uničil njega*.⁵

Iz enega zaklada »novo in staro«

9, 1. Vse je torej iz ene in iste bitnosti, se pravi iz enega in istega Boga, kakor Gospod pravi učencem: *Zato je vsak pismouk, ki je postal učenec nebeškega kraljestva, podoben hišnemu gospodarju, ki prinaša iz svojega zaklada novo in staro*.⁶ Ni učil, da eden prinaša staro, drugi pa novo, temveč da gre za enega in istega. Hišni gospodar je namreč Gospod, ki gospoduje vsej Očetovi hiši: še nevzgojenim sužnjem določa ustrezno postavo, svobodnim in opravičenim po veri pa daje primerne zapovedi in otrokom odpira svojo dediščino. Pismouke, ki so postali učenci nebeškega kraljestva, imenuje svoje učence, o katerih drugje pravi Judom: *Glejte, pošiljam k vam modrece, pismouke in učitelje. Nekateri od njih boste pobili in preganjali od mesta do mesta*.⁷ Nove in stare stvari (*nova et vetera*), ki jih prinaša iz zaklada, pa sta nedvomno obe zavezi: stare stvari so prejšnja postava, nove pa življenje po evangeliju. O tem življenju David pravi: *Pojte Gospodu novo pesem*;⁸ in Izaija: *Hvalite Gospoda z novo hvalnico. Njen začetek: Njegovo ime je slavljeno na vrhovih zemlje, njegova mogočna dela oznanjajo na otokih*;⁹ in Jeremija: *Glej, sklenil bom novo zavezo, ne takšne, kakršno sem sklenil z vašimi očeti*¹⁰ na gori Horeb. Obe zavezi je (iz svojega zaklada) prinesel eden

1 Mt 10,10.

2 Mt 12,5.

3 Prim. 3 Mz 15,32–36.

4 Mt 3,10; 7,19; Lk 3,9.

5 1 Kor 3,17.

6 Mt 13,52.

7 Mt 23,34.

8 Ps 95,1; 97,1.

9 Iz 42,10–12.

10 Jer 31,31–32 (Jer 38,31–32 LXX).

in isti hišni gospodar, Božja Beseda, naš Gospod Jezus Kristus, ki je govoril z Abrahamom in Mojzesom, nam v novosti povrnil svobodo in pomnožil milost, ki prihaja od njega.

9, 2. *Več kakor tempelj je tukaj*,¹ pravi. Več in manj pa ne pravimo o stvareh, ki nimajo nič skupnega, si nasprotujejo po naravi in se borijo druga z drugo, temveč o stvareh, ki imajo isto bitnost in imajo nekaj skupnega, razlikujejo pa se samo po številu in velikosti, kakor se voda razlikuje od vode, luč od luči in milost od milosti. Milost svobode je torej večja kakor postava sužnosti in se zato ni razširila le med enim ljudstvom, ampak po vsem svetu. Eden in isti pa je Gospod, ki ljudem daje več kakor tempelj,² več kakor Salomon³ in več kakor Jona,⁴ in sicer svoj prihod in vstajenje od mrtvih. On ne spreminja Boga in ne oznanja drugega Očeta, ampak prav istega, ki lahko svojim domačim (*domestici*) odmeri vedno več in jim, ko napreduje njihova ljubezen do njega, podarja številčnejše in večje dobrine. O tem je Gospod sam govoril učencem: *Še kaj večjega kakor to boste videli.*⁵ In Pavel pravi: *Ne, kakor da bi to že dosegel, bil opravičen ali prišel do popolnosti;*⁶ *delno namreč spoznavamo in delno prerokujemo, ko pa pride to, kar je popolno, bo to, kar je delno, prenehalo.*⁷ Ko torej pride popolno, ne bomo videli drugega Očeta, ampak tega, ki ga že zdaj želimo videti, saj pravi: *Blagor čistim v srcu, kajti Boga bodo gledali.*⁸ Prav tako ne bomo sprejeli drugega Kristusa in Božjega Sina, ampak njega, ki je rojen iz Marije, ki je trpel in v katerega verujemo in ga ljubimo, kakor pravi Izaija: *In tisti dan bodo rekli: Glejte, Gospod, naš Bog, v katerega smo verovali in smo se radovali v našem odrešenju,*⁹ in kakor pravi Peter v svojem pismu: *Ko boste videli njega, v katerega verujete, čeprav ga še ne vidite, se boste veselili v neizrekljivem veselju.*¹⁰ In prav tako ne

1 Mt 12,6.

2 Prim. Mt 12,6.

3 Prim. Mt 12,42.

4 Prim. Mt 12,41.

5 Jn 1,50.

6 Flp 3,12.

7 1 Kor 13,9–10.

8 Mt 5,8.

9 Iz 25,9.

10 1 Pt 1,8. Vrstica je prevedena po armen. besedilu, ki bolj ustreza sobesedilu kot pa lat. prevod. Tu in v *Zoper krivoverstva* V, 7, 2 Irenej prinaša različico 1 Pt 1,8, ki močno odstopa od sprejetega novozaveznega besedila (*textus receptus*).

bomo prejeli drugega Svetega Duha, razen tega, ki je z nami in *vpije: Aba, Oče!*¹ V teh (treh) bomo rasli in napredovali (*proficere*), ko bomo uživali Božje darove ne več v zrcalu in v uganki, ampak iz obličja v obličje.² Tudi zdaj, ko prejemamo več kakor tempelj in več kakor Salomona, se pravi prihod Božjega Sina, se nismo naučili (spoznati) drugega Boga kot Ustvarjalca in Stvarnika vsega, ki se nam je razodel³ od začetka, in tudi ne drugega Kristusa, Božjega Sina, razen njega, ki so ga oznanjali preroki.

9, 3. Ker je bila nova zaveza spoznana in vnaprej napovedana po prerokih, je bil tudi tisti, ki naj bi jo sklenil, vnaprej napovedan skladno z Očetovo voljo: ljudem se je razodel, kakor je želel Oče, zato da bi tisti, ki verujejo vanj, mogli vedno napredovati in po zavezah rasti do izpolnitve odrešenja. Eno je odrešenje in eden je Bog, mnoge pa so zapovedi, ki izpopolnjujejo človeka, in mnogo stopenj ga vodi k Bogu. Če je zemeljskemu kralju, čeprav je samo človek, dovoljeno večkrat podeliti napredovanje (*profectus*) svojim podložnikom, mar Bogu, ki (vedno) ostaja isti, ne bo dovoljeno, da človeškemu rodu odmeri vedno večjo milost in z vedno večjimi darovi neprestano daje čast tistim, ki mu ugajajo? Če pa je napredovanje to, da se poleg njega, ki je bil oznanjen od začetka, izmisli še enega Očeta, bo napredovanje tudi v tem, da se poleg tega, ki je bil najden kot drugi, izmisli še tretjega, nato pa poleg tretjega še četrtega in poleg tega spet še enega. Takšen duh sicer meni, da vedno napreduje, v (resnici) pa se nikoli ne ustavi ob edinem Bogu. Izgnan od njega, ki (resnično) je, se obrača nazaj in vedno išče, a nikoli ne najde Boga, ampak vedno plava v breznu nedoumljivosti, razen če se ne spreobrne s pokoro in vrne tja, od koder je bil izgnan, ter prizna in veruje v enega Boga Očeta, Demiurga, ki so ga oznanjali postava in preroki in o katerem je pričeval Kristus.

On sam je tistim, ki so njegove učence obtoževali, češ da ne ohranjajo izročila Starih, odgovoril: *Zakaj pa vi prestopate Božjo zapoved zaradi svojega izročila? Bog je namreč rekel: »Spoštuj očeta in mater« in »Kdor preklinja očeta in mater, naj bo kaznovan s smrtjo«.*⁴ In drugič jim je dejal: *Tako ste zavrgli Božjo besedo zaradi svojega izročila.*⁵ Tako

1 Gal 4,6

2 Prim. 1 Kor 13,12.

3 razodel ali pokazal.

4 Mt 15,3–4; prim. Mr 7,9–10.

5 Mt 15,6.

je Kristus na povsem nedvoumen način priznal za Očeta in Boga njegova, ki je v postavi dejal: *Spoštuj očeta in mater, da ti bo dobro.*¹ Resnični Gospod je zapoved postave priznal za Božjo besedo in ni imenoval »Bog« nikogar drugega kot svojega Očeta.

Prerokbe in izpolnitev

10, 1. Janez zato upravičeno omenja, kako Gospod pravi Judom: *Preiskujete Pisma, ker mislite, da imate v njih večno življenje, a prav ta pričujejo o meni; toda vi nočete priti k meni, da bi imeli življenje.*² Kako bi Pisma pričevala o njem, če ne bi bila od enega in istega Očeta, če ne bi vnaprej napovedovala prihoda njegovega Sina in če ne bi ljudem vnaprej oznanjala odrešenja, ki prihaja od njega? *Če bi namreč verovali Mojzesu, pravi, bi verovali tudi meni, saj je on pisal o meni.*³ Kajti povsod v Pismih je vsejan (*inseminatus*) Božji Sin: enkrat govori z Abrahamom,⁴ drugič Noetu daje mere (za barko),⁵ enkrat išče Adama,⁶ drugič privede pred sodbo Sodomčane,⁷ spet drugič se prikaže in po poti vodi Jakoba ter iz grma govori z Mojzesom.⁸ Brezštevilni so odlomki, v katerih Mojzes kaže Božjega Sina. Celo dan njegovega trpljenja mu ni bil neznan, ampak ga je v podobi (*figuratim*) vnaprej oznanil, ko ga je imenoval pasha:⁹ prav na ta dan, ki ga je Mojzes tako dolgo nazaj vnaprej napovedal, je Gospod trpel in tako izpolnil pasho. Toda ni opisal samo dneva, ampak tudi kraj, konec časov in znamenje sončnega zahoda,¹⁰ ko je dejal: *Ne smete darovati pashe v nobenem drugem izmed tvojih mest, ki ti jih bo dal Gospod, tvoj Bog, ampak samo na kraju, ki ga bo Gospod, tvoj Bog, izbral, da bi se tam klicalo njegovo ime; daruj pasho zvečer, ob sončnem zahodu.*¹¹

1 2 Mz 20,12.

2 Jn 5,39–40.

3 Jn 5,46.

4 Prim. 1 Mz 26,24.

5 Prim. 1 Mz 6,15.

6 Prim. 1 Mz 3,9.

7 Prim. 1 Mz 18,23–33.

8 Prim. 2 Mz 3,1–4.17.

9 pasha ali velika noč. Nekateri cerkveni očetje, predvsem iz azijske šole, so besedo pasha povezovali z gr. glagolom *páschein* (slov. »trpeti«). Takšna razlaga je iz etimološkega vidika zmotna, toda za očete je dobro izražala resnični smisel judovske pashe, ki se je razodel s Kristusovim trpljenjem.

10 Prim. Mr 15,33; Lk 23,44; Raz 6,12.

11 5 Mz 16,5–6.

10, 2. Toda že prej je naznanil njegov prihod, ko je dejal: *Ne bo se umaknil vladar iz Juda, ne voditelj, ki izide izmed njegovih nog, dokler ne pride tisti, ki mu to pripada, in on bo upanje narodov. Za trto bo privezoval oslička, za vitico mladiča oslice, v vinu bo pral svojo obleko, v grozdni krvi svoje oblačilo. Njegove oči bodo bolj vesele kot vino, njegovi zobje bolj beli kot mleko.*¹ Naj torej iščejo ti, ki pravijo, da vse preiskujejo, v katerem času se je umaknil vladar in voditelj iz Juda, kdo je upanje narodov, kdo trta, kdo njegov osliček, kdo obleka, kdo oči, kdo vino! Naj preiščejo vsako od teh besed in odkrili bodo, da ne oznanjajo nikogar drugega, razen našega Gospoda Jezusa Kristusa. Zato Mojzes, ko želi grajati ljudstvo zaradi nehvaležnosti, pravi: *Tako vračate Gospodu, bedasto in nespametno ljudstvo!*² Pove pa še, da se bo Beseda, ki jih je ustvarila in naredila v začetku, pokazala tudi v poslednjih časih, *viséča na lesu*,³ da nas odkupi in oživi, pa ji ne bodo verjeli. Pravi namreč: *Tvoje Življenje bo viselo pred tvojimi očmi in ne boš veroval svojemu Življenju.*⁴ In znova: *Mar ni on tvoj Oče, ki si te je pridobil, te naredil in ustvaril?*⁵

Napovedi in navzočnost

11, 1. Da pa niso samo preroki, ampak tudi mnogi pravični po Duhu vnaprej spoznali njegov prihod ter prosili, da bi dočakali čas, ko bi mogli iz obličja v obličje videti svojega Gospoda in slišati njegove besede, je Gospod jasno pokazal, ko je učencem dejal: *Veliko prerokov in pravičnih si je želelo videti, kar vi gledate, pa niso videli, in slišati, kar vi slišite, pa niso slišali.*⁶ Kako bi hoteli videti in slišati, če ne bi vnaprej spoznali njegovega prihoda? In kako bi vnaprej vedeli, če ne bi od njege prejeli vnaprejšnjega spoznanja? In kako bi Pisma pričevala o njem, če ne bi eden in isti Bog od nekdaj vsega razodel in se po Besedi vnaprej pokazal njim, ki verujejo vanj, enkrat tako, da se je pogovarjal s svojo ustvarjenino, drugič pa tako, da je dal postavo, včasih tako, da je očital, včasih pa tako, da je spodbujal, spet drugič tako, da je osvobodil sužnja in ga naredil za sina, ob primernem času pa naklonil dediščino

1 1 Mz 49,10–12.

2 5 Mz 32,6.

3 5 Mz 21,23; Gal 3,13.

4 5 Mz 28,66.

5 5 Mz 32,6.

6 Mt 13,17.

nepropadljivosti za popolnost človeka?¹ Oblikoval ga je namreč za rast in zrelost, kakor pravi Pismo: *Rastita in se množita*.²

11, 2. Bog se namreč od človeka razlikuje v tem, da Bog naredi, človek pa je narejen. Tisti, ki naredi, je vedno isti, tisti, ki je narejen, pa mora prejeti začetek, sredino in zrelost.³ Bog izkazuje dobrote, človek pa jih prejema. Bog je v vsem popoln, sebi enak in podoben, ves luč, ves um, ves bitnost in izvir vseh dobrot,⁴ človek pa prejema napredovanje in rast proti Bogu. Ker je Bog vedno isti, bo človek, ki se znajde v Bogu, vedno napredoval proti Bogu. Bog namreč ne bo nikoli nehal izkazovati dobrot in bogato obdarovati človeka, človek pa ne bo nikoli nehal od Boga prejemati dobrot in bogatih daril. Posoda njegove dobrote in orodje njegovega poveličanja je namreč človek, ki je hvaležen njemu, ki ga je naredil; nasprotno pa je posoda njegove pravične sodbe nehvaležen človek, ki zaničuje njega, ki ga je oblikoval, in ni podložen njegovi Besedi. Ta je njim, ki nenehno prinašajo sad in množijo Gospodov denar, obljubila presežek:⁵ *Prav, dobri in zvesti služabnik! V malem si bil zvest, čez veliko te bom postavil. Vstopi v veselje svojega Gospoda*.⁶ Sam Gospod je torej obljubil presežek.

11, 3. Kakor je torej tistim, ki zdaj prinašajo sad, obljubil, da jim dá ta presežek po svojem milostnem daru in ne po spremembi spoznanja – ostaja namreč isti Gospod in razodeva se isti Oče –, tako je s svojim prihodom eden in isti Gospod poznejšim rodovom podelil večji milostni dar kot v stari zavezi. Kajti tisti, ki so po služabnikih slišali, da bo prišel kralj, so se zmerno veselili, ko so upali na njegov prihod, ti, ki so ga videli navzočega in so dosegli svobodo ter so bili deležni njegovih darov, pa doživljajo večje veselje in njihova radost je polnejša, saj se radujejo ob kraljevem prihodu, kot pravi David: *Moja duša se bo radovala v Gospodu, veselila se bo njegove rešitve*.⁷ Ko

1 Pričujoči prevod pripisuje pogovarjanje, dajanje postave, grajanje in drugo Božje delovanje Očetu, izvirnik pa je na tem mestu (namenoma?) dvoumen, saj se omenjena dejanja lahko pripiše tako Očetu kot Besedi.

2 1 Mz 1,28.

3 Prevod sledi domnevi A. Rousseauja, da besede *augmentum et incrementum* (slov. »rast in naraščanje«) prevajajo eno samo gr. besedo, *akmé* (slov. »vrhunec«, »zrelost«) (prim. SC 100, str. 228–229).

4 Prim. *Zoper krivoverstva* I, 12, 2.

5 presežek ali preobilje (lat. *plurimum*); prim. Mt 6,33; Lk 12,31.

6 Mt 25,21; prim. Lk 19,17.

7 Ps 34,9.

je vstopal v Jeruzalem, so zato vsi, ki so bili na poti in so od Davida naprej v duši hrepeneli,¹ spoznali svojega kralja, razgrnili svoja oblačila in z zelenimi vejami okrasili pot, pri tem pa z velikim veseljem in radostjo vzklikali: *Hozana Davidovemu sinu! Blagoslovljen, ki prihaja v Gospodovem imenu! Hozana na višavah!*² Hudobni oskrbniki pa so bili nevoščljivi, saj so varali podrejene, gospodovali preprostežem in se zato niso hoteli sprijazniti s tem, da je prišel kralj. Rekli so mu: *Slišiš, kaj tile govorijo?*³ Gospod pa je odgovoril: *Ali niste nikdar brali: »Iz ust otročičev in dojenčkov si pripravil hvalo.«*⁴ Pojasnil je, da se je v njem uresničila Davidova napoved o Božjem Sinu, in nakazal, da ne poznajo ne moči Pisem ne Božje ojkonomije ter da je on Kristus, ki so ga oznanjali preroki in čigar *ime je čudovito po vsej zemlji*, saj je njegov Oče *iz ust otročičev in dojenčkov pripravil hvalo* in je zato *njegovo veličastvo povzdignjeno nad nebesa*.⁵

Zaključek: en sam Bog, avtor obeh zavez

11, 4. Če je torej navzoč on, ki so ga oznanjali preroki, Božji Sin, naš Gospod Jezus Kristus, in če je njegov prihod prinesel polnejšo milost in obilnejši dar njim, ki so ga sprejeli, je očitno, da je tudi Oče prav tisti, ki so ga oznanjali preroki, in da Sin ob svojem prihodu ni prinesel spoznanja drugega Očeta, ampak istega, ki je bil oznanjen od začetka. Od njega je prinesel svobodo tistim, ki so mu služili v skladu s postavo, vdano in z vsem srcem; tistim pa, ki so zaničevali Boga in se mu niso podvrgli, tistim, ki so se zaradi človeške slave držali zunanjih očiščevanj – ta so bila dana kot podoba prihodnjih (resničnosti), saj je postava s časnim orisovala večno in z zemeljskim nebeško –, tistim torej, ki so se pretvarjali, da se držijo še bolj, kot je bilo zapovedano⁶ – kakor da bi bili skrbnejši od Boga samega, medtem ko so znotraj polni hinavščine, pohlepa in sleherne zlobnosti⁷ –, je za vedno prinesel pogubljenje in jih odrezal od življenja.

1 Prim. Ps 41,2; 83,3; 118,20.

2 Mt 21,9; prim. Ps 117,25–26.

3 Mt 21,16.

4 Mt 21,16; prim. Ps 8,3.

5 Ps 8,2–3.

6 zapovedano db. rečeno.

7 Prim. Mt 23,28.

4. Evangelij je izpolnitev postave

Ljubezen do Boga in do bližnjega
je povzetek postave in evangelija

12, 1. Izročilo njihovih starešin,¹ ki so se ga držali, kot da bi šlo za postavo, je nasprotovalo postavi, ki je bila dana po Mojzesu. Zato Izaija pravi: *Tvoji točaji mešajo vino z vodo.*² S tem pokaže, da so Stari³ strogi Božji zapovedi primešali razvodenelo izročilo, se pravi dodali ponarejeno⁴ in postavi nasprotno postavo. To je Gospod jasno pokazal, ko jim je dejal: *Zakaj pa vi prestopate Božjo zapoved zaradi svojega izročila?*⁵ Ne samo da so s prestopanjem kršili Božjo postavo in vinu primešali vodo, ampak so tudi svojo postavo postavili nasproti Božji. Še danes se to imenuje farizejska postava. Nekateri stvari v njej izločijo, druge dodajo, tretje pa razlagajo, kakor sami hočejo. Tako jo uporabljajo zlasti njihovi učitelji. Ker so hoteli ubraniti ta izročila, se niso hoteli podrediti Božji postavi, ki jih je usmerjala h Kristusovemu prihodu,⁶ ampak so Gospodu očitali, da je ozdravljjal ob sobotah, čeprav postava tega ni prepovedovala – postava sama je namreč na neki način ozdravljala, ko je zapovedovala obrezovati⁷ ob sobotah⁸ –, sebi pa niso očitali ničesar, ko so zaradi izročila in omenjene farizejske postave kršili Božjo zapoved in niso imeli najvažnejšega (*praecipuum*) v postavi, namreč ljubezni do Boga.

12, 2. Ker je to prva in največja zapoved, sledi pa ji zapoved ljubezni do bližnjega, je Gospod učil, da vsa postava in preroki stojijo (*pendere*) na teh zapovedih.⁹ On sam ni prinesel neke večje zapovedi, ampak je to samo obnovil, ko je svojim učencem zapovedal, naj ljubijo Boga iz vsega srca in bližnjega kakor sebe. Če bi se spustil od nekega drugega Očeta, ne bi nikoli uporabil prve in največje zapovedi iz postave, ampak bi si na vsak način prizadeval, da bi od popolnega Očeta prinesel

1 starešin ali Starih.

2 Iz 1,22.

3 Stari, tj. Judje.

4 ponarejen ali prešušten.

5 Mt 15,3.

6 Prim. Gal 3,24.

7 zapovedovala obrezovati db. obrezovala.

8 Prim. Jn 7,22–23.

9 Prim. Mt 22,37–40.

večjo zapoved in ne bi uporabil tiste, ki jo je dal postavodajalec.¹ Pavel pa pravi: *Izpolnitev postave je ljubezen.*² In ko vse drugo mine, ostanejo vera, upanje in ljubezen, največja od teh pa je ljubezen.³ Dejal je tudi, da od ljubezni do Boga ni odličnejše ne spoznanje, ne razumevanje skrivnosti, ne vera, ne preroštvo, ampak je brez ljubezni vse prazno in zaman.⁴ Ljubezen izpopolni človeka. Kdor ljubi Boga, je popoln že v tem veku in tudi v prihodnjem, saj ne bomo nikoli prenehali ljubiti Boga, ampak ga bomo toliko bolj ljubili, kolikor bolj ga bomo zrlili (*intueri*).

12, 3. Ker je torej tako v postavi kot v evangeliju prva in največja zapoved ljubiti Gospoda Boga z vsem srcem in je tej podobna (zapoved) ljubiti bližnjega kakor samega sebe, je dokazano, da je Stvaritelj postave in evangelija eden. Ker sta najpomembnejši zapovedi življenja v obeh zavezah isti, kažeta na istega Gospoda. On je namreč v obeh zavezah določil posamezne zapovedi, ki so enako primerne za obe zavezi, zapovedi, ki so splošne in najpomembnejše in brez katerih se ni mogoče rešiti.

12, 4. Koga (med krivoverci) pa Gospod ne bi osramotil, ko je med poučevanjem množice in učencev zatrdil, da postave ni dal drug Bog? Dejal je namreč: *Mojzesovo stolico so zasedli pismouki in farizeji. Vse torej, kar vam porečejo, storite in se tega držite, po njihovih delih pa se ne ravnajte; govorijo namreč, pa ne delajo. Vežejo težka bremena in jih nalagajo ljudem na rame, sami pa jih še s prstom nočejo premakniti.*⁵ Ni torej obtoževal Mojzesove postave – glede nje je svetoval, da se izpolnjuje, dokler obstaja Jeruzalem –, ampak je zavračal tiste, ki so sicer oznanjali besede postave, a v njih ni bilo ljubezni in so zato kršili postavo v odnosu do Boga in do bližnjega. Tako pravi tudi Izaija: *To ljudstvo me časti z ustnicami, njihovo srce pa je daleč od mene; toda zaman mi izkazujejo češčenje, ker učijo človeške nauke in zapovedi.*⁶ Mojzesove postave ne imenuje človeške zapovedi, ampak tako imenuje izročila, ki so jih ustvarili⁷ njihovi starešine; ker so hoteli ubraniti ta izročila, so zavračali Božjo postavo in se zato tudi niso podredili

1 postavodajalec (armen. prevod) ali Bog postave (lat. prevod).

2 Rim 13,10.

3 Prim. 1 Kor 13,13.

4 Prim. 1 Kor 13,2.

5 Mt 23,2–4.

6 Iz 29,13; prim. Mt 15,8–9.

7 jih ustvarili ali si jih izmislili.

njegovi Besedi. Pavel o njih pravi takole: *Ker niso poznali Božje pravičnosti in so skušali uveljaviti svojo, se niso podredili Božji pravičnosti; kajti konec postave je Kristus, v pravičnost vsakomur, ki veruje.*¹ Kako bi lahko Kristus bil konec postave, če ne bi bil tudi njen začetek? Tisti namreč, ki je prinesel konec, je naredil tudi začetek. In on je tisti, ki pravi Mojzesu: *Dobro sem videl stisko mojega ljudstva, ki je v Egiptu, in spustil sem se, da jih izpeljem.*² Od začetka se je namreč Božja Beseda navajala dvigati in spuščati zaradi odrešenja stiskanih.

12, 5. Postava je človeka vnaprej učila hoditi za Kristusom. To je Kristus sam jasno pokazal, ko je tistemu, ki ga je vprašal, kaj naj stori, da bo prejel večno življenje, takole odgovoril: *Če hočeš vstopiti v življenje, se drži zapovedi.*³ Ker pa je oni vprašal: *Katerih?*, je Gospod dejal: *Ne prešuštvej! Ne ubijaj! Ne kradi! Ne pričaj po krivem! Spoštuj očeta in mater! in: Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe.*⁴ Kot stopnje za vstop v življenje je tistim, ki so želeli hoditi za njim, predlagal zapovedi postave; ko je namreč govoril enemu, je govoril vsem. Ko pa je oni dejal: *Vse to sem storil*⁵ – pa morda ni storil, saj mu drugače ne bi rekel: *Drži se zapovedi* –, je Gospod razkril njegovo lakomnost, saj je dejal: *Če hočeš biti popoln, pojdi, prodaj, kar imaš, in daj ubogim; nato pridi in hodi za menoj.*⁶ Tistim, ki bi tako ravnali, je Gospod obljubil delež, (ki pripada) apostolom, tistim, ki so mu sledili, pa ni oznanjal drugega Boga Očeta razen njega, ki ga je postava oznanjala od začetka, ne drugega Sina, ne Matere – to je bila Želja ajona, ki ga je doletelo trpljenje in je padel v nezadostnost –, ne Polnosti tridesetih ajonov, za katero sem dokazal, da je prazna in neosnovana, in tudi ne bajke, ki so si jo izmislili drugi krivoverci; Gospod je namreč učil, naj izpolnjujejo zapovedi, ki jih je Bog zapovedal od začetka, naj z dobrimi deli premagajo staro lakomnost in naj sledijo Kristusu. Da je razdelitev imetja ubogim zmaga⁷ nad staro lakomnostjo, je pokazal Zahej, ko je dejal: *Glej, polovico svojega premoženja dam ubogim, in če sem koga v čem prevaral, mu povrnem četverno.*⁸

1 Rim 10,3–4.

2 2 Mz 3,7–8.

3 Mt 19,17.

4 Mt 19,18–19; prim. 2 Mz 20,12–16; 3 Mz 19,18.

5 Mt 19,20.

6 Mt 19,21.

7 zmaga db. razvezanje, uničenje.

8 Lk 19,8.

»Nisem prišel odpraviti postave, temveč jo dopolnit«

13, 1. Naravnih zapovedi postave – se pravi tistih, po katerih je človek opravičen in ki so se jih že pred podelitvijo postave držali tisti, ki so bili opravičeni po veri in so Bogu ugajali – Gospod ni odpravil,¹ ampak jih je razširil in dopolnil.² Na to kažejo njegove besede: *Starim je bilo rečeno: Ne prešuštuj! Jaz pa vam pravim: Kdorkoli žensko gleda s poželenjem, je v svojem srcu že prešuštoval z njo.*³ In znova: *Rečeno je bilo: Ne ubijaj! Jaz pa vam pravim: Vsak, kdor se brez razloga jezi na svojega brata, zasluži, da pride pred sodišče.*⁴ In: *Rečeno je bilo: Ne prisegaj po krivem! Jaz pa vam pravim: Sploh ne prisegajte. Vaš »da« naj bo »da«, vaš »ne« naj bo »ne«.*⁵ In tako dalje. Vse te zapovedi niso v protislovju s prejšnjimi in jih ne zavračajo, kot vpijejo Markionovi učenci, ampak predstavljajo njihovo polnost in razširitev. Tako pravi Gospod sam: *Če vaša pravičnost ne bo večja kakor pravičnost pismoukov in farizejev, nikakor ne pridete v nebeško kraljestvo.*⁶ V čem je bil ta »več«? Najprej v tem, da ne verujemo le v Očeta, ampak tudi v njegovega Sina, ki se je že razodel; on je namreč tisti, ki človeka vodi v občestvo in edinost z Bogom. Nadalje je »več« v tem, da se ne samo govori, ampak tudi dela – oni so namreč govorili, niso pa delali⁷ –, in v vzdržnosti ne samo od slabih dejanj, ampak tudi od poželenja po njih. Gospod tega ni učil v nasprotju s postavo, ampak je dopolnjeval postavo in v nas vsajal njene zapovedi. V nasprotju s postavo bi bilo, če bi svojim učencem ukazal, naj storijo nekaj, kar postava prepoveduje. A ker je zapovedal, naj se ne vzdržijo samo (dejanj), ki jih postava prepoveduje, ampak tudi poželenja po njih, ni ravnal v nasprotju s postavo – kot sem že dejal prej – in je ni odpravil, temveč jo je dopolnil in razširil.

13, 2. Ker je bila postava namenjena sužnjem, je dušo vzgajala prek tega, kar je zunanje in telesno; kakor z vezjo je dušo pritegovala k pokornosti zapovedim, da bi se človek naučil poslušnosti Bogu. Beseda

1 odpravil ali razvezal, razveljavil (lat. *dissolvere*)

2 Prim. Mt 5,17.

3 Mt 5,27–28.

4 Mt 5,21–22.

5 Mt 5,33–34.37.

6 Mt 5,20.

7 Prim. Mt 23,3.

pa je osvobajala dušo in je človeka naučila po njej prostovoljno (*voluntarie*) očistiti tudi telo. Nato mu je bilo treba odvzeti vezi sužnosti, na katere se je človek že navadil, in brez vezi hoditi za Bogom, obenem pa razširiti tudi določila (*decreta*) svobode in povečati podložnost Kralju, da se nihče, ki bi se vrnil nazaj, ne bi izkazal za nevrednega svojega Osvoboditelja. Vdanost (*pietas*) in poslušnost hišnemu gospodarju sta sicer isti pri sužnjih in pri svobodnih, a svobodni imajo večje zaupanje (*fiducia*), saj je služba v svobodi večja in slavnjša kot pokornost v suženjstvu.

13, 3. Zato nam je naš Gospod namesto *Ne prešuštvuj!* zapovedal, naj si (ženske) sploh ne poželimo;¹ namesto *Ne ubijaj!* je naročil, naj se ne jezimo;² namesto dejanja desetine je zapovedal vse razdeliti ubogim; naročil je, naj ne ljubimo le bližnjih, ampak tudi sovražnike,³ in naj ne bomo le *radodarni in pripravljeni deliti*,⁴ ampak naj zastonj dajemo tem, ki nam jemljejo, kar je naše: *Če ti kdo vzame obleko, mu pusti še plašč; če kdo vzame, kar je tvoje, ne zahtevaj nazaj; in kakor hočete, da bi ljudje storili vam, storite vi njim.*⁵ Tako se ne bomo žalostili kot tisti, ki jih oropajo proti njihovi volji, ampak se bomo veselili kot tisti, ki darujejo prostovoljno, saj bomo bližnjim nekaj zastonj podarili in se ne bomo podredili nuji. *In če te kdo prisili*, pravi Gospod, *eno miljo daleč, pojdi z njim še dve drugi*,⁶ da ne boš za njim hodil kot suženj, ampak boš pred njim hodil kot svoboden; tako se boš v vsem izkazal koristnega bližnjemu in ne boš gledal na njegovo hudobijo, ampak boš udejanjal svojo dobroto in postajal podoben Očetu, ki *daje svojemu soncu, da vzhaja nad hudobnimi in dobrimi, ter pošilja dež pravičnim in krivičnim.*⁷ Vsega tega pa, kot sem prej dejal, ni govoril nekdo, ki odpravlja postavo, temveč nekdo, ki jo v nas dopolnjuje in razširja.⁸ Povedano drugače: služba svobode je večja in v nas se je ukoreninila popolnejša podrejenost in ljubezen (*affectio*) do našega osvoboditelja. Ni nas namreč osvobodil zato, da bi se ločili od njega – kajti kdor nima dostopa do Gospodovih dobrin, si

1 Prim. Mt 5,27–28.

2 Prim. Mt 5,21–22.

3 Prim. Mt 5,43–44.

4 1 Tim 6,18.

5 Mt 5,40; Lk 6,30–31.

6 Mt 5,41.

7 Mt 5,45.

8 Prim. Mt 5,17.

sam ne more priskrbeti hrane odrešenja –, ampak zato, da bi ga bolj ljubili, ko smo od njega prejeli večjo milost. In kolikor bolj ga bomo ljubili, toliko večjo slavo bomo prejeli od njega, ko bomo za vedno pred Očetovim obličjem.

»Ne imenujem vas več sužnje, ampak prijatelje«

13, 4. Ker so vse naravne zapovedi skupne nam in njim, kažejo na enega in istega Gospoda. Pri njih so prejele začetek in izvor, pri nas pa rast in izpolnitev: biti poslušen Bogu in slediti njegovi Besedi, ga nadvse ljubiti in ljubiti svojega bližnjega kakor samega sebe – človeku pa je bližnji človek –, vzdržati se slehernega hudobnega dejanja in kar je še takšnega, je namreč skupno nam in njim. (Vse naravne zapovedi torej kažejo) na našega Gospoda, Božjo Besedo, ki je najprej k Bogu privedel sužnje, nato pa je osvobodil tiste, ki so mu bili pokorni. Tako sam pravi učencem: *Ne imenujem vas več sužnje,¹ ker suženj ne ve, kaj dela njegov gospodar; vas sem imenoval prijatelje, ker sem vam razodel vse, kar sem slišal od Očeta.²* Ko pravi: *Ne imenujem vas več sužnje*, jasno pokaže, da je bil on tisti, ki je sprva ljudem po postavi naložil suženjstvo Bogu, nato pa jim podaril svobodo. Ko pa pravi: *Ker suženj ne ve, kaj dela njegov Gospod*, kaže na nevednost suženjskega ljudstva glede njegovega prihoda. In ko svoje učence imenuje Božje prijatelje, jasno pokaže, da je sam Beseda. Ker je Abraham zaradi plemenitosti svoje vere za Besedo hodil prostovoljno in brez vezi, je postal *Božji prijatelj*.³

1 sužnje ali služabnike.

2 Jn 15,15.

3 Jak 2,23.

5. Postava je bila dana zaradi človeka, ne zaradi Boga

Služenje Bogu je zapovedano v korist človeku

Vendar Božja Beseda prijateljstva z Abrahamom ni sklenila zato, ker bi ji kaj manjkalo, saj je popolna od začetka – pravi namreč: *preden je bil Abraham, jaz sem*¹ –, temveč da bi ona, ki je dobra, Abrahamu podarila večno življenje: prijateljstvo z Bogom namreč podari nesmrtnost tistim, ki ga sklenejo. 14, 1. V začetku Bog Adama ni oblikoval zato, ker bi človeka potreboval, ampak zato, da bi imel nekoga, ki bi mu izkazoval svoje dobrote. Pred Adamom in celo pred stvarjenjem je namreč Beseda že poveličevala Očeta, ko je ostajala v njem, in on jo je poveličeval, kakor pravi sama: *Oče, poveličaj me s slavo, ki sem jo imela pri tebi, preden je bil svet.*² Če nam veleva, naj hodimo za njim, tega ne dela, ker bi potreboval naše služenje, temveč da bi nam podelil odrešenje. Hoditi za odrešenikom pomeni biti deležen odrešenja, prav tako kot hoditi za lučjo pomeni biti deležen luči. Tisti, ki so v luči, ne razsvetlujejo luči, ampak je luč tista, ki jih razsvetluje in so po njej osvetljeni: ne da bi luči kaj pridali (*praestare*), prejemajo njene dobrodejne žarke. Tako je tudi s služenjem Bogu: Bogu ničesar ne prida, kajti Bog ne potrebuje človeškega služenja, ampak vsem tistim, ki hodijo za njim in mu služijo, podarja življenje, nepropadljivost in večno slavo. Svoje dobrote izkazuje tistim, ki mu služijo zato, ker mu služijo, in tistim, ki hodijo za njim, zato, ker hodijo za njim, sam pa od njih ne prejema nobene dobrine (*beneficium*), saj je bogat, popoln in ne potrebuje ničesar. Bog ljudi prosi,³ naj mu služijo, zato da bi lahko on, ki je dober in usmiljen, delil dobrote tistim, ki mu vztrajno služijo. Kolikor Bog ničesar ne potrebuje, toliko potrebuje človek občestvo z Bogom. Človekova slava je namreč v stanovitnem služenju Bogu. Zato je Gospod učencem dejal: *Niste vi mene izvolili, ampak sem jaz izvolil vas.*⁴ Tako jim je dal razumeti, da niso oni poveličevali⁵ njega, ko so hodili za njim, temveč jih je v tem, ko so šli za njim, poveličeval

1 Jn 8,58.

2 Jn 17,5.

3 prosi ali zahteva (lat. *exquirere*).

4 Jn 15,16.

5 poveličevali ali proslavljali.

sam Božji Sin. In znova: *Hočem, naj bodo tudi ti, kjer sem jaz, da bodo gledali mojo slavo.*¹ Tako ne išče prazne slave, ampak želi, da bi bili njegovi učenci deležni njegove slave. O njih govori prerok Izaija: *Z vzhoda pripeljem tvoje potomstvo, zberem te od zahoda. Severu porečem: »Daj!« in jugu: »Ne zadržuj!« Pripelji moje sinove iz daljave in moje hčere s konca zemlje, vse, ki se imenujejo po mojem imenu. V svojo slavo sem ga namreč pripravil, oblikoval in naredil.*² Kajti kjer je truplo, tam se bodo zbirali jastrebi,³ da postanejo deležni Gospodove slave: on jih je namreč oblikoval in pripravil, da bodo prejeli delež njegove slave, ker bodo z njim.

14, 2. Od začetka je Bog človeka oblikoval tako, da bi mogel sprejeti njegove darove. Očake je izvolil, da so slišali klic odrešenja. Vnaprej je oblikoval ljudstvo in nevedne učil, kako naj hodijo za njim. Pripravljal je preroke in tako ljudi navajal, da že na zemlji (v sebi) nosijo njegovega Duha in pridejo do občestva z Bogom. On, ki ničesar ne potrebuje, je ponudil občestvo človeku, ki potrebuje Boga. Tistim, ki so mu bili všeč, je kot stavbenik zarisal zgradbo odrešenja. V Egiptu je sam vodil tiste, ki niso videli, kod hoditi. Tistim, ki so bili negotovi v puščavi, je dal kar najprimernejšo postavo. Tistim, ki so vstopili v obljubljeni⁴ deželo, je priskrbel primerno dediščino. Tistim, ki so se vrnili k Očetu, je zaklal pitano tele in jim dal najboljše oblačilo.⁵ Tako je na mnogo načinov pripravljaj človeški rod na *sozvočje*⁶ odrešenja (*consonantia salutis*). Zato Janez v Razodetju pravi: *Njegov glas je bil kakor glas mnogih voda.*⁷ Teh voda Svetega Duha je zares mnogo, kajti Oče je bogat in mnogoter. Skozi vse te (dogodke) je Beseda brez zavisti pomagala⁸ vsem, ki so ji bili pokorni, in vsakomur predpisovala postavo, ki je bila zanj primerna in prikladna.

Postava je bila Izraelcem naložena v njihovo dobro

14, 3. (Izvoljenemu) ljudstvu je tako s postavo naložila izgradnjo šotor, zidavo templja, izbiro levitov, žrtve, daritve in očiščevanja ter

1 Jn 17,24.

2 Iz 43,5-7.

3 Mt 24,28.

4 obljubljeni db. dobro.

5 Prim. Lk 15,22-23.

6 Lk 15,25.

7 Raz 1,15.

8 pomagala ali koristila.

še vse druge dolžnosti svete službe (*deservitio*). Bog sicer vsega tega ni potreboval – sam je namreč vedno poln vsakršnih dobrin in je v sebi imel vso prijetnost in blagodišečo vonjavo, še preden je obstajal Mojzes –, ampak je svoje ljudstvo, sicer nagnjeno k malikovanju, na ta način vzgajal in ga z mnogoterimi opravili utrjeval v stanovitnem služenju Bogu. Z drugotnimi (stvarmi) jih je klical k prvotnim, s podobami (*typica*) k resnici, s časnimi (stvarmi) k večnim, z mesenimi k duhovnim, z zemeljskimi k nebeškimi, kakor je naročil Mojzesu: *Napravi vse v skladu s podobo stvari, ki si jih videl na gori.*¹ Štirideset dni je Mojzes pazljivo vsrkaval Božje besede, nebeško pisavo, duhovne podobe in predpodebe prihodnjih (resničnosti). Tako pravi tudi Pavel: *Pili so iz skale, ki jih je spremljala, skala pa je bil Kristus.*² Potem omeni dogodke, opisane v postavi,³ nato pa doda: *Vse to se jim je zgodilo v podobi, napisano pa je bilo v svarilo nam, ki nas je dosegla dopolnitev vekov.*⁴ S pomočjo podob so se torej vadili v Božjem strahu in v stanovitnem služenju Bogu. 15, 1. Postava je bila zanje obenem preroška napoved prihodnjih (resničnosti) in šola.

Bog jih je sprva opominjal po naravnih zapovedih, ki jih je od začetka vsadil v ljudi, se pravi po dekalogu:⁵ kdor ga ne bi izpolnjeval, se ne bi mogel rešiti. To je bilo vse, kar je od njih zahteval, kot pravi Mojzes v Devteronomiju: *Te besede je Gospod govoril vsemu zboru Izraelovih sinov na gori in ničesar ni dodal. Zapisal jih je na dve kamniti plošči in ju dal meni.*⁶ Zato je vsem, ki so želeli hoditi za njim, Gospod naročal, naj se držijo zapovedi.⁷ Toda ko so se (Izraelci) nato lotili⁸ izdelave teleta in se v svojih srcih (*animi*) vrnili nazaj v Egipt, ker so bili raje sužnji kot svobodni, so prejeli še druge predpise, primerne njihovemu poželenju. Ti predpisi jih niso ločevali od Boga, vpregli pa so jih v jarem suženjstva, kot pravi tudi prerok Ezekiel, ko poroča o vzrokih za takšno postavo: *Njihove oči so se obračale za poželenji njihovih src, zato sem jim tudi jaz dal zakone, ki niso bili dobri, in odloke,*

1 2 Mz 25,40; Heb 8,5.

2 1 Kor 10,4.

3 Prim. 1 Kor 10,7–10.

4 1 Kor 10,11.

5 dekalogu ali desetih Božjih zapovedih; prim. 2 Mz 20, 2–17, 5 Mz 5,6–21.

6 5 Mz 5,22.

7 Prim. Mt 19,17.

8 lotili db. obrnili.

po katerih niso mogli živeti.¹ Luka pa je o Štefanu, ki so ga apostoli prvega izbrali za diakonsko službo in je bil prvi ubit zaradi pričevanja za Kristusa, zapisal, da je o Mojzesu takole govoril: *On je prejel besede živega Boga, da vam jih izroči, toda naši očetje ga niso hoteli ubogati. Zavrnil so ga in si v svojih srcih želeli nazaj v Egipt. Govorili so Aronu: »Naredi nam bogove, ki bodo hodili pred nami! Zakaj ta Mojzes, ki nas je izpeljal iz egiptovske dežele – ne vemo, kaj se mu je zgodilo.« In v tistih dneh so naredili tele, žrtvovali maliku in se veselili nad izdelki svojih rok. Bog pa se je odvrnil od njih in dopustil, da so častili nebesno vojsko, kakor je zapisano v knjigi prerokov: »Ali ste mi prinašali žrtve in daritve štirideset let v puščavi, Izraelova hiša? Prevzeli ste Molohov šotor in zvezdo boga Rajfana, podobe, ki ste jih naredili, da bi klečali pred njimi.«² Tako Štefan jasno pokaže, da ni neki drugi, ampak isti Bog dal takšno postavo, da je bila primerna za njihovo sužnost. V Eksodusu zato Bog Mojzesu pravi: *Poslal bom pred teboj svojega angela, sam pa ne grem³ s teboj, ker si ti trdovratno ljudstvo.*⁴*

15, 2. Poleg tega je Gospod pokazal, da jim je Mojzes nekatere zapovedi dal zaradi njihove trdovratnosti in nepokorščine. Ko so mu dejali: *Zakaj je potem Mojzes zapovedal dati ločitveni list in ženo odsloviti?*, je odgovoril: *Zaradi vaše trdosrčnosti vam je Mojzes to dovolil, od začetka pa ni bilo tako.*⁵ Tako je opravičeval Mojzesa, zvestega služabnika, in priznaval edinega Boga, ki je v začetku ustvaril moža in ženo, obenem pa je njim očital, da so brezčutni in nepokorni: zaradi tega so od Mojzesa prejeli zapoved odslovitve, ki je primerna njihovi trdovratnosti (*duritia*). A kaj bi govorili o stari zavezi, ko pa tudi v novi vidimo, da apostoli iz omenjenega razloga delajo prav tako. Tako na primer Pavel izjavi: *To pa pravim jaz, ne Gospod.*⁶ In znova: *To pa pravim iz prizanesljivosti, ne po naročilu.*⁷ In spet: *Glede deviških nimam Gospodovega naročila, dajem pa nasvet kot tisti, ki sem po Gospodovem usmiljenju vreden zaupanja.*⁸ In spet na drugem mestu: *da vaju ne bi skušal Satan zaradi vajine nevzdržnosti.*⁹ Če torej tudi v novi zavezi vidimo, da

1 Ezk 20,24–25.

2 Apd 7,38–43; prim. Am 5,25–26.

3 ne grem db. se ne bom dvignil.

4 2 Mz 33,2–3.

5 Mt 19,7–8.

6 1 Kor 7,12.

7 1 Kor 7,6.

8 1 Kor 7,25.

9 1 Kor 7,5.

nekatera naročila apostoli dajejo iz prizanesljivosti do nevzdržnosti nekaterih ljudi, da ne bi ti v svoji trdovratnosti povsem obupali nad svojim odrešenjem in se ločili od Boga, se ne smemo čuditi, da je tudi v stari zavezi isti Bog hotel v korist ljudstvu storiti nekaj podobnega. Pritegoval jih je z omenjenimi pravili (*observationes*), da bi po njih zgrabili za odrešilni trnek dekaloga in ostali pritrjeni na njem, da se ne bi več obrnili k malikovanju in se ločili od Boga, ampak bi se ga naučili ljubiti z vsem srcem. Če pa kdo zaradi neposlušnosti Izraelcev poreče, da je postava nemočna, bo odkril, da je v naši poklicanosti (*vocatio*) sicer *veliko poklicanih, a malo izvoljenih*;¹ da so nekateri znotraj volkovi, navzven pa oblečeni v ovčja oblačila;² da je Bog vedno ohranjal človekovo zmožnost samoodločanja in mu namenjal mnoge spodbude, tako da so neposlušni upravičeno³ obsojeni zaradi svoje neposlušnosti, poslušni in verujoči pa upravičeno prejmejo venec nepropadljivosti.

16, 1. Pismo nas uči, da Bog obreze ni dal kot nekaj, kar bi (povsem) izpolnilo pravičnost, ampak kot znamenje, da bi Abrahamov rod ostal razpoznaven. Pismo namreč pravi: *Bog je rekel Abrahamu: »Vsak moški med vami bo obrezan in obrezali si boste meso svoje prednje kožice in to bo v znamenje zaveze med menoj in vami.«*⁴ Podobno prerok Ezekiel pravi o sobotah: *Tudi svoje sobote sem jim dal, da bi bile znamenje med menoj in njimi, da bi spoznali, da sem jaz Gospod, ki jih posvečujem.*⁵ In v Eksodusu Bog reče Mojzesu: *In držali se boste mojih sobot, kajti to je znamenje med menoj in vami iz roda v rod.*⁶ Te stvari so bile torej dane v znamenje. Znamenja pa niso bila nejasna in nepotrebna, saj jih je dal moder umetnik (*artifex*). Obreza v mesu je bila namreč predpodoba duhovne obreze, saj apostol pravi: *Mi smo bili obrezani z obrezo, ki je ni naredila človeška roka.*⁷ Prerok pa naroča: *Obrežite svojo trdosrčnost.*⁸ Sobote so (ljudstvo) učile vztrajnosti v služenju Bogu skozi ves dan, kajti Pavel pravi: *Ves dan nas imajo za klavne ovce.*⁹ Imajo nas torej za tiste, ki smo posvečeni, ki služimo ves čas naše vere, ki vztrajamo v

1 Mt 22,14.

2 Prim. Mt 7,15.

3 upravičeno ali pravično.

4 1 Mz 17,9–11.

5 Ezk 20,12.

6 2 Mz 20,12.

7 Kol 2,11.

8 5 Mz 10,16.

9 Rim 8,36; Prim. Ps 43,22.

njej, ki se vzdržimo slehernega pohlepa in si ne pridobivamo zakladov na zemlji. Sobote so kazale tudi na Božji počitek, ki je nekako sledil stvarjenju, se pravi na kraljestvo, v katerem se bo človek, ki vztrajno služi Bogu, odpočil in sedel k Božji mizi.

16, 2. Da te (navade) človeka niso opravičevale, ampak so bile ljudstvu dane kot znamenje, dokazuje Abraham sam: čeprav je bil neobrezan in se sobot ni držal, je veroval Bogu in to se mu je štelo v pravičnost in bil je imenovan Božji prijatelj.¹ Pa tudi Lot je bil še neobrezan izpeljan iz Sodome in je od Boga prejel rešitev. Noe je ugajal istemu Bogu in je, čeprav je bil neobrezan, prejel mere sveta ponovnega rojstva.² Tudi Henoh je neobrezan ugajal Bogu in je bil, čeprav je bil človek, kot poslanec poslan k angelom in bil je prenesen³ ter je do danes ostal priča pravične Božje sodbe: kajti angeli, ki so se pregrešili, so odpadli ob sodbi, človek, ki je ugajal Bogu, pa je bil prenesen (*translatus*) za odrešenje. Tudi vsa preostala množica pravičnih, ki so živeli⁴ pred Abrahamom, in očakov, ki so živeli pred Mojzesom, je bila opravičena brez omenjenih (navad) in brez Mojzesove postave, kakor je sam Mojzes dejal ljudstvu v Devteronomiju: *Gospod, tvoj Bog, je sklenil zavezo na Horebu. Gospod te zaveze ni sklenil z vašimi očeti, temveč z vami.*⁵

Zakaj Bog postave ni dal očakom?

16, 3. Zakaj torej ni zaveze sklenil z očeti? Zato, ker postava ni dana za pravičnega.⁶ Očetje so bili pravični, krepostnost⁷ dekaloga je bila zapisana v njihovih srcih in dušah, ljubili so Boga, ki jih je ustvaril, v odnosu do bližnjega pa so se vzdržali sleherne krivice. Zato niso potrebovali Pisma, da jih opominja, saj so pravičnost postave imeli v sebi. Ko pa sta pravičnost in ljubezen do Boga padli v pozabo in ugasnili v Egiptu, se je zaradi svoje velike dobrotljivosti Bog moral pokazati po glasu. Iz Egipta je z močno roko izpeljal svoje ljudstvo, da bi človek znova postal (Božji) učenec in slednik (*sectator*); stiskal

1 Jak 2,23; prim. 1 Mz 15,6.

2 mere sveta ponovnega rojstva (lat. *mensurae mundi secundae generationis*), tj. prejel je mere za barko.

3 Heb 11,5; prim. 1 Mz 5,24.

4 živeli db. obstajali.

5 5 Mz 5,2–3.

6 1 Tim 1,9.

7 krepostnost db. krepost.

je neposlušno ljudstvo,¹ da ne bi več zaničevalo njega, ki ga je naredil; hranil ga je z mano, da bi prejelo duhovno hrano, kot pravi Mojzes v Devteronomiju: *In hranil te je z mano, ki je niso poznali tvoji očetje, da bi spoznal, da človek ne živi samo od kruha, ampak od vsake besede, ki prihaja iz Božjih ust;*² zapovedoval je ljubezen do Boga in vcepljal pravičnost v odnosu do bližnjega, zato da človek ne bi bil krivičen in nevreden Boga. Tako je po dekalogu človeka pripravljajal za prijateljstvo s seboj in za slogo z bližnjim. Vse to je koristilo človeku samemu, Bog pa ni ničesar potreboval od njega.

16, 4. Pismo zato pravi: *Te besede je Gospod govoril vsemu zboru Izraelovih sinov na gori, in ničesar ni dodal.*³ Ničesar namreč ni potreboval od njih, kot sem prej dejal. Mojzes pa znova pravi: *In zdaj, Izrael, kaj zahteva od tebe Gospod, tvoj Bog? Samo to, da se bojiš Gospoda, svojega Boga, da hodiš po vseh njegovih potih, ga ljubiš in služiš Gospodu, svojemu Bogu, z vsem svojim srcem in z vso svojo dušo.*⁴ To je človeka delalo slavnega in dopolnjevalo, kar mu je manjkalo, se pravi prijateljstvo z Bogom; Bogu pa to ni pridalo (*praestare*) ničesar, saj Bog ni potreboval človeške ljubezni. Človeku je manjkala Božja slava,⁵ ki je ni mogel prejeti drugače kot s služenjem (*obsequentia*) Bogu. In zato jim Mojzes znova pravi: *Izberi življenje, da boš živel ti in tvoj zarod, tako da ljubiš Gospoda, svojega Boga, poslušaj njegov glas in se ga držiš, kajti v tem je tvoje življenje in dolgot tvojih dni.*⁶

Mojzesova postava v novi zavezi

Da bi človeka pripravil na to življenje, je Gospod besede dekaloga povedal sam in za vse enako. Zato ostajajo enake⁷ tudi pri nas, le da so z njegovim prihodom v mesu prejele razširitev in rast, ne pa razveljavitve (*dissolutio*). 16, 5. Zapovedi sužnosti pa je Gospod po Mojzesu ljudstvu zapovedal posebej. Bile so primerne za njihovo vzgojo, kot pravi Mojzes sam: *Meni je Gospod takrat zapovedal, naj vas*

1 neposlušno ljudstvo db. neposlušne.

2 5 Mz 8,3.

3 5 Mz 5,22.

4 5 Mz 10,12.

5 Prim. Rim 3,23.

6 5 Mz 30,19–20.

7 enake db. podobne.

*učim zakone in odloke.*¹ Zapovedi, ki so jim bile dane za sužnost in v znamenje, je zato odpravil z novo zavezo svobode. Naravne, svobodne in splošne zapovedi pa je razširil in tako ljudem brez zavisti podelil, da po posinovljenju Boga spoznajo kot Očeta, ga ljubijo iz vsega srca in hodijo za njegovo Besedo, ne da bi se obračali drugam; tako se ljudje vzdržijo ne le hudobnih dejanj, ampak tudi poželenja po njih. Pomnožil pa je tudi strah, kajti sinovi se morajo Očeta bolj bati kot sužnji in ga bolj ljubiti. Zato Gospod pravi: *Za vsako prazno besedo, ki jo ljudje izgovorijo, bodo dajali odgovor na sodni dan.*² In: *Kdor gleda žensko, da jo poželi, je v svojem srcu že prešuštvoval z njo.*³ In: *Kdor se jezi na brata brez razloga, bo kriv pred sodbo.*⁴ (Vse to je dejal), da bi vedeli, da Bogu ne bomo dajali računa samo o svojih dejanjih, kot to delajo sužnji, ampak tudi o besedah in mislih, kot to delajo tisti, ki so prejeli tudi oblast svobode, v kateri se človek bolj preizkusi (*probari*), če spoštuje in ljubi Gospoda. Zato Pavel pravi, da svobode nimamo za zagrinjalo zla,⁵ ampak za preizkušnjo in razodetje (naše) vere.⁶

6. Daritve so zaradi človeka, ne zaradi Boga

Daritve, ki jih je zapovedovala postava

17, 1. Preroki so obširno pokazali, da Bog ni potreboval njihovega služenja, ampak je zaradi njih samih v postavi predpisal obredje. Tudi Gospod je jasno učil, da si Bog želi človeških darov zaradi človeka samega, ki jih daruje. In to bom pokazal.

Ko je Samuel videl, da opuščajo pravičnost in se odvrčajo od ljubezni do Boga, mislijo pa, da si bodo z daritvami in drugim obredjem v podobah pridobili Božjo naklonjenost, jim je takole govoril: *Ali Gospod hoče žgalnih in klavnih daritev bolj kakor poslušnosti svojemu glasu? Glej, skrbno poslušanje je boljše od klavne daritve in poslušnost je boljša od maščobe ovnov.*⁷ David pa je rekel: *Klavne daritve in jedilne*

1 5 Mz 4,14.

2 Mt 12,36.

3 Mt 5,28.

4 Mt 5,22.

5 Prim. 1 Pt 2,16. Lat. prevod omenja Pavla, armen. pa Petra. Irenej svetopisemske odlomke večkrat pripiše napačnemu avtorju in verjetno se je zmotil tudi tu.

6 Prim. 1 Pt 1,7.

7 1 Sam 15,22.

daritve nisi hotel, a ušesa si mi pripravil; žgalnih daritev in žrtev za greh nisi terjal.¹ Tako jih je David učil, da si Bog bolj želi poslušnosti, ki jih rešuje, kot pa klavnih in žgalnih daritev, ki nič ne pripomorejo k pravičnosti, obenem pa jim je oznanjal novo zavezo. O daritvah² še jasneje pravi v petdesetem psalmu: *Če bi želel klavno daritev, bi ti jo dal, a nad žgalnimi daritvami nimaš veselja; daritev za Boga je skesan duh, skesanega in ponižnega srca Bog ne zametuje.*³ Da Bog ne potrebuje ničesar, pove v predhodnem psalmu: *Ne sprejemem junca iz tvoje hiše ne kozla iz tvojih čred, kajti moje so vse zveri na zemlji, živina po gorah in govedo. Poznam vse ptice neba in lepota polja je z menoj. Ko bi bil lačen, bi ne pravil tebi, kajti moj je svet in kar ga napolnjuje. Mar naj jem meso volov in pijem kri kozlov?*⁴ Da pa ne bi kdo menil, da te stvari zavrača v jezi, doda nasvet: *Daruj Bogu hvalno daritev in izpolni Najvišjemu svoje zaobljube; kliči me na dan stiske, rešil te bom in me boš častil.*⁵ Tako je (najprej) zavrnil (dejanja), o katerih so zgrešeno mislili, da si bodo z njimi pridobili Božjo naklonjenost, in pokazal, da on ne potrebuje ničesar, (nato) pa jih je spodbudil in spomnil, s čim se človek opraviči in približa Bogu.

Enako pravi tudi Izaija: *»Čemu mi bodo vaše številne klavne daritve?« govori Gospod. »Sit sem.«*⁶ In ko zavrne žgalne daritve, klavne daritve, darove, pa tudi mlaje, sobote, praznike in vse nadaljnje obredje, jim svetuje to, kar je rešilno: *Umijte se, očistite se, odstranite hudobna dejanja svojega srca izpred mojih oči; nehajte delati hudo, učite se delati dobro; iščite pravico, pomagajte zatiranemu, prisojajte pravico siroti in branite pravdo vdove. Potem pridite in razpravljajmo, govori Gospod.*⁷ 17, 2. S tem ni odpravil njihovih daritev kot kak jezen človek, kot si mnogi drznejo reči, ampak se je usmilil njihove slepote in predstavil pravo daritev, s katero si tisti, ki jo opravljajo, pridobijo Božjo naklonjenost in od njega prejmejo življenje. Tako pravi tudi na drugem mestu: *»Daritev Bogu je strto srce; Bogu prijeten vonj je srce, ki povečuje svojega oblikovalca.«*⁸

1 Ps 39,7.

2 o daritvah db. o tem.

3 Ps 50,18–19.

4 Ps 49,9–13.

5 Ps 49,14–15.

6 Iz 1,11.

7 Iz 1,16–18.

8 Ta odlomek Irenej pripisuje Izaiju ali pa vsaj Stari zavezi, vendar ga v kanoničnih

Če bi namreč v jezi zavrčal njihove daritve, češ da so nevedni nje-govega usmiljenja, jim ne bi svetoval tega, s čimer se lahko rešijo. Toda ker je Bog usmiljen, jim ni odrekel dobrega nasveta. Kajti potem ko je po Jeremiju dejal: *Čemu mi prinašate kadilo iz Sabe in cimet iz daljne dežele? Vaše žgalne in klavne daritve mi niso všeč,*¹ je dodal: *Poslušajte Gospodovo besedo, vsa Judeja. Tako govori Gospod, Izraelov Bog: Pobjčajte svoja pota in svoj način življenja, pa storim, da boste prebivali v tem kraju. Ne zanašajte se na varljive besede, ker vam sploh ne bodo koristile; pravijo namreč: »Gospodov tempelj, Gospodov tempelj je to.«²*

17, 3. In spet, da pokaže, kako jih iz Egipta ni izpeljal zato, da bi mu prinašali daritve, ampak da bi pozabili malikovanje Egipčanov in znova mogli slišati Božji glas, ki je bil njihovo odrešenje in slava, po istem Jeremiju pravi: *Tako govori Gospod: Žgalne daritve zberite skupaj s klavnimi daritvami in pojejte meso. Kajti na dan, ko sem vaše očete izpeljal iz Egipta, jim nisem nič govoril in zapovedal glede žgalnih in klavnih daritev, ampak sem jim zapovedal to besedo: »Poslušajte moj glas in bom vaš Bog in vi boste moje ljudstvo. Hodite po vseh mojih poteh, ki vam jih bom zapovedal, da vam bo dobro.« Pa niso poslušali ne bili pozorni, ampak so hodili v skladu z mislimi svojega srca; nazadovali so, namesto da bi napredovali.³ In spet, ko po istem preroku pravi: *Kdor se ponaša, naj se ponaša s tem, da razume in ve, da sem jaz Gospod, ki delam usmiljenje, pravičnost in sodbo na zemlji,*⁴ doda: *To mi je namreč všeč,*⁵ ne pa klavne daritve, žgalne daritve in darovi.*

Teh namreč ljudstvo sprva ni imelo, ampak (so nastopili pozneje) kot posledica in iz prej omenjenega razloga, kot spet pravi Izaija: *Ovce tvoje žgalne daritve niso zame in s tvojimi klavnimi daritvami me nisi poveljal; z žgalnimi daritvami mi nisi služil in od tebe nisem zahteval kadila; nisi mi z denarjem kupoval dišav in tolšče tvojih klavnih daritev nisem hotel; a v svojih grehah in v svojih krivicah si stal pred menoj.⁶ Na koga torej gledam, če ne na tistega, ki je ponižen, miren in se*

knjigah ne najdemo. Odlomek navaja že *Barnabovo pismo* 2, 10 (slov. prevod v: *Spisi apostolskih očetov*, Celje 1996, str. 240), a brez omembe avtorja. Pozneje ga omenja tudi Klement iz Aleksandrije, *Pedagog* 3, 12.

1 Jer 6,20.

2 Jer 7,2–4.

3 Jer 7,21–24.

4 Jer 9,23.

5 Jer 9,23.

6 Iz 43,23–24.

trese pred mojimi besedami.¹ Kajti zaobljube in posvečeno meso od tebe ne bodo odvrnili tvojih hudobij.² Takšen je namreč post, ki sem ga jaz izbral, govori Gospod: odpni vse krivične spono, razveži vezi prisiljenih kupčij, odpusti zatirane na svobodo in raztrgaj vsako krivično pogodbo; rad deli z lačnim svoj kruh in uboge brezdomec pripelji v svojo hišo; če vidiš nagega, ga obleci in ne preziraj svojih rojakov. Tedaj napoči kakor zarja tvoja luč in tvoje zdravje se bo hitro razcvetelo; tvoja pravičnost bo hodila pred teboj in Gospodovo veličastvo te bo obdajalo; in še boš govoril, ko bom že dejal: »Tukaj sem!«³

Tudi Zaharija, eden izmed dvanajstih prerokov, jim Gospodovo voljo pokaže s temi besedami: *Tako govori Gospod vsemogočni: Pravično sodite, dobro in usmiljeno ravnajte s svojim bratom; vdove in sirote, tujca in ubožca ne stiskajte in nihče naj se v srcu ne spominja pregrehe svojega brata.⁴ In znova pravi: To pa so besede, ki jih boste izpolnjevali: Govorite resnico drug z drugim; mirno sodite pri (mestnih) vratih; nihče naj v svojem srcu ne premišljuje pregrehe svojega brata; ne ljubite krivih priseg, kajti vse to sovražim, govori Gospod vsemogočni.⁵*

Tudi David pravi podobno: *Kdo je mož, ki ima veselje nad življenjem in bi rad videl srečne dneve? Zadržuj svoj jezik od zla in svoje ustnice od zvijačnega govorjenja; ogiblji se zla in delaj dobro; išči miru in si zanj prizadevaj.⁶*

17, 4. Iz vsega tega izhaja, da Bog od njih ni pričakoval klavnih in žgalnih daritev, ampak vero, poslušnost in pravičnost za njihovo odrešenje. Tako pravi tudi v preroku Ozeju, ko jih uči svoje volje: *Usmiljenja hočem bolj kot klavne daritve, spoznanja Boga bolj kot žgalne daritve.⁷ A tudi naš Gospod jih je spomnil na to, ko je dejal: Če bi vedeli, kaj pomeni: »Usmiljenja hočem in ne daritve«, ne bi obsodili nedolžnih.⁸ Tako je pričeval, da so preroki oznanjali resnico, onim pa je očital, da so po lastni krivdi nespametni.*

1 Iz 66,2.

2 Jer 11,15.

3 Iz 58,6–9.

4 Zah 7,9–10.

5 Zah 8,16–17.

6 Ps 33,13–15.

7 Oz 6,6.

8 Mt 12,7.

Daritev nove zaveze

17, 5. Pa tudi svojim učencem je svetoval, naj Bogu darujejo prvine (*primitiae*) svojih ustvarjenin, ne zato, ker bi jih sam potreboval, ampak da sami ne bi bili nerodovitni in nehvaležni. Vzel je kruh, ki izhaja iz stvarstva, in se zahvalil, rekoč: *To je moje telo*.¹ In podobno je vzel tudi kelih (z vinom), ki izhaja iz stvarstva kakor mi, ga imenoval za svojo kri in učil, da je nova daritev (*oblatio*) nove zaveze.² To daritev je Cerkev prejela od apostolov in jo po vsem svetu daruje (*offerre*) Bogu, ki nam daje hrano, kot prvino svojih darov v novi zavezi.

O njej je Malahija, eden izmed dvanajstih prerokov, vnaprej napovedal: *Nimam več veselja z vami, govori Gospod vsemogočni, in daritve ne sprejemam iz vaših rok. Kajti od sončnega vzhoda do zahoda je moje ime poveličevano med narodi in na vsakem kraju se bo mojemu imenu darovalo kadilo in čista daritev, kajti veliko je moje ime med narodi, govori Gospod vsemogočni*.³ S tem jasno pokaže, da bo prvo ljudstvo prenehalo darovati Bogu, na vsakem kraju pa se mu bo darovala čista daritev (*sacrificium*) in njegovo ime bo poveličevano med narodi. 17, 6. Katero ime pa je poveličevano med narodi, če ne ime našega Gospoda, po katerem je poveličevan Oče in človek? Ker je ime njegovega lastnega Sina in je njegovo delo,⁴ ga je Oče priznal za svojega. Kakor bi kralj, ki bi sam naslikal podobo (*imago*) svojega sina, iz dveh razlogov upravičeno dejal, da je to njegova podoba – ker je podoba njegovega sina in ker jo je sam naredil –, tako je tudi z imenom Jezusa Kristusa, ki je po vsem svetu poveličevano v Cerkvi: Oče ga prizna za svoje, ker je ime njegovega Sina in ga je sam napisal,⁵ ko ga je dal za odrešenje ljudi.⁶ Ker je torej ime Sina lastno Očetu in ker Cerkev (po vsem svetu) po Jezusu Kristusu daruje vsemogočnemu Bogu, (prerok) o obojem dobro pravi: *In na vsakem kraju se bo*

1 Mt 26,26.

2 Prim. Mt 26,28.

3 Mal 1,10–11.

4 Tako armen. prevod, ki bolj ustreza sobesedilu kot pa lat. prevod. V skladu z Mt 1,21 in Lk 1,31 Irenej namiguje, da Jezus ne samo izvira iz Boga, ampak mu je Bog sam izbral celó ime.

5 napisal ali naslikal. Irenej se igra z dvojnimi pomenom gr. glagola *gráphein*, ki lahko pomeni »pisati« ali »slikati«.

6 Prim. Apd 4,12.

*mojemu imenu darovalo kadilo in čista daritev.*¹ O kadilu pa Janez v Razodetju pove, da so to darovi svetih.²

18, 1. Daritev Cerkev, ki jo je Gospod naročil darovati po vsem svetu, pri Bogu torej velja za čisto daritev in mu je všeč – ne zato, ker bi potreboval našo daritev, ampak ker je darovalec sam poveličan v tem, kar daruje, če je njegov dar sprejet. Z darom namreč Kralju izkazujemo čast in naklonjenost (*affectio*). Gospod nas je hotel naučiti v vsej preprostosti in nedolžnosti darovati ta dar, ko je dejal: *Če torej prineseš svoj dar k oltarju in se tam spomniš, da ima tvoj brat kaj zoper tebe, pusti dar tam pred oltarjem, pojdi in se najprej spravi s svojim bratom, potem pa pridi in daruj svoj dar.*³ Bogu je torej treba darovati prvine njegovih ustvarjenin, kakor pravi Mojzes: *Ne pokaži se praznih rok pred obličjem Gospoda, svojega Boga!*⁴ Ko se tako človek zahvaljuje po stvareh, po katerih mu je (Bog sam) izkazal naklonjenost, bo od njega prejel čast.

18, 2. Daritve nasploh⁵ niso bile odpravljene: darovi so obstajali tam, darovi obstajajo tudi tu; ljudstvo je poznalo daritve, daritve pozna tudi Cerkev. Toda spremenila se je vrsta daritev, saj jih ne darujejo več sužnji,⁶ ampak svobodni ljudje. Gospod je sicer eden in isti, toda daritev sužnjev ima svojstven značaj in tudi daritev svobodnih ima svojstven značaj zato, da se celo v daritvah pokažejo značilne poteze (*indicium*) svobode, kajti pri njem⁷ ni nič nekoristnega in brezpomenskega.⁸ In zato so oni posvetili desetino svojih dobrin, tisti, ki so deležni svobode, pa so vse svoje dobrine namenili za Gospodovo rabo: veselo in svobodno so dali manjše dobrine, ker so upali na večje; kot uboga vdova so vse, kar so potrebovali za življenje, vrgli v Božjo zakladnico.⁹

18, 3. Od začetka se je Bog ozrl na Abelove darove, ker je daroval s preprostostjo in pravičnostjo, na Kajново daritev pa se ni ozrl, ker

1 Mal 1,11.

2 Raz 5,8.

3 Mt 5,23–24.

4 5 Mz 16,16.

5 Daritve nasploh db. Rod daritev (lat. *genus oblationum*).

6 sužnji ali služabniki.

7 pri njem, tj. pri Bogu.

8 Prim. *Zoper krivoverstva* IV, 21, 3.

9 Prim. Lk 21,4.

je z zavistjo in hudobijo v srcu nosil zamero¹ do brata. Zato Bog, ko razkriva njegove skrite misli, pravi: *Če daruješ prav, a ne deliš prav, mar ne grešiš? Umiri se!*² Z daritvami si namreč ne pridobimo Božje naklonjenosti. Kajti če kdo skuša darovati le na videz čisto, prav in zakonito, v svoji duši pa ni v občestvu z bližnjim³ in do Boga ne čuti strahospoštovanja, z navzven pravilno darovano daritvijo ne preslepi Boga, kadar ima v svojem srcu⁴ greh; takšna daritev mu ne bo koristila, pač pa mu bo koristilo, če preneha z zlom, ki je v njem, da ne bo greh človeka prek hlinjenega delovanja naredil za morilca samega sebe. Zato je Gospod dejal: *Gorje vam, pismouki in farizeji, hinavci, ker ste podobni pobeljenim grobovom. Navzven se grob sicer kaže lep, znotraj pa je poln mrtvaških kosti in vsakršne umazanije. Tako se tudi vi navzven kažete ljudem kot pravični, znotraj pa ste polni hudobije in hinavščine.*⁵ Čeprav se je navzven zdelo, da prav darujejo, je bila v njih zavist, podobna Kajnovi. Zato so tudi ubili Pravičnega⁶ in kakor Kajn zavrnil nasvet Besede. Njemu je namreč rekla: *Umiri se!*⁷ toda on ni poslušal. Kaj drugega pa pomeni umiriti se kot odreči se načrtovanemu napadu?⁸ Tudi njim Gospod pravi podobno: *Slepi farizej! Očisti najprej kozarec znotraj, da bo čist tudi navzven.*⁹ Toda niso ga poslušali, saj Jeremija pravi: *Glej, tvoje oči in tvoje srce niso dobri, ampak jih v svojem poželenju (obračaš) k nedolžni krvi, da bi jo preлил, h krivici in umoru, da bi jih zagrešil.*¹⁰ Izaija pa pravi: *Napravili ste sklep, ki ni od mene, sklenili ste dogovor, ki ni v mojem duhu.*¹¹ S tem, da razkrije njihovo skrito voljo in misel, pokaže, da je Bog nedolžen – on razkriva, kar je skrito, a ne dela zla –, toda ker se Kajn ni umiril, mu je dejal: *(Poželenje) se obrača proti tebi, a ti mu gospoduj!*¹² Tudi Pilatu je

1 zamero db. delitev, ločitev (lat. *divisio*).

2 1 Mz 4,7.

3 ni v občestvu db. ne deli občestva.

4 v svojem srcu db. znotraj.

5 Mt 23,27–28.

6 Prim. Jak 5,6.

7 1 Mz 4,7.

8 odreči se načrtovanemu napadu (lat. *desinere a proposito impetu*): to težko prevedljivo mesto A. Rousseau razume kot: obvladati trenuten napad, željo, strast (prim. SC 100, str. 243).

9 Mt 23,26.

10 Jer 22,17.

11 Iz 30,1.

12 1 Mz 4,7.

Gospod govoril podobno: *Nobene oblasti ne bi imel nad menoj, če ti ne bi bilo dano od zgoraj.*¹ Bog je namreč vedno izročal pravičnega, da bi se s tem, kar pretrpi in prestane, izkazal za preizkušnega in sprejetega, hudobni pa bi bil zaradi svojega ravnanja obsojen in zavržen. Daritve torej ne posvečujejo človeka, saj Bog ne potrebuje daritev, ampak zavest (*conscientia*) darovalca, kadar je čista, posvečuje daritev in Boga prisili, da jo sprejme kot prijateljevo daritev. Pravi namreč: *Grešnik, ki mi žrtvuje tele, je kakor tisti, ki ubije psa.*²

18, 4. Ker torej Cerkev daruje s preprostostjo, njen dar pri Bogu upravičeno velja za čisto daritev, kot pravi Pavel Filipljanom: *Živim v obilju, odkar sem dobil od Epafrodita to, kar ste mi poslali v blago dišeč vonj, v prijetno žrtev, ki je Bogu všeč.*³ Bogu namreč moramo opravljati daritev in Ustvarjalcu moramo izkazovati hvaležnost, ko mu s čistim namenom in z nehlinjeno vero, s trdnim upanjem in s silno ljubeznijo darujemo prvine njegovih ustvarjenin. To čisto daritev Stvarniku daruje samo Cerkev, ko z zahvaljevanjem (*gratiarum actio*) daruje to, kar izhaja iz njegovega stvarstva. Judje pa te čiste daritve več ne darujejo: njihove roke so polne krvi,⁴ saj niso sprejeli Besede, po kateri se daruje Bogu. Pa tudi vsi zbori (*synagogae*) krivovercev je ne darujejo. Eni namreč pravijo, da poleg Ustvarjalca obstaja še drug Oče: ko mu darujejo to, kar izhaja iz našega stvarstva, kažejo, da je pohlepen in željan tega, kar pripada drugemu. Drugi pa trdijo, da je naš (svet) nastal iz nezadostnosti, nevednosti in trpljenja: ko darujejo sad nevednosti, trpljenja in nezadostnosti, grešijo zoper svojega Očeta, saj ga s tem bolj sramotijo, kot pa se mu zahvaljujejo.

Kako bodo zatrdno vedeli, da je kruh zahvale⁵ telo njihovega Gospoda in da je kelih njegova kri, če pa ga nimajo za Sina Stvarnika sveta, se pravi za njegovo Besedo, po kateri les *rodi sad*, izviri žuborijo, *zemlja daje najprej bilko, nato klas in nato polno zrnje v klasu?*⁶

1 Jn 19,11.

2 Iz 66,3.

3 Flp 4,18.

4 Prim. Iz 1,15.

5 kruh zahvale ali zahvalni, evharistični oz. »evharistizirani« kruh (lat. *panis in quo gratiae actae sint*). Gre za kruh, nad katerim je bila izrečena velika zahvalna molitev (gr. *eucharistía*). V izvorniku je najbrž stala besedna zveza *eucharistethéis ártos*, ki jo najdemo že v Justinovi *Prvi apologiji* 65, 5 (slov. prevod v: *Logos v obrambo resnice*, Celje 1998, str. 233).

6 Mr 4,27–28.

18, 5. Dalje, kako morejo reči, da je mesu namenjena propadljivost in da ni deležno življenja, čeprav se hrani z Gospodovim telesom in njegovo krvjo? Naj torej spremenijo svoje prepričanje ali pa se vzdržijo darovanja tega, kar sem prej omenil! Kajti naše prepričanje¹ soglašá (*sýmphonos*) z evharistijo, evharistija pa potrjuje naše prepričanje. Darujemo mu namreč to, kar je njegovo, pri tem pa ubrano oznanjamo občestvo in zedinjenje mesa in Duha. Kakor kruh, ki izhaja iz zemlje, potem ko je bil nanj poklican Bog, ni več običajen kruh, ampak evharistija, ki sestoji iz dveh stvari, zemeljske in nebeške, tako tudi naša telesa, ko prejmejo evharistijo,² niso več propadljiva, saj imajo upanje na vstajenje.

18, 6. Ne darujemo mu namreč zato, ker bi kaj potreboval, ampak se mu s pomočjo njegovih darov zahvaljujemo in posvečujemo stvarstvo. Bog ne potrebuje tega, kar prihaja od nas, mi pa moramo³ nekaj darovati Bogu, kakor pravi Salomon: *Kdor se usmili siromaka, daje posojilo Bogu.*⁴ Kajti Bog, ki ničesar ne potrebuje, naša dobra dela sprejema zato, da nam lahko povrne s svojimi dobrinami,⁵ kakor pravi naš Gospod: *Pridite, blagoslovljeni mojega Očeta, prejmite kraljestvo, ki je pripravljeno za vas. Kajti lačen sem bil in ste mi dali jesti, žejen sem bil in ste mi dali piti, tujec sem bil in ste me sprejeli, nag sem bil in ste me oblekli, bolan sem bil in ste me obiskali, v ječi sem bil in ste prišli k meni.*⁶ Tako kot sam teh del ne potrebuje, ampak jih želi od nas, da mi ne bi ostali nerodovitni, tako je ista Beseda ljudstvu zapovedala, naj opravlja daritve – čeprav jih sama ni potrebovala –, da bi se oni naučili služiti Bogu; prav tako pa želi, da tudi mi k oltarju neprenehoma prinašamo svoj dar.

V nebesih torej obstaja oltar – k njemu se dvigajo naše molitve in daritve – pa tudi svetišče – kot pravi Janez v Razodetju: *In odprlo se je Božje svetišče*⁷ – in tudi šotor, saj pravi: *Glej, šotor Boga, v katerem bo*

1 prepričanje ali misel, mnenje, nauk (gr. *gnóme*).

2 ko prejmejo evharistijo (lat. *percipere eucharistiam*) ali se udeležijo evharistije (gr. *metalambánein tês eucharistías*).

3 moramo db. potrebujemo.

4 Prg 19,17.

5 Irenej namiguje na nadaljevanje vrstice Prg 19,17: *glede na njegov dar mu bo povrnil.*

6 Mt 25,34–36.

7 Raz 11,9.

*prebival z ljudmi.*¹ 19, 1. Darove, daritve in žrtve pa je ljudstvo prejelo v podobi (*in typo*), kakor je Mojzesu na gori pokazal eden in isti Bog, čigar ime je zdaj v Cerкви poveličevano med vsemi narodi. Za naše zemeljske (resničnosti) je namreč običajno,² da so podobe nebeških, naredil pa jih je isti Bog, kajti neki drugi Bog jih ne bi mogel upodobiti (*assimilare*) po posnetku (*imago*) duhovnih (resničnosti). Trditi, da so nebeške in duhovne (resničnosti), ki so za nas nevidne in neizrekljive, posnetki spet drugih nebeških (resničnosti) in druge Polnosti ter da je Bog posnetek drugega Očeta, je značilno za največje neumneže in bedake, ki so zablodili stran od resnice. Ti ljudje bodo prisiljeni, kot sem že večkrat pokazal, vedno znova iznajti podobe podob in posnetke posnetkov, toda svojega duha ne bodo nikoli uprli (*figere*) v enega in resničnega Boga. Njihove misli so presegle Boga in v svojih srcih so se dvignili nad Učitelja oziroma so verjeli, da so se povzpeli in dvignili, v resnici pa so se odvrnili od resničnega Boga.

Zaključek: presežnost edinega resničnega Boga

19, 2. Upravičeno bi jim lahko dejali, kar predlaga³ Pismo⁴ samo: glede na to, da svoje misli dvigate nad Boga in se nespametno prevzimate, ker ste slišali, da so bila *nebesa* izmerjena s *pedjo*,⁵ mi povejte njihovo mero, pripovedujte mi o množici njihovih brezštevilnih komolcev, razložite mi njihovo polnost, *širokost in dolgost in visočino*,⁶ začetek in konec njihovega obsega – (vse) to, česar človeško srce ne bo (nikoli) moglo razumeti ne doumeti! Zares, nebeški zakladi so veliki, Bog je za srce neizmerljiv in on, ki v prgišče zaobjame zemljo,⁷ je za duha nedoumljiv. Kdo bo spoznal njegovo mero? Kdo bo spoznal prst njegove desnice? Kdo bo razumel njegovo roko, ki meri neizmerno, ki po svoji meri razpenja mero nebes in v svojem prgišču stisne zemljo z njenimi brezni, ki v sebi zaobjema *širokost in dolgost in globočino in visočino*⁸ vsega stvarstva, vidnega in slišnega ter nedoumljivega in nevidnega.

¹ Raz 21,3.

² je običajno ali je primerno, umestno, normalno (lat. *congruere*).

³ predlaga ali narekuje, svetuje (lat. *suggerere*).

⁴ Pismo ali Beseda (lat. *sermo*).

⁵ Prim. Iz 40,12.

⁶ Prim. Ef 3,18.

⁷ Prim. Iz 40,12.

⁸ Ef 3,18.

In zato Bog obstaja *nad vsakršnim vladarstvom, oblastjo in gospostvom, nad vsakršnim imenom, ki se lahko imenuje*,¹ nad imenom vsega, kar je bilo narejeno in ustvarjeno. On je tisti, ki napolnjuje nebesa² in motri brezna,³ a je obenem z vsakim od nas, saj pravi: *Jaz sem Bog, ki sem blizu, in ne Bog v daljavi. Ali se more človek skriti v skrivališča in ga jaz ne bi videl?*⁴ Njegova roka namreč zaobjema vse: razsvetljuje nebesa, razsvetljuje pa tudi to, kar je pod nebom; *preiskuje obisti in srca*,⁵ vstopa v naše skrite koticke in nas, kot je jasno razvidno, hrani in ohranja.

19, 3. Če torej človek ne more doumeti obsega⁶ in velikosti njegove roke, kako bo mogel v srcu spoznati in razumeti tako velikega Boga? Toda kakor da bi ga že izmerili, premotri in vsega preleteli, si (krivoverci) izmišljajo, da je nad njim druga Polnost ajonov in drug Oče; ne dvigujejo se k nebeškim (resničnostim), ampak se spuščajo v brezno nespameti. Pravijo namreč, da se njihov Oče konča tam, kjer (se začne) to, kar je izven Polnosti, Demiurg pa, nasprotno, ne seže do Polnosti. Tako nobeden od njiju ni popoln in ne zaobsega vsega, kajti enemu manjka izdelava (*fabricatio*) vsega, kar je izven Polnosti, drugemu pa izdelava tega, kar je znotraj Polnosti; torej nobeden od njiju ni Gospod vsega. Toda vsem je jasno, da iz ustvarjenih stvari nihče ne more razložiti velikosti Boga; in vsakdo, ki razmišlja na Boga vreden način, bo priznal, da njegovi velikosti nič ne manjka, temveč da vse zaobsega, prihaja vse do nas in je z nami.

1 Ef 1,21.

2 Prim. Jer 23,24.

3 DanD 2,55 (Dan 3,55 LXX).

4 Jer 23,23–24.

5 Raz 2,23.

6 obsega db. polnosti.

Drugi del

Stara zaveza je prerokba nove: tako Cerkev bere Pisma

1. Preroške napovedi

Bog je vse ustvaril po svoji Besedi in svojem Duhu

20, 1. Po velikosti torej ne moremo spoznati Boga, kajti Očeta ne moremo izmeriti, lahko pa ga spoznamo po njegovi ljubezni, saj nas ta po Besedi vodi k Bogu. Tisti, ki so mu poslušni, se od vekomaj učijo, da obstaja tako velik Bog in da je on po sebi ustvaril, naredil in uredil vse. V tem »vse« smo tudi mi in naš svet. Tudi nas je torej skupaj z vsem, kar (svet) obsega, ustvaril on. O njem Pismo pravi: *In Bog je iz zemlje vzel blato in oblikoval človeka in v njegovo obličje je vdahnil dih življenja.*¹ Niso nas torej naredili in izoblikovali angeli – kajti angeli ne bi mogli narediti Božje podobe – ne nekdo drug izven resničnega Boga ne kakšna moč, ki bi bila močno oddaljena od Očeta vsega. Bog jih namreč ni potreboval, da je ustvaril to, kar je sam pri sebi vnaprej določil, da bo ustvaril. Kakor da ne bi imel svojih rok! Vedno sta namreč pri njem Beseda in Modrost, Sin in Duh, po katerih in v katerih je svobodno in samostojno naredil vse; in njim govori, ko pravi: *Naredimo človeka po svoji podobi in podobnosti.*² Sam je torej vzel bitnost stvari, ki so bile ustvarjene, zgled (*exemplum*) stvari, ki so bile narejene, in podobo (*figura*) stvari, ki so bile urejene.

20, 2. Dobro torej pove spis,³ ki pravi: »Predvsem veruj, da obstaja

¹ 1 Mz 2,7.

² 1 Mz 1,26.

³ spis (gr. *graphé*). Ta izraz navadno prevajamo Pismo, saj označuje določen sveto-pisemski odlomek. Toda ker v nadaljevanju Irenej navaja odlomek iz Hermovega *Pastirja*, priljubljenega krščanskega dela iz prve polovice 2. stoletja, se postavlja vprašanje, ali je lyonski škof ta spis prišteval med kanonična sveto-pisemska besedila. *Pastir* namreč sodi med tiste zgodnjekrščanske spise, ki jih nekateri sveto-pisemski kodeksi in cerkveni očetje uvrščajo v kanon, spet drugi pa jih postavljajo na njegovo obrobje. Evzebij iz Cezareje, ki v *Cerkveni zgodovini* V, 8, 7 navaja ta odlomek, je bil prepričan, da je Irenej *Pastirja* prišteval med kanonična besedila. Toda A. Rousseau (SC 100, str. 248–250) je prepričljivo utemeljil svoje prepričanje, da odlomek iz *Pastirja* zgolj uvaja tezo, ki jo potrди več sveto-pisemskih odlomkov, katerih vir je vedno skrbno naveden.

en Bog, ki je vse ustvaril in uredil in iz ne bivajočega naredil vse, da biva; on zaobsega vse, sam pa ne more biti zaobsežen.«¹ Dobro pravi tudi prerok Malahija: *Ali nas ni ustvaril en Bog? Ali nimamo vsi enega Očeta?*² Zato tudi apostol pravi: *En Bog Oče, ki je nad vsem, po vsem in v vsem.*³ Podobno je dejal tudi Gospod: *Vse mi je izročil moj Oče.*⁴ Očitno je, da gre zanj, ki je vse naredil: ni mu namreč izročil tujih (dobrin), ampak svoje. Iz tega »vse« ni nič izvzeto. Zato je on *sodnik živih in mrtvih*,⁵ *ki ima Davidov ključ: če odpre, ne bo nihče zaprl, če pa zapre, ne bo nihče odprl.*⁶ *Nihče drug namreč ne na nebu ne na zemlji ne pod zemljo ni mogel odpreti Očetove knjige in pogledati vanjo,*⁷ *razen Jagnjeta, ki je bilo zaklano*⁸ *in nas je odkupilo s svojo krvjo.*⁹ On je od Boga, ki je vse ustvaril po Besedi in uredil po Modrosti,¹⁰ prejel oblast nad vsem, ko je *Beseda meso postala*,¹¹ zato da bi tako, kakor je v nebesih imel prvenstvo (*principatum*) kot Božja Beseda, tudi na zemlji imel prvenstvo kot pravičen človek, *ki ni storil greha in v njegovih ustih ni bilo zvijače*,¹² prvenstvo, ki ga je imel tudi nad tistimi, ki so pod zemljo, ko je postal *prvorojenec med mrtvimi*;¹³ prejel je oblast, zato da bi – kot sem dejal že prej – vse videlo svojega Kralja in bi v meso našega Gospoda prodrila Očetova luč: ta bi, sijoča iz njegovega mesa, prišla k nam in tako bi človek dosegel nepropadljivost, saj bi ga objela Očetova luč.

20, 3. Obširno sem pokazal, da je bila Beseda, to je Sin, vedno z Očetom. Toda tudi Modrost, ki je Duh, je bila pri njem pred stvarstvom, kakor pravi po Salomonu: *Bog je z modrostjo utemeljil zemljo, z razumnostjo utrdil nebo; z njegovim znanjem se odpirajo brezna in*

1 *Hermov Pastir*, Zapovedi 1 (slov. prevod v: *Spisi apostolskih očetov*, Celje 1996, str. 297).

2 Mal 2,10.

3 Ef 4,6.

4 Mt 11,27.

5 Apd 10,42.

6 Raz 3,7.

7 Raz 5,3.

8 Raz 5,12.

9 Raz 5,9.

10 po Modrosti, tj. po Svetem Duhu.

11 Jn 1,14.

12 1 Pt 2,22.

13 Kol 1,18.

*oblaki spuščajo roso.*¹ In znova: *Gospod me je ustvaril kot začetek svojih poti, v luči svojih del; pred veki me je utemeljil, v začetku, preden je nastala zemlja in preden so nastala brezna, preden so stekli izviri voda, preden so bile utrjene gore in pred vsemi griči me je rodil.*² In znova: *Ko je pripravljajl nebo, sem bila z njim, ko je učvrščeval izvire brezna in utrjeval temelje zemlje, sem bila pri njem in urejala; jaz sem bila tista, katere se je veselil, vsak dan sem se nenehno radovala pred njegovim obličjem, on pa se je radoval, da je dokončal svet in našel svoje veselje pri človeških sinovih.*³

Bog se je po svoji Besedi in svojem Duhu razodel stvarstvu:
človekovo življenje je gledanje Boga

20, 4. Obstaja torej en sam Bog, ki je z Besedo in z Modrostjo naredil in uredil vse. On je Demiurg, ki je človeškemu rodu izročil (*attribuere*) ta svet. Po svoji velikosti je neznan vsem ljudem, ki jih je naredil, saj nihče ne med Starimi ne med sodobniki ni raziskal njegove visočine, po svoji ljubezni pa se vedno daje spoznati po njem, po katerem je vse osnoval: to je njegova Beseda, naš Gospod Jezus Kristus, ki je v poslednjih časih postal človek med ljudmi, da bi konec sklenil (*coniungere*) z začetkom, se pravi človeka z Bogom. In zato so preroki, ki so od iste Besede prejeli preroški dar, vnaprej napovedovali njegov prihod v mesu, po katerem se je po Očetovi volji uresničilo pomešanje (*commixtio*) in občestvo Boga in človeka. Božja Beseda je namreč od začetka vnaprej oznanjala, da se bo Bog dal videti ljudem, da bo na zemlji z njimi živel in se pogovarjal,⁴ da bo navzoč pri svoji ustvarjenini, zato da jo reši in se ji dá spoznati, zato da *nas osvobodi iz rok vseh, ki nas črtijo,*⁵ to je vsakršnega duha prestopka, in da nam nakloni, da *mu bomo služili v svetosti in pravičnosti vse svoje dni;*⁶ tako bo človek, ki se je oklenil Božjega Duha, dosegel Božjo slavo.

20, 5. Vse to so preroki naznanjali na preroški način. Vendar to ne pomeni, kakor pravijo nekateri, da Oče vsega ostaja neviden in da so preroki videli nekoga drugega. To trdijo tisti, sploh ne vedo, kaj

1 Prg 3,19–20.

2 Prg 8,22–25.

3 Prg 8,27–31.

4 Prim. Bar 3,38.

5 Lk 1,71.

6 Lk 1,74–75.

je prerokba. Prerokba je namreč napoved prihodnjih (stvari), to je vnaprejšnje naznanilo tega, kar se bo zgodilo. Preroki so torej vnaprej naznanjali, da se bo Bog dal videti ljudem, kakor je dejal tudi Gospod: *Blagor čistim v srcu, kajti Boga bodo gledali.*¹ Po njegovi velikosti in njegovi neizrekljivi slavi *nihče ne bo videl Boga in ostal živ,*² kajti Oče je nedoumljiv; toda po svoji ljubezni, človekoljubju in mogočnosti daje tistim, ki ga ljubijo, da vidijo Boga – torej to, kar so oznanjali preroki –, kajti *kar je nemogoče pri ljudeh, je mogoče pri Bogu.*³ Človek sam po sebi ne bo (nikoli) mogel videti Boga, toda Bog, če tako hoče, se bo dal videti ljudem, katerim hoče, kadar hoče in kakor hoče. Bog namreč more vse: nekoč se je po Duhu dal videti na preroški način, potem se je po Sinu dal videti po posinovljenju, v nebeškem kraljestvu pa se bo dal videti po očetovstvu. Duh je človeka pripravljajal na Božjega Sina, Sin ga je vodil k Očetu, Oče pa mu je dajal nepropadljivost in večno življenje, ki vsakogar doseže s tem, da gleda Boga. Kajti kakor so tisti, ki vidijo luč, v luči in so deležni njenega sijaja (*lamprótes*), tako so tudi tisti, ki vidijo Boga, v Bogu in so deležni njegovega sijaja. Božji sijaj je oživljajoč in zato bodo tisti, ki vidijo Boga, deležni življenja. S tem namenom se nedoumljivi, nespoznnavni in nevidni daje videti, spoznati in doumeti ljudem, da bi oživil njih, ki ga doumejo in vidijo. Kakor je njegova velikost neizsledljiva, tako je njegova dobrota neizrekljiva; ko se po njej daje videti, podarja življenje tistim, ki ga vidijo. Nemogoče je namreč živeti brez življenja, življenja ni brez udeležbe (*metoché*) v Bogu, udeležba v Bogu pa pomeni videti Boga in uživati njegovo dobrotljivost.

20, 6. Ljudje bodo torej videli Boga, da bi živeli: po tem zrenju (*visio*) bodo postali nesmrtni in bodo dosegli Boga. To so, kot sem že prej dejal, preroki pokazali v podobah (*figuraliter*): Bog se bo dal videti ljudem, ki nosijo njegovega Duha in nenehno pričakujejo njegov prihod. O tem govori Mojzes v Devteronomiju: *Tisti dan bomo videli, kajti Bog bo govoril s človekom in ta bo živel.*⁴ Nekateri med preroki so videli preroškega Duha in njegovo delovanje za izlitje vsakovrstnih darov (*charismata*); drugi so videli Gospodov prihod in njegovo službo od začetka, po kateri je izpolnil Očetovo voljo, tako v nebesih kot na

1 Mt 5,8.

2 2 Mz 33,20.

3 Lk 18,27.

4 5 Mz 5,24.

zemlji; spet drugi pa so videli Očetova veličastva, ki so v vsakem času primerna tako za ljudi, ki so jih tedaj videli in slišali, kot tudi za tiste, ki bi jih slišali pozneje. Tako se je torej razodeval Bog; kajti po vsem tem se kaže Bog Oče: Duh deluje, Sin opravlja svojo službo, Oče odobrava, človek pa postane popoln za odrešenje. O tem (Bog) govori tudi po preroku Ozeju: *Jaz sem pomnožil videnja in po roki prerokov sem bil upodobljen.*¹ Apostol je povedal isto, ko je dejal: *Različni so darovi, isti pa je Duh; in različne so službe, isti pa je Gospod; in različna so dela, isti pa je Bog, ki dela vse v vseh. Vsakemu pa je dano razkritje Duha v skupno korist.*² Bog, ki dela vse v vseh, je glede na svojo moč in veličino neviden in neizrekljiv za vse ljudi, ki jih je ustvaril, nikakor pa jim ni neznan. Po njegovi Besedi se namreč vsi naučijo, da obstaja Bog Oče, ki zaobsega vse in vsemu podarja obstoj, kakor pravi tudi Gospod:³ *Boga ni nikoli nihče videl; edinorojeni Bog,*⁴ *ki biva v Očetovem naročju, on je razložil.*⁵

20, 7. Sin je torej od začetka razlagalec (*enarrator*) Očeta, saj je od začetka z Očetom: preroška videnja, raznolikost darov, svoje službe, Očetovo poveličanje – vse to je na skladen in ubran način pokazal človeškemu rodu v primernem času v njegovo korist. Kjer je namreč skladnost, tam je tudi soglasje; kjer je soglasje, tam je tudi primeren čas; in kjer je primeren čas, tam je tudi korist. Zato je Beseda postala delivka Očetove milosti v korist ljudi, za katere je opravila tako velike ojkonomije, v katerih je Boga pokazala ljudem, človeka pa predstavila Bogu. Obvarovala je Očetovo nevidnost, zato da človek ne bi zaničeval Boga in bi vedno imel (cilj), h kateremu napreduje, obenem pa je po mnogih ojkonomijah Boga za ljudi napravila vidnega, da človek, ko bi bil povsem brez Boga, ne bi prenehal obstajati. Kajti Božja slava je živi človek, človekovo življenje pa je gledanje Boga: če že razodetje Boga po stvarstvu daje življenje vsem ljudem, ki živijo na zemlji, bo mnogo bolj razodetje Očeta po Besedi dalo življenje njim, ki vidijo Boga.

1 Oz 12,11.

2 1 Kor 12,4–7.

3 kakor pravi tudi Gospod (armen. prevod) ali kakor je pisano v evangeliju (lat. prevod).

4 edinorojeni Bog (armen. prevod) ali edinorojeni Sin (lat. prevod); prim. *Zoper krivoverstva* IV, 20, 11.

5 Jn 1,18.

20, 8. Ker je torej Božji Duh po prerokih kazal prihodnje (resničnosti), da bi nas vnaprej oblikoval in pripravil na podložnost Bogu – človek bo namreč po Očetovi volji¹ videl Boga –, je bilo nujno potrebno, da tisti, ki so prerokovali o prihodnjih (resničnostih), vidijo Boga, o katerem so oznanjali, da ga bodo ljudje videli; tako ga ne bi le na preroški način imenovali Boga in Božjega Otroka, Sina in Očeta, temveč da bi ga videli vsi udje, posvečeni in poučeni o Božjih (resničnostih); tako bi bil človek vnaprej oblikovan in izurjen, da vstopi v slavo, ki bi se razodela njim, ki ljubijo Boga.² Preroki namreč niso prerokovali samo z besedo, ampak tudi z videnji, obnašanjem (*conversatio*) in dejanji, ki so jih opravljali skladno z navdih Duha. Na ta način so videvali nevidnega Boga, kakor pravi Izaija: *Moje oči so videle kralja, Gospoda nad vojskami*;³ Izaija je tako pokazal, da bo človek na svoje oči videl Boga in slišal njegov glas. Na ta način so preroki videli Božjega Sina živeti kot človeka med ljudmi:⁴ prerokovali so o prihodnjih (resničnostih); govorili so, da je navzoč tisti, ki še ni bil navzoč; netrpljivega so oznanjali trpljivega; o tistem, ki je bil v nebesih, so govorili, da se je *spustil v prah smrti*.⁵ Tako je bilo tudi z vsemi drugimi ojkonomijami njegovega povzetja: ene so videli v videnjih, druge so oznanjali z besedo, spet druge pa so z dejanji kazali v podobah. (Resničnosti), ki naj bi se videle, so videli na viden način (*visibiliter videntes*), tiste, ki naj bi se slišale, so oznanjali z besedo, tiste pa, ki naj bi se udejanjile, so izpolnili v dejanjih – a vse so oznanjali na preroški način. Zato je Mojzes ljudstvu, ki krši postavo, govoril, da je Bog ogenj;⁶ tako jim je grozil z dnevom ognja, ki bi ga Gospod privedel nadnje; tistim, ki so se bali Boga, pa je govoril: *Gospod Bog je milostljiv in sočuten, potrpežljiv, silno usmiljen in resničen; tisočem ohranja pravičnost in usmiljenje, odvzema nepostavnost, krivičnost in grehe*.⁷

1 po Očetovi volji (armen. prevod) ali po volji Svetega Duha (lat. prevod).

2 Prim. Rim 8,18.28.

3 Iz 6,5.

4 Prim. Bar 3,38.

5 Ps 21,16.

6 Prim. 5 Mz 4,24.

7 2 Mz 34,6–7.

Videnja prerokov

20, 9. In Beseda je govorila z Mojzesom iz obličja v obličje, kakor govori človek s svojim prijateljem.¹ Toda Mojzes je želel jasno videti Besedo,² ki je govorila z njim. In rečeno mu je bilo: *Stoj na vrhu skale in pokril te bom s svojo roko; ko pojde moje veličastvo mimo, me boš videl v hrbet, mojega obličja pa ne boš videl, kajti človek ne more videti mojega obličja in živeti.*³ To je pomenilo dvoje: da človek ne more videti Boga in da ga bo človek po Božji Modrosti⁴ v poslednjih časih videl na vrhu skale, to je v njegovem človeškem prihodu. In zato se je – kot poroča evangelij – Mojzes v Elijevi navzočnosti z njo pogovarjal na vrhu gore iz obličja v obličje in s tem na koncu uresničil⁵ starodavno obljubo.⁶

20, 10. Preroki torej niso jasno videli Božjega obličja samega, ampak ojkonomije in skrivnosti, po katerih bo človek (nekoč) videl Boga. Eliju je bilo tako rečeno: *Jutri pojdi ven in se postavi pred Gospoda in glej, Gospod bo šel mimo. In glej, pred Gospodom bo velik in močan veter,⁷ ki kruši gore in lomi skale, a Gospod ne bo v vetru. In za vetrom bo potres, a Gospod ne bo v potresu. In za potresom bo ogenj, a Gospod ne bo v ognju. In za ognjem bo glas rahlega vetriča.*⁸ Tako se je prerok, ki se je silno jezil zaradi prestopkov ljudstva in umora prerokov, učil bolj blagega ravnanja. Tako je bil nakazan Gospodov človeški prihod, ki bo nastopil za Mojzesovo postavo in bo blag in miren; pri tem prihodu nalomljenega trsa ni zlomil in tlečega stenja ni ugasil.⁹ Tako je bil pokazan tudi blag in miren počitek njegovega kraljestva, kajti po vetru, ki lomi gore, po potresu in po ognju pridejo tihi in mirni časi njegovega kraljestva, v katerih Božji Duh¹⁰ z vsem mirom oživlja človeka in mu daje rasti.

1 2 Mz 33,11.

2 Besedo db. njo.

3 2 Mz 33,20–22.

4 po Božji Modrosti, tj. po Svetem Duhu.

5 uresničil db. obnovil.

6 Prim. Mt 17,3; Mr 9,4; Lk 9,30.

7 veter ali Duh (lat. *spiritus*).

8 1 Kr 19,11–12.

9 Prim. Mt 12,2; Iz 42,3.

10 Božji Duh (lat. *spiritus Dei*). Irenej se opira na dvopomenskost gr. besede *pneûma*, ki – podobno kot lat. beseda *spiritus* – označuje tako veter kot duha.

Ezekielov primer še jasneje pokaže, da so preroki le *delno*¹ videli Božje ojkonomije, niso pa v celoti videli Boga. Ezekiel je namreč videl *Božje videnje*² in je opisal kerube, njihova kolesa in skrivnost njihovega premikanja;³ nad njimi je videl nekaj, kar je bilo podobno prestolu, in na prestolu postavo, podobno človeku, in to, kar je bilo nad njegovimi ledji, je bilo *podobno sijajniku*, kar pa je bilo pod njegovimi ledji, je bilo *podobno ognju*;⁴ in ko je prikazal vse preostalo videnje prestola, je, da ne bi kdo pomislil, da je v celoti videl Boga, dodal: *Takšno je bilo videnje podobe Gospodovega veličastva*.⁵

20, 11. Če torej ne Mojzes ne Elija ne Ezekiel niso videli Boga, čeprav so videli mnoge nebeške (resničnosti) – kar so videli, so bile *podobe Gospodovega veličastva*⁶ in prerokbe prihodnjih (resničnosti) –, je očitno, da je Oče neviden, namreč on, o katerem je Gospod dejal: *Boga ni nikoli nihče videl*.⁷ Njegova Beseda pa je, kakor je on hotel in v korist vidcev (*videntes*), kazala Očetovo veličastvo in razodevala ojkonomije, kakor je dejal tudi Gospod: *Edinorojeni Bog, ki biva v Očetovem naročju, on je razložil*.⁸ In ker je Beseda kot razlagalka Očeta bogata in mnogotera, se ni le v eni obliki (*figura*) in pod enim vidikom (*character*) dala videti tistim, ki so jo videli, temveč se je dala videti glede na razloge in učinkovitost njegovih ojkonomij. Tako je v Danielovi knjigi opisano, da se enkrat pokaže v družbi Ananije, Azarije in Misaela v ognjeni peči in jih reši pred ognjem: *In videnje četrtega*, pravi Daniel, *je podobno Božjemu Sinu*;⁹ drugič je *kamen, ki je bil iz gore odsekan brez rok*,¹⁰ udaril in strl časna kraljestva ter napolnil vso zemljo;¹¹ spet drugič se prikaže kot Sin človekov, ki prihaja na oblačkih neba, se bliža Pradavnemu in od njega prejme vso oblast, slavo in kraljestvo: *Njegova oblast*, pravi Daniel, *je večna oblast in njegovo kraljestvo ne preide*.¹²

1 1 Kor 13,9.10.12.

2 Ezk 1,1.

3 Prim. Ezk 1,5–25.

4 Ezk 1,26–27.

5 Ezk 1,28.

6 Ezk 1,28.

7 Jn 1,18.

8 Jn 1,18; prim. *Zoper krivoverstva* IV, 20, 6.

9 Dan 3,25 (Dan 3,92 LXX).

10 Dan 2,34.

11 Prim. Dan 2,34–35.

12 Dan 7,13–14.

Janezova videnja

Tudi Gospodov učenec Janez je v Razodetju videl veličasten duhovniški prihod njegovega kraljestva: *Obrnil sem se, da bi videl glas, ki je govoril z menoj. Ko sem se obrnil, sem zagledal sedem zlatih svečnikov in sredi med svečniki nekoga, ki je bil podoben Sinu človekovemu. Oblečen je bil v haljo do tal in prevezan čez prsi z zlatim pasom. Njegova glava in lasje so bili beli kakor bela volna, kakor sneg, njegove oči so bile kakor ognjen plamen, noge je imel kakor v peči razbeljen bron, glas pa kakor glas mnogih voda. V desnici je držal sedem zvezd in iz ust mu je segal oster dvorezen meč, njegovo obličje pa je bilo kakor sonce, kadar žari v vsej svoji mōči.*¹ Med temi stvarmi ena pomeni veličastvo, ki ga je prejel od Očeta, in to je glava; druga pomeni duhovništvo, in sicer *halja do tal* – in zato je Mojzes po tej podobi oblekel velikega duhovnika;² spet druga pomeni bližino konca, in sicer *v peči razbeljen bron*, ki je trdnost vere in vztrajnost v molitvi zaradi požara, ki nastopi ob koncu časov. Toda Janez ni mogel prenesti tega videnja; pravi namreč: *Zgrudil sem se k njegovim nogam kakor mrtev.*³ Tako se je zgodilo, kar je pisano: *Nihče ne more videti Boga in ostati živ.*⁴ Tedaj ga je Beseda oživila in ga spomnila, da je bil prav on tisti, ki je med večerjo ležal na njenih prsih in jo vprašal, kdo je tisti, ki jo bo izdal;⁵ potem pa mu je rekla: *Jaz sem Prvi in Poslednji in Živi. Bil sem mrtev, a glej živim na vekov veke in imam ključne smrti in podzemlja.*⁶ Zatem je v drugem videnju videl istega Gospoda; pravi namreč: *Videl sem: na sredi med prestolom in štirimi živimi bitji ter starešinami je stalo Jagnje, kakor zaklano; imelo je sedem rogov in sedem oči: to je sedem Božjih Duhov, poslanih po vsej zemlji.*⁷ In znova o istem Jagnjetu pravi: *In glej, (prikazal se je) bel konj. Ta, ki ga je jezdil, se imenuje Zvesti in Resnični: ta pravično razsoja in se bojuje. Njegove oči so kakor ognjen plamen in na glavi nosi veliko diademov; napisano pa ima ime, ki ga ne pozna nihče, le on sam. Ogrnjen je v plašč, ki je bil namočen v krvi; ime*

1 Raz 1,12–16.

2 Prim. 2 Mz 28,4, 29,5; 3 Mz 8,7.

3 Raz 1,17.

4 2 Mz 33,20.

5 Prim. Jn 13,15.

6 Raz 1,17–18. Ker govori Beseda, bi se lahko vrstici prevedli tudi: *Jaz sem Prva in Poslednja in Živa. Bila sem mrtva ...*

7 Raz 5,6–7.

mu je Božja Beseda. Na belih konjih mu sledijo nebeške vojske, oblečene v belo in čisto tančico. Iz ust mu sega oster meč, da z njim udari po narodih. Pasel jih bo z železno palico in tlačil stiskalnico z vinom srdite jeze Boga vsemogočnega. Na plašču in na boku pa ima napisano ime: Kralj kraljev in Gospod gospodov.¹ Na ta način je Božja Beseda ljudem vedno kazala obrise (*lineamenta*) prihodnjih (resničnosti), ki jih bo izpolnila, in podobe Očetovih ojkonomij ter nas tako učila o Božjih (resničnostih).

Vnaprejšnje upodobitve v življenju prerokov

20, 12. Da bi vnaprej upodobil in pokazal prihodnje (resničnosti), Bog ni uporabljal le videnj, ki so jih videli preroki, in besed, ki so jih označevali preroki, ampak je uporabil tudi njihova dejanja (*operationes*). S tem namenom je prerok Ozej vzel *vlačugarsko ženo*: s tem dejanjem je prerokoval, da se *zemlja* – to je ljudje, ki živijo na zemlji – *nesramno vlačuga, odvrča se stran od Gospoda*² in da bo Gospod dobrohotno vzel takšne ljudi, da osnuje Cerkev, posvečeno zaradi občestva z njegovim Sinom, kot je bila ona žena posvečena zaradi občestva s prerokom. Pavel zato pravi, da je *nezvesta žena posvečena po zvestem možu*.³ Poleg tega pa prerok svoje otroke imenuje *Nepomiloščena* in *Ne-ljudstvo*,⁴ da tako, kakor pravi apostol, *Ne-ljudstvo postane ljudstvo in Nepomiloščena doseže pomilostitev in da jih na kraju, kjer so jih imenovali Ne-ljudstvo, imenujejo sinovi živega Boga*.⁵ Tako apostol pokaže, da se je v Cerkvi po Kristusu uresničilo to, kar je prerok s svojimi dejanji naredil v prisposodbi.

Mojzes je oženil Etiopijko⁶ in jo naredil za Izraelko: s tem je vnaprej pokazal, da bo divja oljka vcepljena na (žlahtno) oljko in bo deležna njenega soka.⁷ Ker bo (izraelsko) ljudstvo iskalo Kristusa, rojenega po mesu, da bi ga ubilo, rešen pa bo v Egiptu, to je med pogani, in bo posvetil tamkajšnje otroke, na katerih bo osnoval Cerkev – Egipt namreč že od začetka pripada poganom in prav tako Etiopija –, je bila

1 Raz 19,11–16.

2 Oz 1,2.

3 1 Kor 7,14.

4 Prim. Oz 1,6–9.

5 Rim 9,25–26.

6 Prim. 2 Mz 2,21; 4 Mz 12,1.

7 Prim. Rim 11,17.

z Mojzesovo svatbo pokazana svatba Besede in z etiopsko nevesto je bila razodeta Cerkev, ki je izšla iz poganov. Tisti, ki jo sramotijo, obtožujejo in zasmehujejo, ne bodo čisti: postali bodo gobavi in bodo izgnani iz tabora pravičnih.¹

Nečistnica Rahaba, ki se je obtoževala, da je poganka, kriva vseh grehov, je sprejela tri oglednike, ki so si ogledovali vso zemljo,² in skrila pri sebi Očeta in Sina s Svetim Duhom. In ko se je vse mesto, v katerem je prebivala, zrušilo ob zvoku sedmih poslednjih trobent, se je po veri v škrlatno znamenje rešila sama in vsa njena hiša;³ tako je namreč Gospod govoril farizejem, ki niso sprejemali njegovega prihoda in so omalovaževali škrlatno znamenje, ki je bilo pasha, osvoboditev in izhod ljudstva iz Egipta: *Cestninarji in nečistnice pojdejo pred vami v nebeško kraljestvo.*⁴

Vnaprejšnje upodobitve v življenju očakov

21, 1. V Abrahamu pa je bila vnaprej upodobljena naša vera: bil je očak naše vere in tako rekoč prerok. O tem je obširno učil apostol v Pismu Galačanom: *Mar ta, ki vam daje Duha in dela med vami čudeže, to dela zaradi del postave ali zaradi vere v to, kar ste slišali? Tako je bilo z Abrahamom, ki je veroval Bogu in mu je bilo to šteto v pravičnost. Spoznajte vendar, da so Abrahamovi sinovi tisti, ki verujejo. Pismo je predvidelo, da Bog opravičuje narode po veri, zato je napovedalo Abrahamu veselo novico: »V tebi bodo blagoslovljeni vsi narodi.« Potemtakem so z verujočim Abrahamom vred blagoslovljeni tudi tisti, ki verujejo.*⁵ V tem odlomku ga apostol ne imenuje samo preroka vere, ampak tudi očeta tistih, ki med pogani verujejo v Kristusa Jezusa, in sicer zato, ker sta njegova in naša vera ena in ista vera. On je zaradi Božje obljube veroval v prihodnje (resničnosti), kakor da bi se že uresničile, mi pa zaradi Božje obljube na podoben način po veri motrimo dediščino, ki je v kraljestvu.

21, 2. Tudi Izakova zgodba ni brez pomena, saj apostol v Pismu Rimljanom pravi: *Tudi Rebeki, ki je zanosila z enim možem, z našim očetom Izakom, je Beseda dala odgovor, zato da bi ostal Božji načrt po*

1 Prim. 4 Mz 12,10–14.

2 Prim. Joz 1,2.

3 Prim. Joz 2,18; 6,24.

4 Mt 21,31.

5 Gal 3,5–9.

*izvolitvi, ker se ne opira na dela, ampak nanj, ki kliče;*¹ odgovor pa se je glasil: *Dve ljudstvi sta v tvojem telesu in dva naroda v tvojem trebuhu; eno ljudstvo bo močnejše od drugega in starejše bo služilo mlajšemu.*² Iz vsega tega je očitno, da niso samo dejanja očakov, temveč celo Rebekin porod bili prerokba dveh ljudstev: eno je starejše in drugo mlajše, eno v sužnosti in drugo svobodno, obe pa (sta se rodili) enemu in istemu Očetu. Kajti eden in isti je naš in njihov Bog, ki pozna skrite stvari in ve za vse, še preden se zgodi, in zato lahko reče: *Jakoba sem ljubil, Ezava pa sovražil.*³

21, 3. Če se kdo pouči še o Jakobovih dejanjih, bo prav tako odkril, da niso nepomembna, temveč polna ojkonomij. To velja predvsem za njegovo rojstvo, ko je zgrabil bratovo peto in zato prejel ime Jakob,⁴ to je »tisti, ki izpodriva«, tisti, ki prime, a ni prijet, ki zveže, a ni zvezan, ki se bojuje in zmaga, ki v roki drži nasprotnikovo peto, to je zmago; s tem namenom se je namreč rodil Gospod, na čigar rojstvo je v podobi pokazal Jakob, Janez pa v Razodetju o njem pravi: *Odšel je kot zmagovalec in da bi zmagal.*⁵ Jakob je prejel pravico prvorojenstva, njegov brat pa jo je zaničeval;⁶ prav tako je tudi mlajše ljudstvo sprejelo prvorojenca Kristusa,⁷ starejše ljudstvo pa ga je zavrnilo z besedami: *Nimamo kralja razen cesarja.*⁸ V Kristusu je ves blagoslov: torej je mlajše ljudstvo Očetu izmaknilo blagoslove prvega ljudstva, prav tako kot je Jakob izmaknil Ezavov blagoslov. Zaradi tega je moral brat prenašati zasede in preganjanja svojega brata,⁹ prav tako kot Cerkev trpi iste stvari zaradi Judov.¹⁰ V tujini se je rodilo dvanajst rodov Izraelskega ljudstva, ker naj bi tudi Kristus v tujini rodil dvanajst stebrov, ki so opora Cerkve. Marogaste ovce so bile Jakobovo plačilo¹¹ in tudi Kristusovo plačilo so ljudje, ki se iz raznoterih in različnih narodov zberejo v eno čredo vere, kakor mu je obljubil Oče, ko je dejal: *Zahtevaj od*

1 Rim 9,10–12.

2 1 Mz 25,22–23.

3 Rim 9,13; prim. Mal 1,2.

4 1 Mz 25,26.

5 Raz 6,2.

6 Prim. 1 Mz 25,29–34.

7 Prim. Kol 1,15.

8 Jn 19,15.

9 Prim. 1 Mz 27,41–45; 32, 4–22.

10 zaradi Judov (lat. prevod) ali zaradi tistih, ki so njegovega rodu (armen. prevod).

11 Prim. 1 Mz 30,32.

*mene in dam ti narode v dediščino in v tvojo lastnino konce zemlje.*¹ Jakob je bil Gospodov prerok tudi zaradi množice sinov in zato je moral na vsak način spočeti sinove z dvema sestrama,² kot je storil tudi Kristus z dvema postavama³ enega in istega Očeta; podobno je moral spočeti sinove tudi z dvema deklama,⁴ zato da je pokazal, da bo Kristus tako iz svobodnih kot iz usužnjenih po mesu Bogu predstavil sinove, ko na enak način vsem podarja Duha, ki nas oživlja. Jakob je vsa dela opravljal zaradi lepooke mlajše sestre Rahele,⁵ ki je bila podoba Cerkve, za katero je trpel Kristus. Ta je namreč tedaj po svojih očakah in prerokih vnaprej upodabljal in oznanjal prihodnje (resničnosti); vnaprej je izvrševal svoj del Božjih ojkonomij in svojo dediščino navajal na poslušnost Bogu, na življenje v tem veku kot v tujini (*peregrinari in saeculo*), na sledenje njegovi Besedi in na vnaprejšnje upodabljanje prihodnjih (resničnosti), kajti pri njem ni nič prazno in brezpomensko.⁶

Vnaprejšnje upodobitve v Kristusovem življenju

22, 1. Toda v poslednjih časih, *ko je prišla polnost časa*⁷ svobode, je Beseda sama *izmila umazanijo sionskih hčera*,⁸ ko je s svojimi rokami umila noge učencev,⁹ se pravi človeštva, ki na koncu prejme Boga v dediščino.¹⁰ Kakor smo bili na začetku po prvih (ljudeh) vsi usužnjeni in smo postali dolžniki smrti, tako so bili na koncu po poslednjih (ljudeh) vsi, ki so bili od začetka učenci, očiščeni in umiti smrti in so prišli v Božje življenje. On, ki je umil noge učencev, je namreč posvetil in očistil vse telo.¹¹

1 Ps 2,8.

2 Prim. 1 Mz 35,23–34.

3 z dvema postavama (lat. prevod) ali z dvema ljudstvoma (armen. prevod). Dve postavi sta seveda Mojzesova postava in postava nove zaveze.

4 Prim. 1 Mz 35,25–26.

5 Prim. 1 Mz 19,17.

6 Prim. *Zoper krivoverstva* IV, 18, 2.

7 Gal 4,4.

8 Iz 4,4.

9 Prim. Jn 13,5.

10 Naš prevod sledi popravku A. Rousseauja (prim. SC 100, str. 253–254).

11 Prim. Jn 13,10.

Zato jim je tudi, ko so ležali pri mizi,¹ prinesel² hrano, da bi pokazal na tiste, ki ležijo v zemlji in katerim je prinesel življenje,³ kakor pravi Jeremija: *Gospod, Sveti Izraelov, se je spomnil svojih mrtvih, ki so spali v grobni zemlji. Spustil se je k njim, da jim prinese veselo oznanilo o svojem odrešenju in jih reši.*⁴

Zato so bile oči učencev težke,⁵ ko se je Gospod bližal trpljenju. Ko jih je prvič našel speče, jih je Gospod pustil, da bi pokazal Božjo potrpežljivost do spanja ljudi, toda ko je prišel drugič, jih je zbudil in vzdignil,⁶ da bi s tem pokazal, da je njegovo trpljenje zbujenje spečih učencev; zaradi njih se je spustil v *spodnje kraje zemlje*,⁷ da bi na svoje oči videl nedejavni del stvarstva,⁸ o katerem je govoril svojim učencem: *Veliko prerokov in pravičnih si je želelo videti in slišati, kar vi gledate in slišate.*⁹ 22, 2. Kristus namreč ni prišel samo zaradi tistih, ki so v času cesarja Tiberija verovali vanj. Tudi Oče svoje previdnosti ni namenil samo ljudem sedanjega časa, ampak čisto vsem ljudem, ki so se od začetka skladno s svojo zmožnostjo¹⁰ v svojem rodu bali Boga in ga ljubili, v odnosu do bližnjih živeli pravično in pobožno ter želeli videti Kristusa in slišati njegov glas. Zato bo ob svojem drugem prihodu vse takšne ljudi zbudil najprej in jih vzdignil pred drugimi, ki bodo sojeni,¹¹ ter jih posadil v svoje kraljestvo.

1 Prim. Mt 26, 26–29; Mr 14,22–25; Lk 22,19–20.

2 prinesel db. postregel (lat. *ministrare*).

3 prinesel življenje db. postregel z življenjem (lat. *ministrare vitam*).

4 Gre za odlomek iz *Psevdo-Jeremija*, ki ga Irenej večkrat navaja (gl. op. k *Zoper krivoverstva* III, 20, 4).

5 Prim. Mt 26,43.

6 vzdignil ali spravil pokonci (lat. *erexisse*); prim. Mt 26, 40–46; Mr 14, 37–42; Lk 22, 45–46.

7 Ef 4,9.

8 nedejavni del stvarstva ali (bitja, ki sodijo v) nedejavni del stvarstva (lat. *inoperatum creationis*).

9 Mt 13,17.

10 zmožnostjo (armen. prevod) ali krepostjo (lat. prevod).

11 Irenej namiguje na milenaristične nauke, ki jih bo obširneje razvil v peti knjigi.

2. Temelji cerkvenega branja Pisem: semena in žetev

Prednostni položaj Izraela

Obstaja namreč *en sam Bog*, ki je očake vodil v svoje ojkonomije in *opravičil obrezane iz vere, neobrezane pa po veri*.¹ Kakor smo bili namreč mi vnaprej upodobljeni in oznanjeni v prvih (ljudeh), tako so oni svojo končno podobo dobili v nas, to je v Cerkvi, in prejeli plačilo za svoj trud. 23, 1. Zato je Gospod govoril svojim učencem: *Glejte, povem vam: Povzdignite oči in pogledjte polja, da so bela za žetev. Žanjec prejema plačilo in spravlja pridelek za večno življenje, da se bosta skupaj veselila sejalec in žanjec. V tem je namreč resničen izrek, da »eden seje, drugi žanje«. Jaz sem vas poslal, da boste poželi, za kar se niste trudili; drugi so se trudili, vi pa ste vstopili v njihov trud. Kdo so torej ti, ki so se trudili in so služili Božjim ojkonomijam? Očitno je, da gre za očake in preroke. Ti so vnaprej upodobili našo vero in na zemlji sejali prihod Božjega Sina, ko so oznanjali, kdo in kakšen bo, da bi se ljudje, ki bodo prišli za njimi, bali Boga in zlahka sprejeli Kristusov prihod, saj so jih prej poučili preroki.*

Zato je Jožefu, ko je spoznal, da je Marija noseča, in jo je nameraval skrivaj odsloviti, angel v sanjah dejal: *Ne boj se vzeti k sebi Marije, svoje žene; kar ima namreč v trebuhu, je od Svetega Duha. Rodila bo sina in daj mu ime Jezus, kajti on bo odrešil svoje ljudstvo njegovih grehov*.² In da bi ga prepričal, je angel dodal: *Vse to pa se je zgodilo, da se je izpolnilo, kar je Gospod rekel po preroku: »Glej, devica bo spočela v trebuhu in rodila sina in imenovali ga bodo Emanuel»*.³ S temi prerokovimi besedami ga je prepričeval in opravičeval Marijo s tem, da je pokazal, da je prav ona tista devica, o kateri je Izaija napovedal,⁴ da bo rodila Emanuela. Jožef je zato privolil brez oklevanja: sprejel je Marijo in ves čas Kristusove vzgoje z veseljem izpolnjeval svojo nalogo, saj je sprejel celo odhod v Egipt, vrnitev nazaj in preselitev v Nazaret, tako da so tisti, ki niso poznali Pisem, Božje obljube in Kristusove ojkonomije, menili, da je otrokov oče.

1 Rim 3,30.

2 Mt 1,20–21.

3 Mt 1,22–23; prim. Iz 7,14.

4 napovedal db. vnaprej oznanil.

Zato je tudi sam Gospod v Kafarnaumu¹ prebral to Izaijevo prerokbo: *Duh Gospodov je nad menoj, ker me je mazilil, da prinesem blagovest ubogim. Poslal me je, da ozdravim strte v srcu, da oznanim jetnikom oproščenje in da bo slepim vrnjen vid.*² In da bi pokazal, da je on tisti, ki so ga oznanjali preroki, jim je dejal: *Danes se je to Pismo izpolnilo, kakor ste slišali.*³

23, 2. Zato je tudi Filip,⁴ ko je našel evnuha etiopske kraljice, ki je bral te besede: *Kakor ovco so ga gnali v zakol, in kakor jagnje ne dá glasu pred tistim, ki ga striže, tako on ni odprl svojih ust; ker se je ponižal, je bila sodba nad njim razveljavljena,*⁵ in vse drugo, kar je prerok povedal o njegovem trpljenju, o njegovem prihodu v mesu in o zasmehovanju tistih, ki niso verovali vanj – Filip ga je torej (s pomočjo teh napovedi) zlahka prepričal, da je veroval, da je Jezus Kristus – ki je bil križan pod Poncijem Pilatom in je pretrpel vse, kar je napovedal prerok – Božji Sin, ki ljudem daje večno življenje.⁶ In takoj ko ga je krstil, je Filip šel od njega, saj evnuhu ni nič več manjkalo, ker so ga že prej poučili (*praecatechizare*) preroki: poznal je Boga Očeta in pravila za življenje, še vedno pa ni poznal prihoda Božjega Sina. Ko pa se je o njem kratko poučil, *je šel veselo naprej po svoji poti*⁷ in v Etiopiji postal glasnik Kristusovega prihoda. Filipu se torej ni bilo treba veliko ukvarjati z njim, saj so ga preroki že vzgojili v Božjem strahu.⁸

Zato so tudi apostoli zbirali *izgubljene ovce Izraelove hiše*⁹ in jim s pomočjo Pisem dokazovali, da je Jezus križani – Kristus, Sin živega Boga. Tako so prepričali veliko množico, ki jo je navdajal Božji strah, in v enem dnevu se je dalo krstiti tri, štiri ali (celo) pet tisoč ljudi.¹⁰

1 Irenej se moti, saj se je po Lukovi pripovedi to zgodilo v Nazaretu.

2 Lk 4,18; prim. Iz 61,1.

3 Lk 4,21.

4 Filip (lat. prevod) ali apostol Filip (armen. prevod).

5 Apd 8,32–33; prim. Iz 53,7.

6 Prim. Apd 8,37.

7 Apd 8,39.

8 vzgojili v Božjem strahu db. pripravili na strah do Boga.

9 Mt 10,6.

10 Apd 2,41; 4,4.

Neugoden položaj poganov

24, 1. Zato je tudi Pavel, ki je bil apostol poganov, dejal: *Bolj kakor oni vsi sem se trudil.*¹ Zanje² je bilo poučevanje (*catechizatio*) lahko, ker so imeli dokaze iz Pisem: tisti, ki so poslušali Mojzesa in preroke,³ so zlahka sprejemali *prvorojenca med mrtvimi*⁴ in *začetnika življenja*⁵ v Bogu, njega, ki je z razprostrtimi⁶ rokami pokončal Amaleka⁷ in po veri vanj oživil človeka tako, da je ozdravil rano, ki mu jo je zadala kača.⁸ Pogane pa je apostol moral najprej poučiti – kot sem pokazal v prejšnji knjigi –, naj zapustijo vraževernost malikov in častijo enega Boga, stvarnika neba in zemlje, ustvarjalca vsega stvarstva; poleg tega jih je moral poučiti, da ima ta Bog Sina, svojo Besedo, po kateri je vse osnoval, in da je ta Sin v poslednjih časih, ko je postal človek med ljudmi, prenovil človeški rod, uničil in premagal človekovega sovražnika ter svoji ustvarjenini naklonil zmago nad nasprotnikom. Tisti, ki so bili iz obreze, sicer niso uresničevali Božjih besed, ampak so jih zaničevali, a so bili vendarle vnaprej poučeni, naj ne nečistujejo, ne prešuštvujejo, ne kradejo, ne sleparijo⁹ in ne delajo vsega drugega, kar škodi bližnjemu in kar Bog sovraži in črti: vsega tega so se zlahka vzdržali, ker so se o tem že prej poučili. 24, 2. Pogane pa je bilo treba poučiti tudi o tem, da so takšna dejanja zla, škodljiva, nekoristna in pogubna za tiste, ki jih delajo. Zato se je bolj trudil on, ki je prejel apostolsko službo (*apostolatium*) med pogani, kot pa tisti, ki so med obrezanimi oznanjali Božjega Sina. Tem so namreč pomagala Pisma, ki jih je potrdil in izpolnil Gospod, ko je prišel takšen, kot je bil vnaprej oznanjen, med pogani¹⁰ pa je šlo za tuje učenje (*peregrina eruditio*) in za nov nauk, in sicer: da poganski bogovi ne samo niso bogovi, ampak so demonski maliki; da obstaja en sam Bog, ki je *nad vsakršnim vladarstvom, oblastjo in gospostvom ter nad vsakršnim imenom, ki se*

1 1 Kor 15,10.

2 zanje, tj. za tiste, ki so oznanjali med Judi.

3 Prim. Lk 16,31.

4 Kol 1,18; Raz 1,5.

5 Apd 3,15.

6 razprostrtimi ali iztegnjenimi.

7 Prim. 2 Mz 17,10–13.

8 Prim. 4 Mz 21,6–9.

9 Prim. Mr 10,19.

10 med pogani db. tu.

imenuje;¹ da je njegova Beseda, ki je po naravi nevidna, med ljudmi postala otipljiva in vidna ter se spustila *vse do smrti, smrti na križu*;² da tisti, ki verujejo vanjo, postanejo nepropadljivi in netrpilivi³ ter prejmejo nebeško kraljestvo. Vse to se je poganom oznanilo z besedo, brez Pisem: zato so se bolj trudili tisti, ki so oznanjali med pogani.

Poklicanost vseh k Abrahamovi veri

Vera poganov se izkaže za radodarnejšo, ker so sledili Božji Besedi,⁴ ne da bi jih poučila Pisma. 25, 1. Tako je Bog iz kamnov obudil Abrahamove otroke⁵ in jih privedel k njemu, ki je začetnik in oznanjevalec naše vere. On je namreč zavezo obreze sprejel potem, ko je bil opravičen po obrezi vere, zato da sta bili v njem vnaprej upodobljeni obe zavezi in je postal oče vseh, ki sledijo Božji Besedi in kot tujci živijo v tem veku,⁶ se pravi vernikov, ki so bili iz obreze in iz neobreze, – kakor je tudi Kristus *vogelni kamen*,⁷ ki nosi vse in v eni Abrahamovi veri iz obeh zavez zbira tiste, ki so primerni za Božjo zgradbo. Toda vera brez obreze je bila prva in poslednja, saj združuje⁸ konec z začetkom. Pred obrezo je namreč obstajala – kot sem pokazal – v Abrahamu in drugih pravičnih, ki so bili Bogu všeč; v poslednjih časih je zaradi Gospodovega prihoda znova vzniknila v človeškem rodu; vmesne čase pa sta zasedli⁹ obreza in postava del.

25, 2. To je bilo na mnoge načine pokazano v podobi, še posebej pa v Tamari, Judovi snahi.¹⁰ Spočela je dvojčka in eden od njiju je najprej pomolil roko. Ker je babica mislila, da gre za prvorojenca, je na njegovo roko kot znamenje privezala škrlatno nit. Toda ko je to storila, je potegnil roko nazaj in prvi je prišel ven njegov brat Perek, nato pa je kot drugi prišel ven tisti, ki je imel škrlatno nit, se pravi Zerah. Tako je Pismo jasno pokazalo ljudstvo, ki je imelo škrlatno znamenje, to

1 Ef 1,21.

2 Prim. Flp 2,8.

3 netrpilivi ali brezstrastni.

4 Božji Besedi ali govoru, oznanilu o Bogu (lat. *sermo Dei*).

5 Prim. Mt 3,9.

6 kot tujci živijo v tem veku db. prenašajo tujstvo v tem veku.

7 Ef 2,20.

8 združuje ali sklepa.

9 zasedli db. dobili.

10 Prim. 1 Mz 38,27–30.

je vero brez obreze. Ta vera se je najprej pokazala v očakih, nato pa se je potegnila nazaj, da bi se rodil njen brat: tako se je tisti, ki je bil prvi, rodil na drugem mestu in se ga je lahko spoznalo po škrlatnem znamenju, ki je bilo na njem, to je po trpljenju Pravičnega, ki je bilo od začetka vnaprej upodobljeno v Abelu, opisano pri prerokih, izpolnilo pa se je v poslednjih časih v Božjem Sinu.

25, 3. Potrebno je bilo namreč, da so očetje¹ nekatere (stvari) vnaprej oznanili na način očetov (*paternaliter*), da so druge preroki vnaprej upodobili na način, ki je lasten postavi (*legaliter*), in da so spet druge v skladu z oblikovanostjo po Kristusu izoblikovali tisti, ki so prejeli posinovljenje: toda vse te (stvari) se kažejo v enem Bogu. Čeprav je bil Abraham eden, je v sebi vnaprej upodobil obe zavezi, v katerih so nekateri sejali, drugi pa želi. *V tem je namreč resničen izrek, da »eno ljudstvo seje, drugo žanje«*,² en sam pa je Bog, ki obema nudi, kar je primerno: sejalcu seme, žanjcu pa kruh za živež;³ prav tako eden sadi in drugi zaliva, vendar rast daje en sam, namreč Bog.⁴ Očaki in preroki so sejali besedo o Kristusu, Cerkev pa je žela, to je pobrala sad. Zato tudi oni prosijo, da bi v njej imeli prebivališče, kakor pravi Jeremija: *Kdo mi bo v puščavi poslednje bivališče?*⁵ *da se bosta sejalec in žanjec skupaj veselila*⁶ v Kristusovem kraljestvu. Kristus je bil namreč navzoč pri vseh, za katere je Bog od začetka hotel, naj bo pri njih navzoča njegova Beseda.

3. Cerkevno branje Pisem: primeri razlaganja Stare zaveze

Pisma so prerokba Kristusa

26, 1. Če torej kdo pozorno⁷ bere Pisma, bo v njih našel besedo o Kristusu in vnaprejšnjo upodobitev nove poklicanosti. On je namreč

1 očetje, tj. očaki.

2 Jn 4,37.

3 Prim. 2 Kor 9,10; Iz 55,10.

4 Prim. 1 Kor 3,7.

5 Jer 9,1.

6 Jn 4,36.

7 pozorno (lat. prevod) ali tako, na ta način (armen. prevod).

*zaklad, skrit na njivi,*¹ to je na tem svetu – kajti *njiva je svet*² –, saj je bil naznanjen v podobah in prilikah, ki pa jih človek ni mogel razumeti, dokler ni nastopila izpolnitev prerokb, to je Gospodov prihod. Preroku Danielu je bilo zato rečeno: *Zapri te besede in zapečati knjigo do časa izpolnitve, dokler se ne naučijo mnogi in se pomnoži spoznanje; kajti ko se izpolni razkropitev, bodo vse to spoznali.*³ Tudi Jeremija pravi: *V poslednjih dneh bodo to razumeli.*⁴ Kajti vsaka prerokba je bila pred svojo izpolnitvijo za ljudi zagonetna in dvoumna, ko pa je nastopil trenutek in se je izpolnilo, kar je bilo prerokovano, so prerokbe dobile točno razlago. Zaradi tega se Judom, ko dandanes berejo postavo, ta zdi podobna bajki (*mýthos*): nimajo namreč razlage vsega, to je človeškega prihoda Božjega Sina. Kadar pa postavo berejo kristjani, je zanje zaklad, skrit na njivi, ki razodeva in pojasnjuje Kristusov križ: ta bogati človeško umevanje, kaže Božjo modrost, daje spoznati njegove ojkonomije v korist človeka, vnaprej upodablja Kristusovo kraljestvo, vnaprej oznanja dediščino svetega Jeruzalema in napoveduje, da bo človek, ki ljubi Boga, napredoval do te mere, da bo videl Boga, slišal njegovo besedo in zaradi poslušanja njegovih besed bil tako povečičan, da drugi ne bodo mogli upirati oči v obličje njegove slave,⁵ kakor je bilo rečeno Danielu: *Razumni bodo sijali kakor sijaj neba in v množici pravičnih kakor zvezde, za vso večnost.*⁶ Če torej kdo bere Pisma tako, kakor sem pokazal – tako jih je namreč Kristus razložil učencem po svojem vstajenju od mrtvih, ko jim je s pomočjo Pisem pokazal, da je bilo potrebno, da je Kristus to pretrpel in šel v svojo slavo,⁷ in da se bo v njegovem imenu oznanilo spreobrnjenje v odpuščanje grehov⁸ po vsem svetu –, bo popoln učenec, podoben *hišnemu gospodarju, ki prinaša iz svojega zaklada novo in staro.*⁹

1 Mt 13,44.

2 Mt 13,38.

3 Dan 12,4.7.

4 Jer 23,20.

5 Prim. 2 Kor 3,7; 2 Mz 34,29–35.

6 Dan 12,3.

7 Lk 24,26.46.

8 Lk 24,47.

9 Mt 13,52.

Branje Pisem s starešinami, ki so v Cerkvi

26, 2. Zato je treba poslušati starešine, ki so v Cerkvi: ti so nasledniki apostolov, kakor sem pokazal, in so s škofovskim nasledstvom po Očetovi volji prejeli trden milostni dar (*certum charisma*) resnice. Vse druge, ki se ločujejo od izvornega nasledstva, na kakršenkoli način se že zbirajo,¹ pa je treba imeti za sumljive: gre bodisi za krivoverce s sprijenimi prepričanji, za prevzetne in samozadostne razkolnike (*scindentes*) ali pa za hinavce, ki jim gre le za dobiček in prazno slavo.

Vsi ti so odpadli od resnice. Krivoverce, ki k Božjemu oltarju prinašajo tuj ogenj, to je tuje nauke, bo ogenj z neba použil kakor Nadaba in Abihuja.² Tiste, ki vstajajo zoper resnico in druge spodbujajo zoper Božjo Cerkev, bo žrelo zemlje použilo kakor Koraha, Datana in Abiram³ in bodo ostali v podzemlju. Tistim, ki delijo in ločujejo edinost Cerkve, bo Bog namenil isto kazen kot Jerobeamu.⁴ 26, 3. Tisti, za katere mnogi verjamejo, da so starešine, (v resnici) pa služijo svojim poželenjem in se v srcu ne bojijo Boga, ampak žalijo druge, se naduto ponašajo zaradi prvega mesta, ki ga zasedajo, na skrivaj delajo zlo in pravijo: *Nihče nas ne vidi*,⁵ pa bo zavrnila Beseda, ki ne sodi po videzu⁶ in ne gleda na obličje, temveč na srce.⁷ Ti bodo slišali besede, ki jih je prerokoval Daniel: *Seme Kanaanovo in ne Judovo! Lepota te je preslepila in poželenje je sprevrnilo tvoje srce. Od zlih dni postarani, zdaj so prišli na dan tvoji grehi, ki si jih poprej delal, ko si izrekal krivične sodbe. Nedolžne si obsojal in krive oproščal, čeprav Gospod govori: »Nedolžnega in pravičnega ne ubijaj».*⁸ O njih je Gospod dejal: *Če pa hudobni služabnik reče v svojem srcu: »Moj gospod zamuja,« in začne pretepati služabnike in služabnice, pojedati, popivati in se upijanяти, bo gospodar tega služabnika prišel na dan, ko ga ne pričakuje, in ob uri, za katero*

1 na kakršenkoli način se že zbirajo (armen. prevod) ali na kateremkoli kraju se zbirajo (lat. prevod).

2 Prim. 3 Mz 10,1–2.

3 Prim. 4 Mz 16,33.

4 Prim. 1 Kr 14,10–16.

5 DanD 3,20 (Dan 13,20 LXX).

6 videzu db. slavi; prim. Iz 11,3.

7 Prim. 1 Sam 16,7.

8 DanD 3,56.52–53 (Dan 13,56.52–53 LXX).

9 gospodar db. gospod.

*ne ve; presekal ga bo na dvoje in mu dal delež z neverniki.*¹

26, 4. Od vseh takšnih se je torej treba ločiti, držati pa se teh, ki – kot sem prej dejal – ohranjajo nauk apostolov² in se skupaj z redom starešin odlikujejo po zdravi besedi in neoporečnem vedanju³ v zgled in poboljšanje drugim. Tako se je Mojzes, ki mu je bilo zaupano tako pomembno poveljstvo, s čisto vestjo zagovarjal pred Bogom in govoril: *Ničesar nisem vzel, kar si je želel eden izmed njih, in nikomur izmed njih nisem storil nič žalega.*⁴ Prav tako se je Samuel, ki je toliko let sodil ljudstvo in je brez sleherne prevzetnosti poveljeval nad Izraelom, na koncu zagovarjal in govoril: *Pred vašimi očmi sem živel od mladosti do zdaj. Odgovorite mi pred Gospodom in pred njegovim maziljencem:*⁵ *Komu sem vzel tele? Komu sem vzel osla? Koga sem stiskal? Koga sem zatiral? Komu sem iz roke vzel podkupnino ali obuvalo? Povejte mi in vam bom povrnil.*⁶ Ko pa je ljudstvo odgovorilo: *Nisi nas stiskal in zatiral in iz naših rok nisi vzel ničesar,*⁷ je vzel Gospoda za pričo in dejal: *Na ta dan je priča Gospod in njegov maziljenec, da niste v moji roki našli ničesar. In rekli so: Priča je.*⁸ Prav tako je apostol Pavel s čisto vestjo govoril Korinčanom: *Nismo namreč kakor mnogi, ki kupčujejo z Božjo besedo, ampak govorimo kakor iskreni in kakor iz Boga, pred Bogom v Kristusu.*⁹ *Nobenemu nismo storili krivice, nikogar nismo oškodovali, nikogar prevarali.*¹⁰

26, 5. Takšne starešine hrani (*anatréphein*) Cerkev. Prerok je o njih dejal: *In dal ti bom tvoje voditelje v miru, tvoje škofo*¹¹ *v pravičnosti.*¹² Gospod pa je o njih govoril: *Kdo bo torej zvesti, dobri in preudarni oskrbnik, ki ga bo Gospod postavil nad svojo služinčad, da ji dá ob pravem času živež? Blagor tistemu služabniku, ki ga bo Gospod ob svojem prihodu našel, da tako dela!*¹³ In kje najdemo takšne, uči Pavel,

1 Mt 24,48–51; Lk 12,45–46.

2 nauk apostolov (lat. prevod) ali nasledstvo apostolov (armen. prevod).

3 Prim. Tit 2,8.

4 4 Mz 16,15.

5 maziljencem ali Kristusom.

6 1 Sam 12,2–3.

7 1 Sam 12,4.

8 1 Sam 12,5.

9 2 Kor 2,17.

10 2 Kor 7,2.

11 škofo ali nadzornike (lat. *episcopi*).

12 Iz 60,17.

13 Mt 24,45–46; Lk 12,42–43.

ko pravi: *Bog je postavil v Cerkvi prvič apostole, drugič preroke, tretjič učitelje.*¹ Resnice se je treba učiti tam, kjer so bili položeni milostni darovi, (se pravi) pri tistih, pri katerih obstaja nasledstvo, ki v Cerkvi izhaja od apostolov, zdravo in brezgrajno vedênje ter nepopačena in nepropadljiva beseda.² Takšni ljudje varujejo našo vero v enega Boga, ki je vse ustvaril, krepijo našo ljubezen do Božjega Sina, ki je za nas storil tako velike ojkonomije, in nam brez nevarnosti razlagajo Pisma, saj ne govorijo bogokletno, ne sramotijo očakov in ne zaničujejo pre-rokov.

Starešina razlaga Pisma: grehi Starih

27, 1. Tako sem od nekega starešine slišal, kar je sam slišal od tistih, ki so videli apostole, in od njihovih učencev.³ Za dejanja, ki so jih Stari (*veteres*) storili brez nasveta Duha, je zadoščala graja, ki izhaja iz Pisem; Bog, ki ne gleda na osebo,⁴ je namreč nalagal primerno grajo za dejanja, ki se niso zgodila po njegovi volji.

Tako je bilo z Davidom. Ko ga je Savel preganjal zaradi pravičnosti, ko je bežal pred tem kraljem, ko se ni maščeval sovražniku, ko je opeval Kristusov⁵ prihod, ko je z modrostjo učil narode in je vse delal po nasvetu Duha, je ugajal Bogu. Ko pa si je zaradi poželenja sam vzel Urijajevo ženo Batšebo, Pismo o njem pravi: *Dejanje, ki ga je storil David, je bilo hudo v Gospodovih očeh.*⁶ Gospod je k njemu poslal preroka Natana, ki mu je pokazal njegov greh, zato da bi, ko bi sam sebe sodil in obsodil, pri Kristusu⁷ dosegel usmiljenje in odpuščanje. *Gospod je Natana poslal k Davidu in ta mu je dejal: »V nekem mestu sta bila dva moža, eden je bil bogat, drugi ubog. Bogatin je imel zelo veliko drobnice in goveda, ubožec pa ni imel ničesar razen ene majhne ovčice, ki jo je kupil in vzredil: zrasla je pri njem skupaj z njegovimi otroki, hranila se je z njegovim kruhom, iz njegovega kozarca je pila in bila mu je kakor hči. Pa pride popotnik k bogatinu. In mu je bilo žal vzeti*

1 1 Kor 12,28.

2 Prim. Tit 2,8.

3 V lat. prevodu je starešina predstavljen kot učenec učencev apostolov, v armen. prevodu pa kot neposredni učenec apostolov.

4 Prim. Apd 10,34.

5 Kristusov ali Mesijev.

6 2 Sam 11,27.

7 Kristusu ali Mesiju.

od svoje drobnice in goveda, da bi pripravil pojedino popotniku; vzel je ovčico ubožcu in jo pripravil možu, ki je prišel k njemu.« David se je silno razsrdil nad tistim možem in je rekel Natanu: »Kakor živi Gospod, mož, ki je to storil, mora umreti! Četverno mora poplačati ovčico, ker je to storil in ni prizanesel ubožcu!« Natan pa mu je rekel: »Ti si mož, ki je to storil!«¹ Nato mu je po vrsti opisal vse drugo, ga grajal in mu našteval dobre, ki mu jih je izkazal Gospod; (pokazal mu je), da je s svojim ravnanjem razjezil Gospoda, kajti takšna dejanja Gospodu niso všeč, zato je njegovi hiši grozila velika jeza. Davidu je bilo tega žal in je dejal: *Grešil sem zoper Gospoda*,² pel je psalm priznanja³ in čakal na Gospodov prihod, ki umiva in očiščuje človeka, ki je padel pod oblast greha.

Podobno je bilo tudi s Salomonom. Ko je pravično sodil, ko je prosil za modrost,⁴ ko je gradil podobo pravega templja, ko je pripovedoval o Božjem veličastvu, ko je oznanjal mir, namenjen narodom, ko je vnaprej upodabljal Kristusovo kraljestvo, ko je izrekal tri tisoč prilik o Gospodovem prihodu in v pet tisoč pesmih hvalil Boga,⁵ ko je razlagal Božjo modrost v stvarstvu in obravnaval naravo vseh dreves, trav, ptic, četveronožcev in rib,⁶ in govoril: *Ali bo res Bog, ki ga nebesa ne morejo zaobseči, z ljudmi prebival na zemlji?*⁷ je bil Bogu všeč in so ga ljudje občudovali; vsi kralji zemlje so iskali njegovo obličje, da bi slišali njegovo modrost, ki mu jo je dal Bog;⁸ kraljica z juga je prihajala k njemu, da bi spoznala modrost, ki je bila v njem.⁹ O njej je Gospod dejal, da bo ob sodbi vstala z rodом tistih, ki slišijo njegove besede, pa ne verujejo vanj, in jih bo obsodila,¹⁰ kajti podvrгла se je modrosti, ki jo je oznanil Božji služabnik, oni pa so zaničevali modrost, ki jim jo je dajal Božji Sin; kajti Salomon je bil le služabnik, Kristus pa je Božji Sin in Salomonov Gospod. Ko je torej Salomon brezgrajno služil Bogu in sodeloval pri njegovih ojkonomijah, je bil proslavljen; ko pa si je

1 2 Sam 12,1–7.

2 2 Sam 12,13.

3 Prim. Ps 50.

4 Prim. 1 Kr 4,32.

5 Prim. 1 Kr 5,12 (1 Kr 4,32 LXX).

6 Prim. 1 Kr 5,13 (1 Kr 4,33 LXX).

7 1 Kr 8,27.

8 Prim. 1 Kr 5,14 (1 Kr 4,34 LXX); 2 Krn 9,23.

9 Prim. 1 Kr 10,1–10.

10 Prim. Mt 12,42.

vzel žene iz vseh narodov in jim je dovolil, da so v Izraelu postavile malike, Pismo o njem pravi: *Kralj Salomon pa je ljubil žene in vzel si je žene iz tujih narodov; in zgodilo se je, da v času Salomonove starosti njegovo srce ni bilo več celo za Gospoda, njegovega Boga. Njegove tuje žene so nagnile njegovo srce k njihovim bogovom. In Salomon je storil, kar je zlo pred Gospodom: ni hodil za Gospodom kakor njegov oče David. In Gospod se je razjezil nad Salomonom, kajti njegovo srce ni bilo popolnoma z Gospodom, kot je bilo srce njegovega očeta Davida.*¹ Pismo ga je zadosti grajalo, kakor pravi starešina, *zato da se nobeno meso ne bi ponašalo pred Bogom.*²

27, 2. In zato se je Gospod spustil v spodnje kraje zemlje,³ da bi tudi njim prinesel veselo oznanilo o svojem prihodu, to je odpuščanje grehov za tiste, ki verujejo vanj. Vanj pa so verovali vsi, ki so upali vanj.⁴ To so tisti, ki so vnaprej oznanjali njegov prihod in sodelovali pri njegovih ojkonomijah: pravični, preroki in očaki, katerim je odpustil grehe tako kot nam. Ne smemo jim torej očitati njihovih grehov, če nočemo zavračati Božje milosti.⁵ Tako kot nam oni ne očitajo naših razvratnosti, ki smo jih počenjali, preden se je v nas razodel Kristus, tako tudi ne bi bilo prav, da bi mi obtoževali tiste, ki so grešili pred Kristusovim prihodom. Kajti vsi ljudje so brez Božje slave,⁶ opravičeni pa so – ne po samih sebi, ampak po Gospodovem prihodu – tisti, ki pričakujejo njegovo luč.

Njihova dejanja so bila zapisana nam v svarilo,⁷ predvsem zato, da bi vedeli, da je naš in njihov Bog eden in da ne mara grehov, četudi jih storijo sloviti ljudje, potem pa tudi zato, da bi se vzdržali zla. Če je namreč Stare, ki so milostne darove prejeli pred nami in zaradi katerih Božji Sin še ni trpel, zadela takšna sramota, ker so se pregrešili in služili poželenju mesa, kaj bodo šele utrpeli ti, ki zdaj zavračajo Gospodov prihod in služijo svojim nasladam? Za prve je Gospodova smrt pomenila ozdravljenje in odpuščanje grehov, za tiste, ki zdaj

1 1 Kr 11,1–9.

2 1 Kor 1,29.

3 Ef 4,9.

4 Prim. Ef 1,12.

5 Prim. Gal 2,21.

6 Rim 3,23.

7 Prim. 1 Kor 10,11.

grešijo,¹ pa *Kristus več ne umre, smrt nad njim več ne gospoduje*:² prišel bo v Očetovem veličastvu³ in od svojih oskrbnikov zahteval denar, ki jim ga je zaupal, z obrestmi vred,⁴ in od tistih, ki jim je več dal, bo več terjal.⁵ Tisti starešina je zato dejal, da ne smemo postati prevzetni in grajati Starih, temveč se moramo bati, da ne bi morda po tem, ko smo spoznali Kristusa, storili česa, kar ni Bogu po volji, in ne bi več mogli prejeti⁶ odpuščanja grehov, ampak bi bili izključeni iz njegovega kraljestva. Pavel je zato dejal: *Če namreč ni prizanesel naravnim vejam, morda ne bo prizanesel niti tebi, ki si bil kot divja oljka vcepljen na (žlahtno) oljko in postal deležen njenega soka.*⁷

Starešina razlaga Pisma: prestopki ljudstva

27, 3. Podobno tudi prestopki ljudstva niso bili zapisani zaradi tistih, ki so se tedaj pregrešili, temveč za naše poboljšanje in da bi vedeli, da je eden in isti Bog, zoper katerega so grešili oni in zoper katerega grešijo nekateri od tistih, ki se imajo za verne. To je apostol zelo jasno pokazal v Pismu Korinčanom, ko je dejal: *Nočem, bratje, da bi vi ne vedeli, kako so bili naši očetje vsi pod oblakom in so bili vsi v Mojzesa kršчени v oblaku in v morju in so vsi jedli isto duhovno jed in vsi pili isto duhovno pijačo: pili so namreč iz duhovne skale, ki jih je spremljala, skala pa je bil Kristus. Toda večina izmed njih ni bila Bogu po volji, pobiti so bili namreč v puščavi. To pa je za nas postalo zgled, da mi ne bi poželeli hudega, kakor so oni poželeli. Ne postanite malikovalci kot nekateri izmed njih, kakor je pisano: »Ljudstvo je sedlo jest in pit in so vstali, da bi se zabavali.« Tudi ne nečistujmo, kakor so nečistovali nekateri izmed njih in jih je v enem dnevu padlo triindvajset tisoč. Tudi ne preizkušajmo Kristusa, kakor so ga nekateri izmed njih preizkušali in so jih pomorile kače. Tudi ne godrnjajte, kakor so nekateri izmed njih*

1 Irenej namiguje na velik problem zgodnje Cerkve: ker je ta le krstu pripisovala moč odpuščanja grehov, storjenih pred krstom, se je postavljalo vprašanje, kako je z odpuščanjem grehov, storjenih po krstu, in kako je z odrešenjem tistih, ki so živeli pred Kristusom.

2 Rim 6,9.

3 Prim. Mt 16,27.

4 Prim. Mt 25,14–30.

5 Prim. Lk 12,48.

6 mogli prejeti db. imeli.

7 Rim 11,21.17.

godrnjali in jih je pomoril pokončevalec. Vse to pa se jim je dogajalo kot zgled, napisano pa je bilo v svarilo nam, ki nas je dosegla dopolnitev vekov. Kdor torej meni, da stoji, naj gleda, da ne pade.¹

27, 4. Apostol brez dvoma in protislovja kaže, da je eden in isti Bog, ki je sodil njihova (dejanja) in preiskuje sedanja, pokaže pa tudi, zakaj so bila zapisana. Nespametni, predrzni in povrh še nersramni so vsi, ki zaradi pregrehe Starih in neposlušnosti mnogih trdijo, da je bil eno Bog Starih² – se pravi Stvarnik sveta, ki je nastal iz nezadostnosti –, drugo pa Oče, o katerem je učil Kristus³ in ki naj bi ga vsakdo izmed njih spoznal v duhu. Ti ljudje namreč ne uvidijo tega, kar sledi.

Kakor tam *večina izmed njih*, ki so grešili, *ni bila Bogu po volji*,⁴ tako je tudi tu *veliko poklicanih, a malo izvoljenih*.⁵ Kakor so tam nepravični, malikovalci in prešuštniki izgubili življenje, tako tudi tu Gospod pravi, da bodo takšni poslani v večni ogenj,⁶ apostol pa trdi: *Ali ne veste, da krivični ne bodo podedovali Božjega kraljestva? Ne dajte se zavesti! Ne nečistniki ne malikovalci ne prešuštniki ne mehkužneži ne hotniki moških ne tatovi ne lakomniki ne pijanci ne obrekljivci ne roparji ne bodo podedovali Božjega kraljestva;*⁷ in da (pokaže, da) ne govori tistim, ki so zunaj, ampak nam, zato da ne bi bili vrženi iz Božjega kraljestva, ker bi tako ravnali, doda: *In to ste bili nekateri; toda umiti ste bili, posvečeni ste bili, opravičeni ste bili v imenu Gospoda Jezusa Kristusa in v Duhu našega Boga.*⁸ Kakor so tam obsojeni in zavrženi tisti, ki so delali hudo in kvarili druge, tako se tudi tu izdre oko, noga in roka, ki pohujšuje, da na podoben način ne bi propadlo preostalo telo;⁹ in imamo zapoved: *Če je kdo, ki se imenuje brat, nečistnik ali lakomnik ali malikovalec ali obrekljivec ali pijanec ali ropar, s takim niti ne jejte skupaj;*¹⁰ in znova apostol pravi: *Nihče naj vas ne zavaja s praznimi besedami, kajti vse to kliče Božjo jezo nad sinove neposlušnosti:*

1 1 Kor 10,1–12; 2 Mz 32,6.

2 Bog Starih db. Bog onih.

3 o katerem je učil Kristus db. ki ga je izročil Kristus.

4 1 Kor 10,5.

5 Mt 22,14.

6 Mt 25,41.

7 1 Kor 6,9–10.

8 1 Kor 6,11.

9 Mt 18,8–9.

10 1 Kor 5,11.

*zato ne imejte s takšnimi nič skupnega.*¹ Kakor so bili tam tudi drugi deležni obsodbe grešnikov, ker so odobraval grešnike in živeli z njimi, tako tudi tu *malo kvasa pokvari vse testo.*² Kakor se je tam na krivične spuščala Božja jeza, tudi tu apostol pravi: *Božja jeza se namreč razodeva iz nebes nad vsakršno brezbožnostjo in krivičnostjo ljudi, ki s svojo krivičnostjo dušijo resnico.*³ In kakor je tam Božje maščevanje zadelo Egipčane, ki so po krivici kaznovali Izrael, tako se dogaja tudi tu, saj Gospod pravi: *Pa Bog ne bo pomagal do pravice svojim izvoljenim, ki noč in dan vpijejo k njemu? Povem vam: hitro jim bo pomagal do pravice;*⁴ apostol pa v Pismu Tesaloničanom tako: *Pravično je, da Bog povrne s stisko tistim, ki vas stiskajo, vam, ki stisko trpite, pa povrne z olajšanjem, skupaj z nami, ko se bo razodel z neba Gospod Jezus z angeli svoje moči in bo v plamenečem ognju kaznoval tiste, ki ne poznajo Boga in niso poslušni evangeliju našega Gospoda Jezusa. Ti bodo kaznovani z večnim pogubljenjem od Gospodovega obličja in od veličastva njegove moči, ko bo prišel, da se poveliča v svojih svetih in se izkaže čudovit v vseh, ki so sprejeli vero.*⁵

28, 1. Pravična Božja sodba je torej ista tu in tam; tam v podobi, začasno in zmerno, tu pa v resnici, vedno in strogo, kajti ogenj je večer in Božja jeza, ki se bo z neba razodela⁶ *od obličja našega Gospoda*⁷ – kakor pravi David: *Gospodovo obličje je zoper hudodelce, da izbriše z zemlje njihov spomin*⁸ –, bo namenila večjo kazen tistim, ki pridejo v njene roke. Starešina je zato pokazal, da samo zelo nespametni ljudje skušajo na podlagi (gorja), ki je zadelo tiste, ki nekoč niso bili poslušni Bogu, vpeljati drugega Očeta; takšni mu zoperstavljajo vse, kar je Gospod usmiljeno naredil, da bi odrešil tiste, ki so ga sprejeli ob njegovem prihodu;⁹ zamolčijo pa njegovo sodbo in vse, kar doleti tiste, ki poslušajo njegove besede, pa jih ne izpolnjujejo;¹⁰ zamolčijo

1 Ef 5,6–7.

2 1 Kor 5,6.

3 Rim 1,18.

4 Lk 18,7–8.

5 2 Tes 1,6–10.

6 Prim. Rim 1,18.

7 2 Tes 1,9.

8 Ps 33,17.

9 Prim. Mr 5,19.

10 Prim. Lk 6,49.

tudi, da bi bilo zanje bolje, če se ne bi rodili,¹ in da bo ob sodbi Sodomi in Gomori lažje kot mestu, ki ni sprejelo besede njegovih učencev.²

28, 2. Kakor se je namreč v novi zavezi povečala vera ljudi v Boga, ko je kot dodatek (*additamentum*) prejela Božjega Sina, da bi človek postal deležen Boga, tako se je povečala tudi pozornost glede načina življenja (*conversatio*), saj se moramo vzdržati ne samo hudobnih del, ampak tudi hudobnih misli,³ jalovih pogovorov, praznih besed⁴ in prostaškega govorjenja;⁵ prav tako se je povečala kazen za tiste, ki ne verujejo v Božjo Besedo, zavračajo njen prihod in se obračajo nazaj; kazen namreč ni več začasna, ampak je postala večna. Kajti vsi tisti, katerim bo Gospod dejal: *Proč izpred mene, prekleti, v večni ogenj*,⁶ bodo obsojeni za vedno; in vsi tisti, katerim bo dejal: *Pridite, blagoslovljeni mojega Očeta, prejmite v dediščino kraljestvo, ki vam je pripravljeno od začetka sveta*,⁷ bodo za vedno prejeli kraljestvo in bodo napredovali v njem. Obstaja namreč eden in isti Bog Oče in njegova Beseda, ki je v različnih ojkonomijah vselej navzoča v človeškem rodu in deluje na različne načine;⁸ od začetka rešuje tiste, ki so rešeni – se pravi tiste, ki ljubijo Boga in skladno s svojim rodom sledijo Božji Besedi –, in obsoja tiste, ki so obsojeni – se pravi tiste, ki pozabljajo Boga ter sramotijo in žalijo njegovo Besedo.

Starešina razlaga Pisma:

zaslepitev Egipčanov in faraonovo zakrknjenje

28, 3. Krivoverci, o katerih sem pravkar govoril, obtožujejo Gospoda, v katerega naj bi po svojih besedah verovali, a se tega sploh ne zavedajo. Grajajo namreč njega, ki je nekoč začasno (*temporaliter*) obsodil neverne in udaril Egipčane, rešil pa poslušne; toda ista (graja) zadene tudi Gospoda, ki za vedno obsodi tiste, ki jih obsodi, in za vedno oprosti tiste, ki jih oprosti. V skladu z njihovimi besedami je on vzrok največjega zla za tiste, ki so ga zgrabili in prebodli. Če namreč ne bi

1 Prim. Mt 26,24.

2 Prim. Mt 10,15; Lk 10,12.

3 Prim. Mt 15,19.

4 Prim. Mt 12,36.

5 Prim. Ef 5,4.

6 Mt 25,41.

7 Mt 25,34.

8 deluje na različne načine db. opravlja mnoge stvari.

prišel na ta način, oni ne bi postali ubijalci svojega Gospoda; in če k njim ne bi poslal prerokov, jih oni ne bi ubili in prav tako ne bi ubili apostolov. Tem torej, ki nas krivijo in govorijo: »Če Egipčanov ne bi udaril in pogreznil v morje, medtem ko so zasledovali Izrael, Bog ne bi mogel rešiti svojega ljudstva,« se zoperstavi tako: »Če Judje ne bi postali ubijalci Gospoda – zaradi česar so izgubili večno življenje – in če zaradi umora apostolov in preganjanja Cerkev ne bi padli v brezno jeze, mi ne bi mogli biti rešeni.« Kakor so bili oni rešeni po zaslepljenosti Egipčanov, tako smo bili mi po zaslepljenosti Judov. Gospodova smrt je namreč za tiste, ki so ga pribili na križ in niso verjeli v njegov prihod, obsodba, za tiste, ki verujejo vanj, pa odrešenje. Saj tudi apostol v Drugem pismu Korinčanom pravi: *Kristusov prijetni vonj smo Bogu med temi, ki so na poti odrešenja, in temi, ki so na poti pogubljenja, enim vonj iz smrti v smrt, drugim pa vonj iz življenja v življenje.*¹ Za koga je torej *vonj iz smrti v smrt*, če ne za tiste, ki ne verujejo in niso poslušni Božji Besedi? In kdo so ti, ki so takrat sami sebe izročili v smrt? Tisti, ki niso verovali in se niso podvrgli Bogu. In spet, kdo so ti, ki so bili odrešeni in so prejeli dediščino? Tisti, ki so verovali v Boga in so ohranili ljubezen do njega kakor Jefunejev sin Kaleb in Nunov sin Jezus,² pa tudi nedolžni otroci, ki niso imeli niti zlih misli.³ Kdo pa so ti, ki so zdaj odrešeni in prejmejo življenje? Mar ne tisti, ki ljubijo Boga, verujejo v njegove obljube in so *glede zla kakor otroci?*⁴

29, 1. Toda (krivoverci) ugovarjajo,⁵ da je Bog zakrknil srce faraonu in njegovim služabnikom.⁶ Tisti, ki izrekajo takšne obtožbe, niso prebrali v evangeliju, kako učenci vprašajo Gospoda: *Zakaj jim govoriš v prilikah?*, in jim on odgovori: *Vam je dano razumeti skrivnosti nebeškega kraljestva, njim pa govorim v prilikah, da gledajo, pa ne vidijo, poslušajo, pa ne slišijo, in da se izpolni nad njimi Izaijeva prerokba, ki pravi: »Otôpi srce temu ljudstvu, otéži mu ušesa in zatisni mu oči.« Blagor pa vašim očem, ki vidijo, kar vi vidite, in vašim ušesom, ker slišijo, kar vi slišite.*⁷ Eden in isti Gospod namreč zaslepi tiste, ki ne verujejo vanj in

1 2 Kor 2,15–16.

2 Jezus ali Jozue. *Septuaginta* je ime Mojzesovega naslednika Jozueta prevedla »Jezus«; prim. 4 Mz 14,30.

3 Prim. 4 Mz 14,31.

4 1 Kor 14,20.

5 ugovarjajo db. pravijo.

6 Prim. 2 Mz 9,35.

7 Mt 13,13–16; Lk 8,10; 10,23; Iz 6,10.

ga omalovažujejo – tako kot sonce, njegova ustvarjenina, zaslepi tiste, ki zaradi kakšne očesne bolezni ne morejo zreti njegove luči –, tistim, ki verujejo vanj in mu sledijo, pa naklanja polnejše in večje razsvetljenje uma. Podobno tudi apostol v Drugem pismu Korinčanom pravi: *Katerim je Bog zaslepil misli nevernikov tega veka, da jim ne zasveti svetloba evangelija o slavi Kristusa.*¹ In znova v Pismu Rimljanom: *In ker se jim ni zdelo vredno, da bi živeli skladno s svojim spoznanjem Boga, jih je Bog prepustil njihovemu sprijenemu umu, tako da počenjajo, kar se ne spodobi.*² Ko pa v Drugem pismu Tesaloničanom govori o Antikristu, jasno pravi: *In zato jim Bog pošilja delovanje blodnje, da verjamejo laži: tako bodo obsojeni vsi, ki niso verjeli resnici, temveč so pritrjevali krivičnosti.*³

29, 2. Če torej Bog, ki vnaprej ve vse, tudi zdaj vse ljudi, za katere ve, da ne bodo verovali, prepušča⁴ njihovi neveri in če od njih odvrne svoje obličje ter jih pusti v temi, ki so si jo sami izbrali, zakaj bi bilo presenetljivo, da je tudi takrat prepustil njegovi lastni neveri faraona, ki ne bi nikoli veroval, in vse njegovo spremstvo? Beseda je namreč iz grma dejala Mojzesu: *Jaz vem, da vas egiptovski kralj faraon ne bo pustil iti, razen če ga prisili močna roka.*⁵ In Gospod je govoril v prilikah in povzročal zaslepljenost Izraela, zato da bi gledali, pa ne videli – poznal je namreč njihovo nevero. Z istim namenom je zakrknil tudi faraonovo srce, da ne bi veroval, ko bi videl, da Božji prst izpeljuje ljudstvo, ampak bi se utopil v oceanu nevere, misleč, da je njihov izhod povzročilo čarodejstvo in da je Rdeče morje ljudstvu omogočilo prehod po naravnih zakonih, ne pa zaradi (delovanja) Božje moči.

Starešina razlaga Pisma: oropanje Egipčanov

30, 1. Tisti, ki širijo očitke in obtožbe, da je ob izhodu ljudstvo po Božjem ukazu od Egipčanov sprejelo vsakovrstne predmete in oblačila, iz katerih je bil v puščavi narejen šotor, sami kažejo, da ne poznajo Božjih sodb in njegovih ojkonomij, kakor je govoril tisti starešina. Če namreč ob izhodu v podobi (*in typica*) Bog tega ne bi dovolil,

1 2 Kor 4,4. Prevod upošteva Irenejevo razlago te vrstice v *Zoper krivoverstva* III, 7, 1.

2 Rim 1,28.

3 2 Tes 2,11–12.

4 prepušča db. izroča.

5 2 Mz 3,19.

bi danes ob našem pravem izhodu – to je v veri, v kateri smo bili utemeljeni in po kateri smo izšli iz števila poganov – nihče ne mogel biti rešen. Kajti vsi mi imamo bodisi majhno bodisi veliko imetje, ki smo si ga pridobili s *krivičnim mamonom*.¹ Od kod (imamo) namreč domove, v katerih prebivamo, oblačila, ki jih nosimo, predmete, ki jih uporabljamo, in vse drugo, kar služi za naše vsakdanje življenje, če ne iz tega, kar smo si pohlepno pridobili, ko smo bili še pogani, oziroma smo prejeli od staršev, sorodnikov ali prijateljev poganov, ki so si to krivično pridobili – da ne omenjam tega, da si pridobivamo še zdaj, ko smo že v veri? Kateri prodajalec namreč pri prodaji ne išče dobička? Kateri kupec pri nakupu ne išče koristi? Kateri trgovec se s trgovino ne ukvarja zaradi preživetja? Mar verniki, ki so v cesarski palači, ne uporabljajo stvari, ki pripadajo cesarju? Mar sleherni med njimi po svojih močeh ne pomaga ubogim? Egipčani so zaradi nekdanje dobrote očaka Jožefa (izraelskemu) ljudstvu dolgovali ne le imetje, temveč tudi svoje življenje.² Kaj pa mi dolgujemo poganom, od katerih prejemo dobiček in koristi? Vse, kar oni trudoma izdelujejo, mi, ki smo v veri, uporabljamo brez truda.

30, 2. Poleg tega je ljudstvo Egipčanom služilo v težki sužnosti, kakor pravi Pismo: *In Egipčani so na vso moč zatirali Izraelove sinove, grenili so jim življenje s trdim delom, ilovico in opeko in vsakršnim delom na polju; vsa ta dela so jim nalagali z vso silo*.³ Trudoma so jim zgradili utrjena mesta⁴ in tekom mnogih let so z raznovrstnim suženjskim delom povečali njihovo premoženje (*substantiae*), oni pa jim ne samo niso bili hvaležni, ampak so jih celo želeli vse pogubiti. Kaj krivičnega so torej storili, če so od mnogih (dobrin) vzeli nekaj malega in so – oni, ki bi brez suženjstva lahko imeli veliko premoženje in odšli bogati –, odšli revni, ker so v zameno za dolgo suženjstvo prejeli le neznatno plačilo? To lahko ponazorimo z naslednjim primerom. Če nekega svobodnega človeka nekdo na silo odpelje, da mu kot suženj služi mnogo let in poveča njegovo premoženje, naposled pa ta človek dobi nekakšno podporo (*adminiculum*), bi se lahko zdelo, da ima v lasti del (gospodarjevega premoženja), v resnici pa odide le s skromnim

1 Lk 16,9.

2 Prim. 1 Mz 41,37–40.

3 2 Mz 1,13–14.

4 Prim. 2 Mz 1,11.

5 dobi ali si pridobi.

plačilom za velike napore in ustvarjeno bogastvo,¹ ki se je povečalo zaradi njega; kdor bi tega človeka obtožil, da je ravnal krivično, bi se sam izkazal za krivičnega sodnika, saj bi sodil nekoga, ki je bil na silo odpeljan v sužnost. Enako velja tudi za tiste, ki (izraelsko) ljudstvo obtožujejo, ker je za velike napore prejelo skromno plačilo, sebe pa ne obtožijo zaradi ugodnosti, ki so jih prejeli od poganskih prednikov: ne da bi jim prisiljeno služili kot sužnji, so od njih prejeli zelo velike koristi. Njih obtožujejo krivičnega ravnanja, ker so – kot sem pravkar dejal – v zameno za svoje napore prejeli nekaj zlatih in srebrnih predmetov, novcev pa niso vzeli; sami pa naj bi pravično ravnali – povedal bom po resnici, čeprav se bo nekaterim zdelo smešno –, ko na temelju naporov drugih ljudi v svojih pasovih nosijo zlate, srebrne in bakrene novce s cesarjevim napisom in podobo.²

30, 3. Če bi se torej primerjalo nas in njih, za koga bi se izkazalo, da je prejel na pravičnejši način? Ali (izraelsko) ljudstvo, ki je prejelo od Egipčanov, ki so bili v vsakem pogledu njihovi dolžniki, ali mi, ki smo prejeli od Rimljanov in drugih poganskih narodov, ki nam niso bili dolžni ničesar? Še več, zaradi Rimljanov na svetu vlada mir in zato lahko brez strahu potujemo povsod, po kopnem in po morju. Zoper ljudi, (ki izrekajo takšne obtožbe), je primerna Gospodova beseda: *Hinavec, odstrani najprej bruno iz svojega očesa in potem boš razločno videl odstraniti iver iz očesa svojega brata.*³ Če se je tisti, ki te tako obtožuje in se ponaša s svojim spoznanjem, ločil od poganske družbe,⁴ če nima ničesar, kar bi pripadalo nekomu drugemu, ampak gol, bos in brez strehe nad glavo⁵ živi v gorah kakor živali, ki se hranijo z rastlinjem, si morda zasluži odpuščanje, saj ne pozna potreb (*necessitates*) našega načina življenja. Če pa uporablja⁶ vse, kar velja za tujo last, a obenem graja takšno ravnanje,⁷ se izkaže za nadvse krivičnega, saj ga zadene enaka obtožba: nosi namreč tuje stvari in si želi tega, kar ni njegovo. Zato je Gospod dejal: *Ne sodite, da ne boste*

1 ustvarjeno bogastvo db. veliko pridobitev.

2 Prim. Mt 22,20–21.

3 Mt 7,5.

4 družbe db. zbora (lat. *coetus*).

5 brez strehe nad glavo db. brez doma.

6 uporablja db. je deležen.

7 a obenem graja takšno ravnanje db. graja njihovo podobo (lat. *arguit typum eorum*).

*sojeni! S kakršno sodbo namreč sodite, s takšno boste sojeni.*¹ To seveda (ne pomeni), da ne smemo grajati grešnikov in moramo odobravati njihove prestopke, ampak da ne smemo krivično presojuditi Božjih ojkonomij, v katerih je Bog vse prav vnaprej upodobil. Kajti vedel je, da bomo dobro ravnali s premoženjem, ki smo ga prejeli od drugih. Pravi namreč: *Kdor ima dve suknji, naj ju deli s tistim, ki nima nobene, in kdor ima živež, naj stori enako,*² in: *Lačen sem bil in ste mi dali jesti, nag sem bil in ste me oblekli,*³ in znova: *Kadar pa ti daješ miloščino, naj ne ve tvoja levica, kaj dela tvoja desnica,*⁴ in vsa druga dobra dela, po katerih smo opravičeni, ko naše (dobrine) podarjamo, kakor da bi pripadale drugim. Ko pravim »kakor da bi pripadale drugim«, ne mislim, da je naš svet Bogu tuj, ampak ker smo (dobrine), ki jih podarjamo, prejeli od drugih ljudi, ki – podobno kot Egipčani – Boga niso poznali. S pomočjo teh (dobrin) v nas gradimo Božji šotor, saj Bog prebiva v tistih, ki delajo dobro. Gospod namreč pravi: *Naredite si prijatelje s krivičnim mamonom, da vas sprejmejo v večna bivališča, ko boste na begu.*⁵ Kajti stvari, ki smo si jih krivično pridobili, ko smo bili še pogani, zdaj, ko smo sprejeli vero, uporabljamo za služenje Bogu in smo tako opravičeni.

30, 4. Torej je bilo treba te stvari vnaprej pokazati v podobi in z njihovo pomočjo narediti šotor: oni so jih upravičeno sprejeli, kot sem pokazal, mi pa smo bili v njih vnaprej upodobljeni,⁶ saj Bogu služimo s pomočjo tujih (dobrin). Ves izhod ljudstva iz Egipta je namreč podoba (*typus*) in posnetek (*imago*) izhoda Cerkev iz poganstva. Cerkev mora zato na koncu oditi tudi od tod (in vstopiti) v svojo dediščino, ki pa je ne bo podaril Božji služabnik Mojzes, ampak Božji Sin Jezus. Toda če kdo pozorno preuči to,⁷ kar preroki pravijo o koncu (sveta) in kar je v Razodetju videl Gospodov učenec Janez, bo odkril, da morajo vse pogane zadeti iste nadloge, ki so nekoč prizadele samo Egipt.

1 Mt 7,1–2.

2 Lk 3,11.

3 Mt 25,35–36.

4 Mt 6,3.

5 Lk 16,9.

6 upodobljeni db. pokazani.

7 preuči to db. se posveti temu.

Starešina razlaga Pisma: Lotove hčere in žena

31, 1. Ko nam je starešina o Starih pripovedoval takšne (stvari), nas je hrabril. Govoril je še: Prestopkov, glede katerih Pisma grajajo očake in preroke, jim mi ne smemo očitati in postati podobni Hamu, ki je zasmehoval sramoto svojega očeta in ga je zadelo prekletstvo,¹ ampak se moramo zanje zahvaljevati Bogu, saj so jim bili ob prihodu našega Gospoda odpuščeni grehi. Govoril je, da so se oni zahvaljevali za naše odrešenje in se ga veselili. Dejanj, ki jih Pisma ne grajajo, ampak jih preprosto omenjajo, pa ne smemo napadati, saj nismo skrbnejši od Boga in ne moremo biti *nad učiteljem*,² ampak moramo v njih iskati podobo, kajti nobeno dejanje, o katerem Pisma poročajo in ga ne grajajo, ni brez pomena.

Tako je bilo z Lotom. Ta je iz Sodome izpeljal svoji hčeri, ki sta spočeli s svojim očetom, in je v tisti pokrajini pustil svojo ženo, ki je postala *solnat steber*³ vse do današnjega dne. Lot je podobo izpolnil mimo svoje volje, brez mesenega poželenja, ne da bi se zavedal ali razmišljal o tem dejanju. Pismo namreč pravi: *In starejša je vstopila in tisto noč spala s svojim očetom, Lot pa ni vedel, ne ko je legla ne ko je vstala.*⁴ Tako pravi tudi o mlajši: *In ni vedel, ne ko je legla ne ko je vstala.*⁵ Čeprav mož tega ni vedel in ju ni pozelel, se je izpolnjevala ojkonomija, s katero sta bili nakazani dve hčeri, to je dve sinagogi, ki sta se brez poželenja rodili enemu in istemu Očetu. Ni bilo namreč nikogar drugega, ki bi jima lahko dal življenjsko seme in rodovitnost⁶ z otroki, kakor je pisano: *Starejša pa je rekla mlajši: »Najin oče je star in nikogar ni na zemlji, ki bi se nama približal, kot je navada po vsej zemlji. Daj, napojiva najinega očeta z vinom in leziva z njim; tako obudiva zarod iz najinega očeta.«*⁷

31, 2. Hčeri sta to govorili, ker sta v svoji preprostosti in nedolžnosti mislili, da so kakor Sodomčani umrli vsi možje in je Božja jeza prišla nad vso zemljo. Zato sta opravičljivi, saj sta verjeli, da sta s svojim

1 Prim. 1 Mz 9,22–25.

2 Mt 10,24.

3 1 Mz 19,16.

4 1 Mz 19,33.

5 1 Mz 19,35.

6 rodovitnost db. sad.

7 1 Mz 19,31–32.

očetom ostali sami za ohranitev človeškega rodu, in sta zato ukanili očeta. Njune besede kažejo, da starejši in mlajši sinagogi nihče drug kot naš oče ni mogel nakloniti rojstva otrok. Oče človeškega rodu pa je Božja Beseda, kot pokaže Mojzes, ko pravi: *Mar ni ta tvoj oče, ki si te je pridobil, ki te je naredil in ustvaril?*¹ Kdaj je torej izlil na človeški rod življenjsko seme, to je Duha odpuščanja grehov, po katerem nas oživlja? Mar ne tedaj, ko je jedel z ljudmi in pil vino na zemlji, saj pravi: *Prišel je Sin človekov, ki je in pije?*² Mar ne tedaj, ko je legel, zaspal in potonil v sen, kakor sam pravi pri Davidu: *Zaspal sem in potonil v sen?*³ In (da pokaže), da je to delal zaradi občestva z nami in življenja, znova pravi: *In moje spanje mi je bilo sladko.*⁴ Vse to je bilo nakazano po Lotu: seme Očeta vsega, to je Sveti Duh, po katerem je bilo vse ustvarjeno, se je pomešalo in se zedinilo z mesom, to je s svojo ustvarjenino, in po tem pomešanju in zedinjenju dve sinagogi, to je dva zbora (*congregationes*), iz svojega Očeta porajata žive sinove za živega Boga.⁵

31, 3. Medtem ko se je to dogajalo, je (Lotova) žena ostajala na obrobju Sodome, ne več kot propadljivo meso, marveč kot *solnat steber*,⁶ ki za vedno ostane takšen: s svojo naravno pojavnostjo (*per naturalia*) prikazuje to, kar je običajno za človeka, kajti tudi Cerkev, ki je *sol zemlje*,⁷ je bila puščena v pokrajini zemlje, da trpi človeške tegobe. Čeprav ji nenehno jemljejo ude, ostaja neokrnjen solnat steber, se pravi opora vere, ki podpira svoje sinove in jih pošilja k njihovem Očetu.

Zaključek: enotnost obeh zavez

32, 1. Na ta način je starešina, učenec apostolov, govoril o dveh zavezah in dokazoval, da je obe dal eden in isti Bog. Ne obstaja namreč drug Bog razen njega, ki nas je naredil in oblikoval, in neutemeljeno je govorjenje tistih, ki pravijo, da so naš svet naredili angeli, neka druga moč ali drug Bog. Če se kdo le enkrat odvrne od Stvarnika vsega in prizna, da je naše stvarstvo naredil nekdo drug oziroma (da je bilo narejeno) po nekom drugem, bo nujno naletel na mnoga neskladja in številna protislovja, ki jih ne bo mogel pojasniti ne na prepričljiv ne

1 5 Mz 32,6.

2 Mt 11,19.

3 Ps 3,6.

4 Jer 31,26 (Jer 38,26 LXX).

5 Prim. Rim 7,4.

6 1 Mz 19,26.

7 Prim. Mt 5,13.

na resničen način. In zato nam tisti, ki uvajajo druge nauke, prikrivajo svoja prepričanja o Bogu, saj poznajo šibkost in jalovost svojega nauka ter se bojijo poraza, ki bi spravil v nevarnosti njihov obstoj. Če pa kdo veruje v enega Boga, ki je vse naredil z Besedo – Mojzes namreč pravi: *In Bog je rekel: »Bodi luč!«, in bila je luč,*¹ in v evangeliju bere mo: *Vse je nastalo po njej in brez nje ni nastalo nič;*² in apostol Pavel pravi podobno: *En Gospod, ena vera, en krst, en Bog in Oče vseh, nad vsemi in po vseh in v vseh*³ –, se bo najprej držal glave, iz katere dobiva rast celotno telo, združeno in spojeno z njo, ob sodelovanju celotnega veziva, v skladu z mero slehernega dela, tako da omogoča rast telesa in gradi samo sebe v ljubezni;⁴ poleg tega bo vsaka njegova beseda trdna, če bo Pisma skrbno bral pri starešinah, ki so v Cerkvi, kajti pri njih najdemo⁵ apostolski nauk, kot sem pokazal.

32, 2. Vsi apostoli so namreč učili, da sta obstajali dve zavezi v dveh ljudstvih, vendar je eden in isti Bog tekom časa obe pripravil (*disposuisse*) v korist ljudi, ki bodo verovali v Boga: to sem iz samega nauka apostolov pokazal v tretji knjigi. Prva zaveza ni bila dana brez razloga, zaman ali po naključju, ampak je tiste, ki jim je bila dana, pokorila⁶ za služenje Bogu v njihovo lastno korist, saj Bog ne potrebuje služenja ljudi; pokazala je podobo nebeških (resničnosti), kajti človek še ni mogel na svoje oči videti Božjih (resničnosti); vnaprej je upodobila podobe (*imagines*) (resničnosti) Cerkve, da bi bila naša vera trdna; vsebovala pa je tudi prerokbo prihodnjih (resničnosti), da bi človek spoznal, da Bog vnaprej ve vse.

4. Cerkveno branje Pisem: duhovni učenec

Duhovni učenec presoja vse ljudi

33, 1. Takšen zares *duhovni* učenec – prejel je namreč Božjega Duha, ki je bil od začetka navzoč med ljudmi v vseh Božjih ojkonomijah in je oznanjal prihodnje (resničnosti), naznanjal⁷ sedanje in pripovedoval o preteklih – *presoja vse, njega pa ne presoja nihče.*⁸

1 1 Mz 1,3.

2 Jn 1,3.

3 Ef 4,5–6.

4 Ef 4,16; prim. Kol 2,19.

5 najdemo db. je.

6 pokorila db. uklonila.

7 naznanjal db. kazal.

8 1 Kor 2,15.

Presoja pogane, ki služijo stvarstvu namesto Stvaritelju¹ in s prijernim umom² vse svoje delovanje tratijo za prazen nič.

Presoja tudi Jude, ki niso sprejeli Besede svobode in niso hoteli biti osvobojeni, čeprav so pred seboj imeli Osvoboditelja. Ob nepravem času (*intempestive*) in mimo postave so si domišljali, da služijo Bogu, ki ničesar ne potrebuje, niso pa spoznali Kristusovega prihoda, ki se je zgodil zaradi odrešenja ljudi. Niso hoteli razumeti, da so vsi preroki oznanjali dva njegova prihoda: ob prvem prihodu je postal mož bolečin in znanec bolezní,³ sedel na osličjem mladičku,⁴ bil kamen, ki so ga zidarji zavrgli,⁵ bil kakor ovca, ki jo peljejo v zakol,⁶ z iztezanjem svojih rok uničil Amaleka,⁷ s koncev zemlje pa v Očetovo stajo zbral razkropljene sinove,⁸ se spomnil svojih umrlih, ki so zaspali v prejšnjih časih, in se spustil k njim, da bi jih izpeljal na plano in odrešil;⁹ ob drugem prihodu pa bo prišel na oblakih,¹⁰ prinesel dan, razžarjen kakor peč,¹¹ udaril zemljo z besedo svojih ust in pokončal brezbožne z dihom svojih ustnic,¹² v roki bo imel velnico, da počisti svoje mlatišče, žito bo spravil v svojo žitnico, pleve pa sežgal z neugasljivim ognjem.¹³

33, 2. Presoja tudi Markionov nauk. Kako moreta obstajata dva bogova, ki ju ločuje neizmerna razdalja? Kako bo veljal za dobrega tisti (Bog), ki tuje ljudi odvrača od njihovega stvarnika in jih kliče v svoje kraljestvo? Zakaj mu manjka dobrotá, da ne reši vseh? Zakaj se v odnosu do ljudi zdi dober, v odnosu do njihovega stvarnika pa nadvse krivičen, saj mu jemlje to, kar je njegovo? Če je Gospod izšel iz drugega Očeta, kako je mogel kruh, ki izhaja iz našega stvarstva, upravičeno priznati za svoje telo in trditi, da je mešanica (*temperamentum*) v kelihu njegova kri? Zakaj je govoril, da je Sin človekov,

1 Rim 1,25.

2 Prim. Rim 1,28.

3 Prim. Iz 53,3.

4 Prim. Zah 9,9.

5 Prim. Ps 117,22.

6 Prim. Iz 53,7.

7 Prim. 2 Mz 17,11.

8 Prim. Iz 11,12; Jn 11,52.

9 Prim. Gre za odlomek iz *Psevdo-Jeremija*, ki ga Irenej večkrat navaja (gl. op. k *Zoper krivoverstva* III, 20, 4).

10 Prim. Dan 7,13.

11 Prim. Mal 3,19.

12 Prim. Iz 11,4.

13 Prim. Mt 3,12; Lk 3,17.

če pa ni prestal (*sustinere*) človeškega rojstva? Kako nam je mogel odpustiti grehe, ki jih dolgujemo našemu stvarniku in Bogu? Kako je mogel biti križan in kako sta iz njegove prebodene strani mogla priteči kri in voda, če ni bil meso, ampak se je le zdel človek?¹ Katero telo so pokopali pogrebniiki in katero je vstalo od mrtvih?

33, 3. Presoja tudi vse Valentinove učence, ki z usti² sicer priznavajo enega Boga Očeta, iz katerega je vse,³ o Stvarniku vsega pa trdijo, da je sad nezadostnosti. Prav tako z usti priznavajo enega Gospoda Jezusa Kristusa, Božjega Sina, v mislih pa Edinorojenemu pripisujejo lasten nastanek (*emissio*), prav tako pa tudi Besedi, Kristusu in Odrešeniku: po njihovem nauku se lahko za vse reče, da so kakor eno, vendar se mora vsakega posebej misliti ločeno in mu skladno z njegovo sizigijo (pripisovati) lasten nastanek. Torej le njihova usta dopuščajo enost (*unitas*), njihova misel in um pa ob preiskovanju globin⁴ odpadeta od enosti in ju zadene mnogotera Božja sodba. O stvareh, ki so si jih sami izmislili, jih bo namreč izprašal Kristus, o katerem pravijo, da se je rodil za Polnostjo ajonov, in za katerega trdijo – kot da bi sami sodelovali pri porodu! –, da je nastal za nezadostnostjo in zaradi trpljenja, ki je doletelo Modrost. Obtožil jih bo njihov lastni prerok, Homer, v čigar šoli so si vse to izmislili in ki pravi:

Kajti sovražen mi vsakdo je bolj kot Hadova vrata,
kdor govori tako, a v srcu se drugo mu skriva.⁵

Presoja tudi prazne marnje (*vaniloquia*) sprijenih gnostikov in pokaže, da so učenci Simona Čarodeja.

33, 4. Presoja tudi ebionite. Kako morejo biti ljudje odrešeni, če ni Bog tisti, ki jih je na zemlji odrešil? In kako bo šel človek k Bogu, če Bog ni prišel k človeku? Kako bodo ljudje zapustili rojstvo smrti, če ne bodo po veri prerajeni v novem rojstvu, ki je bilo (z rojstvom) iz Device na čudovit in nepričakovan način dano kot znamenje odrešenja?⁶ Kako bodo od Boga prejeli posinovljenje, če ostajajo v rojstvu, ki je po človeku na tem svetu? Kako je Gospod imel več kakor Salomon

1 Prim. Jn 19,34.

2 usti db. jezikom.

3 Prim. 1 Kor 8,6.

4 Prim. 1 Kor 2,10.

5 Homer, *Iliada* IX, 312–313.

6 Prim. Iz 7,14.

in več kakor Jona¹ in bil Davidov Gospod,² če pa je imel isto bitnosti kot oni? Kako je mogel premagati tistega, ki je bil močan³ v boju s človekom,⁴ ki je človeka premagal in ga imel pod svojo oblastjo? Kako je mogel premagati zmagovalca in osvoboditi premaganega človeka, če ni bil odličnejši od premaganega človeka? Kdo je boljši in odličnejši od človeka, ki je bil narejen po Božji podobnosti, če ne Božji Sin, po čigar podobnosti je bil narejen človek? Na koncu je zato Božji Sin sam pokazal podobnost, ko je postal človek in v sebi prevzel starodavno ustvarjenino, kakor sem pokazal v prejšnji knjigi.

33, 5. Presoja tudi tiste, ki uvajajo navideznost (*putativum*).⁵ Kako morejo zares razpravljati, ko pa je bil njihov učitelj le navideznost? Kako so mogli od njega prejeti⁶ kaj zanesljivega (*firmum*), če je bil navideznost in ne resnica? Kako morejo biti zares deležni odrešenja, če pa se je on, v katerega naj bi verovali, le navidezno pokazal? Ker pri njih ni nič resnica, ampak je vse navideznost, se moramo vprašati, ali se morda tudi oni sami, ki niso ljudje, ampak nerazumne živali, množici ne kažejo le navidezno v podobi ljudi.

33, 6. Presoja tudi lažne preroke, ki od Boga niso prejeli preroške milosti in se Boga ne bojijo, ampak se zaradi praznega slavohlepja, želje po dobičku ali pa kakšnega drugega delovanja hudega duha pretvarjajo, da prerokujejo, (v resnici) pa lažejo glede Boga.

33, 7. Presoja tudi tiste, ki povzročajo razkole (*schismata*), ki nimajo Božje ljubezni in bolj kot na edinost Cerkve gledajo na lastno korist. Zaradi majhnih in nepomembnih razlogov veliko in slavno Kristusovo telo trgajo, delijo in uničujejo, kolikor je v njihovi moči; govorijo o miru, povzročajo pa vojno, zares, *precejajo komarja, kamelo pa požirajo*.⁷ Z njihove strani ne more priti nobeno izboljšanje,⁸ ki bi presegalo škodo, ki jo je povzročil razkol.

Presoja tudi vse, ki so izven resnice, to je vse, ki so izven Cerkve.

1 Prim. Mt 12,41–42.

2 Prim. Mt 22,43.

3 Prim. Mt 12,29; Lk 11,21–22.

4 v boju s človekom db. proti človeku.

5 Mišljeni so doketi, ki so zanikali resničnost učlovečenja: Kristus ni postal človek, ampak je le navidezno bival v človeškem telesu.

6 prejeti db. imeti.

7 Mt 23,24.

8 izboljšanje ali prenova, obnova, popravilo (gr. *katóρθosis*).

Duhovnega učenca ne presoja nihče

Njega pa ne presoja nihče,¹ saj pri njem vse čvrsto stoji (*synestekénai*): glede na enega vsemogočnega Boga, iz katerega je vse,² je to celostna vera; glede na Božjega Sina Kristusa Jezusa, našega Gospoda, po katerem je vse,³ in glede na njegove ojkonomije, po katerih je Božji Sin postal človek, je to trdno prepričanje; glede na Božjega Duha, ki daje spoznanje resnice⁴ in ljudem predstavlja ojkonomije Očeta in Sina v vsakem rodu, kakor hoče Oče, pa je to resnično spoznanje:⁵ 33, 8. to je nauk apostolov; starodaven ustroj (*sýstema*) Cerkve po vsem svetu; posebno znamenje (*character*) Kristusovega telesa, ki je nasledstvo škofov, ki so jim (apostoli) izročili krajevne Cerkve;⁶ nepopačeno ohranjanje Pisem, ki je prišlo vse do nas; njihovo celovito obravnavanje (*tractatio*) brez dodajanja ali odvzemanja; nepotvorjeno branje in razlaganje Pisem, ki je pravilno, skrbno, brez nevarnosti in bogokletja; ter poseben dar ljubezni, ki je dragocenejši od spoznanja, slavnejši od prerokbe in presega vse druge darove.⁷

33, 9. Cerkev zato iz ljubezni do Boga na vsakem kraju in ob vsakem času Očetu pošilja množico mučencev.⁸ Drugi pa takšne (preizkušnje) pri sebi ne morejo pokazati, temveč celo pravijo, da takšno pričevanje⁹ ni potrebno: resnično pričevanje naj bi bila njihova misel. V vsem času, odkar se je Gospod pojavil na zemlji, sta le eden ali dva, kot da bi tudi ona dosegla usmiljenje, skupaj z našimi mučenci prenašala zasramovanje Imena¹⁰ in bila z njimi odpeljana kot nekakšen podarjeni dodatek (*adjectio*). Kajti sramotenje tistih, ki trpijo preganjanje zaradi pravičnosti,¹¹ prenašajo najrazličnejše kazni in so usmrčeni zaradi ljubezni do Boga in priznavanja njegovega Sina, s čistostjo prestaja le Cerkev: nenehno je oslABLJENA, a takoj pomnoži svoje ude

1 1 Kor 2,15.

2 1 Kor 8,6.

3 1 Kor 8,6.

4 Prim. 1 Tim 2,4.

5 Prim. Jn 14,17.

6 krajevne Cerkve db. Cerkve v vsakem kraju.

7 Prim. 1 Kor 12,31.

8 mučencev ali pričevalcev.

9 pričevanje ali mučeništvo.

10 Prim. 1 Pt 4,14.

11 Prim. Mt 5,10.

in najde svojo neokrnjenost – prav kakor njena podoba, Lotova žena, ki je postala solnat steber.¹ Podobno kot Cerkev so tudi stari preroki prenašali preganjanje, kakor pravi Gospod: *Tako so namreč preganjali preroke, ki so bili pred vami.*² Na Cerkvi namreč na nov način počiva isti Duh, preganjajo pa jo tisti, ki ne sprejemajo Božje Besede. 33, 10. Kajti poleg vseh drugih prerokb so preroki napovedali tudi to: tisti ljudje, na katerih bo počival Božji Duh in bodo poslušni Očetovi Besedi ter mu bodo služili z vso svojo močjo, bodo preganjani, kamenjani in umorjeni. Vse to so preroki v svojem življenju³ vnaprej upodobili zaradi ljubezni do Boga in zaradi njegove Besede.

Kako duhovni učenec razlaga prerokbe v Pismih

Ker so bili tudi oni Kristusovi udje, je sleherni med njimi prerokbo pokazal kot določen ud, vendar so vsi, čeprav številni, vnaprej upodabljali in oznanjali eno (osebo). Kakor se v naših udih kaže delovanje vsega telesa, podoba celega človeka pa se ne kaže v enem udu, ampak v vseh, tako so tudi vsi preroki vnaprej upodabljali eno (osebo), vendar pa je sleherni med njimi ojkonomijo izpolnjeval kot določen ud in glede na svoj ud prerokoval o Kristusovem delovanju.

33, 11. Nekateri so ga videli v slavi;⁴ zrlki so namreč njegovo slavno bivanje pri Očetu na njegovi desnici.⁵

Drugi so ga videli priti na oblakih kakor Sina človekovega⁶ in so o njem dejali: *Gledali bodo vanj, ki so ga prebodli.*⁷ Tako so naznanjali njegov prihod, o katerem sam pravi: *Ali bo Sin človekov, ko pride, našel vero na zemlji?*⁸ in o katerem Pavel pravi: *Pravično je, da Bog povrne s stisko tistim, ki vas stiskajo, vam, ki stisko trpite, pa povrne z olajšanjem, skupaj z nami, ko se bo razodel z neba Gospod Jezus z angeli svoje moči in v plamenečem ognju.*⁹

1 Prim. 1 Mz 19,26.

2 Mt 5,12.

3 s svojim življenjem db. v sebi.

4 Prim. Iz 6,1; Jn 12,41.

5 Prim. Ps 190,1.

6 Prim. Dan 7,13.

7 Zah 12,10; Jn 19,37.

8 Lk 18,8.

9 2 Tes 1,6–8.

Drugi so ga imenovali Sodnik¹ in dejali, da bo Gospodov dan razžarjen kakor peč,² saj *bo žito spravil v žitnico, pleve pa sežgal z neugasljivim ognjem.*³ Tako je grozil nevernim, o katerih Gospod sam pravi: *Proč izpred mene, prekleti, v večni ogenj, ki ga je Oče pripravil Hudiču in njegovim angelom,*⁴ in o katerih apostol pravi podobno: *Kaznovani bodo z večnim pogubljenjem od Gospodovega obličja in od veličastva njegove moči, ko bo prišel, da se poveliča v svojih svetih in se izkaže čudovit v vseh, ki so sprejeli vero.*⁵

Spet drugi so dejali: *Najlepši si med človeškimi sinovi;*⁶ in: *Bog, tvoj Bog, te je mazilil z oljem veselja bolj kakor tvoje tovariše;*⁷ in: *Opaši si svoj meč okoli ledij, mogočni junak, v svojem sijaju in lepoti; napni svoj lok, srečno stopaj in vladaj za resnico, blagost in pravico,*⁸ in tako dalje. Tako so napovedovali⁹ sijaj, lepoto in veselje njegovega kraljestva, ki so sijajnejši in izjemnejši od (sijaja, lepote in veselja vseh) njegovih podložnikov; to so napovedovali, da bi si poslušalci želeli priti tja s pomočjo dejanj, ki ugajajo Bogu.

Spet drugi so dejali: *Človek je, a kdo ga bo spoznal?;*¹⁰ in: *Šel sem k prerokinji in rodila je sina; njegovo ime je: Čudoviti svetovalec, Močni Bog;*¹¹ in oznanjali so Emanuela, ki je rojen iz device.¹² Tako so razodevali zedinjenje Božje Besede z njeno ustvarjenino, se pravi to, da bo Beseda postala meso in Božji Sin Sin človekov; da bo Čisti na čist način odprl čisto maternico, ki ljudi preraja za Boga in jo je sam očistil; da bo (ostal) *Močni Bog*¹³ in bo imel neizrekljivo rojstvo tudi takrat, ko bo postal to, kar smo mi.¹⁴

Drugi so dejali: *Gospod je govoril s Siona in svoj glas je dal (slišati)*

1 Prim. Ps 49,6.

2 Prim. Mal 3,19.

3 Mt 3,12; Lk 3,17.

4 Mt 25,41.

5 2 Tes 1,6–10.

6 Ps 44,3.

7 Ps 44,8.

8 Ps 44,4–5.

9 napovedovali db. kazali.

10 Jer 17,9.

11 Iz 8,3; 9,5.

12 Prim. Iz 7,14.

13 Iz 9,5.

14 Prim. Iz 53,8.

iz Jeruzalema;¹ in: *V Judeji poznajo Boga.*² Tako so naznanjali njegov prihod v Judejo.

Spet drugi so dejali, da Bog prihaja z juga in z gore Paran.³ Govorili so o njegovem prihodu v Betlehem, kakor sem pokazal v prejšnji knjigi; od tam je namreč prišel vodnik in pastir Očetovega ljudstva.

Drugi so dejali: Ob njegovem prihodu *bo hromi skakal kakor jelen, jezik nemega bo jasen, slepim se bodo odprle oči in ušesa gluhih bodo slišala;*⁴ in: *Utrujene roke in klecava kolena se bodo okrepili;*⁵ in: *Vstali bodo mrtvi, ki (ležijo) v grobovih;*⁶ in: *On bo vzel naše slabosti in nosil naše bolezni.*⁷ Tako so oznanjali ozdravljenja, ki jih bo izvršil.

33, 12. Nekateri so dejali, da bo človek brez časti, brez slave in znane bolezni;⁸ da bo prišel v Jeruzalem, sedeč na osličjem mladičku;⁹ da bo svoj hrbet nastavil bičem in svoja lica udarcem;¹⁰ da ga bodo kakor ovco peljali v zakol;¹¹ da ga bodo napajali s kisom in žolčem;¹² da ga bodo zapustili prijatelji in bližnji;¹³ da bo ves dan iztezal roke;¹⁴ da ga bodo zasmehovali in preklinjali tisti, ki ga bodo gledali;¹⁵ da si bodo razdelili njegova oblačila in žrebali za njegovo tuniko;¹⁶ da se bo spustil v smrtni prah¹⁷ in tako dalje. Tako so prerokovali njegov človeški prihod in kako je vstopil v Jeruzalem, kjer je trpel, bil križan in prestal vse, kar sem prej omenil.

Drugi pa so dejali: *Gospod, Sveti Izraelov, se je spomnil svojih mrtvih, ki so spali v grobni zemlji. Spustil se je k njim, da jih osvobodi*

1 Am 1,2.

2 Ps 75,2.

3 iz gore Paran (armen. prevod) ali iz senčnate in porasle gore (lat. prevod); prim. Hab 3,3.

4 Iz 35,6.

5 Iz 35,3.

6 Iz 26,19.

7 Iz 53,4; Mt 8,17.

8 Prim. Iz 53,3.

9 Prim. Zah 9,9.

10 Prim. Iz 50,6.

11 Prim. Iz 53,7.

12 Prim. Ps 68,22.

13 Prim. Ps 37,12.

14 Prim. Iz 65,2.

15 Prim. Ps 21,8.

16 Prim. Ps 21,16.

17 Prim. Ps 21,19.

in jih reši.¹ Tako so navajali razlog, da je vse to trpel.

Nekateri pa so dejali: *Tisti dan, govori Gospod, bo sonce zašlo opoldne in pri belem dnevu se bo stemnilo na zemlji; vaše praznike bom spremenil v žalovanje in vse vaše pesmi v žalostinko.*² Tako so jasno oznanjali, da bo ob križanju sonce zašlo od šeste ure naprej³ in da se bodo po teh dogodkih njihovi prazniki in pesmi, predpisani po postavi, spremenili v žalovanje in žalostinko, ker bodo izročeni poganom. Še jasneje je isti dogodek pokazal Jeremija, ko je o Jeruzalemu dejal: *Onemogla je porodnica, gnus je napolnil njeno dušo; še za dne ji je sonce zašlo; bila je osramočena in zasramovana; preostale izročim meču vpricho njenih sovražnikov.*⁴

33, 13. Drugi pa so dejali, da je zaspal, potonil v sen in se prebudil,⁵ ker se je Gospod zavzel zanj,⁶ veljakom v nebesih pa so naročili, naj odpro starodavna vrata, da vstopi Kralj slave.⁷ Tako so oznanjali njegovo vstajenje od mrtvih, ki je Očetovo delo,⁸ in njegov vnebovzetje.⁹

Drugi so dejali: *Z vrha neba je njegov izhod in njegov prihod na vrhu neba in nihče se ne more skriti pred njegovim žarom.*¹⁰ Tako so oznanjali, da je bil vzet tja, od koder se je spustil, in da nihče ne more ubežati njegovi pravični sodbi.

Drugi so dejali: *Gospod kraljuje: naj se jezijo ljudstva; sedi na kerubih: naj se trese zemlja.*¹¹ Po eni strani so prerokovali o jezi vseh ljudstev, ki je po njegovem vnebovzetju (*assumptio*) prišla nad vse, ki verujejo vanj, in o uporu¹² vse zemlje zoper Cerkev, po drugi strani pa so prerokovali o tresenju vse zemlje, ko bo prišel iz nebes z angeli svoje moči,¹³ kakor je sam povedal: *Takrat bo velik potres,*¹⁴ kakršnega

1 Gre za odlomek iz *Psevdo-Jeremija*, ki ga Irenej večkrat navaja (gl. op. k *Zoper krivoverstva* III, 20, 4).

2 Am 8,9–10.

3 Prim. Mt 27,45.

4 Jer 15,9.

5 se prebudil ali vstal.

6 zavzel zanj ali podpiral, sprejel (lat. *suscepisse*); prim. Ps 3,6.

7 Prim. Ps 23,7.

8 vstajenje, ki je Očetovo delo db. vstajenje, ki je po Očetu.

9 vnebovzetje db. sprejetje v nebesa.

10 Ps 18,7.

11 Ps 98,1.

12 uporu db. tresenju (lat. *motus*).

13 Prim. 2 Tes 1,7.

14 potres db. tresenje zemlje.

ni bilo od začetka.¹

Spet drugi so dejali: *Kdo je tisti, ki sodi? Naj pristopi! In kdo je tisti, ki je opravičen? Naj se približa Gospodovemu otroku!*² in: *Gorje vam, kajti vsi se boste postarali kakor obleka in molj vas bo požrl!*³ in: *Ponižano bo vse meso, samo Gospod bo vzvišen na višavah.*⁴ Tako so napovedovali, da bo Bog po njegovem trpljenju in vnebovzetju pod njegove noge podložil vse njegove nasprotnike,⁵ da bo sam vzvišen nad vsemi in da ne bo nikogar, ki bi lahko bil opravičen ali se primerjal z njim.

33, 14. Drugi pa so dejali, da bo Bog z ljudmi sklenil novo zavezo, ne takšne, kakršno je sklenil z očeti⁶ na gori Horeb, ter da bo ljudem dal novo srce in novega Duha.⁷ Dejali so tudi: *Ne spominjajte se prejšnjih reči, ne mislite na nekdanje reči; glejte, storim nove reči, ki zdaj rastejo in jih boste spoznali: speljal bom pot skozi puščavo in reke skozi pustinjo, da napojim svoj izvoljeni rod, svoje ljudstvo, ki sem ga zase pridobil, da bo pripovedovalo o mojih delih.*⁸ Tako so odkrito oznanjali svobodo nove zaveze in novo vino, ki se daje v nove mehove,⁹ (se pravi) vero v Kristusa, pot pravičnosti,¹⁰ ki je vzniknila v puščavi, in reke Svetega Duha,¹¹ ki (tečejo) v pustinji, da napojijo izvoljeni Božji rod, ki si ga je pridobil: ta rod bi pripovedoval o njegovih delih in ne bi preklinjal Boga, ki je vse to naredil.

33, 15. Kdor je zares duhoven, bo razložil tudi vse druge besede, ki so jih povedali preroki, kakor sem pokazal z vrsto (*series*) navedkov iz Pisem. Pokazal bo, na kateri vidik (*character*) Gospodove ojkonomije se nanašajo, obenem pa bo pokazal na celotno delovanje¹² Božjega Sina: v vsaki dobi¹³ bo prepoznal¹⁴ istega Boga; v vsaki dobi bo prepoznal isto Božjo Besedo, čeprav se nam je razodela šele zdaj, v vsaki

1 Mt 24,21.

2 Iz 50,8.10.

3 Iz 50,9.

4 Iz 2,17.

5 Prim. Ps 8,7; Heb 2,8.

6 Prim. Jer 31,31–32 (Jer 38,31–32 LXX).

7 Prim. Ezk 36,26.

8 Iz 43,18–21.

9 Prim. Mt 9,17.

10 Prim. Rim 3,22.

11 Prim. Jn 7,37–39.

12 celotno delovanje db. celotno telo delovanja.

13 v vsaki dobi db. vedno.

14 prepoznal ali vedel (lat. *scire*).

dobi bo prepoznal tudi istega Božjega Duha, čeprav se je v poslednjih časih v nas razlil na nov način; (in ne nazadnje) bo od stvarjenja sveta do njegovega konca prepoznal isti človeški rod, v katerem tisti, ki verujejo v Boga in sledijo njegovi Besedi, od njega prejmejo odrešenje, tisti, ki se oddaljijo od Boga, zaničujejo njegove zapovedi, s svojimi deli onečaščajo svojega Stvarnika in v mislih preklinjajo svojega Hranitelja, pa zoper sebe kličejo¹ nadvse pravično sodbo. Tak človek torej *presoja vse, njega pa ne presoja nihče*:² on ne preklinja svojega Boga, ne zavrača njegovih ojkonomij, ne obtožuje očetov in ne onečašča prerokov s trditvami, da so prišli od drugega Boga oziroma da so prerokbe prišle iz različnih bitnosti.

5. Zaključek: krivoverci ne poznajo prerokb

Zabloda markionitov

34, 1. Zoper vse krivoverce, v prvi vrsti pa zoper Markionove učence in njim podobne, ki pravijo, da so preroki prišli od drugega Boga, bomo zato dejali: skrbno berite evangelij, ki so nam ga dali apostoli, skrbno berite tudi prerokbe in odkrili boste, da je v njih napovedano vse delovanje, ves nauk in vse trpljenje našega Gospoda. Morda pa vam pride na misel, da porečete: »Kaj novega je Gospod prinesel s svojim prihodom?« Spoznajte vendar, da je prinesel vso novost, ko je prinesel samega sebe, ki je bil (vnaprej) oznanjen. Prav to je bilo namreč vnaprej oznanjeno: da bo novost prišla prenovit (*innovare*) in oživit človeka. Če so služabniki poslani, da vnaprej oznanjajo kraljev prihod, je to zaradi priprave tistih, ki bodo sprejeli svojega Gospoda. Ko pa pride kralj, ko njegove podložnike napolnjuje vnaprej oznanjeno veselje, ko so od njega že prejeli svobodo, ko ga gledajo, ko poslušajo njegove besede in uživajo njegove darove, se razumni več ne sprašujejo, kaj novega je kralj prinesel v primerjavi s temi, ki so oznanjali njegov prihod. Prinesel je namreč samega sebe in ljudem podaril dobrine, ki so bile vnaprej napovedane in *v katere so želeli pogledati tudi glasniki*.³

34, 2. Služabniki bi se izkazali za lažnivce, ne pa za Gospodove

1 kličejo db. zbirajo, kopičijo.

2 1 Kor 2,15.

3 glasniki ali angeli; 1 Pt 1,12.

poslance, če Kristus s svojim prihodom njihovih prerokb¹ ne bi izpolnil natančno tako, kakor so bile napovedane. Zato je govoril: *Ne mislite, da sem prišel odpraviti postavo ali preroke; ne odpraviti, temveč dopolniti sem jih prišel. Resnično, povem vam: Dokler ne preideta nebo in zemlja, ne bo prešla niti ena črka ali ena črtica postave, dokler se vse ne zgodi.*² Kajti vse je izpolnil s svojim prihodom in še zdaj izpolnjuje v Cerkvi vse do dokončne izpolnitve, do nove zaveze, ki je vnaprej napovedana v postavi. Tako pravi tudi njegov apostol Pavel v Pismu Rimljanom: *Zdaj se je brez postave pokazala Božja pravičnost, o kateri pričujejo postava in preroki,³ kajti pravični bo živel iz vere.*⁴ To, da bo pravični živel iz vere, pa je bilo vnaprej napovedano po prerokih.

34, 3. Toda kako so preroki mogli vnaprej napovedati kraljev prihod, prinašati veselo oznanilo o svobodi, ki jo bo podaril, vnaprej oznanjati vse, kar bo Kristus storil v besedi in dejanju, in tudi njegovo trpljenje ter naznanjati novo zavezo, če pa so preroški navdih prejeli od drugega Boga, ki po vaših besedah ni poznal neizrekljivega Očeta, njegovega kraljestva in njegovih ojkonomij, ki jih je Božji Sin izpolnil v poslednjih časih, ko je prišel na zemljo? Ne morete trditi, da je do teh (stvari) prišlo po naključju, kot če bi jih preroki izrekli o nekom drugem, potem pa so se na podoben način pripetile Gospodu. Kajti te stvari so prerokovali vsi preroki, a se niso pripetile nobenemu izmed Starih. Kajti če bi se pripetile kateremu izmed Starih, poznejši preroki zagotovo ne bi prerokovali, da se bodo uresničile v poslednjih časih. Doslej namreč med očeti, preroki in starodavnimi kralji še ni obstajal nihče, v katerem bi se natančno uresničila kakšna od teh stvari: vsi so oznanjali Kristusovo trpljenje, sami pa so bili daleč od tega, da bi trpeli podobno, kot je bilo vnaprej napovedano. In znamenja, ki so bila napovedana glede Gospodovega trpljenja, se niso uresničila v nikomer drugem: ob smrti nobenega izmed Starih sonce ni zašlo opoldan, zagrinjalo v templju se ni pretrgalo, zemlja se ni stresla, skale se niso razpočile, mrtvi niso vstali;⁵ nihče izmed njih ni vstal tretji dan, ni bil sprejet v nebo in ni videl nebes, ki se odpirajo, medtem ko je bil vzet (v nebo); v ime nikogar drugega niso verovali pogani; nihče med

1 prerokb db. besed.

2 Mt 5,17–18.

3 Rim 3,21.

4 Rim 1,17; Hab 2,4.

5 Prim. Mt 27,45.51–52.

njimi ni s smrtjo in vstajenjem odprl nove zaveze svobode. Preroki torej niso govorili o drugem, ampak o Gospodu, v katerem sovpadajo (*concurrere*) vsa omenjena znamenja.

34, 4. Morda pa kdo skuša braniti Jude in pravi, da nova zaveza ni nič drugega kot izgradnja templja, do katere je po babilonskem izgnanstvu prišlo pod Zerubabelom, in vrnitev ljudstva po sedemdesetih letih. Tak naj spozna, da je bil sicer takrat ponovno zgrajen tempelj iz kamnov, saj so v njem še vedno hranili postavo, zapisano na kamnitih ploščah, nova zaveza pa še ni bila dana, temveč so Mojzesovo postavo uporabljali do Gospodovega prihoda. Ob Gospodovem prihodu pa sta se nova zaveza, ki spravlja v miru, in oživljajoča postava razširili po vsej zemlji, kakor so dejali preroki: *S Siona bo prišla postava in Gospodova beseda iz Jeruzalema, in ovrгла bo številno ljudstvo. Svoje meče bodo prekovali v lemeže in svoje sulice v srpe, in ne bodo se več učili vojskovanja.*¹ Če bi torej druga postava in beseda prišla iz Jeruzalema in prinesla tolikšen mir poganom, ki so jo sprejeli, ter bi po njih ovrгла nepremišljenost *številnega ljudstva*, bi se posledično zdelo, da so preroki govorili o nekom drugem. Če pa je postava svobode, to je Božja Beseda, ki so jo apostoli s svojim oznanjevanjem iz Jeruzalema razširili po vsej zemlji, povzročila tolikšno spremembo, da so meče in vojne sulice spremenili v lemeže, ki jih je (Beseda) sama izdelala, in v srpe, ki jih je dala za žetev žita, (skratka, če so jih spremenili) v orodja miru in se več ne znajo vojskovati, ampak nastavijo še drugo lice, kadar jih kdo udari, (pomeni), da preroki vsega tega niso govorili o nekom drugem, temveč o njem, ki je to udejanjil. To je naš Gospod in *v njem je resnična beseda,*² saj je on tisti, ki je naredil lemež in prinesel srp: po eni strani to pomeni prvo sejanje človeka, ki je bilo oblikovanje Adama, po drugi strani pa zbiranje sadov, ki se v poslednjih časih udejanja po Besedi. Ker je začetek sklenil s koncem in je bil Gospod obeh, je na koncu pokazal lemež, se pravi les, združen z železom,³ in z njim⁴ očistil zemljo. Po eni strani je krepka Beseda, zedinjena (*adunitus*) z mesom in na ta način pričvrščena (*confixus*),

1 Iz 2,3–4; Mih 4,2–3.

2 Jn 4,37.

3 Po mnenju J. Daniélouja Irenej namiguje na lemež oz. plug kot podobo križa (prim. »La charrue symbole de la Croix: Irénée, Adv. haer. IV, 34, 4«, v: *Recherches de Science Religieuse* 42 (1954), str. 193–203).

4 z njim db. tako.

očistila zaraščeno zemljo. Po drugi strani pa je od začetka po Abelu upodobil srp in tako naznanil zbiranje pravičnega človeškega rodu: *Poglej, kako je preminil pravični, pa ni nihče opazil, kako so bili pobrani pravični možje, pa si ni nihče vzel k srcu.*¹ To je bilo zasnovano (*praemeditari*) v Abelu, oznanjeno po prerokih, izpolnilo pa se je v Gospodu in velja tudi za nas, saj telo sledi glavi.

34, 5. Vse to velja zoper tiste, ki pravijo, da je bil eno Bog prerokov, drugo pa Oče našega Gospoda. Upam, da se bodo nekako le pomirili od takšne blaznosti. Dokaze iz Pisem namreč trudoma navajam zato, da bi jih, kolikor je v moji moči, ovrigel z besedili (*sermones*) samimi in jih tako odvrnil od njihovega velikega bogokletja in norega izdelovanja mnogih bogov.²

Zabloda valentinijancev

35, 1. Zoper Valentinove učence in druge lažne gnostike – ti trdijo, da je nekatere (besede) v Pismih za svoje seme izrekla Vrhovna moč (*Summitas*), druge Sredina po Materi Prunik in večino (besed) Stvarnik sveta,³ ki naj bi poslal tudi preroke – pa pravim, da so povsem poblazneli, ko Očetu vsega pripisujejo tako veliko pomanjkanje sredstev (*instrumenta*), s pomočjo katerih bi oznanil (resničnosti), ki so v Polnosti. Koga se je bal, da svoje volje ni razkril razločno in na svoboden način brez sodelovanja⁴ z duhom, ki je padel v nezadostnost in nevednost? Mar se je bal, da bi se jih več rešilo, ker bi jih več slišalo resnico v vsej njeni čistosti? Ali pa morda ni znal pripraviti tistih, ki bi vnaprej oznanili odrešenikov prihod?

35, 2. Če je odrešenik, ko je enkrat prišel k nam,⁵ v svet poslal svoje apostole, da bi v vsej čistosti oznanjali njegov prihod in učili Očetovo voljo, ne da bi imeli kaj skupnega z naukom poganov in Judov, bi moral mnogo bolj, ko je bil še v Polnosti, poslati svoje glasnike, da na tem svetu oznanijo njegov prihod, pri tem pa nimajo nič skupnega s prerokbami, ki izhajajo od Demiurga. In če se je, ko je bil še v Polnosti, posluževal prerokov, ki so delovali v skladu s postavo, in je po njih

1 Iz 57,1.

2 mnogih bogov (lat. prevod) ali dveh bogov (armen. prevod).

3 O trojnem izvoru Gospodovih besed pri valentinijancih, prim. *Zoper krivoverstva* I, 7, 3; III, 2, 2.

4 sodelovanja db. mešanja.

5 k nam db. sem.

podal svoje (učenje), bi se moral mnogo bolj, ko je prišel na svet, posluževati istih učiteljev in nam po njih oznaniti evangelij. Naj torej več ne trdijo, da so resnico oznanili Peter, Pavel in drugi apostoli, temveč da so to storili pismouki, farizeji in drugi oznanjevalci postave! Če pa je ob svojem prihodu v duhu resnice in ne v duhu zmote poslal svoje lastne apostole, je prav tako storil tudi s preroki, saj je Božja Beseda od nekdaj ista.

In če je bil duh, ki je izšel iz Vrhovne moči (*Principalitas*), po njihovem nauku (*regula*) duh luči, duh resnice in duh popolnosti, medtem ko je bil duh, ki je izšel iz Demiurga, duh nevednosti, nezadostnosti, zmote in teme, kako so v enem in istem (človeku) mogli obstajati popolnost in nezadostnost, spoznanje in nevednost, zmota in resnica, luč in tema? Če pa ni mogoče, da bi do tega prišlo pri prerokih, ampak so ti po navdihu¹ enega Boga oznanjali resničnega Boga² in napovedovali prihod njegovega Sina, toliko bolj Gospod sam ni mogel enkrat govoriti po navdihu Vrhovne moči, drugič pa po navdihu sadu nezadostnosti, saj bi bil v tem primeru hkrati učitelj spoznanja in nevednosti; prav tako ni mogel enkrat poveličevati Stvarnika sveta, drugič pa Očeta, ki je nad njim. Sam je namreč dejal: *Nihče ne prišije krpe iz novega blaga na staro obleko, pa tudi novega vina ne vlivajo v stare mehove.*³ Zato naj izberejo med dvojim: ali naj se povsem odpovedo prerokom, ker so zastareli (*veteres*), in naj ne trdijo, da so – kljub temu da jih je poslal Demiurg – govorili po navdihu novosti, ki izhaja iz Vrhovne moči, ali pa jih bo znova zavrnil Gospod, ki pravi, naj se novo vino ne vlija v stare mehove.

35, 3. Od kod bi seme njihove Matere moglo poznati skrivnosti znotraj Polnosti in govoriti o njih? Mati je namreč seme rodila, ko je bila izven Polnosti. To, kar je izven Polnosti, pa je po njihovih besedah izven spoznanja, se pravi v nevednosti. Kako je torej seme, spočeto v nevednosti, moglo oznanjati spoznanje? Kako je Mati sama poznala skrivnosti znotraj Polnosti, če pa je bila brez oblike in podobe (*informis et infigurata*) kakor nedonošenka (*abortivum*) vržena ven, kjer

¹ po navdihu db. s strani.

² V lat. rokopisih najdemo *Verbum Deum* (slov. »Besedo Boga«), toda A. Rousseau predlaga popravek *verum Deum* (slov. »resničnega Boga«) (prim. SC 100, str. 276).

³ Mt 9,16–17.

je bila nato urejena¹ in oblikovana; če ji je Meja prepovedala vstop v notranjost (Polnosti) in če mora vse do dovršitve (sveta) ostati izven Polnosti, to je izven spoznanja? In spet, pravijo, da je Gospodovo trpljenje podoba razpetja² zgornjega Kristusa, ki naj bi oblikoval njihovo Mater, ko se je razpel na Meji. Toda glede tega jih izpodbijajo vsi drugi (vidiki), katerih ujemanja³ s podobo ne morejo pokazati. Kdaj so namreč zgornjemu Kristusu dali piti kis in žolč? Kdaj so razdelili njegova oblačila? Kdaj so ga prebodli in sta pritekli kri in voda? Kdaj je potil kaplje krvi? In vse drugo, kar je doletelo Gospoda in o čemer so govorili preroki. Kako je torej njihova Mati oziroma njeno seme moglo vnaprej poznati stvari, ki se tedaj še niso zgodile, a so se morale zgoditi?

35, 4. Poleg tega pravijo, da nad temi (stvarmi) obstajajo tiste, ki jih je izrekla Vrhovna moč, vendar jih pri tem izpodbija to, kar Pisma poročajo o Kristusovem prihodu.⁴ (Kajti če jih vprašamo), katere so te (stvari), se med seboj ne strinjajo, ampak ponujajo različne odgovore glede istih odlomkov (*sermo*). Če bi jih kod postavil na preizkušnjo in bi najodličnejše med njimi posebej vprašal o kakšnem odlomku, bi odkril, da eden pravi, da govori o Praočetu, to je o Breznu; da drugi trdi, da govori o Počelu vsega, to je o Edinorojenem; da nekdo drug pravi, da gre za Očeta vsega, to je za Besedo; spet nekdo drug bi dejal, da govori o enem izmed ajonov Polnosti; nekdo drug o Kristusu; spet nekdo drug o Odrešeniku; najizkušenejši med njimi bi najprej dolgo molčal, nato pa bi dejal, da govori o Meji; po mnenju drugega bi šlo za Modrost, ki je znotraj Polnosti; spet drugi bi trdil, da gre za oznanilo Matere, ki je izven Polnosti; nekdo drug pa bi menil, da gre za boga Stvarnika sveta. Tako velike so med njimi razlike o enem samem odlomku, tako različna mnenja imajo o istih Pismih! Kadar se bere en in isti odlomek, vsi mrščijo obrvi in zmajujejo z glavo: »Zelo globok odlomek,« pravijo, »toda vsi ne dojemajo veličine misli, ki jo vsebuje, in zato je med modrimi tišina najpomembnejša stvar.« Zgornja Tišina mora namreč imeti svojo podobo v njihovi tišini. Tako odhajajo vsi, kolikor jih je: o enem samem odlomku rojevajo tako velike misli in svoje ostroumnosti (*acumina*) skrite v sebi odnašajo s seboj. Ko se

1 urejena ali pripravljena.

2 razpetja ali iztezanja (lat. *extensio*).

3 ujemanja db. podobnosti.

4 Pomen te povedi ostaja nejasen.

bodo med seboj strinjali glede tega, kar je bilo vnaprej napovedano v Pismih, jih bom izpodbil tudi sam, do takrat pa – čeprav nimajo pravilnega nauka¹ – sami sebe izpodbijajo že s tem, da ne soglašajo glede istih odlomkov. Mi pa, ki kot učitelju sledimo enemu in edinemu resničnemu Gospodu in imamo njegove besede za pravilo resnice, o istih odlomkih vsi vedno pravimo isto, poznamo enega Boga, stvarnika tega vesoljstva, ki je poslal preroke, izpeljal ljudstvo iz egiptovske dežele in v poslednjih časih razodel svojega Sina, da bi osramotil neverne in zahteval sad pravičnosti.

Tretji del

En sam Bog, avtor obeh zavez, dokazan s Kristusovimi prilikami

1. En sam Bog je poklical Izrael in pogane

Prilika o vinogradu in viničarjih

36, 1. Koga med njimi namreč zavrne Gospod, ko uči, da preroki niso govorili o drugem Bogu razen o njegovem Očetu, da niso govorili po navdihu različnih bitnosti,² ampak po navdihu enega in edinega Očeta, in da stvari na tem svetu ni naredil nihče drug kot njegov Oče? Takole pravi: *Bil je neki hišni gospodar, ki je zasadil vinograd, ga obdal z ograjo, izkopal v njem stiskalnico in sezidal stolp. Dal ga je v najem viničarjem ter odpotoval. Ko se je približal čas trgatve, je poslal svoje služabnike k viničarjem, da bi dobili njegov pridelek. Viničarji pa so njegove služabnike zgrabili in enega pretepli, drugega ubili in spet drugega kamnali. Nato je poslal druge služabnike, več kakor prej, in storili so z njimi prav tako. Nazadnje je poslal k njim svojega sina, rekoč: »Mojega sina bodo spoštovali.« Ko pa so viničarji zagledali sina, so sami pri sebi rekli: »Ta je dedič. Dajmo, ubijmo ga in se polastimo njegove dediščine!« Zgrabili so ga, ubili in vrgli iz vinograda.³ Ko bo torej prišel gospodar*

1 nimajo pravilnega nauka db. ne mislijo dobro.

2 po navdihu različnih bitnosti db. od ene in druge bitnosti.

3 Sprejeto svetopisemsko besedilo (*textus receptus*) ima obraten vrstni red (»vrgli iz vinograda in ubili«), toda iz nadaljevanja je očitno, da je Irenej poznal drugačno

vinograda, kaj bo storil s temi viničarji?» Rekli so mu: »Hudobneže bo kruto pokončal, vinograd pa dal v najem drugim viničarjem, ki mu bodo ob svojem času dajali sadove.« Jezus jim je rekel: »Ali niste nikoli brali: ›Kamen, ki so ga zidarji zavrgli, je postal vogelni kamen. Gospod je to naredil in čudovito je v naših očeh«. Zato vam pravim: Vzelo se vam bo Božje kraljestvo in dalo ljudstvu, ki bo obrodilo njegove sadove.«¹

Tako je Gospod svojim učencem jasno pokazal, da obstaja samo en in isti hišni gospodar, to je en Bog Oče, ki je po samem sebi naredil vse; obstajajo pa različni viničarji: eni so *objestneži*, *domišljavci*,² nerodovitneži in Gospodovi ubijalci, drugi z vso poslušnostjo dajejo sadove ob svojem času; eden in isti pa je hišni gospodar, ki včasih pošlje služabnike, včasih svojega Sina. Oče, ki je Sina poslal k viničarjem, ki so ga nato ubili, je torej že prej poslal služabnike. Toda Sin je od Očeta prihajal z vrhovno oblastjo in je zato govoril: *Jaz pa vam pravim*,³ služabniki pa so od Gospoda prihajali na način služabnikov (*serviliter*) in so zato govorili: *To govori Gospod*. 36, 2. Tisti, ki so ga oni kot Gospoda oznanjali nevernim, je torej isti kot ta, ki ga je Kristus oznanil⁴ kot Očeta njim, ki so mu poslušni. In Bog, ki je ljudi najprej poklical po postavi sužnosti, je isti kot ta, ki jih je pozneje sprejel po posinovljenju.

Bog je namreč zlasti z oblikovanjem Adama in z izvolitvijo očakov zasadil vinograd človeškega rodu, viničarjem pa ga je izročil s postavo, ki je bila dana po Mojzesu. Obdal ga je z ograjo, se pravi omejil zemljo, ki naj bi jo obdelovali. Sezidal je stolp, se pravi izvolil Jeruzalem. Skopal je stiskalnico, se pravi pripravil posodo (*receptaculum*) za preroškega Duha. Preroke je poslal pred babilonskim izgnanstvom, po izgnanstvu pa še druge, številčnejše kot prve, da bi zahtevali sadove in jim dejali: *To govori Gospod vsemogočni: Izravnajte svoje poti in svoje vedênje*;⁵ *sodite s pravično sodbo, usmiljeno in dobrotno ravnajte vsak s svojim bratom; vdove in sirote, tujca in ubožca ne stiskajte in nihče naj se v svojem srcu ne spominja hudobije svojega brata*;⁶ *ne ljubite krivih priseg*;⁷ *umijte se, očistite se, odstranite hudobna dejanja svojega srca*

različico besedila. Armen. prevod je ohranil obrnjeni vrstni red, lat. prevajalec pa ga je uskladil z uveljavljenim besedilom.

1 Mt 21,33–43; prim. Ps 117,22–23.

2 Rim 1,30.

3 Prim. Mt 5,22.28.32.34.39.44; 12,36; 17,12; Lk 6,27.

4 oznanil db. izročil.

5 Jer 7,3.

6 Zah 7,9–10.

7 Zah 8,17.

*izpred mojih oči; nehaite delati hudo, učite se delati dobro; iščite pravico, pomagajte zatiranemu, prisojajte pravico siroti in branite pravdo vdove; pridite, razpravljajmo, govori Gospod.*¹ In znova: *Zadržuj svoj jezik od zla in svoje ustnice od zvijačnega govorenja; ogiblji se zla in delaj dobro; išči miru in si zanj prizadevaj.*² Tako so oznanjali preroki, ko so zahtevali sad pravičnosti. Toda ker jim niso verjeli, jim je na koncu poslal svojega Sina, našega Gospoda Jezusa Kristusa, ki so ga hudobni viničarji ubili, nato pa vrgli iz vinograda. Zato ga je Gospod Bog izročil – ne več ograjenega, ampak razprostrtega čez ves svet – drugim viničarjem, ki bodo ob svojem času dajali sadove. Povsod se v svojem sijaju dviga stolp izvolitve, saj povsod blesti Cerkev. Povsod je izkopana stiskalnica, saj povsod najdemo te, ki sprejemajo Duha. In ker so zavrgli Božjega Sina, ga ubili in nato vrgli iz vinograda, jih je Bog upravičeno zavrzel in poganom, ki so živeli izven vinograda, zaupal skrb za njegovo obdelavo. Kakor je dejal prerok Jeremija: *Gospod je zavrzel in zapustil rod, ki je tako ravnal. Judovi sinovi so namreč storili, kar je zlo v mojih očeh, govori Gospod.*³ Podobno tudi Ezekiel:⁴ *Postavil sem vas za stražarje, poslušajte glas trombe. Pa so rekli: »Ne bomo poslušali«. Zato so poslušali narodi in tisti, ki so med njimi pasli črede.*⁵ Eden in isti je torej Bog Oče, ki je zasadil vinograd, izpeljal ljudstvo, poslal preroke, poslal svojega Sina in vinograd dal drugim viničarjem, ki mu bodo ob svojem času dajali sadove.

»Bedite ...«

36, 3. Da bi iz nas napravil dobre delavce, je Gospod govoril svojim učencem: *Pazite nase in bedite ob vsakem času, da vam srca ne bodo obtežena z razuzdanostjo, pijanostjo in življenjskimi skrbmi in da vas tisti dan nenadoma ne ujame; kakor zanka bo namreč prišel nad vse, ki prebivajo na obličju zemlje.*⁶ *Vaša ledja naj bodo torej opasana in svetilke prižgane, vi pa bodite podobni ljudem, ki čakajo svojega*

1 Iz 1,16–18.

2 Ps 33,13–15.

3 Jer 7,29–30.

4 Ezekiel (armen. prevod) ali Jeremija (lat. prevod). Zelo verjetno je, da je Irenej odlomek pripisal napačnemu preroku, lat. prevajalec pa je njegovo napako le deloma popravil.

5 Jer 6,17–18.

6 Lk 21,34–36.

gospodarja.¹ *Kakor je bilo v Noetovih dneh – jedli so in pili, kupovali in prodajali, se ženili in se možile ter niso spoznali do dne, ko je šel Noe v ladjo in je prišel potop ter vse pokončal – in kakor je bilo v Lotovih dneh – jedli so in pili, kupovali in prodajali, sadili in zidali, toda na dan, ko je šel Lot iz Sodome, je padal z neba ogenj in vse pokončal –, tako bo tudi ob prihodu Sina človekovega.² Bodite torej budni, ker ne veste, katerega dne pride vaš Gospod!³ Tako je oznanjal enega in istega Gospoda, ki je v Noetovem času zaradi neposlušnosti ljudi povzročil potop, v Lotovem času zaradi številnih⁴ grehov Sodomčanov storil, da je ogenj deževal z neba, v poslednjem času pa bo zaradi iste neposlušnosti in podobnih grehov pripeljal sodni dan. Ta dan, pravi, bo Sodomi in Gomori laže kot mestu⁵ in hiši, ki ne bosta sprejela besede njegovih apostolov: *In ti Kafarnaum, se boš mar do neba povzdignil? Do pekla se boš pogreznil? Če bi se v Sodomi zgodili čudeži, ki so se zgodili v tebi, bi ostala do današnjega dne. Toda povem vam: Sodomi bo na sodni dan laže kakor vam.*⁶*

36, 4. Ena in ista Božja beseda daje tistim, ki verujejo vanjo, izvir vode za večno življenje,⁷ nerodovitno smokvo pa pri priči posuši;⁸ v Noetovem času je po pravici povzročila potop, da bi pokončala najslabši rod tedanjih ljudi, ki Bogu niso več znali dajati sadov, odkar so se z njimi pomešali uporni angeli,⁹ ohranila pa je prapodobno (*archetypum*), oblikovano v Adamu; v Lotovem času je storila, da sta na Sodomo in Gomoro z neba deževala ogenj in žveplo *v znamenje pravične Božje sodbe*,¹⁰ da bi vsi spoznali, da *se vsako drevo, ki ne rodi sadu, poseka in vrže v ogenj*;¹¹ ob poslednji sodbi pa bo blažje sodila Sodomo kot pa tiste, ki so videli čudeže, ki jih je delala, pa niso verovali vanjo in niso sprejeli njenega nauka. S svojim prihodom je namreč večjo milost naklonila tistim, ki so verovali vanjo in so izpolnjevali njeno

1 Lk 12,35–36.

2 Lk 17,26–30; Mt 24,37–39.

3 Mt 24,42.

4 številnih db. množice.

5 Prim. Mt 10,15; Lk 10,12.

6 Mt 11,23–24.

7 Prim. Jn 4,14.

8 Prim. Mt 21,19.

9 Prim. 1 Mz 6,2–4.

10 2 Tes 1,5.

11 Mt 3,10; 7,19; Lk 3,9.

voljo, obenem pa je napovedala, da bo ob sodbi strožje kaznovala tiste, ki niso verovali vanjo, saj je do vseh enako pravična in bo od tistih, ki jim je več dala, več tudi zahtevala.¹ »Več« pa ni bilo – kot sem že obširno pokazal – v tem, da jim je dala spoznanje drugega Očeta, ampak v tem, da je s svojim prihodom v človeški rod izlila večji dar Očetove milosti.

Prilika o svatbi

36, 5. Če pa te besede komu ne zadostujejo, da bi veroval v to, da je preroke poslal eden in isti Oče, ki je poslal tudi našega Gospoda, naj odpre ušesa svojega srca in kliče h Kristusu Jezusu Gospodu kot učitelju, nato pa prisluhne njemu samemu, ko pravi, da je *nebeško kraljestvo podobno kralju, ki je napravil svatbo svojemu sinu. Poslal je svoje služabnike, da skličejo povabljene na svatbo. Tistim, ki niso hoteli poslušati, je znova poslal druge služabnike, rekoč: »Povejte povabljenim: Glejte, obed sem pripravil. Moji voli in pitana teleta so zaklani in vse je pripravljeno; pridite na svatbo!« Ti pa se niso zmenili in so odšli: eden na svojo njivo, drugi po svoji kupčiji; ostali pa so zgrabili njegove služabnike in ene pretepli, druge pa pobili. Kralj se je tedaj razjezil in poslal svojo vojsko, da so pokončali tiste morilce in njihovo mesto požgali. Nato je rekel svojim služabnikom: »Svatba je pripravljena, toda povabljeni je niso bili vredni. Pojdite torej na križišča poti in povabite na svatbo, kogarkoli najdete.« Služabniki so odšli na poti in zbrali vse, ki so jih našli, hudobne in dobre, in svatovska dvorana se je napolnila z gosti. Ko je kralj prišel pogledat goste, je opazil tam človeka, ki ni bil oblečen v svatovsko obleko. Dejal mu je: »Prijatelj, kako si prišel sem, ko nimaš svatovske obleke?« Ta pa je molčal. Tedaj je kralj rekel strežnikom: »Zvežite mu noge in roke in ga vrzite ven, v najglobljo temo. Tam bo jok in škripanje z zobmi.« Veliko je namreč poklicanih, a malo izvoljenih.²*

Tudi s temi besedami je Gospod jasno pokazal vse: obstaja en Kralj in Gospod, Oče vsega, o katerem je prej dejal: *Tudi pri Jeruzalemu ne prisegaj, ker je mesto velikega kralja*; od začetka je pripravil svatbo svojemu Sinu in zaradi svoje neizmerne dobrotljivosti po svojih služabnikih klical stare³ na svatbeno gostijo; ker jih niso hoteli poslušati, je

1 Prim. Lk 12,48.

2 Mt 22,1–14.

3 Stare db. prejšnje (lat. *priores*).

poslal druge služabnike, da jih pokličejo, toda znova ga niso poslušali, ampak so kamenjali in ubili tiste, ki so jih vabili;¹ tedaj je poslal svojo vojsko, da jih pogubi in požge njihovo mesto, nato pa je na svatbeno gostijo svojega Sina poklical ljudi z vseh poti, se pravi iz vseh narodov. Po Jeremiju namreč pravi: *In pošiljal sem vam svoje služabnike preroke, da povedo: Odvrnite se vsak s svoje hudobne poti in poboljšajte svoja dejanja.*² In po istem preroku znova pravi: *Podnevi in ob prvem svitu sem k vam pošiljal vse svoje služabnike preroke, toda niso me poslušali ne nastavili svojega ušesa. In reci jim to besedo: »To je narod, ki ne posluša Gospodovega glasu in ne sprejema vzgoje; konec je zvestobe, (izginila je) iz njihovih ust.«*³ Torej je isti Bog, ki je nas od vsepovsod poklical po apostolih, Stare nekoč klical po prerokih, kakor dokazujejo Gospodove besede. Čeprav so oznanjali različnim narodom, prerokov ni poslal eden, apostolov pa drugi Bog, ampak je en in isti Bog poslal ene, da so oznanjali Gospoda, in druge, da so prinašali Očetovo veselje oznanilo, ene, da so vnaprej napovedovali prihod Božjega Sina, in druge, da so ga, ko je že bil navzoč, oznanjali tem, *ki so bili daleč.*⁴

36, 6. Pokazal je še, da nas morajo poleg poklicanosti (*vocatio*) krasiti tudi dela pravičnosti, zato da bo na nas počival Božji Duh; to je namreč svatovska obleka, o kateri apostol pravi: *Nočemo sleči, ampak še povrh obleči, da bi neumrljivost použila to, kar je umrljivo.*⁵ O tistih, ki so bili poklicani na Božjo gostijo, a zaradi svojega hudobnega vedênja niso prejeli⁶ Svetega Duha, pa pravi, da *bodo vrženi v najglobljo temo.*⁷ Tako jasno kaže, da je isti kralj, ki je ljudi od vsepovsod poklical na svatbo svojega Sina in jim dal gostijo nepropadljivosti, v najglobljo temo ukazal vreči njega, ki ni imel svatovske obleke, se pravi zaničevalca (*contemptor*). Kakor mu v prvi zavezi *večina izmed njih ni bila po volji,*⁸ tako je tudi zdaj *veliko poklicanih, a malo izvoljenih.*⁹ Ni torej eden Bog, ki sodi, in drugi Oče, ki kliče k odrešenju, ni eden, ki daje večno luč, in drugi, ki vrže v najglobljo temo tiste, ki nimajo

1 ki so jih vabili db. ki so jim oznanjali poklicanost.

2 Jer 35,15 (Jer 42,15 LXX).

3 Jer 7,25–28.

4 Iz 57,19; Ef 2,17.

5 2 Kor 5,4.

6 niso prejeli (lat. prevod) ali niso deležni (armen. prevod).

7 Mt 22,13.

8 1 Kor 10,5.

9 Mt 22,14.

svatovske obleke, ampak je eden in isti, namreč Oče našega Gospoda, ki je poslal tudi preroke. Zaradi svoje neizmerne dobrotljivosti kliče nevredne, poklicane pa pregleduje, če imajo ustrezno in svatbi njegovega Sina primerno obleko. Nič neprimernega in zlega mu namreč ne more ugajati, kakor je Gospod dejal tistemu, ki ga je ozdravil: *Glej, ozdravel si. Ne greši več, da se ti ne zgodi še kaj hujšega.*¹ On, ki je dober, pravičen, čist in brezmadežen, v svoji poročni sobi ne bo trpel ničesar zlega, krivičnega in ostudnega.

On je Oče našega Gospoda: vse obstaja po njegovi previdnosti in vse se ravna po njegovem ukazu; zastonj daje tistim, ki potrebujejo, v skladu z njihovimi zaslugami pa deli nehvaležnim in tistim, ki ne poznajo njegove dobrotljivosti. Zato pravi: *Poslal je svojo vojsko, da so pokončali tiste morilce in njihovo mesto požgali.*² Pravi njegova vojska, saj so Božji vsi ljudje: *Gospodova je namreč zemlja in kar jo napolnjuje, zemeljski krog in njegovi prebivalci.*³ Apostol Pavel pa v Pismu Rimljanom pravi: *Ni je namreč oblasti, ki ne bi bila od Boga. In te, ki so, so postavljene od Boga. Kdor se torej upira oblasti, se upira Božjemu redu. Tisti, ki se upirajo, pa si bodo nakopali obsodbo. Oblastnikov se namreč ni treba bati, kadar delamo dobro, ampak kadar delamo hudo. Hočeš, da ne bi imel strahu pred oblastjo? Delaj dobro, pa boš imel od nje priznanje. Oblast je namreč Božja služabnica tebi v dobro. Če pa delaš hudo, se boj! Ne nosi namreč meča zastonj; Božja služabnica je, ki se maščuje zavoljo jeze nad tistim, ki počenja hudo. Zato se je treba pokoravati, in sicer ne samo zaradi jeze, marveč tudi zaradi vesti. Saj tudi davke plačujete zato, ker so tisti, ki jih izterjujejo, Božji izvrševalci.*⁴ Tako torej sta Gospod in apostol oznanjala enega Boga Očeta, ki je dal postavo, poslal preroke in naredil vse. In zato pravi: *Poslal je svojo vojsko,*⁵ kajti vsak človek, zato ker je človek, je njegova ustvarjenina, tudi če ne pozna svojega Gospoda. Vsem namreč podarja bivanje on, ki daje svojemu soncu, da vzhaja nad hudobnimi in dobrimi, ter pošilja dež pravičnim in krivičnim.⁶

1 Jn 5,14.

2 Mt 22,7.

3 Ps 23,1.

4 Rim 13,1–6.

5 Mt 22,7.

6 Mt 5,45.

Pet drugih prilik

36, 7. Gospod pa o enem in istem Očetu ni učil le s prej omenjenimi besedami, ampak tudi s priliko o dveh sinovih, med katerima je mlajši z razkošnim življenjem z nečistnicami zapravil vse premoženje; starejšemu sinu oče ni naklonil niti kozlička, za mlajšega sina, ki se je izgubil, pa je ukazal zaklati pitano tele in mu je dal najboljšo obleko.¹

Tudi prilika o delavcih, ki so bili ob različnih urah poslani v vinograd,² kaže na enega in istega hišnega gospodarja,³ ki nekatere kliče takoj ob stvarjenju sveta, druge za tem, ene okoli sredine časov, druge, ko so časi že napredovali, spet druge pa na koncu: tako imamo v različnih časih številne delavce, vendar jih kliče en sam hišni gospodar. Vinograd je namreč eden, kakor je ena tudi pravičnost; eden je tudi oskrbnik, kakor je eden Božji Duh, ki vse ureja; podobno je tudi plačilo eno, kajti vsi *so prejeli en denarij*,⁴ kraljevo podobo in napis, se pravi spoznanje Božjega Sina, ki je nepropadljivost. In zato je začel dajati plačilo *poslednjim*,⁵ saj je Gospod postal navzoč (*apokatastêsai*) za vse, ko se je razodel v poslednjih časih.

36, 8. Tudi o cestnarju, ki je v molitvi prekašal farizeja,⁶ je Gospod pričeval, da je bil opravičen, a ne zato, ker bi častil drugega Očeta, temveč zato, ker je z veliko ponižnostjo, brez prevzetnosti in ponašanja svoje grehe priznaval istemu Bogu.

Tudi prilika o dveh sinovih, poslanih v vinograd,⁷ od katerih je eden ugovarjal očetu, pozneje pa se je kesal, čeprav od kesanja ni imel nobene koristi, drugi pa je očetu takoj obljubil, da bo šel, a ni šel – kajti *vsak človek je lažniv*,⁸ in čeprav je v njem navzoče hotenje (po dobrem), ne najde moči, da bi ga izpolnil⁹ –, kaže enega in istega Očeta.

Tudi prilika o smokvi,¹⁰ o kateri je Gospod dejal: *Glej, tri leta je že,*

1 Prim. Lk 15,11–32.

2 Prim. Mt 20,1–16.

3 hišnega gospodarja (gr. fragment, armen. prevod) ali Gospoda (lat. prevod).

4 Mt 20,9.

5 Mt 20,8.

6 Lk 18,10–14.

7 Mt 21,28–32.

8 Ps 116,11.

9 Prim. Rim 7,18.

10 Lk 13,6–9.

*kar hodim iskat sad na tej smokvi, pa ga ne najdem,*¹ jasno kaže na njegov prihod po prerokih, po katerih je k njim tolikokrat prišel iskat sad pravičnosti, pa ga ni našel; poleg tega prilika kaže, da bo smokva iz omenjenega razloga posekana.

Toda Gospod je Jeruzalemu govoril tudi brez prilike: *Jeruzalem, Jeruzalem, ki moriš preroke in kamnaš tiste, ki so poslani k tebi! Kolikokrat sem hotel zbrati tvoje otroke kakor koklja svoja piščeta pod peruti, pa niste hoteli! Glejte, vaša hiša bo zapuščena.*² Kar je namreč povedal s pomočjo prilike: *Glej, tri leta je že, kar hodim iskat sad*, in je znova povedal na jasen način: *Kolikokrat sem hotel zbrati tvoje otroke*, bi bilo laž, če (s temi besedami) ne razumemo njegovega prihoda po prerokih: v nasprotnem primeru bi namreč k njim prišel le enkrat in torej prvič. A (dokaz), da jih je ista Božja Beseda, ki je izvolila očake, pogosto obiskala po preroškem Duhu, nas pa poklicala po svojem prihodu, je – poleg besed, ki jih je povedal z vso resnico – v tem, da je govoril: *Veliko jih bo prišlo od vzhoda in zahoda in bodo sedli za mizo z Abrahamom in Izakom in Jakobom v nebeškem kraljestvu, sinovi kraljestva pa bodo vrženi ven, v najglobljo temo; tam bo jok in škripanje z zobmi.*³ Če naj bi tisti, ki so z vzhoda in zahoda po oznanilu njegovih apostolov verovali vanj, v nebeškem kraljestvu sedli za mizo z Abrahamom in Izakom in Jakobom in bili z njimi deležni gostije, je dokazano, da je eden in isti Bog izvolil očake, obiskal ljudstvo in poklical narode.

2. Odmik: človeška svoboda

Postava svobode

37, 1. Besede *Kolikokrat sem hotel zbrati tvoje otroke, pa niste hoteli*⁴ razodevajo staro postavbo človeške svobode. Bog je človeka naredil svobodnega: od začetka je imel oblast nad seboj in nad dušo, da bi Božji nasvet (*sententia*) lahko uporabljal svobodno⁵ in neprisiljeno. Sila namreč ni lastna Bogu, nasvet pa je vedno pri njem. Po eni strani Bog vsem daje dober nasvet, po drugi strani pa je v človeka položil

1 Lk 13,7.

2 Mt 23,37–38; Lk 13,34–35.

3 Mt 8,11–12.

4 Mt 23,7.

5 svobodno db. prostovoljno (lat. *voluntarie*).

zmožnost izbire, ki jo je položil tudi v angele – angeli so namreč razumni –, zato da bodo tisti, ki so poslušni, upravičeno posedovali dobro, ki jim ga je dal Bog in so ga sami ohranili, tisti, ki niso poslušni, pa bodo upravičeno ostali brez dobrega in prejeli zaslužen kazni. Bog jim je namreč v svoji dobrotljivosti dal dobro (*bonum*), oni pa ga niso skrbno ohranili in ga niso imeli za dragoceno, ampak so zaničevali neizmerno (Božjo) dobroto. Ker so zavrgli dobro in ga na neki način izpljunili, jih bo zaslužen zadela pravična Božja sodba, kakor pričuje tudi apostol Pavel v Pismu Rimljanom: *Ali mar zaničuješ bogastvo njegove dobrote, potrpežljivosti in prizanesljivosti, ne da bi vedel, da te Bog s svojo dobroto navaja k spreobrnjenju? Toda s svojo zakrknjenostjo in z nespreobrnjenim srcem si nakopavaš srd za dan jeze in razodetja Božje pravične sodbe.*¹ *Slava in čast pa vsakemu, ki dela dobro.*²

Bog je torej dal dobro, kakor pričuje apostol, in tisti, ki ga delajo, bodo prejeli slavo in čast, ker so delali dobro, čeprav bi ga lahko ne delali; tisti, ki ga ne delajo, pa bodo prejeli pravično Božjo sodbo, ker dobrega niso delali, čeprav bi ga lahko. 37, 2. Če pa bi bili po naravi eni slabi in drugi dobri, bi slednji ne bili vredni hvale, zato ker so dobri, saj so bili tako narejeni, oni pa ne bi bili vredni graje, saj so bili tudi oni tako narejeni. Toda (v resnici) so vsi iste narave in lahko ohranijo in delajo dobro, lahko pa ga tudi zavrnejo in ga ne delajo: zato je upravičeno, da so pred ljudmi, ki jim vladajo dobri zakoni, še bolj pa pred Bogom, eni deležni hvale in zasluženega pričevanja, ker so izbrali dobro in v njem vztrajali, drugi pa deležni graje in zaslužene kazni, ker so zavrgli, kar je lepo in dobro.

Zato so preroki ljudi spodbujali, naj ravnajo pravično in delajo dobro, kakor sem obširno pokazal. To je bilo namreč v naši moči,³ a zaradi velike nemarnosti smo zapadli v pozabo in potrebujemo dober nasvet: tega nam je Bog v svoji dobroti ponujal po prerokih.

37, 3. Zato je tudi Gospod govoril: *Naj sveti vaša luč pred ljudmi, da bodo videli vaša dobra dela in slavili vašega Očeta, ki je v nebesih.*⁴ In: *Varujte se, da vam srca ne bodo obtežena z razuzdanostjo, pijanostjo in življenjskimi skrbmi.*⁵ In: *Vaša ledja naj bodo opasana*

1 Rim 2,4–5.

2 Rim 2,10.

3 v naši moči db. v nas.

4 Mt 5,16.

5 Lk 21,34.

in svetilke prižgane, vi pa bodite podobni ljudem, ki čakajo, kdaj se bo njihov gospodar¹ vrnil s svatbe, da mu odprejo takoj, ko pride in potrka. Blagor tistemu služabniku, ki ga bo gospodar ob svojem prihodu našel, da tako dela.² In znova: Služabnik, ki pozna voljo svojega gospodarja in ne dela po njegovi volji, bo hudo tepen.³ In znova: Če pa služabnik reče v svojem srcu: »Moj gospodar zamuja« in začne pretepati sosluzabnike, pojedati, popivati in se upijanяти, bo gospodar tega služabnika prišel na dan, ko ga ne pričakuje; presekal ga bo na dvoje in mu dal delež s hinavci.⁴ Tudi vse druge takšne (besede) kažejo na človekovo zmožnost samoodločanja in na Božji nasvet: on nas namreč spodbuja, da smo mu podložni, in nas odvrča od neposlušnosti njemu, vendar nas pri tem ne sili. 37, 4. Če kdo ne bi hotel slediti samemu evangeliju, je to seveda mogoče, ni pa koristno: neposlušnost Bogu in zavračanje dobrega je sicer v človeški moči, vendar prinaša nemajhno škodo in kazen.

Zato Pavel pravi: *Vse je dovoljeno, vendar ni vse koristno.⁵ Pavel govori o človekovi svobodi, zaradi katere mu je dovoljeno vse, saj ga Bog (k ničemur) ne sili; obenem pa poudarja tudi nekoristnost, zato da svobode ne bi izrabljali za prikrivanje hudobije,⁶ saj v tem ni koristi. In znova pravi: *Govorite resnico vsak s svojim bližnjim.⁷ In: Naj iz vaših ust ne pride nobena umazana beseda, ne kvantanje, ne nespametno ali prostaško govorjenje: vse to je nespodobno. Rajši se posvečajte zahvaljevanju.⁸ In: Nekoč ste bili tema, zdaj pa ste luč v Gospodu: živite pošteno kakor otroci luči, ne v požrešnosti in v popivanju, ne v posteljah in v razuzdanosti, ne v prepirljivosti in v nevoščljivosti.⁹ In to ste bili nekateri; toda umiti ste bili, posvečeni ste bili v imenu našega Gospoda.¹⁰ Če ne bi bilo v naši moči, da te (stvari) delamo oziroma ne delamo, kakšen razlog bi imel apostol, še mnogo prej pa Gospod, da bi nam svetoval, naj ene (stvari) delamo, drugih pa se vzdržimo? Toda človek**

1 gospodar ali gospod.

2 Lk 12,35–36.43.

3 Lk 12,45–46; Mt 24,48–51.

4 Mt 24,48–51; Lk 12,45–46.

5 1 Kor 6,12; 10,23.

6 Prim. 1 Pt 2,16.

7 Ef 4,25.

8 Ef 4,29; 5,4.

9 Ef 5,8; Rim 13,13.

10 1 Kor 6,11.

je od začetka svoboden¹ – saj je svoboden tudi Bog, po čigar podobi je narejen – in zato je vedno dobil nasvet, naj se drži dobrega: to pa se izpolni s poslušnostjo Bogu.

37, 5. Toda Bog človeka ni ohranil svobodnega in zmožnega samoodločanja samo glede del, ampak tudi glede vere. Ko pravi: *Zgodi se ti po tvoji besedi*,² pokaže, da je vera človeku lastna, saj ima svoje lastno prepričanje. In znova: *Vse je mogoče tistemu, ki veruje*.³ In: *Pojdi, in kakor si veroval, naj se ti zgodi*.⁴ Tudi vsi drugi podobni (odlomki) kažejo, da je človek glede vere zmožen samoodločanja. In zato ima tisti, *ki veruje vanj, večno življenje; kdor pa ne veruje v Sina, ne bo videl življenja, ampak ostane nad njim Božja jeza*.⁵ S tem namenom je torej Gospod, da bi pokazal svojo dobroto in človekovo zmožnost samoodločanja, govoril Jeruzalemu: *Kolikokrat sem hotel zbrati tvoje otroke kakor koklja svoja piščeta pod peruti, pa niste hoteli! Zato bo vaša hiša zapuščena*.⁶ 37, 6. Tisti, ki temu nasprotujejo, uvajajo nemočnega Gospoda, ki ne zmore izpolniti tega, kar želi, oziroma Gospoda, ki ne pozna tistih, ki so po naravi snovni in ne morejo prejeti njegove nepropadljivosti.

Zakaj je bil človek ustvarjen svoboden?

Vendar nekateri trdijo, da Bog ne bi smel ustvariti takšnih angelov, ki bi se lahko pregrešili, in takšnih ljudi, ki bi takoj postali nehvaležni Bogu, ker so bili ustvarjeni razumni, sposobni premisleka in sodbe, in ker niso bili ustvarjeni kot nerazumna in neživa bitja, ki ne morejo ničesar storiti po svoji volji, ampak jih k dobremu vleče zgolj nujnost in sila, bitja, ki imajo enako čutenje in enak način življenja (*mos*), bitja, ki so nespremenljiva, nerazsodna in nezmožna biti drugačna, kot so bila ustvarjena.

(Če bi bili ljudje ustvarjeni na tak način), dobro zanje ne bi bilo prijetno, občestvo z Bogom ne bi bilo dragoceno in dobro, ki bi si ga pridobili brez (notranjega) vzgiba (*motus*), skrbi in truda ter bi vzniknilo samo in brez napora, ne bi bilo posebej privlačno. Posledično

1 svoboden db. svobodnega prepričanja.

2 Mt 9,29.

3 Mr 9,23.

4 Mt 8,13.

5 Jn 3,36.

6 Mt 23,37–38; Lk 13,34–35.

(zanje) ne bi bilo pomembno biti dober, saj bi bili dobri bolj po svoji naravi kot po svoji volji in bi dobro imeli sami po sebi, ne pa po (samostojni) izbiri. Zato ne bi niti razumeli, da je dobro lepo in ga ne bi mogli uživati (*frui*). Kakšen užitek bi namreč v dobrem našli tisti, ki ga ne bi poznali? Kakšno slavo tisti, ki se zanj ne bi trudili? Kakšno zaupanje tisti, ki v njem ne bi vztrajali?¹ In kakšno krono tisti, ki ga niso dosegli kot zmagovalci v boju?

37. 7. Gospod je zato dejal, da nebeško kraljestvo pripada silnim² in da *ga silni osvajajo*: to so tisti, ki se ga polastijo s silo in bojem, z bedenjem in pripravljenostjo. Zato apostol Pavel pravi Korinčanom: *Mar ne veste, da tisti, ki v tekališču tečejo, sicer vsi tečejo, le eden pa prejme nagrado? Tako tecite, da jo dosežete. Vsak pa, ki se bojuje, se v vsem obvladuje: oni seveda, da prejmejo minljiv venec, mi pa neminljivega. Jaz torej tako tečem, ne kakor brezciljno; se tako borim, ne kakor bi mahal po zraku, ampak izčrpavam svoje telo in ga usužnjujem, da morda, ko drugim oznanjam, sam ne bi bil izključen.*³ Dober bojevnik nas torej spodbuja k boju za nepropadljivost, da prejmemo krono in jo nadvse cenimo, saj smo si jo pridobili v boju in ni nastala sama od sebe. Kolikor bolj si jo bomo pridobili v boju, toliko bo za nas dragocenejša; kolikor dragocenejša bo, toliko bolj jo bomo vedno ljubili. Ne ljubimo namreč na enak način stvari, ki se nam ponujajo same od sebe, in stvari, ki si jih le trudoma pridobimo. Ker je bilo torej od nas odvisno, ali Boga bolj ljubimo, je Gospod učil in apostol izročil, da moramo to udejanjiti z bojem. V nasprotnem primeru dobrega v nas sploh ne bi mogli razumeti, saj ga ne bi izvrševali mi. Vida si ne bi tako želeli, če ne bi spoznali, kakšno zlo je slepota; tudi zdravje bolj cenimo zaradi izkušnje bolezn, prav tako luč v primerjavi s temo in življenje v primerjavi s smrtjo. Tako tudi nebeško kraljestvo bolj cenijo tisti, ki so spoznali zemeljsko kraljestvo; kolikor bolj ga bomo cenili, toliko bolj ga bomo ljubili; in bolj ga bomo ljubili, bolj bomo sijali⁴ pri Bogu.

Bog je torej zaradi nas dovolil vse te (stvari), zato da bi nas vzgajale v vsem in bi tako v prihodnje skrbno ravnali in ostajali v njegovi ljubezni,⁵ potem ko smo se naučili umno (*rationabiliter*) ljubiti Boga.

1 Ta poved je ohranjena le v armen. prevodu.

2 silovito ali nasilno.

3 1 Kor 9,24–27.

4 bomo sijali ali slavnejši bomo.

5 Prim. Jn 15,9–10.

Bog je namreč ob človekovem odpadništvu pokazal svojo potrpežljivost, ki je človeka vzgojila, kakor pravi prerok: *Tvoje odpadništvo te bo vzgojilo.*¹ Tako je Bog vse vnaprej določil zaradi človekovega izpopolnjenja ter udejanjenja in razkritja ojkonomij, zato da bi se pokazala njegova dobrot, izpolnila njegova pravičnost in bi Cerkev postala *skladna s podobo njegovega Sina*² ter bi človek naposled toliko dozorel, da bi videl in obsegel Boga.

Zakaj ni bil človek od začetka ustvarjen popoln?

38, 1. Morda pa kdo poreče: »Mar Bog človeka ni mogel od začetka narediti popolnega?« Kdor tako pravi, naj se zaveda, da je Bog vedno isti, neustvarjen in je zanj vse mogoče, ustvarjena (bitja) pa so nastala pozneje in so skladno s tem morala biti nižja od njega, ki jih je naredil; nemogoče je namreč, da bi bila (bitja), ki so nedavno nastala, neustvarjena. Če niso neustvarjena, so brez popolnosti, kajti če so mlajša, so še otroci, če pa so še otroci, še niso navajena in izurjena v popolnem ravnanju. Kakor more mati novorojenčku dati popolno jed, on pa še ne more sprejeti krepkejših hrane, tako je tudi Bog sam od začetka mogel človeku dati popolnost, človek pa je ni mogel sprejeti, saj je bil še otrok (*népios*). In zato je tudi naš Gospod, ko je v poslednjih časih v sebi povzel vse, prišel k nam, ne kakor bi sam mogel priti, ampak kakor smo ga mi mogli videti. Sam bi namreč mogel priti k nam v svoji neizrekljivi slavi, toda mi še nismo mogli prenesti veličine njegove slave. Zato se je nam, kakor otrokom, popolni Očetov kruh dal kot mleko – to je bil njegov prihod po človeku –, da bi tako, hranjeni tako rekoč na prsih njegovega mesa in po takšnem dojenju navajeni jesti in piti Božjo Besedo, mogli v nas samih ohraniti kruh neumrljivosti, ki je Očetov Duh.

38, 2. Zato je Pavel Korinčanom dejal: *Mleka sem vam dal piti, ne jedi: niste namreč še mogli prenesti.*³ To pomeni: poučeni ste bili po Gospodovem človeškem prihodu, vendar zaradi vaše nemoči na vas še ne počiva Očetov Duh. *Dokler sta namreč, nadaljuje, med vami zavist, prepir in razdor, mar niste meseni, mar ne ravnate po človeško?*⁴ To pomeni: Očetov Duh še ni bil z njimi zaradi njihove nepopolnosti

1 Jer 2,19.

2 Rim 8,29.

3 1 Kor 3,2.

4 1 Kor 3,3.

in zaradi šibkosti njihovega vedënja.¹ Tako kot jim je apostol mogel dati hrano – tisti namreč, na katere so apostoli polagali roke, so prejeli Svetega Duha,² ki je hrana življenja –, vendar je oni niso mogli sprejeti, ker so bila njihova čutila³ še šibka in neizurjena za vzpon⁴ k Bogu, tako je tudi Bog od začetka mogel dati popolnost človeku, a je ta ni mogel sprejeti, ker je bil nedavno ustvarjen; oziroma če bi popolnost sprejel, je ne bi mogel objeti,⁵ oziroma če bi jo objel, je ne bi mogel ohraniti. Zato se je popolna Božja Beseda priličila človeku kot otroku (*synnepíasai*), vendar ne zaradi same sebe, ampak zaradi otroške dobe človeka, da bi jo ta, ko postane sposoben, mogel objeti. Nezmožnost in pomanjkanje torej nista bila (lastnosti) Boga, temveč nedavno ustvarjenega človeka, saj ta ni bil neustvarjen.

38, 3. (Lastnosti) Boga pa so bile moč, modrost in dobrota: moč in dobrota v tem, ker je iz lastnega nagiba ustvaril in naredil, kar še ni bivalo, modrost pa v tem, ker je z ubranostjo, mero in skrbnostjo naredil ustvarjena bitja (*tà gegonóta*), ki prejemajo rast, ostajajo v stiku z njegovo neizmerno dobroto in tako dosežejo slavo neustvarjenega, saj jim Bog brez zavisti naklanja dobro.⁶ Ker so bila (ta bitja) ustvarjena, niso neustvarjena; ker pa bodo trajala skozi dolge⁷ veke, si bodo pridobila moč neustvarjenega, saj jim bo Bog zastonj podaril, da ostanejo za vedno. Tako bo Bog imel prvenstvo v vsem, saj je edini neustvarjen, prvi med vsemi in vzrok vsega bivajočega. Vsa druga (bitja) pa ostajajo podložna Bogu, podložnost Bogu je nepropadljivost, trajanje nepropadljivosti pa je slava neustvarjenega. Takšen je torej red, takšen je ritem, takšna je pot,⁸ po kateri ustvarjeni in oblikovani človek postane po podobi in podobnosti neustvarjenega Boga: Oče odloča in ukazuje,⁹ Sin udejanja in oblikuje,¹⁰ Duh hrani in daje rast, človek pa počasi napreduje in se dviga k popolnosti, to je bliža se neustvarjenemu: popoln je namreč samo neustvarjeni, in to je Bog. Za

1 vedënja ali načina življenja (gr. *politeía*).

2 Prim. Apd 8,17–19.

3 Prim. Heb 5,14.

4 vzpon db. vaja, trud, napor (gr. *syngymnasía*).

5 objeti ali zaobseči.

6 dobro ali lepo.

7 dolge db. blažene.

8 pot db. gibanje, potek, način.

9 Prim. 1 Mz 1,26.

10 Prim. 1 Mz 2,7.

človeka je bilo najprej potrebno, da nastane; in ko je nastal, da raste;¹ in ko je zrastel, da odraste; in ko je odrastel, da se množi;² in ko se je namnožil, da se utrdi; in ko se je utrdil, da je poveličan; in ko je poveličan, da vidi svojega Gospodarja: kajti (nekega dne bo človek) moral videti Boga, videnje Boga prinaša nepropadljivost, *nepropadljivost pa ustvarja bivanje blizu Boga*.³

38, 4. Povsem nespametni so torej tisti, ki ne čakajo na čas rasti in Bogu pripisujejo šibkost svoje narave. Ker ne poznajo ne sebe ne Boga, ti nenasitneži in nehvaležneži sprva nočejo biti takšni, kakršni so bili ustvarjeni, namreč kot trpljivi ljudje; nato prestopijo zakon človeškega rodu in, še preden odrastejo,⁴ želijo postati⁵ podobni Bogu, ki jih je ustvaril, in hočejo, da (bi izginila) sleherna razlika med neustvarjenim Bogom in nedavno ustvarjenim človekom. Bolj nespametni so kot nerazumne živali, saj te Bogu ne očitajo, da jih ni ustvaril kot ljudi, temveč se mu vsaka zahvaljuje, da je bila ustvarjena takšna, kakršna je. Mi pa mu očitamo, da nismo bili od začetka ustvarjeni kot bogovi, ampak smo najprej ljudje in šele nato bogovi. Toda Bog je v preprostosti svoje dobrote to naredil, zato da nihče ne bi mislil, da je zavisten in skop; dejal je namreč: *Jaz sem rekel: Bogovi ste in sinovi Najvišjega vi vsi*;⁶ toda ker mi nismo mogli prenesti moči božanskosti, je dodal: *Toda kakor ljudje boste umrli*.⁷ Tako je izrazil dvoje: dobrohotnost svojega daru ter našo šibkost in zmožnost samoodločanja. V svoji dobrohotnosti je podaril obilje dobrega in človeka naredil po podobi svoje zmožnosti samoodločanja; v svoji previdnosti je poznal človeško šibkost in to, kar bo iz nje nastalo; v svoji ljubezni in moči pa je premagal bitnost ustvarjene narave. Potrebno je bilo namreč, da se je ta narava najprej razodela, da bi nato nesmrtnost premagala in použila smrtnost in bi nepropadljivost premagala in použila propadljivost⁸ ter bi človek postal skladen z Božjo podobo in podobnostjo, saj je prejel spoznanje dobrega in zla.⁹

1 Prim. 1 Mz 1,28.

2 Prim. 1 Mz 1,28.

3 Mdr 6,19.

4 odrastejo db. postanejo ljudje.

5 postati db. biti.

6 Ps 81,6.

7 Ps 81,7.

8 Prim. 2 Kor 5,4; 1 Kor 15,53.

9 Prim. 1 Mz 3,5.22.

Človek sam določa svojo večno usodo

39, 1. Dobro je torej v poslušnosti Bogu, v veri vanj, v ravnanju po njegovi zapovedi: in to je za človeka življenje; nasprotno pa je zlo v neposlušnosti Bogu: in to je za človeka smrt. Ker pa je bil Bog potrpežljiv, je človek spoznal tako dobro poslušnosti kot zlo neposlušnosti, zato da bi oko njegovega duha, potem ko je izkusilo oboje, po premisleku (*iudicium*) izbralo boljše in ne bi bilo ne počasno ne malomarno pri (izpolnjevanju) Božje zapovedi. O tem, kar mu jemlje življenje, se pravi neposlušnost Bogu, se bo izkustveno naučil, da je zlo, in se mu bo za vedno odpovedal;¹ o tem, kar ohranja njegovo življenje, se pravi poslušnost Bogu, pa bo vedel, da je dobro in ga bo z vso pazljivostjo skrbno varoval. S tem namenom je človek prejel dvojna čutila (*duplices sensus*) za spoznanje enega in drugega, da bi boljše izbral na osnovi védenja (*disciplina*). Kako bi namreč mogel imeti védenje o dobrem, če ne bi poznal njegovega nasprotja? Poznavanje navzočih (predmetov) pa je trdnejše in zanesljivejše kot sklepanje na osnovi domnev. Kakor si jezik s pomočjo okusa pridobi izkušnjo sladkosti in grenkobe, kakor oko s pomočjo vida loči med črno in belo barvo in kakor uho s pomočjo sluha pozna razliko med zvoki, tako si tudi um s pomočjo izkušnje enega in drugega pridobi védenje o dobrem in se ga odtelej v poslušnosti Bogu skrbno drži: najprej s pokoro zavrača neposlušnost, ker je ta grenka in zla, nato pa se nauči razumeti, kaj je nasprotje dobrega in sladkega, da ne bi nikoli več poskušal okusiti neposlušnosti Bogu. Če pa se izmikaš spoznanju obojega in svojemu dvojnemu čutu, samega sebe pogubljaš² kot človeka.

39, 2. Kako boš torej bog, če pa še nisi bil narejen kot človek? Kako boš popoln, če pa si bil nedavno ustvarjen? Kako boš neumrljiv, če v umrljivi naravi nisi bil poslušen Stvarniku? Potrebno je, da najprej ohraniš svojo človeškost,³ nato pa boš deležen Božje slave: kajti nisi ti naredil Boga, ampak je Bog naredil tebe. Če si torej Božje delo, čakaj na roko svojega Umetnika, ki vse dela ob primernem času – »ob primernem času« glade nate, ki si bil ustvarjen. Ponudi mu svoje mehko in vodljivo srce in ohranjaj obliko, ki ti jo je dal Umetnik – v sebi imaš namreč njegovo vodo –, da zakrknjen ne zavrneš sledov njegovih

1 se mu bo za vedno odpovedal db. ga ne bo nikoli več poizkusil.

2 pogubljaš db. ubijaš.

3 svojo človeškost db. red človeka.

prstov. Če boš ohranjal skladnost, se boš povzpел do popolnosti, saj se bo po Božji umetnosti (*artificium*) skrilo blato, ki je v tebi. Njegova roka je naredila tvojo bitnost: od znotraj in od zunaj te bo obdala¹ s čistim zlatom in srebrom² in te tako okrasila, da bo tudi kralj koprnel po tvoji lepoti.³ Če pa zakrknjen zavrneš njegovo umetnost (*ars*) in mu nisi hvaležen, da si postal človek, obenem odkloniš tudi njegovo umetnost in življenje. Narediti je namreč lastno Božji dobroti, biti narejen pa je lastno človeški naravi. Če mu torej izročiš, kar je tvoje, to je vero vanj in podložnost njemu, boš prejel njegovo umetnost in boš popolno Božje delo. 39, 3. Če pa ne veruješ vanj in bežiš pred njegovimi rokami, bo vzrok tvoje nepopolnosti v tebi, ki nisi poslušal, ne pa v njem, ki te je poklical. On je namreč poslal (služabnike), ki so klicali na svatbo, in tisti, ki ga niso poslušali, so se sami prikrajšali za kraljevsko gostijo.⁴

Božja umetnost torej ni pomanjkljiva, saj more iz kamnov obuditi Abrahamu otroke;⁵ tisti pa, ki ne sledi Božji umetnosti, je sam vzrok svoje nepopolnosti. Tudi luč ni pomanjkljiva zaradi tistih, ki so se sami oslepili, ampak oslepljeni po svoji krivdi ostajajo v temi, medtem ko luč ostaja takšna, kakršna je. Luč si (ničesar) ne podvrže s silo in tudi Bog ne prisili tistega, ki noče ohranjati njegove umetnosti. Tisti torej, ki so se ločili od Očetove luči in so prekršili postavo svobode, so se ločili po svoji krivdi, saj so bili ustvarjeni svobodni in zmožni samoodločanja. 39, 4. Bog, ki vse vnaprej pozna, pa je obojim pripravil primerna bivališča: tistim, ki iščejo luč nepropadljivosti in tečejo k njej, darežljivo daje luč, po kateri hrepenijo; tistim, ki jo zaničujejo, se od nje odvrčajo, pred njo bežijo in slepijo sami sebe, pa je pripravil temo, primerno tistim, ki se odvrčajo od luči; in tistim, ki bežijo pred podložnostjo njemu, je pripravil primerno kazen. V podložnosti Bogu je namreč večni počitek (*requietio*), zato bodo tisti, ki bežijo pred lučjo, imeli kraj, vreden njihovega bega, in tisti, ki bežijo pred večnim počitkom, bivališče, primerno njihovemu begu. Ker so vse dobrine pri Bogu, tisti, ki po svoji odločitvi (*sententia*) bežijo pred njim, sami sebe opeharijo za vse dobrine, opeharjene vseh dobrin, ki so pri Bogu, pa zadene pravična Božja sodba. Kajti tisti, ki bežijo pred počitkom,

1 obdala db. premazala, prekrila.

2 Prim. 2 Mz 25,11.

3 Prim. Ps 44,12.

4 Prim. Mt 22,3.

5 Prim. Mt 3,9; Lk 3,8.

bodo po vsej pravici živeli s kaznijo, in tisti, ki so bežali pred lučjo, po vsej pravici bivajo v temi. S tem je kot z zemeljsko¹ lučjo: tisti, ki bežijo pred njo, so sami sebi vzrok, da so brez luči in bivajo v temi, in ni luč vzrok takšnega bivanja, kot sem prej omenil; prav tako so tisti, ki bežijo pred večno Božjo lučjo, ki v sebi zaobsega vse dobrine, sami sebi vzrok, da bodo bivali v večni temi in bodo brez vsakršnih dobrin, saj so sami sebi postali vzrok takšnega bivališča.

3. En sam Bog sodi vse ljudi

Prilika o pastirju, ki ločuje ovce od kozlov

40, 1. Eden in isti je torej Bog Oče: tistim, ki hrepenijo po občestvu z njim in vztrajajo v podložnosti njemu, je pripravil svoje dobrine, začetniku odpadništva, se pravi Hudiču, in angelom, ki so odpadli z njim, pa je pripravil večni ogenj, v katerega bodo po Gospodovih besedah poslani tisti, ki bodo postavljeni² na levico.³ To je povedal tudi prerok: *Jaz sem ljubosumen Bog, ki delam mir in ustvarjam zlo:*⁴ za tiste, ki se spreobrnejo in se vrnejo k njemu, dela mir in prijateljstvo ter ustvarja⁵ enost; za tiste, ki se ne spreobrnejo, ampak bežijo pred njegovo lučjo, pa je pripravil večni ogenj in najglobljo temo, ki sta zlo za tiste, ki padejo vanju.

40, 2. Če bi bil eno Oče, ki daje počitek, drugo pa Bog, ki pripravlja ogenj, bi bila različna tudi njuna sinova: eden bi pošiljal v Očetovo kraljestvo, drugi pa v večni ogenj. Toda ker je eden in isti Gospod napovedal, da bo ob sodbi ločil ves človeški rod, *kakor pastir loči ovce od kozlov*,⁶ in bo enim dejal: *Pridite, blagoslovljeni mojega Očeta, prejmite kraljestvo, ki vam je pripravljeno*,⁷ drugim pa: *Proč izpred mene, prekleti, v večni ogenj, ki ga je moj Oče pripravil Hudiču in njegovim angelom*,⁸ je jasno dokazano, da obstaja eden in isti Oče, ki *dela mir in ustvarja zlo*,⁹ ko obojim pripravlja to, kar je primerno, in da obstaja tudi en sam Sodnik, ki oboje pošilja na primerno mesto.

1 zemeljsko db. začasno.

2 postavljeni db. prisojeni, ločeni.

3 Prim. Mt 25,41.

4 Iz 45,7.

5 ustvarja db. sestavlja.

6 Mt 25,32.

7 Mt 25,34.

8 Mt 25,41.

9 Iz 45,7.

Prilika o ljuljki in žitu

To je Gospod pokazal v priliki o ljuljki in žitu, ko je dejal: *Kakor pobirajo ljuljko in jo sežigajo v ognju, tako bo ob koncu sveta. Sin človekov bo poslal svoje angele in pobrali bodo iz njegovega kraljestva vse, kar je v spotiko, in tiste, ki ravnaajo nepostavno, ter jih vrgli v ognjeno peč. Tam bo jok in škripanje z zobmi. Takrat bodo pravični svetili kakor sonce v kraljestvu svojega Očeta.*¹ Oče, ki je pravičnim pripravil kraljestvo, v katerega je njegov Sin sprejel tiste, ki so ga vredni, je torej pripravil tudi ognjeno peč, v katero bodo angeli, ki jih bo poslal Sin človekov, na Gospodov ukaz vrgli tiste, ki so je vredni.

40, 3. On je namreč na svoji njivi sejal dobro seme,² saj pravi: *njiva je svet;*³ *medtem ko so ljudje spali, pa je prišel njegov sovražnik, zasejal ljuljko med pšenico in odšel.*⁴ Ta angel je bil namreč odpadnik in sovražnik od dne, ko je zavidal Božji ustvarjenini in jo je skušal narediti sovražno Bogu. Zato je Bog iz udeležnosti (v sebi) (*metousía*) izločil njega, ki je samovoljno na skrivaj posejal ljuljko in s tem začel prestopke; usmilil pa se je človeka, ki neposlušnosti ni sprejel iz hudobije, ampak iz nepazljivosti, ter proti začetniku sovraštva obrnil sovraštvo, ki ga je ta hotel (v človeku) zanetiti proti Bogu: to sovraštvo je Bog odbil, ga zaobrnil in preusmeril v kačo. Pismo namreč pravi, da je Bog rekel kači: *Sovraštvo bom naredil med teboj in ženo ter med tvojim zarodom in njenim zarodom; on bo prežal na tvojo glavo, ti pa boš prežala na njegovo peto.*⁵ To sovraštvo je Gospod povzel v sebi, ko je postal človek, *rojen iz žene,*⁶ in poteptal njeno glavo, kakor sem pokazal v prejšnji knjigi.

41, 1. Ker je govoril o Hudičevih angelih, za katere je pripravljen večni ogenj,⁷ in je tudi o ljuljki dejal: *Ljuljka so Zlobneževi sinovi,*⁸ moramo priznati, da je vse odpadnike pripisal tistemu, ki je začetnik prestopka. Vendar Hudič angelov in ljudi ni ustvaril⁹ glede na njihovo

1 Mt 13,40–43.

2 Prim. Mt 13,24.

3 Mt 13,38.

4 Mt 13,25.

5 1 Mz 3,15.

6 Gal 4,4.

7 Prim. Mt 25,41.

8 Mt 13,38.

9 ustvaril db. naredil.

naravo; ne zdi se namreč, da bi Hudič sploh ustvaril karkoli: sam je Božja ustvarjenina in prav tako tudi drugi angeli. Vse je namreč ustvaril Bog, kakor je o vseh (bitjih) dejal David: *Zakaj dejal je in so nastala; ukazal je in so bila ustvarjena.*¹

41, 2. Ker je torej vse ustvaril Bog in je Hudič sebi in drugim postal samo vzrok odpadništva, Pismo po pravici imenuje »Hudičeve sinove« in »Zlobneževe angele« tiste, ki vztrajajo v odpadništvu. Eden od mojih predhodnikov je namreč dejal, da lahko (besedo) »sin« razumemo na dva načina:² najprej jo lahko razumemo glede na naravo, zato ker je otrok in stvaritev tistega, ki ga je naredil, čeprav se otrok in stvaritev razlikujeta v tem, da je prvi rojen, druga pa narejena; lahko pa jo razumemo tudi glede na učenje, kajti tisti, ki ga je nekdo poučil z besedo, se imenuje sin svojega učitelja, učitelj pa se imenuje oče svojega učenca. Glede na naravo smo torej, da tako rečem, vsi Božji sinovi, ker nas je on vse naredil; glede na poslušnost in učenje pa vsi niso Božji sinovi, temveč le tisti, ki verujejo vanj³ in uresničujejo njegovo voljo.⁴ Tisti, ki ne verujejo vanj in ne uresničujejo njegove volje, pa so Hudičevi sinovi in angeli, če delajo Hudičeva dela.⁵ Da je res tako, je povedano pri Izaiju: *Sinove sem rodil in povzdignil, oni pa so me zavrgli.*⁶ Pravi jim tudi »sinovi tujcev«: *Sinovi tujcev so mi lagali.*⁷ Glede na naravo so sinovi, ker jih je on naredil, glede na dela pa niso sinovi.

41, 3. Kakor se pri ljudeh starši odrečejo tistim, ki so jim neposlušni – po naravi so sicer njihovi sinovi, po zakonu pa so tujci, saj niso (več) dediči naravnih staršev –, tako je tudi pri Bogu: neposlušnim se odreče in prenehajo biti njegovi sinovi. Zato tudi ne morejo prejeti njegove dediščine, kakor je dejal David: *Grešniki se odtujujejo vse od materinega trebuha, njihov srd je podoben kačjemu strupu.*⁸ Gospod je zato imenoval »gadja zalega«⁹ tiste ljudi, za katere je vedel, da

1 Ps 32,9.

2 Nadaljevanje povedi je v lat. prevodu precej nejasno. Pričujoči prevod sledi popravkom, ki jih A. Rousseau predlaga na podlagi armen. prevoda (prim. SC 100, str. 283–285).

3 Prim. Jn 1,12.

4 Prim. Mt 12,50.

5 Prim. Jn 8,41.44.

6 Iz 2,1.

7 Ps 17,46.

8 Ps 57,4–5.

9 Mt 23,33.

pripadajo človeškemu rodu, vendar so, podobno kot te živali, ravnali zahrbtno¹ in škodili drugim. Dejal je namreč: *Pazite in varujte se farizejskega in saducejskega kvasa.*² In tudi o Herodu je rekel: *Povejte temu lisjaku;*³ tako je pokazal na njegovo premetenost in zvijačnost. Zato tudi prerok Jeremija pravi: *Človek, ki živi v časti, je podoben živini.*⁴ In znova: *Postali so pohotni žrebci; vsak rezgeče po ženi svojega bližnjega.*⁵ Izaija, ki je oznanjal v Judeji in razpravljal z Izraelom, pa jih je imenoval »knezi sodomski« in »ljudstvo gomorsko«;⁶ tako je pokazal, da je bil njihov prestopok podoben grehu Sodomčanov in da so bili pri njih isti grehi: zaradi podobnega delovanja je zanje uporabil isto poimenovanje. Da pa jih Bog ni po naravi naredil takšne, ampak zmožne pravičnega ravnanja, jim je isti prerok povedal, ko jim je dal dober nasvet: *Umijte se, očistite se, odstranite hudobna dejanja svojega srca izpred mojih oči, nehaite delati hudo.*⁷ Povedal jim je, da bodo, če se prekršijo in grešijo, prejeli isto kazen⁸ kot Sodomčani, če pa se spreobrnejo, spokorijo in nehajo delati hudo, bodo lahko (postali) Božji sinovi in dosegli dediščino nepropadljivosti, ki jo on naklanja. V tem pomenu je torej Gospod imenoval »Hudičevi angeli« in »Zlobneževi sinovi« tiste, ki zaupajo⁹ vanj in delajo njegova dela. V začetku je sicer vse ustvaril eden in isti Bog, toda ljudje so Božji sinovi le, če verujejo v Boga, če so mu podložni in ohranjajo njegov nauk, če pa odpadejo in se pregrešijo, se pridružijo Hudiču, ki je postal začetnik in prvi vzrok odpadništva zase in za druge.

1 ravnali zahrbtno db. raznoliko, nestanovitno ravnali (lat. *in varietate ambulantes*).

2 Mt 16,6.

3 Lk 13,32.

4 Ps 48,51.

5 Jer 5,8.

6 Iz 1,10.

7 Iz 1,16.

8 kazen db. grajo.

9 zaupajo ali verujejo (lat. *credunt*).

Zaključek

41, 4. Ker obstaja veliko Gospodovih besed, ki vse oznanjajo enega in istega Očeta, stvarnika tega sveta, sem moral z mnogimi (dokazi) zavriniti tiste, ki so se zapletli v mnoge zablode. Upam, da se s pomočjo te zavrnitve spreobrnejo k resnici in se rešijo. Tej knjigi,¹ v kateri sem (obravnava) Gospodove besede, bom moral v naslednji dodati še (obravnava) Pavlovih besed: preučiti bom moral njegov nauk, apostola predstaviti, pojasniti vse, česar krivoverci nikakor niso razumeli in kar so drugače razlagali, razkriti blaznost njihove nespameti ter s pomočjo istega Pavla, s pomočjo katerega nam oni zastavljajo vprašanja, dokazati, da oni lažejo, apostol pa je kot glasnik resnice vse učil skladno z njenim oznanilom, in sicer: enega Boga Očeta, ki je govoril Abrahamu, dal postavo, vnaprej poslal preroke, v poslednjih časih pa poslal svojega Sina in podaril odrešenje svoji ustvarjenini, se pravi meseni bitnosti. V naslednji knjigi bom torej predstavil še druge Gospodove besede, s katerimi o Očetu ni govoril v prilikah, ampak naravnost (*simpliciter*), razložil pa bom tudi pisma blaženega apostola. Tako ti bom z Božjo pomočjo podaril² celotno delo Razkritje in zavrnitev lažnega spoznanja, ki te bo v petih knjigah izurilo v zoperstavljanju vsem krivovercem.

1 knjigi db. spisu.

2 podaril db. priskrbel, ponudil.

IRENEJ LYONSKI
ZOPER KRIVOVERSTVA

V. KNJIGA

Prvi del

Pavlova pisma dokazujejo vstajenje mesa

(1, 1-14, 4)

Drugi del

**Istovetnost Boga stvarnika in Boga Očeta
dokazujejo trije dogodki iz Kristusovega življenja**

(15, 1-24, 4)

Tretji del

**Istovetnost Boga stvarnika in Boga Očeta
dokazuje učenje Pisem o koncu časov**

(25, 1-36, 2)

IRENEJ LYONSKI
ZOPER KRIVOVERSTVA

Uvod

1. Preljubi, v prejšnjih štirih knjigah sem razkril vse krivoverce in prikazal njihove nauke, nato pa zavrnil tiste, ki so si izmislili brezbožna prepričanja: to sem storil deloma s pomočjo naukov vsakogar izmed njih, kakor so jih zapustili v svojih spisih, deloma pa s pomočjo raznovrstnih dokazov. Pokazal sem resnico in predstavil oznanilo Cerkve, ki so ga – kakor sem pokazal – oznanjali že preroki, ki ga je izpopolnil Kristus in so ga (naprej) izročili apostoli; nato ga je od njih prejela Cerkev ter ga po vsem svetu edina dobro varuje in izroča svojim sinovom. Odgovoril sem tudi na vsa vprašanja, ki nam jih zastavljajo krivoverci, razložil nauk apostolov in pojasnil večino tega, kar je Gospod povedal ali storil v prilikah. V tej peti knjigi celotnega dela Razkritje in zavrnitev lažnega spoznanja pa bom s pomočjo preostalih naukov našega Gospoda in pisem apostolov skušal podati dokaze, kakor si me prosil: poslušen sem tvojemu naročilu – postavljen sem bil namreč za službo besede¹ – in po svojih močeh se bom na vsak način potrudil, da ti priskrbim kar največ sredstev (za boj) zoper protislovja krivovercev. Tako boš nazaj pritegnil zablodele in jih spreobrnil k Božji Cerkvi, obenem pa utrdil srca² novokrščencev, da bodo ohranili trdno vero, ki so jo zvesto ohranjeno prejeli od Cerkve, in jih tisti, ki jih učijo sprevrženih naukov, ne bodo nikoli pokvarili (*transvertere*) in speljali proč od resnice. Ti in vsi drugi bralci tega spisa pa morate pozorno prebrati vse, kar sem že prej povedal, da boste lahko prepoznali nauke, ki se jim zoperstavljam. Samo tako jim boš lahko primerno³ nasprotoval in zoper njih uporabil vse ugovore, njihove nauke pa s pomočjo nebeške vere zavrgel kakor smeti⁴ ter sledil edinemu zanesljivemu in resničnemu učitelju, Božji Besedi, Jezusu Kristusu našemu Gospodu, ki je zaradi svoje neizmerne ljubezni⁵ postal to, kar smo mi, da bi mi postali to, kar je on.

1 Prim. Apd 6,4.

2 srca db. um.

3 primerno ali pravilno (lat. *legitime*).

4 smeti ali gnoj, blato.

5 Prim. Ef 3,19.

Prvi del

Pavlova pisma dokazujejo vstajenje mesa

1. Učlovečenje terja vstajenje mesa

Resničnost učlovečenja

1, 1. O Božjih (skrivnostih) se nismo mogli poučiti drugače, kot da je naš Učitelj postal človek, čeprav je Beseda;¹ prav tako nam Očetovih (skrivnosti), ni mogel razložiti nihče drug kakor njegova lastna Beseda.² *Kdo drug je namreč spoznal Gospodov um? Ali kdo drug mu je bil za svetovalca?*³ Po drugi strani pa se o tem nismo mogli poučiti drugače, kot da smo videli našega učitelja in na lastna ušesa slišali njegov glas, zato da bi s posnemanjem njegovih dejanj in uresničevanjem njegovih besed⁴ bili z njim v občestvu;⁵ tako bi mi, ki smo bili nedavno ustvarjeni, od njega, ki je popoln in je obstajal pred stvarjenjem, prejeli rast, od njega, ki je edini dober in najboljši, podobnost z njim in od njega, ki je deležen nepropadljivosti, nepropadljivost; ko še nismo obstajali, nas je po Očetovem vnaprejšnjem védenju⁶ vnaprej določil⁷ in nato v vnaprej določenem času ustvaril po delovanju (*ministratio*) Besede. Ta je torej v vsem popolna, saj je obenem mogočna Beseda in resničen človek; s svojo krvjo nas je odkupila na način, (ki je bil primeren) za Besedo⁸ s tem, da je *samo sebe dala v odkupnino*⁹ za odrešenje njih, ki so bili odpeljani v ujetništvo. Odpadništvo je namreč po krivici zavladovalo nad nami in nas, čeprav po naravi pripadamo vsemogočnemu Bogu, odtujilo lastni naravi ter nas naredilo za svoje učence; Božja Beseda, ki je v vsem močna in v svoji pravičnosti neomajna, se je po pravici obrnila zoper odpadništvo ter od njega

1 živa Beseda db. bivajoča Beseda.

2 Prim. 1 Jn 1,18.

3 Rim 11,34; prim. Iz 40,30.

4 Prim. Jak 1,22.

5 Prim. 1 Jn 1,6.

6 Prim. 1 Pt 1,2.

7 Prim. Ef 1,11–12.

8 na način, (ki je bil primeren) za Besedo (lat. *rationabiliter*): A. Rousseau domneva, da *rationabiliter* prevaja gr. prislov *logikôs* (prim. SC 152, str. 199–201).

9 1 Tim 2,6.

odkupila svojo lastnino. Vendar tega ni storila na silo, tako kot je v raju odpadništvo zavlado nam in se nenasitno polastilo tega, kar mu ne pripada, temveč je to storila s prigovarjanjem (*suadela*), kakor se tudi spodobi Bogu, ki s prigovarjanjem in brez nasilja doseže, kar si želi, zato da bi se ohranila pravičnost¹ in starodavna Božja ustvarjenina ne bi propadla. Ker nas je torej Gospod odkupil s svojo krvjo, svojo dušo dal za našo dušo, svoje meso za naše meso, izlil Očetovega Duha za zedinjenje in občestvo Boga in človeka, po Duhu Boga privedel² v človeka, po svojem učlovečenju pa človeka dvignil k Bogu, in če nam je s svojim prihodom po občestvu z njim zatrdno in resnično podaril nepropadljivost, se zruši sleherni nauk krivovercev.

Učlovečenje zavrača dokete in valentinijance

1, 2. Zares so prazni tisti, ki govorijo, da se je (Gospod) prikazal le navidezno: omenjena (dejanja) se namreč niso zgodila navidezno, temveč v resnici.³ A če se je pokazal kot človek, v resnici pa to ni bil, v tem primeru ni resnično ostal to, kar je bil, namreč Božji Duh, kajti ta je neviden; po drugi strani v njem ni bilo resnice, saj ni bil takšen, kakršen se je pokazal. Že prej sem povedal, da so ga Abraham in drugi preroki na preroški način (*prophetikôs*) gledali v svojih videnjih in po videnjih oznanjali to, kar se bo zgodilo. Če se je tudi zdaj pokazal na tak način in (v resnici) ni takšen, kakršen se je pokazal, je bilo ljudem dano le še eno videnje (*optasía*) in moramo pričakovati neki drugi njegov prihod, ob katerem bo takšen, kakršen je bil zdaj viden na preroški način. Trditi, da se je prikazal samo navidezno, je, kot sem pokazal, isto kot trditi, da od Marije ni prejel ničesar:⁴ če v sebi ne bi povzel starodavne ustvarjenine Adama, tudi krvi in mesa, po katerih nas je odkupil, resnično ne bi imel. Prazni so torej tisti, ki učijo takšen nauk, da bi iz mesa odstranili življenje⁵ in zavrgli Božjo ustvarjenino.

1 da bi se ohranila pravičnost db. da se pravičnost ne bi zdrobila.

2 privedel db. odložil.

3 v resnici db. v podstati resnice.

4 Prim. *Zoper krivoverstva* III, 22, 1–2.

5 iz mesa odstranili življenje (gr. fragment, armen. prevod) ali odstranili odrešenje mesa (lat. prevod).

Učlovečenje zavrača ebionite

1, 3. Prazni so tudi ebioniti, ki v duši ne sprejemajo zedinjenja Boga in človeka po veri, temveč ostajajo v starem kvasu¹ (njihovega) rojstva. Nočejo razumeti, da je na Marijo prišel Sveti Duh in jo je obsenčila moč Najvišjega, zaradi česar je bilo tudi Sveto, ki je bilo rojeno, Sin Boga Najvišjega,² Očeta vsega, ki je omogočil njegovo učlovečenje in s tem nakazal novo rojstvo, da bi mi – tako kot smo po prvem rojstvu podedovali smrt – po tem rojstvu podedovali življenje. Tako zavračajo pomešanje z nebeškim vinom in želijo ostati zgolj posvetna voda,³ zaradi česar v svojo mešanico ne sprejemajo Boga, ampak ostajajo v Adamu, ki je bil premagan in izgnan iz raja. Ebioniti ne upoštevajo, da sta se, kot se je na začetku našega oblikovanja dih življenja, ki izhaja iz Boga, v Adamu zedinil z ustvarjenino, s tem oživil človeka in ga naredil za razumno bitje (*animal rationabile*),⁴ tako tudi na koncu Očetova Beseda in Božji Duh zedinila s starodavno bitnostjo ustvarjenine, se pravi z Adamom, in tako človeka napravila za živega, popolnega in zmožnega zaobjeti popolnega Očeta, zato da bomo, kakor enkrat vsi umremo⁵ v duševnem človeku, tudi vsi oživljeni v duhovnem človeku.⁶ Adam namreč ni nikoli ubežal Božjima rokama,⁷ katerima je Oče dejal: *Naredimo človeka po svoji podobi in podobnosti*.⁸ Zato sta na koncu *ne iz volje mesa ne iz volje moža*,⁹ temveč po volji Očeta njegovi roki napravili človeka živega, da bi Adam postal po Božji podobi in podobnosti.

Učlovečenje zavrača markionite

2, 1. Prazni so tudi tisti, ki trdijo, da je Gospod prišel v tujo lastnino (*in aliena*), kakor da bi si požel tuje lastnine, zato da bi človeka, ki ga

1 Prim. 1 Kor 5,7.

2 Prim. Lk 1,35.

3 Irenej najverjetneje namiguje na evharistijo, ki so jo po Epifanijevem pričevanju ebioniti obhajali zgolj z vodo (prim. *Krivoverstva* 30, 16, 1).

4 Prim. 1 Mz 2,7.

5 umremo (armen. prevod) ali smo umrli (lat. prevod).

6 Prim. 1 Kor 15,22.

7 Božjima rokama, tj. Sinu in Svetemu Duhu; prim. *Zoper krivoverstva* III, 21, 10; IV, uvod 3; V, 1, 3; V, 6, 1; V, 14, 4; V, 28, 3.

8 1 Mz 1,26.

9 Jn 1,13.

je naredil nekdo drug, predstavil tistemu Bogu, ki ga ni ne naredil ne ustvaril, saj že od začetka ni imel te možnosti. Gospodov prihod torej ni pravičen, saj je po njihovem prepričanju prišel v tujo lastnino; poleg tega nas ni odrešil s svojo krvjo, če ni zares postal človek. (Toda v resnici) je v svoji ustvarjenini obnovil (lastnost), ki jo je človek imel na začetku, in sicer da je ustvarjen po Božji podobi in podobnosti;¹ prav tako se ni zvijačno polastil² tujega imetja, temveč je zgolj pravično in dobrotno nazaj vzel svojo lastnino (*propria*): pravično z ozirom na odpadništvo, saj nas je odkupil odpadništva s svojo krvjo; dobrotno pa z ozirom na nas, ki smo odrešeni, kajti prej mu nismo dali ničesar³ in si od nas tudi ničesar ni želel, kakor da bi mu kaj manjkalo, temveč je nam manjkalo občestvo z njim in zato ga je sam dobrotno izlil, da bi nas zbral v Očetovem naročju.

Učlovečenje zavrača vse, ki zanikajo vstajenje mesa

2, 2. Na vsak način so prazni tudi tisti, ki zavračajo celotno Božjo ojkonomijo, zanikajo odrešenje mesa in prezirajo njegovo obnovitev, češ da ne more biti nepropadljivo.⁴ Toda če meso ne more biti odrešeno, potem nas Gospod ni odrešil s svojo krvjo, kelih zahvale ni občestvo z njegovo krvjo in kruh, ki ga lomimo, ni občestvo z njegovim telesom.⁵ Kri namreč lahko teče le po žilah, mesenih delih (*carnes*) in preostali človeški bitnosti. Ker je Božja Beseda v resnici postala vse to, nas je odkupila s svojo krvjo, kakor pravi tudi njen apostol: *V njem imamo odkupitev po njegovi krvi, odpuščanje grehov.*⁶ Ker smo njegovi udje⁷ in se hranimo s stvarstvom – stvarstvom, ki nam ga sam podarja, ko svojemu soncu daje, da vzhaja, in nam po svoji volji pošilja dež⁸ –, je kelih, ki izhaja iz stvarstva, priznal za svojo kri,⁹ s katero se krepi

1 Prim. 1 Mz 1,26.

2 polastil (armen. prevod) ali ukradel (lat. prevod).

3 Prim. Rim 11,35.

4 Identiteta četrte skupine, ki jo Irenej omenja za valentinijanci, ebioniti in markioniti, ni povsem jasna. Po mnenju A. Orbe gre za krščanske platonike (prim. »Adversarios anonomos de la Salus Carnis«, v: *Gregorianum* 60 (1979), str. 9–52).

5 Prim. 1 Kor 10,16.

6 Kol 1,14.

7 Prim. 1 Kor 6,15; Ef 5,30.

8 Prim. Mt 5,45.

9 Prim. Lk 22,20; 1 Kor 11,25.

naša kri, in razglasil, da je kruh, ki izhaja iz stvarstva, njegovo telo,¹ s katerim se krepijo naša telesa.

2, 3. Če torej kelih z razredčenim vinom² in pripravljeni kruh prejmeta Božjo besedo in postaneta evharistija, se pravi Kristusova kri in telo, in če se po njiju krepí in utrjuje podstat našega mesa, kako lahko trdijo, da meso ne more prejeti Božjega daru, ki je večno življenje,³ ko pa se vendar telo hrani s Kristusovo krvjo in telesom in je njegov lasten ud? To pravi tudi blaženi apostol v Pismu Efežanom: *Mi smo udje njegovega telesa, njegovega mesa in njegovih kosti.*⁴ Tega ne pravi o nekem duhovnem ali nevidnem človeku – *kajti duh nima kosti in mesa*⁵ –, temveč o resničnem človeškem ustroju (*oikonomía*) iz mesa, žil in kosti: to telo se hrani iz keliha, ki je Kristusova kri, in se krepí s kruhom, ki je Kristusovo telo. Kakor trtina sadika,⁶ položena v zemljo, ob svojem času obrodi sad in kakor *pšenično zrno, ki pade v zemljo*,⁷ razpade in s pomočjo Božjega Duha, ki vse zaobsega,⁸ zraste veliko bogatejše – zrna nato po obdelavi⁹ postanejo uporabna za ljudi, ko pa prejmejo Božjo Besedo, postanejo evharistija, se pravi Kristusovo telo in kri –, tako bodo tudi naša telesa, ki se hranijo z evharistijo, položena v zemljo in v njej razpadla, nato pa bodo vstala ob svojem času, ko jim bo Božja beseda podarila vstajenje *v slavo Boga Očeta*:¹⁰ on namreč to, kar je umrljivo, obdaja z neumrljivostjo in temu, kar je propadljivo, zastonj podarja nepropadljivost,¹¹ kajti Božja moč se izpopolnjuje v slabotnosti.¹² Zato ne postajamo prevzetni, kakor da bi si sami dali življenje, in se ne vzdigujemo zoper Boga, kakor da bi mu v mislih postali nehvaležni; nasprotno, izkustveno smo se naučili, da večno ostanemo zaradi njegove veličine in ne zaradi naše narave,

1 Prim. Lk 22,19; 1 Kor 11,24.

2 z razredčenim vinom db. pomešani kelih, tj. kelih, v katerem je vinu primešana voda.

3 Prim. Jn 4,10.14.

4 Ef 5,30.

5 Lk 24,39.

6 Prim. Ezk 15,2.6.

7 Prim. Jn 12,24.

8 Prim. Mdr 1,7.

9 po obdelavi db. po modrosti (gr. *dià tês sophías*); mišljen je proces od mletja do peke.

10 Flp 2,11.

11 Prim. 1 Kor 15,53.

12 Prim. 2 Kor 12,9.

nikoli se ne oddaljimo od prave misli (*dóxa*) o Bogu in poznamo našo lastno naravo; vedeli bomo, kakšna je Božja moč in kakšne dobrine človek prejema, ter se ne bomo nikoli zmotili glede pravnega¹ razumevanja bivajočih (reči), se pravi Boga in človeka. Sicer pa, če je Bog, kot sem prej dejal, dopustil, da razpademo v zemlji, mar ni tega storil zato, da bi se v vsem vzgojili, bili v prihodnje v vsem pozorni in poznali² tako Boga kot same sebe?

2. Vstajenje mesa je delo Božje moči

»Moč se izpopolnjuje v slabotnosti«

3, 1. Apostol povsem jasno pokaže, da je človek izročena lastni slabotnosti zato, da ne bi postal nadut in se odvrnil od resnice. V Drugem pismu Korinčanom namreč pravi: *Da pa se zaradi vzvišenosti razodeti ne bi prevzel, mi je bil dan v meso trn, Satanov sel, da bi me tepel. Zaradi njega sem trikrat prosil Gospoda, da bi ga odvrnil od mene, a mi je rekel: »Dovolj ti je moja milost, moč se namreč v slabotnosti izpopolnjuje.« Zelo rad se bom torej ponašal v svojih slabotnostih, da bi se v meni naselila Kristusova moč.*³ Kako torej? Mar je Gospod hotel, da je bil njegov apostol tepen in je prenašal takšno slabotnost – kot bi utegnil kdo poreči? Da, odgovarja Pismo,⁴ kajti *moč se v slabotnosti izpopolnjuje* in tako tistega, ki prek lastne slabotnosti spozna Božjo moč, naredi še boljšega. Kako bi se namreč človek lahko drugače naučil, da je sam slaboten in po naravi umrljiv, Bog pa neumrljiv in močan, če ne bi izkusil enega in drugega? Saj ni bilo nič zlega v tem, da je človek s potrpežljivim prenašanjem (slabosti) spoznal⁵ svojo slabotnost, še več, to je bilo zanj dobro, da se ni slepil⁶ glede svoje narave. Če pa se je človek vzdignil zoper Boga in si domišljjal, da ima lastno slavo, je postal nehvaležen in to mu je prineslo mnogo zla, saj je obenem ostal brez resnice in ljubezni do svojega Stvarnika.⁷ Izkustvo obojega mu je prineslo pravo spoznanje o Bogu in človeku ter povečalo njegovo

1 pravnega db. resničnega.

2 bi poznali db. ne bi ne vedeli.

3 2 Kor 12,7–9.

4 Pismo ali Beseda (lat. *Verbum*).

5 spozna db. se nauči.

6 se ni slepil db. ni zablodil.

7 stvarnika db. tistega, ki ga ustvaril.

ljubezen do Boga; kjer se namreč poveča ljubezen, tam bodo po Božji moči prejeli večjo slavo tisti, ki ga ljubijo.

Bog lahko oživi meso in meso lahko sprejme
oživljajočo Božjo moč

3, 2. Tisti, ki vidijo le slabotnost mesa, ne ozirajo pa se na moč njega, ki meso obuja od mrtvih,¹ prezirajo Božjo moč in ne vidijo resnice. Kajti če tega, kar je umrljivo, ne bi oživil in če tega, kar je propadljivo, ne bi privedel v nepropadljivost,² Bog ne bi bil močan. Da pa zmore narediti vse to, lahko razumemo iz našega lastnega nastanka,³ saj je Bog iz zemlje vzel blato in oblikoval človeka.⁴ Nedvomno je veliko težje in neverjetneje iz neobstojećih kosti, živcev in drugih delov ustvariti človeka in narediti živo in razumno bitje (*émpsychon kai logikòn zôion*) kot pa ga obnoviti, potem ko je bilo enkrat ustvarjeno, a je zaradi prej omenjenih razlogov razpadlo v zemlji in se vrnilo k (prvinam), iz katerih je nastalo v začetku, ko še ni obstajalo. Bog, ki je na začetku, ko je sam hotel, ustvaril to, kar še ni obstajalo, bo še mnogo bolj – če bo hotel – znova obnovil v življenju, ki ga daje, to, kar je že obstajalo.

Po drugi strani pa bo meso moglo sprejeti in obseči Božjo moč, saj je v začetku prejelo Božjo umetnost (*téchne*) in je tako nekaj postalo oko, ki gleda, drugo uho, ki posluša, tretje dlan, ki tipa in deluje, četrto živci, ki so vedno napeti in združujejo ude, peto arterije in vene, po katerih se gibljeta kri in dih, šesto drobovje, sedmo kri, ki povezuje dušo in telo, in kaj vem kaj še vse, saj ni mogoče prešteti vseh sestavnih delov (*melopoiia*) človeka, ki je nastal po globoki Božji modrosti.⁵ Kar pa je deležno Božje umetnosti, je deležno tudi njegove moči. 3, 3. Meso torej ni izvzeto iz Božje umetnosti in moči, temveč se moč njega, ki daje življenje, izpopolnjuje v slabotnosti,⁶ se pravi v mesu.

Naj nam torej tisti, ki trdijo, da meso ne more prejeti življenja, ki ga daje Bog, povedo: ali zdaj živijo in so deležni življenja ali pa nimajo celotnega življenja in so v tem trenutku mrtvi? Toda če so mrtvi, kako se lahko gibljejo, govorijo in počnejo vse drugo, česar ne počnejo

1 Prim. Heb 11,19.

2 Prim. 1 Kor 15,53.

3 nastanka db. začetka.

4 Prim. 1 Mz 2,7.

5 Prim. Ps 103,24.

6 Prim. 2 Kor 12,9.

mrtvi, temveč živi? Če pa zdaj živijo in je vse njihovo telo deležno življenja, kako si drznejšo reči, da meso ne more biti deležno življenja, ko pa priznavajo, da trenutno živijo? Podobni bi bili tistemu, ki bi držal gobo, polno vode, ali pa gorečo baklo in trdil, da goba ne more biti deležna vode in bakla ne luči. Prav tako tudi tisti, ki pravijo, da živijo, in se ponašajo, da v svojih udih nosijo življenje, pozneje sami sebi nasprotujejo in trdijo, da njihovi udje ne zmorejo prejeti življenja. Če namreč to življenje, ki je začasno in je mnogo slabotnejše od večnega življenja, vendarle zmore oživiti naše umrljive ude,¹ zakaj ne bi večno življenje, ki je učinkovitejše (*drastikóteros*), ne bi oživilo mesa, ki se je že urilo in navadilo nositi življenje?

Da je meso zmožno prejeti življenje, se kaže v tem, da (zdaj) živi: živi namreč tako dolgo, kot Bog hoče, da živi. In po drugi strani je očitno, da mu je Bog zmožen dati življenje: živimo namreč zato, ker mesu Bog daje življenje. Če more torej Bog oživiti svojo ustvarjenino in če more meso biti oživljeno, kaj še preperečuje, da bi meso postalo deležno nepropadljivosti, ki ni nič drugega kot dolgo življenje brez konca, ki ga podarja Bog?

Domnevni Oče krivovercev je nemočen in zavisten

4. 1. Tisti, ki si poleg Demiurga izmišljajo še nekega drugega Očeta, ki ga imenujejo »dobri«, slepijo sami sebe: ko trdijo, da ne more oživiti naših teles, Očeta napravljajo slabotnega, nekoristnega in malomarnega, da ne rečem zavistnega. Če namreč o (stvarih), ki so očitno neumrljive in trajajo večno – se pravi duh, duša in kar je še takega –, trdijo, da jih oživlja Oče, o vseh drugih, ki jih Bog ne oživlja in jim ne naklanja življenja, pa pravijo, da ostanejo zapuščene, s tem kažejo, da je njihov Oče nemočen in šibak oziroma malomaren in zavisten. Kajti če Demiurg že na tem svetu² oživlja naša umrljiva telesa³ in jim po prerokih obljublja vstajenje, kakor bom pokazal, kateri izmed njih se bo izkazal za skrbnejšega, močnejšega in resnično dobrega: ali Demiurg, ki oživlja celega človeka, ali njihov lažno imenovani Oče, ki si domišlja, da oživlja tiste (stvari), ki so po naravi nesmrtni in imajo življenje same po sebi, tiste pa, ki potrebujejo njegovo pomoč,

1 Prim. Rim 8,11.

2 na tem svetu db. tukaj.

3 Prim. Rim 8,11.

malomarno prepušča smrti in jih v svoji dobrotljivosti ne oživlja? Toda ali njihov Oče življenja ne podarja, čeprav bi ga lahko, ali pa ga ne podarja zato, ker ga ne more? Če ga ne podarja zato, ker ga ne more, potem ni močnejši in popolnejši od Demiurga, saj jim ta – kot lahko vidimo – podarja to, česar jim oni ne more podariti. Če pa jim, nasprotno, življenja ne podarja, čeprav bi ga lahko, se Oče ne izkaže za dobrega, temveč za zavistnega in malomarnega.

4, 2. Morda pa podajo razlog, zakaj njihov Oče ne oživlja teles. Toda ta razlog se bo izkazal za močnejšega¹ od Očeta, saj prevlada nad njegovo dobroto, ki bi oslabela zaradi omenjenega razloga. Toda vsi vidijo, da telesa lahko prejmejo življenje; telesa namreč živijo tako dolgo, kot Bog želi, da živijo, in zato (krivoverci) ne morejo več trditi, da telesa ne morejo prejeti življenja. Če torej to, kar lahko prejme življenje, zaradi nujnosti in nekega razloga ni oživljeno, je njihov Oče podvržen tej nujnosti in podložen temu razlogu ter ni več svoboden in zmožen samoodločanja.

Svetopisemski primeri, ki kažejo oživljajočo Božjo moč

5, 1. Sicer pa so telesa lahko ostala dolgo časa, kakor je pač ugajalo Bogu. (Krivoverci) naj berejo Pisma in v njih bodo odkrili, da so naši predniki presegli sedemsto, osemsto ali devetsto let, njihova telesa pa so sledila dolgosti dni² in so bila deležna življenja tako dolgo, kolikor je Bog želel, da živijo.

Toda zakaj bi govorili o njih? Henoh, ki je bil Bogu všeč, je bil prenesen v telesu,³ v katerem je ugajal Bogu, in je tako vnaprej nakažal prenos (*metáthesis*) pravičnih. Prav tako je bil Elija vzet (v nebo) takšen, kakršen je bil v podstati ustvarjenine,⁴ in tako je preroško napovedal vnebovzetje (*análepsis*) duhovnih (ljudi).⁵ Njuni telesi nista predstavljali nobene ovire za njun prenos in vnebovzetje: po rokah,⁶ ki sta ju oblikovali na začetku,⁷ sta bila tudi vnebovzeta in prenesena, kajti Božji roki sta se v Adamu navadili uravnjavati, voditi in nositi

1 močnejšega db. večjega.

2 Prim. Ps 22,6; 90,16.

3 Prim. 1 Mz 5,24; Mdr 4,10; Sir 44,16; Heb 11,5.

4 Prim. 2 Kr 2,11.

5 duhovnih (ljudi) (gr. fragment, armen. prevod) ali očetov (lat. prevod).

6 po rokah, tj. po Sinu in Svetem Duhu.

7 Prim. Ps 118,73; Job 10,8.

svojo ustvarjenino ter jo prenašati in postaviti tja, kamor sta hoteli. Kam je bil torej postavljen prvi človek? Nedvomno v raj, kakor pravi tudi Pismo: *Gospod Bog je zasadil raj proti vzhodu v Edenu in je tja postavil človeka, ki ga je izoblikoval.*¹ Od tam pa je bil zaradi neposlušnosti izgnan v ta svet. Starešine, ki so učenci apostolov, pravijo, da so bili tja preneseni tisti, ki so bili preneseni, kajti raj je bil pripravljen za ljudi, ki so pravični in nosijo Duha;² tja je bil odnesen tudi apostol Pavel in je slišal besede, ki so za nas zaenkrat neizrekljive;³ tisti, ki so bili preneseni tja, po besedah starešin tam ostanejo vse do dovršitve (sveta) kot nekakšna slutnja nepropadljivosti.

5, 2. Če pa kdo meni, da ljudje ne morejo živeti tako dolgo in da Elija (v nebo) ni bil vzet v mesu, temveč je bilo njegovo meso použito v ognjenem vozu,⁴ naj pomisli, kako je bil Jona vržen v globine morja⁵ in ga je pogoltnila velika riba, vendar ga je nato na Božji ukaz celega⁶ izbljuvala na zemljo.⁷ Tudi Ananija, Azarija in Mizael so bili vrženi v sedemkrat razgreto ognjeno peč, a niso utrpeli nobenih poškodb in pri njih ni bilo zaznati niti vonja po ognju.⁸ Če je bila torej z njimi Božja roka in je v njih udejanjala (reči), ki so neverjetne in za človeško naravo nemogoče, ali kaj je nenavadnega v tem, da je nekaj neverjetnega udejanjala tudi v tistih, ki so bili preneseni, in tako izvršila Božjo voljo? Ta roka je namreč Božji Sin, kakor kralj Nebukadnezar pravi v Pismu: *Mar nismo vrgli treh zvezanih mož v ogenj? Glejte, vidim štiri može razvezane, kako hodijo sredi ognja, ne da bi bili poškodovani; in četrti je podoben Božjemu Sinu.*⁹

Torej niti narava katerekoli izmed ustvarjenin niti slabotnost mesa ne more biti močnejša od Božje volje. Bog namreč ni podvržen ustvarjeninam, temveč so ustvarjenine podvržene Bogu in vse (stvari) služijo njegovi volji. Zato je Gospod dejal: *Kar je nemogoče pri ljudeh, je mogoče pri Bogu.*¹⁰ Ljudem, ki ne poznajo Božjih ojkonomij, se tudi

1 1 Mz 2,8.

2 nosijo Duha db. so duhonosci (gr. *pneumatophóroi*).

3 Prim. 2 Kor 12,4.

4 Prim. 2 Kr 2,11.

5 globine morja db. brezno.

6 celega db. rešenega.

7 Prim. Jon 1,1–2,11.

8 Prim. Dan 3,1–30; DanD 2,51–90 (Dan 3,1–97 LXX).

9 Dan 3,24–25 (Dan 3,91–92 LXX).

10 Lk 18,27.

danes zdi neverjetno in nemogoče, da bi kak človek lahko živel toliko let – in vendar so naši predniki živeli tako dolgo in to velja tudi za tiste, ki so bili preneseni kot vzor prihodnje dolgosti dni¹ – ter da bi ljudje celi prišli iz trebuha velike ribe in živi iz ognjene peči – a prav to se je zgodilo, kakor da jih je vodila Božja roka, zato da bi se pokazala njegova moč; in tako tudi zdaj nekateri, ki ne poznajo Božje moči in obljube, zanikajo svoje odrešenje in menijo, da je nemogoče, da bi Bog obudil telesa in jim podaril večno trajanje. Toda nevera takšnih ljudi ne bo zmanjšala zaupanja v Boga.²

3. Pavlova besedila, ki govorijo o vstajenju mesa

»Vse, kar je vašega, Duh, duša in telo, naj se ohrani neoporečno, dokler ne pride naš Gospod Jezus Kristus«

6, 1. Nasprotno, Bog se bo poveličal v svoji ustvarjenini, ko jo bo naredil skladno in podobno svojemu Sinu.³ Kajti po Očetovih rokah, torej po Sinu in Duhu, (ves) človek – in ne le njegov del – postane po podobnosti z Bogom.⁴ Duša in Duh sta lahko zgolj del človeka, nikakor pa ne (ves) človek: popoln človek je namreč pomešanje (*commixtio*) in zedinjenje (*adunitio*) duše, ki je prejela Očetovega Duha in je bila pomešana z mesom, oblikovanim po Božji podobi.⁵ Zato apostol pravi: *Oznanjamo modrost, in sicer med popolnimi!*⁶ S *popolnimi* pa misli

1 Prim. Ps 22,6; 90,16.

2 Prim. Rim 3,3.

3 Sinu db. Otroku; prim. Rim 8,29; Flp 3,21.

4 Prim. 1 Mz 1,26.

5 Gre za enega ključnih odlomkov za razumevanje Irenejeve antropologije. Valentinijanci so trdili, da telo, duša in Duh, ki sestavljajo človeka (prim. 1 Tes 5,23), kažejo na obstoj treh različnih vrst ljudi, nasprotno pa Irenej uči, da so telo, duša in Duh tri prvine popolnega človeka. Med njimi posebno pozornost posveti telesu in Duhu: brez telesa oz. mesa človek ne more biti popoln, še več, prav v mesu se najbolj pokažeta Božja slava in moč; Duh pa je božanska prvina, ki človeku omogoča, da postane popoln, in če mu manjka, ostane zgolj človek. Beseda »Duh« se zato po zgledu tujih prevodov zapisuje z veliko začetnico, razen v nekaj primerih, ko označuje »ustvarjenega duha«, dušo oz. neko njeno zmožnost. O Irenejevi antropologiji gl. A. Orbe, *Antropología de San Ireneo*, Madrid 1969, zlasti str. 127–148.

6 1 Kor 2,6.

tiste, ki so prejeli Božjega Duha in po njem govorijo v vseh jezikih, kakor je govoril tudi sam in kakor v Cerkvi slišimo mnoge brate, ki imajo darove preroštva in po Duhu govorijo v vseh jezikih, v korist ljudi razkrivajo, kar je skritega v njih (*krýphia*), in razlagajo Božje skrivnosti. Takšne ljudi apostol imenuje *duhovne*¹ zato, ker so deležni Duha, ne pa zato, ker ne bi imeli mesa oziroma bi jim bilo to odvzeto. Kajti če kdo odstrani bitnost mesa, se pravi ustvarjenino, ne gre več za duhovnega človeka, temveč za človekovega duha ali Božjega Duha.² Ko pa se, nasprotno, Duh, pomešan z dušo, zedini z ustvarjenino, človek po izlitju Duha postane duhoven in popoln; in takšen človek je bil ustvarjen po Božji podobi in podobnosti.³ Če pa duši manjka Duh – takšen človek je resnično duševen in mesen –, ostane nepopoln, saj ima v ustvarjenini podobo, po Duhu pa ni prejel podobnosti. Ker velja, da je tak človek nepopoln, velja tudi, da, če bi kdo odvzel podobo in zavrgel ustvarjenino, ne bi imeli več opraviti s človekom, temveč le – kot sem že dejal – z njegovim delom ali pa z nečim drugim. Kajti mesena ustvarjenina sama po sebi ni popoln človek, temveč zgolj človeško telo in torej zgolj del človeka; prav tako duša sama po sebi ni človek, temveč zgolj človeška duša in torej del človeka; pa tudi duh (sam po sebi) ni človek, saj mu pravimo »duh« in ne »človek«. Samo mešanica in zedinjenje vseh teh sestavljata popolnega človeka. Da bi pojasnil svojo misel, je apostol v Prvem pismu Tesaloničanom razložil, kakšen je popolni in duhovni človek, ki je deležen odrešenja; dejal je: *Sam Bog miru naj vas posveti, da boste popolni. In vse, kar je vašega, Duh, duša in telo, naj se ohrani neoporečno do prihoda našega Gospoda Jezusa Kristusa.*⁴ Kakšen razlog bi imel, da bi za te tri (prvine), se pravi dušo, telo in Duha, prosil (*precari*), naj se do Gospodovega prihoda ohranijo neoporečne in popolne, če ne bi vedel, da morajo biti vse tri obnovljene in zedinjene in da jih vse čaka eno in isto odrešenje? Zato tudi pravi, da so *popolni* tisti, ki ostanejo neoporečni na duši in telesu. Popolni so torej ljudje, ki imajo Božjega Duha, ki ostaja (v njih), obenem pa duše in telesa ohranjajo neoporečne, se pravi vztrajajo v veri v Boga in ohranjajo pravičnost (v odnosu) do svojega bližnjega.

1 Prim. 1 Kor 2,15; 3,1.

2 Prim. 1 Kor 2,11.

3 Prim. 1 Mz 2,6.

4 1 Tes 5,23.

Meso, ki je Božji tempelj in Kristusov ud,
ne more dokončno propasti

6, 2. Zato apostol ustvarjenini pravi »Božji tempelj«: *Mar ne veste, da ste Božji tempelj in da Božji Duh prebiva v vas? Če pa kdo Božji tempelj uničuje, bo Bog uničil njega; Božji tempelj je namreč svet, in to ste vi.*¹ S tem jasno pove, da je telo tempelj, v katerem prebiva Duh. Tako je o svojem telesu dejal tudi Gospod: *Podrite ta tempelj in v treh dneh ga bom postavil.*² In Pismo pripominja: *To pa je govoril o svojem telesu.*³ Apostol ve, da naša telesa niso samo tempelj, temveč tudi »Kristusovi udje«, saj Korinčanom pravi: *Ali ne veste, da so vaša telesa Kristusovi udje? Mar bom vzel Kristusove ude in iz njih napravil vlačugine ude?*⁴ Tega ne pravi o nekem drugem »duhovnem človeku«, kajti ta se ne more družiti z vlačugami, ampak o našem telesu, se pravi o mesu: kadar telo ostaja v svetosti in čistosti, je Kristusov ud, ko pa se druží z vlačugo, postane vlačugin ud. Zato je apostol dejal: *Če pa kdo Božji tempelj uničuje, bo Bog uničil njega.*⁵ Mar ni torej največje bogokletje, ko nekdo trdi, da Božji tempelj, v katerem prebiva Očetov Duh, in Kristusovi udje niso deležni odrešenja, temveč namenjeni za propad?

Kristusovo telesno vstajenje je zagotovilo
našega telesnega vstajenja

Korinčanom pa apostol pravi, da naša telesa ne bodo obujena zaradi svoje (mesene) bitnosti, temveč zaradi Božje moči: *Telo ni za nečistovanje, temveč za Gospoda, Gospod pa je za telo. Bog je obudil Gospoda in bo s svojo močjo obudil tudi nas.*⁶ 7, 1. Kakor je torej Kristus vstal v bitnosti svojega mesa⁷ in učencem pokazal rane od žebeljev ter odprto stran⁸ – to so namreč dokazi (*indicia*), da je njegovo meso res vstalo od mrtvih –, tako bo (*Bog*) tudi nas obudil s svojo močjo.⁹

1 1 Kor 3,16–17.

2 Jn 2,19.

3 Jn 2,21.

4 1 Kor 6,15.

5 1 Kor 3,17.

6 1 Kor 6,13–14.

7 z mesom db. z meseno bitnostjo.

8 Prim. Jn 20,20.25.27.

9 1 Kor 6,14.

Znova Rimljanom pravi: *In če prebiva v vas Duh njega, ki je obudil od mrtvih Jezusa, bo on, ki je obudil Kristusa od mrtvih, po svojem Duhu, ki prebiva v vas, priklical v življenje tudi vaša umrljiva telesa.*¹ Kaj so torej ta *umrljiva telesa*? Mar so to duše? Toda duše so netelesne, če jih primerjamo z umrljivimi telesi: kajti Bog je v človekovo obličje vdahnil dihanje življenja in tako je človek postal živa duša,² ta dihanje življenja pa je netelesen. Prav tako se ne more reči, da je to umrljiva (duša), saj gre za dihanje življenja. David je dejal: *Tudi moja duša bo živela Zanj,*³ kakor da bi vedel, da je (duševna) bitnost neumrljiva. Toda tudi o Duhu se ne more reči, da je umrljivo telo. Kaj drugega bi lahko pomenili (besedi) *umrljivo telo*, če ne ravno ustvarjenine, se pravi mesa, o katerem je apostol dejal, da ga bo Bog oživil? Razpade namreč telo, ne pa duša ali Duh. Umreti pomeni izgubiti življenjsko silo (*habilitas*), prenehati dihati, ostati brez življenja (*inanimalis*), biti negiben ter razpasti na tiste (prvine), iz katerih je ustvarjenina prejela počelo svoje bitnosti. Vse to pa ne more doleteti ne duše, ki je dihanje življenja, ne Duha, ki ni sestavljen, temveč enostaven, ki se ga ne da razgraditi in je sam življenje tistih, ki so ga deležni. Preostane torej, da smrt prizadene⁴ meso: ko ga duša zapusti, preneha dihati, ostane brez življenja in zlagoma razpade v zemlji, iz katere je bilo vzeto. Umrljivo je torej meso. Vendar pa apostol govori o njem, ko pravi: *Priklical bo v življenje tudi vaša umrljiva telesa.*⁵

Telo bo vstalo neumrljivo, veličastno in duhovno

Zato v Prvem pismu Korinčanom o telesu pravi: *Tako je z vstajenjem mrtvih: seje se v propadljivosti, obuja pa v nepropadljivosti.*⁶ Kajti kar ti seješ, ne oživi, če prej ne umre.⁷ 7, 2. A kaj je tisto, kar je posejano kakor pšenično zrno in v zemlji razpade, če ne telesa, ki so položena v zemljo, v katero dajemo⁸ tudi semena? Zato tudi pravi: *Kar se seje*

1 Rim 8,11.

2 1 Mz 2,7.

3 Ps 21,31.

4 prizadene db. se pokaže.

5 Rim 8,11.

6 1 Kor 15,42.

7 1 Kor 15,36.

8 dajem db. vržemo.

v nečasti, vstaja v veličastvu.¹ Kaj pa je bolj nečastnega od mrtvega mesa? In kaj je bolj veličastnega od mesa, ki vstane in prejme nepropadljivost? *Seje se v slabotnosti, vstaja pa v moči.*² Seje se seveda v slabotnosti mesa, ki je iz zemlje in se v zemljo tudi povrne,³ vstaja pa v Božji moči, ki meso obudi od mrtvih. *Seje se duševno telo, vstaja pa duhovno telo.*⁴ S tem nas apostol nedvoumno pouči, da ne gre ne za dušo ne za Duha, temveč za umrla telesa. Takšna so namreč duševna telesa, se pravi telesa, ki imajo dušo:⁵ ko dušo izgubijo, umrejo, ko pa nato po Duhu vstanejo, postanejo duhovna telesa, da bi po Duhu imela življenje, ki večno ostane.

Duh, ki je zdaj podarjen vernim,
je poroštvo prihodnjega vstajenja

*Zdaj namreč, pravi apostol, delno spoznavamo in delno prerokujemo, takrat pa iz obličja v obličje.*⁶ Tako pravi tudi Peter: *Njega ljubite, čeprav ga niste videli. Ko boste videli njega, v katerega verujete, čeprav ga še ne vidite, se boste veselili v neizrekljivem veselju.*⁷ Naše obličje bo namreč videlo Božje obličje in se veselilo z neizrekljivim veseljem, saj bo videlo svoje Veselje. 8, 1. Zdaj pa prejemamo le del njegovega Duha, da se vnaprej opremimo in pripravimo na nepropadljivost s tem, da postopoma objamemo in nosimo Boga. To apostol imenuje »poroštvo« (*pignus*) – torej samo del tiste časti, ki nam jo je obljubil Bog –, ko v Pismu Efežanom pravi: *V njem ste tudi vi, ki ste slišali besedo resnice, evangelij svojega odrešenja, in ste vanj verovali, prejeli pečat Svetega Duha, ki je bil obljubljen. Ta je poroštvo naše dediščine.*⁸ Če nas torej to poroštvo, ki prebiva v nas, že dela duhovne in če neumrljivost poživlja to, kar je umrljivo⁹ – *kajti vi, pravi apostol, niste v mesu, temveč*

1 1 Kor 15,43.

2 1 Kor 15,43.

3 Prim. 1 Mz 3,19.

4 1 Kor 15,44.

5 telesa, ki imajo dušo db. telesa, ki so deležna duše.

6 1 Kor 13,9.12.

7 1 Pt 1,8. Vrstica je prevedena po armen. besedilu, ki bolj ustreza sobesedilu kot pa lat. prevod. Tu in v *Zoper krivoverstva* IV, 9, 2 Irenej prinaša različico 1 Pt 1,8, ki močno odstopa od sprejetega novozaveznega besedila (*textus receptus*).

8 Ef 1,13–14.

9 Prim. 2 Kor 5,4.

v *Duhu*, če *Božji Duh* prebiva v vas¹ –, in če se to ne dogaja zaradi zavračanja mesa, temveč zaradi občestva z Duhom – tisti, ki jim je pisal, namreč niso bili brez mesa, temveč so prejeli Božjega Duha, v katerem kličemo: *Aba, Oče*² –, če torej zdaj, ko imamo poroštvo, kličemo *Aba, Oče*, kaj bo šele takrat, ko bomo vstali in ga gledali iz obličja v obličje,³ ko bodo vsi naši udje odzvanjali⁴ radostni hvalospjev ter slavili njega, ki jih je obudil od mrtvih in jim podaril večno življenje? Če že poroštvo, ki človeka povsem prevzame (*complectere*), človeka pripravi, da kliče: *Aba, Oče*, kaj bo šele naredila vsa milost Duha, ki jo bo ljudem naklonil Bog? Napravila nas bo podobne njemu in izpolnila bo Očetovo voljo, saj bo človeka napravila po Božji podobi in podobnosti.⁵

Duhovni in meseni ljudje

8, 2. Tiste, ki imajo poroštvo Duha in ne služijo poželenju mesa, temveč so podložni Duhu in v vsem ravnajo skladno z razumom, apostol povsem po pravici imenuje »duhovne«,⁶ saj v njih prebiva Božji Duh;⁷ breztelesni duhovi namreč nikoli ne bodo duhovni ljudje, temveč naša bitnost, se pravi zedinjenje duše in mesa, napravi človeka duhovnega, ko prejme Božjega Duha.

Tiste pa, ki zavračajo nasvet Duha, služijo poželenjem mesa, živijo nerazumno, se nebrzdano predajajo svojim strastem ter nimajo nobenega navdiha božanskega Duha, temveč živijo kakor svinje in psi, apostol upravičeno imenuje »meseni«,⁸ saj ne mislijo na nič drugega kot na mesene (stvari).⁹

Iz istega razloga so tudi preroki takšne ljudi primerjali z nerazumnimi živalmi. O njihovem nerazumnem ravnanju pravijo: *Postali so pohotni žrebci; vsak rezgeče po ženi svojega bližnjega*,¹⁰ in spet: *Človek, naj je bil še tako v časti, je postal podoben vprežni živini*,¹¹ in sicer zato,

1 Rim 8,9.

2 Rim 8,15.

3 Prim. 1 Kor 13,12.

4 odzvanjali db. izvirali, vreli.

5 Prim. 1 Mz 1,26.

6 Prim. 1 Kor 2,15; 3,1.

7 Prim. Rim 8,9.

8 Prim. 1 Kor 3,3.

9 Prim. Rim 8,5.

10 Jer 5,8.

11 Ps 48,13.21.

ker je po lastni krivdi¹ postal podoben vprežni živini, ko je sledil nerazumnemu življenju. Tudi pri nas takšne ljudi navadno imenujemo »divji« in »nerazumni«.²

8, 3. Vse to je v podobah (*figuraliter*) vnaprej napovedala tudi postava, ki je človeka prikazala prek živali. Vse živali, ki imajo parklje preklane na dvoje in prežvekujejo, je namreč razglasila za čiste, druge, ki nimajo obeh lastnosti ali pa samo ene od njiju, pa je izločila kot nečiste.³ Kdo so torej čisti? Tisti, ki v veri odločno (*firmiter*) potujejo proti Očetu in Sinu – to je namreč odločnost (*firmitas*) tistih, ki imajo na dvoje preklane parklje – ter noč in dan premišlujejo Božje besede,⁴ da bi bili ovenčani z dobrimi deli – to je namreč krepost prežvekovalcev. Nečisti pa so tisti, ki nimajo preklanih parkljev in ne prežvekujejo, se pravi ne verujejo v Boga in ne premišlujejo njegovih besed: to je gnusoba poganov. Živali, ki prežvekujejo, a nimajo preklanih parkljev, so prav tako nečiste: to je prisposodba za Jude, ki imajo v ustih Božje besede, vendar pa se ne zakoreninijo⁵ v Očetu in Sinu, zaradi česar je ves njihov rod spolzek.⁶ Živali, ki imajo en sam parkelj, namreč zlahka zdrsnjejo, trdneje pa stojijo tiste, ki imajo preklane parklje, saj pri hoji oba parklja sledita drug drugemu in en parkelj podpira drugega. Na podoben način so nečiste tudi tiste živali, ki imajo na dvoje preklan parkelj, a ne prežvekujejo: to je podoba (*epídeixis*) vseh krivovercev in tistih, ki ne premišlujejo Božjih besed in niso ovenčani z deli pravičnosti. Njim je Gospod dejal: *Kaj me kličete: »Gospod, Gospod« in ne delate tega, kar pravim?*⁷ Takšni ljudje pravijo, da verujejo v Očeta in Sina, vendar nikoli ne premišlujejo Božjih besed, kakor je treba, in niso ovenčani z deli pravičnosti, temveč so – kot sem že dejal – prevzeli življenje svinj in psov ter se predajajo nečistosti, požrešnosti in drugim pregreham (*incuriae*).

Vse takšne, ki zaradi svoje nevere ali razuzdanosti (*asélgeia*) ne

1 krivdi db. vzroku.

2 Slov. prevod sledi popravkom A. Rousseauja (prim. SC 152, str. 224–245). V lat. prevodu najdemo: »vprežna živina in nerazumna drobnica«, v armen. prevodu pa: »drobnica in nerazumni«.

3 Prim. 3 Mz 11,2–3; 5 Mz 14,3–4. V približno istem obdobju podobno razlago čistih in nečistih živali najdemo pri Klementu iz Aleksandrije, *Stromata* VII, 18.

4 Prim. Ps 1,2; 118,148.

5 se ne zakoreninijo db. trdnosti svoje korenine ne postavijo.

6 spolzek ali varljiv (lat. *lubricus*).

7 Lk 6,46.

prejmejo božanskega Duha, ki zaradi različnih značajev od sebe odvrtačo oživljajočo Besedo ter nerazumno živijo¹ po svojih poželjnijih, apostol upravičeno imenuje »meseni«² in »duševni«,³ preroki »živalski« in »zverinski«, navada (*consuetudo*) jih imenuje »divji« in »nerazumni«, postava pa jih je razglasila za »nečiste«.

4. Resnični pomen besed »Meso in kri ne moreta podedovati Božjega kraljestva«

»Meso in kri«

9, 1. Apostol je to povedal z drugimi (besedami): *Meso in kri ne moreta podedovati Božjega kraljestva.*⁴ Vsi krivoverci v svoji blaznosti navajajo ta (odlomek) in z njim skušajo pokazati, da Božja ustvarjenina ne more biti odrešena. Ne razumejo namreč, da – kot sem že pokazal – popolnega človeka sestavljajo tri (prvine): meso, duša in Duh. Ena od teh prvin odrešuje in oblikuje, se pravi Duh; druga je odrešena in oblikovana, se pravi meso; tretja pa je sredi med njima, se pravi duša: kadar sledi Duhu, se vzdigne,⁵ kadar pa se preda mesu, zapade v zemeljske poželjivosti. Tisti, ki nimajo (Duha), ki odrešuje in oblikuje za življenje, so »meso in kri« in se (pri Pavlu) posledično⁶ tako tudi imenujejo, saj v sebi nimajo Božjega Duha. Zato Gospod takšne ljudi imenuje mrtve: *Pustite, naj mrtvi pokopljejo svoje mrtve,*⁷ saj nimajo Duha, ki oživlja človeka.⁸ 9, 2. Tisti, ki se bojijo Boga in verujejo v prihod njegovega Sina ter prek vere v svoja srca sprejemajo Božjega Duha, se upravičeno imenujejo »čisti«,⁹ »duhovni«¹⁰ in »živi v Bogu«,¹¹ saj imajo v sebi Očetovega Duha, ki človeka očiščuje in ga dviguje v Božje življenje.

1 živijo db. hodijo.

2 Prim. 1 Kor 3,3.

3 Prim. 1 Kor 2,14.

4 1 Kor 15,50.

5 Prim. *Zoper krivoverstva* III, 11, 8.

6 posledično (lat. prevod) ali upravičeno (armen. prevod).

7 Lk 9,60.

8 Prim. Jn 6,63.

9 Prim. Mt 5,8.

10 Prim. 1 Kor 2,15; 3,1.

11 živi v Bogu db. živeči v Bogu; prim. Rim 6,11.

Slabotnost mesa in moč Duha

Po Gospodovem pričevanju je sicer *meso slabotno*, toda *Duh je močan* (*promptus*),¹ se pravi sposoben izvršiti vse, kar je v njegovi moči (*in promptu*). Če torej nekdo pripravljenost Duha kot spodbudo primeša slabotnosti mesa, bo to, kar je močno, nujno premagalo to, kar je slabotno: tako bo moč Duha použila slabotnost mesa in takšen človek ne bo več mesen, temveč duhoven zaradi občestva z Duhom. Tako mučenci, ne zaradi slabotnosti mesa, temveč zaradi moči Duha, pričujejo in prezirajo smrt. Ko je slabotnost mesa použita, se razkrije moč Duha, ko pa Duh použije slabotnost, prejme v delež tudi meso. Tako je živi človek narejen iz obeh: živi zato, ker je deležen Duha, človek pa je zaradi mesene bitnosti.

Podoba zemeljskega in podoba nebeškega

9, 3. Meso brez Božjega Duha je torej mrtvo, nima življenja in ne more podedovati Božjega kraljestva, nerazumna kri pa je kakor voda, razlita po zemlji. Zato apostol pravi: *Kakršen je zemeljski, takšni so zemeljski*.² Kjer je namreč Očetov Duh, tam je tudi živi človek, se pravi kri, prežeta z razumom (*sanguis rationalis*), ki jo Bog ohranja za maščevanje,³ in meso, ki ga je Duh prejel v posest in ki pozablja nase, da bi prejelo lastnosti Duha in postalo podobno Božji Besedi. Zato je dejal: *Kakor smo nosili podobo zemeljskega, bomo nosili tudi podobo nebeškega*.⁴ Kaj je torej *zemeljsko*? Ustvarjenina. In kaj je *nebeško*? Duh. Apostol hoče reči, da smo nekoč brez nebeškega Duha živeli v postaranosti mesa⁵ in nismo bili poslušni Bogu, zdaj pa sprejemamo Duha, *hodimo v novosti življenja*⁶ in smo poslušni Bogu. Ker ne moremo biti odrešeni brez Božjega Duha, nas apostol spodbuja, da z vero in čistim življenjem ohranjamo Božjega Duha, da ne bomo brez udeležnosti v Svetem Duhu izgubili nebeškega kraljestva; in zato kliče, da meso in kri ne moreta⁷ podedovati Božjega kraljestva.

1 Mt 26,41.

2 1 Kor 15,48.

3 Prim. Raz 6,10; 19,2.

4 1 Kor 15,49.

5 Prim. Ef 2,3.

6 Rim 6,4.

7 meso in kri ne moreta db. meso samo s krvjo ne more.

Duh podeduje meso

9, 4. Če povem po resnici, je takole: meso ničesar ne podeduje, temveč je samo podedovano, kakor je dejal tudi Gospod: *Blagor krotkim, kajti zemljo bodo podedovali*.¹ V kraljestvu bodo torej podedovali zemljo, iz katere izhaja bitnost našega mesa. In zato želi, da je tempelj čist, da bi se Božji Duh v njem radoval kakor ženin z nevesto. Tako kot nevesta ne more sprejeti ženina, lahko pa jo sprejme ženin, ko pride, tako tudi meso samo po sebi ne more podedovati Božjega kraljestva, lahko pa je v kraljestvu podedovano po Duhu. Kajti lastnino mrtvega podeduje tisti, ki je živ, podedovati in biti podedovan pa sta dve različni stvari: dedič namreč gospoduje, ukazuje in razpolaga z dediščino, kakor sam želi, nasprotno pa je dediščina podvržena in poslušna dediču ter je pod njegovo oblastjo. Kaj je torej tisto, kar živi? Božji Duh. Kaj pa pripada mrtvim? Človekovi udje, ki razpadejo v zemlji. Toda Duh jih podeduje, ko jih prenese v nebeško kraljestvo. Zato je umrl Kristus, da bi zaveza evangelija, ki je bil odprt in prebran za ves svet, najprej osvobodila svoje sužnje, nato pa bi jih, ko jih Duh prejme v dediščino, naredila za dediče svojih (dobrin), kakor sem pokazal; podeduje namreč tisti, ki živi, podedovano pa je meso. Da ne bi izgubili življenja, s tem ko bi izgubili Duha, ki nas prejme v dediščino, nas apostol spodbuja k občestvu (*communicatio*) z Duhom z že omenjenimi (besedami): *Meso in kri ne moreta podedovati Božjega kraljestva*.² S tem hoče reči: »Ne pustite se zavajati!³ Če v vas ne bo prebivala Božja Beseda in če v vas ne bo Očetovega Duha, bo vaše življenje prazno in naključno; tedaj, kakor da ste samo meso in kri, ne boste mogli podedovati Božjega kraljestva.«

Cepič Duha

10, 1. To pravi zato, da ne bi služili mesu⁴ in zavračali cepiča Duha; kajti *ti, divja oljka*, pravi apostol, *si bil vcepljen na žlahtno oljko in postal deležen njenega soka*.⁵ Če je torej divja oljka vcepljena, a ostane takšna, kot je bila prej, se pravi divja oljka, *se jo poseka in vrže*

1 Mt 5,5.

2 1 Kor 15,50.

3 Prim. 1 Kor 6,9; 15,33; Gal 6,7.

4 služili mesu db. ugodili mesu.

5 Rim 11,17.24.

v *ogenj*;¹ če pa, nasprotno, ohranja cepitev, se spremeni v žlahtno oljko in postane rodovitna, kakor da je zasajena v kraljevskem rajju. Tako je tudi z ljudmi: če s pomočjo vere postajajo boljši, sprejemajo Božjega Duha in obrodijo njegove sadove, postanejo duhovni in kakor zasajeni v Božjem rajju;² če pa Duha zavračajo, ostajajo pri tem, kar so bili prej, in bolj živijo po mesu kot po Duhu, lahko o takšnih ljudeh upravičeno rečemo, *da meso in kri ne moreta podedovati Božjega kraljestva*;³ povedano drugače: to je tako, kot če bi kdo dejal, da divja oljka ne bo sprejeta v Božji raj. Apostol nam je torej s temi besedami o mesu, krvi in divji oljki na čudovit način pokazal našo naravo in vso Božjo ojkonomijo.

Oljka, ki je zanemarjena in že nekaj časa zapuščena v puščavi, prične poganjati divje sadove in postane divja oljka; če pa se to divjo oljko skrbno neguje in cepi, se vrne k prvotni rodovitnosti svoje narave. Tako je tudi z ljudmi: če se zanemarijo in se predajo mese-nim poželenjem, obrodijo divje sadove in po svoji krivdi upravičeno postanejo nerodovitni – kajti medtem ko ljudje spijo, sovražnik seje ljuljko,⁴ in zato je Gospod svojim učencem naročil, naj bedijo;⁵ če pa se za ljudi, ki ne obrodijo pravičnosti in so kakor zarasli s trnjem, začne skrbeti in Božjo besedo sprejmejo kakor cepič, se vrnejo k prvotni človeški naravi, ki je ustvarjena po Božji podobi in podobnosti.⁶

10, 2. A kakor vcepljena divja oljka ne izgubi svoje lesene bitnosti, temveč spremeni lastnost svojih sadov, zaradi česar prejme drugačno ime – ne imenuje se več divja, temveč rodovitna oljka –, tako tudi človek, ki je po veri vcepljen in prejme Božjega Duha, ne izgubi mese-sene bitnosti, temveč spremeni lastnost svojih del, zaradi česar prejme drugačno ime; takšno namreč, ki označuje spremembo na bolje: nič več se ne imenuje meso in kri, temveč postane duhoven človek in se tako tudi imenuje. Če pa, nasprotno, divja oljka ni vcepljena, zaradi svoje divje narave (*qualitas*) za svojega gospodarja ostaja nekoristna in se jo kot nerodovito *poseka in vrže v ogenj*,⁷ tako tudi človek, ki

1 Mt 7,19.

2 Prim. Ezk 31,8; Raz 2,7.

3 1 Kor 15,50.

4 Prim. Mt 13,25.

5 Prim. Mt 24,42; 25,13.

6 Prim. 1 Mz 1,26.

7 Mt 7,19.

po veri ne sprejme cepiča Duha, ostane takšen, kakršen je bil prej, se pravi meso in kri, in ne more podedovati Božjega kraljestva.

»Vi pa niste v mesu, ampak v Duhu«

Apostol je torej dobro rekel: *Meso in kri ne moreta podedovati Božjega kraljestva.*¹ In: *Tisti, ki živijo po mesu, ne morejo biti všeč Bogu.*² S tem ne zavrne mesene bitnosti, temveč pritegne Duha.³ Zato je tudi dejal: *Kar je propadljivo, si mora obleči nepropadljivost, in kar je umrljivo, obleči neumrljivost.*⁴ In znova: *Vi pa niste v mesu, ampak v Duhu, če le prebiva v vas Božji Duh.*⁵ To še jasneje pokaže, ko pravi: *Telo je sicer mrtvo zaradi greha, duh pa je življenje zaradi pravičnosti. In če prebiva v vas Duh njega, ki je obudil od mrtvih Jezusa, bo on, ki je obudil Kristusa od mrtvih, po svojem Duhu, ki prebiva v vas, priklical v življenje tudi vaša umrljiva telesa.*⁶ In znova v Pismu Rimljanom: *Če živite po mesu, boste umrli.*⁷ S tem jim ne odreka življenja v mesu, saj je bil tudi sam v mesu, ko jim je pisal, temveč je želel zavreči poželenja mesa, ki človeku prinašajo smrt. Zato je tudi dodal: *Če pa z Duhom morite dela telesa, boste živeli. Kajti vsi, ki se dajo voditi Božjemu Duhu, so Božji sinovi.*⁸

Dela mesa in sadovi Duha

11, 1. Ker je predvidel obrekovanje nevernih, je v Pismu Galačanom pokazal, katera so tista dela, ki jim pravi mesena in ki takšna tudi (v resnici) so, ter pojasnil svojo misel, da ne bi ostalo odprto kakšno vprašanje za tiste, ki nejeverno obračajo pomene njegovih besed. Dejal je, da so *dela mesa očitna: to so prešuštvovanje, nečistovanje, nečistost, razuzdanost, malikovanje, čaranje, sovraštva, prepirljivost, ljubosumnost, jeze, častihlepnosti, razprtije, strankarstva (haereses), nevoščljivosti, pijančevanja, žretja in kar je še takega. Glede tega vas vnaprej opozarjam, kakor sem vas že opozoril: tisti, ki počenjajo takšne*

1 1 Kor 15,50.

2 Rim 8,8.

3 pritegne Duha db. pritegne izlitje Duha.

4 1 Kor 15,53.

5 Rim 8,9.

6 Rim 8,10–11.

7 Rim 8,13.

8 Rim 8,13–14.

*stvari, ne bodo podedovali Božjega kraljestva.*¹ Na tak način je očitneje pojasnil tistim, ki ga poslušajo, kaj pomenijo (besede): *Meso in kri ne moreta podedovati Božjega kraljestva.*² Tisti, ki tako ravnajo, resnično živijo³ po mesu⁴ in ne morejo živeti za Boga.⁵ Vendar pa omenja tudi duhovna dejanja, ki človeka oživljajo in so kakor cepič Duha; pravi namreč: *Sad Duha pa je: ljubezen, veselje, mir, potrpežljivost, blagost, dobrotljivost, zvestoba, krotkost, samoobvladanje, čistost. Zoper te stvari ni postave.*⁶ Kakor bo torej tisti, ki bo postal boljši in obrodil sadove Duha, na vsak način odrešen zaradi občestva z Duhom, tako bo tudi tisti, ki ostane v prej omenjenih dejanjih mesa, veljal za mesenega, saj ne prejme Božjega Duha in ne bo mogel podedovati nebeškega kraljestva.

»Krivični ne bodo podedovali Božjega kraljestva«

Apostol sam o tem znova pričuje, ko piše Korinčanom: *Ali ne veste, da krivični ne bodo deležni Božjega kraljestva? Ne dajte se zavajati! Ne nečistniki ne malikovalci ne prešuštniki ne mehkužneži ne hotniki moških ne tatovi ne lakomniki ne pijanci ne obrekljivci ne roparji ne bodo podedovali Božjega kraljestva. In takšni ste bili nekateri. Toda bili ste umiti, posvečeni ste bili, opravičeni ste bili v imenu Gospoda Jezusa Kristusa in v Duhu našega Boga.*⁷ Povsem jasno torej pokaže, kaj pogubi človeka, če vztraja pri življenju po mesu,⁸ in kaj ga odreši, se pravi *ime našega Gospoda Jezusa Kristusa in Duh našega Boga.* 11, 2. Ker je torej na tem mestu naštel dela mesa, ki se uresničujejo brez Duha in prinašajo smrt, je lahko zaradi teh besed na koncu pisma povzel: *Kakor smo nosili podobo zemeljskega, bomo nosili tudi podobo nebeškega. To pa povem, bratje: meso in kri ne moreta podedovati Božjega kraljestva.*⁹ Njegove besede: *Kakor smo nosili podobo zemeljskega, so podobne besedam: Takšni ste bili nekateri. Toda bili ste umiti,*

1 Gal 5,19–21.

2 1 Kor 15,50.

3 živijo db. hodijo.

4 Prim. Rim 8,4; 2 Kor 10,2.

5 Prim. Rim 6,10.

6 Gal 5,22–23.

7 1 Kor 6,9–11.

8 Prim. Rim 8,13.

9 1 Kor 15,49–50.

*posvečeni ste bili, opravičeni ste bili v imenu Gospoda Jezusa Kristusa in v Duhu našega Boga.*¹ Kdaj smo torej nosili podobo zemeljskega? Takrat, ko so se v nas uresničevala prej omenjena dejanja mesa. Kdaj pa smo nosili podobo nebeškega? Takrat, ko smo *bili umiti* po veri v imenu Gospoda in smo prejeli njegovega Duha. Očiščeni pa nismo bili telesne bitnosti niti podobe, se pravi (prvotne) ustvarjenine, temveč nekdanjega praznega življenja (*vanitatis conversatio*). Kajti v istih udih, v katerih umremo, če uresničujemo dela propadljivosti, bomo oživljeni, če uresničujemo dela Duha.

»Dih življenja« in »oživljajoči Duh«

12, 1. Kakor je torej meso zmožno propadljivosti, je prav tako zmožno nepropadljivosti, in kakor je zmožno smrti, je zmožno tudi življenja. (Te stvari) se namreč umikajo druga drugi in nobena ne ostane, kjer je bila, temveč ena izžene drugo, in ko je prisotna ena, je druga izničena. Če torej smrt, ko prevzame človeka, iz njega izžene življenje in ga napravi mrtvega, koliko bolj bo življenje, ko prevzame človeka, odgnalo smrt in človeka živega obnovilo za Boga!² Če je smrt usmrtila, zakaj prihod življenja ne bi mogel oživiti človeka? Kot je dejal prerok Izaija: *Smrt je použivala v svoji moči. In znova: Bog bo obrisal vse solze z vseh obrazov.*³

Izgnano je torej prvo življenje, saj ni bilo dano po Duhu, ampak po dihu. 12, 2. Nekaj je namreč dih življenja,⁴ ki je človeka naredil za duševno (bitje), in nekaj drugega oživljajoči Duh,⁵ ki ga napravi duhovno (bitje). Zato Izaija pravi: *Tako govori Gospod, ki je ustvaril nebo in ga učvrstil, ki je utrdil zemljo in vse, kar je na njej, ki daje dih ljudstvu, živečemu na njej, in Duha njim, ki jo teptajo.*⁶ Izaija pravi, da je bil dih brez razlike dan vsem ljudstvu na zemlji, Duh pa je lasten tistim, ki teptajo zemeljska poželenja. Zato tudi Izaija sam ohranja omenjeno razliko in pravi: *Iz mene bo izšel Duh in vsak dih sem jaz ustvaril.*⁷ Duha torej prišteva k Bogu kot nekaj njemu lastnega in (kot takega) ga je v

1 1 Kor 6,9–11.

2 Prim. Rim 6,11.

3 Iz 25,8.

4 Prim. 1 Mz 2,7.

5 Prim. 1 Kor 15,45.

6 Iz 42,5.

7 Iz 57,16.

poslednjih časih s posinovljenjem izlil na človeški rod,¹ dih pa pripisuje stvarstvu kot nekaj njemu skupnega in ga prikaže kot ustvarjenino. To, kar je ustvarjeno, pa je nekaj drugega kot tisti, ki ustvarja. Dih je torej začasen, Duh pa je večen. Dih je za kratek čas na vrhuncu in v njem nekaj časa ostaja, nato pa odide (iz telesa) in tistega, v katerem je bil prej, pusti brez diha; nasprotno pa Duh človeka prevzame od znotraj in zunaj ter v njem vedno ostaja in ga nikoli ne zapusti.

Apostol, ki nam to govori kot ljudem, pravi: *Toda ni najprej to, kar je duhovno, ampak to, kar je duševno, potem to, kar je duhovno.*² To se povsem sklada z razumom. Najprej je bilo namreč treba oblikovati človeka, nato je ustvarjenina prejela dušo³ in šele nato je prejela občestvo Duha. Zato je bil *prvi Adam ustvarjen kot živa duša, drugi Adam pa kot oživljajoči Duh.*⁴ In kakor se je človek, ki je bil ustvarjen kot živa duša, spremenil na slabše in izgubil življenje, tako bo isti človek, če se spremeni na boljše in prejme oživljajočega Duha, našel življenje.

12, 3. Kajti to, kar umira, in to, kar je oživljeno, nista dve različni (stvari); prav tako to, kar je izgubljeno,⁵ in to, kar je najdeno, nista različni (stvari), ampak sta (ena in ista) ovca, ki se je izgubila in jo je Gospod prišel iskat.⁶ Kaj je torej to, kar je umrlo? Nedvomno mesena bitnost, ki je izgubila dih življenja in brez dihanja umrla. Gospod jo je prišel oživiti, da bi – tako kot vsi umiramo v Adamu, ker smo duševna (bitja) – v Kristusu živeli, ker smo duhovna (bitja),⁷ pri tem pa ne zavržemo Božje ustvarjenine, temveč poželenja mesa in prejmemo Svetega Duha.

»Omrtvite vaše zemeljske ude«

Tako pravi apostol v Pismu Kološanom: *Omrtvite vaše zemeljske ude.*⁸ Kateri so ti udje, pojasni sam: *nečistovanje, nečistost, strastnost, hudobno poželenje in slo po čim večjem imetju, ki je malikovanje.*⁹ Apostol oznanja odpoved takšnim (dejanjem) in o tistih, ki počnejo takšne

1 Prim. Apd 2,17.

2 1 Kor 15,46.

3 Prim. 1 Mz 2,7.

4 1 Kor 15,45.

5 izgubljeno ali pogubljeno.

6 Prim. Mt 18,11–12.

7 Prim. 1 Kor 15,22.

8 Kol 3,5.

9 Kol 3,5.

reči, pravi, da ne morejo podedovati nebeškega kraljestva,¹ saj so tako rekoč samó meso in kri: ker se je njihova duša nagnila k slabemu in se spustila k zemeljskim poželenjem, je prejela isto poimenovanje, ki pripada tudi tem (dejanjem).

V istem pismu apostol zapoveduje, naj vse to opustimo: *Slekli ste starega človeka z njegovimi deli.*² Ko je to dejal, ni hotel odpraviti starodavne ustvarjenine, saj bi si sicer morali vzeti življenje, da bi se ločili od tukajšnjega življenja. 12, 4. Sicer pa nam je apostol pisal, ko je bil tudi sam človek, ki je bil oblikovan v maternici in je izšel iz trebuha,³ ter je v Pismu Filipljanom priznal, da je *živeti v mesu sad dela* (*zên en sarkî karpòs érgou*).⁴ Sad dela Duha pa je odrešenje mesa. Kajti kakšen bi sploh lahko bil vidni sad nevidnega Duha kot to, da meso napravi zrelo in zmožno nepropadljivosti? Če je torej *živeti v mesu sad dela*, gotovo ni zaničeval bitnosti mesa, ko je zapisal: *Slekli ste starega človeka z njegovimi deli,*⁵ temveč je s tem nakazal zavrnitev našega starega⁶ načina življenja, ki človeka postara in pokvari.⁷ In zato je dodal: *in oblekli ste novega človeka, ki se prenavlja za spoznanje, po podobi svojega Stvarnika.*⁸ Ko pravi: *ki se prenavlja za spoznanje*, pokaže, da se tisti človek, ki je bil prej v nevednosti in ni poznal Boga, prenavlja prek spoznavanja Boga, kajti spoznavanje Boga človeka prenavlja. In ko pravi: *po podobi svojega Stvarnika*, misli na povzetje tistega človeka, ki je bil na začetku ustvarjen po Božji podobi.⁹

Kristus ozdravlja in obuja od mrtvih

12, 5. Da se je tudi sam rodil iz trebuha, se pravi iz starodavne bitnosti mesa, apostol pravi v Pismu Galačanom: *Ko pa se je Bogu, ki me je izbral že v materinem trebuhu in me poklical po svoji milosti, zdelo prav razodeti v meni svojega Sina, da bi ga oznanjal med pogani (...).*¹⁰ Kot sem že dejal, ni bil eden, ki se je rodil iz trebuha, in drugi, ki je

1 Prim. Gal 5,21; 1 Kor 15,50.

2 Kol 3,9.

3 Prim. Gal 1,15.

4 Flp 1,22.

5 Kol 3,9.

6 starega db. prvotnega.

7 Prim. Ef 4,22.

8 Kol 3,10.

9 Prim. 1 Mz 1,26.

10 Gal 1,15–16.

prinašal veselo oznanilo o Božjem Sinu, temveč isti (človek) najprej ni poznal Cerkve in jo je preganjal,¹ nato pa je, ko je doživel razodetje iz nebes in je Gospod govoril z njim, kakor sem pokazal v tretji knjigi, začel razširjati veselo oznanilo o Božjem Sinu Kristusu Jezusu, ki je bil križan pod Poncijem Pilatom; njegovo prejšnjo nevednost je namreč odpravilo novo spoznanje.²

Z apostolom je bilo kakor s slepimi, ki jih je Gospod ozdravil: odvrkli so svojo slepoto, da bi v polnosti prejeli bitnost oči³ in bi gledali z istimi očmi, s katerimi prej niso videli: gledanje (*visio*) je samo odpravilo njihovo slepoto,⁴ bitnost njihovih oči pa se je ohranila, zato da bi se, ker znova vidijo z očmi, s katerimi prej niso videli, zahvaljevali njemu, ki jim je povrnil vid. Prav tako tudi tisti, ki jim je ozdravil posušeno roko,⁵ in nasploh vsi, ki jih je ozdravil, niso svojih udov, s katerimi so se že od začetka rodili iz (materinega) trebuha, zamenjali za druge, temveč so jih prejeli enake, le da ozdravljene.⁶

12, 6. Ko je Ustvarjalec⁷ vseh stvari, se pravi Božja Beseda, ki je na začetku oblikoval človeka, odkril, da je zlo pokvarilo njegovo ustvarjenino, jo je ozdravil na vse mogoče načine: včasih je ozdravil posamičen ud, da je postal takšen, kot je bil oblikovan na začetku, včasih pa je človeku naenkrat povrnil zdravje in celovitost. Zakaj pa bi ozdravljaval mesene ude in jih vračal v njihovo prvotno stanje, če naj to, kar je ozdravil, ne bi bilo deležno odrešenja? Če je bilo takšno ozdravljenje le začasno, ozdravljenim ni podaril nič posebnega. Sicer pa, kako lahko (krivoverci) trdijo, da meso ne more prejeti življenja, ki prihaja od njega, ko pa je od njega prejelo ozdravljenje? Kajti življenje dosežemo z ozdravljenjem, nepropadljivost pa z življenjem. Kdor torej prinaša ozdravljenje, prinaša tudi življenje; kdor pa prinaša življenje, ta svojo ustvarjenino obdaja tudi z nesmrtnostjo.

13, 1. Naj nam povedo tisti, ki trdijo nasprotno, se pravi tisti, ki nasprotujejo svojemu odrešenju: v katerem telesu so vstali mrtva hči vélikega duhovnika,⁸ sin vdove, ki so ga mrtvega nosili pri (mestnih)

1 Prim. Gal 1,13.

2 novega spoznanja db. poznejšega spoznanja.

3 da bi v polnosti prejeli bitnost oči db. da bi prejeli popolno bitnost oči.

4 slepoto db. temo.

5 Prim. Mt 12,9–14.

6 ozdravljene db. odrešene.

7 Ustvarjalec (lat. prevod) ali Umetnik (armen. prevod).

8 Irenej se moti, saj ne gre za hčer vélikega duhovnika, temveč načelnika shodnice;

vratih,¹ in Lazar, ki je bil že štiri dni v grobu?² V istih telesih seveda, v katerih so umrli; kajti če ne bi vstali v teh istih telesih, potem očitno ne bi vstali isti ljudje, kot so umrli. Toda (Pismo) pravi, da je *Gospod prijel mrtvega za roko in mu rekel: »Mladenič, rečem ti, vstani!«* In mrtvi je sedel; ukazal je, naj mu dajo jesti, in ga dal njegovi materi.³ Prav tako je Lazarja poklical z močnim glasom, rekoč: »Lazar, pridi ven!« In umrli je prišel ven. Noge in roke je imel povezane s povoji.⁴ To je prisproda (*symbolum*) človeka, ki je bil zvezan s svojimi grehi. Zato je Gospod dejal: *Razvežite ga in pustite, naj gre!*⁵

Tako so kot tisti, ki so bili ozdravljeni, bili ozdravljeni na istih udih, ki so bili prej prizadeti, in tako kot so tisti, ki so bili mrtvi, vstali v istih telesih, saj so njihovi udje in njihova telesa prejeli ozdravljenje, ki jim ga je podaril Gospod – ta z začasnimi (stvarmi) vnaprej upodobi večne in kaže, da lahko svoji ustvarjenini nakloni ozdravljenje in življenje, zato da bi verjeli njegovim besedam o vstajenju –, tako bodo tudi na koncu, ob glasu *poslednje trobente*,⁶ ob Gospodovem klicu mrtvi vstali, kakor sam pravi: *Pride ura, v kateri bodo vsi, ki so v grobovih, slišali glas Sina človekovega. In tisti, ki so delali dobro, bodo odšli v vstajenje življenja, tisti pa, ki so delali húdo, v vstajenje obsodbe.*⁷

13, 2. Prazni in zares nesrečni so torej tisti, ki nočejo uvideti tako očitnih in jasnih (stvari), temveč bežijo pred lučjo resnice in same sebe oslepijo kakor nesrečni⁸ Ojdip! Zgodí se, da se neizkušeni rokoborci v boju z drugim trdno oklenejo nekega dela (nasprotnikovega) telesa in nato padejo skupaj s tem, ki ga držijo;⁹ ko padejo, mislijo, da so zmagali, saj se trdno oklepajo dela telesa, ki so ga zgrabili na začetku, (v resnici) pa so zaradi padca deležni posmeha. Tako je tudi s krivoverci: (iz povedi) *Meso in kri ne moreta podedovati Božjega kraljestva*¹⁰ so vzeli dve besedi, ne da bi razumeli apostolove misli in skušali poiskati

prim. Mt 9,18; Mr 5,22; Lk 8,41.

1 Prim. Lk 7,12.

2 Prim. Jn 11,39.

3 Mt 9,25; Lk 7,14–15; 8,55.

4 Jn 12,17; 11,43–44.

5 Jn 11,44.

6 1 Kor 15,52.

7 Jn 5,25.28–29.

8 nesrečni db. tragiški.

9 padejo skupaj z njim, ki se ga držijo db. padejo prek dela, ki se ga oklepajo.

10 1 Kor 15,50.

pravi pomen¹ njegovih besed; ker se oklepajo golih besed, zaradi njih umrejo, saj vso Božjo ojkonomijo uničujejo, kolikor je v njihovi moči.

»To, kar je propadljivo, si mora obleči nepropadljivost«

13, 3. Če pa trdijo, da se te (besede) nanašajo na sámo meso, ne pa na dela mesa, kakor sem dokazal, s tem povzročijo, da apostol nasprotuje samemu sebi, saj takoj zatem v istem pismu o mesu pravi takole: *To, kar je propadljivo, si mora obleči nepropadljivost, in kar je umrljivo, obleči neumrljivost. Ko pa si bo to, kar je umrljivo, obleklo neumrljivost, tedaj se bo izpolnila beseda, ki je pisana: »Smrt je použita v zmagi. Smrt, kje je tvoje želo? Smrt, kje je tvoja zmaga?«*² Te besede bodo po vsej pravici izrečene takrat, ko se bo to umrljivo in propadljivo meso, ki ga spremlja in mu je zagospodovala smrt, dvignilo v življenje in obleklo nepropadljivost in neumrljivost: tedaj bo smrt zares premagana, saj bo meso, ki se ga je smrt oklepala, osvobodilo izpod njene oblasti. Apostol znova pravi Filipljanom: *Naša domovina pa je v nebesih, od koder tudi pričakujemo odrešenika, Gospoda Jezusa. Ta bo preobrazil naše bedno telo, tako da ga bo naredil podobno telesu svojega veličastva.*³ Kaj je to bedno telo, ki ga bo Gospod preobrazil, da bo podobno telesu njegovega veličastva? Očitno je, da gre za telo, ki je meso, meso, ki ob pokopu v zemljo⁴ pokaže vso svojo bednost. Do preobrazbe (mesa), s katero to, kar je umrljivo in propadljivo, postane neumrljivo in nepropadljivo, pa ne pride zaradi njegove bitnosti, temveč zaradi Gospodovega delovanja, ki lahko to, kar je umrljivo in propadljivo, obda z nepropadljivostjo. In zato apostol v Drugem pismu Korinčanom pravi: *Da bi življenje použilo to, kar je umrljivo. Tisti pa, ki nas je prav za to pripravil, je Bog, ki nam je dal poroštvo Duha.*⁵ Povsem očitno je, da govori o mesu, kajti ne duša ne Duh nista umrljiva. Življenje bo použilo to, kar je umrljivo, ko meso ne bo več mrtvo, ampak živo ter bo ostalo nepropadljivo in pelo hvalnico Bogu, ki nas je za to pripravil. Da bi se torej na to pripravili, apostol Korinčanom dobro pravi: *Poveljučite Boga v svojem telesu.*⁶ Bog namreč prinaša nepropadljivost.

1 pravi pomen db. moč.

2 1 Kor 15,53–55.

3 Flp 3,20–21.

4 ob pokopu v zemljo db. ob padcu v zemljo.

5 2 Kor 5,4–5.

6 1 Kor 6,20.

13, 4. Da pa tega ne govori o kakšnem drugem telesu, temveč o mesenem telesu, jasno, nedvomno in nesporno (kažejo) njegove besede Korinčanom: *Vedno nosimo v svojem telesu Jezusovo umiranje, da bi se tudi življenje Jezusa Kristusa razodelo v našem telesu. Čeprav še živimo, nas vedno izročajo v smrt zaradi Jezusa, da bi se tudi Jezusovo življenje razodelo v našem umrljivem mesu.*¹ V istem pismu pravi, da Duh objema meso: *Vi ste Kristusovo pismo, za katero smo mi poskrbeli, ga napisali, pa ne s črnolom, temveč z Duhom živega Boga, ne na kamnite table, ampak na table mesenih src.*² Če torej že zdaj mesena srca morejo prejeti Duha, kaj je čudnega v tem, če pri vstajenju vsebujejo življenje, ki ga daje Duh? O tem vstajenju apostol v Pismu Filipljanom pravi: *Postajam podoben njegovi smrti, da kako pridem do vstajenja od mrtvih.*³ V katerem drugem umrljivem mesu pa bi se lahko pokazalo življenje, če ne v tej bitnosti, ki ji zadajajo smrt zaradi priznavanja Boga? Kakor apostol sam pravi: *Kaj mi koristi, če sem se v Efezu po človeško boril z zvermi, če mrtvi ne vstajajo? Če pa mrtvi ne vstajajo, tudi Kristus ni vstal. Če pa Kristus ni vstal, potem je prazno naše oznanilo, prazna tudi vaša vera. Poleg tega bi se tudi pokazalo, da smo lažnive Božje priče, ker smo pričali proti Bogu, češ da je obudil Kristusa, ki ga ni obudil. Če namreč mrtvi ne vstajajo, tudi Kristus ni vstal. Če pa Kristus ni vstal, je prazna vaša vera in ste še v svojih grehih. Torej so izgubljeni tudi tisti, ki so zaspali v Kristusu. Če samo zaradi tega življenja upamo v Kristusa, smo od vseh ljudi najbolj pomilovanja vredni. Toda Kristus je vstal od mrtvih, prvenec tistih, ki so zaspali. Ker je namreč po človeku smrt, je po človeku tudi vstajenje mrtvih.*⁴

13, 5. Torej, kot sem že prej dejal, ali (krivoverci) trdijo, da v vseh teh (odlomkih) apostol nasprotuje svojim besedam *Meso in kri ne moreta podedovati Božjega kraljestva*,⁵ ali pa si morajo znova izmisliti škodljive in izkrivljene razlage teh besed, zato da bi sprevrgli in spremenili njihov pomen. Toda kaj smiselnega⁶ sploh lahko povedo, če skušajo drugače razložiti besede: *To, kar je propadljivo, si mora*

1 2 Kor 4,10–11.

2 2 Kor 3,3.

3 Flp 3,10–11.

4 1 Kor 15,32.13–21.

5 1 Kor 15,50.

6 smiselnega db. zdravega.

*obleči nepropadljivost, in kar je umrljivo, obleči neumrljivost;*¹ in: *Da bi se tudi Jezusovo življenje razodelo v našem smrtnem telesu*² in vse druge besede, kjer apostol očitno in jasno oznanja vstajenje in nepropadljivost mesa? Ker niti ene (povedi) ne želijo razumeti pravilno,³ morajo številne (odlomke) razlagati napačno.⁴

»Spravil vas je s seboj po njegovem telesu iz mesa«

14, 1. Da Gospod o bitnosti mesa in krvi ni dejal, da ne moreta podedovati Božjega kraljestva,⁵ dokazuje (dejstvo), da je isti apostol izraza »meso« in »kri« nenehno uporabljal za našega Gospoda Jezusa Kristusa. Tako je po eni strani nakazal⁶ njegovo človeškost,⁷ saj je tudi Gospod sam sebe imenoval Sin človekov, po drugi strani pa je potrdil odrešenje našega mesa, kajti če meso ne bi moglo biti odrešeno, tudi Božja Beseda ne bi postala meso,⁸ in če Bog ne bi terjal (*inquiri*) krvi pravičnih, Gospod ne bi imel krvi.

Ker pa kri pravičnih že od začetka vpije, je Bog rekel Kajnu, potem ko je ta umoril svojega brata: *Kri tvojega brata vpije k meni.*⁹ In ker je nameraval terjati njihovo kri, je rekel Noetu in tistim, ki so bili z njim: *Tudi za vašo kri*¹⁰ *bom terjal račun od vsake živali.*¹¹ In znova: *Če kdo prelije človeško kri, se bo prelila njegova kri.*¹² Podobno je tudi Gospod govoril tistim, ki so nameravali preliti njegovo kri: *Terjala se bo vsaka pravična kri, ki je bila prelita na zemlji, od krvi pravičnega Abela do krvi Zaharija, Berehjaevega sina, ki ste ga umorili med templjem in oltarjem. Resnično, povem vam: vse to bo prišlo nad ta rod.*¹³ S tem je nakazal, da bo sleherno prelitje krvi pravičnih in prerokov, ki so obstajali od začetka, povzel v samem sebi in bo sam terjal njihovo kri. Krvi

1 1 Kor 15,53.

2 2 Kor 4,11.

3 pravilno db. dobro.

4 napačno db. slabo.

5 Prim. 1 Kor 15,50.

6 nakazal db. postavil.

7 človeškost db. njegovega človeka.

8 Prim. Jn 1,14.

9 1 Mz 4,10.

10 vašo kri db. kri vaših duš.

11 1 Mz 9,5.

12 1 Mz 9,6.

13 Mt 23,35–36; prim. Lk 11,50–51.

pa ne bi terjal, če ta ne bi mogla biti odrešena; prav tako Gospod teh (stvari) v sebi ne bi mogel povzeti, če ne bi bil sam postal meso in kri skladno s prvotno ustvarjenino, da bi na koncu v samem sebi odrešil tisto, kar se je na začetku pogubilo v Adamu.

14, 2. Če pa se je Gospod učlovečil prek¹ neke druge ojkonomije in privzel meso neke druge bitnosti, pomeni, da v samem sebi ni povzel človeka; prav tako mu ne moremo reči »meso«, kajti meso je nasledstvo (*successio*) prvotne ustvarjenine, ki je nastala iz blata. Če pa bi Gospod snov moral imeti iz neke druge bitnosti, bi ga Oče že na začetku zgnetel iz druge bitnosti. Toda odrešilna Beseda je postala to, kar je bil pogubljeni človek, in tako je prek sebe udejanjila občestvo s seboj in človeku prinesla odrešenje. Kar je bilo pogubljeno, je bilo iz mesa in krvi. Bog je namreč iz zemlje vzel blato in oblikoval človeka² in zaradi tega človeka je (prišlo) do vse ojkonomije Gospodovega prihoda. Torej je tudi Gospod imel meso in kri, da je v sebi lahko povzel prvotno Očetovo ustvarjenino, ne pa neke druge, ter iskal to, kar je bilo pogubljeno.³ Zato apostol v Pismu Kološanom pravi: *Tudi vi ste nekoč živeli v hudobnih delih, v razumu odtujeni in sovražni. Zdaj pa vas je Bog spravil s seboj po njegovem telesu iz mesa, prek smrti, da bi vas privedel pred svoje obličje svete, brezgrajne in neoporečne.*⁴ *Spravil vas je po njegovem telesu iz mesa,* pravi, kajti pravično meso je spravilo meso, ki je bilo v oblasti (*detineri*) greha, in ga privedlo do prijateljstva z Bogom.

14, 3. Če torej kdo poreče, da je Gospodovo meso drugačno od našega, ker ni grešilo, in da v *njegovih ustih*⁵ *ni bilo zvijače,*⁶ in hkrati pravi, da smo mi grešniki, ima čisto prav. Če pa si domišlja, da je imelo Gospodovo meso drugačno bitnost (kot naše), bo omajana tudi apostolova beseda o spravi. Spravi se namreč lahko zgolj to, kar se je nekoč sovražilo. Če pa je Gospod meso vzel iz neke druge bitnosti, se z Bogom ni spravilo to, kar je zaradi prestopka postalo Bogu sovražno. Zdaj pa je prek občestva, ki ga imamo z njim, Gospod človeka spravil

1 prek (armen. prevod) ali zaradi (lat. prevod).

2 Prim. 1 Mz 2,7.

3 Prim. Lk 19,10.

4 Kol 1,21–22.

5 njegovih ustih (armen. prevod) ali njegovi duši (lat. prevod).

6 1 Pt 2,22.

z Bogom Očetom, saj nas je po svojem telesu iz mesa spravil s seboj¹ in nas odkupil s svojo krvjo, kakor apostol pravi Efežanom: *V njem, po njegovi krvi, imamo odkupitev, odpuščanje prestopkov.*² In znova: *Vi, ki ste bili nekoč oddaljeni, ste po Kristusovi krvi postali bližnji.*³ In spet: *V svojem mesu je odpravil sovraštvo, postavio zapovedi v predpisih.*⁴ V celotnem pismu apostol povsem očitno pričuje, da smo bili odrešeni po mesu in krvi našega Gospoda.

14, 4. Če nam torej meso in kri prinašata življenje, o njiju ni bilo v pravem pomenu (*proprie*) rečeno, da ne moreta podedovati Božjega kraljestva,⁵ temveč je bilo to rečeno o prej omenjenih delih mesa, ki človeka vlečejo v greh in ga oropajo življenja. Zato v Pismu Rimljanom apostol pravi: *Zato naj v vašem umrljivem telesu ne kraljuje greh, tako da bi se mu vdajali. Ne izročajte svojih udov grehu, da bi ti postali orodje krivičnosti, ampak izročite sebe Bogu kot ljudje, ki so prešli od smrti v življenje, svoje ude pa izročite Bogu, da postanejo orodje pravičnosti.*⁶ Apostol želi, da z istimi udi, s katerimi smo služili grehu⁷ in obrodili sadove smrti,⁸ služimo pravičnosti,⁹ da bomo obrodili življenje. Spomni se torej, preljubi, da si bil odrešen z mesom našega Gospoda in odkupljen z njegovo krvjo; *drži se glave, iz katere se hrani in povezuje celotno telo*¹⁰ Cerkve, se pravi mesenega prihoda Božjega Sina; priznaj njegovo božanskost in neomajno verjemi v njegovo človeškost ter uporabljaj dokaze iz Pisem: tako boš, kakor sem ti pokazal, zlahka ovrigel vse nauke krivovercev, ki so si jih naknadno izmislili.

1 Prim. Kol 1,22.

2 Ef 1,7.

3 Ef 2,13.

4 Ef 2,14–15.

5 Prim. 1 Kor 15,50.

6 Rim 6,12–13.

7 Prim. Rim 6,6.

8 Prim. Rim 7,5.

9 Prim. Rim 6,19.

10 Kol 2,19.

Drugi del

Istovetnost Boga stvarnika in Boga Očeta dokazujejo trije dogodki iz Kristusovega življenja

1. Ozdravljenje sleporojenega

Vstajenje, ki ga je obljubil Bog stvarnik

15, 1. Izaija pravi, da je tisti, ki je na začetku ustvaril človeka, po njegovem razpadu v zemlji obljubil drugo rojstvo:¹ *Mrtvi bodo oživel, vstali bodo tisti, ki so v grobovih, razveselili se bodo tisti, ki so na zemlji. Tvoja rosa jim je namreč zdravilo.*² In spet: *Tolažil vas bom in v Jeruzalemu boste potolaženi. Videli boste in vaše srce se bo veselilo, vaše kosti bodo brstele kakor trava. Gospodova roka se bo dala spoznati njim, ki se ga bojijo.*³

Ezekiel pa pravi takole: *Gospodova roka je bila nad menoj. Gospod me je po Duhu peljal ven in me postavil v sredo ravnine, ki je bila polna kosti. Peljal me je krog in krog ob njih in glej, mnogo jih je bilo po površju ravnine in bile so zelo suhe. Rekel mi je: »Sin človekov, ali lahko te kosti oživijo?« Rekel sem: »Gospod, ti veš, saj si jih ustvaril!« Tedaj mi je rekel: »Prerokuj nad temi kostmi in jim reci: »Suhe kosti, poslušajte Gospodovo besedo! Tako govori Gospod Bog tem kostem: Glejte, poslal bom v vas Duha življenja, s kitami vas bom obdal in dal, da bo meso zraslo na vas. Prevlekel vas bom s kožo in dal svojega Duha v vas, da boste oživele. Tedaj boste spoznali, da sem jaz Gospod.« Prerokoval sem, kakor mi je ukazal. Ko sem prerokoval, se je stresla zemlja in kosti so se približale druga drugi. Videl sem in glej, že so bile kite na njih, zraslo je meso in koža se je razpela čeznje po vrhu. Duha pa ni bilo v njih. Tedaj mi je rekel: »Prerokuj Duhu, prerokuj, sin človekov, in reci*

1 Irenej ne govori o splošnem vstajenju vseh mrtvih (prim. *Zoper krivoverstva* V, 35, 2), temveč o »prvem vstajenju« oz. »vstajenju pravičnih« (prim. *Zoper krivoverstva* V, 32, 1; V, 33, 2; V, 35, 1; V, 36, 3), s katerim se začne kraljestvo pravičnih, ki bodo tisoč let vladali na zemlji, šele nato pa bodo vstali vsi drugi, ki so umrli.

2 Iz 26,19.

3 Iz 66,13–14.

Duhu (Spiritus): »Tako govori Gospod Bog: Od štirih vetrov (spiritus) pridi in dihni v te mrtve, da oživijo!« Ko sem prerokoval, kakor mi je bilo ukazano, je prišel vanje Duh. Oživele so in se postavile na noge: silno velika vojska.¹ In spet pravi: Glejte, jaz odprem vaše grobove, izpeljem vas iz vaših grobov in vas pripeljem v Izraelovo deželo. Spoznali boste, da sem jaz Gospod, ko odprem vaše grobove in vas izpeljem iz vaših grobov, o moje ljudstvo. Svojega Duha denem v vas, da boste živeli, in vas spet postavim na vašo zemljo. Tedaj boste spoznali, da sem jaz Gospod. Jaz sem govoril in izvršil, govori Gospod.²

Tako torej Demiurg že na tej zemlji³ oživlja naša umrljiva⁴ telesa, kakor lahko vidimo, jim obljublja vstajenje in obujenje iz grobov in grobnic ter jim podarja nepropadljivost – pravi namreč, *da bodo njihovi dnevi kakor dnevi drevesa življenja*.⁵ Tako je dokazano, da vse to dela edini Bog in da je on dobri Oče, ki dobrotljivo podarja življenje tistim, ki sami po sebi nimajo življenja.

Ozdravljenje sleporojenega razodeva ustvarjalno moč Besede pri stvarjenju človeka

15, 2. Da ne bi iskali drugega Boga poleg njega, ki je oblikoval človeka in mu podaril dih življenja,⁶ in da ne bi zapadli v takšno blaznost, da bi si nad Demiurgom izmislili drugega Očeta, je Gospod svojim učencem zelo jasno pokazal, kdo je on sam in kdo je Oče. Kajti vse druge bolnike, se pravi vse, nad katere so bolezní prišle zaradi grešnih dejanj,⁷ je ozdravljaj z besedo. Govoril jim je: *Glej, ozdravljen si. Ne greši več, da te ne doleti še kaj hujšega*;⁸ s tem je pokazal, da so bolezní prišle nad ljudi zaradi greha neposlušnosti. Tistemu, ki je bil slep od rojstva, pa vida ni povrnij⁹ z besedo, temveč z dejanjem; tega ni naredil brez razloga ali po naključju, temveč zato, da bi pokazal Božjo roko, ki je na začetku oblikovala človeka.¹⁰ Zato je učencem, ki so ga

1 Ezk 37,1–10.

2 Ezk 37,12–14.

3 na tej zemlji db. tukaj.

4 umrljiva db. mrtva.

5 drevesa življenja db. lesa življenja; Iz 65,22.

6 Prim. 1 Mz 2,7.

7 grešnih dejanj db. prestopka.

8 Jn 5,14.

9 povrnij (armen. prevod) ali naklonij (lat. prevod).

10 Prim. Ps 118,73; Job 10,8. »Božja roka« je seveda Jezus Kristus.

vprašali, ali se je rodil slep po svoji krivdi ali po krivdi staršev, odvrnil: *Ni grešil on ne njegovi starši, ampak da se na njem razodenejo Božja dela.*¹ Božja dela pa so oblikovanje človeka, ki ga je Bog naredil z dejanjem, kakor pravi Pismo: *Tedaj je Bog vzel blato (limus) iz zemlje in oblikoval človeka.*² Zato je tudi Gospod pljunil na zemljo, naredil blato (*lutum*) in (sleporojenemu) z njim pomazal oči:³ s tem je pokazal, na kakšen način je nastala starodavna ustvarjenina, in tistim, ki so mogli doumeti, razodel Božjo roko, ki je iz blata oblikovala človeka. Kajti to, česar Beseda, ki je umetnica, ni izoblikovala v (materinem) trebuhu, je izpolnila⁴ vsem na očeh, *da bi se v njem razodela Božja dela*⁵ in da mi ne bi iskali neke druge roke, ki je oblikovala človeka, niti nekega drugega Očeta, temveč da bi vedeli, da je ista Božja roka, ki nas je oblikovala na začetku in nas oblikuje tudi v (materinem) trebuhu, v poslednjih časih poiskala nas, ki smo bili izgubljeni,⁶ si nazaj pridobila izgubljeno ovco in si jo zadela na rame ter jo v veselju vrnila v čredo življenja.⁷

15, 3. Da nas je v (materinem) trebuhu oblikovala Božja Beseda, pravi Jeremija: *Preden sem te oblikoval v trebuhu, sem te poznal; preden si prišel iz maternice, sem te posvetil in te postavil za preroka narodom.*⁸ Podobno pravi tudi Pavel: *Ko pa je bilo njemu, ki me je izbral že v materinem trebuhu, všeč, da bi ga oznanjal med pogani.*⁹ Ker nas je torej v trebuhu oblikovala Beseda, je ta ista Beseda slepemu od rojstva ponovno oblikovala¹⁰ vid: tako je povsem jasno pokazala, kdo je naš skrivni Oblikovalec (*Plasmator*), kajti ista Beseda se je pokazala ljudem in razložila (*disserere*) starodavno Adamovo ustvarjenino, se pravi, na kakšen način je bila ustvarjena in katera roka jo je oblikovala.¹¹ Celoto je pokazala s pomočjo dela, kajti Gospod, ki je ponovno oblikoval oči, je že prej oblikoval celega človeka in tako služil Očetovi volji.

1 Jn 9,3.

2 Prim. 1 Mz 2,7.

3 Prim. Jn 9,6.

4 izpolnila ali dopolnila.

5 Jn 9,3.

6 izgubljeni ali pogubljeni; prim. Lk 19,10.

7 Prim. Lk 15,4–6.

8 Jer 1,5.

9 Gal 1,15–16.

10 ponovno oblikovala (armen. prevod) ali oblikovala (lat. prevod).

11 Prim. Ps 118,73; Job 10,8.

In ker je človek v tej ustvarjenini, ki je bila oblikovana v Adamu, zapadel v greh¹ in je potreboval kopel očiščenja,² mu je Gospod pomazal oči z blatom in mu dejal: *Pojdi in se umij v vodnjaku Siloa.*³ Tako mu je hkrati povrnil (prvotno) oblikovanost⁴ in mu (naklonil) prerojenje, ki ga prinaša kopel. Potem ko se je umil, se je *vrnil in videl*,⁵ da je spoznal svojega Oblikovalca in prepoznal Gospoda, ki mu je podaril življenje.

Ena sama zemlja, en sam Bog, ena sama Beseda

15, 4. Na ta način so torej zavrjnjeni tudi Valentinovi učenci, ki trdijo, da človek ni bil oblikovan iz te zemlje, temveč iz tekoče in razlite snovi. Jasno je namreč, da je bil človek na začetku oblikovan iz iste zemlje, iz katere je Gospod (sleporojenemu) oblikoval oči. Kajti ni dosledno, da bi bile iz ene (snovi) oblikovane oči, iz neke druge pa preostalo telo, kakor tudi ni dosledno, da bi neko (bitje) oblikovalo telo, neko drugo pa oči. Ta, ki je že na začetku oblikoval Adama in kateremu je Oče dejal: *Naredimo človeka po svoji podobi in podobnosti*,⁶ je namreč isti kot ta, ki se je v poslednjih časih razkril ljudem in povrnil vid⁷ Adamovemu potomcu, ki se je rodil slep.⁸ Zato tudi Pismo, ki napoveduje prihodnost, pravi, da je k Adamu, ki se je skrnil zaradi neposlušnosti, Gospod prišel zvečer in ga poklical: *Kje si?*⁹ To je storil zato, ker je v poslednjih časih ista Božja Beseda prišla poklicat človeka in ga spomnila na svoja dela,¹⁰ v katerih je človek živel, ko se je skrnil pred Bogom. Kakor je takrat Bog zvečer govoril z Adamom in ga iskal, tako je tudi v poslednjih časih po istem glasu obiskal njegov rod in ga iskal.¹¹

1 zapadel v greh db. naredil prestopok.

2 Prim. Tit 3,5.

3 Jn 9,7.

4 oblikovanost ali ustvarjenino (lat. *plasmatio*).

5 Jn 9,7.

6 1 Mz 1,26.

7 povrnil vid db. oblikoval vid.

8 ki se je rodil slep (armen. prevod) ali ki je bil slep (lat. prevod).

9 1 Mz 3,9.

10 Prim. Jn 9,3.

11 Da je Božja Beseda, se pravi Jezus Kristus, tisti »glas«, s katerim je Bog v raji iskal Adama, je pred Irenejem razlagal že Teofil Antiohijski, *Avtoliku* II, 22 (slov. prevod v: *Logos v obrambo resnice*, Celje 1998, str. 453–454).

16, 1. Da je bil Adam oblikovan iz naše zemlje, potrjuje¹ Pismo, ko pravi, da je Bog rekel Adamu: *V potu svojega obraza boš jedel svoj kruh, dokler se ne povrneš v zemljo, iz katere si bil vzet.*² Če se torej naša telesa po smrti vrnejo v neko drugo zemljo, pomeni, da iz nje izhaja tudi njihova bitnost; če pa se vrnejo v to zemljo, je jasno, da so bila telesa oblikovana prav iz nje, kakor je razkril tudi Gospod, ko je (sleporojenemu) s pomočjo te zemlje oblikoval oči. Če je bila torej jasno pokazana Božja roka, ki je oblikovala Adama³ in tudi nas, če obstaja eden in isti Oče, čigar glas je od začetka pa vse do konca navzoč pri svoji ustvarjenini, in če je evangelij jasno pokazal bitnost naše ustvarjenine, ne smemo več iskati nekega drugega Očeta poleg njega niti neke druge bitnosti naše ustvarjenine poleg že prej omenjene, ki jo je pokazal Gospod, niti neke druge Božje roke poleg tiste, ki nas od začetka do konca oblikuje, nas prilagaja (*coaptare*) za življenje, je navzoča pri svoji ustvarjenini in jo izpopolnjuje po Božji podobi in podobnosti.⁴

16, 2. To se je resnično pokazalo, ko je Božja Beseda postala človek in se priličila (*assimilare*) človeku, človek pa njej, da bi prek podobnosti s Sinom človek postal dragocen v Očetovih očeh.⁵ V starih časih se je govorilo, da je bil človek narejen po Božji podobi, vendar pa to takrat še ni bilo opazno, kajti Beseda, po katere podobi je bil narejen človek, je bila še nevidna; človek je zato zlahka izgubil svojo podobnost. Ko pa je Božja Beseda postala meso,⁶ je potrdila oboje: resnično je pokazala podobo, ko je sama postala to, kar je bilo narejeno po njeni podobi, in trdno obnovila podobnost, ko je prek vidne Besede človeka priličila nevidnemu Očetu.

1 potrjuje db. pravi.

2 1 Mz 3,19.

3 Prim. Ps 118,73; Job 10,8.

4 Prim. 1 Mz 1,26.

5 v Očetovih očeh db. v Očetu.

6 Prim. Jn 1,14.

2. Križanje

Neposlušnost na lesu popravlja poslušnost na lesu

16, 3. Toda Gospod sebe in Očeta ni razodel samo prek tega, kar sem omenil, temveč tudi prek svojega trpljenja. Da bi odpravil človeško neposlušnost,¹ do katere je prišlo na lesu,² *je bil poslušen vse do smrti, in sicer smrti na križu,*³ ter neposlušnost, do katere je prišlo na lesu, ozdravil s poslušnostjo na lesu. Če bi oznanjal nekega drugega Očeta, potem neposlušnosti našemu Oblikovalcu ne bi prišel odpraviti s pomočjo istih (stvari). Ker pa je po istih (stvareh), po katerih smo bili neposlušni Bogu in nepokorni njegovi besedi,⁴ prinesel poslušnost in pokorščino njegovi besedi, je jasno pokazal Boga, ki smo ga prizadeli v prvem Adamu, ko nismo izpolnjevali njegove zapovedi, in s katerim smo se spravili v drugem Adamu, ko smo postali poslušni vse do smrti. Kajti nismo bili dolžniki nikogar drugega kot njega, čigar zapoved smo prekršili že na začetku.

Odpušcanje grehov, ki ga naklanja tisti,
čigar dolžniki smo mi vsi

17, 1. Ta Bog je demiurg: glede na svojo ljubezen je naš Oče, glede na svojo moč naš Gospod, glede na svojo modrost pa je naš Stvarnik in Oblikovalec. Zato nas je v poslednjih časih Gospod po svojem učlovečenju obnovil (*apokatastênai*) v prijateljstvu (z Bogom): postal je *srednik med Bogom in ljudmi,*⁵ pridobil naklonjenost⁶ Očeta, zoper katerega smo grešili, ga s svojo poslušnostjo potolažil zaradi naše neposlušnosti in nam naklonil (milost) spreobrnjenja in podložnost našemu Stvarniku. Zato nas je tudi učil, naj pri molitvi rečemo: *In*

1 neposlušnost ali nepokorščino.

2 V grščini beseda *xylon* pomeni tako »les« kot »drevo«. Ker prva poglavja Geneze govorijo o drevesu oz. lesu spoznanja dobrega in hudega (prim. 1 Mz 2,9.17; 3,3.6 itd.), so cerkveni očetje že od Justina naprej (prim. *Razgovor z Judom Trifonom* 86) iskali vzporednice med drevesom v raju in drevesom križa.

3 Flp 2,8.

4 besedi ali Besedi.

5 1 Tim 2,5.

6 pridobil naklonjenost ali pomiril, potolažil, spravil, zadostil (lat. *propitiare*).

*odpusti nam naše dolge.*¹ Če nam naroča, naj tako molimo, je zagotovo naš Oče,² čigar dolžniki smo bili, ker smo prekršili njegovo zapoved. Toda kdo je to? Mar neki nespoznavni Oče, ki ni nikoli dal nobene zapovedi, ali pa Bog, ki so ga oznanjali preroki³ in čigar dolžniki smo bili, ker smo prekršili njegovo zapoved? Toda človeku je zapoved dala Beseda, ki pravi: *Adam je slišal glas Gospoda Boga.*⁴ Njegova Beseda torej človeku dobro pravi: *Odpuščeni so ti grehi.*⁵ Tisti, zoper katerega smo grešili na začetku, nam je torej na koncu naklonil odpuščanje grehov. Če pa je eden tisti, čigar zapoved smo prekršili, in drugi tisti, ki je dejal: *Odpuščeni so ti grehi*, pa ta ni ne dober ne resnicoljuben (*verax*) ne pravičen. Kako bo namreč dober, ko pa ne daje od svoje (lastnine)? Kako bo pravičen, ko pa jemlje to, kar je tuje? Kako bodo grehi zares odpuščeni, če nam tisti, zoper katerega smo grešili, prek svojega Sina ne nakloni odpuščanja *po prisrčnem usmiljenju našega Boga, ki nas je obiskal?*⁶

17, 2. Ko so *množice videle*, da je bil hromi ozdravljen, *so slavile Boga, ki je ljudem dal takšno oblast.*⁷ Katerega Boga so slavile množice, ki so tam stale? Mar nekega nespoznavnega Očeta, ki so si ga izmislili krivoverci? Toda kako so lahko slavili njega, ki ga sploh niso poznali? Očitno je torej, da so Izraelci slavili Boga, ki so ga oznanjali postava in preroki in ki je tudi Oče našega Gospoda; zato je Gospod z znamenji, ki jih je delal, ljudi tudi učil, naj iskreno dajejo Bogu slavo.⁸ Če pa bi bil eno Oče, od katerega je prišel Gospod, in drugo Bog, ki bi ga ljudje slavili zaradi čudežev, bi ljudi napravil nehvaležne tistemu Očetu, ki jim je poslal ozdravljenje. Ker pa je od njega, ki je (resnično) Bog, edinorojeni Sin prišel za odrešenje ljudi, je s čudeži, ki jih je delal, neverne spodbujal, naj slavijo Očeta, farizejem, ki niso sprejemali prihoda njegovega Sina in zato niso verjeli v odpuščanje, ki ga je naklanjal, pa je govoril: *Da boste vedeli, da ima Sin človekov na zemlji*⁹

1 Mt 6,12.

2 Prim. Mt 6,9.

3 so ga oznanjali preroki (armen. prevod) db. ga oznanjajo Pisma (lat. prevod).

4 1 Mz 3,8.

5 Mt 9,2; Lk 5,20.

6 Lk 1,78.

7 Mt 9,8.

8 Prim. Lk 17,18.

9 Tu in v nadaljevanju besedi »na zemlji« prinaša armen. prevod, lat. prevod pa te zveze nima.

*oblast odpuščati grehe.*¹ In ko je to dejal, je hromemu človeku ukazal, naj vzame posteljo, na kateri je ležal, in gre na svoj dom.² S tem čudežem je osupnil neverne in pokazal, da je on sam Božji glas, po katerem je človek na zemlji prejel zapovedi; in ker jih je prekršil, je postal grešnik, zaradi grehov pa je ohromel.

17, 3. Ko je odpuščal grehe, Gospod torej ni samo ozdravil človeka, temveč je tudi jasno razodel, kdo je on sam. Kajti če grehov ne more odpuščati nihče razen Boga samega³ in če jih je Gospod odpuščal in ozdravljaj ljudi, je očitno, da je bil on Božja Beseda, ki je postala Sin človekov in je od Očeta prejela oblast odpuščati grehe, saj je bila človek in Bog: kot človek je trpela skupaj z nami, kot Bog pa se nas je usmilila in nam odpustila naše dolge,⁴ ki smo jih dolgovali Bogu, našemu stvarniku. Zato je David vnaprej napovedal: *Blagor tistim, ki so jim odpuščane krivice in pokriti grehi; blagor človeku, ki mu Gospod ne prišteva greha.*⁵ Tako je pokazal na odpuščanje grehov ob njenem prihodu, s katerim je *izbrisal zadolžnico* našega dolga in *jo pribil na križ*,⁶ da bi – kakor smo prek lesa postali dolžniki Bogu – prek lesa prejeli tudi odpis našega dolga.

Ojkonomija lesa, ki jo je vnaprej upodobil Elizej

17, 4. To je med mnogimi drugimi v prispodobi (*significanter*) pokazal že prerok Elizej. Kajti ko so preroki, ki so bili z njim, sekali les, da bi postavili šotor, je rezilo zdrsnilo s sekire in padlo v Jordan ter ga niso mogli najti. Ko pa je na tisti kraj prišel Elizej in izvedel, kaj se je zgodilo, je v vodo vrgel kos lesa. Ko je to storil, je rezilo sekire priplavalo na vrh in tisti, ki so ga prej izgubili, so ga lahko pobrali z gladine vode.⁷ S tem dejanjem je prerok pokazal, da bomo trdno Božjo Besedo, ki smo jo prek lesa izgubili zaradi naše malomarnosti in je nismo našli, znova prejeli prek ojkonomije lesa.⁸ Da pa je Božja Beseda podobna

1 Mt 9,6.

2 Prim. Mt 9,6.

3 Prim. Lk 5,21.

4 Prim. Mt 6,12.

5 Ps 31,1–2; Rim 4,8.

6 Kol 2,14.

7 Prim. 2 Kr 6,1–7.

8 Stavrološko razlago najdenja sekire omenja že Justin v *Razgovor z Judom Trifonom* 86, 6.

sekiri, pravi Janez Krstnik: *Sekira je že postavljena drevesom na kore-nino*.¹ Jeremija pravi podobno: *Gospodova Beseda je kakor sekira, ki razkolje skalo*.² Torej nam je Besedo, ki nam je bila prikrita, razodela ojkonomija mesa, kakor sem že povedal. In ker smo Besedo izgubili prek lesa, se je vsem znova razkrila prek lesa ter pokazala svojo višino, dolžino in širino³ ter – kot je dejal neki starešina – z iztezanjem rok⁴ dve ljudstvi privedla k enemu Bogu. Roki sta bili namreč dve, ker sta bili do skrajnih meja zemlje razseljeni dve ljudstvi,⁵ vendar pa je bila sredi med njima ena sama glava, saj obstaja *en Bog, ki je nad vsem, po vsem in v vsem*.⁶

Besedo nosi njeno lastno stvarstvo

18, 1. Takšne in tako velike ojkonomije pa ni uresničil s pomočjo nekega drugega stvarstva, temveč s pomočjo lastnega; prav tako je ni uresničil prek tega, kar je nastalo iz nevednosti in nezadostnosti, temveč prek tega, kar ima svojo bitnost iz Očetove modrosti in moči. Oče namreč ni ne krivičen, da bi si požel tuje lastnine, ne tako ubog, da prek svoje (lastnine) svojim (ljudem) ne bi mogel podariti življenja in svojega stvarstva uporabiti za odrešenje človeka. Kajti stvarstvo ne bi moglo nositi Besede, če bi nastalo iz nevednosti in nezadostnosti. Da pa je bila učlovečena Božja Beseda razpeta na les,⁷ sem že pokazal na mnoge načine, poleg tega pa Križanega priznavajo tudi krivoverci sami. Kako bi namreč stvaritev (*emissio*) nezadostnosti in nevednosti mogla nositi njega, ki zaobjema vse spoznanje ter je resničen in popoln? In kako bi stvarstvo, ki je ločeno⁸ od Očeta in daleč od njega, moglo nositi njegovo Besedo? Če pa naj bi stvarstvo ustvarili angeli – bodisi da Boga, ki je nad vsem, niso poznali bodisi so zanj vedeli –, kako bi izdelek (*fabricatio*) angelov mogel hkrati nositi Očeta in Sina – Gospod je namreč dejal: *Jaz sem v Očetu in Oče v meni*?⁹ Kako bi

1 Mt 3,10.

2 Jer 23,29.

3 Prim. Ef 3,18.

4 z iztezanjem rok ali z iztegnjenimi rokami.

5 Prim. Iz 11,12; Jn 11,52; Ef 2,15.

6 Ef 4,6.

7 Prim. Apd 5,30; 10,39; Gal 3,13.

8 ločeno (armen. prevod) ali skrito (lat. prevod).

9 Jn 14,11.

stvarstvo, ki je zunaj Polnosti, moglo zaobjeti njega, ki zaobsega vso Polnost? Ker je vse to nemogoče in se vsega tega ne da potrditi, je resnično samo oznanilo Cerkve, ki pravi, da je Boga nosilo njegovo lastno stvarstvo, ki obstaja po njegovi moči, spretnosti in modrosti. Oče namreč na neviden način nosi stvarstvo, stvarstvo pa na viden način nosi Očetovo Besedo.

In to je resnica. 18, 2. Oče namreč obenem nosi svoje stvarstvo in svojo Besedo, Beseda, ki jo nosi Oče, pa daje Duha¹ vsem, kakor želi Oče. Nekaterim, skladno z njihovo ustvarjenostjo, daje duha, ki je ustvarjen, drugim pa skladno s posinovljenjem daje Duha, ki izhaja iz Boga in je njegov rojenec.² Tako se kaže *en Bog Oče, ki je nad vsem, po vsem in v vsem*.³ Kajti Oče je *nad vsem* in on je Kristusova glava;⁴ Beseda je *po vsem* in ona je glava Cerkve;⁵ *v vsem* pa je Duh, ki je živa voda, ki jo Gospod daje tistim, ki na pravi način verujejo vanj,⁶ ga ljubijo in vedo, da je *en Oče, ki je nad vsem, po vsem in v vsem*.⁷

Beseda je prišla v svojo lastnino

O tem pričuje tudi Gospodov učenec Janez, ki v evangeliju pravi takole: *V začetku je bila Beseda in Beseda je bila pri Bogu in Beseda je bila Bog. Ta je bila v začetku pri Bogu. Vse je nastalo po njej in brez nje ni nastalo nič, kar je nastalo*.⁸ O isti Besedi nato pravi: *Na svetu je bila in svet je po njej nastal, a svet je ni spoznal. V svojo lastnino je prišla, a njeni je niso sprejeli. Tistim pa, ki so jo sprejeli, je dala moč, da postanejo Božji otroci, tistim, ki verujejo v njeno ime*.⁹ Da bi izpo-

1 Duha ali duha. Nadaljevanje odstavka kaže, da beseda »duh« obenem označuje tako »duha«, ki je ustvarjen in lasten človeku, kot »Duha«, ki je neustvarjen in lasten Bogu, tj. Sveti Duh. Ker grščina in latinščina nista razlikovali med malimi in velikimi črkami, je lahko Irenej isto besedo uporabljal zdaj v enem, zdaj v drugem pomenu, včasih pa v obeh hkrati.

2 rojenec (lat. *generatio*). Prevod tega mesta upošteva prepričljivo utemeljitev A. Rousseauja, da *generatio* prevaja gr. samostalnik *génnema* (slov. »rojenec«, »otrok«, »sad«) (prim. SC 152, str. 286–295).

3 Ef 4,6.

4 Prim. 1 Kor 11,3.

5 Prim. Ef 5,23; Kol 1,18.

6 Prim. Jn 7,39.

7 Ef 4,6.

8 Jn 1,1–3.

9 Jn 1,10–12.

stavil njeno človeško ojkonomijo, pravi: *In Beseda je postala meso in se naselila med nami.*¹ Nato dodaja: *Videli smo njeno slavo, slavo, ki jo ima od Očeta kot Edinorojena, polna milosti in resnice.*² Tako jasno kaže tistim, ki želijo slišati, se pravi tistim, ki imajo ušesa,³ da obstaja samo *en Oče, ki je nad vsem*, in ena Božja Beseda, *ki je po vsem*⁴ in po kateri je bilo vse ustvarjeno, da je ta svet njegova lastnina in je nastal po njej po Očetovi volji, ne pa po angelih ne po odpadništvu, nezadostnosti in nevednosti, ne po neki drugi moči (z imenom) Prunik, ki jo nekateri imenujejo Mati, ne po kakšnem drugem Stvarniku sveta, ki ni poznal Očeta.

18, 3. Kajti Stvarnik sveta je v resnici Božja Beseda. Ona je naš Gospod, ki je v poslednjih časih postala človek, čeprav je že bila na svetu;⁵ na neviden način zaobsega vse ustvarjene (stvari)⁶ in je v obliki križa vtisnjena v celotno stvarstvo,⁷ saj Božja Beseda vodi in ureja vse. Zato je na neviden način⁸ *prišla v svojo lastnino*,⁹ *postala meso*¹⁰ in visela na lesu,¹¹ da bi v sebi povzela vse.¹² *Toda njeni* – se pravi ljudje – *je niso sprejeli*,¹³ kakor pokaže tudi Mojzes, ko ljudstvu pravi: *Tvoje Življenje bo viselo pred tvojimi očmi in ne boš veroval svojemu*

1 Jn 1,14.

2 Jn 1,14.

3 Prim. Mt 11,15.

4 Ef 4,6.

5 Prim. Jn 1,10.

6 Prim. Mdr 1,7.

7 je v obliki križa vtisnjena v celotno stvarstvo (armen. prevod) ali je pritrjena v celotno stvarstvo (lat. prevod). Že Justin je reinterpreteriral odlomek iz Platonovega *Timaja* 36bc (slov. prevod v: Platon, *Zbrana dela*, zv. 1, Celje 2004, str. 1270) in trdil, da je Beseda postavljena v stvarstvo v podobi črke hi (X), tj. v podobi križa (prim. *Prva apologija* 60; slov. prevod v: *Logos v obrambo resnice*, Celje 1998, str. 227–228). Irenej je svoje razumevanje odnosa med križem in stvarstvom obširneje razvil v *Prikazu apostolskega oznanila* 34.

8 Čeprav imata tako lat. kot armen. prevod »na neviden način«, A. Rousseau meni, da sobesedilo zahteva popravek »na viden način« (prim. SC 152, p. 302). Toda zveza »na neviden način« lahko označuje tudi skrito navzočnost nevidne Besede v človeški naravi.

9 Jn 1,11.

10 Jn 1,14.

11 Prim. Apd 5,30; 10,39; Gal 3,13; 5 Mz 21,22–23.

12 Prim. Ef 1,10.

13 Jn 1,11.

*Življenju.*¹ Kateri je torej ne sprejmejo, ne sprejmejo življenja. *Tistim pa, ki so jo sprejeli, je dala moč, da postanejo Božji otroci.*² Od Očeta ima namreč oblast nad vsem, saj je Božja Beseda in resničen človek: nevidnim (bitjem) poveljuje na duhoven način³ in jim daje postavo na umen način,⁴ zato da vsa ostajajo na svojem mestu; po drugi strani pa nad vidnimi in človeškimi (bitji) vlada na viden način (*manifeste*) in vsem prinaša pravično sodbo, ki si jo zaslužijo. (Ta vidni prihod Besede) je pokazal tudi David, ko je dejal: *Naš Bog bo prišel na viden način in ne bo molčal.*⁵ Nato je pokazal tudi sodbo, ki jo bo prinesel, saj je dejal: *Pred njim bo gorel ogenj in okrog njega bo strašna nevihta. Nebo zgoraj in zemlja bo poklical, da sodi svoje ljudstvo.*⁶

Protislovnost krivoverskih nauk in enotnost učenja Cerkve

19, 1. Če je torej Gospod na viden način prišel v svojo lastnino; če ga je nosilo njegovo lastno stvarstvo, ki ga sam nosi; če je s svojo poslušnostjo na lesu povzel neposlušnost, ki se je zgodila na lesu; če je zapeljevanje, prek katerega je bila nesrečno (*male*) zapeljana Eva, ki je bila zavezana možu,⁷ odpravilo veselo oznanilo resnice, ki ga je angel prinesel devici Mariji, ki je bila prav tako zavezana možu – kakor so namreč prvo zapeljale angelove besede, da bi zbežala pred Bogom, ker se je pregrešila zoper njegovo besedo, tako so drugi angelove besede prinesle veselo oznanilo resnice, da je nosila Boga, potem ko je bila poslušna njegovi besedi; in kakor je bila prva zapeljana, da ni bila poslušna Bogu, tako se je druga pustila prepričati, da postane poslušna Bogu, zato da bi devica Marija postala zagovornica (*advocata*) device Eve; in kakor je bil človeški rod zavezan smrti po devici, tako je bil tudi razvezan⁸ po devici, saj je neposlušnost device izravnala⁹ poslušnost device; če je torej greh prvooblikovanega človeka popravilo pokončno

1 5 Mz 28,66.

2 Jn 1,12.

3 na duhoven način (lat. *rationabiliter*). Prevod upošteva, da *rationabiliter* prevaja gr. prislov *logikôs*.

4 na umen način (lat. *sensuabiliter*). Prevod upošteva, da *sensuabiliter* prevaja gr. prislov *noetôs*.

5 Ps 49,2–3.

6 Ps 49,3–4.

7 zavezana možu ali podrejena možu.

8 Lat. rokopisi omahujejo med »razvezan« (lat. *solvatur*) in »odrešen« (lat. *salvatur*).

9 izravnala db. odtehtala.

ravnanje¹ Prvorojenega, če je zvitost kače premagala preprostost globice² in so se tako razklenile vezi, ki so nas uklepale v smrt, 19, 2. so nespametni³ vsi krivoverci in vsi, ki ne poznajo Božje ojkonomije⁴ in Božjega delovanja v korist človeka (*dispensatio secundum hominem*) – resnično so zaslepljeni glede resnice –, saj ugovarjajo lastnemu odrešenju: nekateri vpeljujejo nekega drugega Očeta poleg Demiurga, drugi pravijo, da so svet in njegovo bitnost ustvarili angeli, spet drugi, da je ta bitnost, ki je povsem ločena od njihovega domnevnega Očeta, vzcvetela sama od sebe in se sama rodila, spet drugi pa trdijo, da je na področju, ki ga zaobsega Oče, nastala iz nezadostnosti in nevednosti. Nekateri zavračajo očiten Gospodov prihod in ne sprejemajo njegovega učlovečenja, spet drugi ne sprejemajo ojkonomije Device in pravijo, da je spočela z Jožefom. Nekateri pravijo, da ne njihova duša ne njihovo telo ne moreta prejeti večnega življenja, temveč le njihov »notranji človek«; tega istovetijo s svojim umom (*sensus*) in trdijo, da naj bi se samo on dvignil do popolnosti. Spet drugi pa priznavajo, da je odrešena le njihovo duša, telo pa ne more biti deležno Božjega odrešenja. Vse to sem povedal že v prvi knjigi, kjer sem navedel vse njihove nauke, v drugi knjigi pa sem pokazal, da so ti neutemeljeni.

20, 1. Vsi ti so namreč mnogi poznejši od škofov, ki so jim apostoli izročili Cerkve, kar sem skrbno pokazal v tretji knjigi. Ker so vsi prej omenjeni krivoverci slepi glede resnice, nujno hodijo po takšni ali drugačni vijugasti poti in zato so tudi sledi njihovega nauka razpršene brez vsakršne ubranosti in reda. Pot tistih, ki pripadajo Cerkvi, pa obkroža ves svet, ima trdno izročilo, ki izhaja od apostolov, in nam kaže, da imajo vsi eno in isto vero, kajti vsi sprejemajo enega in istega Boga Očeta, verujejo v isto ojkonomijo učlovečenja Božjega Sina, priznavajo isti dar Duha, se urijo v istih zapovedih, ohranjajo isto ureditev (*ordinatio*) Cerkve, pričakujejo isti Gospodov prihod ter upajo na isto odrešenje celega človeka, se pravi duše in telesa. Oznanilo Cerkve je torej resnično in trdno, saj se po njem po vsem svetu kaže ena in ista pot odrešenja. Cerkvi je namreč zaupana Božja luč in zato se tudi Božja *modrost*, po kateri Bog odrešuje ljudi, *oglašča zunaj, pogumno*

1 popravilo pokončno ravnanje: prevod upošteva popravek A. Rousseauja (prim. SC 152, str. 304–305).

2 Prim. Mt 10,16.

3 nespametni db. nepoučeni.

4 ojkonomije (armen. prevod) ali ojkonomij (lat. prevod).

*deluje na trgih, oznanja z vrha zidov, srčno govori pri mestnih vratih.*¹ Cerkev povsod oznanja resnico: ona je sedmeroramni svečnik,² ki nosi Kristusovo luč.

20, 2. Tisti, ki zapuščajo oznanilo Cerkev, svetim starešinam očitajo neizkušnost,³ ne vidijo pa, da je preprost človek (*idiota*) pobožnejši od bogokletnega in brezsravnega sofista. In takšni so vsi krivoverci: ko sledijo prej omenjenim naukom in si domišljajo, da so odkrili nekaj več kot resnico samo, stopajo po poti, ki je vijugasta, raznolika in negotova, pri tem pa o istih stvareh nimajo vedno istega prepričanja. Ker so podobni slepim, ki jih vodijo slepi, bodo upravičeno padli v brezno nevednosti,⁴ ki leži pod njimi, saj vedno iščejo, a nikoli ne najdejo resnice.⁵ Pred njihovimi nauki moramo bežati in se skrbno paziti, da nas ne bi nadlegovali z njimi; zateči se moramo k Cerkvi, se v njenem naročju poučiti in se hraniti z Gospodovimi Pismi. Kajti Cerkev je bila v ta svet zasajena kakor raj. *Od vseh dreves v vrtu jej,*⁶ pravi Božji Duh. To pomeni: »Jej vse Gospodovo Pismo, ne jej pa nadutosti in ne dotikaj se nobenega odpadniškega krivoverstva.« Krivoverci namreč priznavajo, da imajo spoznanje dobrega in hudega,⁷ in svoj um dvigujejo nad Boga, ki jih je ustvaril. Umevajo torej to, kar presega mejo⁸ umevanja. Zato apostol pravi: *Ne imejte visokih misli, saj je to v nasprotju s tem, kar je treba misliti, ampak mislite na to, da boste preiščeni.*⁹ Noče namreč, da bi se hranili z njihovim spoznanjem, ki umeva več, kot je treba, in bi bili zato vrženi iz raja življenja, v katerega je Gospod privedel tiste, ki poslušajo njegovo oznanilo, saj je *v sebi kot v glavi povzel vse, kar je v nebesih in kar je na zemlji.*¹⁰ Toda *kar je v nebesih*, je duhovno, *kar pa je na zemlji*, je človeška ojkonomija. Vse to je *v sebi kot v glavi povzel*, zedinil človeka z Duhom in Duhu dal prebivati v človeku, sam pa je postal glava Duha in Duhu dal, da je glava človeka: po tem Duhu namreč vidimo, slišimo in govorimo.

1 Prg 1,21.

2 Prim. 2 Mz 25,37.

3 neizkušnost (lat. prevod) ali nevednost (armen. prevod).

4 Prim. Mt 15,14.

5 Prim. 2 Tim 3,7.

6 1 Mz 2,16.

7 Prim. 1 Mz 2,17.

8 mejo db. mero (lat. *mensura*).

9 Rim 12,3.

10 Ef 1,10.

3. Kristusove skušnjave

Kristusova zmaga nad hudičem je odgovor na Adamov poraz

21, 1. Ko je torej v sebi povzel vse, je povzel tudi vojno zoper našega sovražnika, izzval in premagal njega, ki nas je na začetku v Adamu odvedel v sužnost, ter strl njegovo glavo,¹ kakor je Bog v Genezi dejal kači: *Sovraštvo bom naredil med teboj in ženo ter med tvojim zarodom in njenim zarodom; on bo prežal na tvojo glavo, ti pa boš prežala na njegovo peto.*² Od tedaj je bilo o njem, ki se bo rodil iz žene-device, oznanjeno, da bo prežal na kačino glavo. To je tisti zarod, o katerem apostol govori v Pismu Galačanom: *Postava del je bila postavljena, dokler ne bi prišel zarod,*³ *kateremu je bila dana obljuba.*⁴ Še jasneje to pojasni v istem pismu, ko pravi: *Ko pa je prišla polnost časov, je poslal Bog svojega Sina, rojenega iz žene.*⁵ Sovražnik ne bi bil premagan pravično, če tisti, ki ga je premagal, ne bi bil človek, rojen iz žene. Kajti človeku je sovražnik zavladal po ženi, ko se je že na začetku zoperstavil človeku. Zato tudi Gospod o sebi priznava, da je Sin človekov, s čimer v sebi povzema prvega človeka, iz katerega je bila oblikovana žena. Na ta način smo se, tako kot se je po premaganem človeku naš rod spustil v smrt, tudi mi po zmagoslavnem človeku povzpeli v življenje, in kakor je smrt (v boju) z nami po enem človeku⁶ prejela zmago, tako smo tudi mi (v boju) s smrtjo po enem človeku⁷ prejeli zmago.

Kristus hudiča premaga s pomočjo zapovedi Boga postave

21, 2. Gospod v sebi ne bi povzel starodavnega⁸ sovraštva zoper kačo ter s tem izpolnil Demiurgove obljube in njegove zapovedi, če bi prišel od nekega drugega Očeta. Ker pa je eden in isti, ki nas je na začetku oblikoval in na koncu poslal svojega Sina, je Gospod, izpolnil njegovo

1 Prim. Lk 10,19.

2 1 Mz 3,15.

3 zarod ali potomec.

4 Gal 3,19.

5 Gal 4,4.

6 po (enem) človeku, tj. Adamu.

7 po (enem) človeku, tj. Kristusu.

8 starodavnega (armen. prevod) ali starodavnega in prvega (lat. prevod).

zapoved, ko se je rodil iz žene,¹ uničil našega nasprotnika in človeka izpopolnil po Božji podobi in podobnosti.² Zato ga ni uničil drugače kakor z določili postave, kot pomoč pri uničenju in zavrnitvi padlega angela pa je uporabil Očetovo zapoved.

Najprej se je po Mojzesovem in Elijevem vzoru postil štirideset dni, nato pa je postal lačen,³ da bi mi vedeli, da je bila njegova človeškost⁴ resnična in gotova (*firmus*) – za človeka je namreč značilno, da postane lačen, kadar se posti –, ter da bi nasprotnik dobil priložnost za napad. Čeprav je na začetku s pomočjo jedi zapeljal človeka, ki ni bil lačen, da je prekršil zapoved, pa na koncu ni mogel prepričati lačnega človeka, da ne bi čakal na hrano, ki prihaja od Boga. Kajti ko mu je dejal, da bi ga skušal: *Če si Božji Sin, reci, naj ti kamni postanejo kruh*,⁵ ga je Gospod zavrnil z zapovedjo postave, rekoč: *Pisano je: »Človek naj ne živi samo od kruha.«*⁶ Ko mu je dejal: *Če si Božji sin*, je molčal, vendar pa je hudiča zaslepil s priznanjem svoje človeškosti in je s pomočjo Očetove besede odbil njegov prvi napad. Tako je sitost, ki jo je človek poznal v raju zaradi dvojnega uživanja (prepovedanega sadu), uničilo pomanjkanje, ki ga je utrpel na tem svetu.

Tisti, ki je bil tako premagan s pomočjo postave (*legaliter*), je tudi sam s pomočjo postave skušal izvesti napad na lažniv način. Odpeljal ga je na vrh templja in mu rekel: *Če si Božji Sin, se vrzi dol, kajti pisano je: »Svojim angelom bo zate zapovedoval« in: »Na rokah te bodo nosili, da z nogo ne zadeneš ob kamen«.*⁷ Tako je svojo laž prikril s pomočjo Pisma, kar počnejo tudi vsi krivoverci. Kajti če je pisano *svojim angelom bo zate zapovedal*, pa Pismo nikjer ne pravi: *Vrzi se dol*, temveč je hudič sam dodal to priporočilo. Gospod ga je zavrnil s pomočjo postave, ko je dejal: *Pisano je tudi: »Ne skušaj Gospoda, svojega Boga«.*⁸ S temi besedami⁹ iz postave je pokazal dvoje: glede človeka, da ne sme skušati Boga, in glede sebe, da v svoji vidni človeškosti ne bo skušal Gospoda, svojega Boga. Tako je kačino nadutost uničila človekova ponižnost.

1 Prim. Gal 4,4.

2 Prim. 1 Mz 1,26.

3 Prim. Mt 4,2.

4 človeškost db. človek.

5 Mt 4,3.

6 Mt 4,4; 5 Mz 8,3.

7 Mt 4,6; Ps 91,11–12.

8 Mt 4,7; 5 Mz 6,16.

9 besedami db. glasom.

Že dvakrat je bil hudič premagan s pomočjo Pisma: dokazano mu je bilo, da nagovarja k stvarjem, ki nasprotujejo Božji zapovedi, in pokazalo se je, da je njegovo mišljenje Bogu sovražno. Ko je bil tako odločno zavržen, se je zbral in uredil vso svojo moč, ki je v laži. V tretje mu je pokazal vsa kraljestva sveta in njihovo slavo¹ ter mu, kot je zapisal Luka, dejal: *Tebi bom dal vso to oblast in njihovo slavo – kajti vse to je meni izročeno in dam, komur hočem –, če padeš predme in me moliš.*² Toda Gospod ga je zavrnil in mu dejal: *Poberi se, Satan, kajti pisano je: »Gospoda, svojega Boga, môli in njemu samemu služi!«*³ S tem imenom ga je razkrinkal in pokazal, kdo je, kajti beseda Satan v hebrejščini pomeni »odpadnik«. Ko je tako še tretjič zmagal, je Gospod s pomočjo postave dokončno pregnal (sovražnika), obenem pa je bilo prestopanje Božje zapovedi, do katerega je prišlo v Adamu, uničeno z (izpolnjevanjem) zapovedi postave, ki se je je držal Sin človekov, ki ni prestopil Božje zapovedi.

21, 3. Kdo je torej Gospod Bog, o katerem pričuje Kristus, ki ga nihče ne sme skušati,⁴ ki ga moramo moliti in samo njemu služiti?⁵ Nedvomno gre za Boga, ki je dal tudi postavo. Vse to je namreč vnaprej povedano v postavi, Gospod pa je z besedami postave pokazal, da Očetova postava oznanja resničnega Boga in da njene besede⁶ uničijo angela, ki je odpadel od Boga in ki ga je razkril in premagal Sin človekov, ki se je držal Božje zapovedi. Na začetku je namreč (padli angel) človeku svetoval, naj prestopi Stvarnikovo zapoved, in tako ga je privedel pod svojo oblast; njegova oblast pa sta prestopek in odpadništvo in z njima je zvezal človeka. Zato ga je moral premagati človek in ga zvezati z istimi vezmi, s katerimi je on zvezal človeka, da bi se osvobodjeni⁷ človek lahko vrnil k svojemu Gospodu, onemu pa prepustil vezi, s katerimi je bil sam zvezan, se pravi pregreho. Njegovo zvezanje je namreč človekova osvoboditev, kajti *nihče ne more vstopiti v hišo močnega in mu zapleniti premoženja,*⁸ *če močnega prej ne*

1 Mt 4,8.

2 Mt 4,9; Lk 4,6–7.

3 Mt 4,10; 5 Mz 6,13.

4 Prim. Mt 4,7; 5 Mz 6,16.

5 Prim. Mt 4,10; 5 Mz 6,13.

6 besede db. glas.

7 osvobodjeni db. odvezani.

8 premoženja db. pohištva, opreme (lat. *vasa*).

zveže.¹ Gospod je torej razkril, da hudičeve besede nasprotujejo Bogu, ki je vse ustvaril, in njegovi zapovedi – Božja zapoved pa je postava;² (kot) človek je pokazal, da hudič beži pred njim, da krši postavo in je odpadel od Boga; nato pa ga je Beseda trdno *zvezala* kakor svojega ubežnika in *mu zaplenila premoženje*, se pravi tiste, ki jih je zadrževal in jih krivično zlorabljal. Tisti, ki je človeka po krivici odpeljal v suženjstvo, je bil sam po pravici odpeljan v suženjstvo, človek, ki je bil nekoč odpeljan v suženjstvo, pa je bil izpod gospodarjeve³ oblasti iztrgan po usmiljenju Boga Očeta, ki se je usmilil⁴ svoje ustvarjenine, ji podaril odrešenje in ga obnovil po Besedi, se pravi po Kristusu: tako bi se človek prek lastne izkušnje naučil, da nepropadljivost ne izhaja iz njega, ampak je Božji dar.

22, 1. Gospod je torej jasno pokazal, da je resnični Gospod in edini Bog samo tisti, ki ga oznanja postava: kajti Boga, ki ga je postava vnaprej oznanjala, je Kristus predstavil kot svojega Očeta in Kristusovi učenci morajo služiti samo njemu.⁵ Prav tako je Gospod z besedami postave zavrnil našega sovražnika: postava namreč slavi Boga demiurga⁶ in nam naroča, naj služimo njemu edinemu.⁷ Če je tako, ne smemo več iskati nekega drugega Očeta poleg Boga⁸ ali nad njim, *saj je en sam Bog, ki obrezane opravičuje iz vere, neobrezane pa po veri*.⁹ Kajti če bi nad njim obstajal neki drugi popolni Oče, s temi besedami in zapovedmi Satana nikakor ne bi mogel uničiti. Prav tako nevednosti ne more odpraviti druga nevednost, pa tudi nezadostnosti ne more odpraviti druga nezadostnost. Če torej postava izhaja iz nevednosti in nezadostnosti, kako bi lahko njene besede uničile hudičevo nevednost in premagale močnega? Močnega namreč ne more premagati nekdo, ki je manjši ali njemu enak, temveč le tisti, ki je močnejši.¹⁰ Močnejša od vseh pa je Božja Beseda, o kateri postava vpije: *Poslušaj*,

1 Mt 12,29; Mr 3,27.

2 Prevod upošteva popravke A. Rousseauja (prim. SC 152, str. 311–313).

3 gospodarjeve ali lastnikove.

4 Prim. Lk 1,78.

5 Prim. Mt 4,10.

6 slavi Boga demiurga (armen. prevod) ali naroča, naj slavimo Boga demiurga (lat. prevod).

7 Prim. 5 Mz 6,13.

8 Boga db. njega.

9 Rim 3,30.

10 Prim. Mt 12,29; Mr 3,27.

*Izrael, Gospod, tvoj Bog, je edini Gospod! Ljubi Gospoda svojega Boga iz vse svoje duše, k njemu moli in njemu edinemu služi!*¹ V evangeliju pa z istimi besedami uniči odpadništvo in z Očetovim glasom premaga močnega ter zapoved postave prizna za svoje besede, ko pravi: *Ne skušaj Gospoda, tvojega Boga.*² Kajti ne s tujo, temveč z Očetovo zapovedjo³ je uničil nasprotnika in premagal močnega.

Iste zapovedi postave kristjane poučujejo o njihovih dolžnostih

22, 2. Nas, ki smo odrešeni, je s pomočjo iste zapovedi učil (naših dolžnosti): kadar smo lačni, naj vzamemo hrano, ki je od Boga; kadar smo povzdignjeni zaradi vseh milostnih darov, kadar zaupamo v dela pravičnosti ali kadar nam je zaupana zelo pomembna naloga,⁴ se ne smemo prevzeti ali skušati Boga, temveč moramo biti ponižni in imeti pred očmi (besede): *Ne skušaj Gospoda, svojega Boga,*⁵ kakor uči tudi apostol, ko pravi: *Ne razmišljajte o visokih stvareh, marveč se prilagajajte skromnim;*⁶ prav tako nas ne smejo omrežiti bogastvo, posvetna slava ali neki trenutni privid, temveč moramo moliti Gospoda Boga, služiti samo njemu⁷ in ne verjeti tistemu, ki lažnivo obljublja (stvari), ki niso njegove, ko pravi: *Vse to ti bom dal, če padeš predme in me moliš.*⁸ Sam namreč priznava, da moliti njega in izvrševati njegovo voljo pomeni odpasti od Božje slave. In česa prijetnega⁹ in dobrega je lahko deležen tisti, ki odpade? Na kaj lahko takšen človek upa ali čaka, če ne na smrt? Tistemu, ki odpade, je namreč smrt zelo blizu in hudič mu ne bo podaril tega, kar mu je obljubil. Kako bi namreč lahko kaj podaril tistemu, ki je odpadel? Ker Bog vlada vsemu in torej tudi njemu in ker mimo volje našega Očeta, ki je v nebesih, na zemljo ne pade niti en vrabec,¹⁰ so zelo prevzetne njegove besede: *Vse to je meni izročeno in dam, komur hočem.*¹¹ Kajti stvarstvo ni pod njegovo

1 5 Mz 6,4–5.13.

2 Mt 4,7; 5 Mz 6,16.

3 zapovedi (armen. prevod) ali prepričanja (lat. prevod).

4 naloga ali služba, služenje (lat. *ministratio*).

5 Mt 4,7; 5 Mz 6,16.

6 Rim 12,16.

7 Prim. Mt 4,10; 5 Mz 6,13.

8 Mt 4,9.

9 prijetnega ali sladkega.

10 Prim. Mt 10,29.

11 Lk 4,6.

oblastjo, saj je tudi sam ena izmed ustvarjenin; prav tako sam ne more ljudem priskrbeti kraljestva, saj je vse urejeno po redu Boga Očeta, še posebej vse človeške (zadeve). Gospod je dejal, *da je hudič lažnivec že od začetka in ni obstal v resnici*.¹ Če je torej lažnivec in ni obstal v resnici, očitno ni govoril resnice, temveč je lagal, ko je dejal: *Vse to je meni izročeno in dam, komur hočem*.²

Hudič je lažnivec od začetka

23, 1. Do tedaj se je namreč že navadil, da ljudi zapelje s pomočjo laži zoper Boga. Na začetku je Bog človeku dal obilico hrane in mu prepovedal jesti z enega samega drevesa, kakor Pismo pravi, da je Bog dejal Adamu: *Od vseh dreves v vrtu jej, od drevesa spoznanja dobrega in hudega pa nikar ne jej! Kajti na dan, ko bi jedel z njega, boš gotovo umrl*.³ Takrat je hudič z laganjem zoper Boga skušal zapeljati človeka. Pismo pravi, da je kača rekla ženi: *Zakaj vama je Bog dejal: »Ne jejta z nobenega drevesa v rajul!«*⁴ Žena je to laž zavrnila in preprosto navedla Božjo zapoved, ko je dejala: *Od sadu drevja v vrtu jeva, »le z drevesa sredi vrta,« je rekel Bog, »ne jejta sadu, tudi dotikajta se ga ne, sicer bosta umrla!«*⁵ Ko je žena hudiča poučila o Božji zapovedi, je ta uporabil zvijačo in jo v drugo prevaral z lažjo. Dejal je: *Nikakor ne bosta umrla. Kajti Bog ve, da bi se vama tisti dan, ko bi jedla z njega, odprle oči in bi postala kakor Bog, poznala bi dobro in hudo*.⁶ Sprva je hudič v Božjem rajul o Bogu govoril, kakor da bi bil odsoten – ni namreč poznal Božje veličine –, ko pa je od žene izvedel, da jima je Bog dejal, da bosta umrla, če bosta jedla z omenjenega drevesa, se je še v tretje zlagal in dejal: *Nikakor ne bosta umrla*.⁷ Posledice kažejo, da je Bog govoril resnico, kača pa se je zlagala, saj je smrt zadela tista, ki sta jedla. Skupaj s hrano sta namreč nase pritegnila tudi smrt, saj sta jedla v neposlušnosti, neposlušnost Bogu pa prinaša smrt. Zato sta bila od takrat zapisana smrti in sta postala njena dolžnika.

23, 2. Umrla sta namreč na dan, ko sta jedla in postala dolžnika

1 Jn 8,44.

2 Lk 4,6.

3 1 Mz 2,16–17.

4 1 Mz 3,1.

5 1 Mz 3,1–2.

6 1 Mz 3,4–5.

7 1 Mz 3,4.

smrti, saj je dan stvarjenja en sam. (Pismo) namreč pravi: *Bil je večer in bilo je jutro, en dan.*¹ Isti dan, kot sta jedla, sta tudi umrla. Če pa bi se na podlagi kroženja in poteka dni – po njem se ta dan imenuje prvi, oni dan drugi, spet oni tretji – kdo želel skrbno poučiti, na kateri dan v tednu je umrl Adam, bo to odkril s pomočjo Gospodove ojkonomije. Kajti ko je Gospod v sebi povzel celotnega človeka od začetka do konca, je povzel tudi njegovo smrt. Očitno je torej, da je Gospod v poslušnosti Očetu prestal smrt ravno na isti dan, kot je v neposlušnosti umrl Adam. Na isti dan, kot je umrl, pa je tudi jedel (z drevesa). Bog je namreč dejal: *Na dan, ko bi jedel z njega, boš gotovo umrl.*² Gospod je ta dan povzel v sebi, ko je začel trpeti na dan pred soboto, ki je šesti dan stvarjenja, ko je bil oblikovan človek; tako je s svojim trpljenjem človeku podaril drugo oblikovanje, ki izhaja iz smrti. Nekateri Adamovo smrt sicer postavljajo v tisoče leto,³ saj je *Gospodov dan kakor tisoč let,*⁴ toda Adam ni presegel tisoč let, temveč je umrl znotraj tega obdobja⁵ in odslužil kazen za svoj prestopok. Bodisi je neposlušnost zanj pomenila smrt; bodisi sta bila od takrat izročena smrti in sta postala njena dolžnika; bodisi sta jedla in umrla na en in isti dan, zato ker obstaja samo en dan stvarjenja; bodisi sta z ozirom na kroženje dni umrla in jedla na isti dan, se pravi na dan pripravljanja (*Parasceve*),⁶ ki ga je Gospod pokazal s tem, da je trpel na ta dan; bodisi Adam ni presegel tisoč let, temveč je umrl znotraj tega obdobja: vse to kaže, da je Bog resnicoljuben, kajti tista, ki sta jedla od drevesa, sta umrla, kača pa je lažnivka in morilka, kakor je Gospod o njej dejal: *Ona je bila od začetka morilka ljudi in ni obstala v resnici.*⁷

Zemeljska kraljestva je osnoval Bog, ne hudič

24, 1. Kakor je hudič lagal na začetku, tako je lagal tudi na koncu, ko je rekel: *Vse to je meni izročeno in dam, komur hočem.*⁸ Kraljestev tega

1 1 Mz 1,5.

2 1 Mz 2,17.

3 v tisoče leto (lat. prevod) ali v tisočletje (armen. prevod).

4 2 Pt 3,8; prim. Ps 89,4.

5 Prim. 1 Mz 5,5.

6 Lat. prevod dodaja gloslo: »na dan pripravljanja, ki se imenuje ›čista večerja«, se pravi petek«.

7 Jn 8,44.

8 Lk 4,6.

sveta¹ namreč ni določil on, temveč Bog, kajti *kraljevo srce je v Gospodovi roki*.² Po Salomonu pa Beseda pravi: *Po meni kraljujejo kralji in oblastniki določajo pravico. Po meni se proslavijo velikaši, po meni vladarji vladajo zemlji*.³ O tem govori tudi apostol Pavel: *Vsak naj se podreja oblastem, ki so nad njim. Ni je namreč oblasti, ki ne bi bila od Boga. In te, ki so, so postavljene od Boga*.⁴ Na drugem mestu pa o istih (rečeh) pravi: *Oblast ne nosi meča brez razloga: Božja služabnica je, ki se maščuje zavoljo jeze nad tistim, ki počenja hudo*.⁵ (Dokaz), da tega ne pravi o angelskih oblasteh ali o nevidnih vladarstvih, kakor si drznejšo trditi nekateri, temveč o človeških oblasteh, so besede: *Saj tudi davke plačujete zato, ker so tisti, ki jih izterjujejo, Božji izvrševalci*.⁶ To je potrdil tudi Gospod, ko ni storil tega, kar mu je naročil hudič, in ko je naročil izterjevalcem plačati davek zase in za Petra,⁷ ker so *tisti, ki ga izterjujejo, Božji izvrševalci*.⁸

24, 2. Kajti ko je človek, ki se je ločil od Boga, postal tako surov,⁹ da je imel celo lastnega brata¹⁰ za sovražnika in se je brez strahu posvečal vsakršnemu neredu, umoru in pohlepu, je Bog nadenj poslal človeški strah – kajti niso več poznali strahospoštovanja pred Bogom –, da bi, podvrženi človeški oblasti in vzgojeni z njenimi zakoni, dosegli določeno (mero) pravičnosti in bi umirjeno ravnali drug z drugim, ker bi pred očmi imeli meč in bi se ga bali; apostol namreč pravi: *Oblast ne nosi meča brez razloga: Božja služabnica je, ki se maščuje zavoljo jeze nad tistim, ki počenja hudo*.¹¹ Zato oblastniki, ki imajo zakone za oblačilo pravičnosti, ne bodo odgovarjali za to, kar so storili pravično in skladno z zakoni; nasprotno, pogubo jim bo prineslo to, kar so storili krivičnega, brezbožnega, nezakonitega in samovoljnega:¹² pravična Božja sodba namreč prihaja nad vse in nikoli ne izostane. Zemeljsko

1 sveta db. veka.

2 Prg 21,1.

3 Prg 8,15–16.

4 Rim 13,1.

5 Rim 13,4.

6 Rim 13,6.

7 Prim. Mt 17,27.

8 Rim 13,6.

9 surov ali podivjan.

10 lastnega brata ali sorodnika.

11 Rim 13,14.

12 samovoljnega db. tiranskega.

oblast je torej v korist poganom postavil Bog – ne pa hudič, ki nikoli ne miruje, še več, ki ne želi, da bi pogani živeli v miru –, zato da bi se ljudje bali te oblasti in drugega ne bi požrli kakor ribe, temveč bi s sprejetjem¹ zakonov zaustavili krivičnost poganov. In v tem so (oblastniki) *Božji izvrševalci*.²

24. 3 Če so torej tisti, ki od nas *izterjujejo* davke, *Božji izvrševalci*³ in če so oblasti *postavljene od Boga*,⁴ je očitno, da hudič laže, ko pravi: *Vse to je meni izročeno in dam, komur hočem*.⁵ Po ukazu istega se namreč rojevajo ljudje in se postavljajo kralji, ki so v vsakem času primerni tistim, ki jim vladajo. Nekateri izmed njih so postavljeni za pomoč⁶ in korist svojim podložnikom ter za ohranjanje pravičnosti, drugi za strah, kaznovanje in zatiranje, spet drugi pa za zasmehovanje, sramotenje in napuh, kakor si pač zaslužijo njihovi podložniki, kajti pravična Božja sodba, kot sem dejal, nad vse ljudi prihaja enako. Hudič, ki je seveda padli angel, pa lahko stori samo to, kar je naredil že na začetku: zapelje in premami človeški um, da prekrši Božje zapovedi in postopno oslepi srca tistih, ki ga poslušajo,⁷ da pozabijo resničnega Boga in kakor Boga molijo njega.

24. 4. Podoben je odpadniku, ki nasilno zavzame neko deželo, vznemiri njene prebivalce in od tistih, ki ne vedo, da je odpadnik in tat, zahteva kraljevsko čast. Hudič je namreč eden izmed angelov, ki so načelovali vetrovom ozračja, kakor je pokazal apostol Pavel v Pismu Efežanom.⁸ Ker pa je začel zavidati človeku,⁹ je odpadel od Božje postave: zavist je namreč Bogu tuja. Ker se je njegovo odpadništvo razkrilo prek človeka in je človek postal preizkusni kamen (*examinatio*) (za spoznavanje) njegovih misli, je vedno bolj in bolj nasprotoval človeku, mu zavidal njegovo življenje in ga hotel podrediti svoji odpadniški oblasti. Umetnica (*Artifex*) vsega, se pravi Božja Beseda, ki ga je premagala prek človeka in razkrinkala njegovo odpadništvo, pa je, nasprotno, hudiča podvrgla človeku. Dejala je namreč: *Glejte,*

1 sprejetjem db. postavitvijo.

2 Rim 13,6.

3 Rim 13,6.

4 Rim 13,1.

5 Lk 4,6.

6 pomoč db. popravilo, izboljšavo (gr. *epanórtosis*).

7 ki ga poslušajo (armen. prevod) ali ki mu služijo (lat. prevod).

8 Prim. Ef 2,2.

9 Prim. Mdr 2,24.

*dala sem vam oblast stopati na kače in škorpijone ter na vsakršno moč sovražnika.*¹ Tako bi bilo, kakor je hudič prek odpadništva zagospodoval človeku, odpadništvo uničeno prek človeka, ki se vrne k Bogu.

Tretji del

Istovetnost Boga stvarnika in Boga Očeta dokazuje učenje Pisem o koncu časov

1. Antikrist

Antikristovo odpadništvo in njegova namera,
da bi ga v jeruzalemskem templju častili kot Boga

25, 1. Vendar ne samo to, kar sem prej omenil, temveč tudi (dogodki), ki se bodo zgodili v Antikristovem času, kažejo, da hudič želi, da bi ga častili kot Boga, čeprav je odpadnik in kradljivec, in da bi ga razglašali za kralja, čeprav je suženj. Ko bo namreč Antikrist prejel vso hudičevo moč, ne bo prišel kakor pravični kralj ali nekdo, ki je podložen Bogu in postavi, temveč kakor brezbožnež, nepostavnež, odpadnik, krivičnik, morilec in kradljivec, ki bo v sebi povzel vso hudičevo odpadništvo; odstranil bo vse malike, da bi ljudi prepričal, da je sam Bog, ter sebe povzdignil v edinega malika, ki ima v sebi raznovrstne zablode drugih malikov. Tako mu bodo tisti, ki (zdaj) hudiča častijo prek mnogih gnusob, lahko služili prek enega samega malika. Apostol v Drugem pismu Tesaloničanom o njem pravi: *Prej mora priti odpadništvo in se razodeti človek greha, sin pogube. Ta se bo uprl in se povzdignil nad vse, kar se imenuje Bog ali uživa Božje čaščenje, tako da se bo celo usedel v Božji tempelj in se razkazoval, da je Bog.*² Apostol jasno pokaže tako njegovo odpadništvo kot to, da se bo povzdignil nad vse, kar se imenuje Bog ali kar uživa Božje čaščenje, se pravi nad slehernega malika – malike namreč ljudje imenujejo bogovi, (v resnici) pa to niso –, in bo kot kakšen samodržec skušal pokazati, da je Bog.

1 Lk 10,19.

2 2 Tes 2,3–4.

25, 2. Poleg tega je apostol razodel tudi to, kar sem sam že obširno pokazal, in sicer da je bil jeruzalemski tempelj postavljen po naročilu resničnega Boga. Sam apostol ga namreč v pravem pomenu in zares imenuje *Božji tempelj*. V tretji knjigi sem pokazal,¹ da apostoli niso v pravem pomenu imenovali Boga nikogar drugega razen njega, ki je resnično Bog, Očeta našega Gospoda, po čigar ukazu je bil v Jeruzalemu postavljen tempelj zaradi razlogov, ki sem jih prej omenil. V ta tempelj se bo usedel nasprotnik in se delal, da je Kristus, skladno s tem, kar je povedal Gospod: *Ko boste na svetem kraju videli stati gnusobo opustošenja, o kateri govori prerok Daniel – kdor bere, naj razume –, takrat naj tisti, ki so v Judeji, bežijo v hribe. Kdor je na strehi, naj ne hodi dol, da bi vzel stvari iz svoje hiše. Takrat bo namreč velika stiska, kakršne ni bilo od začetka sveta do zdaj in je tudi ne bo več.*²

25, 3. Daniel, ki je gledal konec poslednjega kraljestva, torej deset poslednjih kraljev, med katere se bo razdelilo kraljestvo tistih, nad katere bo prišel sin pogube, pravi, da je tej zveri pognalo deset rogov, nato pa je sredi med njimi pognal še drugi, majhen rog, in trije izmed prejšnjih rogov so bili pred njim izdrti.³ *In glej, pravi Daniel, na tem rogu so bile oči kakor človeške oči in usta, ki so govorila drzne⁴ reči, in na pogled je bil večji kot drugi. Gledal sem in ta rog se je bojeval s svetimi in zmagoval nad njimi, dokler ni prišel Pradavni in je bila sodba dana svetim Najvišjega. Tako je prišel čas, da so se sveti polastili kraljestva.*⁵ Pozneje mu je bilo v razlagi videnja rečeno: *Četrta zver pomeni četrto kraljestvo, ki bo na zemlji: razlikovalo se bo od vseh drugih kraljestev, požrlo bo vso zemljo, jo pomendralo in zdrobilo. Deset rogov pa pomeni deset kraljev, ki bodo vstali iz tega kraljestva, za njimi bo vstal še nekdo drug, ki bo po hudobiji prekašal vse prejšnje in bo ponižal tri kralje. Drzne besede bo govoril zoper Najvišjega, uničeval bo svete Najvišjega in si prizadeval spremeniti čase in postavo. (Priložnost) mu bo dana za čas, dva časa⁶ in polovico časa,⁷ se pravi tri leta in šest mesecev, med katerimi bo nasilno vladal nad zemljo.*

1 Prim. *Zoper krivoverstva* III, 6, 1–8, 3.

2 Mt 24,15–18.21.

3 Dan 7,7–8.

4 drzne db. velike.

5 Dan 7,8.20–22.

6 dva časa db. čase.

7 Dan 7,23–25.

O njem je spregovoril tudi apostol Pavel v Drugem pismu Tesaloničanom in hkrati oznanil vzrok njegovega prihoda. Dejal je: *In tedaj se bo razodel Nepostavnež, ki ga bo Gospod Jezus usmrtil z dihom svojih ust in ga uničil z veličastjem svojega prihoda; njegov prihod bo v skladu s Satanovim delovanjem in se bo kazal z vso močjo, z znamenji in lažnimi čudeži. Z vsakovrstnim krivičnim zapeljevanjem se bo predstavljal tistim, ki gredo v pogubo, ker niso sprejeli ljubezni do resnice, da bi bili rešeni. Zato jim Bog pošilja delovanje zablode, da verjamejo láži: tako bodo obsojeni vsi, ki niso verjeli resnici, temveč so pritrjevali krivičnosti.*¹

25. 4. Tudi Gospod je enako govoril tistim, ki niso verjeli vanj: *Jaz sem prišel v imenu svojega Očeta in me ne sprejmete. Če pride kdo drug v svojem imenu, ga boste sprejeli.*² Z (besedo) drug (*alius*) imenuje Antikrista, saj je ta Bogu tuj (*alienus*). On je tudi krivični sodnik,³ o katerem je Gospod dejal, da *se ni bal Boga in se ni menil za človeka;*⁴ k njemu je pribežala vdova, ki je pozabila na Boga, se pravi zemeljski Jeruzalem, da bi dosegla pravico⁵ proti svojemu nasprotniku.⁶ Prav to bo Antikrist storil v času svojega vladanja: svoje kraljestvo bo prestavil v Jeruzalem,⁷ sedel v Božjem templju in zapeljeval vse, ki ga častijo, češ da je on Kristus.

Zato Daniel znova pravi: *Svetišče je bilo opustošeno; daritev je nadomestil greh in pravičnost je bila vržena na tla; to je naredil in uspel.*⁸ Angel Gabriel, ki je razlagal njegova videnja, je o tem dejal: *Toda ob koncu njihovega kraljevanja vstane kralj z drznim obrazom in več v spletkarjenju. Silno bo močan, povzročil bo veliko razdejanje, uspešen bo v svojih delih, pogubil bo mogočne in ljudstvo svetih. V njegovi roki bo prevara in v svojem srcu se bo povelečeval ter s prevaro pokončal mnoge. Stal bo za pogubo mnogih in jih strl kakor jajca z roko.*⁹ Nato je angel nakazal tudi čas njegovega samodrstva, ko bodo bežali sveti, ki Bogu darujejo čisto daritev: *Na polovici tedna se odpravi moja klavno in pitno daritev, v svetišču bo gnusoba opustošenja in vse do dovršitve časa*

1 2 Tes 2,8–12.

2 Jn 5,43.

3 Prim. Lk 18,6.

4 Lk 18,2.

5 dosegla pravico db. se maščevala.

6 Lk 18,3.

7 v Jeruzalem db. vanj.

8 Dan 8,11–12.

9 Dan 8,23–25.

se bo vršila obsodba nad opustošenjem.¹ Polovico tedna predstavljajo² tri leta in šest mesecev.

25, 5. Vse to nam ne kaže le tega, kar zadeva odpadništvo in njega, ki v sebi povzema vso hudičevo zablodo, temveč tudi dejstvo, da je eden in isti Bog Oče ta, ki so ga oznanjali preroki in ga je razodel Kristus. Kajti če je Gospod potrdil vse, kar je Daniel prerokoval o koncu (časov) – pravi namreč: *Ko boste videli gnusobo opustošenja, o kateri je govoril prerok Daniel³* –, in če je Danielu videnja razložil angel Gabriel, ki je obenem Demiurgov nadangel in tisti, ki je Mariji prinesel veselo oznanilo o Kristusovem vidnem (*manifestus*) prihodu in učlovečenju,⁴ je nadvse očitno dokazano, da obstaja eden in isti Bog, ki je poslal preroke, svojega Sina in nas poklical, da ga spoznamo.

Razdelitev poslednjega kraljestva in končna Kristusova zmaga

26, 1. Še jasneje je o poslednjih časih in desetih kraljih, med katere bo tedaj razdeljeno sedanje cesarstvo (*imperium*), v svojem Razodetju spregovoril Gospodov učenec Janez. Dejal je, da mu je bilo o desetih rogovih, ki jih je videl Daniel, rečeno naslednje: *Deset rogov, ki si jih videl, je deset kraljev, ki še niso dobili kraljestva, ampak bodo dobili kraljevsko oblast za eno uro skupaj z zverjo. Ti imajo eno samo misel: izročiti svojo moč in svojo oblast zveri. Ti se bodo bojevali z Jagnjetom, a Jagnje jih bo premagalo, ker je Gospod gospodov in Kralj kraljev.*⁵ Torej je očitno, da bo tisti, ki bo prišel, ubil tri izmed njih, da mu bodo preostali podvrženi in da bo sam osmi med njimi; opustošili bodo Babilon in ga požgali, svoje kraljestvo podarili zveri in pregnjali Cerkev, nato pa bodo uničeni ob prihodu⁶ našega Gospoda.

Gospod sam pravi, da mora biti kraljestvo razdeljeno in tako propasti: *Vsako kraljestvo, ki se razdeli zoper sebe, bo opustošeno, nobeno mesto ali hiša, ki sta zoper sebe razdeljena, ne bo obstala.*⁷ Kraljestvo, mesto in hiša morajo biti torej razdeljeni na deset delov in zato je Gospod že vnaprej nakazal to razdelitev in razkosanje.

1 Dan 9,27.

2 predstavljajo db. so.

3 Mt 24,15.

4 Prim. Lk 1,26–38.

5 Raz 17,12–14.

6 prihodu (lat. prevod) ali pokazanju (armen. prevod).

7 Mt 12,25.

Daniel pa na konec četrtega kraljestva natančno povezuje¹ z nožnimi prsti podobe, ki jo je videl Nebukadnezar; nanje je padel kamen, ki se je utrgal² brez (posega tujih) rok. Daniel pravi takole: *Njene noge so bile deloma iz železa, deloma iz ila. Tedaj se je brez rok utrgal kamen in zadel podobo v njene železne in ilnate noge ter jih povsem zdrobil.*³ Nekoliko pozneje med razlago pravi: *Potem si videl noge in prste, deloma iz ila, deloma iz železa: to pomeni, da bo kraljestvo razdeljeno, vendar bo v njem nekaj trpežnosti železa, kajti videl si, da je bilo železo pomešano z ilom. Prsti na nogah pa so bili deloma iz železa, deloma iz ila.*⁴ Teh deset prstov je torej deset kraljev, med katere se bo razdelilo kraljestvo. Nekateri med njimi so močni, spretni in učinkoviti, drugi pa leni, nekoristni in sprti med seboj, kot pravi Daniel: *Del kraljestva bo močan, drugi del pa krhek. Videl si železo, pomešano z ilom: to pomeni, da se bodo pomešali s človeškim semenom, vendar se ne bodo držali drug drugega, kakor se tudi železo ne more pomešati z ilom.*⁵ Prerok tudi pove, kaj se bo zgodilo na koncu: *V dneh teh kraljev bo Bog nebes ustanovil kraljestvo, ki na veke ne bo uničeno. Njegovo kraljestvo ne bo prepuščeno drugemu ljudstvu. Razdrobilo in pokončalo bo vsa ta kraljestva, samo pa bo ostalo na veke. Kajti videl si, da se je brez rok z gore utrgal kamen in zdrobil il, železo, bron, srebro in zlato. Veliki Bog tako oznanja kralju, kaj se bo poslej zgodilo. Sanje so resnične in njihova razlaga je zanesljiva.*⁶

26, 2. Če je torej veliki Bog po Danielu naznanil prihodnje (stvari) in jih po Sinu potrdil, če je, nadalje, Kristus kamen, ki se je utrgal brez (posega tujih) rok in bo uničil časna kraljestva ter prinesel večno kraljestvo, ki je vstajenje pravičnih⁷ – pravi namreč, da bo *Bog nebes ustanovil kraljestvo, ki na veke ne bo uničeno*⁸ –, naj priznajo poraz⁹ in znova pridejo k pameti tisti, ki zavračajo Demiurga in ne priznavajo, da je preroke poslal Oče, ki je poslal tudi Gospoda, temveč zatrjujejo,

1 povezuje db. pravi.

2 se je utrgal ali je bil odsekan.

3 Dan 2,33–34.

4 Dan 2,41–42.

5 Dan 2,42–43.

6 Dan 2,44–45.

7 Prim. Lk 14,14.

8 Dan 2,44.

9 naj priznajo poraz db. potem ko so ovrženi.

da so prerokbe nastale po navdihu¹ različnih moči. Kar je namreč Demiurg na podoben način vnaprej napovedal po vseh prerokih, je Kristus izpolnil na koncu, ko je izvršil voljo svojega Očeta in izpolnil svojo človeško ojkonomijo. Vsi, ki častijo Boga, naj torej spoznajo, da so tisti, ki sramotijo Demiurga – bodisi z besedami in povsem odkrito, kakor to delajo Markionovi učenci, ali pa s sprevračanjem pomena, kakor to delajo Valentinovi učenci in drugi, ki se lažno imenujejo gnostiki –, Satanovo orodje, s katerim si zdaj drzne delati to, česar si prej ni drznil: preklinjati Boga, ki je za sleherno odpadništvo pripravil večni ogenj.²

Bog bo pravično sodil Satana in vse,
ki sodelujejo pri njegovem odpadništvu

Sam si namreč ne drzne odkrito (*nude*) sramotiti svojega Gospoda in je zato na začetku človeka zapeljal s pomočjo kače, kakor da bi se sam skrival pred Bogom. Justin je dobro povedal, da si pred Gospodovim prihodom Satan nikoli ni drznil sramotiti Boga, saj še ni poznal svoje obsodbe:³ preroki so namreč o njem govorili le v prilikah in prispeodobah; po Gospodovem prihodu pa je iz besed Kristusa in njegovih učencev jasno spoznal, da je večni ogenj⁴ pripravljen zanj, ki je po svoji odločitvi (*gnóme*) odpadel od Boga, in za vse, ki nespokorjeni vztrajajo v odpadništvu. Po takšnih ljudeh, kakor da bi bil že obsojen, sramoti Gospoda, ki prinaša sodbo, in greh svojega odpadništva pripisuje stvaritelju, ne pa svoji svobodni odločitvi; takšni ljudje so podobni kršiteljem zakonov, ki prejmejo kazen, vendar se pritožujejo nad zakonodajalci in ne nad samim seboj. Prav tako oni, ki so polni hudičevega duha, z brezštevilnimi obtožbami napadajo našega stvarnika, ki nam je podaril Duha življenja in postavil za vse primeren zakon, ter nočejo priznati pravične Božje sodbe. Zato si izmišljujejo nekega drugega Očeta, ki naj ne bi skrbel in gledal na človeške (zadeve), temveč bi se celo strinjal z vsemi grehi.

¹ po navdihu db. iz.

² Prim. Mt 25,41.

³ Justinove besede, ki jih omenja Irenej, niso znane iz drugih virov; morda so vzete iz razprave *Zoper Markiona* ali kakšnega drugega apologetskega dela (o Justinu gl. str. 365, op. 2).

⁴ Prim. Mt 25,41.

27, 1. Če Oče ne sodi, to pomeni, da mu sodba ne pripada oziroma da soglaša z vsemi (našimi dejanji). Če ne sodi, bodo vsi ljudje na istem in bodo imeli enak položaj. Kristusov prihod je torej popolnoma odveč in celo protisloven, če (sam) ne sodi. Prišel je namreč, da loči človeka od njegovega očeta, hčer od njene matere, snaho od njene tašče;¹ da izmed dveh, ki ležita v eni postelji, enega sprejme in drugega pusti in da izmed dveh, ki skupaj meljeta, eno sprejme in drugo pusti;² da na koncu žanjcem ukaže, naj najprej zberejo ljuljko, jo povežejo v snope in sežgejo v neugasljivem ognju, pšenico pa spravijo v žitnico;³ in da jagnjeta pokliče v kraljestvo, ki je pripravljeno zanje, kozle pa pošlje v večni ogenj, ki ga je Oče pripravil hudiču in njegovim angelom.⁴ Kaj naj torej rečemo? Da je Beseda prišla v *padec in vstajenje mnogih*:⁵ v padec tistih, ki ne verujejo vanjo in katerim je grozila, da bodo ob sodbi prejeli večjo kazen kot prebivalci Sodome in Gomore;⁶ v vstajenje tistih, ki verujejo in uresničujejo voljo njenega Očeta, ki je v nebesih.⁷ Če je torej Sinovemu prihodu, ki na enak način doseže⁸ vse, lastno, da sodi in razsoja tako verne kot neverne – verujoči namreč po svoji odločitvi (*sententia*) uresničujejo njegovo voljo in prav tako neverni po svoji odločitvi ne sprejemajo njegovega nauka –, je očitno, da je tudi Oče vse ljudi ustvaril na enak način, tako da imajo vsi zmožnost odločanja (*sententia*) in svobodno voljo (*sensus liberus*), in da on gleda na vse in skrbi za vse ter *svojemu soncu daje, da vzhaja nad hudobnimi in dobrimi, ter pošilja dež pravičnim in krivičnim*.⁹

27, 2. Vsem, ki ohranjajo ljubezen do njega, podarja občestvo s seboj: občestvo z Bogom je življenje, luč in uživanje njegovih dobrin. Vse, ki se po svoji odločitvi odvrtačajo od njega, pa privede do ločitve, ki so jo sami izbrali: ločitev od Boga pomeni smrt in ločitev od luči pomeni temo. Ločitev od Boga je torej izguba vseh dobrin, ki so pri njem. Tisti, ki so zaradi odpadništva izgubili to, kar sem pravkar omenil, so ostali brez vseh dobrin in morajo prenašati različne kazni:¹⁰

1 Mt 10,35.

2 Prim. Lk 17,34–35.

3 Prim. Mt 13,30.

4 Prim. Mt 25,41.

5 Lk 2,34.

6 Prim. Lk 10,12.

7 Prim. Mt 7,21.

8 doseže db. pride nad.

9 Mt 5,45.

10 morajo prenašati različne kazni db. živijo v vsakršni kazni.

Bog jih pravzaprav ne kaznuje, ampak jih kazni sama zasleduje, ker so brez vsakršnih dobrin. Božje dobrine so namreč večne in brez konca, zato je tudi njihova izguba večna in brez konca. In podobno, ker luč vedno ostaja, so tisti, ki so se sami oslepili ali so jih oslepili drugi, za vedno prikrajšani za njeno radost¹, ne ker bi jih luč kaznovala s slepoto, temveč ker jim nesrečo prinaša slepota sama.

Zato je Gospod govoril: *Kdor vame veruje, se mu ne sodi*,² se pravi, da ni ločen od Boga, saj je po veri zedinjen z njim; vendar dodaja: *Kdor pa ne veruje, je že obsojen, ker ne veruje v ime edinorojenega Božjega Sina*,³ se pravi, da se je po lastni odločitvi ločil od Boga. *Sodba pa je v tem, da je prišla luč na svet in so ljudje bolj ljubili temo kakor luč, kajti njihova dela so bila hudobna. Kdor namreč dela húdo, sovraži luč in ne pride k luči, da se ne bi pokazala njegova dela. Kdor pa se ravna po resnici, pride k luči, da se razkrije, da so njegova dela narejena v Bogu*.⁴

28, 1. Ker torej na tem svetu⁵ nekateri hitijo k luči in se po veri zedinjajo z Bogom, drugi pa se oddaljujejo od luči in ločujejo od Boga, Božja Beseda prihaja, da bi vsem določila primerno bivališče: nekaterim v luči, da uživajo vse dobrine, ki so v njej, drugim pa v temi, da so deležni nesreč, ki so v njej. Zato Gospod pravi, da bo tiste, ki bodo na desnici, poklical v Očetovo kraljestvo, tiste, ki bodo na levici, pa poslal v večni ogenj,⁶ saj so se sami odrekli vsem dobrinam.

28, 2. In zato apostol pravi: *Ker niso sprejeli ljubezni Boga, da bi se rešili, jim pošilja Bog delovanje zmote, da verjamejo laži: tako bodo obsojeni vsi, ki niso verjeli resnici, temveč so pritrjevali krivici*.⁷ Kajti tisti, ki mora priti, bo po svoji odločitvi v sebi povzel odpadništvo, svobodno⁸ počel vse, kar bo pač počel, sedel v Božjem templju, da bi ga tisti, ki jih bo zapeljal, častili kot Kristusa:⁹ zato bo upravičeno vržen v ognjeno jezero.¹⁰ Bog po svoji previdnosti ve vse vnaprej in

1 radost (lat. prevod) ali uživanje (gr. fragment).

2 Jn 3,18.

3 Jn 3,18.

4 Jn 3,19–21.

5 svetu (lat. prevod) ali veku (gr. fragment).

6 Prim. Mt 25,34.41.

7 2 Tes 2,10–12.

8 svobodno db. po svoji odločitvi (lat. *sua sententia*).

9 Prim. 2 Tes 2,4.

10 Prim. Raz 19,20.

bo v primernem času poslal njega,¹ ki mora biti takšen, da bi (ljudje) *verjeli laži: tako bodo obsojeni vsi, ki niso verjeli resnici, temveč so pritrjevali krivici.*²

Število Antikristovega imena je napoved povzetja
vsega odpadništva v njegovi osebi

Njegov prihod je Janez v Razodetju opisal takole: *Zver, ki sem jo videl, je bila podobna panterju: noge je imela kakor medved, gobec pa kakor lev. Zmaj ji je dal svojo moč, svoj prestol in veliko oblast. Ena od njenih glav je bila videti ranjena na smrt, a njena smrtna rana se je pozdravila. Vsa zemlja je šla polna začudenja za zverjo. Ljudje so molili zmaja, ker je dal oblast zveri, molili so tudi zver in govorili: »Kdo je podoben zveri in kdo se more bojevati z njo?« Zveri so bila dana usta, s katerimi je govorila objestnosti in bogokletstva. Dana ji je bila oblast, da to počenja dvainštirideset mesecev. Odprla je usta, da je sramotila Boga: sramotila je njegovo ime, njegovo bivališče in tiste, ki prebivajo v nebesih. Dana ji je bila oblast nad vsakim rodом, ljudstvom, jezikom in narodom. Zver bodo molili vsi prebivalci zemlje, katerih imena že od začetka sveta niso vpisana v knjigo življenja Jagnjeta, ki je bilo zaklano. Če ima kdo uho, naj prisluhne! Če je komu namenjeno ujetništvo, pojde v ujetništvo. Če mora kdo umreti od meča, bo umrl od meča. V tem je stanovitnost in vera svetih.³ Zatem Janez spregovori o zverini oprodi (*hypaspistés*), ki ga imenuje tudi lažni prerok: *Govoril je kakor zmaj. Izvajal je vso oblast prve zveri v njeni navzočnosti in priganjal zemljo in njene prebivalce, naj molijo prvo zver, ki se ji je bila smrtna rana pozdravila. Delal je velika znamenja, tako da je celo vpričo ljudi priklical ogenj z neba. Zavajal je prebivalce zemlje.*⁴ To je dejal, da nihče ne bi mislil, da znamenja dela z božansko močjo, ampak s pomočjo čarovnije. Nič nenavadnega ni, če s pomočjo demonov in odpadniških duhov dela znamenja, s katerimi zavaja prebivalce zemlje. Janez pa nadaljuje: *Prebivalcem zemlje je ukazal, naj postavijo podobo zveri. In zver je oživil, tako da je podoba celo spregovorila in dala pobiti vse, ki je niso častili. Dosegla je, da so si vsi morali dati vtisniti na čelo ali na desnico žig. Nihče ni**

1 njega, tj. Antikrista.

2 2 Tës 2,10–12.

3 Raz 13,2–10.

4 Raz 13,11–14.

*mogel ne kupovati ne prodajati, samo tisti, ki je imel žig, se pravi ime zveri ali število njenega imena: to število pa je šeststo šestinšestdeset,*¹ se pravi šest stotic, šest desetic in šest enic za povzetje vsega njegovega odpadništva, ki se je dogajalo tekom šest tisoč let.

28, 3. Kajti v toliko dneh kot je bil svet narejen, v toliko tisočletjih se bo tudi končal (*synteleîn*). Zato knjiga Geneze pravi: *Tako sta bila končana nebo in zemlja in vse njuno okrasje. Sedmi dan je Bog dokončal delo, ki ga je naredil, in počival je sedmi dan od vsega dela, ki ga je naredil.*² To je obenem pripoved (*diégesis*) o preteklih (rečeh) in prerokba prihodnjih: če je namreč *Gospodov dan kakor tisoč let*³ in če je bilo stvarstvo dokončano v šestih dneh, je očitno, da se bo končalo v šesttisočem letu.⁴

28, 4. Zato ves ta čas človek, ki sta ga v začetku oblikovali Božji roki,⁵ se pravi Sin in Duh, postaja po Božji podobi in podobnosti:⁶ pleve – to je odpadništvo – se zavrže, žito – to so tisti, ki kot sad obrodijo vero v Boga – pa se spravi v žitnico.⁷ Tisti, ki so odrešeni, zato potrebujejo stisko, da bi – na neki način zmleti,⁸ nato prek potrpežljivosti zgneteni z Božjo Besedo in končno pečeni v ognju – postali pripravljani na Kraljevo gostijo. Kakor je dejal eden izmed naših, ki je bil zaradi pričevanja o Bogu obsojen na zveri: »Kristusovo žito sem in zobje zveri naj me zmeljejo, da bom spoznan⁹ za čist Kristusov kruh.«¹⁰

29, 1. V prejšnjih knjigah sem že predstavil razloge, zaradi katerih je Bog dopustil, da se je vse to zgodilo, in pokazal, da se je vse zgodilo v korist človeka, ki je odrešen, da bi tako njegova zmožnost

1 Raz 13,14–18.

2 1 Mz 2,1–2.

3 2 Pt 3,8; prim. Ps 89,4.

4 Povezavo med sedmimi dnevi stvarjenja in šestimi tisočletji sveta, ki naj bi jim sledilo tisočletno kraljestvo pravičnih, preden bi nastopila dovršitev sveta, zasledimo že v *Barnabovem pismu* 15, 3–8 (slov. prevod v: *Spisi apostolskih očetov*, Celje 1996, str. 257–258) z začetka 2. stoletja. Nekaj let po Irenejevi smrti pa jo omenja Hipolit v *Razlagi Danielove knjige* 4, 23–24.

5 Prim. 1 Mz 2,7.

6 Prim. 1 Mz 1,26.

7 Prim. Mt 3,12; Lk 3,17.

8 zmleti ali zdrobljeni.

9 spoznan db. najden.

10 Ignacij Antiohijski, *Pismo Rimljanom* 4, 1 (slov. prevod v: *Spisi apostolskih očetov*, Celje 1996, str. 153).

samoodločanja zorela za nesmrtnost in bi postal bolj sposoben za večno podložnost Bogu. Zato je bilo stvarstvo dano človeku v uporabo: kajti ni bil človek ustvarjen zaradi stvarstva, temveč stvarstvo zaradi človeka. Pogane, ki niso povzdignili oči k nebu, ki se niso zahvaljevali svojemu stvarniku in niso hoteli videti luči resnice, temveč so se kot slepe miši skrili v globino nevednosti, ima Pismo (*sermo*) po pravici za kapljo z vedra, za prašek na tehtnici, za nič:¹ za pravične so koristni in primerni le toliko, kolikor je steblo koristno za rast žita in pleve za ogenj,² v katerem se obdeluje zlato. Zato bo na koncu, ko bo Cerkev naenkrat³ vzeta od tod, *stiska, kakršne ni bilo od začetka sveta do zdaj in je tudi več ne bo.*⁴ To bo namreč poslednji boj pravičnih, v katerem bodo zmagovalci ovenčani z nesmrtnostjo.

29, 2. Zato bo v zveri, ki mora priti, povzeta sleherna krivičnost in zvijačnost, da bi bila vsa odpadniška moč, ki se bo stekla vanjo in se zbrala v njej, vržena v ognjeno peč.⁵ Zato je primerno, da ima njeno ime število šeststo šestinšestdeset,⁶ ki v sebi povzema vso mešanico zla, ki je (nastala) pred potopom, do katerega je prišlo zaradi odpadništva angelov⁷ – Noe je bil namreč star šeststo let, ko je nad zemljo prišel potop,⁸ ki je živa bitja (*tò anástema*)⁹ izbrisal z zemlje zaradi pokvarjenega rodu, ki je živel v njegovem času¹⁰ –, povzema pa tudi vso malikovalsko zablodo, do katere prihaja po potopu, umore prerokov in sežiganje pravičnih – podoba, ki jo je postavil Nebukadnezar, je bila namreč visoka šeststo komolcev, široka pa šest komolcev,¹¹ in ker je Ananija, Azarija in Mizael niso častili, so bili vrženi v ognjeno peč¹² in tako prerokovali sežiganje pravičnih ob koncu (sveta): ta celotna podoba je bila namreč vnaprejšnja upodobitev prihoda tistega, ki bo zahteval, da prav vsi ljudje častijo samo nje-ga. Šeststo let Noeta, v čigar času je zaradi odpadništva prišel potop,

1 Iz 40,15.17.

2 ogenj db. gorenje.

3 naenkrat ali nenadoma (gr. *athróos*).

4 Mt 24,21.

5 Prim. Raz 19,20.

6 Prim. Raz 13,18.

7 Prim. 1 Mz 6,1–7.

8 Prim. 1 Mz 7,6.

9 Prim. 1 Mz 4,23.

10 Prim. 1 Mz 4,1.

11 Prim. Dan 3,1.

12 Prim. Dan 3,20.

in število komolcev podobe, zaradi katere so bili pravični vrženi v ognjeno peč, pomenita število imena tistega, v katerem bo povzeto sleherno odpadništvo, krivičnost, hudobija, lažno preroštvo in zvižnost šest tisoč let: zaradi vsega tega bo prišel požar.¹

Ali število Antikristovega imena omogoča,
da že zdaj z gotovostjo spoznamo to ime?

30, 1. Če je s tem tako, če lahko to število najdemo² v vseh zanesljivih starih prepisih (*antígraphoi*) in če nam o tem pričujejo tisti, ki so Janeza videli na lastne oči,³ če nas, nadalje, razum (*lógos*) uči, da ima število imena zveri po grškem štetju v svojih črkah vrednost šeststo šestinšestdeset,⁴ se pravi, da je število desetic enako številu stotic in število stotic enako številu enic – kajti število šest, ki se enako ohranja v vseh treh, kaže na povzetje celotnega njegovega odpadništva z začetka, sredine časa in konca –, ne razumem, kako so lahko nekateri zašli zaradi osebnega mnenja (*idiotismós*) in zavrgli srednje število s tem, da so odvezli petdeset števil in namesto šestih desetic ohranili⁵ le eno. Menim, da gre za napako pisarjev, ki se pogosto pripeti, ker se tudi števila zapisujejo s pomočjo črk: črko ksi zlahka razumemo kot črko jota.⁶ Nekateri so to sprejeli brez preiskovanja: eni so desetic uporabljali preprosto in brez pomislekov, drugi pa so si v svoji nespameti drznili iskati še druga imena, ki imajo napačno in zmotno število. Tistim, ki so to počeli v preprostosti in brez hudobije, bo po mojem mnenju Bog odpustil; tisti, ki so zaradi prazne slave določili imena, ki vsebujejo lažno število, in ime, ki so si ga sami izmislili, določili za ime njega, ki mora priti, pa se ne bodo izmaknili kazni, saj so zapeljali tako sami sebe kot tiste, ki so jim verjeli. Zlo (*damnum*) je najprej v tem, da so se oddaljili od resnice in menili, da je nekaj to, kar ni. Nadalje, če bo nemajhna kazen doletela vsakega, ki Pismu kaj dodaja ali odvzema, bo nujno morala doleteti tudi takšnega človeka.

1 požar db. potop ognja.

2 najdemo db. leži zapisano.

3 na lastne oči db. iz obličja v obličje.

4 Prim. Raz 13,18.

5 ohranili db. hoteli imeti.

6 črko ksi zlahka razumemo kot črko jota (armen. prevod) ali grško črko, ki označuje število šestdeset, zlahka razumemo kot grško črko jota (lat. prevod). Numerična vrednost črke ksi je 60, vrednost jote pa 10.

Tistim, ki si lažno domišljajo, da poznajo njegovo pravo ime, pa grozi še druga velika nevarnost, ki ni zanemarljiva: če imajo v mislih neko število, on pa pride z drugim, jih bo zlahka zapeljal, saj bodo verjeli, da je že navzoč on, ki se ga moramo paziti.

30, 2. Torej se morajo ponovno podučiti in se vrniti k pravemu številu imena, da ne bi končali med lažnimi preroki. Ker dobro poznajo število, ki ga oznanja Pismo, se pravi šeststo šestinšestdeset,¹ naj najprej čakajo razdelitev kraljestva na deset delov; ko pa bodo kralji vladali in mislili, da utrjujejo svojo oblast² in povečujejo svoje kraljestvo, bo nenadoma prišel (človek), si prisvojil kraljestvo in preplašil omenjene kralje, saj bo imel ime, ki vsebuje že omenjeno število: on bo resnično *gnusoba opustošenja*.³ To pravi tudi apostol: *Ko bodo govorili: »Mir in varnost,« tedaj bo nenadoma prišla nadjne poguba*.⁴ Jeremija pa ni naznanil samo nenadnega prihoda, temveč tudi rod, iz katerega izhaja: *Od Dana se sliši prhanje njegovih konj, od rezgetanja njegovih konj se trese vsa dežela. Prišel bo, da požre deželo in kar jo napolnjuje, mesto z njegovimi prebivalci*.⁵ Zato v Razodetju omenjeno ljudstvo ne šteje med tiste, ki bodo odrešeni.⁶

30, 3. Zanesljiveje in varneje je torej čakati na izpolnitev prerokbe kot pa iskati in ugibati⁷ poljubna imena, saj lahko najdemo veliko imen, ki imajo isto prej omenjeno število, vendar kljub temu vprašanje ostaja odprto. Kajti če najdemo veliko imen, ki imajo to število, se moramo vprašati, katero izmed njih bo nosil tisti, ki mora priti. Tega ne pravim zaradi pomanjkanja imen, ki imajo to število, temveč iz strahospoštovanja do Boga in gorečnosti za resnico. Ime *Euánthas*, na primer, ima prav to število, ki ga iščemo, vendar nam nič ne pomeni. Ime *Lateínos* vsebuje število šeststo šestinšestdeset in je zelo verjetno, saj gre za ime poslednjega kraljestva; zdaj namreč vladajo Latinci, toda s tem imenom se ne bomo ponašali. Ime *Teitán* – če prvi zlog zapišemo z dvema črkama,⁸ epsilon in joto – je izmed vseh imen, ki jih

1 Prim. Raz 13,18.

2 oblast db. delovanje.

3 Mt 24,15; Dan 9,27.

4 1 Tes 5,3.

5 Jer 8,16.

6 Ker na seznamu odrešenih iz različnih Izraelovih rodov v Raz 7,5–8 manjka Danov rod, ga Irenej istoveti z Antikristovim rodom.

7 ugibati ali prerokovati.

8 črkama db. glasovoma.

najdemo, najverjetnejše. Vsebuje namreč prej omenjeno število, ima šest črk, vsak zlog pa je sestavljen iz treh črk; gre za staro in redko¹ besedo, saj se nihče izmed naših kraljev ne imenuje Titan, niti nima tega imena nihče izmed malikov, ki jih Grki in barbari javno častijo; poleg tega mnogi menijo, da gre za božansko ime, tako da tisti, ki imajo zdaj (oblast), sonce imenujejo Titan; ime kaže tudi na kazen in maščevalca, kajti (Antikrist) se dela, da maščuje tiste, s katerimi so slabo ravnali; še več, gre za ime, ki je vredno kralja,² še bolj pa samodržca. Ime Titan je torej zelo verjetno in na podlagi mnogih (znamenj) lahko sklepamo, da se bo tako imenoval tisti, ki mora priti. Vendar ne bom tvegala in odločno trdil, da bo Antikrist imel to ime, saj vem, da bi ga, če bi se njegovo ime moralo jasno oznaniti v tem času, povedal tisti, ki je uzrl Razodetje: ni ga namreč uzrl daleč nazaj, temveč skorajda v našem rodu, ob koncu Domicijanovega vladanja.

30, 4. Janez nam je pokazal število imena, da bi se pazili njega, ki prihaja, saj vemo, kdo je, o njegovem imenu pa je molčal, saj ni bilo vredno, da ga Sveti Duh oznani. Če bi ga oznanil, bi morda moral Antikrist ostati dalj časa; toda ker *je bil, a ga ni (več), in ker se vzdiguje iz brezna in gre v pogubo*,³ kakor tisti, ki ni (nikoli) obstajal, njegovo ime ni bilo oznanjeno: imena tistega, ki ne obstaja, se namreč ne oznani. Ko pa bo Antikrist opustošil že vse (stvari) na svetu, kraljeval tri leta in šest mesecev ter sedel v jeruzalemskem templju, bo iz nebes na oblakih Gospod prišel v Očetovi slavi;⁴ njega in vse, ki so mu poslušni, bo vrgel v ognjeno jezero,⁵ pravičnim bo prinesel čase kraljestva, se pravi počitek, sedmi dan, ki je bil posvečen,⁶ ter Abrahamu dal obljubljeni dediščino: v to kraljestvo jih bo po Gospodovi besedi *veliko prišlo od vzhoda in zahoda in bodo sedli za mizo z Abrahamom, Izakom in Jakobom*.⁷

1 redko db. oddaljeno, odročno (lat. *semotus*).

2 ime, ki je vredno kralja db. kraljevsko ime (armen. prevod) ali starodavno, zaupanja vredno in kraljevsko ime (lat. prevod).

3 Raz 17,8.

4 Prim. Mt 16,27; Mr 13,26.

5 Prim. Raz 19,20.

6 Prim. 1 Mz 2,2–3.

7 Mt 8,11.

2. Vstajenje pravičnih

Postopno vzpenjanje pravičnih k življenju v nebesih

31, 1. A nekateri izmed teh, ki veljajo za pravoverne, ne upoštevajo¹ reda, po katerem bodo napredovali pravični, in ne poznajo ritma, po katerem se bodo urili za nepropadljivost.² Navdajajo jih krivoverske misli: krivoverci namreč prezirajo Božjo ustvarjenino in ne sprejemajo odrešenja svojega telesa, prezirajo pa tudi Božjo obljubo in se v svojih mislih močno povzdigujejo nad Boga ter pravijo, da se bodo takoj po smrti dvignili nad nebesa in Demiurga ter šli k Materi ali pa k Očetu, ki si ga izmišljajo. Če pa odločno zavračajo vstajenje in ga odpravljajo, kolikor je v njihovi moči, ali je kaj nenavadnega v tem, da ne poznajo reda, po katerem bo potekalo vstajenje?³ Nočejo razumeti, da če je z vstajenjem tako, kot pravijo sami, Gospod sam, v katerega po svojih besedah verujejo, ne bi vstal⁴ po treh dneh, temveč bi se takoj, ko je izdihnil na križu, dvignil v višave, telo pa prepustil zemlji. Toda tri dni je bival tam, kjer so bili mrtvi, kakor o njem pravi prerok: *Gospod se je spomnil svojih mrtvih, ki so spali v grobni zemlji. Spustil se je k njim, da jih osvobodi in reši.*⁵ Gospod sam pa pravi: *Kakor je bil Jona v trebuhu velike ribe tri dni in tri noči, tako bo tudi Sin človekov v osrčju zemlje.*⁶ In tudi apostol pravi: *Kaj pa pomeni beseda »Povzpel se je«, če ne to, da se je prej spustil v spodnje kraje zemlje?*⁷ Tako je dejal tudi David, ko je prerokoval o njem: *Mojo dušo si rešil iz globine podzemlja.*⁸ In ko je tretji dan vstal, je Mariji, ki ga je videla prva in se vrgla k njegovim nogam,⁹ dejal: *Ne oklepaj se me, kajti nisem še šel gor k Očetu. Pojdi pa k mojim učencem in jim reci: »Grem k svojemu Očetu in vašemu Očetu.«*¹⁰

1 ne upoštevajo db. prekoračijo, prestopajo.

2 O postopnem napredovanju pravičnih k življenju v nebesih gl. *Zoper krivoverstva* IV, 38, 3; V, 36, 2.

3 reda, po katerem bo potekalo vstajenje db. reda vstajenja.

4 ne bi vstal db. vstajenja ne bi udejanjil.

5 Gre za odlomek iz *Psevdo-Jeremija*, ki ga Irenej večkrat navaja (gl. op. k *Zoper krivoverstva* III, 20, 4).

6 Mt 12,40.

7 Ef 4,9.

8 Ps 85,13.

9 se vrgla k njegovim nogam ali ga počastila.

10 Jn 20,17.

31, 2. Če se je torej Gospod držal postave mrtvih, da bi postal prvo-rojenec med mrtvimi,¹ in je tri dni ostal v spodnjih krajih zemlje,² če je nato vstal v mesu, tako da je učencem pokazal celo rane od žebeljev,³ in se je šele po vsem tem dvignil k Očetu, kako ne bodo osramočeni tisti, ki trdijo, da je podzemlje (*inferi*) pravzaprav naš svet ter se bo njihov notranji človek, ko zapusti telo, dvignil na nadnebeški kraj? Toda ker je Gospod *šel po sredi smrtne sence*,⁴ kjer so bile duše umrlih, in je telesno vstal ter bil šele po vstajenju vzet (v nebo), je očitno, da bo tako tudi z učenci, zaradi katerih je vse to naredil: njihove duše bodo odšle na neviden kraj, ki jim ga je Bog določil, in bodo tam ostajale vse do vstajenja in ga pričakovale; nato bodo prejele svoja telesa in vstale popolnoma (*holokléros*), se pravi telesno, kakor je vstal tudi Gospod, in tako bodo prišle pred Božje obličje. Kajti *učenec ni nad učiteljem, toda vsak, ko postane popoln, bo kakor njegov učitelj*.⁵ Naš učitelj ni takoj odletel, temveč je najprej čakal čas svojega vstajenja, ki ga je določil Oče in ga je pokazala (zgodba o) Jonu, nato pa je po treh dneh vstal in bil vzet (v nebo): tako moramo tudi mi čakati čas našega vstajenja, ki ga je določil Bog in so ga oznanjali preroki, in ko bomo vstali, bomo vzeti (v nebo) vsi tisti, ki nas bo Gospod imel za vredne.

Kraljestvo pravičnih je izpolnitev obljube,
ki jo je Bog dal očetom

32, 1. Nekateri torej zapeljejo besede krivovercev in ne poznajo Božjih ojkonomij ter skrivnosti vstajenja pravičnih⁶ in kraljestva, ki je začetek⁷ nepropadljivosti: v njem se bodo tisti, ki so ga vredni, postopoma navadili obseči Boga. Tem moramo nujno povedati, da morajo pravični, potem ko so po Gospodovem prikazanju vstali (od mrtvih), najprej v tem prenovljenem stvarstvu prejeti dediščino, ki jo je Bog obljubil očetom, in v njej kraljevati, šele nato pa bodo sojeni vsi (ljudje).⁸ Pravično je namreč, da tisti, ki so se trudili, bili stiskani

1 Prim. Kol 1,18.

2 Prim. Ef 4,9.

3 Prim. Jn 20,25,27.

4 Ps 22,4.

5 Lk 6,40.

6 Prim. Lk 14,14.

7 začetek (lat. prevod) ali preludij (armen. prevod).

8 vsi (ljudje): ta beseda se je ohranila samo v armen. prevodu.

in na različne načine preizkušani v potrpljenju (*sufferentia*) v tem stvarstvu, v tem stvarstvu tudi prejmejo sad svojega potrpljenja; da so v stvarstvu, v katerem so bili ubiti zaradi ljubezni do Boga, tudi oživljeni; ter da v stvarstvu, v katerem so trpeli suženjstvo, na koncu tudi kraljujejo. Kajti Bog je bogat v vsem in vse je njegovo. Nujno je torej, da stvarstvo samo, obnovljeno v svoji prvotni celovitosti, neovirano služi pravičnim. Apostol je to povedal v Pismu Rimljanom, ko je dejal: *Stvarstvo nestrpno hrepeni po razodetju Božjih sinov. Stvarstvo je bilo namreč podvrženo ničevosti, in sicer ne po svoji volji, ampak zaradi njega, ki ga je podvrgel, v upanju, da se bo tudi stvarstvo iz suženjstva propadljivosti rešilo v svobodo slave Božjih otrok.*¹

32, 2. Tako tudi Božja obljuba Abrahamu ostaja trdna. Dejal mu je namreč: *Povzdigni oči in poglej s kraja, kjer stojiš, proti severu in jugu, proti vzhodu in zahodu:*² *vso deželo, ki jo vidiš, bom dal tebi in tvojemu zarodu na veke.*³ Dejal mu je tudi: *Vstani, prehodi deželo po njeni dolžini in širini, kajti tebi jo bom dal.*⁴ Toda Abraham v njej ni nikoli dobil niti sežnja dedne posesti,⁵ temveč je bil v njej vedno tujec in priseljenec.⁶ Ko je umrla njegova žena Sara in so mu Hetejci želeli zastonj odstopiti kraj, kjer bi jo pokopal, ga ni hotel sprejeti, temveč je od Efrona, sina Hetejca Coharja, kupil grob in zanj plačal štiristo didrahem srebra.⁷ Čakal je na Božjo obljubo in ni želel dajati vtisa, da je od ljudi sprejel to, kar mu je Bog obljubil, da mu bo dal; dejal mu je namreč: *Tvojemu potomstvu bom dal to deželo od Egiptovske reke do vélike reke, reke Evfrata,*⁸ in naštel deset narodov, ki so prebivali v tej deželi.⁹ Če mu je torej Bog obljubil dediščino zemlje in je on med svojim bivanjem ni prejel, jo mora ob vstajenju pravičnih prejeti skupaj s svojim zarodom, se pravi tistimi, ki se bojijo Boga in verujejo vanj. Kajti njegov zarod je Cerkev, ki po Gospodu prejme

1 Rim 8,19–20.

2 zahodu db. morju.

3 1 Mz 13,14–15.

4 1 Mz 13,17.

5 Prim. Apd 7,5.

6 Prim. 1 Mz 23,4.

7 Prim. 1 Mz 23,3–20.

8 1 Mz 15,18.

9 in naštel deset narodov, ki so prebivali v tej deželi: te besede prinaša le armen. prevod; prim. 1 Mz 15,19–21.

posinovljenje v Abrahamu,¹ kakor je govoril tudi Janez Krstnik: *Bog more iz teh kamnov obuditi Abrahamu otroke.*² Apostol pa v Pismu Galačanom pravi: *Vi, bratje, ste kakor Izak otroci obljube.*³ V istem pismu tudi jasno pove, da so tisti, ki so verjeli v Kristusa, po njem deležni Abrahamove obljube; pravi namreč: *Obljube so bile izrečene Abrahamu in njegovemu potomcu. Ne pravi »in potomcem«, kakor če bi šlo za mnoge, temveč kakor da gre za enega: »in tvojemu potomcu«, ki je Kristus.*⁴ To znova potrdi, ko pravi: *Tako je bilo z Abrahamom, ki je verjel Bogu in mu je bilo to šteto v pravičnost. Spoznajte vendar, da so Abrahamovi sinovi tisti, ki verujejo. Pismo je vnaprej videlo, da Bog opravičuje narode po veri, zato je Abrahamu napovedalo veselo novico: »V tebi bodo blagoslovljeni vsi narodi.« Potemtakem so z verujočim Abrahamom vred blagoslovljeni tudi tisti, ki verujejo.*⁵ Tisti, ki so od vere, so torej blagoslovljeni skupaj z verujočim Abrahamom in ti so Abrahamovi sinovi. Bog je dediščino zemlje obljubil Abrahamu in njegovemu zarodu, toda če ne Abraham ne njegov zarod, se pravi tisti, ki so opravičeni po veri, zdaj ne prejmejo dediščine na zemlji, pomeni, da jo bodo prejeli ob vstajenju pravičnih, saj je Bog resnico-ljuben in zanesljiv. In zato Gospod pravi: *Blagor krotkim, kajti zemljo bodo podedovali.*⁶

Podedovanje zemlje je oznanil Kristus
in sta jo napovedala Jakobov blagoslov in Izaija

33, 1. Zato je Gospod, ko je šel v trpljenje, da bi Abrahamu in tistim, ki so bili z njim, oznanil veselo novico o odprtju dediščine, izrekel zahvalo nad kelihom, pil iz njega, ga dal svojim učencem ter jim dejal: *Pijte iz njega vsi. To je namreč moja kri nove zaveze,⁷ ki se preliva za mnoge v odpuščanje grehov. A povem vam: odslej ne bom več pil od sadu vinske trte do tistega dne, ko bom z vami pil novega v kraljestvu svojega Očeta.*⁸ Nedvomno ga bo pil v dediščini zemlje, ki jo bo sam prenovil in obnovil za služenje slavi Božjih sinov, kakor pravi David: *Prenovil*

1 v Abrahamu (armen. prevod) ali v Bogu (lat. prevod).

2 Mt 3,9; Lk 3,8.

3 Gal 4,28.

4 Gal 3,16.

5 Gal 3,6–9.

6 Mt 5,5.

7 nove zaveze (lat. prevod) ali zaveze (armen. prevod).

8 Mt 26,27–29.

*bo obliče zemlje.*¹ Ko je obljubil, da bo (v njej) s svojimi učenci pil od sadu vinske trte, je pokazal dvoje: dediščino zemlje, v kateri se bo pilo od novega sadu vinske trte, in vstajenje svojih učencev v mesu. Kajti novo čašo bo prejelo tisto meso, ki bo na novo vstalo. Ne moremo si namreč predstavljati, da bo Gospod zgoraj na nebeškem kraju s svojimi učenci pil od sadu vinske trte; prav tako tisti, ki ga bodo pili, ne morejo biti brez telesa, saj pijača iz vinske trte ni lastna duhu, temveč mesu.

33, 2. Zato je Gospod govoril: *Kadar prirejaš kosilo ali večerjo, ne vabi ne bogatih ne prijateljev ne sosedov ne sorodnikov, da te morda tudi oni ne povabijo in ti povrnejo. Nasprotno, kadar prirejaš gostijo, povabi pohabljenе, slepe in uboge, in blagor tebi, ker ti ne morejo povrniti; povrnjeno ti bo namreč ob vstajenju pravičnikih.*² In znova pravi: *Vsak, kdor je zapustil njive ali hiše ali starše ali brate ali otroke zaradi mene, bo v tem veku prejel stokratno, v prihodnjem pa bo dobil v delež večno življenje.*³ Kaj je ta stokratni delež v tem veku ter kosila in večerje, ki so prirejene za revne in bodo povrnjene? To so tiste (reči), ki bodo obstajale v času kraljestva, se pravi na sedmi dan, ki je posvečen in v katerem je Bog počival od vseh del, ki jih je naredil:⁴ to bo resnična sobota pravičnikih, ko ti ne bodo več opravljali nobenih napornih⁵ del, temveč se bodo gostili ob bogato obloženi mizi, ki jo bo pripravil Bog.

33, 3. Takšna je tudi vsebina blagoslova, s katerim je Izak blagoslovil svojega mlajšega sina Jakoba; dejal je: *Da, vonj mojega sina je kakor vonj njive, polne (žita), ki jo je Gospod blagoslovil.*⁶ Njiva pa je svet,⁷ in zato je dodal: *Bog ti daj rose neba in rodovitnosti zemlje, obilico žita in vina! Služijo naj ti narodi in klanjajo naj se ti vladarji, bodi gospod svojega brata in klanjajo naj se ti sinovi tvojega očeta; kdor te preklinja, bodi preklet, in kdor te blagoslavlja, blagoslovljen!*⁸ Če kdo ne sprejme, da se to nanaša na omenjene čase kraljestva, bo zapadel v veliko protislovje in neskladje, kakor vanj zapadejo Judje in se znajdejo v brezizhodnem položaju. Kajti ne samo da Jakobu v tem življenju ljudstva niso služila, ampak je sam takoj po (očetovem) blagoslovu odpotoval

1 Ps 103,30.

2 Lk 14,12–13.

3 Mt 19,29; Lk 18,29–30.

4 Prim. 1 Mz 2,2–3.

5 napornih (armen. prevod) ali zemeljskih (lat. prevod).

6 1 Mz 27,27.

7 Prim. Mt 13,38.

8 1 Mz 27,27–29.

in dvajset let služil svojemu stricu Sircu Labanu;¹ ne samo da ni postal gospod svojega brata, temveč se je sam poklonil svojemu bratu Ezavu, ko se je iz Mezopotamije vrnil k očetu in mu prinesel mnogo darov.² In kako naj bi na zemlji³ prejel v delež obilico žita in vina, ko pa se je zaradi lakote, ki je nastala v deželi, kjer je prebival, preselil v Egipt in postal podložen faraonu, ki mu je tedaj vladal?⁴ Omenjeni blagoslov se torej nedvomno⁵ nanaša na čas kraljestva, ko bodo vladali pravični, potem ko bodo vstali od mrtvih in jih bo Bog počastil prek vstajenja;⁶ tedaj bo obnovljeno in osvobojeno tudi stvarstvo, ki bo zaradi rose z neba in rodovitnosti zemlje rojevalo vsakovrstno hrano.

Starešine, ki so videli Gospodovega učenca Janeza, se spominjajo, da so od njega slišali, kako je o teh časih Gospod učil in govoril: »Pridejo dnevi, ko bodo rasle vinske trte, od katerih bo vsaka imela deset tisoč mladik in na vsaki mladiki bo deset tisoč vej in na vsaki veji deset tisoč poganjkov in na vsakem poganjku deset tisoč grozdov, na vsakem grozdu pa deset tisoč jagod in vsaka iztisnjena jagoda bo dala petindvajset mer⁷ vina. In ko bo kdo od svetih utrgal en grozd, bo drugi zavpil: ›Jaz sem boljši, vzemi mene in po meni blagoslovi Gospoda!‹ Podobno bo tudi žitno seme obrodilo deset tisoč klasov in vsak klas bo imel deset tisoč zrn in vsako zrno bo dalo pet dvojnih liber⁸ bele in čiste moke. Podobno⁹ bodo obrodili tudi drugi sadeži, semena in rastline. In vse živali, ki bodo uživale hrano, ki jo bodo prejemale iz zemlje, bodo živele v miru in sožitju druga z drugo ter bodo popolnoma podvržene človeku.« 33, 4. O tem Papija, ki je poslušal Janeza in bil Polikarpov spremljevalec, častljiv mož, pisno pričuje v svoji četrti knjigi – napisal jih je namreč pet.¹⁰ Dodal pa je tudi to: »Te

1 Prim. 1 Mz 28,1–31,54.

2 Prim. 1 Mz 32,1–33,20.

3 na zemlji db. tukaj.

4 Prim. 1 Mz 46,1–47,31.

5 nedvomno db. brez protislovja.

6 in jih bo Bog počastil prek vstajenja: te besede prinaša le armen. prevod.

7 Ena mera (gr. *metretés*) je držala približno 39,4 litra.

8 Rimski libra je imela okrog 327 gramov.

9 Podobno ali Sorazmerno.

10 Papija, škof v Frigijski Hierapoli, je živel na prelomu 1. in 2. stoletja. Napisal je razlago *Gospodovih izrekov v petih knjigah*. Podobno kot Justin in Irenej je tudi on zagovarjal milenaristične nauke. Za slov. prevod njegovih fragmentov gl. *Zgodnjekrščanski spisi*, Celje–Ljubljana 2015, str. 927–939.

(reči) so verjetne za verujoče. Ker pa jim izdajalec Juda ni verjel in je vprašal: ›Kako bo Gospod lahko naredil takšne sadove (*geniturae*)?‹, mu je Gospod dejal: ›Videli jih bodo tisti, ki bodo tedaj živeli.‹¹

O teh časih je Izaija takole prerokoval: *Volk se bo pasel z jagnjetom in panter bo počival s kozličem. Teliček, bik in lev se bodo skupaj pasli, majhen deček jih bo vodil. Krava in medvedka se bosta skupaj pasli, njujni mladiči bodo skupaj ležali in lev bo jedel slamo z govedom. Dojenček bo iztegoval roko v gadjo luknjo in v gnezdo majhnih gadov. Ne bodo škodovali ne uničevali na vsej moji sveti gori.*² Na drugem mestu (vse to) povzame in pravi: *Tedaj se bodo volkovi in jagnjeta skupaj pasli, lev bo jedel slamo kakor govedo in kača bo imela prah za svoj kruh. Ne bodo škodovali ne uničevali na vsej moji sveti gori, govori Gospod.*³ Vem, da nekateri skušajo (razlago) teh besed povezati z divjaki, ki izhajajo iz različnih narodov in se ukvarjajo z raznovrstnimi dejavnostmi, a so sprejeli vero in so odtlej v dobrih odnosih⁴ s pravičnimi. Toda tudi če se to zdaj dogaja z nekaterimi ljudmi, ki izhajajo iz različnih narodov in so prišli k enemu nauku (*sententia*) vere, se bo ob vstajenju pravičnih prav tako zgodilo z živalmi, kakor sem omenil. Bog je namreč bogat v vsem in, ko bo stvarstvo obnovljeno v svoji prvotni celovitosti, bodo vse živali poslušne in podvržene človeku ter se bodo znova vrnile k hrani, ki jim jo je Bog dal najprej, kakor so bile pred neposlušnostjo podvržene Adamu⁵ in so (jedle) plodove zemlje.⁶ Vendar zdaj ni trenutek, da bi pokazal, kako bo lev jedel slamo, saj to nakazuje že velikost in obilje plodov. Če bo namreč takšna zver, kot je lev, jedla slamo, kakšno bo šele žito, katerega slama bo primerna za levjo hrano!

Izrael bo obnovljen na svoji zemlji,
da bi bil tam deležen Gospodovih dobrin

34. 1. Izaija sam je jasno oznanil, da je ob vstajenju pravičnih nastalo takšno veselje: *Mrtvi bodo oživali, vstali bodo tisti, ki so v grobovih, razveselili se bodo tisti, ki so na zemlji. Tvoja rosa jim je namreč zdravilo.*⁷

1 ki bodo tedaj živeli db. ki bodo prišli vanje.

2 Iz 11,6–9.

3 Iz 65,25.

4 so v dobrih odnosih db. se strinjajo.

5 Prim. 1 Mz 1,26–28.

6 Prim. 1 Mz 1,30.

7 Iz 26,19.

Tako pravi tudi Ezekiel: *Glejte, jaz odprem vaše grobove, izpeljem vas iz vaših grobov in vas pripeljem v Izraelovo deželo. Spoznali boste, da sem jaz Gospod, ko odprem vaše grobove in vas izpeljem iz vaših grobov, o moje ljudstvo. Svojega Duha denem v vas, da boste živeli, in vas spet postavim na vašo zemljo. Tedaj boste spoznali, da sem jaz Gospod.*¹ Isti prerok znova pravi: *To govori Gospod: Ko Izraela zberem izmed narodov, med katere so bili razkropljeni, se bom po njih izkazal svetega v očeh narodov. Prebivali bodo v svoji deželi, ki sem jo dal svojemu služabniku Jakobu. Varno² bodo prebivali v njej; zidali bodo hiše in zasajali vinograde. Varno bodo prebivali, medtem ko izvršim sodbo nad vsemi sosedi, ki jih zaničujejo. Tedaj bodo spoznali, da sem jaz Gospod, njihov Bog in Bog njihovih očetov.*³ Nekoliko prej sem pokazal, da je Abrahamov zarod Cerkev. In da bi vedeli, da se bo vse to uresničilo v novi zavezi, ki iz vseh narodov zbira tiste, ki bodo odrešeni, in tako iz kamnov Abrahamu obuja otroke,⁴ Jeremija pravi: *Glej, pridejo dnevi, govori Gospod, ko ne bodo več rekli: »Kakor živi Gospod, ki je Izraelove sinove pripeljal iz Egipta,« ampak: »Kakor živi Gospod, ki je Izraelove sinove izpeljal iz severne dežele in iz vseh dežel, kamor so bili izgnani, in jih bo obnovil na njihovi zemlji, ki jo je dal njihovim očetom.«*⁵

34, 2. Da mora vse stvarstvo po Božji volji rasti in doseči vrhunec, zato da bo lahko dalo in obrodilo tolikšne sadove, pravi Izaija: *Na vsaki visoki gori in na vsakem vzvišenem griču bodo potoki izviraajočih vodá, na dan velike morije, ko bodo padli stolpi. Tedaj bo luna svetila kakor sonce, sončna svetloba pa bo sedemkratna na dan, ko bo Gospod ozdravil pogubo (contritio) svojega ljudstva in odpravil bolečino tvoje rane.*⁶ Bolečina rane je tista, ki je človeka udarila na začetku, ko v Adamu ni bil poslušen; to rano, ki je smrt, bo ozdravil Bog, ko nas bo obudil od mrtvih in obnovil v dediščini naših očetov, kakor pravi blagoslov nad Jafetom: *Bog naj razširi Jafetov prostor in naj prebiva v Semovih šotorih.*⁷ In znova Izaija pravi: *Zaupal boš v Gospoda in pripeljal te bo v dobrine zemlje⁸ in te hranil z dediščino tvojega očeta*

1 Ezk 37,12.

2 varno db. v upanju.

3 Ezk 28,25–26.

4 Prim. Mt 3,9; Lk 3,8.

5 Jer 23,7.

6 Iz 30,25–26.

7 Navedek 1 Mz 9,27 manjka v lat. prevodu.

8 dal ti bo db. vpeljal te bo.

*Jakoba.*¹ To je dejal tudi Gospod: *Blagor tistim služabnikom, ki jih bo gospodar ob svojem prihodu našel budne! Resnično, povem vam: opasal se bo in jih posadil za mizo; pristopil bo in jim stregel. In če pride ob večerni straži in jih najde takó, blagor jim, saj jih bo posadil za mizo in jim stregel. In če pride ob drugi ali tretji nočni straži, blagor jim!*² Isto pravi tudi Janez v Razodetju: *Blažen in svet, kdor ima delež pri prvem vstajenju!*³ Izaija pa je napovedal tudi čas, ko se bo to zgodilo: *Rekel sem: »Doklej, Gospod?« »Dokler bodo mesta opustošena in brez prebivalcev, hiše brez ljudi in dežela opustošena puščava. Nato bo Bog ljudi pognal v daljavo, tisti, ki ostanejo, pa se bodo namnožili na zemlji.«*⁴ To pravi tudi Daniel: *Kraljestvo in oblast in veličastvo kraljestev pod nebom so bili dani svetim Najvišjega. Njegovo kraljestvo je večno kraljestvo, vse oblasti mu bodo služile in mu bodo pokorne.*⁵ In da omenjene obljube ne bi povezovali s tem časom, je bilo preroku rečeno: *Pridi in ostani v svoji dediščini do dovršitve dni.*⁶

34, 3. Da pa te obljube niso bile oznanjene samo prerokom in očetom, temveč tudi Cerkvam, zbranim iz narodov – te Cerkve Duh imenuje *otoki*, saj se nahajajo sredi nemira, prenašajo vihar bogokletja in so rešilni pristan za tiste, ki so v nevarnosti, zatočišče za tiste, ki ljubijo višino⁷ in skušajo ubežati pred breznom zmote –, Jeremija pravi takole: *Poslušajte, narodi, Gospodovo besedo, oznanjajte jo po daljnih otokih! Govorite: »On, ki je Izraela razkropil, ga bo znova zbral, varoval ga bo kakor pastir svojo čredo. Kajti Gospod je odkupil Jakoba, iztrgal ga je iz rok močnejšega od njega. Prišli bodo in vriskali na gori Sion, prišli bodo h Gospodovim dobrinam, v deželo žita, vina, sadov, živine in drobnice. Njihovo življenje⁸ bo kakor rodovitno drevo, nikoli več ne bodo lačni. Tedaj se bodo dekleta veselila v družbi mladeničev, in tudi stari se bodo veselili. Njihovo žalovanje bom spremenil v radost in jih razveselil. Okrepil in napojil bom dušo duhovnikov, Levijevih sinov, in moje ljudstvo se bo nasitilo z mojimi dobrinami.«*⁹ V prejšnji knjigi

1 Iz 58,14.

2 Lk 12,37–38.

3 Raz 20,6.

4 Iz 6,11–12.

5 Dan 7,27.

6 Dan 12,13.

7 A. Rousseau predlaga popravek: »ki ljubijo resnico« (prim. SC 152, str. 344–345).

8 življenje db. duša.

9 Jer 31,10–14 (Jer 3,10–14 LXX).

sem že pokazal,¹ da so leviti in duhovniki vsi Gospodovi učenci, ki v *templju skrunijo soboto in so brez krivde.*² Takšne obljube torej očitno nakazujejo na gostijo tega stvarstva v kraljestvu pravičnih, pri kateri je Bog obljubil, da bo sam stregel.

Jeruzalem bo slavno obnovljen

34, 4. Poleg tega Izaija o Jeruzalemu in o tistem, ki bo kraljeval v njem, pravi: *To govori Gospod: Blagor tistemu, ki ima zarod na Sionu in sorodstvo v Jeruzalemu. Glej, zavladal bo pravični kralj in prvaki bodo vladali s pravičnostjo.*³ Glede priprav na izgradnjo Jeruzalema pa pravi: *Glej, za kamne ti pripravim ognjence, utemeljim te s safirji; naredim ti nadzidek iz jaspisa, vrata iz kristala in obzidje iz žlahtnih kamnov. Vsi tvoji sinovi bodo Gospodovi učenci in velik bo mir tvojih sinov. Utrjen boš v pravičnosti.*⁴ In isti prerok znova pravi: *Glej, ustvaril bom Jeruzalem za radost in moje ljudstvo za veselje. Radoval se bom nad Jeruzalemom in se veselil nad svojim ljudstvom.*⁵ V njem ne bo več slišati glasu jokanja ne glasu tarnanja. Tam ne bo več človeka, ki bi živel le malo dni, ne starca, ki bi ne dopolnil svojega časa, kajti mladenič bo imel sto let in grešnik, ki bo umrl, bo imel sto let in bo preklet. Zidali bodo hiše in v njih prebivali, zasajali vinograde in sami uživali njihov sad. Ne bodo zidali, drug pa prebival, ne bodo sadili, drug pa užival. Kajti dnevi mojega ljudstva bodo kakor dnevi drevesa⁶ življenja: uživali bodo delo svojih rok.⁷

35, 1. Če nekateri te (besede) poskušajo razložiti v prispodobi (*allegorizare*), se med seboj v vsem ne bodo mogli povsem skladati. Ovrge jih bodo besede same, ki se glasijo takole: *Dokler ne bodo mesta opustošena in brez prebivalcev, hiše brez ljudi in dežela opustošena puščava.*⁸ Izaija pa pravi: *Glej, prihaja Gospodov dan, poln je krutosti, togote in jeze, da zemljo spremeni v puščavo in iztrebi njene grešnike iz nje.*⁹ In

1 Gl. *Zoper krivoverstva* IV, 8, 3.

2 Mt 12,5.

3 Iz 31,9–32,1.

4 Iz 54,11–14.

5 To poved prinaša le armen. prevod.

6 drevesa ali lesa.

7 Prim. Iz 65,18–22.

8 Iz 6,11.

9 Iz 13,9.

znova: *Brezbožnega naj vzamejo proč, da ne vidi Gospodove slave.*¹ Ko se bo vse to zgodilo, pravi, *bo Gospod ljudi pognal v daljavo, tisti, ki ostanejo, pa se bodo namnožili na zemlji.*² *Zidali bodo hiše in v njih prebivali, zasajali vinograde in sami uživali njihov sad.*³ Vsi ti (odlomki) se nedvomno nanašajo na vstajenje pravičnih, ki se bo zgodilo po Antikristovem prihodu in pogubljenju vseh narodov, ki mu bodo podrejeni: tedaj bodo pravični vladali na zemlji in rasli zaradi gledanja⁴ Gospoda; z njegovo pomočjo se bodo navadili obseči slavo Boga Očeta; v tem kraljestvu bodo živeli skupaj z angeli in dosegli občestvo in edinost z duhovnimi (resničnostmi). O tistih, ki jih bo Gospod našel v mesu in ki ga pričakujejo z nebes, potem ko so prestali stisko in pobegnili rokam Krivičnika, pa je prerok dejal: *Tisti, ki ostanejo, se bodo namnožili na zemlji.*⁵ To so (tudi) tisti izmed poganov, ki jih Bog vnaprej pripravi, da se, potem ko so bili zapuščeni, namnožijo na zemlji, (živijo) pod oblastjo svetih in služijo v Jeruzalemu.

Še jasneje je o Jeruzalemu in njegovem kraljestvu spregovoril Jeremija: *Ozri se proti vzhodu, Jeruzalem, in glej veselje, ki ti prihaja od Boga! Glej, prihajajo sinovi, ki si jih poslal daleč, prihajajo od vzhoda do zahoda, zbrani na besedo Svetega, in se veselijo nad Božjim veličastvom. Sleci, Jeruzalem, obleko svoje žalosti in bede, in za vekomaj obleci lepoto veličastva, ki je od Boga! Ogrni se s plaščem pravičnosti, ki je od Boga, položi si na glavo venec večnega veličastva! Kajti Bog bo (vsej zemlji) pod nebom pokazal tvoj sijaj. Bog ti bo za vekomaj dal ime: »Mir pravičnosti in veličastvo bogočastja.« Vstani, Jeruzalem, in se postavi na višino, in ozri se proti vzhodu: glej, tvoji otroci, od sončnega zahoda do vzhoda so zbrani na besedo Svetega in se veselijo, ker se jih je spomnil Bog. Peš so šli od tebe, in gnali so jih sovražniki; a Bog jih bo privedel k tebi nazaj; nošeni bodo s slavo kakor kraljevski prestol. Bog je namreč ukazal, naj se znižajo vse visoke gore in večni hribi in naj se napolnijo globeli, da postane dežela ravna, da bo Izrael varno hodil v Božjem veličastvu. Gozdovi in vse vrste dišečih dreves bodo po Božjem povelju dajali Izraelu senco. Kajti Bog sam bo vodil Izraela, z veseljem, v luči svojega veličastva, z usmiljenjem in pravičnostjo, ki*

1 Iz 26,10.

2 Iz 6,12.

3 Iz 65,21.

4 gledanja db. videnja, pokazanja.

5 Iz 6,12.

*prihajata od njega.*¹ 35, 2. Vsega tega ne moremo povezovati z nadnebeškimi (resničnostmi) – prerok namreč pravi: *Bog bo (vsej zemlji) pod nebom pokazal tvoj sijaj*² –, temveč s časi kraljestva, ko bo zemlja prenovljena v Kristusu in bo Jeruzalem ponovno zgrajen po podobi zgornjega Jeruzalema.³

Po kraljestvu pravičnih: zgornji Jeruzalem in Očetovo kraljestvo

O tem Jeruzalemu prerok Izaija pravi: *Glej, na obe dlani sem naslikal tvoje obzidje, nenehno si pred mojimi očmi.*⁴ Apostol pa Galačanom pravi podobno: *Zgornji Jeruzalem je svoboden in ta je naša mati.* Tega ne pravi o Želji zablodelega ajona ne o neki moči, ki je ločena od Polnosti in (se imenuje) Prunik, temveč o Jeruzalemu, ki je naslikan na Božje dlani.

Janez je v Razodetju videl, kako se ta Jeruzalem spušča na novo zemljo. Po časih kraljestva, pravi, *sem videl velik bel prestol in njega, ki je sedel na njem. Zemlja in nebo sta pobegnili izpred njegovega obličja in zanju ni bilo mesta.*⁵ Opiše tudi splošno (*generalis*) vstajenje in sodbo, saj pravi, da je videl *umrle, velike in majhne. Morje je vrnilo mrtve, ki so bili v njem. Tudi smrt in podzemlje sta vrnila mrtve, ki so bili v njiju. In odprle so se knjige. Odprla pa se je tudi druga knjiga, knjiga življenja. Umrli so bili sojeni po tem, kar je bilo napisano v knjigah, po svojih delih. Nato sta bila smrt in podzemlje vržena v ognjeno jezero. To je druga smrt, ognjeno jezero.*⁶ Gre za to, kar se imenuje »gehena« in čemur Gospod pravi »večni ogenj«.⁷ *In če koga niso našli,* pravi Janez, *zapisanega*

1 Bar 4,36–5,9.

2 Bar 5,3.

3 Znotraj nauka o tisočletnem kraljestvu Irenej razlikuje med obnovo zemeljskega Jeruzalema, do katere bo prišlo na začetku kraljestva pravičnih, in zmagoslavjem nebeškega Jeruzalema, ki se bo začelo po koncu kraljestva pravičnih. Nauk o tisočletnem kraljestvu je značilen za azijsko teologijo 2. stoletja; Irenej jo je obogatil z razmišljanjem, da je tisočletno kraljestvo nujno potrebno, da se človek navadi na nesmrtnost in Božjo navzočnost (prim. C. Pani, »Il millenarismo: Papiia, Giustino, Ireneo«, v: *Annali di Storia dell'Esegesi* 15 (1998), str. 53–84).

4 Iz 49,16.

5 Raz 20,11.

6 Raz 20,12–14.

7 Prim. Mt 25,41.

v knjigi življenja, je bil vržen v ognjeno jezero.¹ Zatem pravi: *Nato sem videl novo nebo in novo zemljo. Kajti prvo nebo in prva zemlja sta izgini- nila in morja ni bilo več. Videl sem tudi sveto mesto, novi Jeruzalem, ko je prihajal z neba, pripravljen kakor nevesta, ki se je ozaljšala za svojega moža. In zaslišal sem močen glas, ki je prišel od prestola in rekel: »Glej, šotor Boga med ljudmi! In prebival bo z njimi, oni bodo njegova ljudstva in Bog sam bo z njimi, njihov Bog. In obrisal bo vse solze z njihovih oči in smrti ne bo več, pa tudi žalovanja, vpitja in bolečine ne bo več. Kajti prejšnje je minilo.² To je povedal tudi Izaija: *Obstajala bosta novo nebo in nova zemlja; prejšnje (reči) ne bodo več prišle na misel, temveč bosta na novi zemlji veselje in radost.*³ To je dejal tudi apostol: *Podoba tega sveta mineva.*⁴ Podobno je dejal tudi Gospod: *Nebo in zemlja bosta pre- šla.*⁵ Ko bodo torej te (stvari) minile, pravi Gospodov učenec Janez, se bo na novo zemljo spustil zgornji Jeruzalem, kakor nevesta, ozaljšana za svojega moža; to bo Božji šotor, v katerem bo Bog prebival z ljudmi. Podoba tega Jeruzalema in podoba šotora, katerega podobo je Mojzes prejel na gori,⁶ bo Jeruzalem na tej zemlji,⁷ kjer se bodo pravični urili v nesmrtnosti in se pripravljali na odrešenje.*

Tega ni mogoče razumeti v prispodobi, saj je vse trdno, resnično, zares bivajoče, narejeno od Boga za uživanje (*fruitio*) pravičnih ljudi. Kakor resnično obstaja Bog, ki obuja človeka, tako bo tudi človek resnično obujen od mrtvih, in ne zgolj v prispodobi, kakor sem pokazal na mnogo načinov. Tako kot bo resnično obujen, se bo tudi resnično vnaprej uril za nepropadljivost, rasel bo in dosegel vrhunec v časih kraljestva, da postane zmožen Božje slave. Ko pa bo vse prenovljeno, bo zares prebival v Božjem mestu. Pravi namreč: *Tisti, ki je sedel na prestolu, je rekel: »Glej, vse delam novo!«* *Rekel je tudi: »Zapiši, kajti te besede so zanesljive in resnične!«* *Nato mi je rekel: »Zgodile so se!«*⁸

To je tudi razumno. 36, 1. Ker so ljudje resnični, mora biti resni- čen tudi njihov prehod (*translatio*), vendar ne takšen, da bi šli v nič,

1 Raz 20,15.

2 Raz 21,1–4.

3 Iz 68,17–18.

4 1 Kor 7,31.

5 Mt 26,35.

6 Prim. 2 Mz 25,40; Heb 8,5.

7 tej zemlji db. prvi zemlji.

8 Raz 21,5–6.

temveč da bi napredovali v to, kar (v resnici) so. Kajti niti podstat niti bitnost stvarstva ne bosta izničeni – tisti, ki jo je osnoval, je namreč resničen in trden –, ampak bo minila zgolj *podoba tega sveta*,¹ se pravi tiste (reči), v katerih je prišlo do prestopka, saj se je človek v njih postaral. Zato je bila ta *podoba* ustvarjena le začasno, saj Bog vnaprej ve vse, kakor sem v prejšnji knjigi, kolikor sem mogel, razložil² vzrok za stvarjenje začasnega sveta. Toda ko *podoba tega (sveta)* mine, ko bo človek prenovljen in bo dozorel za nepropadljivost, tako da se ne bo mogel več postarati, *bosta obstajala novo nebo in nova zemlja*,³ v katerih bo obstajal nov človek in se na vedno nov način družil⁴ z Bogom. Da bo to obstalo za vedno, brez konca, pravi Izaija: *Kajti kakor novo nebo in nova zemlja, ki ju narejam, da obstajata pred menoj, govori Gospod, tako bosta stali vaše potomstvo in vaše ime*.⁵

Starešine pravijo, da bodo takrat tisti, ki bodo vredni bivanja na nebu, odšli tja, drugi bodo uživali v sladkostih raja, spet drugi pa bodo deležni⁶ sijaja mesta; a povsod bodo videli Boga, če ga bodo vredni videti. 36, 2. Takšna bo razlika med bivališči tistih, ki so obrodili stoterno, šestdeseterno in trideseterno:⁷ prvi bodo vzeti v nebesa, drugi bodo živeli v raj, tretji pa bodo prebivali v mestu. Zato je Gospod dejal, da je pri Očetu veliko bivališč.⁸ Vse pa pripada Bogu, ki vsakomur daje primerno bivališče: njegova Beseda namreč pravi, da Oče vsem deli skladno s tem, kakor je ali bo kdo vreden. To je dvorana (*triclinium*), v kateri bodo sedeli⁹ in se gostili tisti, ki so bili poklicani na svatbo.¹⁰

Takšnemu ritmu in redu bodo po besedah starešin, ki so učenci apostolov, (sledili) tisti, ki so odrešeni, in po takšnih stopnjah bodo napredovali: po Duhu se bodo dvignili k Sinu, po Sinu pa se bodo dvignili k Očetu, ko bo Sin svoje delo izročil Očetu, kakor je dejal apostol: *Kajti on mora kraljevati, dokler ne položi vseh sovražnikov pod*

1 1 Kor 7,31.

2 razložil db. pokazal.

3 Iz 65,17.

4 družil (gr. fragment) ali kramljaj (lat. prevod).

5 Iz 66,22.

6 bodo deležni db. bodo posedovali.

7 Prim. Mt 13,8.

8 Prim. Jn 14,2.

9 sedeli db. ležali.

10 Prim. Mt 22,1–14.

*njegove noge. Kot zadnji sovražnik bo uničena smrt.*¹ V časih kraljestva bo namreč človek, ki bo pravično živel na zemlji, že pozabil na smrt. Apostol pa nadaljuje: *Ko pa pravi, da je vse podvrženo, je jasno, da razen tistega, ki mu je vse podvrgel. Ko pa mu bo vse podvrženo, se bo tudi Sin sam podvrgel njemu, ki mu je vse podvrgel, da bo Bog vse v vsem.*²

Zaključek

36, 3. Janez je torej natančno vnaprej videl prvo vstajenje pravičnih³ in dediščino v kraljestvu zemlje, ki se skladata z napovedmi prerokov. O tem je učil tudi Gospod, ko je obljubil, da bo v kraljestvu skupaj z učenci pil novo mešanico (*mixtio*) v kelihu⁴ in ko je dejal: *Pride dan, ko bodo mrtvi, ki so v grobovih, slišali glas Sina človekovega, in tisti, ki so delali dobro, bodo odšli v vstajenje življenja, tisti pa, ki so delali húdo, v vstajenje obsodbe.*⁵ S tem pravi, da bodo tisti, ki so delali dobro, vstali najprej in šli v počitek, nato pa bodo vstali tisti, ki morajo biti sojeni. O tem govori že knjiga Geneze, po kateri bo konec⁶ tega veka nastopil na šesti dan,⁷ se pravi v šesttisočem letu, nato pa bo sedmi dan, dan počitka, o katerem David pravi: *To je moj počitek, pravični stopajo vanj.*⁸ Sedmi dan je sedmo tisočletje, tisočletje kraljestva pravičnih, v katerem se bodo ti urili v nepropadljivosti, potem ko bo stvarstvo prenovljeno za tiste, ki bodo ohranili to (naravnost). To priznava tudi apostol, ko pravi, da se bo stvarstvo iz suženjstva propadljivosti osvobodilo v svobodo slave Božjih sinov.⁹

V vsem tem in prek vsega tega se kaže eden in isti Bog Oče, ki je oblikoval človeka in očetom obljubil dediščino zemlje; podaril¹⁰ jo bo ob vstajenju pravičnih in obljube izpolnil v kraljestvu svojega Sina;

1 1 Kor 15,25–26.

2 1 Kor 15,27–28.

3 Prim. Raz 20,5–6.

4 Prim. Mt 26,29. Besedilo je od tod naprej pa vse do besed »To priznava tudi apostol« ohranjeno samo v armen. prevodu.

5 Jn 5,25,28–29.

6 konec ali dovršitev.

7 Prim. 1 Mz 1,32–2,1.

8 Ps 131,14; 117,20.

9 Prim. Rim 8,19–21.

10 podaril (armen. prevod) ali izpeljal (lat. prevod).

končno pa bo v svojem očetovstvu naklonil to, česar oko ni videlo in uho ni slišalo in kar v človekovo srce ni prišlo.¹ En sam je namreč Sin, ki je izpolnil Očetovo voljo, in en sam je človeški rod, v katerem se izpolnjujejo Božje skrivnosti, *v katere želijo pogledati tudi angeli,*² pa ne morejo preiskati Božje Modrosti, po kateri njegova ustvarjenina postane upodobljena in soustelešena (*concorporatus*) po Sinu. Bog je namreč hotel, da se njegova potomka, prvorojena Beseda, spusti k stvaritvi (*factura*), se pravi k ustvarjenini (*plasma*), in se ji pusti obseči ter da stvaritev znova obseže Besedo in se vzpne k Bogu, se dvigne nad angele in postane po Božji podobi in podobnosti.³

1 Prim. 1 Kor 2,9.

2 1 Pet 1,12.

3 Prim. 1 Mz 1,26.

IRENEJ LYONSKI
ZOPER KRIVOVERSTVA

Imensko in stvarno kazalo

- Abel:** njegova daritev IV, 18, 3 – njegova smrt je vnaprejšnja upodobitev Gospodovega trpljenja IV, 18, 3; 25, 2; 34, 4.
- Abraham:** je prejel Božjo obljubo III, 9, 1; IV, 5, 3; 7, 2; 8, 1 – je verjel v Boga in bil opravičen IV, 5, 3; 5, 5; 16, 2 – je sledil Besedi IV, 5, 3–4 – je Očeta spoznal po Besedi IV, 7, 1 – je postal oče vseh verujočih IV, 21, 1; 25, 1 – Cerkev, Abrahamovo potomstvo IV, 8, 1; V, 32, 2; 34, 1 – ob vstajenju pravičnih bodo Abraham in njegovo potomstvo prejeli dediščino zemlje V, 30, 4; 32, 2.
- Adam:** oblikovan iz deviške zemlje III, 21, 10 – podoba Gospoda III, 22, 3 – prvi in drugi Adam III, 21, 10; V, 12, 2; 16, 3 – Adamov padec, kesanje in odrešenje III, 23, 1–8 – naša udeležba v Adamovi neposlušnosti in nepokorščini V, 16, 3; 21, 1; 34, 2 – Beseda v sebi povzema Adama III, 21, 10; V, 1, 2 – v Gospodu smo znova dobili to, kar smo izgubili v Adamu III, 18, 1 – Gospod je v sebi odrešil to, kar se je pogubilo v Adamu V, 14, 1.
- Ahamot:** glej **Želja**.
- Akvila:** judovski prozelit, prevajalec Stare zaveze v grščino III, 21, 1.
- Aleksander:** peti rimski škof III, 3, 3.
- Anaklet:** drugi rimski škof III, 3, 3.
- angeli:** po nauku valentinijancev bitja Polnosti, ki spremljajo Odrešenika I, 2, 6; 4, 5 – po nekaterih predgnostičnih naukih demiurgične moči, ki se nahajajo med božanstvom in svetom I, 23, 2–3; 23, 5; 24, 1–2; 24, 3–6; 25, 1–4; 29, 4; 30, 5 – Bog sveta ni ustvaril po angelih I, 22, 1; II, 2, 5; IV, 7, 4; 20, 1; V, 18, 2 – Bog je ustvaril vse angele III, 8, 3.
- Aniket:** deseti rimski škof I, 25, 6; III, 3, 3; 3, 4; 4, 3.
- Antikrist:** bo v sebi povzel vse odpadništvo V, 25, 1; 28, 2; 29, 2 – število Antikristovega imena nakazuje to povzetje V, 28, 2; 29, 2.
- apostoli:** vero, ki jo izročča, je Cerkev prejela od apostolov I, 10, 1–2; III, uvod 1; V, uvod 1 – učenje Božjega Sina smo spoznali po apostolih III, 1, 1 – imeli so popolno spoznanje III, 1, 1 – najprej so evangelij oznanjali, nato pa so ga zapisali III, 1, 1 – škofom so zaupali Cerkev, ki so jih ustanovili IV, 33, 8; V, 20, 1 – ničesar niso prikrili tistim, katerim so izročili svoje lastno učiteljsko mesto III, 3, 1 – niso oznanjali glede na sposobnost poslušalcev, temveč skladno z resnico III, 5, 1–3; 12, 6.
- barbeloti:** njihov nauk I, 29, 1–4.
- Bazilid:** njegov nauk I, 24, 3–7.
- Beseda** (krivoversko): peti ajon valentinijanske Polnosti I, 1, 1–2; 8, 5.
- Beseda** (pravoverno): Bog je vse ustvaril po svoji Besedi I, 9, 2; 22, 1; II, 2, 4–5; 27, 2; 30, 9; III, 8, 2–3; 11, 1; 18, 1; IV, 20, 4; V, 18, 2 – Oče nosi stvarstvo in svojo Besedo V, 18, 2 – nič, kar je ustvarjeno, se ne more primerjati z Božjo Besedo III, 8, 2 – Beseda je bila od nekdanj prisotna v svoji ustvarjenini IV, 6, 2 – v človeškem rodu III, 16, 6; 18, 1; IV, 25, 3 – vsajena v razum ljudi II, 6, 1 – vtisnjena v celotno stvarstvo V, 18, 3 – jesti in piti Božjo Besedo IV, 38, 1 – Beseda je Oče človeškega rodu IV, 10, 2; 31, 1–2.

beseda: notranja in povnanjena II, 13, 2.

Bog: en sam Bog, Oče I, 10, 1; II, 1, 1 – vsemogočen I, 3, 6; 9, 2; 10, 1; 16, 3; 22, 1; IV, 33, 7 – neustvarjen III, 8, 3; IV, 38, 1–4 – brez začetka in konca II, 34, 2; III, 8, 3 – nesestavljen II, 13, 3; 13, 8; 28, 4–5; IV, 11, 2 – vedno enak in isti II, 34, 2; III, 8, 3; IV, 11, 2; 38, 1 – popoln IV, 11, 2; 38, 3 – neizmerljiv IV, 4, 2; 19, 2 – nedoumljiv III, 11, 5; IV, 19, 2; 20, 5 – vse stvari je ustvaril iz nič I, 22, 1; II, 10, 2–4; 30, 9; IV, 20, 2 – svobodno in kakor je sam hotel II, 1, 1; 2, 4; 10, 2; 11, 1; III, 8, 3; IV, 20, 1 – po svoji Besedi II, 2, 4–5; 11, 1; 27, 2; IV, 32, 1; 33, 7 – po svoji Besedi in svojem Duhu I, 22, 1; III, 8, 3 – po svoji Besedi in svoji Modrosti II, 30, 9; III, 24, 2; IV, 7, 4; 20, 1–4 – Bog je obenem dober in pravičen III, 25, 2–5 – je presežen, a vseeno blizu IV, 19, 2 – Bog je nedoumljiv po svoji veličini, lahko pa ga spoznamo po njegovi Besedi IV, 20, 4–7. Glej **spoznanje**.

Brezno ali Prapočelo ali Praoče ali Oče: prvi ajon valentinijanske Polnosti I, 1, 1–2; 8, 5 – različne razlage o njem I, 11, 5; 12, 1.

brezno: nezadostnosti I, uvod 2; IV, 19, 3 – nevednosti II, 17, 8; 18, 7 – zablode IV, uvod 1 – sence II, 11, 1 – pogube II, 8, 3 – nedoumljivosti IV, 9, 3.

Cerkev (krivoversko): osmi ajon valentinijanske Polnosti I, 1, 1–2; 8, 5 – duhovna Cerkev I, 5, 6; 7, 4; 8, 4 – duševna Cerkev oziroma navadni kristjani I, 6, 2; 8, 3.

Cerkev (pravoverno): Božji zbor III, 6, 1 – ki je izšla iz poganov IV, 20, 12; 36, 2 – je v ta svet zasejana kakor raj V, 20, 2 – Abrahamovo potomstvo IV, 8, 1; V, 32, 2; 34, 1 – je po apostolih prejela edino resnično vero I, 10, 1–2; III, uvod 1; V, uvod 1 – ima po vsem svetu eno in isto vero I, 10, 3; III, 12, 7; 24, 1; IV, 33, 8; V, 20, 1 – daruje Bogu edino čisto daritev IV, 17, 5–19, 1 – pošilja k Bogu množico mučencev IV, 31, 3; 33, 9 – Kristus je glava Cerkve III, 16, 6; V, 18, 2 – Duh, ki leta nad Cerkvijo III, 11, 8; 17, 3; IV, 33, 9–10 – Sveti Duh je duša Cerkve III, 24, 1 – Cerkev je mati, ki nas hrani na svojih prsah IV, 24, 1; V, 20, 2 – krajevne Cerkve I, 10, 2; II, 31, 2; III, 2, 2; 3, 1; 4, 1; IV, 33, 8; V, 20, 1 – rimska Cerkev III, 3, 2–3.

čas: prihod Božjega Sina v poslednjih časih I, 10, 3; III, 18, 1; IV, 7, 2; 10, 2; 20, 4; 24, 1; 25, 1–2; 38, 1; V, 15, 2; 15, 4; 17, 1; 18, 3 – izlitje Svetega Duha v poslednjih časih III, 11, 9; 17, 1; IV, 33, 15; V, 12, 2.

Človek: sedmi ajon valentinijanske Polnosti I, 1, 1–2; 8, 5 – Prvi in Drugi človek po ofitskem nauku I, 30, 1.

človek: vsak človek, zato ker je človek, je Božja ustvarjenina IV, 36, 6 – človek je po naravi sestavljen iz telesa in duše II, 13, 3; 29, 3; 33, 5; IV, uvod 4; V, 20, 1 – popolni ali duhovni človek je sestavljen iz treh prvin: telesa, duše in Duha II, 33, 5; III, 22, 1; V, 6, 1; 8, 2; 9, 1 – stari in novi človek V, 12, 4.

daritev: obredne in resnične daritve IV, 17, 1–4 – daritev nove zaveze IV, 17, 5 – to daritev Cerkev daruje po vsem svetu IV, 17, 5–6; 18, 1–2; 18, 4–6; 19, 1 – čista daritev IV, 17, 5–6; 18, 1; 18, 3–4 – daritev sužnjev in daritev svobodnih ljudi IV, 18, 2.

David: Pisma ga hvalijo in grajajo IV, 27, 1 – sad Davidovega trebuha III, 9, 2; 10, 4; 12, 2; 16, 2; 16, 3; 21, 5; 21, 9.

dediščina: dediščina nepropadljivosti III, 5, 3; IV, 11, 1; 41, 3 – Sveti Duh je poroštvo naše dediščine V, 8, 1 – Sveti Duh prejme meso v dediščino

- V, 9, 2-4 – dediščina zemlje V, 32, 2; 33, 1; 36, 3 – dediščina svetega Jeruzalema IV, 26, 1 – dediščina, ki je bila obljubljena Abrahamu in očetom III, 12, 11; IV, 7, 2; 8, 1; V, 30, 4; 32, 1-2; 36, 3.
- Demurg:** njegov nastanek I, 5, 1 – njegovo delovanje in končna usoda I, 5, 2-6; 7, 1-5; 17, 1-2 – sad nezadostnosti I, 17, 2; 19, 1; II, uvod 1; 1, 1; 3, 2; 4, 3; 9, 2; 19, 9; 28, 4; III, 5, 1; 10, 1; 25, 5; IV, 33, 3; 35, 2.
- devica:** deviško rojstvo je bilo napovedano po prerokih I, 10, 1 – še zlasti po Izaiju III, 19, 3; 21, 1-6; IV, 23, 1; 33, 4; 33, 11 – Adam, ki je bil oblikovan iz deviške zemlje, je podoba Gospoda, ki se je rodil iz device III, 18, 7; 21, 10; V, 21, 1 – Eva, neposlušna devica, je podoba Marije, poslušne device III, 22, 4; V, 19, 1. Glej **Emanuel** in **Marija**.
- dih:** duša je dih življenja II, 26, 1; III, 24, 1; V, 1, 3; 7, 1; 15, 2 – dih življenja in oživljajoči Duh IV, 2, 1; V, 12, 1-2 – Duh je bil zaupan Cerkvi, kakor je bil dih zaupan ustvarjenini III, 24, 1.
- dobro:** Bog podarja dobro, človek pa ga mora ohranjati in pravilno uporabljati zmožnost izbire IV, 37, 1-7; 38, 4 – zakaj je človek prejel spoznanje dobrega in hudega IV, 39, 1.
- dovršitev:** končna dovršitev po valentinijanskem nauku I, 6, 1; 7, 1 – dovršitev sveta v šesttisočem letu V, 28, 3.
- duhoven:** duhovni človek V, 6, 1; 8, 2; 9, 2; 10, 1; 10, 2; 12, 2 – duhovno telo V, 7, 2.
- duša:** ker je duša dih življenja, je po naravi neumrljiva V, 4, 1; 7, 1; 13, 3 – vsak človek ima svojo lastno dušo II, 33, 5 – duše ne prehajajo iz telesa v telo II, 33, 1-2; 34, 1 – duše bodo odšle na neviden kraj, ki jim ga je določil Bog, svoja telesa pa bodo ponovno prejele ob vstajenju V, 31, 2.
- ebioniti:** uporabljajo samo Matejev evangelij I, 26, 2; III, 11, 7 – v Jezusu vidijo zgolj človeka, ki se je rodil Jožefu I, 26, 2; III, 21, 1 – zavrnitev njihovega nauka III, 19, 1-21, 10; IV, 33, 4; V, 1, 3.
- Eleuter:** dvanajsti rimski škof III, 3, 3.
- Elija:** njegovo preroško videnje IV, 20, 10 – njegovo vnebovzetje V, 5, 1.
- Elizej:** vnaprej je upodobil ojkonomijo lesa V, 17, 4.
- Emanuel:** rojen iz device III, 9, 2; 16, 2; 18, 3; 19, 1; 20, 3; 21, 4; IV, 23, 1; 33, 11.
- enkratiti:** njihov nauk I, 28, 1.
- Eva:** njena neposlušnost je bila vzrok smrti III, 22, 4; V, 19, 1.
- evangelij:** en sam evangelij, ki so ga apostoli najprej oznanjali ustno, nato pa so ga zapisali III, 1, 1 – štiriobličen evangelij III, 11, 8.
- Evarist:** četrti rimski škof III, 3, 3.
- evharistija:** Gospodovo telo in kri IV, 18, 4-5; 33, 2; V, 2, 2-3 – hrana vstajenja in nepropadljivosti IV, 18, 5; V, 2, 3.
- Ezekiel:** njegovo preroško videnje IV, 20, 10.
- glas:** Gospod je Očetov glas V, 15, 4; 16, 1; 17, 1; 17, 2.
- gnostiki:** neposredni predhodniki valentinijancev I, 11, 1; 29, 1-30, 14.
- greh:** greh je na svet vstopil po neposlušnosti enega človeka III, 21, 10 – grehe je lahko odpustil samo tisti, zoper kogar smo grešili IV, 33, 2; V, 17, 1 – kako je Gospod kot človek in Bog prejel moč odpuščanja grehov V, 17, 3 – greh prvega človeka in pravilno ravnanje Prvorojenega V, 19, 1 – Duh odpuščanja grehov IV, 31, 2.

- Helena:** spremljevalka Simona Čarodeja I, 23, 2–4.
- Henoh:** njegov prenos IV, 16, 2; V, 5, 1.
- Higin:** osmi rimski škof I, 27, 1; III, 3, 3; 4, 3.
- Hranitelj:** Bog je naš hranitelj I, 10, 3; II, 31, 1; IV, uvod 4; 6, 2; 33, 15 – Bog nas hrani po stvarstvu III, 24, 2; V, 2, 2 – Duh hrani in daje rast IV, 38, 3.
- hudič:** Božja ustvarjenina IV, 41, 1 – je postal začetnik odpadništva IV, 40, 1; 41, 1–3 – lažnivec od samega začetka V, 22, 2; 23, 1–2 – zaslepi srce tistih, ki mu prisluhnejo V, 24, 3.
- Izak:** blagoslov nad njim se bo uresničil v času kraljestva V, 33, 3.
- izbira:** Bog je v človeka položil zmožnost izbire IV, 37, 1 – Bog je tiste, ki ne verujejo vanj, zaprl v temo, ki so si jo sami izbrali IV, 6, 5; 29, 2. Glej **zmožnost samoodločanja**.
- izhod:** izhod izraelskega ljudstva, predpodoba izhoda Cerkve IV, 30, 1; 30, 4 – trenutni izhod Cerkve je predpodoba njenega izhoda ob koncu časov IV, 30, 4.
- izročilo:** Cerkev predaja vero, ki jo je prejela od apostolov I, 10, 1–2; III, uvod 1; V, uvod 1 – vsebina izročila je povsod enaka I, 10, 2 – lažno izročilo krivovercev III, 2, 1 – pristno apostolsko izročilo Cerkva III, 2, 2; 3, 1 – rimske Cerkve III, 3, 2–3 – efeške Cerkve III, 3, 4 – izročilo barbarških narodov III, 4, 2.
- Jafet:** predstavlja pogane III, 5, 3; V, 34, 2.
- Jakob:** alegorični pomen njegovih dejanj IV, 21, 3.
- Janez:** Gospodov učenec, ki je napisal evangelij III, 1, 1 – je uzrl Razodetje V, 30, 3 – Janez in Kerint III, 3, 4.
- Janez Krstnik:** je imel mesto preroka in apostola III, 11, 4.
- Jeruzalem:** zakaj je bil zapuščen IV, 4, 1 – Jeruzalem bo znova zgrajen v časih kraljestva V, 34, 4; 35, 1–2 – zgornji Jeruzalem V, 35, 2.
- Jezus:** se po valentinijanskem nauku razlikuje od Kristusa, Besede in Edinorojenega I, 6, 1; 7, 2; III, 11, 1; 16, 1; IV, uvod 3 – Jezus je Kristus, edinorojeni Sin, Beseda, ki je postala meso I, 9, 2–4; 10, 1; III, 9, 3; 11, 3; 16, 2–9; 18, 2–6.
- Jona:** pogoltnila ga je morska pošast III, 20, 1; V, 5, 2; 31, 1–2 – Gospod je več kakor Jona III, 21, 8; IV, 9, 2; 33, 4.
- Jožef:** po ebionitskem nauku se je Gospod rodil Jožefu III, 19, 1; 21, 1 – Gospod se ni mogel roditi Jožefu III, 21, 7–10 – domnevni Jezusov oče IV, 23, 1.
- Judje:** ker niso sprejeli Besede, Judje ne morejo spoznati Boga IV, 6, 1; 7, 4 – ne morejo mu darovati daritev IV, 18, 4 – ne morejo razumeti Pisem IV, 26, 1 – ne morejo biti deležni svobode IV, 33, 1.
- Justin:** avtor razprave zoper Markiona IV, 6, 2.
- Kajn:** zakaj njegova žrtev ni bila sprejeta IV, 18, 3 – zakaj je bil preklet III, 23, 4.
- Karpokrat:** njegov nauk I, 25, 1–2 – čarodejske veščine in sprevržena dejanja njegovih učencev I, 25, 3–6.
- Kerdon:** njegov nauk I, 27, 1.
- Kerint:** njegov nauk I, 26, 1.
- Klement:** tretji rimski škof; pismo rimske Cerkve Cerкви v Korintu III, 3, 3.
- kraljestvo:** Kristusovo kraljestvo na zemlji v času sedmega tisočletja IV, 16, 1; 20, 10; 22, 2; 25, 3; 26, 1; 27, 1; 33, 11; V, 33, 2; 36, 2; 36, 3 – oziroma kraljestvo pravičnih V, 30, 4; 32, 1; 34, 3; 36, 2 – Očetovo kraljestvo, ki nastopi po splošni

- sodbi II, 28, 3; 32, 1; III, 20, 2; IV, 34, 3; 40, 2; V, 28, 1 – oziroma nebeško kraljestvo III, 11, 8; IV, 24, 2 – v katerem se bo Oče dal videti po očetovstvu IV, 20, 5; V, 36, 3.
- Kristus** (krivoversko): ajon, ki je bil ustvarjen skupaj s Svetim Duhom za obnovitev Polnosti I, 2, 5–6.
- Kristus** (pravoverno): ker je maziljen s Svetim Duhom, je Božji Sin postal človek in se imenuje Kristus III, 9, 3; 12, 7. Glej **Sin**.
- Križ** (krivoversko): valentinijanski ajon. Glej **Meja**.
- križ** (pravoverno): Kristusov križ razodeva skriti pomen Stare zaveze IV, 26, 1.
- Ksist**: šesti rimski škof III, 3, 3.
- les**: les križa in les v raji V, 16, 3; 17, 3; 17, 4; 19, 1.
- Lin**: prvi rimski škof, ki sta ga ustoličila apostola Peter in Pavel III, 3, 3.
- Ljubezen**: zapoved ljubezni do Boga in do bližnjega je ista v postavi in v evangeliju IV, 12, 2–3; 13, 4 – posebni dar ljubezni II, 26, 1; IV, 33, 8 – ljubezen Cerkve do Boga IV, 33, 9 – neizmerna ljubezen Božje Besede V, uvod 1 – izkustvo lastne slabotnosti in umrljivosti bo povečalo človekovo ljubezen do Boga III, 20, 2; V, 3, 1; ljubezen izpopolni človeka na tem in v prihodnjem svetu IV, 12, 2 – ljubezen je potrebna, da je naša daritev Bogu vseč IV, 18, 4.
- Lot**: alegorični pomen njegovih dejanj IV, 31, 1–3.
- luč**: Očeta III, 11, 4; IV, 20, 2; 39, 3 – Kristusa V, 20, 1 – resnice V, 13, 2; 29, 1 – nepropadljivosti IV, 39, 4 – Bog je ves luč I, 12, 2; II, 13, 3; 28, 4; IV, 11, 2.
- Luka**: Pavlov spremljevalec III, 1, 1; 14, 1 – zapiše Evangelij, ki ga je oznanjal Pavel III, 1, 1.
- Marija**: po valentinijanskem nauku Jezus od nje ni prejel ničesar I, 7, 2; 15, 3 – Božji Sin je Sin človekov, ker je po Mariji prejel človeško rojstvo III, 19, 3 – Marija je sodelovala pri ojkonomiji III, 21, 7 – potrebno je bilo, da se drugi Adam rodi iz Marije III, 21, 10; 22, 1–2 – zasuk od Marije k Evi III, 22, 4. Glej **devica**.
- Markion**: iz Ponta I, 27, 2 – je dosegel svoj vrhunec pod Aniketom III, 4, 3 – sprejema Lukov evangelij in Pavlova pisma, vendar ne v celoti I, 27, 2; III, 11, 7; 12, 12 – njegov nauk I, 27, 2–4; III, 12, 12; 25, 3; IV, 6, 4; 8, 1; 13, 1 – presoja tega nauka IV, 33, 2; V, 2, 1.
- Marko**: Petrov učenec, ki zapiše Petrovo oznanilo in ga izroči naprej III, 1, 1.
- Marko Čarodej**: čarodejske veščine in razuzdanost I, 13, 1–5 – njegovi učenci I, 13, 6–7 – njegovo številoslovje I, 14–16.
- Matej**: prvi zapiše evangelij III, 1, 1.
- maziljenje**: Duh je maziljenje, s katerim je Oče mazilil svojega učlovečenega Sina III, 9, 3; 18, 3.
- Meja** ali **Križ**: valentinijanski ajon I, 2, 2; 2, 4; 3, 5; 4, 1.
- Menander**: njegov nauk I, 23, 5.
- meso**: na začetku je Bog meso ustvaril iz blata I, 9, 3; V, 14, 2 – je umrljivo in propadljivo V, 13, 3 – meso umre in razpade, ne pa duša V, 7, 1 – kako razumeti besede »meso in kri ne moreta podedovati Božjega kraljestva« V, 9, 1–14, 4. Glej **telo**.
- Milost**: glej **Tišina**.

milost: življenje je dar Božje milosti II, 34, 3 – zakon sužnosti in milost svobode IV, 9, 1–3 – največji dar milosti je poznejšim rodovom podelil Odrešenikov prihod IV, 11, 3–4; 36, 4 – milost posinovljenja III, 6, 1 – pijače III, 11, 5 – vsa milost Svetega Duha V, 8, 1.

Misel: glej **Tišina**.

moč: vsemogočni Bog I, 3, 6; 9, 2; 10, 1; 16, 3; 22, 1; III, 3, 3; 11, 1; IV, 33, 7 – Božja moč se razodeva pri stvarjenju II, 10, 3–4; IV, 38, 3 – v učlovečenju III, 21, 7 – v čudežih, ki so se zgodili v korist določenih ljudi V, 5, 2 – v vstajenju mesa V, 3, 2–3; 6, 2; 7, 1 – moč Boga, da se pokaže človeku IV, 20, 5 – Božja moč se izpopolnjuje v slabotnosti III, 20, 1; V, 2, 3; 3, 1; 3, 3 – človek je prejemnik Božje moči III, 20, 2 – krivoverci ne poznajo Božje moči IV, 5, 1; V, 5, 2.

Modrost (krivoversko): trideseti ajon valentinijanske Polnosti I, 1, 2 – trpljenje in ozdravljenje Modrosti I, 2, 2–4 – Judovo odpadništvo, Gospodovo trpljenje in krvotočna žena v prisposodbi kažejo na trpljenje dvanajstega ajona Dvanajstevnice I, 3, 3; II, 20, 1.

modrost (pravoverno): poistovetena s Svetim Duhom II, 30, 9; III, 24, 2; IV, 7, 4; 20, 1–4; 20, 9; V, 36, 3 – Božja modrost se razodeva v stvarstvu II, 25, 1; 30, 3; IV, 27, 1; 38, 3; V, 3, 2–3; 18, 1 – človek je prejemnik Božje modrosti III, 20, 2.

Mojzes: Božji služabnik III, 6, 5; IV, 15, 2; 30, 4 – povsod v Pismih je vsejan Božji Sin IV, 10, 1–2 – alegorični pomen Mojzesove palice, ki se je spremenila v kačo III, 21, 8 – o videnju, ki ga je imel Mojzes na vrhu skale IV, 20, 9 – o Mojzesovi poroki z Etiopijko IV, 20, 12.

mučeništvo: Gospodovo mučeništvo III, 12, 10; 12, 13; IV, 2, 7 – Štefan, prvi mučenec III, 12, 10; 12, 13 – otročiči mučenci III, 16, 4 – mučenci, ki jih Cerkev pošilja k Očetu IV, 31, 3; 33, 9 – mučenci pričujejo zaradi moči Duha V, 9, 2 – valentinijanci sramotijo in zaničujejo mučence III, 18, 5; IV, 33, 9.

napredovanje: človeka proti Bogu III, 20, 2; IV, 9, 2–3; 11, 2; V, 31, 1; 36, 1.

narava: valentinijanci poznajo tri narave oziroma bitnosti I, 5, 1–7, 5 – človek je po naravi sestavljen iz telesa in duše II, 13, 3 – človek je umrljiv po naravi IV, 39, 2; V, 3, 1 – duše in duhovi so po naravi neumrljivi V, 4, 1 – biti ustvarjen je lastno človeški naravi IV, 39, 2 – Bog lahko v človeku uresniči stvari, ki presegajo človeško naravo IV, 38, 4; V, 2, 3; 5, 2; 13, 3.

nasledstvo: škofov III, 3, 2 – starešin III, 2, 2 – ki izhaja od apostolov III, 3, 3; IV, 26, 2; 26, 4; 26, 5; 33, 8.

navaditi se: človek se navadi na poslušnost Bogu IV, 21, 3 – slediti Božji Besedi IV, 5, 4 – obseči Boga III, 20, 2; V, 8, 1; 32, 1 – obseči Očetovo slavo V, 35, 1 – nositi Boga V, 8, 1 – nositi Božjega Duha IV, 14, 2 – jesti in piti Božjo Besedo IV, 38, 1 – Bog se navadi prebivati v človeku III, 20, 2 – Božji roki se navadita nositi svojo ustvarjenino V, 5, 1 – Duh se navadi počivati na ljudeh III, 17, 1 – Beseda se navaja dvigati in spuščati IV, 12, 4.

navideznost: zabloda tistih, ki pravijo, da se naj Beseda ne bi pokazala in naj bi trpela samo navidezno III, 18, 6–7; 22, 1–2; IV 33, 5; V, 1, 2.

nehvaležnost: Bogu I, 22, 1; III, 20, 1; IV, 11, 2; 38, 4; 39, 2; V, 2, 3 – Besedi III, 19, 1; IV, 10, 2.

nepropadljivost: Bog je nepropadljivost II, 13, 9 – nepropadljivost je postala to,

kar smo mi III, 19, 1 – nepropadljivost je Božji dar III, 20, 1–2; IV, 13, 4; 20, 5; 38, 3; V, 1, 1; 13, 3; 21, 3 – Bog zagotavlja nepropadljivost našemu propadljivemu mesu II, 14, 4; V, 2, 3; 3, 2–3; 7, 1–2; 13, 5; 15, 1 – življenje, nepropadljivost in večna slava I, 10, 1; IV, 14, 1 – nepropadljivost in večna svežina IV, 6, 5 – boj za nepropadljivost IV, 37, 7 – venec nepropadljivosti IV, 15, 2; V, 29, 1 – dediščina nepropadljivosti III, 5, 3; IV, 11, 1; 41, 3 – prvine nepropadljivosti III, 24, 1 – začetek nepropadljivosti V, 5, 1; 32, 1.

Nikolajevci: njihov nauk I, 26, 3.

Noe: je prejel mere sveta ponovnega rojstva IV, 16, 2.

novost: Gospodov prihod je prinesel novost III, 10, 2; IV, 33, 14; 34, 1 – Duh počiva na Cerkvi na nov način IV, 33, 9; 33, 15 – spoznavanje Boga človeka prenavlja V, 12, 4 – stvarstvo bo prenovljeno v času kraljestva V, 33, 1; 33, 3; 36, 3 – novo nebo in nova zemlja V, 35, 2; 36, 1.

občestvo: z Bogom III, 18, 7; IV, 13, 1; 14, 2; V, 27, 1 – z Gospodom V, 14, 2; 14, 3 – z Duhom V, 8, 1; 9, 2; 12, 2 – z Duhom in človekom IV, 20, 4; V, 1, 1 – z mesom in Duhom IV, 18, 5.

oblikovanje: na začetku je Bog iz blata v Adamu oblikoval meso I, 9, 3 – človek, ki ga je oblikoval Bog III, 24, 2; IV, 14, 1; 14, 2; V, 14, 2; 36, 3 – človek, ki ga je oblikovala Beseda III, 21, 10; V, 12, 6 – človek, ki ga je oblikovala Božja roka III, 21, 10; V, 15, 2–3; 16, 1 – človek, ki sta ga oblikovali Božji roki IV, uvod 4; 20, 1; V, 5, 1; 28, 4 – oblikovanje in ponovno oblikovanje V, 15, 3–4; 16, 1 – vstajenje je drugo oblikovanje V, 23, 2.

Oče (krivoversko): ime prvega ajona valentinijanske Polnosti I, 1, 1–2; 8, 5; 14, 1 in *passim* – drugo ime za tretji ajon I, 1, 1; 11, 1; 14, 5; 15, 1. Glej **Brezno**.

Oče (pravoverno): glej **Bog**.

odpadništvo: Gospod nas je s svojo krvjo odkupil od odpadništva III, 5, 3; V, 2, 1 – zoper odpadništvo je ravnal pravično V, 1, 1; 2, 1 – odpadništvo je uničil s pomočjo stvarnikovih zapovedi V, 22, 1 – odpadništvo hudiča IV, 40, 3; V, 24, 3–4 – hudič je s pomočjo prestopka in odpadništva zvezal človeka V, 21, 3 – večni ogenj je pripravljen za hudiča in vse, ki vztrajajo v odpadništvu V, 26, 2.

Odrešenik (krivoversko): ajon, ki ga je celotna Polnost ustvarila nazadnje I, 2, 6 – njegovo poslanstvo zunaj Polnosti I, 4, 5; 6, 1; 7, 2–4 – različni nauki o njem I, 12, 4.

odrešenik (pravoverno): Božji Sin je rešitev, odrešenik in odrešenje III, 10, 3 – slediti odrešeniku pomeni imeti delež pri odrešenju IV, 14, 1 – Gospod bo prišel v veličastvu kot odrešenik tistih, ki bodo odrešeni III, 4, 2; 16, 7.

odrešenje: Bog je svoje odrešenje, se pravi svojo Besedo, naredil vidno za vse meso III, 9, 1; 10, 2 – spoznanje odrešenja III, 10, 3; 12, 5 – odrešenje mesa IV, uvod 4; V, 2, 2; 9, 1; 12, 4; 14, 1; 31, 1 – ustvarjenine III, 21, 10; 22, 2; IV, uvod 4; 20, 4 – človeka III, 23, 1; 24, 1; IV, uvod 4; V, 18, 1 – celotnega človeka, se pravi duše in telesa V, 20, 1 – treh prvin, ki sestavljajo popolnega človeka, se pravi Duha, duše in telesa V, 6, 1 – sozvočje odrešenja IV, 14, 2 – Bog je ljudi odrešil z učlovečenjem in smrtjo svojega Sina II, 10, 2; 22, 4; III, 11, 1; 12, 4; 18, 1; 18, 6; 20, 1; 21, 6; IV, 10, 1; 17, 6; 28, 3; 33, 1; 33, 4; 33, 5; 41, 4; V, 14, 2; 17, 2; 21, 3

- Gospod nas je odkupil s svojo krvjo III, 5, 3; 16, 9; IV, 20, 2; V, 1, 1; 2, 1; 2, 2; 14, 3 – po svojem mesu V, 14, 4 – s svojim mesom in krvjo V, 1, 2 – tisti, ki je odrešil človeka, je moral najprej postati človek III, 18, 7 – ojkonomija našega odrešenja III, 18, 2; 23, 1 – Bog je svojega Sina izročil zaradi našega odrešenja IV, 5, 4 – krivoverci zanikajo odrešenje mesa IV, uvod 4; V, 2, 2; 9, 1 – odrešenje markijancev I, 13, 6; 21, 1–5; III, 15, 2.
- ojkonomija:** Božja ojkonomija ali odrešenjski načrt, ki si ga je zamislil in uresničil Bog I, 10, 3; II, 4, 1; 28, 1 in *passim* – Božje ojkonomije ali različna Božja delovanja zaradi odrešenja človeka I, 16, 3; II, 10, 1; 25, 3 in *passim*.
- Ozej:** alegorični pomen njegove poroke z vlačugo IV, 20, 12.
- Papija:** fragment o obilnih plodovih v kraljestvu V, 33, 3–4.
- Pavel:** apostol, ki ga je Gospod izbral, da ponese njegovo ime med pogane III, 15, 1 – rimsko Cerkev sta ustanovila Peter in Pavel III, 1, 1; 3, 2–3.
- Peter:** rimsko Cerkev sta ustanovila Peter in Pavel III, 1, 1; 3, 2–3.
- Pij:** deveti rimski škof III, 3, 3.
- Pisma:** podarjena po Božji Besedi in Božjem Duhu II, 28, 2 – vsepovsod v Pismih je vsejan Božji Sin IV, 10, 1 – Kristus je zaklad, skrit v Pismih IV, 26, 1 – Judje so bili prek Pisem vnaprej poučeni IV, 23, 1–2 – apostoli so nam v Pismih izročili evangelij III, 1, 1; 4, 1; 5, 1 – brati Pisma s starešinami, ki so v Cerkvi IV, 32, 1.
- Platon:** je priznaval enega Boga, ki je hkrati pravičen in dober II, 25, 5.
- podoba in podobnost:** človek je bil ustvarjen po Božji podobi in podobnosti III, 18, 1; 22, 1; 23, 1; V, 2, 1; 6, 1; 10, 1 – človek postane po Božji podobi in podobnosti IV, 38, 3–4; V, 1, 3; 8, 1; 16, 1; 21, 2; 28, 4; 36, 3 – meso je oblikovano po Božji podobi V, 6, 1 – oblikovano po podobnosti z Bogom IV, uvod 4 – človek je ustvarjen po podobi Besede V, 16, 2 – po podobnosti Boga IV, 33, 4; 37, 4 – po podobnosti Sina IV, 33, 4 – prejme podobnost z Besedo V, 1, 1; 16, 2 – človek je podoben Bogu III, 20, 1; IV, 4, 3; 38, 4; V, 8, 1.
- podobnost:** glej **podoba in podobnost**.
- Polikarp:** škof v Smirni, ki ga je v mladosti poslušal Irenej III, 3, 4.
- Polnost:** po valentinijanskem nauku je sestavljena iz tridesetih ajonov I, 1, 3; 11, 1 – vsebuje Osmerico, Deseterico in Dvanajsterico I, 1, 3; 11, 1.
- popolnost:** samo Bog, ki je neustvarjen, je večno popoln IV, 38, 3 – človek lahko popolnost doseže samo na koncu procesa rasti IV, 38, 1–3; 39, 2.
- pomešanje:** človek, pomešan in zedinjen z Bogom III, 18, 7 – pomešanje z Besedo III, 19, 1 – Duh, pomešan in zedinjen z mesom IV, 31, 2 – pomešan z dušo V, 6, 1 – pomešanje in občestvo z Bogom in človekom IV, 20, 4 – popolni človek, pomešanje in zedinjenje z mesom, dušo in Duhom V, 6, 1 – pomešanje z nebeškim vinom V, 1, 3.
- posinovljenje:** Gospod ljudem podarja posinovljenje II, 11, 1; III, 6, 1–2; 16, 3; 18, 7; 19, 1; 20, 2 – po daru Svetega Duha IV, 1, 1; V, 10, 2; 12, 2; 18, 2.
- poslušnost:** učlovečenega Božjega Sina III, 18, 6; 18, 7; 21, 10; V, 16, 3; 17, 1; 19, 1 – Marije III, 22, 4; V, 19, 1.
- postava:** en sam Bog, avtor postave in evangelija III, 12, 11; IV, 12, 3; 13, 4; 32, 2 – Mojzesova postava je bila dana ljudstvu, ki je pozabilo na Božjo pravičnost

IV, 15, 1; 16, 3–5 – primerna za sužnje IV, 9, 1; 13, 2; 14, 2 – je razkrila greh III, 18, 7 – je bila hkrati preroška napoved in šola IV, 15, 1; 32, 2 – je človeka vodila h Kristusu IV, 2, 7; 12, 1; 12, 5 – Kristus, počelo in konec postave IV, 12, 4 – v kakšnem smislu Gospod ni odpravil postave, ampak jo je dopolnil IV, 2, 6; 13, 1; 13, 3–4; 16, 4–5 – najpomembnejše zapovedi postave IV, 12, 1–3 – naravne zapovedi postave IV, 13, 1; 13, 4; 15, 1; 16, 5 – Gospod zavrne hudiča s pomočjo zapovedi postave V, 21, 2–22, 1 – postava svobode IV, 37, 1; 39, 3 – postava mrtvih V, 31, 2.

potreba: Bog ne potrebuje ničesar I, 22, 1; II, 2, 4; III, 8, 3; IV, 14, 1; 17, 1; 18, 6; 33, 1 – človek potrebuje občestvo z Bogom IV, 14, 1; V, 2, 1 – treba je darovati Bogu IV, 18, 6.

použiti: neumrljivost použije to, kar je umrljivo II, 19, 6; III, 19, 1; V, 8, 1 – moč Duha použije šibkost mesa V, 9, 2 – Beseda použije Gospodovo človeškost III, 19, 3.

povzetje: Gospod je povzel vse I, 10, 1; III, 16, 6; 21, 9; IV, 38, 1; V, 18, 3; 20, 2; 21, 1 – povzel je človeka III, 16, 6; V, 14, 2; 23, 2 – človeka, ki je bil na začetku ustvarjen po Božji podobi V, 12, 4; 21, 1 – ustvarjenine, ki je bila oblikovana na začetku III, 18, 7; 21, 9; 21, 10; 22, 1; IV, 6, 2; V, 14, 2 – mesa III, 22, 2 – Adama III, 21, 10; V, 1, 2 – Adamove neposlušnosti V, 19, 1 – Adamove smrti V, 23, 2 – dolge zgodovine človeštva III, 18, 1 – vseh narodov, jezikov in rodov III, 22, 3 – prelitja krvi pravičnih in prerokov V, 14, 1 – človekovega sovraštva do kače IV, 40, 3; V, 21, 2 – vojne, ki jo bojujemo zoper našega sovražnika V, 21, 1 – tako velike ojkonomije III, 23, 1 – Antikrist bo povzel vse odpadništvo hudiča V, 25, 1; 28, 2 – vso hudičevo zablodo V, 25, 5 – vse odpadništvo, nepravico in zablodo šestih tisočletij V, 28, 2; 29, 2; 30, 1 – valentinijanski nauk je povzetje vseh krivoverstev IV, uvod 2.

Praoče: glej **Brezno**.

Prapočelo: glej **Brezno**.

pravični: zakaj Bog izroča pravičnega III, 23, 4; IV, 18, 3 – trpljenje pravičnega IV, 25, 2 – vstajenje pravičnih V, 26, 2; 32, 1–2; 33, 2; 33, 4; 34, 1; 35, 1; 36, 3.

pravilo: resnice I, 9, 4; 22, 1; II, 27, 1; 28, 1; III, 2, 1; 11, 1; 12, 6; 15, 1; IV, 35, 4 – pravične sodbe III, 16, 6.

prehajanje duš: po Karpokratovem nauku bodo duše prehajale iz telesa v telo I, 25, 4 – absurdnost tega nauka II, 33, 1–34, 1.

prerajanje: krst prerojenja I, 21, 1 – kopel prerojenja V, 15, 3 – oblast prerajanja ljudi v Bogu III, 17, 1 – čista maternica, ki ljudi preraja za Boga IV, 33, 11 – ljudje, prerojeni v novem rojstvu, ki je bilo dano z deviškim rojstvom Božjega Sina IV, 33, 4.

prerojenje: glej **prerajanje**.

prerokba: napoved prihodnjih stvari IV, 20, 5 – preroki so vnaprej naznanjali, da se bo Bog dal videti ljudem IV, 20, 5–8 – preroški Duh IV, 20, 6; 36, 2; 36, 8 – Bog je pripravljaval preroke in tako navajal ljudi, da pridejo do občestva z njim IV, 14, 2; 20, 8 – tri vrste preroškega oznanila IV, 20, 8 – preroška videnja IV, 20, 9–11 – dejanja prerokov, ki vnaprej upodabljajo prihodnje resničnosti IV, 20, 12 – Abrahamovo preroško videnje IV, 5, 3–5; 7, 1 – zagonetnost in

- dvoumnost prerokb IV, 26, 1 – raznolikost prerokb o enem in istem Kristusu IV, 33, 10–14.
- previdnost:** Bogu ni nič neznan II, 6, 1; 26, 3; III, 25, 1; IV, 36, 6; V, 27, 1 – od samega začetka IV, 6, 2; 22, 2 – ustvarjena bitja poznajo Boga po njegovi previdnosti II, 6, 1; 25, 1 – krivoverci so si izmislili Boga brez previdnosti III, 24, 2; V, 26, 2.
- prilike:** prilike in uganke II, 27, 2; III, 5, 1 – prilike in alegorije I, 3, 6; II, 22, 1; V, 26, 2 – podobe in prilike IV, 26, 1 – pojasnijo se lahko na različne načine I, 3, 6; II, 10, 1; 27, 3 – treba jih je razložiti v luči tega, kar je nedvoumno I, 10, 3; II, 10, 1; 27, 1; 28, 3 – kako nekatere prilike razlagajo valentinijanci I, 1, 3; 3, 1; 8, 3; 25, 4; II, 20, 1 – poljubni značaj njihovih razlag I, 8, 1; 9, 4; II, 10, 1–2; 27, 1–3 – Irenejeva razlaga evangelijskih prilik IV, 36, 1–7; 40, 1–3.
- primerni čas:** Bog je vse stvari ustvaril ob primernem času III, 12, 11; IV, 11, 1; 39, 2; V, 28, 2 – Gospod vse izpolnjuje ob primernem času III, 16, 6–7; IV, 20, 7.
- Prunik:** pri barbelotih ime Modrosti, ki je zunaj Polnosti I, 29, 4 – pri ofitih I, 30, 3; 30, 7; 30, 9; 30, 11 – pri valentinijancih IV, 35, 1 – pri krivovercih na splošno V, 18, 2; 35, 2.
- prvenstvo:** Boga II, 28, 7; IV, 38, 3 – Besede II, 22, 4; III, 15, 3; 16, 6; IV, 20, 2.
- Ptolemaj:** Valentinov učenec I, uvod 2 – predstavitev Ptolemajevega nauka I, 1, 1–9, 5 – njegova razlaga Janezovega prologa I, 8, 5.
- Rahaba:** alegorični pomen njenih dejanj IV, 20, 12.
- raj:** je pripravljen za ljudi, ki so pravični in nosijo Duha V, 5, 1 – Adam je bil premagan in izgnan iz raja V, 1, 3; 5, 1 – Henoh in Elija sta bila prenesena v raj V, 5, 1 – Pavel je bil odnesen v raj II, 30, 7; V, 5, 1.
- rast:** Bog je oblikoval človeka za rast in zrelost IV, 11, 1 – rast, ki jo podarja Bog II, 28, 1; III, 19, 3; IV, 11, 2; 38, 3; V, 1, 1 – poslednja stopnja rasti v Sinovem kraljestvu IV, 20, 10; V, 35, 2 – čakati čas rasti IV, 38, 4.
- razodetje:** Sin razodeva Očeta II, 6, 1; 30, 9; III, 11, 6; IV, 6, 1–7; 7, 3; 20, 7; 20, 11.
- red:** Bog je vse naredil po meri in redu IV, 4, 2 – red, po katerem človek napreduje proti Bogu IV, 38, 3; V, 31, 1; 36, 2.
- Rebeka:** alegorični pomen njenega rojstva IV, 21, 2.
- Resnica (krivoversko):** četrti ajon valentinijanske Polnosti I, 1, 1 – se prikaže Marku Čarodeju I, 14, 3–9.
- resnica (pravoverno):** Oče je resnica III, 13, 2 – Jezus Kristus je resnica III, 5, 1 – Duh je resnica III, 24, 1 – nauk resnice I, 10, 3; II, 25, 1 – telesa resnice I, 9, 4; II, 27, 1 – udi resnice I, 8, 1 – resnica, to je učenje Božjega Sina III, uvod 1 – apostoli so to resnico predali Cerkvi III, 4, 1; IV, 26, 5 – Cerkev oznanja resnico I, 9, 5; 10, 2; III, 3, 3; V, 20, 1 – biti izven resnice pomeni biti izven Cerkve IV, 33, 7 – resnica je brez krinke III, 15, 2 – krivoverci zavračajo resnico I, uvod 1 – bežijo pred lučjo resnice V, 13, 2 – verjamejo, da bodo odkrili nekaj, kar je nad resnico II, 30, 2; V, 20, 2.
- rod:** po valentinijanskem nauku obstajajo trije rodovi ljudi: duhovni, duševni, snovni oziroma zemeljski I, 7, 5; 8, 3.
- roka:** Beseda je Božja roka III, 21, 10; IV, 39, 2; V, 5, 2; 15, 2–3; 16, 1 – Sin in Duh oziroma Beseda in Modrost sta Božji roki IV, uvod 4; 7, 4; V, 1, 3; 5, 1; 6, 1; 28, 4.
- Saturnin:** njegov nauk I, 24, 1–2.

- Sekund:** povzetek njegovega sistema I, 11, 2.
- Sem:** predstavlja judovsko ljudstvo III, 5, 3; V, 34, 2.
- seme:** rodila ga je Ahamot I, 4, 5 – Demiurg ga je zasejal v duševne in snovne prvine I, 5, 6 – oblikovanje in končna usoda semena I, 6, 1; 6, 4; 7, 1–5.
- Septuaginta:** grški prevod starozaveznih besedil, ki je nastal po Božjem navdihu III, 21, 1–3 – nastal je po istem Duhu, ki je govoril po prerokih III, 21, 4.
- Simon Čarodej:** njegov nauk I, 23, 1–3 – njegovi učenci I, 23, 4.
- Sin:** potomstvo Očeta IV, 7, 4; V, 36, 3 – njegovo rojstvo je neizrekljivo II, 28, 5–6; III, 19, 2; IV, 33, 11 – je od nekdaj skupaj z Očetom II, 25, 3; 30, 9; III, 18, 1; IV, 20, 3 – služi Očetu III, 16, 7; IV, 6, 7; 7, 3–4; 20, 6–7 – izvršuje Očetove ukaze IV, 38, 3; V, 5, 2 – razodeva Očeta II, 6, 1; 30, 9; III, 11, 6; IV, 6, 1–7; 7, 3 – človeka vodi k Očetu III, 13, 2; IV, 20, 5; V, 36, 2 – avtor starozaveznih teofanij IV, 7, 4; 10, 1. Glej **Beseda**, **Kristus**.
- sizigija:** moško-ženski par oziroma dvojica ajonov I, 1, 1–2; 2, 5; 6, 4; 7, 1; 8, 4; 8, 5.
- slava:** človek je poklican, da postane deležen Božje slave III, 20, 2; IV, 13, 3; 14, 1; 39, 2 – se ne more pretvarjati, da ima lastno slavo V, 3, 1 – človekova slava je Bog III, 20, 2 – Bog je poveličan v človeku, ko ta postane podoben njegovemu Sinu V, 6, 1 – Božja slava je živi človek IV, 20, 7.
- slediti:** Bogu IV, 13, 2; 14, 2 – Božji Besedi IV, 5, 3–4; 13, 4; 14, 1; 21, 3; 25, 1; 28, 2; 33, 15 – Kristusu III, 18, 4–5; IV, 12, 5 – Gospodu, edinemu resničnemu učitelju IV, 35, 4; V, uvod 1.
- smrt:** posledica greha III, 21, 10; 23, 1; IV, 39, 1; V, 23, 1–2; 34, 2 – Božji Sin se je spustil vse do smrti III, 18, 2; 19, 2; IV, 24, 2 – postal je to, kar je bil človek, ki je padel pod oblast greha in smrti III, 18, 7 – ubil je greh in uničil smrt III, 18, 7; 23, 1; 23, 7 – postal je prvorojenec med mrtvimi II, 22, 4; III, 22, 4; IV, 20, 2 – Gospodova smrt je odrešenje za tiste, ki verujejo vanj IV, 24, 1; 28, 3.
- sodba:** pravična Božja sodba IV, 6, 5–7; 16, 2; 28, 1–2; 37, 1; 39, 4; V, 24, 2–3 – Gospod bo sodil I, 10, 1; III, 5, 3; 16, 6; V, 26, 2 – splošna sodba I, 10, 1; IV, 33, 13; 40, 2; V, 18, 3; 24, 2–3; 32, 1; 35, 2 – absurdnost trditve, da Bog ne bo nikoli sodil III, 25, 2–4; V, 27, 1.
- Soter:** enajsti rimski škof III, 3, 3.
- spoznanje** ali védenje: Boga, nedostopno zaradi njegove veličine, dano po njegovi milosti in previdnosti II, 6, 1–2; 13, 4; III, 24, 2; 25, 1; IV, 20, 1; 20, 4–7 – Očeta po Besedi II, 6, 1; III, 11, 6; 13, 2; IV, 2, 5; 5, 1; 6, 1–7; 7, 1–4 – resnično spoznanje, privilegij duhovnega učenca IV, 33, 7–8 – resnično spoznanje Boga II, 26, 1 – resnično spoznanje o Bogu in človeku V, 2, 3; 3, 1 – prepustiti Bogu védenje o stvareh, ki nas presegajo II, 28, 1–3. Glej **videnje**.
- spreobrnjenje:** spreobrnjenje Ahamot v valentinijanskem nauku I, 4, 1–2; 4, 5 – spreobrnjenje k resnici III, 2, 3 – spreobrnjenje k našemu Stvarniku V, 17, 1.
- Sredina:** po valentinijanskem nauku kraj, ki se nahaja pod Polnostjo in nad sedmimi nebesi I, 5, 3–4; 6, 4; 7, 1; 7, 5.
- srednik:** Gospod, srednik med Bogom in ljudmi III, 18, 7; V, 17, 1.
- starešine:** treba poslušati starešine, ki so v Cerkvi IV, 26, 2; 26, 5; 32, 1 – lastnosti starešin IV, 26, 4–5 – kako je starešina razlagal spise Stare zaveze IV, 27, 1–32, 2.
- stvarstvo:** takšno in tako veliko stvarstvo II, 2, 1 – stvarstvo je bilo narejeno za

človeka IV, 7, 4; V, 29, 1 – ustvarjene stvari, ki se izmikajo naši vednosti II, 28, 2 – stvarstvo razodeva Stvarnika II, 9, 1; 27, 2; IV, 6, 6; 20, 7 – Bog nas hrani po svojem stvarstvu III, 5, 3; 24, 2; IV, 6, 2 – stvarstvo, ki ga nosi Bog, je nosilo Boga V, 18, 1; 19, 1 – niti podstat niti bitnost stvarstva ne bosta izničeni V, 36, 1.

sužnost: postava sužnosti IV, 9, 2; 13, 4 – zapovedi sužnosti IV, 16, 5 – jarem suženjstva IV, 4, 1; 15, 1 – vezi sužnosti IV, 13, 2.

Sveti Duh (krivoversko): ajon, ki je bil ustvarjen skupaj s Kristusom za obnovitev Polnosti I, 2, 5–6.

Sveti Duh (pravoverno): potomstvo Očeta IV, 7, 4; V, 18, 2 – je pri Očetu že pred stvarjenjem IV, 20, 3 – je govoril po prerokih I, 10, 1; III, 21, 4; IV, 20, 8; 33, 1; 36, 2 – se je spustil na Božjega Sina, ki je postal človek III, 9, 3; 17, 1; 18, 3 – Gospod ga je izlil na nas III, 9, 3; 17, 2–3; IV, 33, 9; 33, 15; V, 1, 1; 20, 2 – množi učinke Gospodovega prihoda III, 17, 1–3 – zedinja v Kristusu IV, 24, 1 – zedinja v Bogu V, 1, 1 – očiščuje V, 9, 2 – obnavlja III, 17, 1 – zedinja z nepropadljivostjo III, 17, 2 – oživlja IV, 21, 3; 31, 2; V, 7, 1–2; 9, 1–2; 13, 4 – hrani in daje rast IV, 38, 1–3 – odžeja III, 17, 2; IV, 33, 14; V, 18, 2 – daje moč naši veri III, 24, 1 – nam daje videti, slišati in govoriti V, 20, 2 – zagotavlja spoznanje resnice IV, 33, 7 – je svatovska obleka IV, 36, 6 – je gostilničar iz prilike o usmiljenem Samarijanu III, 17, 3 – je oskrbnik iz prilike o delavcih v vinogradu IV, 36, 7 – Sveti Duh in popolni oziroma duhovni človek V, 6, 1; 8, 2–3; 9, 1–3; 12, 2–3 – cepič Duha V, 10, 1–2 – sadovi Duha V, 11, 1–2 – Sveti Duh je poroštvo nepropadljivosti III, 24, 1; V, 8, 1 – Sveti Duh in vstajenje teles V, 6, 2; 7, 1–2; 9, 4; 10, 2; 12, 4; 15, 1.

svoboda: v odnosu do zapovedi postave III, 13, 3 – v odnosu do suženjstva greha in smrti III, 19, 1; 23, 2; IV, 22, 1 – svoboda slave Božjih sinov V, 32, 1; 36, 3 – milost svobode IV, 9, 2 – nova zaveza svobode III, 10, 5; 12, 14; IV, 16, 5; 33, 14 – postava svobode IV, 34, 4 – sad svobode IV, 4, 1 – Beseda svobode IV, 33, 1 – svoboda, dar Božjega Sina III, 19, 1; IV, 11, 3–4; 13, 2; 34, 1; 34, 3 – svoboda je plačilo tistih, ki verujejo III, 12, 14; IV, 9, 1 – tistih, ki služijo Gospodu IV, 11, 4 – tistih, ki so mu pokorni IV, 13, 4 – daritev tistih, ki so deležni svobode IV, 18, 2.

škof: apostoli v Cerkvah postavijo škofe III, 3, 1; V, 20, 1. Glej **nasledstvo**.

Štefan: prvi diakon in prvi mučenec III, 12, 10; 12, 13; IV, 15, 1.

Tacijan: njegov enkratizem (vzdržnost) in zavračanje Adamovega odrešenja I, 28, 1; III, 23, 8.

Tamara: alegorični pomen rojstva njenih dvojčkov IV, 25, 2.

Telesfor: sedmi rimski škof III, 3, 3.

telo: naša telesa so vzeta iz zemlje III, 22, 1–2; V, 14, 2, 15, 4 – in se bodo vrnila v zemljo V, 3, 2; 7, 1; 16, 1 – ker je telo »Kristusov ud« in »tempelj Svetega Duha« ne more dokončno propasti V, 6, 2 – naša telesa se hranijo z evharistijo in bodo vstala ob svojem času V, 2, 3 – ker so bila deležna pravičnosti, bodo postala nepropadljiva in nesmrtna II, 29, 1–2 – Gospod bo preobrazil naša bedna telesa V, 13, 3. Glej **meso**.

Teodotij: judovski prozelit, prevajalec Stare zaveze v grščino III, 21, 1.

- tisočletje:** stvarstvo se bo končalo v šesttisočem letu V, 28, 3 – sedmo tisočletje je kraljestvo pravičnih V, 36, 3.
- Tišina** ali Misel ali Milost: drugi ajon valentinijanske Polnosti I, 1, 1.
- Trideseterica:** trideset ajonov valentinijanske Polnosti I, 16, 2; 17, 1; 18, 1; 18, 4.
- trpljenje:** zmagoslavje Gospodovega trpljenja II, 20, 3 – resnično trpljenje in ne navidezno III, 18, 6 – preroki so vnaprej opisali Gospodovo trpljenje IV, 33, 12; 34, 3 – zakaj je Gospoda trpel na šesti dan V, 23, 2 – mučenci sledijo Gospodovemu trpljenju III, 18, 5.
- učlovečenje:** Božjega Sina III, 18, 3; 19, 1; V, 1, 1; 1, 3; 17, 1; 19, 2; 20, 1; 25, 5 – zedinjenje Besede in ustvarjenine, ki jo je oblikovala Beseda III, 16, 6; 18, 1; IV, 33, 11 – Božji Sin je postal to, kar smo mi, da bi mi postali to, kar je on III, 10, 2; 16, 3; 19, 1; 20, 2; 20, 4; V, uvod 1 – postal je človek, ki ga je zaslužnil greh in ga je imela smrt v oblasti III, 18, 7 – Beseda je postala meso po volji Boga, ne po volji mesa ne po volji človeka III, 16, 2; 19, 2; 21, 5; 21, 7.
- Um:** imenovan tudi Edinorojeni, Oče in Počelo, tretji ajon valentinijanske Polnosti I, 1, 1; 2, 1; 2, 5; 8, 5.
- um:** pet gibanj, ki so značilna za um II, 13, 2.
- Valentin:** je dosegel vrhunec pod Pijem III, 4, 3 – povzetek njegovega nauka I, 11, 1 – dvoličnost valentinijancev I, uvod 1; III, 15, 2; 17, 4; IV, 33, 3.
- védenje:** glej **spoznanje**.
- veličastvo:** glej **slava**.
- vera:** Cerkev je vero prejela po apostolih I, 10, 1–3; III, uvod 1; 1, 1–2; 4, 1–2; IV, 33, 7–8 – v novi zavezi se je povečala vera ljudi v Boga IV, 28, 2 – začetki vere med pogani IV, 24, 1 – čas vere II, 22, 2; IV, 16, 1 – večno ostajanje vere II, 28, 3; IV, 12, 2 – opravičenje po veri III, 10, 2; IV, 5, 3–5; 13, 1; 16, 2; 21, 1; 22, 2; V, 22, 1; 32, 2 – vera, prva in poslednja IV, 25, 1–2 – svoboda vere in pravična kazen nevernih IV, 6, 5–7; 29, 1–2; 37, 5; 39, 2–3; V, 27, 1–2.
- videnje:** Bog se bo dal videti ljudem, katerim hoče, kadar in kakor hoče IV, 20, 5 – v nebeškem kraljestvu bo človek videl Boga III, 20, 2; IV, 9, 2; V, 7, 2; 8, 1; 36, 1 – nepropadljivost in večno življenje vodita k videnju Boga IV, 20, 5–7; 38, 3. Glej **spoznanje**.
- vnebovzetje:** Gospodovo telesno vnebovzetje I, 10, 1; III, 12, 1; 12, 5; 16, 8; IV, 33, 13.
- Vrhovna moč:** ime najvišjega Boga v nekaterih krivoverskih ločinah I, 24, 1; 26, 1; 30, 8; 31, 1; III, 2, 2; IV, 35, 1; 35, 2; 35, 4.
- vstajenje:** Kristusa I, 10, 1; III, 4, 2; 12, 2; V, 31, 1–2 in *passim* – mesa I, 10, 1; V, 3, 2; 7, 1–2; 13, 5; 33, 1 – telesa II, 29, 2; IV, 18, 5; V, 2, 3; 4, 1; 5, 2; 6, 2; 15, 1; 31, 2 – človeka III, 19, 3; V, 35, 2 – mrtvih III, 18, 3; IV, 5, 2; V, 13, 1; 13, 4 – prvo vstajenje IV, 22, 2; V, 34, 2; 36, 3 – vstajenje pravičnih V, 26, 2; 32, 1–2; 33, 2; 33, 4; 34, 1; 35, 1; 36, 3 – splošno vstajenje I, 10, 1; III, 16, 6; V, 35, 2 – vstajenje življenja in vstajenje obsodbe III, 16, 6; IV, 22, 2; V, 13, 1; 36, 3 – krivoverci zavračajo telesno vstajenje II, 31, 2; V, 31, 1 – vstali bodo v svojem mesu, čeprav se njihovo telo upira I, 22, 1.
- zaveza:** štiri zaveze, ki jih je Bog dal človeštvu: Noe, Abraham, Mojzes, evangelij III, 11, 8 – Abraham je prejel zavezo obreze III, 12, 10–11; IV, 25, 1 – dve zavezi, ki ju je dal eden in isti Bog III, 12, 11–12; IV, 9, 1; 32, 1–2 – stara zaveza ali

- postava sužnosti IV, 9, 1; 15, 2; 32, 2 – nova zaveza ali svoboda evangelija III, 10, 5; 12, 14; 17, 2; IV, 9, 1; 28, 2; 34, 3; V, 9, 4.
- zemlja:** človek je nastal iz zemlje III, 18, 7; 21, 10; 22, 1–2; V, 3, 2; 7, 1–2; 14, 2; 16, 1 – kruh, ki izhaja iz zemlje III, 11, 5; IV, 18, 4–5.
- zmožnost samoodločanja:** Bog je svoboden in zmožen samoodločanja IV, 37, 4; V, 4, 2 – človek je bil ustvarjen svoboden in zmožen samoodločanja IV, 4, 3; 37, 1–4; 38, 4 – človekova zmožnost samoodločanja in Božje spodbude IV, 15, 2; 37, 1–3 – človek je svoboden in zmožen samoodločanja tudi glede vere IV, 37, 5. Glej **izbira**.
- znamenje:** znamenje Emanuela III, 19, 3; 20, 3; 21, 1; 21, 4; 21, 6 – Jonovo znamenje III, 20, 1–2.
- zrelost:** Bog je oblikoval človeka za rast in zrelost IV, 11, 1–2 – zrelost in videnje Boga IV, 37, 7 – zrelost in nepropadljivost V, 12, 4.
- Želja:** imenovana tudi Ahamot I, 4, 1 – strast tridesetega ajona I, 2, 2–5 – dvojno oblikovanje Želje in nastanek duševnega semena I, 4, 1–5 – absurdnost takšne zamisli II, 19, 1–4.
- Življenje** (krivoversko): šesti ajon valentinijanske Polnosti I, 1, 1– 2.
- življenje** (pravoverno): Cerkev je pot življenja III, 4, 1; 24, 1 – Duh življenja III, 11, 8; V, 26, 2 – evangelij življenja III, 22, 4 – najpomembnejši zapovedi življenja IV, 12, 3 – življenje človeka je v poslušnosti Bogu in v veri vanj IV, 39, 1–2 – ljubiti Boga IV, 16, 4 – videti Boga IV, 20, 5–7 – biti v občestvu z Bogom V, 27, 2 – živi človek IV, 20, 7; V, 1, 3; 9, 2 – prihodnji vek nepropadljivosti III, 7, 2 – vstajenje življenja V, 13, 1 – življenje, nepropadljivost in večna slava I, 10, 1; IV, 14, 1.

Nekateri opuščajo resnico in vpeljujejo lažne besede in brezkončne rodovnike, ki – kakor pravi apostol – bolj pospešujejo razpravljanja kot pa utrjevanje Božje zgradbe v veri. S pretkanim prepričevanjem zavajajo um manj izkušenih in jih vodijo v sužnost s tem, da ponarejajo Gospodove izreke in postajajo zli razlagalci tega, kar je bilo dobro povedano. Mnoge spreobračajo in jih pod pretvezo spoznanja vlečejo stran od njega, ki je osnoval in uredil to veselje, kot da bi lahko sami pokazali na kaj višjega in večjega od Boga, ki je ustvaril nebo in zemljo in vse, kar je v njiju.

Irenej Lyonski, *Zoper krivoverstva I*, uvod

Njegovi spisi dišijo po izvorni evangeljski svežini, njegove besede pa govorijo o srcu, ki je pripravljeno na mučeništvo.

Erazem Rotterdamski, ob prvi tiskani izdaji Ireneja leta 1526

Irenej Lyonski (ok. 140–ok. 202) je v svojem delu *Zoper krivoverstva* podal prvo celostno teološko sintezo antike. V soočenju z različnimi skupinami krivovercev, predvsem gnostiki, je miselno artikuliral temeljne nauke krščanstva, ki zadevajo vprašanja Božjega razodetja, smisla stvarjenja, odrešenjske zgodovine, trinitarične teologije, Kristusove bogočloveškosti, človekove bogopodobnosti, ekleziologije in biblične hermenevtike, vplival pa je tudi na proces oblikovanja novozaveznega kanona. Njegova misel zato predstavlja enega od vrhov patristične književnosti, zaradi njene globine, sistematičnosti in idejne enotnosti pa lahko Ireneja upravičeno imenujemo za »očeta katoliške teologije«.